SEVDALARIN YANGININDAN GEÇTİK

KURTULUŞ KENDİNİ ANLATIYOR

*dipnot

Sevdaların Yangınından Geçtik
Kurtuluş Kendini Anlatıyor 6
© Dipnot Yayınları, 2018

ISBN: 978-605-2318-27-0
Dipnot Yayınları: 301
Sertifika No: 14999
1. Baskı, 2018/Ankara

Editör: Emir Ali Türkmen
Kapak Tasarımı: Duysal Tuncer
Düzelti ve Dizin: Meltem Demiralp

Baskı Öncesi Hazırlık: Dipnot Bas. Yay. Paz. Ltd. Şti.
Baskı: Sözkesen Matbaacılık (Sertifika No: 13268)
İvedik O.S.B 1518. Sok Mat-Sit İş Merkezi No:2/40
Yenimahalle/ANKARA ■ Tel: (0312) 395 21 10

Dipnot Yayınları
Selanik Cad. No. 82/24 Kızılay / Ankara
Tel: (0 312) 419 29 32 ■ Faks: (0 312) 419 25 32
e-posta: dipnotkitabevi@yahoo.com
www.dipnotkitap.com

SEVDALARIN YANGININDAN GEÇTİK

KURTULUŞ KENDİNİ ANLATIYOR 6

ARİF KURTDİŞOĞLU ◆ ERDOĞAN İREN ◆ HÜSEYİN SOYLU
◆İSMAİL AĞAN ◆ KADİR AKIN ◆ KAMİL KÖRÜNOĞLU
ŞEVKET KARAKUŞ

* dipnot yayınları

İçindekiler

KURTULUŞ HAREKETİ KRONOLOJİSİ 9

SUNUŞ 21

ARİF KURTDİŞOĞLU 27
Siyasal mücadeleye katılmamda Çiçekçi'deki mahallenin etkisi 27
Cevizli Tekel'de birkaç arkadaşımız var 30
"Yaşasın 1 Mayıs" sloganını attık 34
O zaman Selimiye'de iki bölüm vardı 37
İşçi Dünyası ve yasal mücadele tartışmaları 44

ERDOĞAN İREN 53
Altı çocuğa bakan Tekel işçisi annem 53
Dev-Ka'dan Karadeniz Dev-Genç'e 56
Seminerler, toplantılar, işbölümleri 59
Karadeniz'de Kurtuluşçu olmak 63
Kahvelerde propaganda yapmak 69
İstanbul'daki mahalle ve fabrika çalışmaları 72
Kurtuluş işçi sınıfı örgütü olma isteği duymuş bir hareketti 78
Kadın sorununun çözümünü geleceğe erteledik 86
Anti-faşist mücadele, birlikler ve mekânlar 88
Sıkıyönetim, darbenin ayak izleri 91
Cezaevi deneyimlerim 93

HÜSEYİN SOYLU 129
Develi'de başlayan hayat 129
İstanbul'a kaçışım ve devrimci simalar 131
12 Mart sonrası yükselen öğrenci hareketi 134
Yeni ayrışmalar, yeni hareketler 136
Tartışmalar ve Kurtuluşçu olmak 143
Sınıfa gitmek ve sendikalar 147
Yeni işbölümleri ve emrivakilik 149
Cezaevi, gençlikte işbölümü ve serzenişler 151
Gençlik örgütlenmesi ve DÖB 158
16 Mart katliamı ve anti-faşist mücadele 159
Darbe, randevular, takipler, yakalanma ve cezaevi 165

İSMAİL AĞAN 181
Ayancık'tan Gazi Eğitim Enstitüsü'ne 181
Lisede devrimcilik, Halkevleri, *Kesintisiz Devrim* ve Kurtuluş 183
Üniversite, mahalle çalışmaları ve anti-faşist mücadele 186
Sol içi çatışmalar, kampanyalar, mitingler, seçimler 195
Aşklar, evlilikler, illegal yaşam 202
Darbe, operasyonlar, sorgu ve cezaevleri 204
Mapusluk sonrası yeni mücadele araçları, yeni imkanlar 218

KADİR AKIN 225
Büyüdüğüm aile ortamında siyaset çok konuşulurdu 225
İstanbul'un sokakları, devrimci abiler, yeni teşkilatlar 228
Çiçekci Mahallesi ve İstanbul'da Kurtuluş 232
1 Mayıs, sendikalar, partiler, hareketler 238
Komiteler, odalar, dernekler ve anti-faşist mücadele 249
Karar alma süreçleri, il komiteleri, uzmanlık büroları 259
Darbe, geri çekilme, Adalı'nın idamı 262
Takipler, operasyonlar, işkenceler ve cezaevi 268
Yeni Öncü, İşçi Dünyası, bağımsız sosyalist adaylar 278

KAMİL KÖRÜNOĞLU 287
Mersin'de yaşam, Dev-Genç ve Dev-Lis 288
Yeni arayışlar, TİP, TKP, sınıf içinde olmak 293

Kurtuluş hareketi ile birlikte faaliyet yürütmek 296
Akdeniz Bölgesi'ndeki çalışmalar 303
Kesinlikle bir devrimcinin burnu kanamayacak 309
1 Mayıs 1977'den, Maraş ve Çorum Katliamlarına... 311
Akdeniz'de sınıf içinde çalışma ve anti-faşit mücadele 317
Darbe sonrası Filistin, Beyrut 323
Avrupa'da Kurtuluş, dergiler, bölünmeler 329

ŞEVKET KARAKUŞ 337
Yaşar Kemal'in yeğeni sınıf arkadaşımdı 337
Birader Cüneyt Arkın'ı, ben Yılmaz Güney'i tutardım 339
Üniversiteye giriş maceralarım 340
Kurtuluş'a doğru yönelim ve ilk devrimci faaliyetler 343
Yurtlar, dernekler, kitaplar, tartışmalar 348
Gecekondular, işçi örgütlenmeleri, sol içi çatışmalar 351
1 Mayıslar, afişlemeler, öğrenci dernekleri 355
Kavgalar, forumlar, aşklar 363
Darbe, raporlar, yakalanma, işkence 397
Mapusluk hikayeleri, farklı siyasetler, tartışmalar, direnişler 402
Ziyaretler, mektuplar, yeni değerlendirmeler 407

Kısaltmalar 413

Dizin 417

KURTULUŞ HAREKETİ KRONOLOJİSİ

1971 Mayıs: Mahir Çayan, Yusuf Küpeli ve Münir Ramazan Aktolga'dan oluşan Merkez Komitesi ve 11 kişiden meydana gelen bir Genel Komite ile yönetilen THKP-C, 12 Mart darbesine karşı silahlı direnişe geçti. Örgüt, Mayıs 1971'de 1 No'lu Bildirisini yayımladı ve bazı banka soygunları, ABD işyeri veya araçlarının bombalanması eylemlerini üstlendi.

1972 30 Mart: THKP-C'nin "Politikleşmiş Askeri Savaş Stratejisi" diye adlandırılan ve Mahir Çayan'ın *Kesintisiz Devrim II-III* adını taşıyan yazılarında ifadesini bulan silahlı mücadele, 30 Mart 1972'deki Kızıldere katliamına kadar devam etti. Kızıldere'de Mahir Çayan'ın yanı sıra THKP-C militanları Hüdai Arıkan, Nihat Yılmaz, Ertan Saruhan, Ahmet Atasoy, Sinan Kazım Özüdoğru, Sabahattin Kurt ve Saffet Alp ile THKO militanları Cihan Alptekin ve Ömer Ayna da öldürüldü. Ulaş Bardakçı, Hüseyin Cevahir, Koray Doğan gibi isimler ise daha önce öldürülmüştü. Böylece 1972 yaz aylarında THKP-C fiilen yok edilirken daha sonra Kurtuluş'u kuracak olanlar da dahil, örgütün içinde veya çevresinde yer alan çok sayıda devrimci tutuklandı ve açılan THKP-C ve/veya Dev-Genç davalarından yargılanarak çeşitli cezalara çarptırıldı.

1972-1974: Kızıldere katliamından sonra hapishanelerde bulunan THKP-C ve Dev-Genç davalarından yargılanan militanlar, bir yandan kendilerini eğitmeye ve geliştirmeye çalışırken bir yandan da içinde bulundukları siyasi hareketlerin eleştirel değerlendirmelerini yapmaya başladı.

1974 Mayıs: CHP-MSP Hükümeti'nin, 12 Mart döneminin "yaralarını sarmak için" genel af yasası çıkarmasıyla hapishanelerdeki siyasi tutuklu ve mahkûmların büyük bölümü serbest kaldı. Ceza yasasının ünlü antikomünist 141.-142. maddelerinden yargılananlar için MSP milletvekilleri oy vermeyince siyasi mahkûmlardan bir kısmı af yasası kapsamının dışında bırakıldı. Ancak birkaç ay sonra, Anayasa Mahkemesi bu maddelerden ceza alanların da serbest bıra-

kılmasını sağlayan bir karar alınca 12 Mart döneminde dolan hapishaneler boşaldı.

1974 Temmuz: Kurtuluş'un daha sonraki örgütlenmesinde önemli bir yeri ve rolü olacak Karadeniz Devrimci Kültür Derneği (Dev-Ka) kuruldu. Karadeniz Bölgesi'nde, öncelikle THKP-C militanı veya sempatizanı devrimciler, daha sonra Kurtuluş'un kurucularından olan THKP-C davası sanıklarından İsmet Öztürk öncülüğünde bu dernek çatısı altında örgütlendi. Genel Merkezi Samsun'da olan dernek, Zonguldak'tan Rize'ye kadar bölgede birçok şehir ve kasabada şubeler açarken bir buçuk yıl sonra adını "Karadeniz Dev-Genç" olarak değiştirdi ve bölgedeki anti-faşist mücadelenin kitlesel ve militan örgütlenmesini gerçekleştirdi.

1974 Sonu: THKP-C ve Dev-Genç davalarından Mamak'ta birlikte yatmış olan İlhami Aras, Mahir Sayın, Mustafa Kaçaroğlu, Şaban İba, Oğuzhan Müftüoğlu, Nasuh Mitap ve arkadaşları tahliye olduktan sonra hapishane sürecinde gelişen ilişkilerini sürdürmeye ve birlikte hareket etmeye niyetliydiler. Bu arada Ziya Yılmaz, Ertuğrul Kürkçü, Necmi Demir, İlkay Demir, Orhan Savaşçı gibi idam veya müebbet hapis cezası almış ve bu nedenle af yasasıyla tahliye olamayan ve Niğde Cezaevi'nde yatmakta olan THKP-C'nin önde gelen isimleriyle de görüşmelerini sürdürüyorlardı. Mahir Sayın ve Oğuzhan Müftüoğlu'na geçmişin değerlendirilmesi ve geleceğe yönelim konusunda bir tür siyasi manifesto hazırlama görevi verildi. Bu ikili, yazılı bir metin oluşturmak üzere birlikte çalışmaya başladı.

1975 Başı: Ocak 1971'de birlikte eyleme giderken yakalanan, birlikte yargılanan, cezaevinde de birlikte yatan İlhami Aras, Mahir Sayın, Mustafa Kaçaroğlu dışarı çıktıktan sonra da ilişkilerini yakından sürdürdü. Ankara'da birlikte kaldıkları ev, kendilerini THKP-C'ye yakın hissedenlerin bir araya geldiği, görüşme ve tartışma yaptığı bir odak haline geldi. Dev-Genç liderlerinden ve THKP-C davasından da yargılanan Şaban İba da THKP-C'nin kuruluş sürecinden beri ve cezaevinde bu üçlüyle yakındı ve politik olarak birlikteydi. Karadeniz Dev Genç'in kurulmasına öncülük eden İsmet Öztürk de bu dört kişiyle görüşmekte ve giderek politik olarak yakınlaşmaktaydı.

1975 Şubat-Mart: Daha sonra Kurtuluş ve Devrimci Yol hareketlerini oluşturacak bazı isimler arasında kişisel sürtüşme ve anlaşmazlıklar görülmeye başladı. Bir güven sorunu haline dönüşerek gittikçe büyüyen bu sürtüşmeler, Ankara'da öğrenci gençlik içinde gruplaşmalara yol açtı. Gençlikle ilgilenmekte olan Nasuh Mitap ile Mustafa Kaçaroğlu arasında sorunlar ortaya çıktı.

1975 Mart: THKP-C'nin önde gelen isimlerinden Necmi Demir ve İlkay Demir, Niğde Cezaevi'nden kaleme alıp dışarıya gönderdikleri 8 sayfalık bir yazıyla "sosyal-emperyalizm" konusunda görüşlerini açıkladı ve Sovyetler Birliği'nin sosyalist değil, emperyalist bir ülke olduğunu ileri sürerek "Maocu" saflarda yerini aldı.

Yayınladıkları yazının 8 teksir sayfasından oluşması nedeniyle önce "Sekizlikçiler" adıyla anılan bu grup, bir süre sonra *Militan Gençlik* adını taşıyan bir gençlik dergisi ve *Halkın Yolu* adında bir siyasi yayın çıkararak bir siyasi hareket olarak örgütlenecekti. Böylece eski THKP-C kadroları arasında ilk ciddi ayrılık, sosyal-emperyalizm teorisi ekseninde oldu ve Necmi Demir ve İlkay Demir'in yanı sıra Necati Sağır ve Ömer Güven gibi isimler kendi örgütlerini kurmaya yöneldi. Bu arada 1975 yılı başlarında *Türkiye Devriminin Acil Sorunları* adı altında bir broşür yayınlayan Engin Erkiner ve arkadaşları da *Acilciler* diye anılan bir başka örgütlenme oluşturmuş ve THKP-C'nin devamı olarak kendilerini görüyorlardı. Dolayısıyla THKP-C'nin siyasi mirası bölüşülmeye ve parçalanmaya başladı.

1975 Nisan: Antalya'daki solcu, devrimci gençlerin örgütü Antalya Gençlik Örgütü(ANT-GÖR) kuruldu. Başlangıçta CHP eğilimli iken daha sonra Kurtuluşçuların etkinliğine giren Ant-Gör, süreç içinde Antalya'daki anti-faşist mücadelenin kitlesel ve militan örgütü olacaktı.

1975 Haziran: Mustafa Kaçaroğlu ve Nasuh Mitap arasındaki gerilimin artması üzerine bir araya gelen Oğuzhan Müftüoğlu, Nasuh Mitap, Ali Başpınar, İlhami Aras, Mahir Sayın ve Şaban İba görüşmesinde mutabakat sağlanamadı. Kaçaroğlu'nun kendisine küfür ettiğini söyleyen Nasuh Mitap, "Bizim aramızda zaten siyasi bir görüş birliği yok, böyle ilişkiler devam ederse arkadaşlığımız da sona erer" diyerek birlikte yürümenin zor olacağını ileri sürdü. Kaçaroğlu'nun özeleştiri yapması gerektiği tespiti sorunu çözmeye yetmeyince geniş bir toplantı düzenlemeye karar verildi.

1975 Temmuz: Anlaşmazlığın büyümesi üzerine, önde gelen siyasi kadrolarla Ankara'da, Şehir Derneği (Şeh-Der) lokalinde yaklaşık 50 kişinin katıldığı bir tartışma toplantısı gerçekleştirildi ancak bu toplantı, siyasi kopuş ve ayrılığa zemin hazırladı. Nasuh Mitap, toplantı esnasında kendisinin Mahir Çayan'ı savunduğunu, *Kesintisiz Devrim II-III* adı altında kaleme alınan ve THKP-C'nin "Öncü Savaşı" anlayışını ortaya koyan tezlere katıldığını ama İlhami Aras, Mahir Sayın ve Mustafa Kaçaroğlu'nun bu görüşleri savunmadığını, "Mahir Çayan'ı inkâr ettiklerini" söyledi. Bu iddia gerilimi daha da tırmandırdı. Gerilimin bir kavgaya dönüşerek ilişkileri tamamen tahrip etmesini istemeyen Mahir Sayın, Mustafa Kaçaroğlu, Şaban İba –İlhami Aras toplantıda yoktu– ve onlarla birlikte az sayıda kişi toplantıyı terk etti. Kalanlar tartışmaya devam etti. Toplantıdan çıkmayan ve "Ben kalıp arkadaşlarla tartışmak istiyorum" diyen Oğuzhan Müftüoğlu, daha sonra Nasuh Mitap ve çevresindeki devrimci gençlerle birlikte hareket edecek ve diğerlerinden kopacaktı.

1975 Sonbahar: Gelecekte *Devrimci Yol* adını alacak siyasi hareketin kurucuları olan Oğuzhan Müftüoğlu ve Nasuh Mitap, Taner Akçam, Melih Pekdemir, Ali Başpınar, *Emperyalizme ve Oligarşiye Karşı Devrimci Gençlik* dergisini çıkarmaya baş-

ladı ve hızla yükselmekte olan devrimci gençlik hareketini etraflarında toparlamaya yöneldi.

1975 Aralık: Müftüoğlu ve Mitap liderliğindeki *Devrimci Gençlik* grubunun hızlı ve yaygın gelişimi karşısında Kurtuluş'u oluşturacak Mahir Sayın, İlhami Aras, M. Kemal Kaçaroğlu ve Şaban İba da siyasi bir çıkış yaparak kendi görüşleri doğrultusunda örgütlenmeye başladı. Zaten ilişki içinde oldukları İsmet Öztürk'ü de aralarına alarak Kurtuluş'un beş kişilik ilk kurucu çekirdeğini "Merkezi Organ" adıyla oluşturdular.

Henüz bir siyasi yayın/dergi çıkaracak mali-maddi olanaklara sahip olmayan bu siyasi çekirdek, üzerinde anlaşmış olduklan siyasi görüşleri açıklamaya karar verdi. Böylece kaleme aldıkları "Yol Ayrımı", "Ulusal Sorun Üzerine" ve "Sosyal Emperyalizm mi, Büyük Han Şovenizmi mi?" başlıklı yazıları, teksirle çoğaltılarak Türkiye'nin pek çok yerine ulaştırdı. Karadeniz Dev-Genç, Ant-Gör, Ankara'daki AYÖD, İstanbul'daki İYÖD gibi gençlik dernekleri başta olmak üzere, hemen her yere dağıtılan bu yazılarla Kurtuluş'un siyasi temelleri atılmış oldu.

1976 Başı: Teksirle çoğaltılarak dağıtılan yazıların gördüğü ilgi ve talep üzerine bir siyasi yayın çıkarmanın hazırlıkları içine girildi. Bu arada Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF) Kütüphanesi soygunu yapıldı ve Mustafa Kemal Kaçaroğlu ile birlikte SBF'deki militanların önemli bir kısmı kaçak hale geldi. Bu durum daha sonraki örgütlenme çalışmaları açısından büyük bir dezavantaj yaratacaktı.

1976 1 Mayıs: İşçi sınıfının uluslararası birlik, mücadele ve dayanışma günü 1 Mayıs, onlarca yıl sonra DİSK'in öncülüğünde Taksim'de ilk kez kutlandı. Meydanı dolduran yüz binlerce işçi ve emekçi yükselmekte olan sosyalist hareketin gücünü ortaya koyarken sermaye düzeni için de bir tehdit olarak görüldü. Nitekim ertesi yıl 1 Mayıs kutlamaları sırasında Taksim Meydanı kana bulandı.

1976 Haziran: *Kurtuluş Sosyalist Dergi* çıktı. 10 bin adet basılan dergiye talep devam edince 5 bin adet daha basıldı. Aylık dergide THKP-C çizgisine eleştirel yaklaşım ancak aynı zamanda tarihsel olarak sahiplenme, Türkiye soluna egemen olan "kendi sağından medet umma anlayışı"nı yıktığına ilişkin değerlendirmeler ve Kürt sorununda enternasyonalist yaklaşım ve modern sanayi proletaryası temelinde partileşme gibi görüşler ortaya konuldu. Büyük bir ilgi ve destek bulan bu görüşler temelinde Türkiye'nin birçok yerinden örgütlenme talepleri gelmesi üzerine merkezi organ ve etrafındaki kadrolar da hızla kendilerini örgütlemeye yöneldi.

1976 Ağustos: Doğan Tarkan'ın liderliğindeki *Öncü İşçi* grubu Kurtuluş'la birleşti. Böylece İstanbul'da da örgütlenme çalışmaları hızlandı. Bu arada özellikle Ankara'da "Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm", "Ekonomi Politik" ve "Leninizmin İlkeleri" başlıkları altında ve küçük gruplar halinde yürütülen siyasi eğitim çalışmaları dikkat çekiciydi ve üniversiteye yeni gelmiş genç militanları

mücadeleye hazırlıyordu. Bu eğitim çalışması modeli ve anlayışı örgütlenme adımları atılan her yerde uygulanmaya çalışıldı.

1976 Yaz-Sonbahar: Kurtuluş, Karadeniz Dev-Genç aracılığıyla Karadeniz bölgesinin tümünde yaygınlaşırken Ankara, İstanbul, İzmir, Antalya, Mersin, Bursa gibi büyük kentlerde örgütlenmeye başladı.

Kürdistan'da ise 1977'den sonra ilk aşamada Mardin, Diyarbakır, Dersim, Gaziantep gibi şehirlerde örgütsel ilişkiler kurdu. Birkaç yıl içinde Ankara, İstanbul, İzmir, Samsun, Antalya, Kayseri, Mersin, Adana, Antakya, Muğla, Bursa, Zonguldak, Sinop, Giresun, Ordu, Trabzon, Rize, Gümüşhane gibi illerde, İnegöl, Develi, Çorlu, Keşan, Seydişehir, Merzifon, Taşova gibi ilçelerde ; Kürdistan'da ise Mardin, Diyarbakır, Dersim, Gaziantep, Sivas, Ağrı ve Kars gibi illerde, Kızıltepe, Varto, Şenkaya ve Iğdır gibi ilçelerde yaygın örgütsel ilişkiler oluştu.

1976 Sonbahar: THKP-C'nin gençlik ilişkilerinin öncülüğüyle kurulan ve genç emekçiler arasında dikkate değer bir örgütlenmesi olan Sosyalist Gençlik Birliği (SGB) ile Zeki Erginbay'ın aracılık ettiği görüşmeler yapıldı ve Kurtuluş'a katılımları için ciddi mesafe alındı. Ancak anlaşma sağlandığı sanıldığı noktada, GSB liderleri beklenmedik bir şekilde TKP'ye katılmaya karar verdi. Erginbay ve bazı arkadaşları zaten Kurtuluş'a katılmış durumdaydı.

1977 Ocak: Yaygınlaşan ilişkiler artık daha ciddi örgütsel adımların atılmasını gerektiriyordu. Beş kişilik kurucu çekirdeğe Doğan Tarkan ve 12 Mart döneminde tutuklanarak Dev-Genç davasında yargılanmış bir Kürt devrimci olan Ali Demir de katıldı. Böylece yedi kişiden oluşan Geçici Merkez Organ, Kurtuluş'un örgütsel inşasına hızla devam etti. Merkezi organın yanı sıra büyük illerde de yerel komiteler kurulmaya başlamıştı.

1977 2 Şubat: Zeki Erginbay 23 Ocak 1977'de İMO İstanbul Şubesi'nden çıktıktan sonra kaçırıldı. Tüm aramalara rağmen bulunamayan Erginbay'ın, göğsüne bir kurşun sıkılmış cesedi, 2 Şubat 1977'de Ömerli Barajı'nda bulundu. İstanbul'da büyük bir kitle gösterisiyle toprağa verilen Erginbay, TKP'ye karşı ideolojik mücadelede önemli bir rol üstlenirken Kurtuluş'un İnşaat Mühendisleri Odası'nda etkinlik kurmasının da koşullarını oluşturmuştu.

1977 Mart-Nisan: Sol içi rekabet ve sekter anlayışlar sonucu, Kurtuluş ile Devrimci Yol arasında silahlı çatışma çıktı. Başta İstanbul ve Ankara olmak üzere iki siyasi hareketin de bulunduğu birçok şehre yayılan ve haftalarca süren kavga ve silahlı çatışmalarda iki taraftan da ölüm ve yaralanmalar oldu. Devrimci Yol militanları Kemal Karaca ve Tevfik Kobal, Kurtuluş militanı Mustafa Ertan hayatını kaybetti.

1977 1 Mayıs: Kurtuluş, başta Ankara olmak üzere Türkiye'nin çeşitli şehirlerinden ilişkilerini İstanbul'a çağırarak Taksim'de yapılacak 1 Mayıs'ta siyasi gövde gösterisine hazırlandı. 10 bin kişiyi geçen kitleyle Saraçhane'den Unkapanı ve

Tarlabaşı yoluyla Taksim'e ulaşan Kurtuluş korteji, akşam saat 19.00'a doğru alana girdikten hemen sonra Sular İdaresi üzerinden mitinge açılan ateşle birlikte katliam başladı. Lise öğrencisi Kurtuluşçu Jale Yeşilnil'in de arasında olduğu 34 işçi, emekçi, öğrenci öldü; 136 kişi yaralandı.

1977 Kasım: Gençlik içindeki örgütlenmeye destek olmak, "Gençliğin devrimci mücadelesini anti-oligarşik devrim mücadelesine tabi kılmak üzere" *Kurtuluş için İLERİ* adını taşıyan ve 15 günde bir yayımlanan bir gençlik dergisi çıktı. Bu arada aynı sıralarda Kurtuluş'un merkezi gençlik örgütü olarak Ankara'da Dev-Gör (Devrimci Gençlik Örgütü) kuruldu.

1978 Ocak: Uzun süredir hazırlıkları yapılan haftalık *Kurtuluş* gazetesi 6 Ocak'ta çıkmaya başladı. İlk sayıları 40 bin basılan gazete, giderek 25 bin civarında bir satış rakamına oturdu ve bütün baskı ve engellemelere rağmen 1980 Mayıs ayına kadar düzenli olarak ve toplamda 112 sayı çıktı. Dağıtımı tümüyle Kurtuluş'un kendi örgütlenmesi ile gerçekleşen ve "militan satış" adı verilen yöntemle evlerde, ulaşım araçlarında, kahvelerde, işyerlerinde, okullarda, sokaklarda satılan gazete, dönemin en çok satılan haftalık gazetelerinden biri olurken özellikle siyasi kampanyaların örgütlenmesinde ve siyasi gerçeklerin açıklanmasında etkin bir rol üstlendi.

1978 1 Mayıs: Kurtuluş yine başta Ankara olmak üzere çeşitli şehirlerden getirdiği büyük bir kitleyle İstanbul'daki 1 Mayıs gösterisine katıldı. Önceki yıl meydana gelen katliam nedeniyle 1 Mayıs'a genel katılım, özellikle işçi-emekçi katılımı düşük oldu.

1978 Haziran: Dersim'de ilişkileri olan ve İsmet Öztürk tarafından daha örgütün kuruluş sürecinde Geçici Merkez Komite'ye önerilmesine rağmen diğerleri tarafından kabul görmeyen Seyfi Cengiz bir süre Kurtuluş içinde faaliyet yürüttü. Ancak zamanla örgütlenme biçimi başta olmak üzere çeşitli konularda Kurtuluş'tan farklı düşünmeye başlamıştı. Yapılan görüşme ve tartışmalardan sonra birlikte olma zemininin kalmadığı anlaşıldı. Kurtuluş'tan ayrılarak *Tekoşin* adıyla yeni bir örgüt kurdu.

1978 Ekim-Kasım: "Faşist Saldırılara, Hayat Pahalılığına ve Sömürgeciliğe Karşı Mücadele Kampanyası" adı altında düzenlenen ilk siyasi kampanya, örgütlenmeyi ileri noktalara taşıdı. İki ay ülke çapında süren bu siyasi kampanyanın son iki haftasında İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya, Mersin, Samsun, Muğla, Rize, Sinop, Bulancak, Kızıltepe, İnegöl ve Çorlu'da toplam 13 miting yapıldı. Bu mitinglere yaklaşık 40 bin kişi katıldı. Bu ilk kampanyadan alınan olumlu sonuçlarla birlikte Kurtuluş, siyasi çalışmalarını, biri bitince diğeri başlayan siyasi kampanyalar tarzında yürütmeye karar verdi.

1978 Kasım: Gerek ilk siyasi kampanyanın etkileri, gerekse KDP ile KYB çatışmasının durması için yapılan arabuluculuk ve Kürdistan politikaları nedeniyle Bülent Ecevit hükümeti, Kurtuluş'la daha yakından ilgilenmeye başladı. Böylece MİT

tarafından Ankara'da bir tuhaf "gözdağı operasyonu" yapıldı; Ali Demir ve Mustafa Kaçaroğlu'nun birlikte kaldıkları ev, Mahir Sayın'ın evi ve Öner Yağcı, Mustafa Uslu gibi bazı militanların evleri, bir gece MİT tarafından basıldı. Evlerde silah ve örgütsel doküman bulunmasına rağmen görmezden gelindi, Mahir Sayın gözaltına alındı ve birkaç saatlik sorgudan sonra bırakıldı. Geçici Merkez Komitesi (GMK) bu operasyondan sonra gizliliğe daha fazla özen gösterme kararı alırken Ali Demir ve Şaban İba dışında Ankara'da kimse kalmadı. İlhami Aras'tan sonra Mahir Sayın'ın da hızla İstanbul'a taşınması kararlaştırıldı.

1978 Aralık: 26 Aralık'ta başlayan ve günlerce süren Maraş katliamında, Aleviler hedef alındı ve 6 aylık bebeklerden 70 yaşındaki dedelere kadar 100'den fazla insan öldürüldü. Bunun üzerine Ecevit hükümeti, İstanbul ve Ankara dahil olmak üzere, 13 ilde sıkıyönetim ilan etti. Sıkıyönetim ilanı Türkiye'nin bir askeri darbeye doğru sürüklenmesini hızlandırdı.

1979 1 Mayıs: İstanbul'da 1 Mayıs gösterilerini yasaklayan Sıkıyönetim Komutanlığı, buna rağmen yapılacak gösterileri kontrol altına alamayacağını düşünerek 1 Mayıs günü sokağa çıkma yasağı ilan etti. Bir gece öncesinden Üsküdar ve Bayrampaşa'da toplanan Kurtuluşçular, toplu halde sokağa çıkıp 1 Mayıs'ı sloganlar eşliğinde yürüyüş yaparak kutlarken tutuklandı. Behice Boran'ın liderliğindeki TİP üyeleri de Merter'de sokağa çıkarak 1 Mayıs'ı kutladı.

1979 Ağustos: Bodrum'da örgütün ilk konferansı yapıldı. Doğan Tarkan'ın "Yalnız ve bütün gücümüzle işçi sınıfı içinde çalışmalıyız" tezi, Geçici Merkez Komitesi (GMK) ve bazı yerel örgütlerde tartışmalara yol açınca, genel örgüt konferansı yapılmasına karar verildi. Sonuçta Tarkan'ın tezi kabul edilmezken "ağırlıklı gücümüzle işçi sınıfı içinde çalışmalı, anti-faşist ve anti-sömürgeci mücadeleyi de ihmal etmemeliyiz" kararı alındı.

1979 Ekim: Cumhuriyet Senatosu ara seçimlerine bağımsız adaylarla katılmaya karar veren Kurtuluş, İstanbul'da Recep Cüre, Antalya'da Abdullah Akın ve Samsun'da da Mehmet Baklacı'yı aday gösterdi. Üçü de devrimci öğretmen ve ilköğretim müfettişi olan adaylar, üç şehirde üçer bin civarında oyla toplamda on bine yakın oy aldı.

1979 Kasım: Kurtuluş yükselmekte olan faşist saldırılara karşı bir eylem birliği oluşturmak ve bu arada Devrimci Yol'dan ayrılanların kurduğu Devrimci Sol'la da bir ilişki geliştirmek için harekete geçti. Eylem birliği için çağrıya Devrimci Sol ile birlikte Emeğin Birliği ve Türkiye Emekçi Partisi (TEP) olumlu yanıt verdi. Yapılan görüşmelerde "Devrimci Eylem Birliği" (DEB) adı altında bir ittifak sağlandı ve birlikte bildiri dağıtımı, afişleme, mitingler düzenleme gibi prensip kararları alındı. Ancak yapılan ittifakın Kürdistan'ı da kapsaması ve bu bölgede "anti-sömürgeci ilke"nin kabul edilmemesi nedeniyle Kurtuluş içinde tar-

tışma çıktı ve DEB'ten çekilme kararı alındı. Kurtuluş çekilince DEB de kurulmadan dağıldı.

1979 Aralık: Kürdistan Seksiyonu'nun yayın organı olarak Türkçe-Kürtçe dergi *Şoreş (Devrim)* çıkmaya başladı. Şoreş, 12 Eylül darbesinden önce bir sayı daha çıkacaktı.

1980 Nisan: 1979 yılı sonunda generaller Cumhurbaşkanı Korutürk'e bir "Uyarı Mektubu" verince Türkiye'nin artık bir darbenin eşiğinde olduğu iyice anlaşıldı. GMK özel bir toplantı yaparak muhtemel bir darbe karşısında alınması gereken önlemleri tartıştı ve bazı özel kararlar aldı. 12 Mart dönemindeki gibi örgütsel olarak tümüyle imha olmamak için düşünülen tedbirler arasında Yazı Kurulu'nu oluşturan Mahir Sayın ve Doğan Tarkan'ın kısa süre içinde yurtdışına çıkması da vardı. Ancak iki GMK üyesinin yurtdışına çıkması da dahil 12 Eylül darbesi gelinceye kadar alınan bu kararların hemen hiçbiri uygulanmadı.

1980 15 Mayıs: Sıkıyönetimin engellemeleriyle uzun zamandır mücadele eden haftalık *Kurtuluş* gazetesi 112. sayısında yayınına son verdi ve on beş günlük *Öncü* dergisi yayımlanmaya başladı.

1980 Haziran: Antalya Sebze Hali'nde çalışan Kurtuluşçular ve Dev-Yol'cular arasında çıkan silahlı çatışma bir kez daha iki siyasi hareketi karşı karşıya getirdi. Hal'de çalışan Sabahattin Çakmak adında bir Kurtuluşçu silahla vurularak ölürken iki taraftan da yaralananlar oldu. Bir süre devam eden kavga ve çatışmalar daha da büyümeden Merkez'den müdahalelerle engellendi.

1980 Temmuz: İşçi sınıfının en militan ve politik kesimlerini barındıran DİSK'in genel kongresi yapıldı. Kurtuluş, Dev-Maden Sen, Limter- İş, Nakliyat- İş, Keramik-İş, Tekstil-İş, Gıda- İş gibi sendikalardan gelen 24 delege ile TKP'den sonra en çok delegeye sahip ikinci sosyalist örgütlenme oldu.

1980 1 Eylül: Sıkıyönetimin engellemeleri dolayısıyla *Öncü* dergisi de yayınına son verdi ve yine on beş günlük periyodla çıkacak *Ekim* dergisi yayına başladı. Derginin ikinci sayısı matbaadayken 12 Eylül darbesi oldu.

1980 12 Eylül: 10-11 Eylül günleri İstanbul'da toplanan GMK, toplantının bittiği saatlerde o akşam darbe olacağına ilişkin bir duyum aldı ama kesinleştiremedi. İstanbul'dan Ankara'ya dönmekte olan GMK üyeleri Şaban İba ve Ali Demir, otobüsle yoldayken gerçekleşen darbenin ilk gün kargaşası içinde fark edilmeden Ankara'da güvenli bir eve ulaştı.

1980 Eylül sonu: İstanbul'da olan ve hemen toplantı yapan Ali Demir ve Şaban İba dışındaki beş GMK üyesi "Geri Çekilme Kararı" diye bilinen ve esasen kadroların ve örgütsel ilişkilerin korunmasını ve "İşçi sınıfının içine ve büyük kentlere doğru çekilmeyi" öngören bir politika belirledi. Bir yandan da Devrimci Yol ve Halkın Kurtuluşu ile görüşerek askeri cuntaya karşı bir mücadele cephesi oluşturmak için girişimde bulunma kararı alındı.

1980 1 Ekim: *Kurtuluş* imzalı bir siyasi bildiriyle 12 Eylül'le birlikte bir "askeri diktatörlük" kurulduğu, eğer faşist bir diktatörlüğe dönüşmezse birkaç yıl sonra geri çekilebileceği ve ağır illegalite koşullarında zorlu bir mücadeleye hazırlanmak gerektiği vurgulandı.

1980 8 Ekim: Kurtuluş militanı Necdet Adalı idam edildi. Ailesine yazdığı son mektubunda, "Sizleri ve ezilen halklar uğruna mücadeleyi erken bırakmak zorunda kaldığım için üzgünüm" diye sesleniyordu.

1980 Ekim: Mahir Sayın ve Doğan Tarkan, Suriye sınırından gizlice yurtdışına çıktı.

1980 Kasım: Devrimci Yol ve Halkın Kurtuluşu ile İstanbul'da görüşme yapılarak cuntaya karşı birlikte mücadele önerisi yapıldı. Devrimci Yol öneriyi ciddiye almadı. Kendilerinin gerekeni yapacağını ve cuntayı inine tıkacağını söyledi. Halkın Kurtuluşu ise yeni kongre yaptıklarını ve demokratik devrim programının talepleri çerçevesinde birlikte mücadele edebileceklerini bildirdi. Sonuçta üçlü görüşme ve eylem birliği girişiminden bir sonuç çıkmadı.

1981 Şubat: Örgütün askeri diktatörlük koşullarına uygun olarak yeniden düzenlenmesinin büyük ölçüde tamamlandığı düşüncesiyle İlhami Aras ve Ali Demir de yine Suriye sınırından gizlice yurtdışına çıktı.

1981 Mart: Mustafa Kaçaroğlu İstanbul'da örgütsel bir randevuda yakalandı.

1981 Mayıs: İsmet Öztürk de yurtdışına çıktı. Bu arada GMK üyelerinin yanı sıra bazı siyasi kadro ve militanlar da yurtdışına çıktı ve daha önce ilişki kurulmuş olan Filistin Kurtuluş Örgütü kamplarına yerleşti. Necdet Adalı ile birlikte idama mahkûm edilen ve cezaevinden firar ettikten sonra Filistin'e gönderilen Kemal Ergin, 17 Mayıs 1981'de denizde yüzerken boğularak öldü.

1981 Mayıs-1983 Mayıs: GMK'nın eski üyelerinden sadece Şaban İba Türkiye'de kaldı. Yurtdışına çıkan eski GMK üyelerinden Mahir Sayın ve Doğan Tarkan'ın "Yazı Kurulu" olarak görev yapmaları öngörülmüştü ve Suriye'den Avrupa'ya geçtiler. Suriye'deki GMK üyeleri İlhami Aras, Ali Demir ve İsmet Öztürk ise "koruma" altındaydı ve ancak Türkiye'ye döndüklerinde görev ve yetkilerini yeniden üstleneceklerdi. Türkiye içindeki GMK üyeleri de "Politbüro" olarak görev yapıyordu. Tutuklanmalarla GMK eksildikçe "yedek" olarak saptanan yeni üyeler görevlendirildi. Böylece ilk aşamada Saim Koç ve Mustafa Yavuz Politbüro'ya dahil oldu. Celal Polat ve İrfan Cüre de yedek üye olarak belirlendi. Mayıs 1982'de Mustafa Yavuz ve Celal Polat yakalanınca İrfan Cüre ve daha önce yedek üye olarak belirlenen Seyfi Öngider GMK üyesi oldu. Bu arada Kasım 1982'de Saim Koç da yakalandı ve böylece Türkiye içindeki GMK üyeleri Şaban İba, İrfan Cüre ve Seyfi Öngider'den ibaret kaldı. Bu üç kişi Politbüro'yu oluşturdu ve Türkiye içindeki GMK üyeleri olarak 1983 Mayıs ayına kadar örgütü yönettiler.

1982 Mayıs: İlk büyük polis operasyonuyla GMK üyesi Mustafa Yavuz ile Celal Polat ve İstanbul il komitesi üyeleri de dahil çok sayıda militan yakalandı. Bu arada

art arda gelen polis operasyonları sonucu özellikle Anadolu şehirlerindeki örgütsel ilişkiler dağıldı. Tutuklamalar yaygınlaşıp taşradaki örgütlenmeler varlığını sürdüremez hale gelince İstanbul, Ankara ve İzmir'e toplanan ilişkiler buralarda yeniden düzenlendi. Bu arada bir süre sonra Kürdistan'daki komiteler de feshedilip üç büyük şehre aktarıldı.

1982 Yazı ve Sonbahar: *Ekim* dergisi örgütün merkez organı olarak gizli çıkmaya başladı. Örgütsel düzenlemeler oturdukça derginin illegal koşullarda basımı düzenli hale geldi ve dağıtımı giderek arttı. Yüzlerce örgüt militanıyla ilişki sürdürmenin en önemli aracı haline gelen derginin adı daha sonra *Kurtuluş* oldu. Bu arada örgüt üyelikleri askıya alınıp, yeni bir tüzük yapılarak örgütsel düzenlemeler bir bütün olarak herkesi kapsayınca hem örgüt içinde tartışmalar büyüdü hem de yurtdışındaki GMK üyeleri ile yurtiçindeki üyeler arasında tartışma başladı. Doğan Tarkan ve bazı arkadaşları, yurtiçindeki Politbüro tarafından "hizip" olarak ilan edilip, bazı üyeler de örgütten ihraç edilince ipler iyice gerildi. Sonuçta Suriye'nin Şam kentinde tam üyeli GMK toplantısı yapılmasına karar verildi.

1982 Kasım: GMK toplantısı için hazırlık yapmak üzere İlhami Aras Suriye'den Türkiye'ye geldi. Tam bu arada Politbüro üyesi Saim Koç yakalandı ve bunun üzerine sadece toplantı hazırlığı için gelen İlhami Aras da Politbüro'da görev aldı ve Şaban İba, İrfan Cüre ve Seyfi Öngider ile birlikte Şubat 1983'te gizlice Şam'a gittiler.

1983 Mart-Nisan: Şam'da yapılan ve yurt içinden Şaban İba, İrfan Cüre, Seyfi Öngider ve yurtdışından İlhami Aras, Ali Demir, İsmet Öztürk, Mahir Sayın, Doğan Tarkan'ın katıldığı ve bir ay kadar süren tam üyeli GMK toplantısında, 12 Eylül sonrasındaki siyasal ve örgütsel süreç etraflıca tartışıldı. Doğan Tarkan Kurtuluş'tan ayrılırken örgütün adı "Türkiye ve Kuzey Kürdistan Kurtuluş Örgütü" (TKKKÖ) olarak yeniden belirlendi. Yurtdışındaki örgüt üyeleriyle birlikte bütün GMK üyelerinin de Türkiye'ye dönmesine ve Türkiye'de önce konferans, sonra da bir kongre yapılmasına karar verildi. Nitekim toplantıdan sonra GMK üyeleriyle birlikte, o sırada Suriye ve Filistin'de bulunan örgüt üyeleri parça parça Türkiye'ye döndü.

1983 Haziran: İstanbul Komitesi üyelerinin de aralarında olduğu çok sayıda örgüt üyesi, büyük bir polis operasyonuyla yakalandı. Mayıs 1982'den sonra örgüt en ciddi kayıplarını verdi.

1983 Ağustos: GMK üyelerinin tümü ülkeye döndükten sonra Erdek'te bir hafta süren bir toplantı yapılarak yeni dönemde atılacak adımlar kararlaştırıldı. Genel örgüt konferansının temsili olarak gerçekleştirilmesine ama kongrenin bütün üyelerin katılımıyla "seyyar" olarak yapılmasına ve "sirkülasyon" adı verilen ve gizlice basılıp bütün örgüt üyelerine ulaştırılan yazılarla bir "tartışma kam-

panyası" açılmasına karar verildi. Ayrıca mali sorunların ağırlaşması nedeniyle yeniden soygunlara başlanması da karar altına alındı.

1983 Ekim: GMK üyesi İlhami Aras İstanbul'da tek başına yakalanarak tutuklandı.

1983 Aralık: İstanbul'da yapılan ikinci konferansta, 1982-83 yıllarında görev yapan Politbüro üyeleri "sekter" bir politika izledikleri gerekçesiyle eleştirildi. Yeni tüzükle yapılan düzenlemeler sonucu örgüt üyeliklerini kaybedenler, "eski hakları geçerli olarak örgüte geri çağrıldı". Ayrıca bu dönemde Kürdistan örgütlenmesinin feshedilmesi nedeniyle "sosyal-şovenizmden etkilenildiği" belirtilerek özeleştiri çağrısı yapıldı.

1984 Ocak: "Sirkülasyonlar" aracılığıyla yürütülen tartışma kampanyasında çeşitli görüşler ve karar tasarıları tartışıldıktan sonra bütün örgüt üyelerinin oy pusulalarını kongre komisyonuna göndererek oy kullanması yoluyla "seyyar kongre" yapıldı ve Merkez Komitesi seçimi gerçekleştirildi. Mahir Sayın, Ali Demir, Şaban İba, İrfan Cüre ve Seyfi Öngider MK'ya seçilirken, eski GMK üyesi İsmet Öztürk aday olmadı ve bir süre sonra Doğan Tarkan ve arkadaşlarının oluşturduğu Kurtuluş Örgütü'ne (KÖ) katıldı.

1984 Şubat: O zamana kadar Türkiye'nin en büyük banka soygunu olan Ziraat Bankası Bostancı Şubesi soygunuyla banka soygunları başladı.

1984 Nisan: Banka soygunları dolayısıyla polisin Kurtuluş'a yönelik dikkati arttı ve operasyonlar yoğunlaştı. Diyarbakır'da başlayan bir operasyon ve takip İstanbul'a sıçradı. MK üyesi Seyfi Öngider ve İstanbul İl Komitesi üyelerinin de içinde yer aldığı bir grup yakalanıp tutuklandı.

1984 Haziran: Mahir Sayın MK kararıyla yeniden yurtdışına çıktı.

1985 29 Mart: Yapılan konferans ve kongre ile iç sorunlarını çözerek toparlanan Kurtuluş hemen her yıl polis operasyonları ve tutuklamalarla ciddi kayıplar vermesine rağmen örgütsel-siyasal varlığını sürdürdü. 6 Kasım 1983 seçimlerinin ardından siyasi ortam gevşemeye başlamıştı. Gençlik içinde bir siyasi hareketlenme vardı ve Kurtuluş'un örgütlenme çabaları da dikkat çekiyordu. Bu arada devam eden banka soygunları zamanın ANAP hükümeti için siyasi bir sorun haline geldi. Soygunların Kurtuluş tarafından yapıldığını değerlendiren İstanbul polisi, MK üyelerinin yurtdışıyla haberleşme kanallarını saptayarak takibe başladı. Belirli bir süre devam eden takip sonucunda polis, Politbüro üyeleri Şaban İba, Ali Demir ve İrfan Cüre dahil, banka soygunlarını yapan ekibin çoğunluğuyla İstanbul, Ankara ve İzmir'deki örgütlerin birçok yöneticisini ve üyesini yakalayarak tutukladı. Örgüt, tarihinin en büyük kaybını verdi.

MK üyesi olarak sadece yurtdışındaki Mahir Sayın kaldı ve Kurtuluş'un doğduğu, geliştiği ve kitlesel bir devrimci hareket olarak varlığını sürdürdüğü ilk 10 yıl böylece sona erdi.

Bu dönemde anti-faşist mücadelelerde, işkencelerde, polis operasyonlarında ve idam edilerek tahminen 150'ye yakın örgüt üyesi ve taraftarı hayatını kaybetti.

12 Eylül öncesinden başlayan ve sonrasında yaygınlaşarak devam eden davalarda tahminen 1500 kadar örgüt üyesi ve taraftarı askeri mahkemelerde yargılandı ve idam cezası dahil olmak üzere çeşitli cezalara çarptırıldı. ■

SUNUŞ

Sosyal Dayanışma ve İletişim Derneği (SODİD) tarafından yürütülen ve Kurtuluş Hareketi'nin 1975 – 1985 yılları arasındaki dönemini ele alan sözlü tarih çalışması kapsamında şimdiye kadar yayımlanan dört kitap, Geçici Merkez Komite üyeleriyle daha sonra oluşan merkez komite, merkezi uzmanlık organları ve il komitelerinde yer alan yöneticileri kapsıyordu. Yayımlanan dört kitapta görüşülen on sekiz kişi, örgütsel piramidin en tepesinde yer alan, bakış açıları ve anlatımları da buna uygun olarak şekillenen kişilerdi. Dolayısıyla bu çalışmada siyasi örgütlenmeye ve ilişkilere "yukarıdan" bakan, insan ilişki ve hikâyelerinin yanı sıra siyasi ve ideolojik değerlendirmelere ağırlık veren anlatımlarla yer aldılar.

İlk iki kitapta yer alan ve Geçici Merkez Komiteyi oluşturan yedi kişi ve daha sonraki iki kitapta yer alan on bir kişi, günlük hayata, mücadeleye, sahici insan ilişkileri ve hikâyelerine ilişkin anlatımlarında, Kurtuluş Hareketi'nin bir yüzünü yansıtmaya çalıştılar. Bu aslında o dönemin, yani 1970 ve 1980'li yılların devrimci hareketlerinin, sosyalist militanlarının dünyasının da yansıması oldu. Şimdi elinizdeki altıncı ve aynı anda çıkan beşinci kitaplarda, aslında bu dünyanın başka bir yüzü yansıtılıyor ve böylece dönem, daha bütünlüklü ve sahici bir anlatıma kavuşuyor.

Kurtuluş Hareketi'nin "orta kademe" yönetici veya "siyasi kadroları" olarak nitelendirilebilecek kişilerle yapılan görüşmelerden oluşan beşinci ve altıncı kitaplar, siyasi örgütlenmeye ve ilişkilere "aşağıdan" ama daha sahici, daha somut bir yaklaşım sunuyor. Her birinin kendi yaşam hikâyesi de dâhil olmak üzere, anlatımlar, dönemin gündelik yaşamının nasıl aktığına, örgütsel ve siyasal mücadelenin nasıl cereyan ettiğine ilişkin çarpıcı örnekler sunuyor.

Bir devrimci hareketin siyasi kimliğini daha çok bu tür siyasi kadroların oluşturduğu, ideolojik ve siyasi görüşleri militanlara ve taraftarlara aktararak örgütü inşa ettiği ve genişlettiği bir gerçektir. Bu nedenle beşinci ve altıncı kitaplardaki ve bundan sonra çıkacak benzeri nitelikteki kitaplarda yer alacak anlatımlar önemli ve değerlidir. Bu anlatımlarda, dönemin devrimci mücadelesinin nitelik ve niceliği ile birlikte devrimci militanın kimliği, nasıl yaşadığı, mücadele ettiği ve öldüğü veya tesadüfen ölmediğine tanıklık edeceksiniz. Yani o günlerin tarihi, yaşayanların ve eyleyenlerin ağzından aktarılan gerçek yaşam hikâyelerinde somutlaşacak.

* * *

Elinizde bulunan altıncı kitapta yer alan yedi kişiden ilki olan **Arif Kurtdişoğlu,** Kurtuluş Hareketi'nin İstanbul'daki örgütlenmesinde özel yeri olan Çiçekçi/Üsküdar'dan bir devrimci olarak, İstanbul'un çeşitli bölgelerinde görev üstlenmiş, bir ara İzmir'de de çalışmıştır. **Erdoğan İren** Samsun'da devrimci mücadeleye başlamış, Karadeniz Dev-Genç'te yöneticiyken aranmaya başlaması nedeniyle İstanbul'a gelmiş ve uzun süre Feriköy bölgesinde çalışmıştır. **Hüseyin Soylu** Kurtuluş'un İstanbul'daki örgütlenmesinde ilk yer alan devrimci öğrencilerdendir. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ndeki militan mücadelesiyle öne çıkarken İstanbul'daki devrimci gençliğin de liderlerinden biri olmuştur. **İsmail Ağan** o dönemin yaygın bir devrimci öğrenci örneğidir. Öğrenci olarak okulunda anti-faşist mücadele verirken bulunduğu mahallede veya örgütün belirlediği yerlerde siyasi çalışma yapan, işçi örgütlenmesi dâhil her türlü alanla ilgilenen genç devrimcilerden biridir. **Kadir Akın** da politik hayatına liseli devrimci olarak başlayıp daha sonra çeşitli kademe ve alanlarda görev yapmış bir devrimcidir. Bu nedenle aktarımları o yılların hemen her alandaki deneyimini yansıtmaktadır. Mersin'deki Kurtuluş örgütlenmesinin yaratıcı ve yerel liderlerinden olan **Kamil Körünoğlu,** Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'ni terk ederek devrimciliği tercih eden biridir. Mersin'in yanı sıra Adana, Tarsus ve Çukurova'da verilen devrimci mücadele, Kamil Körünoğlu olmadan anlatılamazdı. Bu nedenle son yıllarda İsveç'te yaşayan arkadaşımıza ulaşıp konuşmuş olmaktan memnunuz. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'ni son sınıfta terk edenlerden biri de Adana/Kadirli doğumlu **Şevket Karakuş**'tur. Hekimlik değil de devrimcilik yapma kararını bir gün bile sorgulamadan, üniversitedeki anti-faşist mücadeleden emekçi mahallelerindeki örgütlenmeye kadar, dönemin devrimci mücadelesinin gerektirdiği

her görevi üstlenmiştir. Anlatımları o dönemin devrimci militanını tanımak ve anlamak bakımından yararlı olacaktır.

* * *

Sözlü tarih çalışmasının ürünleri olarak bugüne kadar yayımlanan altı kitapta, toplam otuz dokuz kişiyle yapılan görüşmeler yer aldı. Çeşitli düzey ve alanlardan gelen bu kişiler, Kurtuluş Hareketi'nin o yıllardaki yapı taşları olarak, dönemin devrimci mücadele tarihinin de önemli bir kesitini kayıtlara geçirmiş, ilk ağızdan anlatımlarla belgelemiş oldu. Bu anlamda bir yandan kendi tarihimizi irdelerken öte yandan geleceğin şekillenmesine katkıda bulunduğumuzu umuyoruz. Yararlı ve anlamlı bir çalışma yaptığımız inancıyla bu projeyi tamamlamak için elimizden geleni yapmaya, devrimci mücadelenin sessiz tanıklarını görünür kılmaya devam edeceğiz.

Eylül 2018

Sözlü Tarih Çalışma Grubu

Korkut Akın, Cemalettin Efe, Mustafa Erdemli, Gönül Erterzi, Doğan Fırtına, Nuran Gelişli (Ağan), Erdoğan İren, Şevket Karakuş, Esra Koç, Füsun Kurtdişoğlu, Mehmet Ali Orgun, Seyfi Öngider, Gönül Sevindir, Ziya Sürner, Bülent Sürmen, Burhan Tanrıverdi, Mustafa Yeşim.

KURTULUŞ

sosyalist dergi

DÜN DÜNDÜR, BUGÜN BUGÜNDÜR!
PEKİ, DÜNLE BUGÜN ARASINDA
NE FARK VARDIR?

●

ADAYLARIMIZIN OLMADIĞI BÖLGELERDEKİ
TAVRIMIZ BOYKOT DEĞİLDİR.

●

SEÇİMLER VE KÜRDİSTAN GERÇEĞİ

●

T'K'P HANGİ HALKAYI YAKALIYOR?

●

SAVAŞ İSLAMLAŞTIRILIRKEN
T'K'P'NİN MÜSLÜMANLAŞMASI

●

SENDİKAL HAREKET FABRİKA KONSEYLERİ VE
KOMÜNİST ENTERNASYONAL

●

KOMİTERN YÜRÜTME KURULUNUN
FABRİKA HÜCRELERİ ÖRGÜTLENMESİ ÜZERİNE
ALDIĞI KARARLARDAN KISIMLAR

EKİM - 1979

34

ARİF KURTDİŞOĞLU

Görüşenler: Gönül Erterzi, Mustafa Yeşim, Korkut Akın
Görüşme Tarihi: Eylül 2015

Siyasal mücadeleye katılmamda Çiçekçi'deki mahallenin etkisi

Kendini tanıtır mısın?

1956 İstanbul doğumluyum. İki kardeşiz, benden büyük bir ablam var. Üç yaşında Üsküdar Selimiye'ye geldim, çocukluğum orada geçti. Selimiye İlkokulu'ndan sonra Kadıköy Ticaret Lisesi'ne gittim. Sultanahmet Ticari İlimler Akademi'sinde okudum ama okulu bitirmedim.

Annem ilkokul, babam lise mezunuydu. Babam CHP, annem Adalet Partisi'ne sempati duyardı. Daha sonra toplumsal hareketliliğin gelişmesiyle birlikte oğlunun bu işin içinde yer almasıyla o da öbür tarafa doğru meyil etti.

Siyasal mücadeleye katılımımda Çiçekçi'deki mahallenin etkisi oldu. Oradaki çocukluk arkadaşlarımdan birkaç tanesinin sosyalist mücadele içerisinde yer almasından ve biraz da Akademi'deki arkadaşlarımdan etkilendim 1975 sonları 1976 başı gibi.

15-16 Haziran'ı hatırlıyorum, askerlerin dizilişini, işçilerin Tıbbiye Caddesi'nden geçişleri ve karşıya geçme çabalarını izliyordum. Mahalledeki siyasal hareketlilik 1974-75 gibi başladı. Birçok fraksiyondan etkilenen insanlar filizlenmeye başlamıştı. Çiçekçi ve Selimiye'de Kurtuluşçular ağırlıktaydı ama Doğancılardan aşağıya doğru inildiğinde, başka siyasi görüşlerden insanlar vardı. Üsküdar, meydana kadar solcuların etkisi altındaydı. Bu durum büyük ölçüde bizi de etkiledi, daha sonra anti-faşist mücadelenin gelişmesiyle de kitleselleştik.

1976 1 Mayıs'ından sonra anti-faşist mücadelenin gelişmesiyle yaşadığım bölgede, kısa sürede yoğun bir gelişme söz konusu oldu. Bütün yaşantısı bir taraftan bir tarafa koşturan insanlar topluluğu haline geldik Çiçekçi'de. İstanbul'un her yerine giderdik. Korunacak birisi varsa oradaydık. Hukuk Fakültesi'nde kavga varsa oraya gidiyorduk, bilmem ne yurdunda bir şey varsa oraya gidiyorduk. Daha sonra konuşacağımız Cevizli Tekel'in bizim o dönem sahip olduğumuz düşüncenin etkisi altında olmasının da başlangıç noktası budur zaten. Selimiye ve Çiçekçi'den insanlar oraya giderek destek ve omuz vermiştir. Selimiye ve Çiçekçi'de yaşayan gençlerin tamamı sol politik mücadelenin içerisindeydi. Sanatsal, kültürel faaliyetlere "zamanımız yoktu" diyebilirim. En fazla gazete ve kitap okurduk. Mesela o zamanlardan seyrettiğim bir film hatırlayamıyorum. Gençlik yıllarımda futbolla ilişkim oldu, seviyordum da ama sonra o da kesildi.

Muharipler Kahvesi diye meşhur bir kahvede toplanırdık. İstanbul dışından gelenler bizi orada bulurdu. Onun karşısında bir lokantamız vardı, kuru fasulyeci. Herkes orada yer, akşam olunca lokanta sahibi "Arif bu kadar borcun var" derdi. 1976'dan 1980'e kadar yaşamımızın büyük bir bölümü politik mücadele ile geçti. Her gün bir yerdeydik. Evden sabah çıkar, gece yarısı dönerdik. Gelemediğimiz zamanlar da olurdu. 1979'da yakalandığım güne kadar böyle bir koşturmaca içerisindeydik ve o koşullarda, çoğumuz kitap bile okuyamıyorduk. En başta Kaçaroğlu olmak üzere herkesin uğrak yeriydi Çiçekçi ve İstanbul'da böyle başka bir mahalle de yoktu.

Üniversite nasıl etkiledi yaşamını?

1973-74 döneminde başladım üniversiteye. O zaman bir arkadaşım vardı okulda, Marx'ın Kapital'ini okuyordu. Ondan biraz etkilendim, ben de kitap okumaya başladım. Okulda o zaman çok fazla kavga dövüş yoktu ama faşist-

lerin, MHP'nin günlük gazetesi *Hergün* okulun yanındaydı, bir şey olduğunda hemen oradan birileri gelirdi, "Solcular okula geldi" diye. Okul beni etkiledi ama asıl etkilenmem mahalledeki çocukluk arkadaşlarımdan olmuştur. Mahallede başlayan bu etki, üniversitede devam etti. İkinci seneden sonra okulda her gün kavga oluyordu. Biz gidiyoruz, faşistler karşıdan geliyor, sonrasında savcılığa götürülüyoruz gece yarısı salınıyoruz. Bir süre sonra okula gidemez oldum zaten. Sadece faşistlerin olması nedeniyle değil, İstanbul'un her tarafına koşturuyor olmamız da okulu boşlamama neden oldu. Belli bir süre sonra bulunduğunuz yapılar içerisinde bir takım sorumluluklarınız oluyor, o noktada kendini daha fazla sorumlu hissediyorsun; böyle olunca da okulla ilişkim giderek zayıfladı.

Aile bu gelişmeleri nasıl karşıladı?

Babam sakin sessiz, annem daha dominanttı evde. Bir süre sonra annem de etkilendi ve çok fazla müdahale etmedi ama oğlunun canı acımasın derdindeydi. Çok fazla insanın gelip gittiği, yattığı bir evdi bizimki. Annem hastaya bakıyor, silah veriyor, alıyor ve saklıyordu. Yaşadıklarımızdan etkileniyordu. İnsancıl bir yanı vardı. Kadir'i görüyordu "Bu prensi nasıl kandırdınız?" diyordu. Titiz bir insandı, zaman zaman pantolonumu kapının dışında çıkarttırdığı olmuştur. Arkadaşlarımı tanıdıkça, onlarla ilişki kurdukça onlardan etkilendi ve oğlunun yanında oldu. Zamanla aileler arasında da ilişkiler kurulmaya başlandı. Ailelerin birbirine yardımları oldu.

Ne tür yayınları takip ediyordunuz?

Kurtuluş Sosyalist Dergi okunuyordu ama daha çok sözlü anlatımlar oluyordu. Ayrılığın neden olduğunu insanlara anlatmaya çalıştığımız veya farkımızı ortaya koymaya çalıştığımız sohbetler yapıyorduk. *Kurtuluş Sosyalist Dergi* ile beraber, görüşler yazılı hale gelmeye başladı. Diğer yayınları çok fazla okuduğumuzu söyleyemem. Anti-faşist mücadele çok yoğun yaşandı bizim açımızdan; çünkü bir sürü yere dayanak oldu Çiçekçi. Hukuk Fakültesi'ne gidip çatışılırdı. Birisi evine gidemezse üç kişi onu alır karşı yakadaki evine götürürdü. Başka şehirlere gidilirdi. Bir yere destek için insan lazımsa on kişi birden giderdi.

Cevizli Tekel'de birkaç arkadaşımız var

Daha çok militan kadro içinde mi yer aldın?

Çok da öyle olduğu söylenemez. Çiçekçi'deki herkes bir biçimde böyleydi. Mesela faşistlerin cenazesi oluyordu, Harem'den geçeceklerse en büyük derdimiz onları Harem'den geçirtmemekti. Bütün sokak aralarını yukarıdan aşağı tutardık. Onlar yukarı çıkamazdı, mecburen E5'i kullanacaklar. Böyle şeyler de onlarca insanla birlikte yapılıyordu ve mahalledeki herkesin dünyasını bu hareketlilik dolduruyordu. İşimiz bitmiyordu o dönem hakikaten. 1980'e kadar çok yoğun bir biçimde yaşadı çoğu insan.

Kurtuluş hareketinin İstanbul'da ilk örgütlendiği ve kitleselleştiği semtlerden biriydi Çiçekçi. Bunda en az önde görünenler kadar, hatta onlardan daha fazla, emeği olan Panzer Haluk, Laz Mustafa, Uzun Zeki, Ufak Zeki, Işıl, Abdi, Çorap Cüneyt, Arap Sedat ve Serdar'ı sevgi ile hatırlatmak isterim. Bu arkadaşlar, hareketin o dönemdeki gelişme ve yaygınlaşmasında birinci dereceden büyük katkıları olan arkadaşlardı.

Cevizli Tekel fabrikasının bizim için önemi, işçi sınıfı üzerine çok güzel şeyler söylediğimizden, fabrikaya girip çalıştığımızdan değil, anti-faşist mücadeleden kaynaklanıyordu. Cibali Tekel'den bir arkadaşımız vasıtasıyla "Cevizli Tekel'de birkaç arkadaşımız var ve orada çok fazla etkin olamıyorlar" diye haber geldi. O arkadaşla birlikte üç kişi gittik. Hiç unutmuyorum, Cevizli'de tamirhanenin girişinde bir kahve vardı. Kalabalık bir kahveye girdik, göz gözü görmüyor, birileri kalktı ayağa bizi arka tarafta bir odaya götürdü ve faşistlerin kendilerine yönelik tavırları olduğunu anlattı. Cevizli Tekel'e adım atmamız böyle oldu. Orada işçi olan üç dört kişi ile birlikte çalıştık; derneklerine gidiyoruz ama faşistler de var. MC hükümetinin düşmesiyle bir gecede 400 MHP'li aldılar Cevizli Tekel'e. O zaman MHP'li olan Faik İçmeli orada oturuyordu. Etkileri vardı o bölgede. Türk İş'e bağlı Tek Gıda İş Sendikası'nın şubesi vardı Cevizli'de. Her gün Çiçekçi'den otuz, kırk kişi oraya gidiyorduk. Kısa sürede faşistler mahalleye giremez oldu. Yanılmıyorsam bine yakın gazete satıyorduk Cevizli Tekel'de. Bu süreçte kendimize göre daha önde gördüğümüz insanlarla da farklı muhabbetlerimiz oldu. Evlerde eğitim çalışmaları yapıldı. Dışarıdan arkadaşlar da geldi eğitimlere. Kendini solda olarak gören çoğu insan, sempati duymaya başladı bize. İnsanlar sosyalist olduğumuzu bilerek bizimle ilişki kurdular. Biz de kendi bildiğimiz ölçüde, o

insanlarla farklı ilişkiler kurma ihtiyacı hissettik veya o tür düzenlemelere gidildi.

O dönem tekel işçilerinin diğer işçilere göre ücretleri daha iyiydi. Orada ekonomik mücadeleden daha çok, esas sıkıntı faşistlerin baskılarıydı. Mesela elinde *Cumhuriyet* gördükleri kişilere gazeteyi yedirdikleri söyleniyordu. İşçilerin büyük bir çoğunluğu da fabrika çevresinde yaşardı. Bir ordu gibi çıkarlardı fabrikadan. Benim orada bulunduğum süreçte, sendikal bir mücadele verildiğini hatırlamıyorum.

Diğer siyasi görüşlerle tartışmalarınız oluyor muydu?

Her tarafta tartışmalar oluyordu. Doğancılar Halkevi'nde de tartışmalar olurdu. İTÜ'de olurdu oraya gidilirdi. Bizim mahallede diğer siyasi görüşlerle tartışma çok fazla olmadı. Çoğumuz tartışmadan çok dövüşüp duruyorduk.

Örgütlenme faaliyetlerini nasıl sürdürüyordunuz?

Bir süre sonra bu gelişmişlik içerisinde örgütsel anlamda yukarıdan da bir şeyler dizayn edilmeye çalışılıyordu. O süre zarfında gençlik çalışması, işçi çalışması hep bir aradaydı ama bir süre sonra çeşitli yapılar oluşmaya başladı. Gençlik içerisinde çalışanlar ayrı bir yapılanma, liseliler ayrı bir yapılanma içerisinde yer aldı. İstanbul'da da buna benzer yapılar oluşturuldu. İstanbul İl Komitesi altında Anadolu ve Avrupa Yakası diye iki bölge komitesi vardı. Biz de Anadolu yakasındaydık. Fabrikalara, mahallelere gidiyorduk. Lise ve üniversite gençliği farklı bir yapılanma içerisinde başkalarına bağlı olarak çalışıyor ve mücadele bu şekilde daha düzenli bir hale getirilmeye çalışılıyordu.

Eğitim çalışmalarının yanı sıra seminerler düzenleniyordu. Bayrampaşa'da Tüm Döküm İş Sendikası'nda merkezden insanların da geldiği on beş, yirmi kişilik örgütlenme toplantıları olurdu. Örgütlenme nasıl olmalı diye tartışmalar yapılır ve her yapılanmadan insanlar katılırdı. Yanılmıyorsam 1978 yılında yapılıyordu bu toplantılar. Hakikaten o dönem, insanların siyasal anlamda düşünmeye, okumaya vakit bulamadığı, bunları yapmakta zorlandığı bir dönemdi. O dönemde eğitim adına yapılan şeylerden hatırlayabildiklerim bunlar. Şimdi çok daha fazla ihtiyaç duyduğumuz bu tür şeyleri, o dönemde de hatırladığım kadarıyla yapamıyorduk. Kaçaroğlu ile sıkça bir araya gelirdik. Konuşurdu, sohbet ederdi ama bir konu üzerine tartışmak veya zihin açıcı konuşmalar yapmak gibi şeyler olamadı.

Tabii bu bizim çapımızla ilgili de olabilir; dönemin el vermediği bir şey olduğu kadar, bizim yapımızın da getirdiği bir şey olabilir. Yapılan belli yanlışların üstüne gittiğiniz zaman bastırılırdı. Ses de çıkaramazdık. O dönem yapılan yanlışları tartışan, konuşan insan sayısı azdır. Bunda hepimizin kişisel eksikliklerimiz, yeteneklerimizin katkısı olduğu kadar ortam ve örgüt yapısının da etkisi vardı tabii.

Birileri bu yapıya sonradan katıldığı zaman bu arkadaşların sahip olduğu ilişkilere, yarın öbür gün sanki ayrılıp gideceklermiş gibi mutlaka vakıf olmak isterdik. Kendi ilişkilerimizi de çok fazla belli etmemeye çalışırdık. Bu da bize yukarıdan aşağıya verilen bir bakıştı.

Mesela bizim bulunduğumuz yapıda böyle bir arkadaşımız vardı. O işçilerle ilgiliydi, benden de hep o ilişkilere vakıf olmam istenirdi. Bulunduğumuz yapı içerisinde böyle bir kaygı yoktu ama yukarıdan bize sürekli telkin yapılırdı. O dönemde birilerine markaj olayı vardı. Bir gün birileri ayrılabilir, ayrılırken fazla kişi ya da yer koparmasın, diye düşünülüyordu. Bugün düşündüğümde haksızlık yapmış olduğumu görüyorum. Güvenmediğin insanlarla politika yapılmaz. Farklı düşünüyor olmalarını sorun olarak görmek bir sorundu; ama bunu yıllar sonra anladık tabii.

İşçi içindeki çalışmalar nasıl yürütülüyordu? Nasıl ilişkileniyordunuz?

İşçiler sürdürülen sendikal mücadeleden etkileniyordu. Türkiye'de her gün bir şeyler oluyor, toplumsal muhalefet kabarıyor ve gelişiyordu. İşçiler bundan da etkileniyordu. Ama bize veya diğer siyasi hareketlere bu insanların ulaşması veya takılması, mutlaka oradaki birilerinin kurduğu ilişkilerle oluyordu. Cevizli Tekel'e de bilinçli bir şekilde, orada şöyle etkiler yaratalım diye gitmedik; birileri söyledi de gittik o dönem. O dönem zaten yirmili yaşlarında olan ve bu derece kavganın, dövüşün yoğun olduğu yerde gazete okumayı bile zor becerebilen insanlarla bunları fark edip yapmak kolay değildi. Ortam çok etkiliyordu insanları ve senin de nerede olduğunu biliyor, bir biçimde sana ulaşıyorlardı. Bir kişi tanıyıp da oraya gidiyorsan bir süre sonra mutlaka o alandaki mücadeleye birileri daha katılıyordu. Yirmili yaşlardaki insanların o kadar büyük bir kitleye ulaşabilmesi, toplumsal konjönktürün etkisi olmadan mümkün değildi bence. 1977 1 Mayıs'ında bir milyon insanın toplanması o kadar kısa süre zarfında kolay bir şey değildi. Devrimcilerin verdiği mücadelenin de sonucu bu ama toplumsal konjönktür uygun olmasaydı bizim yeteneğimizi aşan bir şeydi o mücadele diye düşünüyorum.

Sol içi çatışmalara dair hatırladıkların neler?

Bizim Dev-Yol'la herkesin bildiği bir çatışmamız oldu, onun dışında diğer siyasi yapılanmalarla çok fazla bir şeyimiz olmadı.

Bütün bunlar olurken kişisel yaşamın nasıl gidiyordu?

Üniversiteye başladım ama ikinci seneden sonra okula gitmedim, bıraktım. Yaşamımızı tamamıyla devrimci mücadeleye vakfetmiştik. Kişisel olarak yaptığımız çok fazla şey söz konusu değildi. O mücadele dünyamızı dolduruyordu.

Cevizli Tekel'in önündeki kahvede oturuyor, işçiler geldiğinde sohbet ediyor, sorunları varsa çözmeye çalışıyorduk. Akşam olduğunda bir evde topladığımız beş, altı işçi ile eğitim çalışması yapıyorduk. 1977'den sonra büyük bir çoğunluğumuzun yaşantısı böyleydi. Dünyamız devrimci mücadeleye endeksli oldu. İlgi alanımız tamamıyla politika oldu. Dolduruyordu dünyamızı, mutluyduk o zaman yaptıklarımızdan. Bir sıkıntı yoktu. Bugün baktığımızda bazı şeylerin yanlış yapıldığını düşünüyor olabiliriz ama o gün, o kadar dünyamızı dolduruyor ve yaşananlardan o kadar etkileniyorduk ki bize başka şey düşündürtmüyordu.

O zaman bir arkadaşıma âşık olmuştum. O arkadaş benimle mutlu olamayacağını düşündüğü için ben cezaevindeyken ayrıldı. Üzüldüm, cezaevi koşullarında daha çok etkileniyor insan ama cezaevi aynı zamanda bir sürü şeyi çok çabuk da unutturabiliyor. Mesela babam ben cezaevindeyken hayatını kaybetti, çıkana kadar bir şey hissedemedim. Annem hep ziyarete gelirdi, bir gün gelmedi. Bir terslik olduğunu anladım ama babamın öldüğünü çıkana kadar hissedemedim. Acısını fazla duyamadım. Bizim ekonomik durumumuz iyiydi. Mahallede varlıklıydık. Babam muhasebeciydi, öldükten sonra hiçbir şey kalmamış. Annem cezaevi ziyaretine mahalleden arkadaşların verdiği parayla geliyormuş. Babamın ölümünü cezaevinden çıktıktan sonra algıladım.

Kaç yıl cezaevinde kaldın?

İlk kez 1979'da yakalandım, 1983 sonunda çıktım. 1985'te İzmir'de tekrar yakalandım, iki sene daha yattım.

Diğer illerle bağlantılarınız var mıydı?

Yoktu. Görüşmeler yerel düzeyde sürüyordu. Bizim öyle bir ilişkimiz olmuyordu.

"Yaşasın 1 Mayıs" sloganını attık

1977 1 Mayıs'ına ilişkin ne hatırlıyorsun?

Katliamın olduğu 1977 1 Mayıs'ında hakikaten çok büyük bir kalabalık vardı. Biz Halkın Kurtuluşu ile TKP arasında tampon bölgedeydik. Büyük bir coşku vardı. DİSK, Halkın Kurtuluşu'nu alana almamak için; onlar da girmek için cebelleşiyordu. Biz alana girdik, o anda bir "çat" sesi geldi nereden geldi, nasıl geldi bilmiyoruz. Ama ondan sonra, herkesin "çat"la-dığı bir şeye dönüştü ve her şey karıştı. Bir yere kafamı soktuğumu hatırlıyorum. Bir panik içerisinde herkes kaçışıyor, birbirini itiyordu. Yukarıdan ateş ediliyordu. Müthiş bir üzüntü ve hayal kırıklığı yarattı. İki siyasal yapının arasındaki gerginlikten devlet yararlandı diye düşünüyorum.

1979 1 Mayıs'ında sokağa çıkma yasağı vardı. Örgüt, Avrupa ve Anadolu Yakası'nda sokağa çıkma kararı aldı. Anadolu Yakası'ndaki sokağa çıkma merkezi Çiçekçi'ydi. Bu yakadan arkadaşlar gündüzden Çiçekçi'de toplandı, Karlıkbayırı'nda vakit geçirip sabah yürüyüş yapma düşüncesindeydik. Akşam 21.00-23.00 arasında polis kalabalıktan huylandı. Bunun üzerine biz de yürüyüşü erken yapmaya karar verdik. Gece 23.00 sularında yürüyüşe başladık. Polis bir süre müdahale etmedi, yardımcı kuvvet gelmesini bekledi. Bu arada mahalle içinde epey dolaştık ve mahallenin de büyük desteği vardı. Sonunda polis etrafımızı çevirdi. 1 Mayıs'ı kutlamanın yasal hakkımız olduğunu mahkemede ifade etmek amacıyla direnmedik, hepimiz gözaltına alındık. Selimiye Karakolu'na götürüldük, çıkarıldığımız mahkemede tutuklandık ve Davutpaşa Cezaevi'ne götürüldük. Yirmi sekiz gün cezaevinde kaldık, çıkarıldığımız ilk mahkemede de serbest bırakıldık. Mahkemede "Yaşasın 1 Mayıs" sloganını attık.

İşçi ve mahalle çalışmaları daha çok anti-faşist mücadele temeli üzerinde mi yükseliyordu?

Mücadelenin başlangıcı ve gelişimi anti-faşist mücadeleye dayanıyordu. O süreç içerisinde çok da doğaldı bu. Bir avuç insanın başlattığı bir hareket iken

iki üç sene gibi bir sürede, hakikaten Türkiye sosyalist hareketine damga vuran birkaç hareketten biri haline geldi Kurtuluş. Bu yanıyla her türlü eleştirinin ötesinde bir hareket olduğunu belirtme ihtiyacı duydum. İlk başlarda biraz dağınık bir şekildeyken, zaman içerisinde biraz düzeltilmeye çalışılarak devam etti. İstanbul ve Türkiye içerisinde biz sadece bir parçasıydık bu hareketin ama zamanla anti-faşist mücadeleye dayalı bir gelişimi sınıfsal tabana oturtma konusunda kafa yormaya ve tartışmaya başladı insanlar. O noktada biraz daha nitelikli insanların işçi çalışmalarına gönderilmesi konusunda tartışmalar oluyordu. Hatta zaman zaman "Niye nitelikli insanların çoğunluğunu işçi sınıfına göndermiyoruz?" diye tartışmalar da olurdu; çünkü hayatın bir sürü alanında mücadele yürüyordu. O günlerde Cevizli Tekel'de, anti-faşist mücadele temelinde ilişki kurulurken; birkaç ay içinde bir sürü insanın destek verdiği, sadece Çiçekçi'den değil, onun dışındaki insanların da katıldığı bir dizi gelişme yaşadık. Sonuçta Cevizli'de yaratılan ortam, Cevizli Tekel Direnişi diye adlandırılan günleri getirdi. O anti-faşist mücadele hakikaten insanların canının yandığı, yıllarca oradaki çatışmalardan ötürü cezaevinde yatan insanların olduğu bir süreçti. Bir süre sonra Cevizli'de gelişen havayı daha derli toplu, örgütlü bir hâle dönüştürme çabaları başladı. Seminerler oluyor, işçilerden oluşan komiteler oluşturuyorduk. Gazetenin dağıtımı konusunda yapılar oluşturmaya çalışıyorduk. Hakikaten o kadar kısa sürede bine yakın gazete satmaya başladık ki bu, müthiş bir şeydi. Emek veren herkesin oluşturduğu güvenin bir sonucuydu. Oraya işçi sınıfı temelinde ağırlık da verilmeye başlandı. Anti-faşist mücadeleyi sınıfsal tabana oturtma düşüncesinin etkisiyle daha fazla insan gitmeye başladı Cevizli'ye. Ben ve birkaç arkadaş daha örgütlenme çalışması içerisinde yer alıyorduk. Beni arayan orada bulurdu; nitekim polis de orada buldu. Geceleri işçilerin evlerinde kalıyor, onlarla yemek yiyorduk. O insanlara bir şeyler anlatabilmenin biraz daha onları tanıyabilmenin vesilesiydi bunlar. Sonuçta bize sempati duyan o işçiler, düzenlenen mitinglere katılıyordu.

Cevizli Tekel dışında küçük küçük yerlerde de arkadaşlar vardı. Hatırlayabildiğim kadarıyla metal iş kolu olan Parsan ve Netaş'taki arkadaşlar vardı.

Anti-faşist mücadelenin dışında farklı eylem ya da direnişler oldu mu?

Yakalandığım tarihe kadar böyle bir şey olduğunu çok hatırlamıyorum.

Cevizli Tekel'de çalışan kadın işçilere yönelik çalışmalar var mıydı?

Yoktu. Ağırlıklı erkek işçilerle ilişkideydik. Belki benden sonra sürdürülen çalışmada bir şeyler yapılmış olabilir. Haksızlık etmek istemem ama benim orada olduğum süre zarfında, aklımda kalan böyle bir çalışma yok. Tamamıyla erkek egemendik. Bizim ötemizde oradaki işçilerde de böyle bir yapı vardı. Karı koca olarak çalışan işçiler ağırlıktaydı. Bizim tanıdığımız arkadaşların büyük kısmı, orada karı koca olarak çalışıyordu ama örgütlenme erkekler üzerinden yürüyordu. Zaten bizim de kadınları geliştirme, onları bu mücadele içerisinde daha farklı noktalara getirebilme noktasında bir anlayışımız olmadığı için; kadın işçileri örgütleme gibi bir çalışma benim orada olduğum dönemde söz konusu olmadı.

Kendi geçimini nasıl sağlıyordun?

Ailemin durumu iyiydi. Bana 110 TL haftalık verirlerdi. Pazartesi alır, Çarşamba'ya bitirirdim. İyi paraydı o zaman için. Mahallede komünal bir hayatımız vardı. Maddi anlamda kendi yaşamım açısından bir sıkıntım yoktu. Ev kirası da ödemiyordum. Ailemin ekonomik katkısı benim için yeterli oluyordu.

Ne zaman cezaevine girdin ve nasıl yakalandın, işkence gördün mü?

1979 Eylül'ünde Cevizli Tekel'de otururken bir çocuğun göstermesiyle beni aldılar; bilerek gelmişlerdi zaten. Ellerinde benim, Ali Çetin ve Mustafa Koç'un isimleri vardı. Oradan aldılar Gayrettepe'ye götürdüler. Daha sonraki dönemde olduğu gibi yoğun bir işkence yoktu. Falaka, elektrik var ama o dönem yapılanla sonraki dönem yapılan arasında dağlar kadar fark vardır. Hatırlayabildiğim kadarıyla gözaltı süresi bir hafta ya da on gündü, sonucunda cezaevine gittik. Ben, Mustafa Koç ve Ali Çetin'in Anadolu Yakası'nda sorumlu olduğumuzu, sorulması üzerine kabul ettim. Onun ötesinde atılan falaka nedeniyle yürüyemiyorsun filan ama çok yoğun bir işkence gördüğümü söyleyemeyeceğim. İşin ilginci hücremde bir çocuk vardı. İki kişi kalıyoruz, ben dayak yiyip geldikçe bacaklarıma masaj yapıyordu. Söylemiyor da neden orada olduğunu, bir süre sonra polis geldi kapıyı açtı "Silahı kimden aldığını söyledin mi?" diye sordu; bu oğlan kapıya yanaştı "Söyledim abi Mustafa Verkaya'dan aldım" dedi.

Mustafa Verkaya İstanbul Üniversitesi'nde meşhur faşistlerden biriydi. Oğlan meğer faşistmiş.

Gözaltından sonra tutuklanıp Selimiye'ye götürüldüm.

O zaman Selimiye'de iki bölüm vardı

Sen içeriye girdiğinde Kurtuluş hareketinden kimse var mıydı?

İsmail Atasoy vardı. Bir süre sonra Yaşar Çark, arkasından da Macit geldi. Gençlerden gelip giden oluyordu. Selimiye'de iki ay kaldık. O zaman Selimiye'de iki bölüm vardı; ilk ay yerin altındaki Ahırlar dedikleri yerde kaldım, ikinci ay yukarıya çıkardılar ama tekrar Ahırlar denen yere koyduklarında cezaevi koşullarına karşı isyan çıktı ve bizi Sağmalcılar Sivil'e götürüp koğuşlara dağıttılar. Orada dört yüze yakın siyasi mahkûm vardı. Devrimciler daha örgütlü hareket etmeye başladı. Sağmalcılar Sivil Cezaevi çok büyük bir cezaevi. O zamanlar dört bin civarında mahkûm vardı ve esrar işi yoğundu. Yoldan paket atarlardı. Kar yağıyordu, anlamıyorduk havadan bir top geliyordu. Hemen birileri kalkıyordu, uzun bir kornişin ucuna lastik hortumu bağlayıp o topu çekiyordu. Bu tür ticari faaliyetler içerisinde kaldık. Bir süre sonra bu aramızda sorun olmaya ve yavaş yavaş çatışmalar çıkmaya başladı. Biz devrimciler bir koğuşa toplandık ama bir süre sonra içeride esrar ticareti yapan insanlarla çatışma yaşanmaya başladı. Zaman zaman özellikle tecavüz, kız kaçırma ve trafik suçlarıyla -ki bu suçtan gelenler en fazla 1-2 ay kalırdı- gelenler her görüşten sonra ağlardı. Çocuklarını özlerlerdi. Onlara kan kusturan bir çete vardı içeride. Onlar şikâyet edince komünler toplandı, bir gece sabaha karşı çetenin koğuşları basıldı ve hepsi donla havalandırmaya dizilip dövüldü. Diğerler mahkûmlar bu olan biteni alkışlayarak izledi. Böyle şeyler de oldu ama onların da bayağı güçleri, hem de idareden destekleri vardı. Bir süre sonra da sahte kimlikle firar eylemleri başladı.

Daha önce başka siyasetler bu işi yapıyordu, en son olarak bize de geldiler ve aramızda isim belirlememizi, belirlenen ismin kapı altına gelmesini söylediler. Biz de Macit, ben ve Yaşar Çark'ı belirledik. Sabah cezaevi mikrofonundan isimler anons ediliyor. Biz de grantuvalet giyinmiş, sinekkaydı tıraş olmuş biçimde mahkemeye gideceklerle birlikte kapı altına indik, asker isimleri okudu, en son Macit gitti. Biz giremedik, ne olacağını bilmiyoruz, ayrıntıları da anlatmadılar. Bilememenin tedirginliğini yaşıyoruz. Bir de Macit'in dı-

şında bizim üzerimizde o an çok fazla eylem olmadığı için öncelikle Macit'in gitmesini istiyoruz. Macit gitti, bizimle birlikte bir kısım insanlar da gidemedi çünkü belli bir sayı vardı. Araçlar hareket edince, askerler esir alınıyor, Çemberlitaş'ta kapı açılıyor ve atlayıp kaçıyor herkes. Kaçışından yarım saat sonra Macit yakalanıyor. Macit biraz sakin bir arkadaştır, koşmak yerine yürüyerek halkın arasına karışmaya çalışırken galiba inzibatlardan birisi onu görüyor. O firarda yakalanmayanlar da oldu.

Akşam haberlerde çıktı, cezaevi yoklamasında biz de isim vermedik. Gelişmenin ne olduğunu akşam televizyondan, ayrıca gardiyanlardan öğrendik. Macit tekrar Sağmalcılar'a getirilmedi.

Firardan sonra baskı oldu mu?

Olmadı, diğer koğuşlara gidip gelmeleri durdurdular, bir takım kısıtlamalar getirdiler. Bir süre sonra da zaten hazırlık yapmışlar, Selimiye'den gelenlerin hepsini bu sefer Davutpaşa'ya götürdüler. Bu da 12 Eylül'den birkaç ay önce olsa gerek.

Bu arada hiç mahkemeye çıktın mı?

Çıkmadım. Niye çıkarmadılar diye de bir sorgulamam olmadı. Biz üç, dört kişiydik. Onun dışında tek tük yakalananlar öğrenci gençlikten, mahalleden gelenlerdi ve çabuk çıkıyorlardı.

Örgütteki tartışmalar size ulaşıyor muydu? Komün yaşamınız nasıl geçiyordu?

Tartışmalar bize ulaşıyordu. O dönem cezaevlerine bir takım şeyler getirmek daha kolaydı. Ama doğrusunu isterseniz o dönem konuşuyor, ediyorduk ama içeriden dışarıyı şekillendirmek kolay olmuyor. Çok fazla vakıf olamıyorsun ama her türlü şey girebiliyordu. Hatta 12 Eylül'den kısa bir süre sonra bile bu tür şeyler girebiliyordu.

12 Eylül'ü nasıl karşıladınız?

12 Eylül'ün galiba ilk gününü pas geçtiler. Bir süre olağanüstü bir suskunluk vardı. Biz tedirginlik içerisinde bekliyoruz. Ondan sonra topladılar askerleri, başlarında bir üsteğmen vardı, onlar ateş ede ede girdiler içeriye. Biz slogan atıyoruz. Sultanahmet'te bizim bulunduğumuz uzun bir

koridorda dörder kişilik on bir, on iki hücre vardı. Altlı üstlü bir ranza, ortada bir buçuk adımlık mesafe var. Sadece en baştaki bir numaralı hücre altı, yedi kişilikti. Askerler sopalarla filan gelince biz o uzun koridora kaçtık, ateş ede ede hepimizi hücrelere ittiler. Ondan sonra sırayla bir güzel dayak attılar, "Bundan sonra böyle!" diyerek. Bir süre koridoru açmadılar. Bizden sonra öbür bloka da geçtiler. Orada da aynısını yaptılar. Ondan sonra, "Cuma günleri İstiklal Marşı söyleyeceksiniz" derler gerginlik başlar. "Askere komutanım diyeceksiniz" derler, gerilim artar. Köpeklerle sayımlara gelmeler gibi mutat ama Diyarbakır, Mamak, Metris ya da Davutpaşa'nın o ilk günlerindekilerle kıyaslanmayacak düzeyde şeylerdi bunlar. Tabii ki vardı ama onlar kadar değildi. Nedenine dair bir sürü yorumlar yapılabilir.

Kazan vardı, çamaşırlarımızı onun içinde kaynatırdık, MLSPB davasından yargılanan ve sonrasında idam edilen Kadir Tandoğan ve Ahmet Saner'i, o kazanlarda çamaşır kaynatırken hatırlıyorum. Bir sürü şey hepimizi etkilemiştir ama geceleyin alıp götürülerek idam edilen o iki arkadaş, bizi çok etkilemişti. 12 Eylül'den kısa bir süre sonra olmuştu. Çok büyük bir hüzün kaplamıştı içimizi ama büyük bir tepki gösterdiğimizi söyleyemeyeceğim. O koşullarda da zordu zaten. Hepimizin başımıza gelebilecek şeyler diye düşünüyorduk. Gene de bizim için şok ediciydi.

Davutpaşa'da insanların sorguya alındığı süreçler yaşanmış ama Sultanahmet'te böyle şeyler olmadı; ancak tabii ki her gün gergindik. Geceleyin tuvalete çıkarmıyorlar, süt kutularına tuvalet yapardık. Sabah on tane asker tuvalete çıkarır ama "komutanım" demediğin için elindeki süt kutularına vurur; içindeki idrarları üzerine döker vb. gibi her tarafta yaşanan şeylerin bir kısmı orada da oldu.

12 Eylül öncesi ve sonrası örgütler arasındaki ilişkiler nasıldı cezaevinde?

12 Eylül'den önce her hareketin bir temsilcisi vardı içeride ve o dönemin rahatlığından ötürü insanlar bir araya gelip konuşurlardı. Belli insanlar fikrini söyler, konuşulur, tartışılırdı. 12 Eylül'den sonra da böyleydi ama sonra tabii koşullar değişti. Bir süre direnmenin ötesinde yapabilecek şeyler çok sınırlı olduğu için çok fazla bağımız olmuyordu. Zaten o bağı kopartmak için de görüştürmemeye çalışıyorlardı.

Uzunca bir süre mahkemeye çıkmadan tutuklu kaldın, avukatlarınız yok

muydu?

Vardı. Bizim arkadaşlardan Fehmi Bayraktaroğlu geliyordu. Benim avukatım Nebi Barlas'tı, çoğumuza da o bakıyordu. Bize hep "Savcı ile görüştüm, davanın şişmesini bekliyor" diyordu. O an çok fazla derdimiz olmadı çıkalım diye. İki ay Selimiye, iki ay Sağmalcılar, üç ay Davutpaşa daha sonra Sultanahmet derken 12 Eylül geldi, o arada mahkemeye çıkalım diye çok fazla düşünemiyorduk. 12 Eylül geldikten sonra da doğal olarak ne olacağını bilmiyorsun. Bir süre, ortamı kavrayana kadar, yatarken belki de hepimizi öldüreceklerini veya farklı şeyler olabileceğini düşünüyorsun. 12 Eylül geldiğinde dışarıdan haber almak da zorlaştı. 12 Eylül gelmeden bir süre önce Sultanahmet'in bir kısmı tadilattaydı orada bir duvarı delmiştik Dev-Sol'la beraber. Delik bir tarafı yola bakan bir yere çıktı, oradan atlayıp gidilebilirdi hakikaten. Dışarıyla da haberleşmemiz oldu bu durumla ilgili. Çıkıp arada bakıyor, dönüp geliyorduk. Yardım, kimlik edinme, barınma gibi olanakları sağlamaya çalışırken 12 Eylül geldi. Patladı olay tabii ama sonucunda herhangi bir şey olmadı hiçbirimize.

Ne kadar zaman sonra mahkemeye çıktın?

Yakalandıktan kırk yedi ay sonra mahkemeye çıktım. 1979 Eylül'ünde yakalanmıştım, 1983'ün Temmuz ya da Ağustos ayında ilk mahkemem oldu, ikinci mahkemeden sonra tahliye ettiler zaten.

Cezaevindeki komün ilişkileri nasıldı?

Sultanahmet'te gelen her şeyi paylaşıyorduk. Aramızdaki ilişki güzeldi. İlk başlarda az kişiydik, bir süre sonra çoğaldık ama içimizdeki dayanışma bozulmadı. Diğer komünlerden Dev-Sol'la tartışmamız oldu. Dışarıda Dev-Sol'la ilgili yazı yazılmış, o bize de geldi. O zaman Dursun Karataş, Bedri Yağan ve Abdullah Meral de Sultanahmet'teydi. O yazıyla ilgili bizimle konuşmak ve tartışmak istediler. Bizim de dışarıda yazılan bir yazı ile ilgili çok fazla cevap verebilme şansımız yoktu. Onlar bu yazıda yazdıklarınız doğru değil diyerek düşünsel anlamda üstümüze geldi. Diğer siyasetlerle daha samimi ve rahat ilişki kurabilirken Dev-Sol ekibi ile bu ilişkiyi pek kuramıyorduk. Onlar daha kapalı ve tutucuydu. Kurulan cezaevi konseyinde cezaevi koşullarına karşı ne yapılmalı üzerine çeşitli tartışmalar olurdu.

Tek tip elbise dayatmasına maruz kaldın mı?

12 Eylül geldikten sonra hemen tek tip elbise dayatması olmadı. Tek tip dayatması ben çıktıktan bir süre sonra geldi. 12 Eylül geldikten bir iki ay sonra bitlenmiştik: banyo yaptırmıyorlar, yemekler çok kötü geliyor. Bunlarla ilgili on iki gün süren bir açlık grevi oldu. Ondan sonra biraz rahatladı. Anma günleri yaptığımızda sloganlar atıyorduk, o zaman asker saldırıyordu. 1983'te, bütün cezaevlerinde yirmi altı gün süren bir açlık grevi oldu. Onun sonucunda biraz rahatlar gibi olduk, ondan kısa bir süre sonra da ben tahliye oldum.

1984 yazında İzmir'e gönderildim ve İzmir'de yakalandım. Buca Cezaevi'nde bir süre kaldım, Antalya'dan arkadaşlar da vardı cezaevinde. İstanbul'daki davayla birleştirilince bizi İstanbul Metris'e getirdiler. Orada tek tip elbise giymedim.

Çıktığında iç muhasebe süreçleri yaşadın mı?

Tabii yaşadım. İçerideyken değil ama dışarı çıktığımda oldu. İçerideyken "ricat politikası" gibi belli şeyler konuşuluyordu. Çok fazla ayakta kalınamadığının da farkında oluyorsun. Çünkü dışarıda bir mücadele ve direniş yok. Baskının dağılma ve çözülmede etkisinin olduğu bir gerçek. Bunlar insanların kafasında sorular oluşmasına neden oluyor. Benim asıl çıktıktan sonra hatta diyebilirim ki ilk çıkışımda değil, ikinci çıkışımdan sonra içinde bulunduğumuz durumu daha fazla sorgulamam söz konusu oldu.

Cezaevinden ilk çıktığında ne hissettin?

Ekonomik durumumuzun iyi olmadığını cezaevinden çıktıktan sonra algıladım. Para yok annemde, sıkıntılı. Yüzüğünü satmış o parayı bana veriyor. Ama o dönemde geçmişe dair bir sorgulamam olmadı. Görüşeceğim kimse yoktu. Kimse görüşmeye de gelemiyordu, takip edilebilirim diye. Ama o zamanki ruh halimi hatırlıyorum, yaptığım işten mutlu oluyordum. Bir süre sonra cezaevlerine görüşe gitmeye başladım. İçeri girmesem bile ailelerle beraber gidiyor, içerideki arkadaşlara bir şeyler ulaştırmaya, arkadaşların belli sorunları varsa dışarıya aktarmaya çalışıyordum. Oraya gelip giden arkadaşlarla sohbetlerim oldu. 1984'ün yazına kadar böyle geçti. Bir süre sonra teşkilattan arkadaşlarla görüşmeye başladım. Görüştük, konuştuk ve sohbet ettik. Neticesinde de İzmir'e gittim.

İzmir'e gitmeden önce Şükran'ın aracılığıyla bir inşaatın muhasebesinde çalışmaya başlamıştım.

İzmir'de Metin Yavuz ve Ali Çetin'le aynı yapı içinde olduk. Onlar talep etmişler zaten beni. Orada da bir seneye yakın birlikte bir şeyler yapmaya çalıştık ama sınırlıydı. Antalya'dan gelen bir arkadaş vardı, o da benim gibi yatmış çıkmıştı, onunla aynı evde kalıyorduk. Birkaç insanla görüşebiliyorduk. Çok fazla ilişkimiz yoktu ama o zaman da mutluydum. Birileri belki selam vermekten korkuyordu; üç, beş kişiydik ama yaptığım işten zevk alıyordum. Muhalefetin gelişeceğine, sosyalizmin başarısına ilişkin umut da var içimizde. Bir yılgınlık yoktu. İzmir'de yapabildiğimiz çok fazla şey yoktu; ilişkilerimizi geliştirmeye çalışıyorduk.

Dört yıl yatmış, 12 Eylül'den sonra çıkmış biri olarak polisin gözetimine maruz kaldın mı?

Çıktıktan bir süre sonra beni yine aldılar, gözümü bağladılar. Büyük bir ihtimalle Beşiktaş'ta MİT binası diye söylenen yere götürdüler. İzmir'de sorgumuza giren adamın sesini algıladım orada. "Ne yapacaksın, ne edeceksin? Giriyor, çıkıyorsun, bize yardımcı ol. Nereye gideceksin? Yurt dışına mı kaçacaksın? Lübnan'a mı gideceksin? Ayağını denk al, artık yapacak bir şeyin yok" gibi tehditvari bir şey oldu. Ondan sonra tekrar eve bıraktılar.

Bir kere de bir banka soygunundan sonra eve geldiler ve beni gözaltına aldılar. İkinci şubeye götürdüler. Orada beni birileriyle yüzleştirdiler. Beş kişi daha vardı, diğerlerini gönderdiler beni gösterdiler "Bu mu?" diye, "Çok benziyor ama bu değil" diyor gösterdikleri kişi. Onun dışında pek bir şey olmadı.

İzmir'de nasıl yakalandın?

İzmir'deki yakalanmam İstanbul'la bağlantılı oldu. Merkez Komite'nin tümüyle yakalandığı operasyon İzmir'e de yansımıştı. Ben hissettim ama yakalandım, Metin Yavuz yırttı. Antalyalı arkadaşla beraber kalıyoruz. Bir gün yeşil takım elbiseli bir tip ekmek arabasının yanında duruyor. Huylanıyorum ama başka bir şey yok. Bir gün Metin Yavuz'la buluşacağım, bir yola girdim, Metin de karşıdan geliyor, gördüm, köşelerde birileri var; Metin'i işaret ettiler. Bunlar benim gözümün önünde oluyor. Adamlar beni tanımıyor, öyle olsa benim önümde o kadar refleks göster-

mezlerdi herhalde. Ben durumu görünce sokağa saptım, hızla arayı açtım Metin de huylansın diye, öyle ayrıldık. Ondan sonra dolandım, bir süre sonra ev rahat diye eve gittim. Meğer ev gözaltına alınmış. Ali Çetin de bizim eve gelmişti eşi ile beraber, sonra bir baktık o yeşil takım elbiseli adam bizim evde. Antalyalı arkadaş, ben, Ali Çetin ve Gülseren orada alındık. Bir süre İzmir'de kaldık, daha sonra İstanbul'la birleştirdiler. Metris'e geldik. Biz Metris'e gittiğimizde belli bir rahatlama söz konusuydu. 1982-83'teki gibi değildi koşullar. Elbise giymeyeceğimi söylediğimde dayak filan atmadan koğuşlara dağıttılar. Bu yakalanmamda da iki seneye yakın içeride kaldım.

Siyasi savunma yaptın mı?

İlk davamda örgüt anlamında değil ama *Kurtuluş* dergisinin düşüncelerini savunduğumu söylediğimi hatırlıyorum.

Politikaların belirlenmesinde sizlerin fikirleriniz alınıyor muydu? Söz hakkınız var mıydı, kendi düşüncelerinizi iletebilme kanalları var mıydı?

Bir takım yazılar geliyor, okunuyordu ama kendi bulunduğum alanda, sorduğun tarzda yürütülen tartışmalara ben şahit olmadım. Pek fazla kimse de kalmamıştı ki o dönem. Gelen sirkülasyonlar oluyordu ama o sürede bu tür teorik şeyleri tartışabilecek düzeyde de değildik. Çünkü çok az insandık. 1986'dan sonra bir sürü insan cezaevinden çıkmaya başladı ama dönemin de değişmeye başladığı bir süreçti. Yani yasal mücadelenin filizlendiği, gelişmeye başladığı bir dönemdi. Benim açımdan da bir sürü şeyi sorgulama noktası orada başladı. Mesela 1986'da çıktıktan sonra yine aynı sevinci hissediyordum; üç, beş kişiyi görüyor konuşuyorum, hep bir şey yapma arzusu var içimde. Yine bir avuç insanız. Bir sürü insan selam vermekten imtina ediyor veya içeriden çıkan birçok insan bulunduğu durumu sorguluyor doğal olarak. "Eskisi gibi yapmak istemiyorum" diyen çok insan hatırlıyorum, bunu yerme anlamında söylemiyorum. Ben kendi adıma aynı duyarlılığı hissediyordum. İHD'ye gitmemi söylemişlerdi, oraya gidiyordum. Bir yandan geçim sıkıntım vardı, bir yere işe girdim. 1987'de çıkarmaya başladığımız gazetenin hazırlıklarını yapıyorduk sekiz, on arkadaşla birlikte. Bir yandan da Osmanbey'de çalışıyordum, işten ayrılmamı söylediler. Bu sefer haftada üç gün işe gitmeye başladım, iyi ki de öyle yapmışım. Gazeteyi çıkarma hazırlıklarını sürdürüyoruz; dediğim

gibi içimde aynı sevinç var, yaptığım işten keyif alıyorum. Tekrardan yakalanma kaygım da yok. Gazete çalışmalarını sürdürüyoruz ama söylenen şeyler de yerine getirilmiyor. Bir kaos var ortamda. Bu bir süre sonra bizi rahatsız etmeye başladı. Bu sefer içimdeki sevinç yavaş yavaş sönmeye, yaptığım işten tat almamaya başladım. Bir arkadaşımız aranma durumundan dolayı yurt dışına gitti. Sonra bir arkadaşımız bedelli askerlik çıktı diye askere gitti. Bir türlü gazete ile ilgili somut bir şey olmuyor. Bir süre sonra iki arkadaş, daha sonra da hepimiz bıraktık. Kadir ve Filiz kaldı. Biz gidişattan memnun değildik.

Ondan sonra İstanbul İl Komitesi'ne girmem istendi ve dört arkadaş o yapıda görevlendirildik. O yapının yasal alandaki çalışmalarını temsilen gidiyordum. İmkânlarımız çok sınırlıydı, ilişkiler gittikçe eriyordu. Cezaevinden çıkan insanların her birinin kafasında sorgulamalar olduğu için çoğu uzak duruyordu. Birçok arkadaşımızı da çıktığı gibi askere götürülüyor falan. Böylesi sıkıntılı bir süreçti. Onun üstüne de 1988 operasyonu geldi. Bu operasyonda nasılsa yakalanmadım. Bir süre İstanbul'dan uzaklaştım. Bütün bu yaşananlardan sonra insanın kafasındaki sorgulamalar artıyor. Öylesi örgütlü bir yapı içerisinde bir şey yapmak insana artık tat vermiyor; oysa sosyalist düşüncem aynen devam ediyor. O umut hep duruyor ama o örgütlü yapı ile bir şeyler yapma noktasında kafada hep sorular oluyor ve tat almamaya başlıyorsun.

Bir de biz bir yerlerdeyken birilerinin çok fazla çaba sarf etmediğini düşünmeye başladım. O da beni geriye itti bir süre.

İşçi Dünyası ve yasal mücadele tartışmaları

Ne gibi şeylerdi bunlar?

1988 operasyonundan sonra "Birinci Koordinasyon" diye bir yapı vardı. O süreçte nasıl toparlanacağımızı konuşuyoruz. İki üç kişi bir araya geldik, İl'den yakalanmayan bir iki arkadaş daha vardı ve işler geçici bir süre öyle sürdürüldü. İnsanları diri tutmaya çalışıyoruz. O süre zarfında maddi bir şeylere ihtiyacımız oluyor; hiç unutmuyorum yurt dışından bir milyon lira istemiştik, bir arkadaşın kirasını ödeyebilmek, aramızdaki güven ilişkisini geliştirebilmek için ama o parayı alamadık. Aradan yedi, sekiz ay geçti, "geçici koordinasyonda" yer aldım. Yasal gelişmeye uyum sağlamakta sıkıntı çekiyorduk aslında ve bir takım tartışmalar yapılıyordu.

Dışarıdan gelen arkadaşların bir şeyleri tartıştırmadan, aradaki güven ilişkisini sağlamadan -insanların yerlerini değiştirme gibi- yaptıkları şeylerin hiçbir anlam ifade etmeyeceği, o dönem kavranamadı diye düşünüyorum. Bazı arkadaşlar buna "örtülü restorasyon" diyorlardı nitekim de öyle oldu. Bir süre sonra bir arkadaş dışarıdan geldi, görev almayacağımı söyledim; çünkü umut değil ama içimdeki şevk gitmişti. Bu sürece gelene kadar da sorgulamalarım arttı.

Yaşadığım ilginç olaylardan biri de şuydu; -aslında yanlış düşünceydi ama bazen gülüyorum da kendime- biz birbirimizi tanımakta, ne kadar farklı düşünsek bile birbirimizi ikna etmek için fazla çaba göstermedik.

Topkapı'da *İşçi Dünyası* bürosu vardı, orada toplantılar oluyordu. O zamanlar Saim Koç bir yazı yazmıştı. Onun üzerine müthiş bir tartışma oldu. Saim Koç cezaevinden çıktı kimseyle görüşmüyor. *İşçi Dünyası* çıkıyor, bir taraftan da eksiğiyle yanlışıyla demin sözünü ettiğim yapılar var. Yasal mücadelenin yeni yeni başladığı bir dönemde, yasal düzlemde bir yazı çıktı. Yereldeki insanların ruh hali çok önemliydi o dönem. Saim'i yazdığı yazı üzerine konuşmak için Topkapı'daki büroya çağırdık. O anlatacak biz de sorularımızı soracağız. Kalabalık bir toplantıydı. Şimdi düşünüyorum da orada söylediğim şeyler yanlıştı. Dönemi kavrayamamanın getirdiği bir şeydi bu. Saim Koç'un yüzü kızarmıştı, herkes gelip beni tebrik ediyordu. Aslında bir duyguyu ifade etmiştik biz orada, doğru şeyleri söyleyen ve yazan belki de Saim'di ama birilerini yok sayarak, onları ikna etmeye çalışmadan, onca yaşanmışlık varken sadece bir taraftan bir şeyleri ifade etmek bence hoş bir şey değildi. Alabildiğine kırıldı. Onu hiç unutmuyorum. Saim hatta "Beni öyle bir oturttunuz ki sırtım kitleye dönüktü" gibi şeyler söylemeye başladı. O da rahatsız oldu. Biz birbirimizi ikna etme, birbirimizi o döneme uyarlama, düşüncelerimizi anlatma konusunda sıfır çaba içerisindeydik.

İnsanların çektiği sıkıntılara ortak olmak yok. Ne diyor diye anlamaya çalışmak yok. Biraz sahiplenmek, biraz değer vermek yok. Oysa hepimiz bir şeyler kattık bu mücadeleye. Yıllarca bu mücadelenin içinde olmuş, kaçak yaşamak zorunda kalmış, eziyet çekmiş insanlara değer vermek gerekir diye düşünüyorum. O dönemde böyle bir şey yaşadım. Benim için hem dönemi kavrayamadığım hem de içimdeki kırılganlığın artmaya başladığı bir dönemdi. Her şeye rağmen 1980'e kadar yaşadıklarımızın yeri çok başkadır. Bir avuç insan bir şeyleri başlattı, Türkiye sosyalist hareketinde hâlâ konuşulan, düşünceleri merak edilen bir siyasal örgüt yaratıldı. En başta bu örgütü yara-

tan insanlara ve katkısı olan herkese binlerce kez teşekkür ederim. Bu hakkı teslim ettikten sonra eleştirilerimizi daha rahat konuşabiliriz diye düşünüyorum. Benim için kırılma noktası son Merkez Komite'nin yakalanmasıyla oldu. Ondan sonra cezaevinden çıkışlar da başladı ama insanları tatmin edecek bir şey yoktu artık. O süre için söylüyorum, sonrasında birileri örgütlü yapılar içinde oldu tabii, emeklerine sağlık. Saygıyla karşılıyorum ama benim açımdan o süreç böyle giderek sönümlendi.

Çok fazla dostluk ilişkilerimiz de yokmuş mesela bizim. Birbirimizin sıkıntılarına ortak olmayı beceremedik diye düşünüyorum. Bir sıcaklık hissedemediğim için uzunca bir süre kaçış yaşadım kendi adıma. Tabii ki dostluklarımı sürdürdüğüm arkadaşlarım var ama daha dar bir çerçevede. Biraz da bencilleştiğimiz bir süreç yaşadık.

Gülami Selvi'nin üç tane çocuğu vardı. Bundan on beş sene önceydi herhalde, Kadıköy'de görmüştüm. Ağlamak geldi içimden. Bayağı bilinçli bir arkadaşımızdı. Kadıköy'de sahil boyunda saat kayışı satıyordu. Garip oldum. Sahip çıkılmadı. Hatırını bile soramadım. Bu beni çok üzdü, hiç unutamıyorum. Annem öldü, yanımda kaç kişi vardı? Şunu bir kere daha belirtmek isterim, örgütsel anlamda bir kırılganlığım var, yoksa sosyalizme olan inancımda bir kırılganlık yok. Birilerini suçlamak gibi bir niyetim de yok. Belli bir süre sonra o sıcaklığı bulamadım, bir sürü insanda bulamadım. Bulamadığım gibi bir yanıyla da sevindim. Yaşanan tartışmalara bakıyorum, birbirini kırmayan çok az insan kaldı. Düşünsel olarak parçalanmayı anlayışla karşılıyorum ama insanların birbirlerini kırdıkları, dostluklarını, selamı sabahı kestikleri bir süreç yaşandı.

Mesela "Birinci Koordinasyon"da, dışarıdan gelen arkadaş, koordinasyonda olan iki kişi arasında sorun olduğu için o iki kişiyi değiştirdiğini söylüyor. Tamam da yerine kimi koyacaksın? İnsan yok ortada, çaresizsin. Koordinasyonun geldiği nokta lağvedilmesi oldu. Doğru ya da yanlış, birileri işin başında değilken el vermiyorlar diye düşündüm. 1989'dan sonra da üyeliğimi iade ettim. Hepimizde bir tatminsizlik vardı, çıkış yolu bulamıyorduk. Bulunur muydu? Bir şey diyemiyorum, o süreci birlikte yaşama konusunda eksiklerimiz olmaya başladı. Ne kadar farklı düşünürsek düşünelim, birbirimizi o kadar yıpratmamalıydık. Belki bunun önüne geçebilirdik ama o da olmadı. Birbirleri için insanlar çok rahat laf söyleyebiliyor. Ortak değer yargılarımız da yoktu. Kendi tanıdıklarımıza biraz daha farklı davranıyorduk.

Onun hataları kabul görüyordu ama eğer tanımıyorsak çok daha rahat laf söylüyorduk.
Birlikte ölüme giden, aynı acıyı çeken insanlarla bir süre sonra yaşadıklarımız böyle mi olmalıydı? Biz bunun önüne geçemedik. İnsanların acılarına ve sevinçlerine ortak olamadık. Bu konuda yapı olarak hassasiyetlerimiz yoktu, olmadığı için de çok fazla bir şey yapamadık zaten. Bizi bir ölçüde ayakta tutacak olan buydu bence. Maddi imkânlarımızı da ortaklaştıramamışız. Çok fazla birbirimize sahip çıkamadık diye düşünüyorum. İnsanlara güven veremedikten sonra politikaların, teorik düşüncelerin çok fazla becerebileceği şey yok. O süreç için söylüyorum. Bütün siyasal farklılıklarımıza rağmen bir arada durabilmeyi becerebilmek önemliydi. Farklılıklarımıza rağmen dostluklarımı sürdürdüğüm arkadaşlarım var tabii. Düşünceler değiştiği zaman dostluklarımızı da yitiriyorduk.

Kadın sorunu gündeminizde miydi?

Daha önceleri kadın sorununa ilişkin çok fazla tartışma olduğunu hatırlamıyorum. Sosyalizmle beraber kadınlar da kurtulacak gibi genel bir bakışımız vardı. Haliyle mahallelerde kadınlar vardı ama çok fazla değildi. Bizim bakışımız da eksik olduğu için kadınların gelişmesi, mücadelede daha etkin yerlerde olabilmesi konusunda imkânları sunamıyorduk. Bu bir gerçek... 1983'te cezaevinden çıktıktan sonra dışarıda büyük ölçüde kadınlar vardı. Gönül, Esra ve Şükran'ın her zaman dost ellerini, sıcaklıklarını hissettim. O süre zarfında cezaevlerine bir şeyler ulaştırma gayretleri, kadınların o mücadeleyi bir noktadan sonra sürdürmelerinin birçok insanı da etkilediğini düşünüyorum. Benim üzerimdeki yorgunluğu atma noktasında da etkili olmuş arkadaşlardı. Dayanışma anlamında kadınların gösterdiği çabalar bende hep bir sevinç yaratmıştır. Bizlerin gösteremediği dayanışmayı kadınların bugün bile gösteriyor olmaları, benim üzerimde çok etkili olmuştur.

Bazı siyasi örgütlerin cezaevinde birbirlerine karşı ağır uygulamalar içerisinde olduğundan söz ediliz. Bu tür şeylere tanık oldun mu?

Dev-Sol'da çok katıydı bu iş. Eğer poliste birilerini yakalatmışsa dışlandığını hissediyordunuz. Ya da komüne almıyorlardı. Çok negatif bir tavır gösterdiyse kişi sessizleşiyordu zaten. İçine kapanıyordu. Bizim içimizde ise hainlik noktasına vardırmadıysa herhangi bir yaptırım olmuyordu. Belli düzeydeki insanların bir şeyleri söylüyor olmasının ötesinde, birile-

rini yakalatıyor olması negatif bir olaydı. Bunun oradaki insanlarda yarattığı olumsuz bir hava olurdu. O insana eskiden olduğu gibi bakılması mümkün değil. İnsan olarak değer verir, konuşur edersin ama dışarıya çıktıktan sonra belli bir görevi aynı düzeyde ve aynı şekilde sürdürüyor olabilmesini kimsenin hoş karşılayabileceğini sanmıyorum. Bunu çok bilinçli bir şekilde tartıştığımızı düşünmüyorum. İnsanlar politik anlamda birbirlerine güvenebilmeliler. Zor noktaya geldiğinde sırtını birbirine verebilmeliler. O noktada bir direncin olması lazım. Eğer yoksa yaptıklarını çok kısa süre içerisinde yok etme noktasına gelirsin. Bu nedenle bir güven sürecinin yeniden üretilebilmesi lazım. Tabii ki bu noktadaki insanları "tu kaka" diye ilan etmek ırak olsun hepimizden. Ama mutlaka belli bir süreci yaşaması gerekir. Merdivenden düştükten sonra yukarıya sıçrayamazsın, yavaş yavaş çıkmalı diye düşünüyorum.

Sadece polisteki tutum değil, cezaevi yaşantısındaki davranışlar da insanları etkiliyor ve bakış açısının değişmesine yol açıyor. Cezaevi, hiçbir şey olmasa bile başlı başına bir olay. Eğer önderlikse oradaki insanlara da her yanıyla önderlik edeceksin. Aile ilişkileri, var ise sevgilisi ile ilişkileri, ona bakışı; hayata bakışı, bozulan psikolojisi, geleceğe ait düşünceleri ve yıkılan hayalleri bunların hepsine birlikte çözüm bulmuyorsanız, yardımcı olamıyorsanız farkınız ne diğer insanlardan? Ama hepimiz bunları yaşadık, hepimizin hataları, doğruları oldu. Birbirimize karşı samimi olmalıyız diye düşünüyorum.

Herkes kendi başının çaresine baksın dendiği ifade ediliyor? Senin bu konudaki görüşün nedir?

Bu söylenmemiş olsa bile fiiliyatta böyle yaşanıyordu. Arkadaşların anlattığı böyleydi. Dışarıya çıktığımda da çok farklı bir hava yoktu. Herkes kendi başının çaresine bakmış. Kadınların eşleri içerideydi ve mücadelelerini sürdürüyorlardı. Onun dışında yer altında bir avuç insan vardı. ""Başının çaresine bak" tutumuna dair bir memnuniyetsizlik vardı. Hiçbirimizin yaşantısı devrimci mücadele içerisinde olduğu gibi olmadı. Cezaevinden sonra kendimi sudan çıkmış balık gibi hissettim; çünkü hiç yandan çarklı politika yapmamıştım. Bir sürü arkadaşım da öyleydi.

Füsun'la tanışman nasıl oldu?

İsmail Ağan'ı 12 Eylül öncesinden de tanırdım, Uzun İsmail derdik. *Yeni Öncü*'ye gidiyordum, İsmail Nuran'la Bayrampaşa'da oturuyordu, onların evine de gidiyordum. Çok güzel anılarım vardır o evde. Mutlu olduğum, huzurlu olduğum bir evdi. Her açıdan öyleydi. Bir sürü insan da gelip giderdi o eve, gençler de gelirlerdi. Nur içinde yatsın, o zaman üniversitede okuyan, daha sonra dağda hayatını kaybeden Yadigar'la da o evde tanışmıştım. O evin bende çok anısı vardır, Füsun'u da orada tanıdım, çifte mutluluk oldu yani. İnsana huzur, mutluluk veren bir ortamı vardı o evin. Füsun'la ilişkimiz o evde gelişti. Düğüne az bir zaman kala 1988'de operasyon oldu ve ben İstanbul'dan uzaklaştım. Bir aya yakın Antalya'da kaldım sonra döndüm. Operasyondan bir şey çıkmayınca evlendik. İsmaillere yakın bir yerde ev tuttuk.

Son olarak ne söylemek istersin?

Uruguay eski cumhurbaşkanı José Mujica ile yapılan bir röportajı okudum, çok hoşuma gitti. Beş yıl cumhurbaşkanlığı yapmış, ayrılmış, eşi ile birlikte bir çiftlikte yaşıyor, güvenlik kabul etmemiş. "Hakim sınıflar bu tür üst düzey insanların kendileri gibi yaşamalarını ister, eğer öyle yaşarsanız onlardan olursunuz. Düşündüğün gibi yaşarsan, yaşadığın gibi düşünürsün" diyor. Bu da benim özeleştirim olsun. ■

KURTULUŞ

ÇİN'DEKİ GELİŞMELER

•

TÜRKİYE'DE DEVLET

•

FAŞİZMİN DOĞUŞU

GİAMPİERO CAROCCİ

ŞUBAT 1977

9

ERDOĞAN İREN

Görüşenler: Gönül Erterzi, Mustafa Yeşim, Korkut Akın

Görüşme Tarihi: Kasım - Aralık 2017

Altı çocuğa bakan Tekel işçisi annem

Kendini tanıtır mısın?

1958'de Samsun'da doğdum. İlk gençliğim Samsun'da geçti, daha sonrası tamamen İstanbul'da ve İstanbul cezaevlerinde geçirdim. Annem ve babam Samsun Tekel'de işçiydi ve oradan emekli oldu. Biz ikisi kız, dördü erkek altı kardeşiz. Büyük çocuk benim. Selahiye Mahallesi'nde, kocaman bahçesinde annemin biber, domates, maydanoz yetiştirdiği ahşap bir evimiz vardı. Hayatımızda annemizin katkısı çok büyüktür. Altı tane çocuğa bakan bir Tekel işçisi olarak annem, bir gün bile bize terliğin bir tarafını ya da süpürgenin topuzunu göstermiş değildir. Sabah 7.30'dan akşam 17.00'ye kadar fabrikada çalışıp altı çocuk büyütmek hiç kolay olmasa gerek. Annem okuma yazması olmayan ama hayat bilgisi gerçekten çok iyi olan bir kadındı. Onun bizim üzerimizdeki emeği çok büyüktür. İlk ve ortaokuldan sonra liseyi Samsun Endüstri Meslek Lisesi'nde okudum. Çocukluğum mutlu bir dönemdi. Yaz-

lık sinemalar açıldığında çocuklar gönderilir biletler aldırılır, geceleyin mahalleli herkes toplanır ve herkes toplu halde yürüyerek -çocuklar koşa oynaya- yazlık sinemaya gidilirdi. El ele kol kola gezilirdi.
Çok fazla çizgi roman okurduk. Okul haftalığım elli kuruştu, harçlığımı aldığımda yaptığım ilk iş, gidip bir resimli roman almak olurdu. Samsun'daki adı "Cicile" olan bilye oyununu, Murat Yılmaz'la çok oynamışlığımız vardır. Sonradan Murat yoldaşım olacak ve "Kostik Murat" lakabını alacaktı. Biraz kavgacı bir çocuk olduğumu hatırlıyorum. Gözlük de takıyordum. Kavgayla gözlük bir arada olmuyor, her hafta bir gözlük kırılıyordu. Bizimkiler beni Dumlupınar İlkokulu'na verdi. Orada sınıf öğretmenim Mehmet Gökçe, benim devrimci olmama neden olan kişi ve gençlik yıllarımda tanışıp yoldaşlık yapacağım Necmettin Gökçe ile Habip Gökçe'nin babasıdır. Mehmet Gökçe, 12 Mart'ta tutuklanıp Mamak Cezaevi'nde yatan, TÖS döneminin boyun eğmez öğretmenlerinden ve Samsun'da gerçekten öğretmen mücadelesindeki simge isimlerden birisidir. Haşarılığımdan kaynaklı olarak çok sopasını yemişimdir, bu arada eli fena ağırdı.

İlkokul öğretmenin olan Mehmet Gökçe'nin politikleşmendeki katkısı neydi?

O ilginç bir hikâyedir aslında, TÖS 'ün bir boykotu vardı, ben o zaman dört ya da beşinci sınıftayım. Dumlupınar İlkokulu'nda okuyorum, babam bir akşam bir paket getirdi "Bunu Mehmet Bey gönderdi, yarın okuldaki çocuklara vereceksin ama okulun içinde vereceksin bahçe kapısında ya da bahçede vermeyeceksin. Çocuklara da 'Bunu anne babanıza götürün, öğretmen öyle söyledi diyeceksin" dedi. Benim için sonuçta öğretmenimin gönderdiği bir top kâğıttı. Öğretmenim bana bir görev verdi diye çok heyecanlandım, uyuyamadım sabaha kadar. Sabahleyin aldım paketimi heyecanla gittim okula, soğuk bir gün. Aralık 1969 olsa gerek, baktım kimse gelmemiş, ben çok erken gitmişim. Okulun iç kapısına oturdum bekliyorum, çocuklar gelmeye başladı ama kimse içeri girmiyor, okulun bahçesinde oyun oynuyorlar. Bunun üzerine bildirileri okulun bahçesinde dağıtmaya başladım. TÖS'lü öğretmenlerin neden boykot yaptığını anlatan bir bildiriydi. Bir kısmı bildiriyi alıyor, bir kısmı da yere atıyor, ben yere atılanı alıyorum, bildirileri dağıta dağıta dış kapıya kadar gelmişim farkında değilim. Frukolar, yani toplum polisleri dolaşıyor o sırada bahçenin dışında, tekrar bahçenin ortasına bildirileri dağıtarak gittim, neredeyse bitmişti ki Frukoların bana doğru koşmaya başladıkla-

rını gördüm. Ben de okulun arka kapısına doğru kaçtım. "Dur" diye bağırarak arkamdan koştular ama beni yakalayamadılar. Arka kapıdan kaçtım gittim kalan bildirilerle, onları da babama verdim, olanları anlattım. O da Mehmet Gökçe'ye anlatmış. Benim ilk devrimci eylemim budur!
Mehmet Gökçe, benim devrimci olmamda etkili bir figürdür. Bana bir şey anlattığından değil, bildirileri verdi, hayatıma girdi. Bu yüzden benim için çok özel bir insandır. Yıllar sonra TÖB-DER'de bir konuşmamızda Mehmet Gökçe, okuldaki on dört öğretmenden dokuzunun TÖS grevine katıldığını söylemişti.

Babanın politik yapısı neydi?

Babam gençliğinde Demokrat Partiliymiş. Sonraları CHP ile de ilgilendiği oldu. Cumaları namazını kılar, ramazanda orucunu tutardı ama muhafazakâr bir yapısı yoktu. Düşünüyorum da Mehmet Gökçe'nin insanlarla kurduğu iletişim başka bir iletişimmiş demek ki: Babam sosyalizme sempati duymaz ama o bildirileri, farkında olarak ve muhtemelen Mehmet Gökçe'ye olan saygısından bana getirdi.
Adnan Menderes'in İmralı'da yargılanırken çekilmiş bir fotoğrafı fotoğraf evin duvarında asılıydı ama babam aktif herhangi bir partili gibi davranmazdı.

Politikleşme sürecin nasıl gelişti?

Babamın üç tekerlekli, zaman zaman arıza yapan bir aracı vardı. Motoru tamir için İzmir'e götürür, giderken beni de yanına alırdı. 1972 yazında gittiğimizde işçiler, götürdüğümüz motoru tamir ederken idamlarla, mahkemelerle ilgili konuşuyorlardı. Onların konuşmalarına kulak kabarttım. Bana da anlattılar sorularıma cevap verdiler.
Liseye geldiğimde yakın arkadaşlarım sosyal demokrat ve CHP'liydi. Sınıfımızda altı, yedi kişilik bir grup olduk. 1973 sonlarında CHP'ye gittik, aradığımızı bulamadık. Belki de yaşımız dolayısıyla bizimle pek ilgilenmediler. Etrafta bizim gibi kimse de yoktu zaten. Baktık hiçbir şeyi beğenmedik, ondan sonra bir daha CHP'ye gitmedik. CHP'ye bağlı ama anladığım kadarıyla biraz daha bağımsız gibi duran gençlerin gittiği, Halkçı Devrimci Gençlik Kolları'na gittik, kitap istediğimizi söyledik; bize bir takım broşürler verdiler. Onları aldık kendi aramızda okuyor, konuşuyoruz ama gizli yapıyoruz bunu

nedense. Broşürler sendikaların yasal yayınları oysa. Artı değer, emperyalizm, ekonomi politik, faşizm gibi konularda broşür ve kitapçıklardı bunlar. Biz sanat enstitüsünde okuyorduk, o dönemde bazı kişiler, burada okuyan öğrencilerinin sigortalı olması gerektiğini tartışıyor, duvar gazeteleri çıkarıyordu. Biraz bunlar da etkiliyordu bizi.

Dev-Ka'dan Karadeniz Dev-Genç'e

Neden gizli yapıyorsunuz?

Neden öyle yaptığımızı ben de bilmiyorum ama böyle hissediyoruz. Bu kitapların yasaklı olabileceğini düşünüyoruz belki de. Oysa sendikal yayınlar işte.

Radyo benim için hâlâ çok önemlidir Küçüklüğümde bizim evimizde, sabah saat 06.00'da radyo açılır, çok güzel türküler çalardı, bütün odalarda hoparlör vardı. İster istemez haberleri de duyardım. Eve düzenli olarak Hürriyet gazetesi alınır, radyo ve gazeteden dolayı günlük haberlere aşinalığım olurdu.

Biz kendi aramızda konuştukça Halkçı Devrimci Gençlik Kolları'na gitmek istemediğimizi fark ettik. İmza kampanyaları filan düzenleniyor, kim düzenliyor diye bakarken Mustafa Celep'in imza toplayan kişilerden biri olduğunu öğrendik. Mustafa Celep'e gittim ondan kitap istedim. Mustafa kim olduğumuzu sordu, motor bölümünde okuduğumuzu söyledim, arkadaşlarla tanıştırdım. Bazı kitapların ve yazıların olduğunu hissediyoruz ama yasaklı onlar, kitaplar var ama biz ulaşamıyoruz. Mustafa bize birkaç tane kitap verdi, okuduk; sonra "Ben size bir kitap daha vereceğim ama okuyup bana geri getirmeniz lâzım, üzerine konuşacağız" dedi ve teksirle basılmış Mahir Çayan'ın "Kesintisizler"ini verdi. Biz onu kendi aramızda okuduk, Mustafa ile konuştuk, Mustafa bize nereye takıldığımızı sordu. Halkçı Devrimci Gençlik Kolları'na gittiğimizi ama beğenmediğimizi söyledik. O da Devrimci Karadeniz Derneği'ne (DEV-KA) gitmemizi önerdi. Arkadaşlar gelmek istemedi, önce ben gittim Dev-Ka'ya. Sobanın başında yaşlı biri oturuyordu. Mustafa Celeb'in arkadaşı olduğumu söyleyince sobanın başında oturan yaşlı kişi "Gel hele gel" dedi. Okuduklarımız üzerinden bir şey konuşulmadı, günlük sohbet yaptık. Daha sonra, soba başındaki o kişinin İsmet Abi olduğunu öğrendim. İsmet Abi ile tanışıklığım böyle başladı.

1974 sonu, 1975 başları olmalı, lise ikinin ikinci döneminde Dev-Ka'ya gitmeye başladım. Zamanla diğer okul ve mahallelerden Mehmet Koskos, Fuat Balcı, Salih Tekin, Muzaffer Zafer Kırbıyık, Seçkin Kır, Hüseyin Erbay gibi yaşıtlarımla tanıştım. Dev-Ka'da toplanılıyor, konuşuluyor, sohbet ediliyor. Her konuda konuşuyoruz ve tartışmalar okuduklarımı çabuk kavramama neden oluyordu. Bu dönem bende çok hızlı biçimde bilinç yükselmesine neden oldu. Artık bulduğum her şeyi okuyordum. Klasik romanlarla o dönemde tanıştım. Dostoyevski'den Suç ve Ceza ile Yeraltından Notlar'ı, Gorki'den Ana'yı o dönemde okudum.

O sırada Murat Tıkıroğlu Ankara'da okuyor, Samsun'a gelip gidiyor ama kalıcı hale gelmemiş daha. İrfan Cüre var Samsun'da. Gençlikle İrfan ilgileniyor. Liseler, sanat okulu ve ticaret lisesi ile mahallelerden yakın yaşlardaki gençlerle hızla büyüyen bir topluluk olmaya başladık.

Seminerler, kitap okumaları ve üzerine tartışmalar yapıyorduk. Hemen her hafta sonu seminer yapardık mutlaka. Birimiz okuduğu kitap üzerine konuşur, onunla ilgili tartışırdık.

Bu arada Dev-Ka'nın adı Karadeniz Dev-Genç olarak değişti. Süreç içinde Karadeniz Dev-Genç tüm bölgenin devrimci dayanışması ve devrimci mücadelesinin okulu oldu. Önceleri liseli öğrenci gençliğin toplandığı ve gençlik mücadelesi sürdürdüğü bir yerken giderek bütün mücadelenin yükünü omuzlarında buldu. Mahallerde de çalışmaya başladık ve mahalle gençliğiyle ilişkilenmeye başladık. Sonraları mahallelerden her kesimden, her yaştan, kadın ve erkeğin katılımıyla büyüdü.

Okullardaki devrimci faaliyetler çok arttı, biz okullarda geniş bir arkadaş grubu olmaya başladık. O dönem birbirimizi eğitme sürecimiz oldu aslında. Eğitim çalışmaları, birlikte kitap okumalar, seminerler zihnimizi meşgul eden sorulara cevap bulmamızı sağlıyordu.

Okullardaki bu kitleselleşme okul içinden ve dışından ülkücü/faşist hareketin saldırılarına neden olmaya başladı. Aynı zamanda Halkevi var bizim bulunduğumuz iş hanında. CHP'nin daha sol kesiminin bulunduğu bir yer Halkevi. Murat'ın babası Nazım Tıkıroğlu ve CHP'nin sol tarafında yer alan insanların bizimle olan ilişkileri, gençlik faaliyeti dışında da başka bir hayat olduğuna dair bir fikir edinmemizi sağladı. Çünkü orada bir sürü başka şey yapılıyor, tiyatro ve müzik gibi alanlarda konuşuluyor ve sanat etkinlikleri organize ediliyordu. Halkevi toplantıları her kesimden devrimci ve demokrat insanın katılımıyla gerçekleşiyordu.

Bu mekânlarda öğrendikleriniz günlük hayatınıza nasıl yansıyordu?

Sınıfımızdaki grupta bir ayrışma oldu. Dev-Ka'ya gidişimle birlikte devrimciler tarafında yer almış oldum, diğer arkadaşlarım CHP'li oldu. Endüstri meslek liseleri kalifiye işçi yetiştirme yerleridir aslında. Bizim zamanımızda sistem, bu okullarda verilen eğitimin sonunda hemen kalifiye işçi olarak çalışma hayatına karışmanı istiyordu. Düzenleme buna göre yapılmıştı. Endüstri meslek lisesi mezunlarının mühendislik okullarına girebilme yolları sınırlıydı. Esas amaç kalifiye işçi yetiştirmekti. Ayrıca bu okullarındaki öğrencilerin önemli problemlerinden bir tanesi eğitim aldığımız ve staj yaptığımız süreler içinde sigortalı olma talebiydi. Bunun üzerine bir faaliyet sürdü bizim dönemimizde; imzalar toplandı. Bu daha çok Mustafa Celep ve arkadaşlarının başlattığı, bizim de katıldığımız bir eylemdi. Bizim okulumuzda Karadeniz Dev-Genç yapılanması vardı, bu eylemi örgütleyen de oydu. Her yeni öğretim döneminde bu imza kampanyaları tekrarlanırdı okulda.

Siyasal anlamda hızla gelişirken okulda ya da mahallede kız arkadaşlarınız oluyor muydu?

Çocukluğumda ve ortaokul sona kadar mahallede kız arkadaşlarla ortak oyun ve arkadaşlıklarımız oluyordu. Sokakta karşıdan karşıya gerdiğimiz ip veya file ile voleybol oynardık; bazen karışık bazen kızlar erkeklere karşı. Ama yaşım biraz ilerledikten sonra kız arkadaşlarımızla görüşmez oldum.
Sanat okulu benim girdiğim dönemde erkek okuluydu. Üçüncü sınıfa geldiğimde -sanıyorum 1975/76 yıllarıydı- kız öğrenci de alınmaya başlandı ama çok azdılar. Bir elin parmakları kadar kız öğrenci, elektrik ve elektronik bölümünü tercih etmişti. Dolayısıyla bizim okulumuz aslına bakarsan erkek okuluydu. Devrimci olmadan önceki dönemde Olgunlaşma Enstitüsü'nün köşesine gitmişliğim vardır. Ne yapacağımızı bilmeden orada dururduk işte. Köşede durmanın ötesinde bir şey olmazdı. Bunun nedeni biraz bizim yetişme şeklimizle ilgili olabilir. Bu konuda çok dışa dönük olduğumu söyleyemem. Okuldan kaçıp gittiğimiz yer ya kahvehane ya Samsun'daki fuar ve lunapark alanı ya da sinemadır. Erkek erkeğe giderdik. Çünkü kız arkadaşımız yoktu.

Liselerden derneğimize gelen, devrimci aktivitede bulunan kadın arkadaşlarımız, "bacılarımız" tabii ki vardı. Ama onlarla ilişkimiz hep "bacı", "kardeş" ilişkisi olmuştur, daha öteye gitme eğilimi ya da çabası olmamıştır.

Aslında erkekler nasılsa kadınlar da öyleydi. Seminerler birlikte yapılırdı, birlikte toplanır okuduğumuz kitapları tartışırdık. Hülya, Asiye Müjgan, Nazmiye ve Eda gibi kadın arkadaşlarımız vardı.

Seminerler, toplantılar, işbölümleri

Ne tür kitaplar okuyordunuz?

Hepimizin başlangıcı herhalde Nikitin'in "Ekonomi Politik"le olmuştur, sonra "Felsefenin Başlangıç İlkeleri," "Diyalektik Materyalizm," Dimitrov'un "Faşizme Karşı Birleşik Cephe," "Bolşevik Partisi Tarihi" gibi kitaplar. Daha çok bunları evlerde okur, konuşur, tartışırdık. Dev-Genç'te seminerler yapardık. 1976'da İstasyon Mahallesi'ndeki yeni yere geçtiğimizde, ekonomi politik semineri verdim. Seminerden önce kendi aramızda tartışıp, ondan sonra seminere giderdik. Romanlar okurduk Ana, Demir Ökçe, Dipten Gelen Dalga vb...

Karadeniz Dev-Genç aslında gerçekten bir eğitim yuvası olarak çalıştı. Evet, hepimiz sokaklarda olduk ama Karadeniz Dev-Genç gerçekten bir akademi gibiydi. Okumaya, tartışmaya, birlikte öğrenmeye hepimizi gerçekten çok özendirdi. Bunda İsmet Abi'nin katkısı çok büyüktür.

İsmet Abi'yle ilk tanışmamda onu sevdim, İsmet Abi'nin anlattıkları, birikimi, sorduğun her soruya cevabının oluşu, bizim öğrenmeye aç oluşumuzla da birleşti ve İsmet Abi benim için gerçekten bir vaha gibi oldu. Aynı süreçte Raif Gümüş'ü tanıdım. Sonra Murat Tıkıroğlu, Necmi Gökçe, İrfan Cüre, Mehmet Koskos'u tanıdım. Başlangıçta aktif faaliyetin örgütleyicileri aslında bu kişilerdi. Daha sonra onlara eklemlenen birçok arkadaşımız oldu. Murat Ankara'dan döndüğünde gençlikten sorumlu oldu. Raif önceleri gençlik içerisindeydi süreç içerisinde daha çok mahalleler, işçi sınıfı ve sendikayla ilgili alanlarda görevlendirildi. İrfan Cüre'nin başlangıçta görevi gençlikti. Murat gelmeden önce bizimle daha çok o ilgilenirdi fakat daha sonra İstanbul'a gitti ve onun işlerini Murat devraldı.

1977'de kitleselleşme hızla artmıştı Samsun'da. Aslında 1975-77 yılları arası, Samsun ve Karadeniz Bölgesi'nin birçok yerinde toplumsal muhalefetin kendini örgütleyecek alan aradığı bir dönemdi. Karadeniz Dev-Genç ve sonrasındaki Kurtuluş Hareketi bu muhalefet hareketinin kendine akmasını sağlayabilmiştir. O dönem için böyle. Yani bulundukları bölgelerde bir muhalefet, bir gelişme, bir kaynaşma zaten var. O muhalefet kendisini Karadeniz

Dev-Genç veya Kurtuluş içerisinde var etti. Bütün mesele o muhalefetin bir adım daha öne çıkarılıp, örgütlenip, sosyalizm için mücadeleye sevk edilebilmesiydi.

Politik sürecin kitleselleştiği bu dönemde ne tür eylemlilikler vardı?

Dev-Ka'nın kuruluş amacı daha çok devrimcilerin bir arada olmalarını sağlamaya çalışmaktı. 12 Mart döneminden henüz çıkılıyordu. Esas perspektifi gençliği örgütlemek, işçi sınıfını örgütlemek olmaktan ziyade, devrimcilerin bir arada duracağı birbirlerine yaslanacağı, dayanacağı bir yapı olarak düşünülmüş. Dev-Ka'nın içinde ve çevresinde yer alan insanlar, yörenin eski devrimcileri. TİP, THKP-C THKO, FKF gibi yapıların içinden gelen İsmet Abi gibi insanlar. Bu insanlar bir arada olmaya, birbirlerine yaslanmaya çalışıyorlar. Fakat daha sonra perspektif değişti. Devrimci hareketin örgütlenmesinde bir araç olarak görülmeye başlandı Dev-Ka. CHP'nin karşısındaki yerinden Meşhur Köfteci'nin oraya geçti, burası da küçük bir yer ama Halkevi'ne yakın. O arada Halkevi, Nazım Tıkıroğlu'nun yönetiminde. Nazım Amca'nın katkılarıyla yönetimine bizim arkadaşlar seçildi. Halkevi saygınlığı olan bir kurum Samsun'da. Kültürel alanların birçoğunda var ve örgütlüyor.

Daha sonra Karadeniz Dev-Genç ve Halkevi, İstasyon Mahallesi'nde Sulhi Kutucu'nun sahibi olduğu binaya taşındı. Sulhi Kutucu TİP ve TKP ekibinden, İsmet Abi'nin yakın bir dostu ve İsmet Abi için yapmayacağı şey yok. İki yüz kişilik salonu, dört odası olan koca bir yeri, hiçbir karşılık istemeden bize verdi. Daha sonra öğreniyoruz ki Sulhi Kutucu'nun bize verdiği şey sadece o mekân değil; ne zaman paraya pula ihtiyacımız olsa, bildiri basmak için, bir yerden bir yere gitmek için, birine bir yardım yapılması gerekse Sulhi Kutucu hep yanımızda oldu. Bu ilişkilerin tamamı İsmet Abi'ye özgü ilişkiler. İsmet Abi'nin Karadeniz Bölgesi'nde gerçekten çok özel ve özgün ilişkilere sahip bir ağı vardı. Sadece devrimcilerden oluşan bir ağ da değildi bu. İsmet Abi'nin geçmişinden kaynaklanan bir saygı, sevgi ve paylaşma ağıydı. Maddi olarak örgütün ya da bizlerin parasız pulsuz kaldığı dönemlerde İsmet Abi, çok kısa süre içerisinde sorunu çözerdi. Biz de bunu bilirdik. Öyle bir tarafı vardı İsmet Abi'nin.

Dev-Genç'in yeni yeri eğitim çalışmaları, kültürel faaliyetler ve siyasi faaliyetlerin en yoğun olduğu yerdi. Daha çok işçi ve köylü birlikteliği ve örgütlülüğünü anlatan tiyatro oyunlarıyla çeşitli ilçelere gidilir, oralarda oynanırdı. Hatta benim ışıkçılık yapmışlığım bile vardır oyunların birinde. Müzikli gös-

teriler olurdu. Çok iyi saz çalan öğretmen arkadaşlarımız vardı. Nesil bunlardan biriydi. Hüseyin İlbey de güzel saz çalardı, onların konserlerini organize ederdik. Samsun'da 1978'e kadar olan süreçte bu tür etkinliklerin çok faydası oldu.

Karadeniz Dev-Genç'in Samsun'daki faaliyetleri sadece liselerle sınırlı değildi. Liselerde gerçekten aktif ve çok iyi bir faaliyet süreci var ancak Karadeniz Dev-Genç, bir taraftan da mahallelerde örgütlenme çalışmaları yapardı. 1975'te, Karadeniz Dev-Genç'te, Samsun'daki liselerde örgütlenme faaliyeti görevini yaptım. 1976'daki görevim ise mahallelerdeki örgütlenmeydi.

Mahalle örgütlenmesini nasıl yapıyordunuz?

Okullardan tanıdığımız arkadaşların bulundukları mahallelerde, arkadaşlarımız ve onların tanıdığı, bildiği muhalif olan herkese açık toplantılar düzenliyorduk. Bu toplantıları bazen tarladan bozma bir top sahasında, bazen bir kahvehanede yapardık. Her mahallenin kendine özgü kültürü, her mahallenin çözüm bekleyen sorunları olurdu. Toplantılarda bunlar konu edilirdi. Gençlerle başlayan bu toplantılara zamanla mahallenin daha yaşlıları da katılırdı. Mahallede dürüstlüğü, güvenilirliği ile tanınan kişilerin ikna edilmesi çalışmanın önünü açardı. Bu, oturulan kahvelere, gidilen sinemalara, manava bakkala bile yansıyan bir şeydi. Dolayısıyla mahallede düzgün bir arkadaş grubuna sahip olunca, bir toplantı yapmaya kalkıştığında kırk, elli kişiyi otomatik olarak toplayabiliyordun. Bizim o dönemdeki yapmış olduğumuz örgütlenme fabrika çalışmasının bir yan ürünü olarak mahalleyi örgütlemek değil lise ve gençlik örgütlenmesi üzerinden mahalleyi örgütlemek şeklindeydi. Samsun'daki bir sürü mahallenin örgütlenmesi ile ilgili benim girişimlerim oldu. Faaliyetin ve örgütlenmenin bizzat içinde oldum. Bunlar, mahallelilerin yönetimde olduğu ve mahalle sorunlarının çözümü üzerinden kurulan derneklerdi.

Biz mahallelerde değişik insanlarla tanıştık. Mahallelere gittiğimizde sadece gençlerle değil, mahalle halkı ile konuşmaya ve tanışmaya başladık. Mahallelerdeki arkadaşlarımızın çevresinde olan insanlar, daha çok anlama merakıyla geliyorlardı toplantılara.

1976'da, on sekiz yaşında, Karadeniz Dev-Genç Başkanı ve mahalle örgütlenmeleri sorumlusuydum. Arkadaşlarımızla mahallelere gidip, toplantılar yapıp bazen de ajitasyon çekiyordum. Mahalledekiler bizi "bizim çocuklar" olarak görüyordu başlangıçta; ama zamanla daha iyi tanıdıkça, Dev-Genç'in

toplantı, seminer, tiyatro oyunu ve konserlerine geliyor, faaliyetlerine katılıyorlardı.

Mahalle çalışmalarının gösterdiği bir gerçek de Samsun'da yaşayan insanların bir bölümünün köy ile bağlantısının hâlâ kesilmemiş olmasıydı. Yarı ürününü köyden elde ediyorsa yarısını da şehirdeki faaliyetinden kazanıyordu. Toprakla bağı bu şekilde devam ettiği için onların sosyal, siyasal faaliyetle, sosyalizmle haşır neşir olmaları biraz daha farklıydı. Kaybedeceği bir şey var, tarlası var. İstanbul'a geldiğimde bunu daha iyi fark ettim. Bir de Samsun büyük aile yaşamının gerçekten egemen olduğu bir yer. Köy ve şehirdekiler bir arada büyük bir aile oluşturuyor ve birbirlerini kollayan, birbirinin maddi manevi bir sürü sorununu çözen bir ilişkileri var. İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlere geldiğimde gördüm ki oralarda yaşam çok daha farklı.

1977 genel seçimlerinde AP beş, CHP beş milletvekili çıkarmıştı. Samsun'da yürüttüğümüz faaliyetler sırasında Samsun'daki muhafazakârlığın boyutlarını kavrayabildiğimizi söyleyemem. Ancak 1976-78 yılları arasında Samsun halkının hem devrimci, demokrat, ilerici muhalefetin konumlanacağı yer olarak hem de insanlara verdiği güven ve sürdürdüğü kitle çizgisi nedeniyle; önceleri Karadeniz Dev-Genç, sonraları da Kurtuluş hareketini seçtiğini düşünüyorum. Bununla ilgili mahalle çalışmalarını yürüttüğüm dönemden bir örnek vermek istiyorum. Kireçtepe'de Hasan Karaduman, Sarı Celal'in olduğu bir mahallede bir toplantı yapmak istedik. Toplantıyı top sahası dedikleri tarlanın ortasında yapmayı önerdiler. Toplantıya gittim herhalde kırk, elli mahalleli vardı, oradan buradan konuşmaya başladık. Herkes bir şey soruyor, bizi tanımaya çalışıyordu. Toplantıya katılanların sayısı giderek artmaya başladı. Bunun üzerine derneğe gitmeyi önerdim. Kireçtepe ile Dev-Genç arası yürüyerek on beş, yirmi dakikalık bir mesafede ama mahallelerin, sokakların arasından geçeceğiz. Giderken yol üzerindeki kahvelerden, evlerden de insanları çağırdılar. Abartmıyorum, biz derneğe gittiğimiz sırada gelenlerin sayısı iki yüzü aşmıştı.

Böyle bir şey vardı o zaman, yani insanlar anlamaya, bilmeye, öğrenmeye ve tanımaya çalışıyorlardı. Bunun bizim çok iyi olmamızla ilgisi yok. Tabii ki iyiyiz ve güzel şeyler yapıyoruz ama bizim dışımızda yükselen bir hareket, bir muhalefet vardı. Karadeniz Dev-Genç tam o noktada bu ihtiyacı karşıladı. Sadece okul gençliği üzerinden değil; mahalle gençliği, işçi gençlik, köylü gençlik üzerinden bunu sağladı ama temel damarı gençlikti. Mahalle çalışma-

larında bunu aşmanın bir yolu olarak dernekler açmaya başladık. Kireçtepe'de, Cedit'te dernek açtık. Kadınlı erkekli bir sürü insanın geldiği, toplandığı yerler haline geldi bu dernekler. O dönem Samsun açısından kitleselleşmenin yükseldiği dönemdi. Bu hızlı kitleselleşme, sanıyorum Samsun'da güç sahiplerini rahatsız edici boyutlara ulaştı. Rahatsızlığı, muhalefetin tercih ettiği yönün artık yavaş yavaş ortaya çıkmasından kaynaklanıyordu. Derneklerimize saldırılar başladı. Mahalle derneklerinin tamamı bombalanmaya, kurşunlanmaya, polis destekli faşist hareket tarafından sürekli taciz edilmeye başlandı. Dernekleri oturulamaz, toplantı yapılamaz, bir araya gelinemez yerler haline getirmeye çalışıyorlardı. Dev-Genç açılıyor, kısa sürede bir bahaneyle tekrar kapatılıyordu.

Karadeniz'de Kurtuluşçu olmak

Nasıl Kurtuluşçu oldun?

Devrimci Gençlik dergisi, *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'den önce çıkan bir dergidir. *Devrimci Gençlik*'in birinci ve ikinci sayısını Karadeniz'de birçok yere bizim dağıttığımızı hatırlıyorum. Henüz THKP-C içerisinde ayrışma belirginleşmemişti. Ne zamanki "Yol Ayrımı" yazısı bize geldi, üzerine konuştuk ve artık kendimizi Kurtuluşçu olarak ilan ettik.

Karadeniz Dev-Genç'li olmak aslında Kurtuluşçu olmakla neredeyse eşdeğer bir şeydi. Çünkü Karadeniz Dev-Genç içerisinde Kurtuluşçu olmayan ya da onun dışında düşünen arkadaşımız olmadı zaten. Karadeniz'in Türkiye'nin diğer bölgelerden farklı bir özelliği vardır. Karadeniz bölgesinde İsmet Öztürk, İsmail Yeşilyurt, Raif Gümüş, Murat Tıkıroğlu, İrfan Cüre, Necmi Gökçe gibi isimler vardı. Bu isimler Karadeniz dışından gelmiş değil; öncesinde öyle ya da böyle THKP-C ile ilişkilenmiş, onun üyesi ya da sempatizanı olarak bölgede çalışmış, öncü insanlardır.

Ankara ile ilişkiyi İsmet Abi sürdürmüş ve bunu yaparken oluşturdukları küçük yapı ile birlikte karar almışlardı. İsmet Abi o küçük yapıdan aldığı yetki ile görüşmeleri sürdürmüş. Ayrıca Samsun'da isimlerini saydığım bu arkadaşların hem birbirlerine hem de İsmet Abi'ye büyük bir bağlılığı, saygısı ve sevgisi vardı. İsmet Abi bunu gerçekten hak etmişti. Hayatını devrime adamış, buna inanmış ve hayatını buna göre şekillendirmiş bir insandı.

Senin Dev-Genç başkanlığı sürecin nasıl oldu?

Sanıyorum, 1975'in sonu ya da 1976 olmalı. Karadeniz Dev-Genç'te o zaman Seçkin Kır başkandı. Sonradan ayrıldı ve politik olarak da bizden ayrışıp İstanbul'a gitti. Bunun üzerine hepimizi çağırdılar, Karadeniz Dev-Genç başkanlığı için adaylar belirlendi. Eskiden böyle olmazdı: İrfan, Murat ya da Raif birinin başkan, diğerinin sekreter olmasını söylerdi. Bu sefer öyle olmadı. Aday olmak isteyenler soruldu, kimse aday olmadı. "Aday öneren var mı?" denildi, önerilenler içinde ben de vardım. Sonra adaylar oylandı. Bu ilk defa olan bir şeydi. Seçim denen şeyi görmüş olduk orada. Önerilen kişiler arasında seçim yapıldı. Ben başkan seçildim ve Cahit Kolukısa sayman oldu. İlk demokratik seçim o oldu. Benim kafam o zaman demokratik seçim üzerinden çalışmadığı için, "Eskiden böyle değildi şimdi niye böyle oldu?" diye de sordum kendi kendime. Tabii bunun ne kadar değerli bir şey olduğunu hayat bana zaman içerisinde öğretecekti. Karadeniz Dev-Genç başkanlığına seçilmem öyle oldu, çok kısa bir süre sonra da Karadeniz Dev-Genç'in mahallelerde örgütlenmesinden sorumlu oldum.

Daha sonra bir veya iki dönem daha başkan seçildim. Bir dönem de sekreterlik yaptım.

1977 sonlarında ya da 1978 başında aranır duruma düştüğüm için Samsun'dan ve Dev-Genç yöneticiliğinden ayrıldım. Aynı dönemde devrimci işçileri örgütlemek üzere Dev-İş ve Teknik Elemanlar Derneği kuruldu. Hayatın çeşitli alanlarında örgütlenme yapmak üzere "hareket" kendini mümkün olduğunca yeniden organize etmeye başladı Samsun'da.

Geçmiş dönemde liseler üzerindeki örgütlenme ve etkinliğimiz nedeniyle kendimizi çok güçlü görüyorduk. Mahallelerdeki çalışmalarımız da sonuç vermeye başladı. Birdenbire kocaman bir yapı haline gelmiştik. Samsun'da devrimciler, Dev-Genç, mahalle dernekleri, işçi derneği Dev-İş, memur derneği, Amatör Sanatçılar Derneği (AS-DER) gibi derneklerle toplumsal muhalefeti yönlendirmeye başladı. Biz bir güven merkezi haline geldik. Büyük bir güç sıçramasıydı.

Aynı dönemde İsmet Abi'nin ve Murat Tıkıroğlu'nun büyük katkısı olan eğitim çalışmaları, seminerler, okumalar, ev okumaları gerçekten yoğun yapılıyordu. O dönemi bir okul olması açısından çok önemsiyorum.

Sokak eylemleriniz var mıydı?

1974-75'li yıllarda sokak eylemlerinin pek fazla olmadığını söyleyebilirim. Çünkü o dönemde MHP, Ülkü Ocakları o kadar kışkırtılmış değildi. Ancak toplumsal muhalefetin canlanması ve bizimle saf tutmaya başlaması, bazı güçlerin ülkücü gençliği kışkırtmasına, üzerimize saldırtmasına neden oldu. Başlangıçta İslamcı gençlerin oluşturduğu "Akıncılar" onlardan daha büyük, daha gelişkindi. Parkta ve şehrin başka yerlerinde camekânlı ilan ve haber panoları vardı, belediyenin ve vilayetin himayesinde propaganda yapıyorlardı.

Sonraları biz okul ve mahallerde güçlenince ülkücü faşist hareket de devlet tarafından desteklendi ve güçlendirildi. Okul ve mahallelerdeki toplantılarımıza önceleri küçük gruplar halinde saldırıyorlardı. Sonra komşu kasabalardan getirdikleri lümpen gençlerle okul çıkışlarında saldırmaya başladılar. 1975-76 yıllarında bu saldırılar, daha çok polis eşliğinde sopa, yumruk, muştalarla oluyordu. Bunlar aslında bizde çok fazla dağılmaya neden olmuyor ama büyümemizi yavaşlatıyordu. Faşistlerin bulunduğu cephede de bir güçlenmeye neden olmuyordu. Yirmi, otuz kişi sopalarla geliyor, onlar bize biz onlara girişiyorduk; fakat sonra devreye silahlar girmeye başladı.

İsmet Abi'nin o dönemde bize en büyük telkini, "Kesinlikle pusu kurmayacaksınız, bir yerde birilerini üçlü beşli kıstırarak saldırmayacaksınız, toplu hareket etmeye çalışacaksınız. Çünkü kurulacak her kıstırma, kaçırma ya da fiziki olarak üzerine yapacağınız atış, beraberinde aynı şeyi getirecek ve katlanarak yükselecek" şeklinde olmuştu. Belki bu öngörünün etkisiyle o tür eylemler yapılmadı.

İsmet Abi başlangıçta, özellikle 1975-76 yıllarında, afişleme ve yazılamalarda bile üzerimize silah almamıza kızardı. Afişleme dediğim izinli afişlerin elli veya yüz kişiyle topluca çıkılıp duvarlara yapıştırılması. Küçük bir gece mitingi gibi yani... Fakat giderek süreç değişti. Faşistler önceleri havaya ateş etmeye, kısa süre sonra da üzerimize ateş etmeye başladı. Onlara olan polis desteği çok arttı. Çok fazla sayıda saldırı olmaya başladı. Samsun Maarif Koleji'nin gece eğitimlerinde okuldan çıkan arkadaşlarımızın yürüdüğü kortejleri taramaya başladılar, yaralanmalar oldu. Bunlar ivmeyi çok artırdı.
Okul önlerinde yaralanmaların olduğu saldırılar, bizi güvenlik sorunlarını aşmak için tedbir almaya yöneltti. Bu saldırılar polisle birlikte yapılmaya başlayınca da devrimci tarafta öfke arttırdı; tüm bunlara rağmen devrimcilerin kontrolü ellerinden bırakmadığını söyleyebilirim.

Halkın Kurtuluşu'ndan Nurettin'in ülkücü faşist çetelerce öldürülmesine kadar, Samsun merkezindeki devrimciler, öldürmeye yönelik herhangi bir eylemde bulunmadı. Nurettin Altaylı, siyaseten Samsun'daki birkaç farklı kişiden biridir, benim ve birçok arkadaşın da çocukluk arkadaşıdır. Halkın Kurtuluşçusuydu, iki ya da üç kişiydiler, bir tane de Alaattin diye TİKKO'cu vardı, o da benim okul arkadaşımdı. Nurettin'i biz her zaman çok sevdik, gerçekten düzgün, dürüst ve çok iyi bir insandı. Nurettin'in öldürülmesi Samsun'da çok şeyi değiştirmiştir.

Bu saldırılar devrimcilerde öfkeyi artırırken, kitlesel katılımı nasıl etkiledi?

Bu aslında izafi bir durum: Öfkenin artması, güvenlik sorunlarının da artmasını getirdi aynı zamanda. Yoğun olarak silah sesinin duyulmaya başlaması, kitlesel güçlenmeye neden olacak bir sürecin işareti değildi. Başlangıçta sanki üstesinden gelinebilir bir şey gibi görüldü, benim açımdan öyle görüldü en azından. Birçok arkadaşımız açısından da öyle görüldü ama silahların çok fazla konuşmaya başladığı zamanları takip eden aylarda, süreç başka bir yere evrildi. Serbestçe politika yapabilmenin koşulları fiziki olarak ortadan kalktığında var olan kitle gücünü muhafaza etmek mümkün olmadı. Zaten bu nedenle, devlet faşist hareketi üzerimize saldırtmış, kendi şiddetini de her alanda arttırmıştı.

Devlet neden Akıncıları değil de faşistleri devreye soktu? Bu konuda ne düşünüyorsun?

Akıncılar faşistlerden daha kalabalıktı o dönemde Samsun'da. Buna rağmen faşistlerin silahlandırılması ve saldırtılması, milliyetçi duyguların galeyana getirilmesinin kolaylığı nedeniyle olabilir. Ayrıca dönemin siyasi konjonktürüne baktığımızda Türkiye'nin her yerinde ülkücü hareketin devrimcilere saldırtıldığını görürüz. Karadeniz Bölgesi'ndeki farklı ulusların göç ettirilmesi uygulaması nedeniyle milliyetçi duyguların daha kolay harekete geçirebildiğini düşünüyorum. Alaçam ve Bafra gibi yerlerde devrimcilere yapılan saldırıların boyutuna bakınca, bu kadar çok olmasını buralarda da görüyorum. Bu durum faşist harekete, kendinden olmayan herkese fütursuzca saldırabilecek bir motivasyon oluşturuyor. Devlet de milliyetçi duyguları daha kolay aktive edebiliyor.

Sen Samsun'dan çıkmadan önce Kurtuluş, örgütlü faaliyete başlamış mıydı?

Ben Samsun'dan 1978 yılında ayrıldım. *Kurtuluş* dergisi 1976 Haziran'ında çıktı. 1976 yılı kendimizi artık Kurtuluşçu olarak tanımladığımız yıldır. Henüz bu ayrışma yaşanmamışken *Devrimci Gençlik* dergisi de gelmiş, biz onun üzerinde konuşmuş ve hatta dağıtmıştık. Samsun hatta Karadeniz Dev-Genç, her ne kadar diğer grupların da gelip katılabileceği bir yapı olsun istemiş olsak ve öyle davransak da Kurtuluşçuların derneği olmaktan kurtulamadı.

Samsun'da çok defa gözaltına alındın ve cezaeviyle tanıştın, bunlardan söz eder misin?

1975 yılında Murat Tıkıroğlu, Nihat Tıkıroğlu ve ben bir gece pullama yapıyor, duvarlara pul yapıştırıyoruz. Pul dediğim şey arkası tutkallı bir bant işte. Üzerinde güncel bir slogan yazıyor. Bitirdik pullamayı evlere dönüyoruz, meğer birileri görüp ihbar etmiş. Bir baktık polisler bizi sardı ve arabaya attı. Neyse bizi Samsun Emniyet Müdürlüğü'ne götürdüler. Bu arada arabada silah çıktı, hiçbirimiz kabul etmedik tabii. Bir gün tuttular sonra mahkeme ve bizi Samsun Kapalı Cezaevi'ne attılar. Mahkemede Murat silahı kabul etti ama üçümüzü de cezaevinde iki-üç ay kadar yatırdılar. Nazım Tıkıroğlu'nun bürokrasi içerisinde iyi ilişkileri vardı, ondan dolayı iki-üç ay sonra çıkabildik cezaevinden.

1976'da bir daha cezaevine girdim, uydurulmuş bir suçlama nedeniyle iki-üç ay daha yattım. Samsun Dev-Genç Başkanı olduktan sonra artık her şey bana yazılmaya başlamıştı. Samsun'da bir savcı vardı, ne olursa olsun, dernek yönetimlerinde yer alan kişileri töhmet altında bırakacak dosyalar hazırlardı. Onlar hakkında şikâyetler düzenlemeye elverişli ifadeler alır, iddianameler düzenlerdi. Mesela bir defasında devlet hastanesinde bir devrimcinin tedavisi sırasında polis müdahale etmiş, orada bulunanlarla arbede yaşanmış. Ben orada yoktum bile ama savcı iddianamesini düzenlemiş, savcının talebi üzerine beni gözaltına alıp şubede falaka, elektrik, askı her türlü işkenceyi yaptılar. Gene Samsun Cezaevi'ne girdim.

Samsun Cezaevi'ne girenler, önce birkaç gün "muvakkat koğuş" denen yerde tutulur, sonra "müşahade" denilen bölüme götürülürdü.

"Müşahede" Amerikan filmlerinde gördüğümüz tek kişilik hücredir: bir yatak, bir tuvalet ve ön tarafı komple demir parmaklık. Asma kat gibi üç kat hücreden oluşur. Karşı duvarda da gardiyanların gözetleme deliği vardır.

Sabah 8.00'de demir kapılar açılır, akşam 17.00'de kapanır. Havalandırması yoktur. Bütün hücrelerin baktığı küçük bir alanda volta atılır. Ben cezaevine girdiğimde üç günde bir tayın ekmeği verilirdi. Bir sabah sayım sırasında "Neden mahkûmun ekmeğini vermiyorsunuz; bizim günde bir ekmek hakkımız var, siz üç günde bir ekmek veriyorsunuz?" dedim başgardiyana. Birazdan cezaevi müdürü Balcıoğlu geldi. "Sen çok konuşuyorsun, yıkın bunu" dedi. Gardiyanlar çullandı, kaba dayaktan sonra onların "zindan" dediği karanlık bir hücreye attılar. On gün ceza vermiş müdür.

Zindandan çıkınca imza toplayıp, bunu dışarı duyurursak düzelir diye düşündüm. O sırada Samsun Cezaevi'nde benden başka "siyasi tutuklu" yok. Yakayı ele vermeden imzaları topladım. Bunlar dışarı çıkaracak bir yol ararken bir gün aniden tahliyem okundu. Ben de imza listelerini zulalayıp dışarı çıkardım. Listeler önce *Kurtuluş* gazetesinde yayınlandı, sonra Adalet Bakanlığı'na teslim edildi. Sonuçta mahkûmlar günde bir ekmek hakkını elde etti.

Geçenlerde Samsun'da hakkımda açılmış dava ve soruşturmalara baktım, hakkımda yirmi dört tane soruşturma açılmış. Bunlardan ikisinde cezaevinde yatmış ama hepsinden beraat etmişim. Bir bölümü hiç alakam olmayan suçlamalar, diğer bir bölümü de dernek yöneticisi olmam nedeniyle "dernekler kanununa muhalefet " suçlamaları. Bunların önemli bir bölümü de benim şubeye alınmamla sonuçlanan şeyler. Her birinde şubeye alınıp o zamanki gözaltı süresi kadar içeride tutulur, yıldırma amacıyla işkence yapılır, sonra mahkemeye sevk edilirdim. Maksat işkence yapmak, yıldırmaktı. İşkence yapılıp salıverişlerimle ilgili olarak Gülefer Gökçe ve Mukadder Gümüş'ü anmak isterim. Her defasında işkenceden parçalanmış bedenimi, onların tedavileri tekrar sağlığına kavuştururdu. Çok emekleri vardır benim üzerimde.

Samsun'da o süreçte baraj kuruluyor ve orada örgütlenme çalışmaları yapılıyordu. İşçi sınıfına yönelik çalışmalarınız var mıydı?

1978'de, Samsun'da mahalle ve gençlik çalışmalarının dışında, uzmanlaşma yeni başlıyordu. Raif işçi sınıfı içerisinde çalışmaya yeni atanıyor. Keramik İş'ten yetki alınıyor veya alınmak üzere. Raif Karadeniz'de sadece bu iş için koşturmaya başlıyor. O dönemde Çarşamba'da yapılan barajda bir faaliyet sürdürülüyor, İsmet Abi örgütlenme faaliyetiyle bizzat ilgileniyordu. Bizim o dönemde işçi sınıfı içerisindeki örgütlenmelerimiz çok zayıftı. Bunun yüzü-

müzü işçi sınıfına çevirme fırsatı bulamamamız nedeniyle olduğunu düşünüyorum. İsmet Abi'nin bu konuda duyarlı olduğunu biliyorum

Bütün bunlar olurken ailenle ilişkin nasıl, onlar nasıl karşılıyor senin bu hayatını? Eğitim hayatın ne oldu?

1975-76 döneminde mezun oldum sanat okulundan. 1976 yılı benim için okul hayatının bitişi ve artık evden ayrıldığım bir dönemdir. Okulda 3. sınıfın son aylarında aile evimle ilişkim azalmıştı. "Devrimci mücadeleye daha çok zaman vermeliyim. Gecemiz gündüzümüz onun için olmalı, hayatımızı mücadeleye adamalıyız" diye düşünüyordum. Evden ayrılmak tek doğru adım gibi geliyordu. Yıllar sonra anlayacaktım ki evden ayrılmadan da bu mücadeleye aynı oranda katkıda bulunabilirmişim.

Önceleri Karadeniz Dev-Genç'in İstasyon Mahallesi'ndeki binasında, bir odada İsmet Abi ile kaldık. Odada tahtaları bir araya getirerek yaptığımız iki katlı bir ranza, bir küçük tüp, birkaç tava, tabak, kaşık vardı: Hepsi bu. Evlerden yatak ve battaniye getirmişti arkadaşlar. Bir dolu da kitap vardı. Dışarıya bakan pencere yola bakıyordu, biz onu açmazdık. İçeriden seyyar tahta bir perde yapmıştık. Tahta perdeyi pencereye yaslar arkasına bir "diremeç" dayardık. İsmet Abi "diremeç" derdi, tahta perdeyi cama sabitlediğimiz uzun kereste parçasına. Taranırsak veya bomba atılırsa etkisini kessin, bize fazla zarar vermesin diye.

Daha sonra Çiftlik'teki Goldfinger Bilardo Salonu'nun üstünde, İsmet Abi'nin kaldığı bir evde kaldım. Sonra orayı boşalttık. Bu ev iki dairenin birleştirilmesinden oluşmuştu. Apartman da köşe apartman olduğundan iki ayrı sokaktan girilip çıkılabiliyordu. Burayı arama bahanesiyle sık sık polis basardı, ön kapıyı açan az bir şey polisi oyaladığında, herkes diğer kapıdan çıkardı.

Kahvelerde propaganda yapmak

Karadeniz'de bulunduğun dönemde diğer illere gittin mi?

Sinop, Trabzon, Ordu, Giresun'a ve tabii birçok kasaba ve köye de gittim. Bu gidişlerimin çoğu, örgütlemekten ziyade kaçak olmam nedeniyledir. Tabii gitmişken oralardaki örgütlenme faaliyetlerine de katılırdım. Her aranır olduğumda bir şehre gidip "illegal" olarak oralarda faaliyet sürdürdüm. Samsun'dan son çıkışım tam çıkış oldu.

Samsun'da bir dönem "kahvelerde propaganda yapmak" üzerinden bir faaliyet örgütlenmişti. Yedi, sekiz kişilik bir propaganda ekibi, çeşitli bölgelerdeki kahvelere, özellikle de devrimcilerin çok fazla giremediği alanlara gidip oralarda propaganda yapıyordu. Bu aynı zamanda devrimcilerin varlığını oradakilere göstermeyi de amaçlıyordu. Böylesi faaliyetlerden birinde Cezaevi Mahallesi'nde bir eylem yapılmış. Ben o eylemin içinde yoktum. Bir tane faşisti görüyorlar kahvede, o faşistin uzun zamandır problem yarattığını düşündükleri için, ayağına kurşun sıkıyorlar. O da savcılığa gittiğinde ateş eden kişi olarak benim ve bir arkadaşımın ismini veriyor. Aklına gelen saçma sapan her bir şeyi söylüyor. Savcı hakkımızda verilen yalan ifadeye dayanarak iddianame hazırladı. Biz de aranır duruma düştük. Yıllar sonra eylemi yapanlar eylemlerini kabul etti ama bu olay, benim Samsun'dan tamamen kopmama neden oldu. Aranır duruma düştüğümde, aslında Karadeniz Bölgesi'nde kalmaya çok çaba sarf ettim ama bu olayla ilgili aranma biçimim, daha öncekilere hiç benzemiyordu. Bu sefer hedef haline gelmiştim.

Muammer'le Samsun'dan ayrıldık. Çarşamba'da bir öğretmen arkadaşın evinde kaldık. Evden gündüz çıkmıyor, gece çıkıp biraz yürüyüp geri dönüyorduk. Bir gece yine dolaşıyorum, evin gözetlendiğinden şüphelendim, döndüm eve arkadaşa hemen evden çıkmamız gerektiğini söyledim ve arka taraftan apar topar çıktık. Gecenin karanlığında tarlalardan epeyce yürüdük, ana yola çıkıp bir arabaya bindik. Sonradan öğrendik ki biz çıktıktan iki saat sonra ev basılmış. Çarşamba'dan Kavak'a gidiyoruz ama yol Samsun'dan geçiyor. Samsun'un giriş çıkışlarında arama noktaları oluşturulmuş, bizim haberimiz yok. Şansımıza bizim araba geçti, arkamızdaki arabayı durdurdular. Gece kör karanlıkta bu bizim şansımız oldu. Gece Kavak'ta Ruhi'yi bulduk, birkaç gün orada kaldık. Ruhi, Kavak'ta bizim korunamayacağımızı söyledi, oradan Havza'ya gittik. Havza'da kalıyor, Samsun'dakileri arıyoruz yer ayarlasınlar diye ama ayarlayamadılar. Bekliyoruz, telefonla konuşuyoruz yok, olmuyor bir türlü. Havza'da bir ay filan kaldık.. Biraz Havza'daki faaliyetlere katılmaya başladık. Biz Muammer'le bir öğrenci evinde kalıyorduk, gece eve dönünce, bir de baktık kaldığımız evi polis basmış. Gidecek, kalacak bir yer kalmadı. Son paramızı bölüştük. Muammer Vezirköprü'deki akrabalarının yanına geçmek istedi, ben de Ankara'ya gideceğimi söyledim. Karadeniz'den ayrılma nedenim budur. Bir buçuk, iki ay bekledik kalabileceğimiz barınabileceğimiz bir yer ayarlanamadı, ne yazık ki. Önce Ankara'ya, Ankara'dan da İstanbul'a geçtim.

Yaşamını maddi olarak nasıl karşılıyordun?

Aslında benim kaldığım evler genellikle tek başına kaldığım evler değildi. Ya İsmet Abi ile birlikte kaldığım ya da okumak üzere Samsun'a gelmiş olan öğrenci arkadaşların kaldığı ya da bir başka arkadaşımın eviydi. Böyle olduğu için bende hiç para fikri oluşmadı. Akşam yemeğimizi yiyor, sabah kahvaltımızı yapıyor, gün içinde de cebimizde paylaşılacak bir şey varsa paylaşıyorduk. Günlerce makarna ya da yumurta yemek bizim için normal bir şeydi. Kolektif yaşamın gerektiği şekilde yaşıyordum. Mevcut ne ise onu paylaşarak hayatı sürdürüyorduk. Yarına ne yiyeceğimizi ya da ne kadar para gerekeceğini, ben ve benimle aynı şekilde yaşayan arkadaşlarım hiçbir zaman bilemedik. Varsa ortaklaşa yedik, yoksa yok işte. Giyim, kuşam, moda vs. bilmezdik, bir gömlek bir pantolon yeterdi. Kışın üstüne bir kazak tamam... Herkes neyi varsa paylaşırdı. Samsun'da Ahmet Nayınmız vardı. Eğer artık giydiğimiz şeyler dikiş tutmaz hale gelmiş ve eprimişse ona giderdik. Bedestende küçük bir giysi dükkânı vardı. Ahmet Nayır'dan üst baş alırdık. Bizden para almaz ve bunu istismar etmeyeceğimizi de bilirdi.

Siyaset dışında kendine ayırdığın zaman var mıydı?

Kendime zaman ayırabildiğimi söyleyemem. Sinemayı severdim ama kendimi politikanın içine attığımda, bu faaliyetlerimin hepsi sıfırlandı. Birlikte yapıyorsak eğer sinema, tiyatro oluyordu ama onun dışında, şu film güzelmiş gidelim gibi bir şey bizim için lükstü.

Gündelik hayatı takip edebilmeye ilişkin neler anlatabilirsin, mesela giyim kuşam nasıldı? Ne tür yayınlar okurdunuz?

Giyim kuşam üzerinden baktığımız zaman, benim estetik değerlerimin o dönemde geliştiğini söyleyemem. En gerilerinden biri olduğumu söylesem yeridir. Tek pantolon, iki gömleğim ve bir kazağım vardı. Onları da muhtemelen gidip bir dükkândan almamışımdır. Bir arkadaşımda fazladır o vermiştir, onu giyiyorumdur. Üzerimde pantolon ve gömleğimin olması yeterliydi, şeklinin ne olduğu hiç önemli değildi.

Başlangıçta okumaya zaman ayırabildiğim bir dönem oldu ama daha sonraları, buna çok fazla zaman ayırabildiğimi söyleyemem. Koşmaya başladığımda hayatın gerektirdiği bir sürü şeyi yapamaz hale geldim. Marx, Engels, Lenin ve Ho Shi Minh okumaları yapar, günlük gazeteleri okur, başka siyasetlerin dergilerini gazetelerini okurduk; ancak bu okumalar günlük politika

yapma ihtiyacını çözmek üzerinden yaptığımız okumalardı. Günlük koşuşturmanın, bir sürü görevin beni sarıp sarmaladığı dönemlerde artık az roman okuyabiliyor, diğer kitaplara da az zaman ayırabiliyordum.

Müzik ile radyo ve plak dinlemek dışında pek ilişkim olmadı. Arada kendi düzenlediğimiz konser ve tiyatrolar olur, onlara giderdim. Ancak 1983'te cezaevinden çıktıktan sonra konser, tiyatro ve diğer sanat etkinliklerine gitmeye başladım ama 1980'e kadar ne yazık ki daha az zaman ayırabildim. Müzelere, sergilere gitmek, kütüphanelere gidip kitap okumak gibi kültürel etkinliklerimiz 1980 öncesinde oldukça seyrekti. Bunun kendimizi inandırdığımız bir gerekçesi vardı, "zamanımız yoktu öyle şeylere!"

Kendimle ilgili, o dönemdeki hayatımın bir adanmışlık süreci olduğunu söyleyebilirim. Devrim için mücadele etmek ve ölmek üzerinden bir adanmışlık haliydi bu. Karadeniz'den beri kadın erkek ilişkisindeki aşk, sevgililik yaklaşımım ise dramatik! Bütün devrimci kadınlara "bacım" olarak baktığımdan, hayatımı devrimci bir kadınla yaşamak üzerinden kurgulayamadım. Devrimci olmayan bir kadınla da zinhar olamazdı. Birilerinin yasaklaması ya da engel olması üzerinden değil, kesinlikle böyle bir şey yoktu. O günlerde böyle yaşarken mutsuz da değildim, yaşadığımız o hayat zaten aksini düşündürtmüyordu.

İstanbul'daki mahalle ve fabrika çalışmaları

Çok genç yaşta kaçak olarak yaşamak sende nasıl bir duygu yarattı?

Uzun süre kaçak hayatım oldu. Çok fazla saklanarak siyasi faaliyet yapma durumunda kaldım. Sanki bir süre sonra bir hayat tarzı gibi oluyor. Kısa zamanda olduğun yere adapte oluyor, oranın bir parçası haline geliyorsun.
Ankara'da da öyle oldu ama ben Ankara'nın havasını sevemedim. Ankara'dan İstanbul'a geldim. Aksaray'da İktisat-Der vardı, orada Atillalarla (Mermeroluk) tanıştım, sonra İsmet Abi ile irtibatlandım. Atillaların Yedikule'de bir evi varmış, beni oraya gönderdiler. Bir süre orada kaldım. Ev tam bir gençlik eviydi. Aksaray ve çevresinde çatışmaların çok yoğun olduğu bir dönemdi. Çatışmalardan yorgun düşen geliyor, dinlenip, sabah gene nöbete gidiyordu. Bir süre orada kaldım.

Bahçelievler'de İsmet Abi ile bir ev tuttuk. Henüz görevlendirme yapılmadığı için Bakırköy'de kaset satmaya başladım. Bir pasajın girişinde çelik bir dolap, kapaklarını açınca genişliyor. Kasetleri diziyoruz oraya, açıyoruz

teybi. Başlıyor İbrahim Tatlıses "Ayağında kunduraaa" Bir ay kadar o işi yaptım.

İstanbul'daki mahalle ve fabrika çalışmaları nasıl yürütülüyordu?

İstanbul'a geldiğimde yirmi yaşındaydım. İstanbul'a geldikten bir ay sonra görevlendirme yapıldı. Karaköy'den, Beşiktaş, Levent, Sarıyer'e kadar uzanan Feriköy bölgesinde görevlendirildim. Çok büyük olan bu bölgenin tamamında -üniversite gençliği hariç- bütün faaliyetlerden sorumluyduk ve faaliyetleri örgütlemekle görevliydik. Bölgedeki liselerde gençlik çalışmaları, mahalle çalışmaları, işçi sınıfı içinde örgütlenme çalışmaları yaptık. Kendi aramızda bu konularda iş bölümü yaptık.

Kadir, Sevil ve ben üç kişilik bir bölge komitesi olarak atandık. Çok fazla ilişki de devredilmedi bize. Bir de problemli bir dönemin arkasından oraya atanmışız. Onu sonradan öğrendik. Atamamız yapıldı. Biz toplantılar yapmaya, bölgeyi anlamaya ve tanımaya başladık. Kısa sürede de tanıdık.

O dönemde bir kadın olarak Sevil'in üye olduğunu bilmiyorduk. Öylesi bir organa atanan ilk kadın olduğunu da bilmiyorduk. Aslında tarihi bir şeymiş bizim açımızdan.

Feriköy'de Kule Mahallesi vardı, Kule 'de oturan insanların önemli bir bölümü Bomonti'de çalışıyordu. Gürsel Mahallesi öyle, Çağlayan, Kuştepe öyle, bu ve benzeri alanlarda mahalle çalışması yapmaya başladığınız zaman, zaten otomatik olarak işçi çalışması yapıyorsunuz. Mahalleye girdiğiniz zaman birdenbire birçok fabrikadan bağlantı ediniyorsunuz. Bu çalışmaları biz daha çok mahallenin gençleriyle yapıyorduk. Bölgede bulunan yüksekokulda okuyan ve yurtlarda kalan öğrencilerden de gazete satış ve dağıtımında destek alıyorduk.

Gazete ve bildirilerimizin dağıtımları mahallelerde yüz yüze satış ve dağıtım şeklinde idi. Bazen kadın arkadaşlarımız, İstanbul İl Komitesi'nden yönlendirilerek bizim mahalle çalışmalarımıza katkıda bulunuyordu. Çok sık değil ama oluyordu. Bölgede mahalleler bu konuda her zaman birbirine destek olmuştur. Çünkü bir mahalleye, eve girmenin, konuşabilme koşullarının yaratılabilmesinin en önemli yollarından biri, kadın arkadaşların olmasıydı. Kapıların açılması daha çok onların çalışmasıyla mümkün olabiliyordu. Kadın arkadaşların bölgede gerçekten çok büyük emekleri vardır. Mahallelerde gazete satışları, ev toplantıları onların aracılığıyla daha kolay gerçekleştirebildiğimiz şeylerdi. Kahvehanelerde yapılan propagandalar ve oralardaki

küçük seminerler, toplantılar, bizim hızlı büyümemizi, evlerde yüz yüze yapılan görüşmeler de kalıcı ilişkiyi sağlıyordu.

Feriköy'de kurulan üç kişilik yapı işçiler, gençlik, (özellikle liseler) mahalle ve fabrikalar düzeyinde örgütlenmeden sorumluydu. Biz de Sarıyer, Feriköy, Çağlayan ve Kuştepe'de kendi altımızda çeşitli yapılar kurduk. Bu yapıların her biri, gene bizim gibi mahallelerindeki işçileri, gençliği örgütlemekten sorumluydu. Bölgelerde bulunan liselerde örgütlenme yapılıyordu. Mahalleler ise ne kadar ve nereden iletişim kurulabilecekse oralardan ilişki kurulup örgütlenmeye çalışılıyordu. Aslında başlangıçta çok zayıftı bu ilişkiler ama zamanla daha elle tutulur hale gelebildi.

Bölge dediğimiz şey aslında Karaköy'den Şişli, Beşiktaş ve Sarıyer'e kadar olan bir alan. Her birinin kendi mahallelerinde mahalli yönetimleri var. Feriköy, Kurtuluş, Kule, Halide Edip, Çağlayan, Gürsel Mahallesi, Kuştepe, Şişli, Gültepe'nin kendilerine ait mahalle komiteleri var. Sarıyer, Reşit Paşa, Maden, Çayırbaşı'nda bölgesel mahalli örgütler var. Bunların yine her birinin kendi içinde alt komiteleri var. Kasımpaşa, Kulaksız gibi yerler var.

Feriköy'de Zübeyir vardı; mahallenin en tanınmış devrimcilerinden ve çok seviliyordu. Bizim bölgemizde yer alan bütün liselerin sorumluluğu Ali Genç'in üzerindeydi. Dev-Lis örgütlenmesini omuzlayıp yürüttü. Halis, Feriköy ve Kurtuluş'un emektarı, Garbis ise Kurtuluş'taydı. Kasımpaşa ve Kulaksız'da Aydın vardı. Gürsel Mahallesi'ndeki Hilmi, Dev-Lis'ten mahalleye gelmişti. Selman ve Mehmet de Gürsel Mahallesi'ndeydi. Kuştepe'de Erol, Çağlayan'da Hayrettin Polat vardı. Çeçen bir devrimciydi, Çerkezce gazete çıkarırdı tek başına. Çok erken yaşta bir sağlık sorunu nedeniyle kaybettik onu. Sarıyer'de gerçekten büyük emek veren İlhan, Meral, Ümit, Dağevleri'nde Muzaffer, Tuncer, Ferda, Çayırbaşı'nda Hüseyin gibi arkadaşlar Sarıyer'deki mücadeleyi omuzlayan arkadaşlardı. Bu arkadaşların önemli bir bölümü de mahalle içinden gelen arkadaşlarımızdı.

Yine Feriköy'den Cahit işçi örgütlenmesinde çok yetenekli ve çok şey katmış bir arkadaşımızdı. Cahit'i 1990'lı yıllarda kaybettik. Cahit sınıf mücadelesinde birçok arkadaşa çok şey öğretmiş, önder konumda olan işçi bir arkadaşımızdı. Veysel tam bir mahalleli; Ahmet, Murat ve Babacan da Feriköy'deki faaliyetlerimiz içinde yer alan arkadaşlarımızdı. Feriköy'de ve bütün bölgedeki faaliyetlerimize, Abdi İpekçi Yurdu'ndan gelen üniversiteli arkadaşlarımız da bildiri dağıtır, gazete satar ve kahve toplantıları yaparken gelir katkıda bulunurdu. Ev toplantılarının düzenlenmesinde de çok yararlı olurlar. Kule 'deki direnişe çok büyük katkıları olmuştu üniversiteli arkadaşların.

Mahallenin kendine özgü sorunlarına çözüm üretebiliyor muydunuz?

Elbette mahallelerin kendine özgün sorunları oluyordu. Biz onları bu sorunlarını çözecek şekilde yapılar oluşturmaları için teşvik ediyorduk. Bu yapıların içinde çoğunlukla arkadaşlarımız da yer alıyordu. Mahallelerin kendi özel durumları nedeniyle örgütlenme çalışmalarımız Kuştepe'de, Sarıyer'de Dağevleri, Kule ve Halide Edip mahallelerinde oldu. Mahalle çalışmalarından çıkan ilişiklerimizi fabrikalara girmek için değerlendiriyorduk. Bomonti ve Levent'te birçok fabrikayla ilişkilenmemizde mahalle çalışmaları etkili oldu Kule mahallesinde, sanıyorum 1979 yılıydı, büyük bir sel baskını olmuştu. Çok fazla sayıda ev sular altında kalmış, göl haline gelmişti koca mahalle. Mahallede daha önce yaptığımız çalışma ve örgütlenme nedeniyle oluşturulmuş mahalle komitesinin, sorunun çözülme sürecinde yaptığı mücadeleyi burada anmak isterim.

1970'li yılların, köylerden şehirlere göçün inanılmaz hızlandığı bir dönem olduğunu hatırlarsınız. Bir sürü bölgede, gecekondu faaliyeti sürdürülerek insanlarla ilişkilenmek bir politika yapma biçimiydi. Bizim bölgemizde böyle bir çalışma perspektifimiz yoktu ancak önümüze çıkan bazı durumlarda işin içinde olmak durumunda kaldık.

Fabrikalarda mümkün olduğunca komiteler kurmaya, o fabrikalardaki problemlere müdahale edebilmeyi sağlamaya çalışıyorduk. Bölge organımızda yer alan arkadaşlardan işçi olan yoktu. Ben bir işçi ailesinden geliyordum ama bir fabrikada çalışmışlığım yoktu. Diğer arkadaşlarım da fabrikalarda çalışmış insanlar değildi.

Bir yanıyla öğreniyor bir yanıyla da siyasi faaliyet sürdürüyorduk; hem koşuyor hem de öğrenip uyguluyorduk doğrusu. Bugün baktığımda bunu daha net görebiliyorum, o günlerde yaşımız itibariyle her şeyi bilme hali yaşıyorduk tabii. Okuduğumuz kitaplardan edindiğimiz kitabi bilgileri hayata uygulamaya çalışıyorduk.

Bazı fabrikalarda komiteler oluştururken bazılarında sorumlular atıyorduk. Bunu belirleyen şey ilişkinin seviyesiydi. Komiteler ve sorumlular aracılığıyla fabrikalardaki sorunlara mümkün olduğunca doğru çözümler üretmeye, olabildiğince siyasi bilinç götürmeye çalışıyorduk. Olabildiğince çevre fabrikalardan da ilişkiler bulsunlar istiyorduk. Bir yandan da fabrikadaki sarı sendikalara karşı devrimci sendikaları örgütlemeye çalışıyorduk. Bu aynı zamanda fabrikalardan mahallelere de bir ilişki akışı sağlıyordu. Fabrika çalışanlarının mahallede oturuyor olması bunu besleyen bir şeydi.

Fabrikaları örgütlemesi amacıyla işe soktuğumuz arkadaşlarımız oldu. Hatta bir dönem, liseden mezun olan mahallelerdeki birçok arkadaşımızı, fabrikalara girmeye özendiren kararlar aldık. Fabrikalara girişlerinde başarılı olsak da, fabrikalarda kalmalarını pek sağlayamadık. Sınıf içinde çalışmanın daha özel yetenek ve çabayı gerektirdiğini bu pratiğimiz bize göstermiş oldu. Kazanımlarımız elbette oldu ama umduğumuz kadar değildi.

Fabrikalardaki sendikal örgütlerle ilişkiniz nasıldı?

Sendikal anlamda yapmaya çalıştığımız şey, devrimci sendikalarda insanları örgütlemeye çalışmak; buradan çıkacak ilişkileri sosyalizm mücadelesine yönlendirebilmekti. O dönemde en büyük problemi, metal iş kolunda Maden-İş'le yaşıyorduk. Maden-İş'te TKP vardı ve gerçekten bir kast olarak müthiş bir örgütlenmeleri vardı. O dönemde, kendilerinden olmayan hiçbir insan ve yapıyı sendikada barındırmayan bir anlayışa sahipti TKP. Bu nedenle birçok iş yerinde, TKP ile çatışmalar olduğunu biliyorum. TKP'liler işverenle ileri düzeyde işbirliği yaparak başka devrimci yapılardan olduklarını anladıkları işçilerin işten atılmasını sağlıyordu. Bu durum, onların etkin olduğu sendikada siyasi mücadele yapmanın önünü tamamen kesiyordu; çünkü ne delege olabiliyor ne de sendikadaki diğer işler için bir çalışma olanağı bulabiliyorduk.

Bu konu böylesine yakıcı hale geldiği için Tüm Döküm-İş kuruldu İstanbul'da, fakat ağır sanayinin olduğu fabrikaları kendi kurduğumuz bir sendikaya yönlendirmek çok kolay bir şey değildi. Daha çok küçük işyerlerinde örgütlenmeye, buralarda Tüm Döküm-İş'in yetki almasını sağlamaya çalıştık.

Tüm Döküm-İş Topkapı bölgesinde de çok sayıda küçük iş yerinde yetki aldı. Tekstil iş kolunda, ilaç fabrikalarında faaliyetlerimiz oldu. Philps, Eczacıbaşı, Pfizer ve Uso'da arkadaşlarımız vardı. Fiziki olarak bizim o fabrikalara soktuğumuz insanlar değil, mahalle çalışmaları nedeniyle ulaştığımız ilişkilerdi. Üçerli, beşerli gruplar halinde bulundukları fabrika ve sendika içerisinde siyasi faaliyet sürdürüyorlardı.

Fabrikalara özel bildiriler kaleme alıp dağıtıyorduk ve bunları fabrikanın kendi işçileri veya diğer fabrikanın işçileri dağıtıyordu. Lise ve üniversite öğrencisi arkadaşlarımız da destek olmaya gidiyordu. Fabrika çevresinde yazılama, afişleme gene aynı şekilde yapılıyordu

Feriköy'ün hemen kıyısında bulunan Bomonti, o dönemde orta ölçekli sanayi bölgesiydi. Tekel'in bira fabrikası, tekstilden elektrik malzemelerine kadar çok çeşitli irili ufaklı fabrikaların bulunduğu Bomonti, işçi faaliyetleri

açısından bizim için pilot bölgelerden biriydi. Çeşitli biçimlerde fabrikalara girerek yaptığımız konuşmalar, tartışmalar ve ikna çalışmaları olurdu. Seminerler ve yemekhane konuşmaları yapardık. İşçi arkadaşlarımızın evlerine gider, onlarla sohbet ederdik. Çevre kahvehanelerde olurduk çoğu zaman.

Sarıyer'e kadar faaliyet sürdürdüğümüz alan, aslında çok geniş bir alandı. Levent bölgesindeki büyük fabrikalardan, Bomonti'deki küçük işletmelere, Kulaksız ve Kasımpaşa sırtlarında kurulmuş küçük ölçekli fabrikalara kadar olan bütün bu alanlarda faaliyet sürdürüyorduk.

İşçi sınıfı içindeki çalışmaların kitleselleşmeye katkısı oldu mu?

Katkısının olduğunu söyleyebiliriz. Bunun ne kadar olduğunu söylemek zor. Fabrikalarda yürüttüğümüz faaliyetleri uzun soluklu çalışmalar olarak düşünmek ve planlamak gerekli. Ancak yaptığımız eylemlere kattığımız işçi sayısının, bizim düşündüğümüz kadar olmadığını söyleyebilirim. Bizim sınıf içerisinde ve mahallelerde faaliyet sürdürme geçmişimiz çok az, o yüzden İstanbul çapında büyük bir kitleselleşmeden söz etmek kolay değil.

Var olan ilişkiler içerisinde sizin illegal yaşamınıza destek var mıydı?

Bizim sürdürdüğümüz bütün faaliyet aslında yarı illegal, bölgede sürdürülen siyasi faaliyet ise sosyalist bir faaliyetti. Fabrikalarda örgüt kurmaya çalışıyoruz, bu gizli bir faaliyet. Bu anlamda fabrika komiteleri kurduk ancak bu fabrika komitelerinin, gerçekten bir partinin nüvesini oluşturacak sınıf komitesi haline gelmesi için bir olgunlaşma, kendini geliştirme sürecinin geçmesi gerekiyor. Yaşanan henüz başlangıç aşamasıydı.

Faaliyet sürdürdüğümüz alanlardaki işçi arkadaşlarımızın, maddi ve manevi olarak gerçekten çok büyük destekleri oldu. Kaçak arkadaşlarımızı sakladılar ve başka fabrikalardaki siyasi faaliyetlerin örgütlenmesine yardımcı oldular. Kimi zaman bilmem neredeki fabrikadan çıkıp öteki fabrikada işe girerek bizim o fabrikalarda çalışmamıza, oralarda organize olmamıza katkıda bulundular. İş yerlerinde gazete dergi dağıtıp, bildirileri fabrika içinde yayarak yeni işçilerle ilişkilenmemizi sağladılar.

Sınıf içerisindeki faaliyetlerimiz aslında biz yakalanıncaya kadar devam etti, muhtemelen ondan sonra da devam etti. Tabii bu, Kurtuluş hareketinin sınıf örgütlenmesine yaklaşımı ile de ilgili bir şey. Biz hep yüzümüzü işçi sınıfına döndük, işçi sınıfına dönük bir örgütüz dedik. Biz bölgemizde bunu organize etmeye, bu faaliyeti yapmaya tabii ki çalıştık; ancak iki yıl gibi bir

zamandan bahsediyoruz. Bu, sınıf içinde kalıcı dönüşümler yaratmak için çok kısa bir süre.

Kurtuluş işçi sınıfı örgütü olma isteği duymuş bir hareketti

Sorumluluğunuzda olan bölgede fabrika ve mahalle çalışmaları sürdürürken diğer bölgelerdeki çalışmalarla ilgili koordinasyon, bilgi alış verişi var mıydı? Üst organla nasıl bir ilişki yürütüyordunuz?

İstanbul, yürüttüğümüz faaliyet bakımından Feriköy, Topkapı, Anadolu yakası diye üç bölgeye ayrılmıştı. Diğer bölgelerdeki (Topkapı ve Anadolu yakası) fabrikalardan bilgi alışverişinin çok olduğunu söyleyemeyeceğim. Bizim hiyerarşik yapılanmamız farklı alanlardaki insanların birbirine tecrübe aktarmasına imkân veren bir yapılanma değildi. Bizim örgütlenme modelimiz, merkeziyetçi bir örgütlenme modeliydi. Dolayısıyla bir bölgeden diğer bölgeye eğer birileri gönderilmişse ya o bölgeden transfer edilmiş ya da güvenlik sorunuyla gelmiş demekti. Her bölge, fabrika veya mahallelerde kendi tecrübelerini kendisi oluşturuyordu. En azından bizim bölgede öyleydi.

İl Komitesi için, kadro anlamında, işçi sınıfı ya da mahalle örgütlenmesi faaliyetine destek verdi diyemem. Daha çok kendi imkânlarımızla yürümek zorunda kaldık. Mahalle çalışmalarında, genç kadın arkadaşlarımızın desteklerini sağlamak yönünde katkılarının olduğunu söyleyebilirim. Mahallelerimizde evlere gazete dağıtmak, evlerde sohbet etmek ve evlere gidip konuşabilmek için desteğe ihtiyacımız vardı; çünkü bizim için evlere girmek, görmek, konuşmak mümkün olmuyordu. Bu nedenle talepte bulunuyor, yüksekokullarda okuyan arkadaşlarımız aracılığıyla bu çalışmaları yapabiliyorduk.

Filiz Karakuş, Dilek Öngider, Selma Yavuz ve Sarıyer'den Meral çalışmalara bu şekilde gelen arkadaşlarımızdı. Adını hatırlayamadığım birçok kadın arkadaşımız iki, iki buçuk yıl boyunca mahalle çalışmalarımıza katkıda bulundu. Ama "Kartal veya Topkapı'da fabrikalarda şöyle bir faaliyet sürdürüyoruz, bundan çıkardığımız sonuç şudur. " diye gelip anlatan ya da bunu tecrübe olarak aktaran kimse olmuyordu. Biz *Kurtuluş* dergi ve gazetesinde ne okuyorsak, Marksist Leninist literatürden ne kadarını öğreniyorsak, doğru ya da yanlış onu pratik hayata geçirmeye çalışıyorduk. Aslına bakarsanız enerjimiz o kadar yüksekti ki; bugün olsa yanlış yapmaktan çekinerek atma-

yacağımız bir sürü adımı, o dönemde o enerji, o inanç ve güçle çok rahatlıkla atabiliyorduk.

Kendi bölgemizi çalışma alanları olarak bölmüştük. Bölge komitesi olarak kendi aramızda en az on beş günde bir ama bazen haftada bir toplanıyorduk. On beş günde bir veya en fazla ayda bir de bizimle ilişki sürdürmekle görevli İl Komitesi üyesi toplantılarımıza katılır ya da bizim bölge komitesi sekreteri ile görüşme yapar, fikirlerini böyle iletirlerdi. Kesinlikle organik bir bağ vardı ama bu bağ, çok merkeziyetçi bir bağdı. Bizim önerdiğimiz şeyler olurdu tabii ama miting kararları, siyasi strateji kararları daha çok yukarıdan aşağıya direkt olarak gelirdi. İl Komitesi bizim bölgedeki faaliyetlerden haberdar olur ama biz diğer bölgelerden pek haberdar olamazdık.

Bölge komitemize birçok arkadaş gelip gitti. Herhalde en uzun süre ben kaldım. Kendi aramızdaki ilişkilerde gerçekten demokratik bir tartışma ortamı olurdu. Konuşur, tartışır mümkün olduğunca ortak karar almaya çalışırdık. Bölgede gerek mahalle çalışmalarında gerek fabrikalar özellerinde sürdürülecek faaliyetlerle ilgili stratejik tutum alış, davranış, yönelimlerle ilgili ortak karar alır, ona göre uygulardık.

İl Komitesi ile öyle çok çatışma yaşadığımızı hatırlamıyorum. Bizim o zamanki hâletiruhiyetimiz de burada önemli. Diğer bölgelerde yapılan tartışmaların önemli bir bölümünü çok fazla izleyemezdik aslına bakarsanız. Bu biraz bizim örgüt anlayışımızla ilgili bir şey. İlişkide olduğumuz yerden gelen bilgiyi doğru kabul ederdik. Öyle bir bağlılık vardı bizde.

1979 baharındaydı sanıyorum, mahallelerde liseden mezun olup da henüz üniversiteye girmemiş, boş durumda olan birçok arkadaşı, fabrikalara sokmak gibi bir hedef belirlemiştik. Çok sayıda arkadaşımızı o dönemde fabrikalara soktuk. Fakat kendi seçimi olarak girmediği alanlarda arkadaşlarımızın bize çok fazla katkıları olamadı. Bunların önemli bir bölümü, çok kısa bir zamanda bulundukları işlerden ayrıldı. Bu şekilde olmayacağını bu pratikle öğrenmiş olduk.

Meysu'da da bir direnişimiz olmuştu. Gürsel Mahallesi'nde Meysu'nun deposu vardı. Patron işçilere yapılan haksızlıkları kendi aralarında anlatan ve onlarla konuşan herkesi işten atmaya karar vermiş; bu haber bize geldi. Zaten çalışma yaptığımız mahalledeki arkadaşlarımız aracılığıyla işçiler, bizimle toplantı yapmayı talep etti. Orada da Migros'takine benzer bir direniş oldu ama bu sefer arabaların dışarıya çıkmasını engellemedik. Migros'taki direnişten edindiğimiz tecrübeyle işçilerle ilişkilerimiz, konuşmalarımızla durumu

daha iyi yönettik. Atılan arkadaşlar bir günlük direnişle tekrar işe alındı. Aslında tamamen kendilerinin başarılarıydı, biz sadece destek olduk. O arkadaşlarla da dostluklarımız uzun yıllar sürdü. Bomonti'de KOM fabrikasında da direniş olmuştu, orayla da ilişkilendik. Bu direniş ve ilişkilerin bize çok büyük katkıları olduğunu söyleyebilirim ama gerçek anlamda işçi komiteleri oluşturmaya zamanımız yetmedi.

Bu fabrikalarda küçük küçük örgütlendiğimizi düşünüyorduk ama örgüt modeli olarak sosyalist bir alt yapılanmayı henüz kuramadığımızın farkındaydık. Küçük adımlarla iyi şeyler yaptığımızı, iyi şeyler olduğunu görüyorduk; bu bize büyük bir enerji, büyük bir keyfi veriyordu ama yeterli olmadığını da görüyorduk.

Bölgede yaptığımız çalışmalara dair eksik bıraktığım birkaç şey söylemek istiyorum. Bölgede sınıf çalışması yapılan fabrikalar Bomonti Tekel Bira, Rabak, Şişli Sular İdaresi, MŞM Vinç fabrikası, Migros, Meysu, Bomonti'de KOM ve Levent'te Philips'ti. Philips'te iş yeri temsilcisi arkadaşımız vardı. Rabak'taki arkadaşımız İsmet, Sular İdaresi'ndeki arkadaşımız Nimet'ti. Eczacıbaşı'nda, egzoz fabrikası USO'da, Netaş'ta çalışmalarımız vardı. Bütün bu fabrikaların kiminde komite bazında kiminde de kişiler bazında faaliyet yürütüyorduk. Bomonti'de bir lastik fabrikasında Mehmet vardı. İşçi arkadaşlar kendi çalıştıkları fabrikalarda açıktan bildiri dağıtımı yapmıyor ama diğer fabrikalarda bildiri dağıtımına destek oluyordu. Kendi aralarında yaptıkları eğitim çalışmalarına zaman zaman biz de katılıyorduk. Fabrikalardaki çalışmaları ayrı ayrı fabrika özelinde yürütüyorduk. Birbirlerinden çok haberdar olamıyorlardı. Çok güçlü işçi ilişkilerinden bahsetmek mümkün değil. Her fabrikada üçer beşer ilişkimiz var ama daha yeni ve çok başında olduğumuz için sayımız az.

Bir fabrika ile ilişki sürdürürken mahallelerle kurduğumuz bağlantı veya çevre fabrikalardaki bağlantı çok önemli faktördü. Onlar aracılığıyla siyasi faaliyeti organize etmeye çalışıyorduk. Ama esas olarak öncelikle fabrikaların kendi içindeki sorunları ve daha çok sendikal faaliyetleri baz alarak iletişime geçiyorduk. Geçmiş dönemde mücadeleci gelenekleri varsa o fabrikalara girmek daha kolay olur ama pek fazla mücadele geleneği olmayan, sarı sendika örgütlenmesinin olduğu fabrikalarla ilişkilenmemiz zor olurdu. Girdiğimiz her fabrikada öncelikli hedefimiz tabii ki sendika örgütlenmesi, işçilerin devrimci sendikalara yönlendirilmesi olurdu. Bu arada mücadele içinde olan insanların bilgi birikimini artırmak, onların daha güçlü bir bakış açısına

sahip olmasını sağlamak gibi hedeflerimiz olurdu. Bunlar da aslında biraz yaşanarak olabilen şeyler. Elbette konuşmak ve tartışmak önemli ama esas olarak yaşam içinde mücadele ile olabiliyor.

O dönem örgüt içerisinde farklı politik tartışmalar yürütülüyor muydu ve size yansıyor muydu?

"İşçi sınıfına gitmek" üzerinden bir tartışma süreci yaşadık ama bu zannedildiği kadar birbirini örseleyen, birbirini anlamayan bir tartışma gibi yansımadı bize. Bölgemize de öyle yansımadı. Zaten bölgede sürdürdüğümüz bir anti-faşist mücadele vardı; ancak temel alan sınıfa yönelik örgütlenme faaliyetiydi. Yapılanmamız gençlik örgütü üzerine kurulmuş bir yapılanmadan ziyade, mahalle insanları üzerine kurulmuş bir yapılanma olduğu için de işçi sınıfına yüzümüzü dönelim mi dönmeyelim mi tartışmaları bizim bölgemiz için bir anlam ifade etmiyordu. Biz yüzünü işçi sınıfına dönmüş bir faaliyet içindeydik zaten.

Dağıtılan bildirilerde dönemin iktidarına ya da siyasal sorunlarına dönük içerikler oluyor muydu yoksa salt ekonomik talepleri mi içeriyordu?

Her ikisi de oluyordu. Bildirilerimiz hem siyasi hem de ekonomik talepleri içeren bildiriler oluyordu. Belli bir fabrikada yaşanan özel ekonomik durumlara vurgu yapan bildirilerimiz de oluyordu.

Toplumsal muhalefetin yükseldiği noktada devrim sürecinden darbe sürecine nasıl geçtiniz?

O dönemde sürdürdüğümüz siyasi faaliyet, çok yakında devrim olacakmış hissiyatı ile yapılıyordu. Bu bizi çok motive eden bir şeydi. Bilme durumundan öte bir devrimin çok yakında olacağına dair bir inanma hali söz konusuydu.

O dönemin günlük koşuşturması içerisinde fark edemedik. Anti-faşist mücadelenin çok tırmanması nedeniyle fark edemedik. Biz devrimin yakın olduğunu, karşımızdakinin "kâğıttan kaplan" olduğunu, her an yıkılacak olduğunu düşündük. Samimi olarak böyle düşündük... Benim kuşağımın böyle bir beklentisi vardı, hepimizi motive eden şeylerden biri buydu.

İşçilerde böyle bir motivasyon var mıydı? Yoktu, bunu kabul etmek lazım. Devrimci sendikalarda toplanma tarihin en yüksek seviyesindeydi. En iyi hak mücadelesini veren de devrimci sendikalardı. Devrimci sendikaların gir-

diği yerlerde işçilerin ekonomik haklarını elde etmeleri daha mümkündü. Tabii bu da çok önemli bir faktördü ama onların bugünden yarına proletarya iktidarını özledikleri ve iktidarı ele geçirecekleri bilinciyle hareket ettiklerini söylemek yanlış olur. Çünkü bulunduğum bölgelerde ve daha sonra kendi teşkilatımızın çalışma yaptığı diğer bölgelerde, işçilerin durumlarını izleyebilme imkânım oldu. Biliyoruz ki işçi sınıfı yükselen devrimci hareketlerin olduğu dönemlerde, her şeye rağmen kendi örgüt modellerini yaratıyor. 1980'e doğru olan dönemde işçi sınıfı, sendikal örgütlenme faaliyeti ötesinde siyasal örgütlenme modelleri geliştirebilmiş değildi. Fabrikalarda oluşmuş işçi komiteleri yaygın değildi. Siyasi olarak bizim gibi giden ve örgütleme yapmaya çalışan yapıların da işçi sınıfı içerisindeki güçleri aslında çok cılızdı. İstanbul'da işçi sınıfı içinde en güçlü örgüt TKP idi. Örgütlenmesi ihtilal temeli üzerinden değil de reformizm üzerinden olduğu için, o da pasifize edilmiş bir kitleye sahipti. İhtilalci olan örgütlerin güçlü sınıf ilişkileri yoktu. Tüm Döküm-İş gibi bizim kurduğumuz sendikaların üye sayılarına baktığımız zaman da zaten bu durum çok açık biçimde görülür.

Kurtuluş, kendisini proleter sosyalist bir örgüt olarak ifade eder. Proleter sosyalist bir örgüt olma hedefimiz gerçekleştirilebilmiş değildir. Sınıfla olan ilişkilerimiz, hem benim bulunduğum alanlarda hem de İstanbul çapında gelişkin ve ileri düzeyde değildi, sınıf örgütleri kuramamıştık. Kuramadık, buna uygun yeterli ilişkiler ağı oluşturamadık. Bir takım yerlerde çok az miktarlarda işçi komiteleri kurmuş olabiliriz ama çok yetersizdi. Sendikal mücadele alanında göz dolduran bir faaliyet var ama sınıf bilincine ulaşmış işçileri, sınıf iktidarı için örgütleyen, onun ileri doğru atılım yapmasını sağlayacak işçi örgütlerimiz, komitelerimiz ne yazık ki yeterince yoktu. Buna yönelik bir takım tartışmalar, çabalar olmadı değil. Ama o dönemdeki anti-faşist mücadelenin gelmiş olduğu boyut, Kurtuluş hareketinin işçi sınıfı içerisinde örgütlenmeye odaklanmasını ciddi olarak engelledi.

Kurtuluş samimi olarak işçi sınıfı örgütü olma isteği duymuş bir harekettir. Küçük burjuva sosyalist bir yapılanma olmanın ötesine geçmeye çalışmıştır. Bunu yırtmayı denemiştir. Ama başarılı olamamıştır. Sosyalizm mücadelesinde ve işçi sınıfının örgütü olma isteğinde de samimidir ancak anti-faşist bir örgüt olmanın ötesine geçememiştir.

İşçi sınıfıyla ilişkilerimiz zayıftı. İşçi sınıfının öncü unsurlarını saflarımıza çekemedik. Ekonomik krizin olağanüstü derinleştiği dönemde, 1976-1980 arası, işçi ve emekçi kitleleri yönlendirecek kadro ve siyasi kapasiteler oluştu-

ramadık. Kurtuluş yapılanmasında, işçi sınıfının içinden gelen kadrolar neredeyse yok gibidir.

Siz işçilerin yaşadığı mahallelerde yaşıyordunuz, sosyal ilişkileriniz nasıldı? Sizin kendi aranızdaki yaşam nasıldı?

Mahalle çalışmalarının çok özel bir tarafı şudur; mahalledeki gençler mahalledeki herkesin çocuğu oluyor, mahalleli öyle davranıyor. Sıcak bir ilişki oluyor mahallelerde. Ben Feriköy Kule'de, Çağlayan Gürsel Mahallesi'nde, Sarıyer Dağevleri'nde bu sıcak ilişkileri gözlemledim. Öyle bir ilişki ağı vardı o dönemde: Sıcak bir ilişki. Mahalleli olmak çok özel, çok değerli ilişkiler sağlıyor.

Samsun'dan çıktıktan sonra hep kaçak yaşadım. İstanbul'da sadece bir kez, Feriköy'ün sırtlarında Kartepe diye bir yerde, tuvaleti dışarıda bir gecekondu odacığım olmuştu. Çok kısa bir zaman orayı kullanabildim. Orada yaşıyorum, mahalleli beni pazarlamacı olarak biliyordu. Bu evle ilgili bir anım var; Abdi İpekçi öldürüldü, ertesi gün ya da o gün Ağca'nın robot resimleri yayınlandı. Akşam eve gittim, hiçbir şeyden haberim yok. Ev sahibinin kızı geldi, "Abi televizyonda senin resmin var" dedi. Bir baktım, evet robot resim çizilmiş ve robot resim benim gözlüksüz halime çok benziyor. Bir tane yatak ve battaniyem var, başka da bir şeyim yok, giysilerimi bir çantaya doldurdum, orayı terk ettim. Olabilen tek ev hikâyem de böyle. Onun dışında hep arkadaşların evlerinde kalıyordum. Hayatım işçi arkadaşlarımızın, mahalledeki arkadaşlarımızın evlerinde, onlarla yaşayarak, konuşarak, sohbet ederek, hayatı paylaşarak geçti. Bu benim de çok şey öğrendiğim bir süreçti. İnsanların günlük hayatlarını daha iyi gözlemleyebilme şansım oldu.

Kaldığım evlerle ilgili bir başka hikâyem daha var: O zaman beni Ekrem olarak biliyorlardı. Feriköy de PTT'de çalışan bir arkadaşımın evinde kalıyorum, girer çıkarken dikkat ediyorum ama bitişik apartmanda bir faşistin oturacağını, o faşistin de beni tanıyacağını hesap edemedim. Epey zamandır orada kalıyorum. Serpil, eşi Ekrem ve ben birlikte kalıyoruz. Zemin katta bir evdi, ön tarafta yola bakan küçücük bir penceresi var, arka taraf bahçe. Bir akşamüstü evde oturuyoruz. Tam duştan çıkıyorum kapı çaldı, ben hemen üzerime bir şey aldım. Bahçeye doğru gittim ama daha çıkmadan "Ekrem burada mı?" diye bir ses duydum, basıldığımızı düşündüm. Fırladım bahçenin uzak bir köşesine gittim. Evet, karakol polisi gelmiş, o faşist de yanlarında. Serpil açmış kapıyı "Ekrem burada mı?" demişler, Serpil de "Burada" demiş, "Ekrem" diye kocasına seslenmiş. Ekrem kapıya gitmiş, ne olduğunu

sormuş, faşist merdivenin başındaymış. Ekrem'in kimliğine bakmış ve gitmişler. Biraz sonra Ekrem gülerek geldi "Seni sormaya gelmişler, kendi kimliğimi gösterdim, gittiler" dedi. Serpil ve Ekrem o zor koşullarda bana desteklerini hiç esirgemedi.

1970'li yılların trendi olan gecekondu yapımları ile ilgili de birkaç şey söylemek istiyorum. Aslında bizim gecekondu yapmak, gecekondulaşmaya katkıda bulunmak, insanları ev sahibi yapmak üzerinden bir politikamız yoktu. Mülkiyet sahibi yapmak üzerinden örgütlenmenin sosyalist bir örgütlenme olmayacağına dair bir fikrimiz vardı tabii. Bunun üzerine yazılı bir şey var mıydı hatırlamıyorum ama yaptığımız toplantı ve konuşmalarda bunu dile getirirdik. Gerek örgüt olarak gerek bölgede böyle planlanmış faaliyetlerimiz olmadı; fakat bizim bölgede katılmak durumunda kaldığımız iki tane örnek var.

Sarıyer'de Dağevleri diye bir bölge vardır, burası Maslak ve çevresindeki fabrikalarda çalışan işçilerin, hatta Sarıyer Büyükdere'de bir kibrit fabrikası ve MŞM vinç fabrikasında çalışan işçilerin oturduğu bir bölgedir. Burası mahalle çalışması yaptığımız, kitleye ulaşabildiğimiz ve sıcak ilişkiler kurduğumuz bir yerdi. Arkadaşlarımız bu mahallede bir dernek çatısı oluşturmaya başlamışlar. Hazine arazilerinin olduğu bir yerde, mahallelinin oturup kalkacağı bir dernek binası inşa etmişlerdi. Dernek binası dediğimde koca bir yapı gibi algılanmasın, briketlerin toplanıp üst üste konmasıyla oluşturulan bir oda. Burası gerçekten mahallelinin de katkılarıyla oluşan bir toplanma yeriydi. Orada eğitim çalışması yapılırdı. O dönemde mafya her yerdeki hazine arazilerine çöreklenmeye ve oraları parselleyip satmaya çalışırdı. Her yerde olduğu gibi Dağevleri'nde de öyle bir çabası vardı bir mafya grubunun. Silahlı bir şekilde baskı yaparak oralardaki bazı yerleri ele geçirmeye çalışıyorlardı. Mahallede bizim örgütlediğimiz insanların tepkisini çekiyordu bu durum. Biz fiziki olarak gecekondulaşma faaliyeti sürdürmesek de durum öyle bir hale geldi ki kendimizi çekemedik. Bu mafya grubuna karşı mahalleli birleşip ciddi biçimde onları oradan söküp atmaya çalıştıkça mafyatiklerde güçlü bir direnme oluşmaya başladı. Biz birdenbire mafyaya karşı sürdürülen gecekondu parselasyonu faaliyetinin içinde bulduk kendimizi. O zaman oraların bir kısmına jandarma bakıyordu. Mahalle faaliyeti sürdürdüğümüz için asker ve polis çeşitli baskınlar düzenliyordu zaman zaman. Ama mahalleli olarak mafyaya karşı mücadele etmeye başlayınca şiddet arttı. Gece ev basmalar, ev talanları filan oldu ama her şeye rağmen mafyayı oradan söküp attık

Aynı mahallede faaliyet sürdüren Dev-Yol ve TİKKO da vardı, birlikte bir mahalle direniş birliği oluşturmuştuk. Mafya oradan sökülüp atıldığında mahallenin halkı ve devrimciler mafyanın el koymaya çalıştığı alanları tamamen çevirdi. "Şimdi ne olacak?" diye konuşulup tartışılırken mafyanın parselleyip satmaya çalıştığı el konulan bütün alan, bu üç yapı arasında bölüştürüldü. Sadece kirada oturanlara verilmek üzere, herhangi bir bedel konuşulmaksızın veya talep edilmeksizin bölgedeki arkadaşlarımız oradaki parselleri dağıttı. Genellikle Sarıyer'de kirada oturan işçi ailelere verildi. İmece usulü oradaki mahalleliler tarafından evler yapıldı.

Diğer örgütlerin nasıl yaptığını hatırlamıyorum ama bizimkini söyleyebilirim. Herhangi bir bedel karşılığında değil, oralar yok olmasın, tekrar mafya gelmesin diye böyle bir şey yapıldı. Bunun doğruluğu yanlışlığı tartışılabilir. Bizzat fiziki olarak örgütlemek, gecekondu yapmaya çalışmak gibi bir tutumumuz olmadı ama böyle bir durum ortaya çıktı ve bu yapıldı orada.

O dönemde devrimcilerin faaliyet sürdürdüğü mahallelerin önemli bir bölümü, hep böyle yeni oluşmuş mahallelerdi aslında. Çok büyük bir gecekondulaşma vardı. Köylerden şehirlere doğru bugünkünden daha yüksek boyutta bir akın vardı. Şehir merkezlerindeki konutlara mali güçleri yetmediğinden, bu göçmen aileler gecekondulaşmanın temel dinamiğini oluşturuyordu. Bu insanlar da üç beş ay içerisinde tanıdıkları aracılığıyla küçük bir arazinin üzerine briketlerden bir oda çevirip orada yaşamaya çalışıyordu.

Bunu sağlayan devrimcilere mahallelinin yaklaşımı ne oldu? Devrimci mücadele açısından herhangi bir sonucu oldu mu?

Aslında yapılan bütün eylemlerde polis ve jandarma geldiğinden, bu evlerin ve arazilerin savunulması sırasında bir direniş oluyordu. Aslında onlar "kendi" mülklerini savunuyor biz ise propaganda yapıyorduk. Devrimci bilinç götürmeye, sosyalizmi anlatmaya çalışıyorduk ama onlar aslında kendi "mülkiyetini" savunuyordu. Bu esnada polisin devrimci faaliyeti durdurmak üzere mahalleye yapmış olduğu bütün saldırılarda, onların direniş nedeni aslında "mülkiyeti savunmak " üzerineydi. Mahallede devrimci olan insanların hemen hepsi ya yakalandı ya kaçtı ya da cezaevlerine girdi. Beş yıl kadar sonra devrimciler cezaevlerinden çıkmaya başlayıp mahallelerine döndüklerinde, yapının aslında bıraktıkları yapı olmadığı hep birlikte görüldü. Beş, altı yıl içerisinde, ev sahibi olmuş olan bu insanlar, bir şekilde mülkiyetlerini paraya çevirerek başka yerlere gitmişlerdi. Gecekondulaşma üzerinden bir politika sürdürmemek gerekiyordu ama önümüze çıkan bu tür olaylar oldu.

Kadın sorununun çözümünü geleceğe erteledik

Mafya diye tanımladığın gruplarla devrimciler arasında çatışma yaşanıyor muydu?

Bazı Kürt mafya grupları biraz daha sola yakın duruyorlardı. Mesela Dündar Kılıç sola yakın bir mafya grubuydu. Bizim bölgemizde faşist mafyalar vardı, onlar kıyıcı kişilerden oluşan yapılardı. 1970'li yıllarda bu mafya grupları kumarhane ve kaçakçılık işleri üzerinden kendilerini var ediyordu. Karaborsa kanallarının önemli bölümü de bu mafya grupları ellerindeydi. Piyasaya arz edilen ürün miktarı az, talep çoktu. Bu durum her şeyin karaborsaya düşmesine neden oluyordu. Devrimci grupların bu mafyatik gruplarla çatışmasının ana nedeni, karaborsa tekelinin kırılmaya çalışılmasıydı. Gücü elinde bulunduran bu gruplarla çeşitli bölgelerde tabii ki çatışmalar yaşanıyordu.

Mahalle çalışmalarda yönetici pozisyonda kadın arkadaşlar var mıydı?

Ne yazık ki yoktu. Bir tek Sevil bizim organ ilk kurulduğunda organımıza dahil edilmişti ama o da bizimle iki ay filan çalıştı. Onun yerine gelen arkadaş erkekti. Sarıyer'de, çok yetenekli olmasına karşın komitede olmayan, Meral diye bir arkadaşımız vardı. Sarıyer komitemizde yer alan arkadaşlarımızdan birinin eşiydi ama nedense biz onu komiteye seçmemişiz. Hak etmediğinden değil, Meral hak etmiş olmasına rağmen oradaki erkek arkadaşı seçmiştik. Feriköy'de ve başka bölgelerde de yetenekli kadın arkadaşlarımız vardı ama farklı işleyen öyle bir "doğal"lık var ki; tartışma konusu bile yapılmadan oluyordu bu seçimler, konuşulmuyordu bile. Yaptığımız haksızlığın uzunca bir zaman -en azından kendi adıma söyleyeyim- farkında ve bilincinde olmadık. Hiç o açıdan bakmayı düşünmemişiz. Ne kadar geri olduğumuzu 1980'den sonra yükselen kadın hareketi bize öğretmiştir. Sosyalist hareket içinde yer alan kadınlara dair, en basit anlamda eşitlikçi bile değildik. Aslında eşitlikçi olmak bile bir seviyedir. Biz kadın sorununu çözümünü geleceğe erteledik, iktidarı ele aldıktan sonra çözülecek bir sorun olarak gördük. Aslında ben bu duruma çok üzülürüm.

Kadın sorunu gibi Ermeni ve Rum sorununa bakışımızda da düşünürüm bunu. Biz milliyetçi insanlar değildik ya da cinsiyetçi bakışı seçmiş insanlar değildik. Ama nerede ise öyle davranıyorduk. Görmezden gelme çabası da değil bu; ancak ne yaptığımızı göremiyorduk, farkında bile değildik. Feriköy

gibi, Kurtuluş gibi yerlerde faaliyet yürütüyor, Noel kutlamaları, Paskalya bayramı gibi şeyleri görüyoruz. Başka bir hayat var orada ama onu bir olgu olarak algılamıyoruz. 1975-76 ASALA'nın en önemli eylemlerini yaptığı yıllardı ve ASALA eylemlerinin nedenini kavrayamamıştık. Bu eylemleri kendi kimlikleri üzerinden yapılan eylemler olarak okuyamamışız.

Eğitim çalışmalarında teorik de olsa kadın sorununa ilişkin konuşmalar oluyor muydu?

Kadın sorunu ile ilgili çalışmalar oluyordu ama feminist bakış içermiyordu. Yani kadın ve erkeğin aslında eşit olması gerektiği, kadının kurtuluşu sorununu sosyalizmin çözeceği üzerinden sürüyordu. O dönemde üniversitelerden gelen kadın arkadaşlarımızın da feminist bir bilinci yoktu. Biz kadın arkadaşlardan, ilişkilendiğimiz evlerdeki kadınların örgütlü faaliyete devşirilmesini sağlamalarını istiyoruz. Bizim istediğimiz o, onlar da onu yapmaya çalışıyorlar. Evlerde kadınların kendi aralarında eğitim çalışmaları sürerdi ve çok sık olurdu bu çalışmalar. Biz de mahallelerdeki evlerde, her mahallenin özel koşullarında toplanır seminerler, kitap okumaları, tartışmalar yapardık.

Yükselen toplumsal muhalefete yönelik faşist saldırıların artması ile birlikte sizin çalışma şekliniz değişti mi?

Bizim bölgemizde anti-faşist mücadele ta başından beri vardı. Kurtuluş semti faşistlerin üs haline getirmeye çalıştıkları bir yerdi. Sanıyorum özellikle de burası seçilmişti. Ermeni ve Rumların yoğun yaşadığı yerlerdi, Ermeni ve Rumların kaçırtılması, göç ettirilmesi üzerinden bir faşist örgütlenme orada hep vardı. Çeşitli kahvelerde yuvalanıyor, kimi zaman terör estirip semt sakinlerini korkutmaya çalışıyorlardı. Biz de faşistleri oradan uzaklaştırmak için mahalleli ile birlikte mücadele veriyorduk.

Onun dışında Çağlayan'ın alt sırtları, Gültepe, Gültepe'nin alt sınırları faşistlerin çok hareketli oldukları alanlardı. Biz Çağlayan'da örgütlüyüz, Devrimci Solcular Gültepe'de örgütlü, hemen arka tarafında Levent, Mecidiyeköy, Şişli gibi yerler faşistlerin örgütlenmeye önem verdiği yerlerdi. Bu alanların tamamında biz anti-faşist mücadelenin içinde olduk. Çok ciddi çatışmaların, kavgaların olduğu yerlerdi buralar. Mahalle çalışmalarının bir parçası olarak sürdürdük mücadeleyi. Tek temel mücadele biçimi anti-faşist mücadeledir deyip "hurra" bütün gücümüzü anti-faşist mücadeleye sevk etmedik hiçbir zaman. Bölgede böyle bir şeyi seçmedik. Mahalle çalışmalarını koruya-

rak ilerlemeye çalıştık. Bu biraz bizim seçimimiz biraz da başka türlü hayatta kalamaz olmamız nedeniyleydi.

Sol içi gerginlikler size yansıyor muydu? Sizin bölgenizde bu tür gerginlik ya da çatışmalar oldu mu?

Hatırladığım kadarıyla sadece TKP ile karşı karşıya geldik. Topkapı bölgesindeki fabrikalarda çalışan arkadaşlarımıza, TKP'nin hayat hakkı tanımaması nedeniyle aramızda aslında ciddi gerginlikler oldu.
Bulunduğumuz mahallelerde Devrimci Yol veya Devrimci Sol'la fiziki bir çatışmanın eşiğine gelmedik. Bu belki bizim sağduyulu davranmamızla belki de onlarla ilgili olabilir. Hiçbir zaman çalışma alanlarında onları tecrit etmeye, engellemeye çalışmadık. Devrimci Yol'la Kurtuluş arasında yaşanan çatışma bizim bölgeye yansımadı.

1979'du sanıyorum, Devrimci Yol ve Devrimci Sol arasında İstanbul geneline yayılan bir çatışma olmuştu. Biz hiçbir siyasi hareketin diğeri ile çatışmasına seyirci kalmadık. Bu tür çatışmalarda araya giren konumda olduk, hep bir hakemlik durumumuz oldu.

Anti-faşist mücadele, birlikler ve mekânlar

Anti-faşist mücadele sırasında solcuların birliği konusunda çalışmalar oldu mu?

İsmet Abi'nin, Devrimci Eylem Birliği (DEB) süreci bittikten sonra yaptığı tartışmaları hatırlıyorum. Kendi organımızda da DEB'le ilgili tartışmalar oldu. DEB görüşmeleri öncesi, ittifaklar politikası konusunda örgüt içinde bir tartışma, bir görüş oluşturma süreci yaşanmadı. Merkezin ortak bir tutum oluşturmak için örgüte başvurması da söz konusu olmadı. İsmet Abi, DEB sürecini kendi inisiyatifi ile yürüttü. Sonuçları üzücüydü ama yapabilecek bir şey yoktu. Gerçekleşmiş olsaydı Devrimci Sol ve Emeğin Birliği ile birlikte bir ilke imza atılmış ve bir araya gelinebileceği gösterilmiş olacaktı. Bunca parçalanmışlığın çözümüne bir kapı açılabilirdi.

Hangi ilkede sorun yaşandığını hatırlıyor musun?

Anti-şovenizm ilkesinin Türkiye ve Kürdistan'da nasıl uygulanacağına dair bir tartışmaydı. Orada ayrışma olduğu için ittifak gerçekleşmedi.

Bu konudaki görüşlerinizi üst organınıza ilettiniz mi?

Öyle bir şey olmadı. Zaten fiziki olarak, görüşmeye katılan arkadaşların bile son anda, görüşme sırasında öğrendiği bir durum olmuştu. Yeni bir eylem birliği politikası oluşturma imkânı yoktu, biz de zaten yoğun bir günlük koşturmanın içindeydik.

Kurtuluş hareketi içerisinde öne çıkan, çok anlatılan eylemler, anti-faşist mücadele ve mekânlar var. Bunlardan bir tanesi de Cevizli Tekel Direnişi. O sırada siz de Avrupa yakasında faaliyet içerisindesiniz. Cevizli Tekel Direnişi'nin yansımaları size nasıl geliyordu?

Cevizli Tekel ve çevre mahallelerde anti-faşist bir mücadelenin sürdüğünü, yayınlardan ve zaman zaman oradan bizim bölgeye gelen yoldaşlardan öğreniyorduk. Orada sürdürülen mücadele bize de çok enerji veriyordu.

Sıkıyönetimin ilanı örgütlenme ve çalışma tarzında ne tür değişikliklere yol açtı?

Aslına örgütlenmemiz her zamanki biçimiyle sürdü desek doğru olur. O dönemdeki örgütlenmeye bugünden geri dönüp baktığımızda, illegal bir örgütlenme olduğunu söylemek zor. Bütün illegalitesine rağmen yarı legal bir örgütlenmeydi. Çünkü bizim illegal durumda olan arkadaşlarımızın önemli bir bölümü de yarı legal alanlarda çalışıyordu. Örgüt faaliyetlerini illegalite adı altında sürdürüyor ama illegalite kurallarıyla sürdürülen bir örgüt modeli değildi, bunu bilmek lazım. Her ne kadar gizli örgüt modeli inşa edilmeye çalışılsa da sonuçta, örgütün salkım saçak bir örgüt olduğunu gözden uzak tutmamak lazım. Bu kasten yapılmış bir şey değil ama böyleydi. Sanıyorum darbe gelmeden bir süre önce çıkan dergilerden birinde, "Çalışma Tarzı" üzerine bir yazı çıkmıştı. O günlerde uygulanan örgüt modelini ya da hayata geçirmek istenilen örgüt modelini o yazıyı okuduğumuzda daha iyi görürüz. Gerçek anlamda inşa edilmeye çalışılan yapıyla gerçekleşmiş olan yapı çok farklıydı. Gizli bir örgüt değildi. Sıkıyönetim koşullarında da örgüt modelinde bizim bölgede çok büyük fark oluşmadı.

Gazete satışları nasıl yapılıyordu?

Gazete satış ve dağıtımı aslında en temel faaliyetlerden biriydi. Mahalle çalışmalarında gazeteleri tek tek evleri dolaşarak satmak ve ilişkiler yaratmaya çalışmak bizim o dönemdeki faaliyet modellerimizden biridir. Bildirileri sa-

dece ana caddelerde değil, kadın ve erkek arkadaşların evlerine giderek de dağıtırdık. Bu özellikle gecekondu bölgelerinde yaptığımız bir çalışma şekliydi. Gazeteleri ve bildirileri fabrika önlerinde dağıtmak ya da satmak önem verdiğimiz bir durumdu. İlişkimiz olan fabrikalarda ise içeride, yemekhanelerde dağıtılır veya soyunma dolaplarına iliştirilirdi.

Gazeteler, bölgenin yayın sorumlusu tarafından merkezi düzeydeki sorumludan alınıp bölge sorumlularına, mahalle sorumlularına, fabrika sorumlularına dağıtılır; sonra da mahallelerde gruplar halinde ev ev dağıtılması sağlanırdı. Bedava gazete vermekten ziyade, mümkün olduğunca küçük de olsa bir para almaya çalışılırdı. Bu hem gazeteye mali kaynak sağlamak hem de o insanla ilişkilenmek üzerinden süren bir faaliyetti. Gazete alan kişilerin yaşadığı evlerde kadın ya da erkek arkadaşlar gidip sohbet toplantıları yapmayı hedeflerdi. İlişkiler geliştikçe eğitim çalışmasına başlanır, daha sonra da bu insanlar bir araya gelip mahallenin sorunlarına ilişkin çalışmalara katılırdı.

Kendinizi örgüt üyesi olarak mı görüyordunuz?

O dönemde bizim böyle bir ölçümüz yoktu. Örgütlü faaliyeti sürdürmek için örgüt üyesi ya da bir hiyerarşi içerisinde olmak gerekir diye düşünmezdik. En azından benim bu gibi bir çabam, fikrim, davranışım ve algım yoktu. Böyle bir kafa yapısında hiçbir zaman olmadım. O dönemde siyasi faaliyet içerisinde olan herkes, ben şöyle yaparsam kadro, şunu da yaparsam üst kadro, onu da yaparsam aday üye ve sonra da örgüt üyesi olurum diye düşünmeden; bulunduğu alanda siyasi faaliyet sürdürmeyi, bulunduğu alanı örgütlemeyi, geliştirmeyi ve ilerletmeyi düşünürdü. Herkes böyle düşünüyordu.

Aynı organ içinde yer aldığımız arkadaşlar olarak biz, kendimizi aidiyet içerisinde gören insanlardık. Zaten bir üye gibi davranıyorduk. Bize bildirilmiş bir üyelik olmadı. Bulunduğumuz alanlarda bize bir paye verilmesini hiç düşünmedik. Zaten biz bir yapının parçasıydık ve o yapı da kendisinin bir parçası olduğumuzu beyan ettiği için, bir sorunumuz yoktu. Bu ilişkinin adına üye, kadro ya da sempatizan demek arasında bir fark yoktu bizim için. İstanbul'un nerdeyse üçte birini yöneten bir organdık ama içimizde örgüt üyesi yoktu. Bizi üye yapmışlar mıdır, yapmamışlar mıdır ya da bunu hak ediyor muyuz, etmiyor muyuz diye küçücük bir fikrimiz ve düşüncemiz olmadı. Aramızda böyle bir tartışma hiç olmadı. Ben ve birlikte çalıştığım yoldaşlarım bir aidiyet içerisinde olduk ve bu aidiyeti sorgulamadık bile. İşin ilginç yanı

bunu sorgulamayı zül kabul etmişiz demek ki... O yüzden de konuşulmamış bile.

Yıllar sonra öğreniyoruz örgüte bir kısmımız üye yapılmış. Ama olağanüstü sınırlı sayıda kişi üye yapılmış: Elli bir kişi. Bu sayıyla örgütün ulaştığı kitleyi yönetme, yönlendirme kapasitesi oluşturması imkânsız, bu da garip bir durumdur.

Bu üye sayısının da örgüt içi dengelerle ilgili olduğunu, Merkez Komite üyelerinin kendi güç dengeleriyle ilgili olarak örgüt üyeliklerini oluşturduklarını düşünüyorum. Hak edip etmedikleri üzerinden bir tartışma değil bu söylediğim, hak ediyordur muhtemelen yapılan üyeler ve muhtemelen döneminin öncülleri de olabilirler. Buna bir sözüm yok... Merkez Komite kendi arasındaki güç dengelerini bu üyelerin sayısı üzerinden sağladığı için de yeniden üye yapma kapasitesini gösteremedi. Çünkü yeniden üye yapmak, güç dengelerini yerinden oynatmak anlamına gelecekti ve onlar da buna muhtemelen cesaret edemedi. Sonuçta örgüt yatayda genişlemiş ama örgüt üyesi sırın aşılamamış.

Kurtuluş örgütünün 70-100 bin kişilik muhalif kesimi çevresinde toplandığı, bu sayıda insanın kulak kabarttığı bir örgüt olduğunu düşünürsek bunu elli bir üye ile yönlendirebilmesi, politikalar oluşturabilmesi mümkün mü? Bence mümkün değil. Sonraları tanık olacağımız gibi olmadı da... Başlangıçta yapılmış olan üyeler kadar hatta onlardan daha yetenekli insanların üyelik dışında tutulduğunu daha sonraki süreçte gördük zaten.

Sıkıyönetim, darbenin ayak izleri

12 Eylül'e doğru giderken ne tür tedbirler aldınız?

1979 yılının sonbahar ya da kış başında İl Komitesi'nin bir uygulaması olmuştu, neden yaptıklarını şimdi hatırlamıyorum. Sanıyorum, İstanbul çapında bir uygulamaydı bu. Bir cuma günü akşamıydı galiba, bir haber geldi. Örgüt, kadrolarının gideceği, saklanacağı yerleri tespit etmiş, herkese birer adres göndermişti. Bu uygulama darbe ihtimaline karşı yapıldı diye zihnimde yer etmemiş. O dönemde sıkıyönetim olduğu için, gece belli bölgelerde ev ev aramalar yapılıyordu, bu nedenle de olmuş olabilir. İl Komitesi'nden gelen arkadaşımız, yaptığımız toplantıda "Yeraltına geçmesi gereken arkadaşları tespit edin" demiş, biz de kendi aramızda bir liste oluşturmuştuk zaten. Gelen haber, bölge organında yer alan biz üç kişiyi saklamaya yönelik bir ha-

berdi. Her birimize ayrı ayrı kalacağımız yerlere dair adresler geldi. Herkes cuma akşamı kendilerine bildirilen adreslere gitti. Bana gönderilen adres Harbiye'de bir pasajın içindeki fotoğrafçı dükkânı idi. Cuma günü akşam gittim, merhabalaştık, ben girer girmez dükkândakiler çıkıp gitti. Tanımıyorum daha önceden bu arkadaşları. Hava soğuk, üstümde zaten bir şey yok, yiyecek yemek, içecek su yok. Orada birkaç gün kalacağımı biliyorum ama hiçbir hazırlık yapılmamış. Gündüze göre akşam hava daha da soğudu. Donuyorum neredeyse. Üstümü örtecek bir şey yok. Cumartesi, pazar orada aç, susuz, üşüyerek kaldım. Pazartesi günü sabahına kadar orada kaldım. Darbeden önce böyle bir şey oldu, nedenini hatırlayamıyorum.

Darbenin gelişine dair saptamalar yapılmış ama bir biçimde de "hazırlıksız yakalanılmış", bunu nasıl yorumluyorsun?

"Hemen yarın devrim olacak" beklentisi hepimizde inanç düzeyindeydi. Demek ki sadece bizim gibi alt kadrolarda değil, yukarıdakilerde de aynı şekilde imiş. Geleceği öngörmüş olmak, öngörülen şeye göre bir hazırlığı gerektirir. Böyle bir şey görmedik. Bizim bir, iki gün bir yere saklanmış olmamız güzel düşünülmüş ama bu bir politika olmamış. Darbe olacağına dair bir öngörü olmuş, konuşulmuş; fakat buna ilişkin bir organizasyon kurulmamış. O günün koşullarında sürdürdüğümüz faaliyetin illegal bir faaliyet olduğunu düşünüyorduk, sonra geri dönüp baktığımızda yarı illegal bir örgüt yapılanması olduğunu gördük. Yukarıdan aşağıya bir yapı var ama çok özel kontroller gelişmemiş.

Sınıf örgütünün kontrolü gerçekleşmemiş, politikaların sürekliliğini sağlayacak olan organlar yok, yani örgütün içinde düzenli ve sistematik politika takip eden, politikalar üzerine konuşabilecek organlar silsilesi oluşmamış. Merkeziyetçi bir yapı var, merkeziyetçi yapının bütün faaliyeti organize ettiği bir durum var. Aşağıdan yukarıya, yukardan aşağıya politik etkileşime açık bir yapı değiliz. Merkeziyetçi bir yönetim sistemi var. Örgütün almış olduğu kararları takip edebilecek işçi komiteleri yok. Sınıfın kendisi örgüt içinde yok. Yani örgütün yetkili etkili yerlerinde işçi yok. Olan yerlerdeki işçilere de bir şey sorulmuyor zaten. Kararlar küçük burjuva kökenli ve kendini sınıfa adamış olan insanların oluşturmuş olduğu yapılarda alınıyor. Gerçekte bu insanların kendilerini işçi sınıfına adamış olmaları, işçi sınıfı adına ideoloji, fikir, politika üretiyor olmaları, onların gerçek anlamda sınıf gibi davranmalarını sağlayamadı. Görünen o; çünkü eğer biz işçi sınıfı içerisinde güçlü örgüt-

ler yaratabilmiş olsaydık ya da işçi sınıfı içinden çıkan komiteler örgütün kararlarında etkili olabilseydi belki de darbeye bu kadar hazırlıksız yakalanmaz, sonrasında da bu biçimde dağılmazdık. 12 Eylül'de şiddetle ve hızlıca dağılan bir örgüt olmazdık.

Ben Mart 1980'de yakalandım. 12 Eylül'de askeri darbe olduğunda cezaevindeydim. Mart 1980'den sonra yaşanan pratiği, cezaevine gelen arkadaşlardan ve dışarı çıktığımda yazılı yayınlardan öğrendim. Geri çekilme kararını içeriye düşen arkadaşlardan öğrendim.

Cezaevi deneyimlerim

Birçok kez yakalandın ve cezaevine girdin, bunlardan biraz söz eder misin?

1975'te Samsun Kapalı Cezaevi'ne girdim, Murat Tıkıroğlu ve Nihat Tıkıroğlu ile iki, üç ay yattım. 1976'da tekrar girdim ve iki, üç ay daha yattım. 1979'da İstanbul'da İrfan ve Necdet ile yakalandım, Alemdağ Cezaevi'nde on gün kadar yattım. 1980 Mart'ında yakalandım 1983 Mart'ında tahliye oldum. Önce Davutpaşa Askeri Cezaevi sonra Hasdal Askeri Cezaevi, sonra Sultanahmet'te yattım, bu üç yıl sürdü. 1984 Nisan'ında gözaltına alındım ve bir ay kaldım. 1984 Aralık ayında tekrar yakalandım, 1987 Nisan'a kadar Metris ve Sağmalcılar Özel Tip Cezaevlerinde iki yıl dört ay daha yattım

1980'de cezaevine girme nedenin neydi?

Aranıyordum zaten ama yakalanmam, Feriköy bölgesine yapılan bir operasyon nedeniyle oldu. İlk operasyon Anadolu yakasına yapılmış, Anadolu Bölge Komitesi'nde yer alan Arif ve mahalle çalışmaları içinde olan arkadaşlar yakalandı. Galiba o operasyondan altı ya da sekiz ay sonra bizim bölgeye operasyon yapıldı. Bize yapılan operasyon, o dönem İstanbul'da geniş alana yayılan bir operasyondu, 1980 Mart'tı sanırım, randevusu olan arkadaşların randevulara gelmemesi nedeniyle şüphelendim. Sonra öğrendim ki operasyon başlamış. Biz ne olduğunu anlamaya çalışıyorduk. Bölgeden birçok arkadaşın gözaltına alındığını öğrendim. Bir arkadaşımın resepsiyonist olarak çalıştığı bir otelde kaldık Zübeyir'le. Ertesi gün Hafız'a bir randevu verdi Zübeyir. Randevu yerine gittiğimizde anladık ki randevu yeri pusu yeri olmuş. Bunun nasıl olduğunu öğrenemedik çünkü Hafız oradaydı ama bizimle gözaltına alınmadı, tutuklanmadı ve hakkında herhangi bir işlem yapılmadı.

Çıktıktan sonra da görme ve konuşabilme imkânımız olmadı çünkü hayatını kaybetmişti. Ağır sağlık sorunları olan bir arkadaştı. Bizim davamızda ismi bile geçmedi. Biz böyle muammalı bir şekilde yakalandık.

Zübeyir'le beni şubeye götürdüler. Ben o sırada Feriköy Spor Kulübü'nde futbolcu olarak görünüyordum, futbolcu kimliğim de vardı. Zübeyir'i tanıyorlar zaten, ben de Zübeyir'le alınan bir kişi oldum. Ben Feriköy Spor Kulübü'nde futbolcu olduğumu, akşam da maçım olduğunu söylüyorum. Onlar Zübeyir'e yükleniyorlar. Feriköy'de bir MİT memuru öldürülmüş ancak şubeye götürüldüğümüz zamana kadar bilmiyorduk, şubede bunu sormaya başladılar. O operasyonda alınan üç arkadaşımıza polis işkence ile kabul ettirmiş. Onlara bir ifade yazmış, sanki her şeyi onlar yapmış gibi de kâğıda geçirmişler. Zübeyir'i de onun içine kattılar. Şubeye gittiğimizde bir arkadaşımızı getirdiler, polis işkence yapmış, karısı üzerinden de baskı gördüğü için saklayabildiklerini saklayıp bir kısmını söyleme kararı almış. Zübeyir'i tanımayan yoktu zaten, onu söyledi. Benim de Ekrem olduğumu söyledi. O andan itibaren beni havalarda, yerlerde duvardan duvara çarpa çarpa, şubenin içine doğru sorguya götürdüler. İsmim bu şekilde ortaya çıktığı halde ben, kimlikteki ismimde ısrar ettim. MİT'çinin öldürülmesinden haberdar olmadığımızı dile getirdim. Arkadaşlarımızın işkence ile bunu kabul etmiş olmasıyla, planlayanın ben olduğumu ve silahı benim getirdiğime dair bilgilerle işi bir kurgu haline getirmişler. Her şey benim üstüme yıkılmış ve polis bunu bana kabul ettirmeye çalışıyordu.

Birinci Şube kısmında herhalde birkaç saat işkence devam etti ve bir şey oldu; beni birdenbire palas pandıras aldılar, tekme tokat binanın en üst katlarında bir yere götürdüler. "Artık buradan çıkışın yok, sorgunu bundan sonra biz yapacağız, siz bizden bir can aldınız biz de sizden alacağız" dediklerinde MİT'in elinde olduğumu anladım. İsnat ettikleri şeyle alakam yok, işin komik tarafı olayı Birinci Şube'de duydum. Çözülen arkadaşları getirdiler, çözülen arkadaşların da benim de gözlerim bağlı ama arkadaşları seslerinden tanıyorum. Polis onlara ne yazdırdıysa aynısını anlattılar, polis bana da kabul ettirmeye çalışıyor. Ben hiçbir şekilde kabul etmedim. Ev adresi istediler, ev adresi vermedim. Silahları soruyorlar, ben de hiçbirini tanımadığımı, olayla hiçbir ilgimin olmadığını söylüyorum. Askıya asma, elektrik, tazyikli su, soğukta ve aç bırakma, tamamen susuz bırakma gibi her türlü işkence, her türlü baskıyı günlerce uyguladılar. MİT'te altı gün kaldım, altı gün tek lokma yememe izin vermediler. Sadece zaman zaman tuvalete gittiğimde, tuvalet

musluğundan birkaç yudum su içerek susuzluğumu giderebildim. Onun dışında kesinlikle susuz, uyumadan geçti. Yaptıkları işkence bana ölümü hissettirme üzerineydi... Kendilerinden bir kişinin öldürülmüş olması nedeniyle artık beni yok hükmünde kabul ediyorlardı. Yaptıkları her şeyi ölümüne yapıyorlar. Elektrik seansı oluyor: her yerden elektrik veriyor, parmağına bağlıyor, ayağına bağlıyor, pipine bağlıyor, telin ucunu kafana tutuyor. Artık gözleri dönmüş biçimde tek dertleri kabul etmem olmuş, ben de hiçbir şekilde kabul etmiyorum, direniyorum. Bazen öyle bir nokta geliyor ki artık ölüyorum, tekrar hayata dönemeyeceğim diye düşünüyorum, kendimden geçiyorum defalarca. Özellikle askıdayken elektrik veriyorlar. Askıdayken elektrik verdiklerinde insanın dengesi tamamen kayboluyor, algıları bozuluyor. Defalarca bayıldım, her seferinde üzerime buz gibi soğuk su sıkılarak kendime getirildim. Bayıldığımda beni karanlık bir odada ellerimden ve ayağımdan kelepçeleyerek, uyumamam için sürekli ayakta tutarak, dalma ihtimaline karşı da bilardo sopası gibi sopayla her yerime, özellikle kemiklerimin üzerine acının şiddetini artırarak vuruyorlardı. Bu işkence aralıksız devam etti. Günlerce böyle. Zaman zaman arkadaşlarım getiriliyor. Hatta bir seferinde getirilen arkadaşlarımızdan biri benim kabul etmemi, mahkemede ret edebileceğimizi söyledi. Ben de böyle bir şeyi asla kabul etmeyeceğimi söyledim.

Yine bir seferinde, olayı yaptığını kabul eden arkadaşlarla hepimizi ayrı odaya koydular, benim gözüm kapalı, onların ki kapalı mı değil mi bilmiyorum. Hepsi konuşuyor, arkadaşlarım bir an önce mahkemeye çıkmak için benim ifadeyi imzalamamı istiyorlar. Ben de "Eğer siz yaptıysanız beni ilgilendirmez, imzaladıysanız da beni hiç ilgilendirmez ama ben yapmadım ve kabul etmeyeceğim" dedim. Beşinci veya altıncı gün olsa gerek, gece ve hava çok soğuk, üzerimde çok ince bir şey var, beni gene derdest edip bir arabaya tıkıştırıp bir yere götürdüler. Nereye götürdüler bilmiyorum, gözlerim bağlı. Kapkaranlık her şey, sonra arabadan indirdiler herhalde bir arazideyiz çevreden gelen bir ses de yok, "Yürü" diyorlar. Düşe kalka sürekli ittiriyor, tekme tokat girişiyorlar, "Artık sen bittin, yoksun artık" diyorlar. Silah dayıyorlar kafama, ikide bir "Sıkacağız kafana" diyorlar. Faili meçhul gibi bir şey yapmak istiyorlar ama ben yürümedim onlar sürüklemeye devam etti, ne yapacaklarsa yapsınlar, artık öyle bir noktaya geldim. Orada da beni ellerinde ne varsa onunla dövdüler, çamurlarda sürüklediler. Her şeye rağmen yürümedim ve bir süre sonra vazgeçtiler. Ne kadar sürdü tam hatırlamıyorum ama epey bir zaman sürdü, sonra tekrar geri şubeye getirdiler ve aynı şekilde

devam etti elektrik, askı gibi uygulamalar. Ben hiçbir şeyi kabul etmedikçe onların hiddeti arttı ama sonra bir noktaya geldiğinde beni aşağıya indirdiler. Beni aşağıya 1. Şube'ye indirirken bir tanesi "Yukarıda hiçbir şeyi kabul etmedin eğer aşağı indiğinde bir şey kabul edersen seni vururuz," öteki de "Lan taşaklarını yerim senin, orada da kabul etme" diyor.

Siyasi şubede de son güne kadar işkence devam etti ama biraz daha hafifti, hücrelere atıyorlardı hiç değilse. Hücrelere atıldığında üç, beş lokma yeme, biraz soluklanabilme fırsatın oluyordu. Yukarıdan aşağıya indirildiğimde, olayın kabul ettirildiği arkadaşlar da ifadelerini vermiş zaten. Hakkımda saçma sapan ve hiç alakam olmayan ifadeler verilmiş, ben hepsini orada da reddettim. Dolayısıyla onların ifadeleriyle benim ifadem arasında ciddi bir çelişki ve polis açısından sorun oldu ama benim ifademe böyle bir şeyi geçiremediler. O dönemde genellikle ifadeleri okutturmadan zorla imzalattırıyorlardı, ben ifademi okudum ve öyle imzaladım. Yaklaşık on beş gün kadar kaldık şubede. Bu on beş gün içerisinde işkence görmeyen arkadaşımız olmadı, hepsi işkenceye maruz kaldı. İlk iki gecede mahallede ve fabrikalarda bulabildikleri kim varsa getirmişler, elliye yakın kişiydik ve son gözaltına alınanlar da biz olduk sanıyorum.

MİT'çinin öldürülmesinin aslında Kurtuluş'un işi olmadığı, kısa bir süre sonra polis tarafından da anlaşılacaktı. TİKKO olayı üstlenen bir bildiri dağıtmış meğerse. MİT'çiler ve şubedekiler ise bunun bir aldatmaca olduğuna karar vermiş. Bu arada kabul eden iki, üç kişi de varken olayı bizim üzerimize yıkarak herhalde üzerlerindeki baskıyı azaltmaya çalışmışlar. Sanıyorum 1982 yılında TİKKO'nun askeri kanadından olan bu ve benzeri eylemlerden sorumlu kişi yakalanıp kabul edince, bizim savcı o güne kadar beklettiği bizim iddianameyi çok kısa bir zamanda hazırladı ve mahkeme başladı.
Biz Sultanahmet'te yatarken MİT'çinin öldürülmesini kabul eden kişi geldi oraya ve onunla da tanışmış oldum. Bizim iddianamelerimiz içinde bu eylem yer almadı.

On beş gün şubede kaldıktan sonra bizi otobüslerle Selimiye'ye götürdüler. Savcılığa çıkmayı beklerken ifadelerde kim ne demiş, nasıl demiş, niye olmuş gibi şeyleri konuştuk. MİT'çiyi öldürme olayını kabul edenlerle yüz yüze ilk defa orada bir araya geldim ve niye kabul ettiklerini sordum. Onlar da savcılıkta ret edeceklerini söyledi ama olan olmuştu artık. Bizi de gazetelerde "MİT'çiyi öldürenler" diye lanse ettiler. Yıllarca iddianame yazılamadı.

Birinci Şube'de kaldığınız sürede ve daha sonrasında sizinle ilgilenen oldu mu?

Ailemin benim yakalandığımdan haberi olmadı. Yazdığım mektupla cezaevinde olduğumu öğrendiler. Diğer arkadaşlarımızın ailelerinden küçük mesajlar geliyordu. O dönemde şubeye alındığınızda aileler dışarıdan, not iletebilir, giysi getirebilirdi. Benim öyle olanaklarım yoktu.

Tutuklanman nasıl oldu?

Savcılığa çıkartılıyorsun, yanlış hatırlamıyorsam Abdulkadir Davarcıoğlu idi savcı; ha polis departmanı ha savcı fark etmez, öyle biriydi. İfade aldığı insanları aşağılamanın yanı sıra rahatlıkla şiddet uygulayabiliyordu. O savcıya ifade verildikten bir gün sonra mahkemeye sevk edildik. Bizi Selimiye Kışlası nezaretine attılar, ertesi gün çıkarıldığımız mahkemede yedi, sekiz kişi haricinde hepimizi tutukladılar. Ertesi gün gece vakti Davutpaşa Cezaevi'ne sevk ettiler. Davutpaşa'da bir karşılama dayağı olmadı fakat alttaki tecrit koğuşlarından birine attılar. Bir sürü ranza ve yatak var ama üstümüze örtecek bir şey yok. Ben fecaat durumdayım ayakta duramıyor, arkadaşlarımın yardımıyla yürüyorum. Kollarım çalışmıyor, ayaklarım iltihaplanmış, hiçbir tedavi yok ve vücudumda her yer morarmış. İnsanlıktan çıkmış bir halim var yani.

Bir hoparlör var oradan duyuyoruz, başçavuş sürekli tehdit ediyor, "Burası cezaevi, kurallara uyacaksınız" diye konuşup duruyor. Uğraştık ama battaniye ve yatak getirmediler. Ben burada hoparlör varsa mikrofon da vardır diye düşündüm ve "Olan yatakları kapının önüne getirin yakalım" dedim. Biz yatakları kapının önüne taşımaya başladık, aradan fazla bir zaman geçmedi, askerler koşa koşa geldi, "Battaniye istedik vermiyorsunuz, hava çok soğuk" dedik. Komutanın geleceğini söylediler. Hoparlörden konuşan başçavuş geldi, istediklerimizi getireceğini söyledi. Bir değil ikişer battaniye geldi. Birkaç gün orada kaldık.

Doktor istedim, doktora çıkartmıyorlar: İlaç yok, doktor yok. Üst katta kalan arkadaşlarımızın da ısrarıyla bizi tecrit bölümünden alıp en üst katta arkadaşlarımızın kaldığı koğuşa götürdüler. Koğuşa gittiğimde baktım ki bütün tanıdıklar orada. Hilmi ve Metin bizden kısa bir süre önce operasyon yemiş. Hilmi'nin yanındaki yatağa geçtim. Oradaki tedavimde sağ olsun Hilmi'nin çok katkısı olmuştur. O işkencenin izleri hâlâ durur bedenimde. Samsun'da o kadar işkence yapılmış bu kadar iz kalmamıştı. İstanbul'daki her cezaevinden ve her Şube'den mutlaka bir yara izi kaldı bende.

Davutpaşa Cezaevi'nin tecrit koğuşlarında tahtadan ranzalar vardı, yukarıya çıkarttıklarında ise yataklar yerde ve duvar diplerindeydi. Tedavi epey sürdü, bu arada herkesle tanıştık. Kimsenin tanımadığı Murat isminde biri de bizimle birlikte tutuklandı. Bu arkadaş bizimle sanıyorum iki, üç ay yattı. Baktık ki bu arkadaşın hiç bir siyasetle ilişkisi yok, daha sonra onun istihbarat elemanı olduğuna karar verdik. Buna rağmen ona herhangi bir şekilde kötü davranmadık. Koğuştaki her şeyden hepimiz kadar yararlandı. Bir gün arkadaşlardan biri geldi, bu Murat isimli kişinin cuma günleri namaz kılmak istediğini söyledi, ben de ibadetine karışamayacağımızı söyledim. Arkadaş da gitmiş benim söylediğimi iletmiş, bunun üzerine geldi bana teşekkür etti. Birkaç ay yattı geldiği gibi de gitti. Bizim iddianamede de beraatine karar verilen kişilerin içindeydi. Sonradan bir daha hiçbir şekilde görmedik.

Zaman içerisinde dikkatimizi cezaevi koşullarını düzeltmek, onun üzerinden birbirimizi iyileştirmek, birbirimizle ilgilenmek, cezaevi koşullarını yaşanılır hale getirmek üzerine çevirmeye başladık. Öncelikle o güne kadar olmayan bir yapı kurmaya karar verdik. Kurtuluşçu olarak orada bulunan arkadaşlarımızın günlük hayatlarını idame ettirirken bir düzen sağlayabilmek için komite kurduk, bunda Metin ve ben görev aldık. Cezaevinden çıkıncaya kadar da ayrı yapı, ayrı düzende devam etti. Cezaevleri Koordinasyonu olduk daha sonra. Önce Davutpaşa idi ondan sonra İstanbul Cezaevleri Koordinasyonu oldu.

Cezaevi Koordinasyonu ne yapıyordu?

O zaman Sağmalcılar, Alemdağ, Davutpaşa cezaevleri vardı ve bunlar arasında haberleşme düzeyinde koordinasyon sağlıyordu. Haberleşmeler, mahkemelere gidiş gelişlerde oluyordu.

Diğer siyasetlerle ilişkiler nasıldı?

Davutpaşa'da her siyasetin koğuşu ve komünü vardı. Tek kişi ya da üç, beş kişi olan siyasi gruplar ya kendi komünlerini kurar ya da oradaki komüne katılırdı. Aslında cezaevinde siyasetler arasındaki ilişkilerin dışarıdaki ilişkilerden daha iyi olduğunu söyleyebilirim. Dışarıda birbiriyle ilişkilenmeyen, mümkün olduğunca birbirlerinden uzak duran yapılar, cezaevinde konuşur, tartışabilir, birbirlerini anlamaya yakın hale geldi. Davutpaşa'da bizim bulunduğumuz katta Devrimci Yol, Devrimci Sol, Emeğin Birliği, HDÖ, Dev-

rimci Kurtuluş gibi siyasetler vardı ve bu siyasetlerin kurmuş olduğu bir konsey vardı. Tartışmalar her siyasetin temsilcisinin olduğu bu konseyde yapılırdı. Her siyaset çoğunluğuna bakılmaksızın bir oy hakkına sahipti ve oylama sonucunda çıkan karara herkes katılır uygulardı. Bu konsey yapılanması başlangıçta biraz zayıf işlese de zamanla mücadelenin içinde insanlar birbirini tanıdıkça, İstanbul'da ve Davutpaşa'da cezaevi direnişlerinin odağı olacaktı. Davutpaşa'da başlayan direnişin yaktığı ateş Metris'te devam etti. Davutpaşa'da baskının ilk günlerinden itibaren, güçlü mücadele anlayışı ve direniş olmasaydı belki Metris için de kolay olmayacak, Ankara Mamak gibi belki İstanbul'da da bir Metris olacaktı. Bu anlamda Davutpaşa iyi bir örnek olmuştur. O konseyin etkisi var bunda. Gerçekten orada mücadeleci insanlarla birlikte olmamız bir şanstı. Birbirini dinleyebilen, birbirlerine saygı duyan, mücadele içinde birbirlerini tanımış, cezaevinde hak mücadelesinde yaşayarak birbirlerini sınamış insanların oluşturdukları o birlik, bir meşale oldu ve büyüdü.

12 Eylül askeri darbesine giden süreçte sol örgütlere yönelik operasyonlar başlamıştı, siz cezaevindeyken yapılan askeri darbe size nasıl yansıdı? Nasıl tepki verdiniz?

Bir insanın dışarıda iken darbeye yakalanması halinde, hayatta kalma ve mücadele etme alternatifleri çok fazla olabilir. Ama cezaevinde darbeye yakalanmak başka bir şey, bir insanın başına gelebilecek en kötü şeylerden biri. O günler ben ve bir kısım arkadaş için gerçekten çok ağır yaşandı. O günlere adım adım nasıl geldiğimizden biraz bahsetmek isterim:

Henüz daha Nisan/Mayıs 1980 ve Davutpaşa Askeri Cezaevi'ndeyiz. Biz en üst katta kalıyoruz, bütün cezaevlerindeki Kurtuluşçuları yönetecek bir yapı olduk. Kendi koğuşumuzda eğitim çalışmaları yapıyor, yetersiz de olsa elimizde olan bazı kitapları okuyor, siyaset konuşuyor, zaman zaman küçük gruplar halinde tartışmalar, seminerler yapıyoruz. Cezaevine girdiğimiz ilk günlerde o kadar sıkıntılı bir durum yoktu. Eskiden cezaevine girmiş, sivil cezaevinde üç, dört ay yatmış olmaktan kaynaklı, cezaevi tecrübesi olan bir tek ben varım. Bu arada iyi değerlendirilirse cezaevi, iyi bir eğitim yeri. Şartları tartışmak, ülkedeki ve dünyadaki gelişmeleri tartışmak için iyi bir okul. Başlangıçta önemli ölçüde bunları yapmaya çalıştık. Kitap, gazete ve cezaevinde insanca ve biraz daha iyi yaşama taleplerimize cezaevi idaresi sonuna kadar direndi. Bizim kitap, gazete, televizyon ve radyo taleplerimizi her sefe-

rinde erteledi, karşılamadı. Bu durum karşısında taleplerimizi daha yüksek sesle ve daha ısrarla dile getirmeye başladık. Bu arada gerginlik arttı. Cezaevi Müdürü Binbaşı Adnan Özbey, siyasi mahkûmlara karşı ne yapılacağı konusunda eğitim almış biri ve gerçekten süreç içerisinde bunu daha iyi görecektik. Daha sonra Metris'in de müdürü oldu. Belli ki asker cenahında bu konuda uzman sayılıyordu. Bizim insanca yaşama taleplerimiz yükseldikçe, Binbaşı Adnan da şiddetin dozunu artırdı ve her durumda şiddetle üzerimize geldi.

Dört koğuşun baktığı, upuzun, aşağı yukarı elli metre uzunluğunda, takriben üç metre genişliğinde bir koridor var. Tavanlar da oval biçimde eski tip bir mimari tarzda. Koridorun bir başında demir parmaklıklar var, oradan görüşe çıkılıyor, tutukluların giriş çıkış yeri orası... Demir parmaklıkların ön tarafında kum torbaları var, askerler bu kum torbalarının üzerinde Thomson silahlarını koridora çevirmiş vaziyette durur. Binbaşı Adnan'la taleplerimiz üzerinden didişiyoruz.

Bir gün koridorda gene slogan atmaya başladık, kum torbalarının üzerindeki askerler koridorun duvarlarına, tavanına ve bize doğru ateş etmeye başladı; fakat koridorun tavanına vuran mermi aşağıya sekiyor, yere çarpıp şarapnel gibi patlıyor. Koridoru bu şekilde bir anda otomatik tüfeklerle taradılar. Bu arada koridorun dışarıya bakan pencerelerinden de kurşun yağıyor. Bahçede güvenlik alan asker de olduğu yerden ateş ediyor cezaevi pencerelerine doğru. Koridorda iki yüze yakın tutuklu var, koridor alamet bir halde. Biz hemen yerlere kapaklandık. Pencere boşluklarına, kapı boşluklarına... Bu arada kendini koğuşa atabilenler olarak koğuşa sığındık. Koridorda kalanlar da sürüne sürüne koğuşa girmeye çalışıyor. Büyük bir panikle herkes koğuşlara girebildi, koğuşlardan diğer koğuşlara "Ölen, yaralanan var mı? " diye bağırıyoruz. Kimi koğuşlarda ölü, yaralı ve ağır kanamalıların olduğu söyleniyor; biz hangisinin gerçek, hangisinin abartı olduğunu anlayamıyoruz. Adnan bu işi yaptırdı ama herhalde bu sonucu çok fazla hesap edememiş ki kimi koğuşlardan ölü, yaralı var denilince paniğe kapıldı. "Ölüleri, yaralıları verin yoksa gelip alacağız!" diye bağırmaya başladı. Biz de "Giremezsiniz!!" diye bağırıyoruz ama bu arada anladık ki ölen yok, üç dört arkadaşımız yaralı, onlar da çok ağır değil. Bütün bu bağırtı çağırtılardan sonra koğuşlara girip yaralıları almaya çalışırlarken tekrar arbede oldu, sonuçta yaralıları alıp gittiler. Konseyde konuştuk ve hem bu durumu protesto etmek hem de haklarımızı almak talebiyle açlık grevine başladık. İlk defa açlık grevi yapacağız,

hiçbirimiz bu konuda hiçbir şey bilmiyoruz. Aramızda daha önceden açlık grevine katılmış olan yok. Ama biliyoruz ki bedenimizi mücadelenin tam ortasına koyarak bir şeyleri lehimize çevirebiliriz. Yalnızca su ve şekerli su içeceğiz diye karar aldık. Öyle olur diye düşündük. Bu arada açlık grevi, süresiz açlık grevi ve ölüm orucunun ayrımlarını tartışıyor, aramızda anlamaya çalışıyoruz. Cezaevinin çoğunluğu açlık grevine katıldı. Biz taleplerimizi iletiyoruz, Adnan hiç umursamıyor; yani öyle görünüyor.

Dışarıya bu olay yansıdı mı?

Avukatlar aracılığıyla açlık grevini dışarıya yansıttık. Dışarıda aileler de mücadele ediyor fakat biz açlık grevi ne, ölüm orucu ne o güne kadar düşünmemişiz, bilmiyoruz. Bizim açımızdan iyi bir tecrübe oldu.

Sanıyorum altıncı günün sonunda adli müşavir geldi, Adnan masanın başına oturdu, hatırladığım kadarıyla avukat olarak Ercan Kanar ve bir avukat daha geldi. Devrimci Yol'dan Süleyman, bizden ben, bir arkadaş daha masada oturuyor. Pazarlık ediyoruz. Kitaplarımız, gazetelerimizin verilmesini, dışarıdan yiyecek alınmasını istiyoruz. Adnan ısrarla ret ediyor, bizim taleplerimizin karşılanmayacağı söyledi. Çok şey istiyormuşuz! Görüşmeye ara verildi. Biz çıktık yukarı arkadaşlarımızın yanına, durumu anlattık. Taleplerimizde ısrarlı olmaya karar verdik, toplantıya indik. Bu sefer Adnan taleplerimizin karşılanacağını söyledi. Avukatlar ve adli müşavirle birlikte yazılı olmayan bir anlaşma sağlandı.

Açlık grevinin bitirilmesine karar verdik ama açlık grevi nasıl biter? Ne yenir, nasıl yenir bir şey bilmiyoruz. O gün normal yemek, sulandırılmış süt, çay ve kahvaltılıklar geldi fakat ne yapacağımızı bilmiyoruz. Bilerek bilmeyerek herkes bir şeyler yedi. Sulandırılmış süt içenlerin dışındakilerin hepsi çok zor durumda kaldı. Bir tecrübe de bu oldu bizim açımızdan. Birinci açlık grevi böyle oldu.

Binbaşı Adnan'ın siyasi tutukluları hizaya getirmek diye bir projeksiyonu var ve o projeksiyon üzerinden hareket ediyor. Daha sonraki dönemlerde biz direnip mücadele ettikçe, Adnan'ın, başımıza büyük işler açıp işkence yaptıktan sonra "Sizden beş tane olsa var ya beş tane, bu memlekette her şeyi hizaya getiririz" dediğine şahit olacaktık.

Ailen ziyarete geldi mi?

Ailem, kaldığım tüm cezaevlerinde aralıklı olarak ziyaretime geldi ama her hafta ziyarete gelebilecek imkânları yoktu. Hem çok uzakta, Samsun'da yaşıyorlar hem de bu yolculuklar çok masraflı idi onlar için. Cezaevine görüşe gelmek bile onlar açısından bir külfetti ama benimle bağlarını hiçbir zaman kopartmadan imkânları elverdiği ölçüde görüşlere geldiler.

Komün içinde sorunlar yaşanıyor muydu?

Komün içinde sorun yaşandığını hatırlamıyorum. Bizim komünde gelen para ve erzak paylaşımını, yanlış hatırlamıyorsam, Hilmi yapıyordu. Hilmi, ortak yaşam alanlarında gerçekten dikkatli ve kılı kırk yaran bir arkadaşımız olmuştur her zaman. Gelen bütün para ve yiyecekler komüne teslim edilir, komünde ortak dağıtılırdı. En sıkıntılı nokta sigaraydı. Ben o dönemde çok sigara içiyordum. Adam başı beş ya da on tek sigara verilirdi ve bir sigara tiryakisi için bu yetersizdi. Zaman zaman bunun zorlukları oldu ama önemli bir tartışma, gerilim yaratmadı.

Cezaevindeki ruh halini hatırlıyor musun?

Samsun'da iki, İstanbul'da dört olmak üzere toplam altı kez cezaevine girdim. 1975-76 yıllarında cezaevine girdiğimde birkaç ayda tahliye ediyorlardı ama 1980'de Davutpaşa'ya girdiğimde ve 1984 sonunda Metris'e girdiğimde, artık cezaevinden sağ çıkamayacağımı düşündüm. O dönemin cezaevi koşulları bıçak sırtıydı. Oradaki hayatı bir yaşam biçimi olarak seçip öyle davranmaya karar verince, bir sürü şeye dayanmak, direnmek daha kolay oluyor. Ben cezaevini böyle yaşadım.

Kişisel bakımınızı yapabiliyor muydunuz?

Davutpaşa'da bizim kaldığımız dönemde hamama iki, üç ayda bir gidilirdi. Su zaten çok sınırlıydı, sabah-öğle-akşam on, on beş dakika akardı. Haftanın belirli günlerinde musluklardan kırk beş dakika sıcak su akacağı söylenir, o arada sırayla banyo yapılırdı. Üç ayda bir yürüyerek aşağı yukarı iki yüz metre ileride, kışlanın ortasındaki bir hamama götürürlerdi. Sıcak ve soğuk su ayarı olmayan bir hamamda kâh yanarak kâh donarak on, on beş dakika akan suda, elliye yakın kişi yıkanabildiği kadar yıkanırdı. Sakal tıraşı oluyorduk. Daha sonraki dönemde jiletler de mücadele konusu oldu. İdare "siyasi

mahkûmları yola getirmek" üzerinden kafasını çalıştırdığı için, bugün baktığında en komik, en basit ihtiyaçları bile orada mücadele ederek almak durumunda kaldık. Çamaşırlar aileye gönderiliyordu. Benim gibi ziyaretçisi gelmeyenlerin üst başı, ya akan kısıtlı suda kendimiz yıkayarak ya da arkadaşlarımızın ailelerine gönderilerek temizleniyordu. Metris'te de ayda bir sıcak su akardı ama sabunlanıp da arınmaya çalıştığında su kesilir ya da soğuk su aniden sıcak suya dönerdi.

Spor yapabiliyor muydunuz?

Davutpaşa'da birkaç denemem oldu ama orası spor yapmaya pek uygun değildi.

Davutpaşa Cezaevi yaşamına dair ekleyeceklerin var mı?

Davutpaşa bizim gittiğimizde orta bir, orta iki, orta üç, üst kat ve alt kattan oluşan bir cezaeviydi. Orta üç dediğimiz bölümde TKP'liler kalıyordu. Koridorda silahla taranmamızdan sonra yaptığımız direniş sonucu, cezaevinde koşullar biraz daha gevşedi. Binbaşı Adnan üst katı tamamen kapattı, üst katta bulunanları orta bire götürdü ve o direnişin sonucu olarak her siyaset kendisine ait bir koğuş elde etti. Bütün siyasetler kendi arkadaşlarını bir araya topladı. Devrimci Sol'un yetmiş, seksen kişilik bir koğuşu vardı. Bizim atmış civarında arkadaşımız vardı. Devrimci Yolcular da aşağı yukarı elli kişi kadardı. Halkın Kurtuluşu'nun da bir koğuşu vardı.

Orta birde kitap, gazete, televizyon gibi şeyler sağlandı, eğitim çalışmaları yapılabilir, kültürel faaliyetler sürdürülebilir hale geldi. Kimimiz İngilizce çalışıyor, kimimiz saz dersi alıyordu. Çok heves ediyordum saz çalmaya ama bir türlü beceremedim. Denedim denedim olmadı. Birlikte kitap okuyup kitapları tartışan gruplar oluşturduk. Zaman zaman çeşitli konularda seminerler veriyor, güncel politikaya dair tartışmalar yapabiliyorduk...

Kurtuluşun bir cezaevi politikası var mıydı?

Bunu, darbe öncesiyle merkez yönetim kadrolarının yakalandığı zamana kadar olan dönem ve sonrası olmak üzere ikiye ayırmak lazım.

Bizim yattığımız darbe öncesi dönemde, cezaevleri örgütün ilgi alanına girmiyordu aslında. Cezaevine girmiş olan insanların nasıl yaşadıkları, neye ihtiyacı olduğuna dair örgütlü bir politika yoktu. Darbeye kadar da örgütümüzün bir katkısı olmadı cezaevinde yaşayanlara. Ya ne yapacaklarını bilmi-

yorlardı ya da başka bir şey. Cezaevinde yaptıklarımız tamamen el yordamı ile geliştirilmiş şeyler. Ailelerin kişisel çabaları, kişisel destekleri vardı yalnızca... Zannedildiği gibi içerideki faaliyetlere destek olucu çabalar içine girmiş örgütlü bir yapı olmadı. Cezaevinde dışarıyla örgütsel bağlantı kurmak gibi bir çabamız hep oldu ama onların böyle bir çabası olmadı. Her şeyi kendi başımıza ve gerçekten el yordamıyla yaptık. Cezaevine yeni düşmüş arkadaşlarımızdan dışarıda neler olup bittiğini öğreniyor, onların anlatımları üzerinden bilgi sahibi oluyorduk. Cezaevleri arasında bir haberleşme akışı zaten vardı. Yazılı hale getirdiğimiz kimi metinler, Davutpaşa'dan Alemdağ'a, Alemdağ'dan Sağmalcılar'a ya da Sağmalcılar'dan bize gelip gidiyor, sürekli bir akış sağlanıyordu. Cezaevleri arasındaki haberleşmenin, dışarıdan bize gelen haberleşmeden daha iyi olduğunu söyleyebilirim. Bu anlamda bir koordinasyon da oluşmuş oluyordu. Örgüte değen ya da yakınında olan ailelerden haberler gelirdi.

İkinci dönem ise cezaevine girenlerin üyeliklerinin askıya alındığı ve ilginin arttığı dönemdir.

Görüşler rahat mıydı?

Görüşler, daha sonraki uygulamalara göre sözünü ettiğim dönemde aslında rahattı. İki tane demir parmaklık arasında bir tane asker, demir parmakların üzerinde ince tel örgüler, yarım metre civarında bir boşlukta ziyaretçilerimizle karşılıklı, bağıra çağıra konuşuyoruz. Davutpaşa'daki ziyaret yerlerimiz böyleydi...

Askeri darbeye doğru giden süreçte cezaevi yönetiminde bir takım değişiklikler oldu mu?

Bence darbeden önce, 1980 Temmuz ve Ağustos aylarında yapılan uygulamalar, Davutpaşa cezaevi yönetiminin bir hazırlık içinde olduğunu gösteriyor. Üzerimize silahla ateş edilmesi, cezaevindeki öncü unsurların tecrit koğuşlarında toplanması bunu gösteriyor. Orta bir tarafına aldıktan sonra, bir süre rahat bir ortamımız oldu fakat giderek yeni yaptırımlar uç vermeye başladı. "Gördüğünüz her asker sizin komutanınızdır, herhangi bir şey için kapı altına çağıracağınız askere, 'Komutanım bakar mısınız?' diyeceksiniz" demeye başladılar. Gönderilen kitap, gazete ve dergilerin içeri alınmasını zorlaştırmaya başladılar, peşinden de saldırdılar.

Dokuz günlük açlık grevi sonrasında kazanımlarınız oldu mu?

Bütün haklarımızı geri aldık. İdarenin bütün direnmelerine rağmen, cezaevi konseyinin başarılı politikası nedeniyle bütün haklar tekrar geri alındı. Cezaevi idarelerinden bu hakları mücadele ederek, direniş yaparak alıyorsunuz ama cezaevi idaresi, açlık grevini bitirtmek için yapıyor bunu. O hakların kalıcı hale gelebilmesi için her gün aynı şekilde mücadeleye devam etmek zorundasınız. "Hakları aldık, bitti" diye bir şey yok. Onlar hakları tırtıklamaya ve geri almaya çalışıyor ve buna karşı tekrar tekrar mücadele etmeniz gerekiyor...

1980 Ağustos ayı idi, bir gün Binbaşı Adnan geldi ve bizim koğuştan aralarında benim de olduğum beş, altı kişinin ismini okudu. Bu isimlerin derhal çıkmasını ve tecrite götürüleceklerini bildirdi. Diğer koğuşlarda da aynı şeyi yapmış. Biz oturduk konsey olarak arkadaşlarımızı vermeme kararı aldık. Bütün arkadaşlar, cezaevi idaresinin okuduğu isimlerin çevresinde kol kola girerek halka oldu, bir zincir oluşturdu. Adnan ve Yüzbaşı Emin birçok defa gelip tehdit etti ve birçok defa çeşitli vaatlerde bulunarak insanların zincirden çıkmalarını sağlayacak şeyler söyledi. Bir kısım arkadaşlar çıktı ama bu çok azdı. Diğer bütün arkadaşlar bizi vermemek için Adnan ve Emin Yüzbaşı'nın tehditlerine veya kandırmacalı sözlerine kanmadan direnmeye devam etti. Askerler koğuşlara daldı, bu arada koğuşların açıldığı koridorda çift sıra dizilen askerler, ellerinde cop ve demirlerle ikinci bir koridor oluşturmuştu. Koğuşlardaki halkalardan zorla söktüklerini alıyor bu koridorun ortasına atıyorlar ve kafa, göz yara yara ileride bir yere doğru sürüklüyorlar. Bir koğuş yapmışlar. Liste dışındakileri bir koğuşa, listedekileri de ziyaret yeri olarak kullanılan yere götürdüler. Ellerinde demir çubuk ve borularla rastgele vurdukları için vücudumuzda morarmamış, ezilmemiş yer kalmamıştı. Döve döve getirdikleri bu yerden, tekrar döve döve otuza yakın kişiyi tecrit hücrelerine attılar. Tecrit hücrelerine geldiğimizde gördük ki o güne kadar cezaevindeki mücadelede aktif olan bütün arkadaşları bir araya toplamışlar. İdare böylece cezaevindeki bütün tutuklulara ders vermeyi hedeflemiş...

Aynı işkenceyi artık her gün yapmaya başladılar. Anladık ki bize diz çöktürebilirlerse cezaevi idaresinin büyük bir başarısı olacak ve bütün cezaevine bizi teslim aldıklarını söyleyeceklerdi. Biz de sonuna kadar mücadele edeceğimizi, işkencenin her türüne direneceğimizi Binbaşı Adnan'a ve bize bu işkenceyi yapan subaylara söyledik. Artık her sabah sayım bahanesiyle kaldırılıp sopadan geçiriliyorduk, öğlen ve akşam aynı şekilde tekrarlanıyordu.

Daha önceki sayımlarda, koğuşun içinde olmamız yeterliydi. Aldığımız hakların en önemlilerinden biri buydu. Bir veya iki asker koğuşun içerisine girer, kâh yatağında kâh gezinirken koğuşu sayar ve giderdi. İdare veya askerle olan ilişkide "Bakar mısın!" denir bir talebin varsa onu söyler veya bir dilekçe vereceksen onu verirsin iş biterdi. Kitap, gazete de elde ettiğimiz kadar olur ve onlardan yararlanırdık.

Tecrit koğuşuna atıldığımızda bütün bunlar değişti. Kitap, gazete yok, askere "komutanım" dememiz, sayımlarda ayağa kalmamız, tek sıra halinde havalandırmaya çıkmamız, "Sağa dön marş, kıta dur" yapmamız, her sayıma çıktığımızda İstiklal Marşı söylememiz isteniyor. Bu arada cezaevi idaresi, bulunduğumuz koğuşlara Atatürk köşesi yaptırıp "Gençliğe Hitabe"yi ezberden okumamızı istiyordu.

Aylarca aynı şekilde devam etti. Sayım yaparken bizi tek sıra halinde çıkarmaya çalışıyorlar, onlar çıkartırken biz yere oturuyoruz, sırayı bozuyoruz, ters yürüyoruz, slogan atıyoruz. Olduğumuz yerde durmuyor, dolaşıyoruz bu sefer de sayım alamıyorlar. Bu onların morallerini çok bozuyor...

Yani sayım vermemek için çeşitli yöntemler geliştirdiniz öyle mi?

Aslında sayım vermemek değil amacımız, sayımı onların istediği gibi askeri zapturapt altında vermek istemediğimiz için. Saysınlar gitsinler, bu bizim için sorun teşkil etmiyor ama onlar bizi kendi anladıkları faşist bir disiplin altına sokmaya çalıştıkları için bunu yapıyoruz. Duvarın dibine dizmeye çalıştıklarında ise kimimiz oturuyor, kimimiz ayakta duruyor, kimimiz ters dönüyor filan. Bu her defasında böyle sürdü. Normal bıraksalar iki dakikada sayıp bitirecekleri iş, her defasında havalandırmada bizim bir saat dayak yememizle sonuçlanıyordu. Adnan, isteklerinin hiçbirini bizim bulunduğumuz koğuşlarda yaptırmayı beceremedi. Bu durum 12 Eylül'den sonra da aynı şekilde sürdü.

12 Eylül günü ne oldu?

Davutpaşa'da son yaptığımız açlık grevi nedeniyle hastanede arkadaşlarımız vardı. Barbaros mide kanaması geçirmişti. Bir de bizim Hilmi, ciddi biçimde rahatsızlanmıştı. Hastaneye gitmiş olması onun hayatta kalmasına neden oldu. 11 Eylül akşamı Hilmi ile Barbaros geldi sarıldık, öpüştük, koklaştık. Hayatta olmalarına çok sevindik. Onlar bizim hayatta olmamıza çok sevindi. Bizim de onların da halleri perperişan ama birbirimizi gördük yetti bize, mut-

luyuz. Barbaros ya da Hilmi "Haydarpaşa Askeri Hastanesi ve çevresinde o kadar çok askeri araç vardı ki" dedi, biz "Orası da askeriye ne olacak ki?" diye eğlendik. Bunlar askere "Ne oluyor?" diye sormuş, onlar da "TKP'nin kuruluş yıldönümü, eylem yaparlar diye hazırlık yapıyoruz" demiş. Barbaros bunu böyle söyleyince biraz da bununla eğlendik. Her gün sopa yediğimiz için arkadaşlar geldikten kısa bir süre sonra biz uyuduk. Bazen gecenin bir vakti sopa atmak için koğuşları basıyorlardı. Uyku sersemi yakalanmayalım diye bir nöbetçimiz oluyordu. Nöbetçi olan arkadaş beni uyandırdı, hoparlörlerden marşların çaldığını söyledi. Bir de bildiri okumuşlar ama ne olduğunu anlamamış. Ben de kalktım, anlamadım bir şey. Adnan bizim koğuşlara özel hoparlörler taktırmıştı, o hoparlörlerden "Bir Numaralı Bildiri" diye bir şey okudular. Sersem sersem dinledim. Her şeyden sakladığımız bir radyomuz vardı. BBC'yi filan dinlerdik. Onu dinler öbür koğuşlara dinlediğimiz haberleri iletirdik. Radyoyu çıkarttık, orada da bildiriyi duyunca hemen siyaset temsilcilerini uyandırdık, aramızda konuştuk. Bir de işin enteresan tarafı, bizi her gün sopalıyorlar ama ertesi günkü sopanın konusu saçlarımızı kesecek olmaları. Saçlarımız da öyle uzun falan değil, işkence yapacak ya saçımızı sıfıra vurmak istiyor idare. Saçımızı kestirmeyeceğiz diye bir kararımız var ama darbe geldi, şimdi ne yapacağız? Saç eyleminden vazgeçtik. Bir de şok yaşıyoruz. Ne olacağını bilmiyoruz. Koğuştakilerin hepsini kaldırdık. Darbe olduğu haberini verdik. Rutin işkenceye rağmen birbirimizden yaşama sevincini alan bir gruptuk. Hepimiz başka siyasetlerden olsak bile kenetlenmiştik birbirimize. Darbe oldu açıklamasından sonra öyle bir hava oldu ki koğuşta çıt çıkmadı. Korkunç bir moral bozukluğu oldu ve herkes yatağının içine kıvrıldı. O kadar ağır bir şey ki bunu anlatmak imkânsız.

Siyaset temsilcileriyle konuştuk. Önce ne olduğunu, ne yapacaklarını görelim kararı aldık. Çok fazla zaman geçmeden Emin Yüzbaşı geldi. Koğuş girişindeki hava ve azametini anlatmak imkânsız. Askerler süngü takmış, içeri girdiler ki o güne kadar böyle bir uygulama yoktu. Emin Yüzbaşı "Bundan sonra göreceksiniz, bugüne kadar yaptıklarınızın hesabını vereceksiniz. Kimse uyumasın biraz sonra teker teker almaya geleceğiz" dedikten sonra bana döndü "Sen göreceksin Erdoğan, burada yaptığın her şeyin hesabını vereceksin" dedi, çekti gitti. Artık hayatta kalacağımızdan tamamen umudumu kestim ama ona rağmen direnme kararı verdim.

Aradan çok fazla zaman geçmeden tekrar geldi Emin Yüzbaşı, "Erdoğan İren çık" dedi. O güne kadar Davutpaşa'daki bizim koğuşlarımızdan işken-

ceye götürülmek üzere şubeye adam alınmış değil. Koğuş ölür vermez, öyle bir birlik var ama yaşanan şok nedeniyle 12 Eylül sabahı koğuşta öyle bir ağırlık var ki hareket edebilecek, arkadaşını savunacak gücü kalmamış kimsenin. Ben kalktım ceketimi aldım "Hoşçakalın arkadaşlar, bir daha görüşemeyebiliriz, bizi yenemeyecekler" dedim. Emin "Hadi, yürü yürü" dedi. Koğuştan çıkar çıkmaz gözümü bağladılar. Ben artık ölüme götürüldüğümü düşündüm. Hakaret, saldırganlık ve gemi azıya almış bir hâl var askerde. Darbenin ilk günü ve onlarda korkunç bir zafer sarhoşluğu var. Beni havalandırma dış kapısına doğru yürüttüler. Artık kurşuna dizileceğimi düşündüm. Görüşme yerinin içinden geçirdiler sonra anladım ki idare binasının içine çıkardılar. Gözlerim bağlı bir halde bekliyorum. Sonra bir odaya sokup gözlerimi açtılar: Binbaşı Adnan'ın odası. Askerlerin atış talimi yaptıkları bir alana bakar bu oda, upuzun toprak bir alandır. Adnan "İşte yolun sonu burası. Biraz sonra ineceğiz aşağıya, o atış alanında göreceksin. Hepinize birbirinizin mezarını kapattıracağız. Hepinizin hesabını göreceğiz. İlk sırada sensin, biraz sonra gidiyoruz" dedi. Yanındakilere de "Alın bunu" dedi, tekrar gözlerimi bağladılar, başka bir odaya aldılar ama odaya girer girmez bir grup asker çullandı: kaba dayak, cop, demir, boru rastgele vuruyor. Hiçbir şey göremiyorum. Ne kadar zaman oldu hatırlamıyorum, ben kendimden geçmişim, ayıldıktan sonra tekrar devam ediyor işkence, sopa. Kaç sefer yeniden başladığını hatırlamıyorum, ayıltıyor ve tekrar başlıyorlardı. Bir seferinde gözümü açtığımda tecrit koğuşlarından birine atılmışım, koğuşta tek başınayım başka kimse yok. Zar zor yatağa gittiğimde gene kendimden geçmişim. Uyandığımda TİKKO Merkez Komitesi'nden Hüseyin Karakuş'u getirmişler. Onu da almış, aynı şekilde işkence yapmışlar. Hüseyin'in hali kötü, onu da iyice benzetmişler, konuşamıyor. Sonra anlıyoruz ki devamında Metin Yavuz'u almışlar. Ondan sonra Halkın Kurtuluşu'ndan bir Erol Hoca'yı almışlar. Sonrasında İrfan Çelik'i almışlar. Bütün bu arkadaşlar aynı şekilde işkence görmüş, onları da yan koğuşa koymuşlar.

Beni tekrar yukarı aldılar, işlem aynı şekilde sürüyor. Silahların nerede olduğu, örgüt evlerinin nerede olduğu gibi saçma sapan sorular soruluyor. Dışarıdayken bilmediğim şeyleri içerideyken nereden bileceğim? Gene aynı şekilde kaba dayak, aynı şekilde işkence. Sonra Hilmi'yi almışlar işkenceye. Hilmi'ye de aynı işkenceleri yapmışlar.

Hüseyin'le biz beşinci koğuştayız, o koğuşun penceresi cezaevinin ana giriş kapısını görür. Ana giriş kapısında bir tane ambulans var, neden olduğu-

nu anlamadık. Herhalde işkenceye alınanlardan çok fazla hasar verdikleri birileri var diye düşünmemize kalmadı, TKPM-L Halkın Birliği davasından yargılanan İrfan Çelik'in, işkencede öldüğünü öğrendik. Cezaevi idaresine bakarsanız yan koğuşta kendisini asmış halde bulunmuş. Cezaevinin izahı buydu ama gördüğü işkenceden dolayı öldüğünü hepimiz biliyorduk. 14 Eylül günü İrfan'ın ölmesi ile bize yapılan işkence durdu. İrfan'ın katledilmesinin soruşturulması devam etti. Yıllar yıllar sürdü davası ama ceza alan kimse olmadı...

Aslında bir devrimcinin o dönemde dışarıda da hayatta kalması bir mucize ama gerçekten, cezaevinde darbeye yakalanarak hayatta kalmak daha başka bir şey. Çünkü yapabileceğin şeyler çok sınırlı. Senin hayatta kalıp kalmaman, oradaki sıradan bir asker veya idarenin tutumuna bağlı.

İrfan'ın ölümünden sonra bir süre daha ikişerli, üçerli olarak koğuşlarda kaldık. Daha sonra bizi tekrar diğer arkadaşlarımızın yanına koydular. 12 Eylül'ün ilk günlerinde çok fazla miktarda gözaltı ve tutuklama işlemi yapıldığı için bizi tuttukları koğuşlara ihtiyaç duymuşlar.

Bizi koğuşlara aldıktan sonra sendikacılar gelmeye başladı, bizden boşalan bütün alanları onlarla doldurdular. Abdullah Baştürk de o zaman geldi, sanıyorum. Bize yapılan uygulamalar onlara da yapılıyordu tabii ama onlar, idarenin taleplerine karşı duruş göstermedikleri için, bir sorun pek fazla olmuyordu. Gösteriş olsun diye, bizim koğuşun önüne getirip komutlar vererek bizden istedikleri şeyleri onlara yaptırıyor; bize de "Bak böyle olacaksınız!" diyorlardı.

12 Eylül'ün gelmesi, bizim idare ile olan ilişkilerimizde direnme çizgimizde hiçbir değişiklik yaratmadı, aksine daha da katılaştık. Davutpaşa Cezaevi idaresi, bizi sopalayarak, işkence yaparak parçalamayı düşünürken bunu başaramadı. Darbeden sonra ve bizim özellikle işkence görüp de tekrar koğuşlara gelişimizden sonra koğuşlardaki hava perçinlendi ve değişti. Artık herkes tabiri caizse ölümüne direniyordu. En küçük şey bize işkence yapılması için nedendi. Saatlerce, günlerce sopa yiyorduk ama koğuşlar çözülmüyordu. Koğuşlardaki direnme ruhunu bir türlü kıramadı Adnan. Her şeyi denediler, denemedikleri hiçbir şey kalmadı. Aç bırakmaktan susuz bırakmaya, her gün dövmeye, ziyaretleri yasaklamaya kadar her şeyi denemiş olmalarına rağmen çözemediler. Bazen de gelir "Bana bu kadar kızıyorsunuz ama devrimi yapsanız da gene benim gibi adamlara ihtiyacınız olacak" derdi. "Bizim senin gibi işkencecilere ihtiyacımız yok. Hiçbir zaman senin gibi insanlarla işimiz ol-

mayacak" diye cevap verirdik biz de ona. Adnan'ın sürdürdüğü baskı ve şiddet politikasının nedenini daha sonra anladık. Bizim üstümüzde master yapıyormuş. Çünkü daha sonra Metris'e müdür oldu. Davutpaşa'da elde ettiği, içinde bizim de olduğumuz direnme ekseninde hareket eden bölümü hiçbir şekilde çözememek oldu.

Cezaevlerindeki mücadele açısından aslında Davutpaşa'daki mücadeleyi çok önemsiyorum. Metris'i düşündüğümde böyle değerlendiriyorum. Davutpaşa gerçekten iyi bir okul oldu devrimciler için. Direnilirse kazanılabileceğini, her şeye rağmen hayatta kalınabileceğini, mücadele azminin ne kadar önemli olduğunu gösterdi. Eğer Metris, Metris olabilmişse, Ankara Mamak gibi bir duruma düşmemişse, onun önünde gerçekten iyi bir örnek olarak Davutpaşa vardı. Davutpaşa'da direnen insanlar vardı. Metris açıldığında Metris'e götürülen insanların önemli bir bölümü, Davutpaşa'da o süreci yaşamış, o pratiği bilen insanlardı.

Hep Davutpaşa'da mı kaldınız?

12 Eylül'de Davutpaşa'daydım. Sonra bir grup arkadaşımla Hasdal Cezaevi'ne gönderildim. Hasdal'dan da Sultanahmet Cezaevi'ne getirildim. 12 Eylül'ün gelişi ile birlikte Davutpaşa'ya çok fazla miktarda sendikacı gelmeye başladı. Sonra çeşitli örgütlerin çevre ve çeper yapılarından insanlar akın akın cezaevine getirilmeye başlandı. Bu gelişler bizim direnişin kitleselleşmesine neden olmadı tabii. Biz hep tecritte ve hep ayrı tutulduk onlardan. Onlara "Eğer sesinizi çıkartırsanız size de olacak olan budur" şeklinde bir vitrin olduk biz. Orada sürekli sopa atılan iki koğuştuk...

Dışarıdan bilgi alabiliyor muydunuz?

Sürekli tecritte olduğumuz için dışarıdan çok fazla bilgi alamıyor, ziyaret yasakları nedeniyle ziyaretçilerimizle de pek fazla görüşemiyorduk. Ancak yukarıdaki arkadaşlardan birileri mahkemeye giderse haberdar olabiliyorduk, dışarıdaki gelişmelerden. Gazete yok, bir şey yok. Haber alma kaynaklarımız çok sınırlıydı.

İdamların yansıması ne oldu?

Necdet Adalı'nın idamıyla "sarsıldık." O güne kadar normalde özel günlerde anmalar yapar, marşlar söyler, sloganlar atardık; 12 Eylül'den sonra bunları

biraz azaltmıştık ama Necdet'in idamıyla tekrar koğuş içinde marşlar söylemeye başladık. Necdet'in idamıyla birlikte geçmişteki eylemliliklerimizi yeniden başlattık. Erdal Eren'in idamıyla daha açık eylemler yapmaya başladık.

Hasdal'a gidişiniz nasıl oldu?

Cezaevi idaresi bizimle baş edemeyeceğini anlamış olsa gerek, aşağıda bulunan grubu bölerek bir kısmımızı Sultanahmet'e, bir kısmımızı da Hasdal'a gönderdi. Ben, Barbaros ve Hilmi Hasdal'a gidenler arasındaydık. Her zaman olduğu gibi orada da bir karşılama komitesi vardı. Oranın meşhur adamı, sopacısı ve işkencecisi Boncuk lakaplı başçavuştu. "Burası Davutpaşa'ya benzemez. Asarız keseriz, sizi nasıl muma çevireceğimizi göreceksiniz!" diyerek karşıladı bizi. Bir "güzel" de karşılama sopası yedik. Hasdal'daki ömrümüz çok uzun olmadı. Davutpaşa'ya göre biraz daha rahat bir yer olan Hasdal'ın en önemli özelliği, otuz kadar kişinin kaldığı koğuşlarda iki katlı ranzalar olmasıydı. Koğuşların içinde tuvalet yok, günün belirli saatlerinde tuvalete çıkarılıyoruz. O arada çişin gelmişse çeşitli kaplara yapılıyor, tuvalet saatinde de götürülüp dökülüyordu. Oranın zorluklarından biri buydu. İkincisi de diğer koğuşlarla mümkün olduğunca karşılaşmayacak şekilde tuvalete çıkarılmaktı. Düzenli bir havalandırma yoktu. Kitap, gazete var. Koğuşta ailelerden gelen kitaplarla küçük bir kütüphane yapılmış. Televizyon da vardı. Kâğıt kalem, defter istiyorsun geliyor. Öyle bir yerdi. Cezaevi müdürünün adı da Deli Faik. Bunlar kendi adlarının başlarına "deli" sıfatını koyunca önemli bir şey zannediyorlar herhalde. Ötekinin adı da Deli Adnan'dı, "Bana Deli Adnan derler!" derdi.

Bir şey oldu Boncuk bana taktı, tuvaletten çıkıp gelirken yolda tekmeler, yumruklar atılıyor. Anlamıyorum bunun neden olduğunu. Bir gün gene tuvaletten gelirken on kadar asker üzerime çullandı. Döverek beni alt koridora götürdü. Orada ver yansın ediyor, yatırıp kaldırıp dövüyorlar coplarla. Falakaya yatırdılar, ben bas bas bağırıyorum, onlar da bir öfke halinde "Bu cezaevini Davutpaşa'ya çeviremeyeceksin!!!" diyor. Bir şey anlamıyorum çünkü ortada bir şey yok. Beni alt koridora indirip yaptıkları o işkencede, Boncuk'un ayağıyla kafamı yere bastırması sonucu alt dudağım dişime saplandı, dişim alt dudağımdan dışarı çıktı. Onun izi hâlâ durur, gördükçe Hasdal'ı hatırlarım. Yara iltihaplandı, sonra doktor geldi oraya bir dikiş attı. Boncuk da öyle bir işkenceciydi. Kafasına estiği zaman işkence yapma hevesi tutardı. Onlardan biri de bana denk geldi. O işkence sırasında da İstiklal Marşı söy-

lememi, "rahat-hazır ol", "sağa dön-sola dön" yapmamı, "komutanım" dememi istediler. İşkencenin altında yatan şey, onur kırmak. Davutpaşa'dan gelen birine bunları yaptırabilirse herhalde başarı hanesine yazılacak ama hiç biri sökmedi. İşkence bir süre devam ettikten sonra beni posa halinde, "Bunu sabaha canlı görmeyeceğim" diyerek başka koğuşa attılar. O koğuşta kaçakçılar kalıyordu, beni bir yatağa yatırdılar. Ben etrafıma bakıyorum nereye geldim, nereye düştüm diye. Yan tarafımda kaçakçılıktan gelmiş faşistler, "Vatan hainleri, bizi bölenler, komünistler" diye çevremde dolanıp duruyor. Kendimi savunacak halim de yok, ayakta duramıyorum. Üç gün filan kaldım orada. Boncuk her sabah geliyor, "İstiklal Marşı'nı hâlâ söylettiremediniz mi, siz bunu hâlâ nasıl yaşatıyorsunuz?" diyor. İki, üç gün bu şekilde devam etti sonra birdenbire kesildi, doktor geldi.

Birkaç gün sonra biraz yaralarım iyileşti, beni palas pandıras bir cipe bindirdiler. Birinci Şube'ye sorguya götürüyorlar. Yanımda beş, altı asker, bir cemse önde bir cemse arkada o şekilde şubeye gittik. Meğer 12 Eylül'den sonra Samsun'da yakalanan arkadaşların benim hakkımda verdikleri ifadeler varmış. Cezaevinde o kadar işkenceden sonra şimdi de Birinci Şube'deki işkence başladı: İki gün kaldım Birinci Şube'de. Samsun'da yakalanmış olan arkadaşların verdikleri ifadeler hakkında sorgulama yaptılar. Bilmediğim, tanımadığım ve içinde olmadığım eylemler üzerinden verilmiş ifadelerdi. Hiçbirini kabul etmedim. İkinci günün sonunda tekrar Hasdal'a götürüp bu sefer alındığım koğuşa değil, başka koğuşa koydular. Sanıyorum, 1982 1 Mayıs'ından önce oldu bu olaylar; çünkü cezaevinde 1 Mayıs eylemi yaptık, slogan attık, marşlar söyledik. Onun üzerine Deli Faik deliliğini gösterdi, küçücük olan o koğuşların içine kükürt alaşımlı gaz bombaları atıldı. Koğuşun içine gaz bombasını atıp kapıyı da kapatıp "Görürsünüz siz şimdi!" deyip gitti. Slogan atılan koğuşlara atılan o gaz bombaları sonucunda insanların ölmemesi bir mucizeydi. Gaz bombalarından sonra koğuşa girip coplarla, demirlerle hepimizin üzerinden geçtiler. Bir dizi işkence oldu. Birkaç gün sonra bir şey oldu, özellikle Davutpaşa'dan Hasdal'a gelmiş olanları bir ringin içine doldurdular. Ring dediğim şey, askeri bir kamyonun arka tarafını cezaevi nakil aracı yapmışlar. Üç, beş tane küçücük delik var, geri kalanı demir. İnsanı yarı olmayan bir araç, sıcak ya da soğuk havalarda onun içinde seyahat etmek tamamen insanlık dışı bir şey. Ateş gibi ısınır ve özellikle biz içindeyken onu güneşin altında tutarlar. Ya da hava soğuksa içinde donarsın. Anla-

dığım kadarıyla tutukluların günlük hayatlarını nasıl zorlaştıracaklarını çok iyi planlıyor, her şeyi ama her şeyi bir işkence aracı haline getiriyorlardı.

1 Mayıs eyleminden sonra bir kısmımızı Sultanahmet Cezaevi'ne götürdüler.

Sultanahmet'e getirildikten sonra neler oldu?

Her cezaevinde olduğu gibi Sultanahmet Cezaevi'nde de şiddet gösterileri, vurmalar ve kırmalarla bir karşılama yapıldı. Bizi güneş almayan, eskiden zindan dedikleri tecrit hücrelerine attılar. Orada sanıyorum birkaç gün kaldık, sonra koğuşlara verdiler. Koydukları koğuşlar dörder kişilikti, eskinin hücreleri yani. Gittiğim koğuşta Arif (Kurtdişoğlu), Çiçekçi'den Işıl vardı. Koğuşta yürüyecek yer yok. Ranzaların üst katına oturduğumuz zaman Marmara'nın Boğaz'la birleştiği yeri, Anadolu yakasını ve Haydarpaşa'yı görüyorduk. Öyle de güzel bir manzarası vardı. Hiçbir zaman unutmayacağım. Tabii bu manzara bize geceleyin başka gündüz başka şeyler yaşatırdı. Arif'le çok sohbetlerimiz olmuştur bu manzaraya bakarak. Arif bizden beş, altı ay önce yakalanıp Sağmalcılara girdiğinden, bize Sağmalcılar hikâyeleri anlatırdı. Arif koğuşun penceresinde çay demlemeyi öğrenmiş, bir tane de demlik ayarlamış, gece olunca camın önünde gazete kâğıtlarını katlayarak ateş yakıp suyu kaynatıyor, çay demliyor ve içiyorduk. Benim için çok güzel bir anıdır bu. Çok az kâğıt ve gazete parçasıyla bir demliği kaynatıp onda çay yapmak çok güzeldi. Asker, ateşi söndürmemiz için bağırır ama hiçbir zaman koğuşu basmaz, biz de çayımızı rahat rahat içerdik.

1981'de Davutpaşa'dayken Arifler kısa bir süre için Sağmalcılar'dan Davutpaşa'ya getirildi, Sultanahmet açılınca da Sultanahmet'e götürüldü. Biz sürekli haberleşiyorduk onlarla. Sultanahmet Cezaevi'nin yarısını açtılar cezaevi olarak kullanılıyor, öteki yarısında da inşaat sürüyordu. Şimdi hatırlayamıyorum bir bayram öncesi "İnşaatı süren bölüme delik açtık, o tarafa geçebiliyoruz, oradan da dışarıya çıkabilecek yolu hazırladık, haberiniz olsun" diye haber gönderdi Arif. Dört gözle bizi Davutpaşa'dan, Sultanahmet'e göndermelerini bekliyoruz ki biz de oradan kaçalım. Metin de ben de artık bizi öldüreceklerini ya da çıkamayacağımızı düşündüğümüzden kaçmamız gerektiğine karar verdik. Sultanahmet'e gitme yollarını arıyoruz. Arif orada temsilcimiz, cezaevi idaresiyle görüşen kişi. Bir sabah Arif'i çağırıyorlar, tuvalet bölümüne götürüyorlar. Önce anlayamıyor ne olduğunu sonra bakıyor

ki cezaevi müdürü deliğin öteki tarafında, Arif bu tarafta. İnşaatta çalışan işçiler fark etmiş açılan deliği.

Sultanahmet'te de zaman zaman kitap ve gazete üzerinden baskılar, bizlere yönelik şiddet uygulamaları oldu tabii. Hak ve insanca yaşam koşulları talepleri üzerinden karşılıklı gerilim sürdükçe, idare de baskısını artırdı. Ve bir gün, camlarımızın önünü delikli saclarla kapatarak bütün manzarayı elimizden aldılar. Cezaevi idaresinin intikam yöntemlerinden biri de bu oldu. Daha sonra inşaatı biten bölüme aldılar hepimizi. Üç katlı yeni bölümdeki koğuşlar biraz daha büyüktü, altı ranza vardı. Orada da özellikle Boğaz tarafına bakan pencereleri kapatmışlardı. Havalandırması biraz daha geniş olsa da cezaevi idaresinin bütün planı, siyasi mahkûmları hiçbir koşulda rahat ettirmemek üzerineydi. Bunun için de her şeyi yapıyorlardı.

İdarenin şiddet uygulamalarının haddi hududu olmadığı günlerden birinde, sayım vermek, havalandırmaya çıkmakta bazı sorunlar yaşamaya başladık. Cezaevi idaresi önünü alamayacağını anladığında, çok basit nedenlerle havalandırmanın üzerinde gezen askerler tarafından taranmaya başladık. Binbaşı Adnan'ın yapmış olduğu katliam girişimi gibi, burada da bütün koğuşları taradılar. Çok büyük bir şans eseri ölen ya da yaralanan olmamıştı. Sultanahmet Cezaevi, Sultanahmet semtinin ortasında bir yerdeydi. Baskı, şiddet arttıkça biz slogan atıyor, marşlar söylüyorduk. Bu tabii ki Sultanahmet'te gezen turistlerin ilgisini çekiyordu. Belki ne dediğimizi anlamıyor ama orada bir cezaevi olduğunu anlıyorlardı. Bu durum idareyi çok rahatsız ettiğinden, engelleyecek bütün tedbirleri almaya çalıştılar ama olmadı, hiçbir zaman direnişi durduramadılar. Siyasi tutukluları istedikleri biçime getirmeyi beceremediler.

Sultanahmet'te de her siyasetten birer temsilcinin eşit haklara sahip olduğu bir konsey kurulmuştu. Bütün kararlar o konseyde tartışılırdı, bir eyleme karar verilecekse konseyden ortak karar çıkmasına dikkat edilirdi. Biz, gerek Davutpaşa'da gerek Sultanahmet'teki konseylerden kararların oy birliği ile çıkması yönünde çok çaba sarf ettik. Genellikle de bu biçimde oldu. Siyasetler arası iyi bir demokrasi anlayışı vardı. Bu anlamda birbirimizi çok geliştirdiğimizi düşünüyorum. Dışarıda birçok konuda bir araya gelemeyecek zıt kardeşlerin, aynı konsey içerisinde, çok sert konularda birlikte tartışarak açlık grevleri, ölüm oruçları gibi eylemlere birlikte karar verme becerisini gösterdiklerine şahit oldum. Özellikle Davutpaşa döneminde Halkın Kurtuluşu, Devrimci Yol, Devrimci Sol, biz, Partizan, Emeğin Birliği, TDY gibi ihtilalci

sol örgütlerin birlikte davranış modeli önemliydi. Oluşturulan mücadeleci anlayış, İstanbul'daki cezaevlerinin çok kötüye gitmesini önlemesi açısından kayda değer bir durumdu. Dışarıda bu siyasetleri bir araya getirmek pek mümkün olmuyordu ama içerideki o sıcak mücadelede bu başarıldı.

Cezaevinde sosyal faaliyetlerimiz de oluyordu. Klasiklerin içeri alınmasını çeşitli yollarla sağlamıştık. *Kurtuluş* dergisini ve bizim yayınların bir kısmını dışarıdan getirtmiştik. Bunların bazılarını ziyarete gelen aileler aracılığıyla zula yoluyla, bir kısmını da oradaki askerler vasıtasıyla yapıyorduk. Yani cezaevine hasbelkader gardiyan olarak gelmiş ama hâlâ sosyalizme inanan insanlar oluyordu. Klasik kitapların içeride pelür kâğıtlarına çoğaltmasını sağlamıştık. Oldukça iyi kitaplarımız olmuştu. Bu nedenle siyasi tartışmalar daha iyi yapılabiliyordu.

Sultanahmet'le ilgili Hilmi'yi (Alişanoğlu) anlatmalıyım: İçeride sadece kitap, dergi okuma ve tartışma değil aynı zamanda dil öğrenme çabalarımız da vardı. Hilmi Darüşşafakalı olduğu için, bana dil öğretebileceğini düşündüm ve ondan destek istedim. Sağ olsun o da beni kırmadı ve İngilizce öğrenmem için çok çaba gösterdi. Çok iyi bir öğrenci olduğumu söyleyemem, Hilmi zaten sırma saçlıydı kalan birkaç telini de benim yüzümden döktüğünü söyleyebilirim. Yabancı dil konusunda bana çok emeği olmuştur.

İçeride kültürel faaliyet olarak gazete çıkarıyorduk. Keşke saklayabilseydik. İsmail in o konuda çok çabası vardır. Yazar, çizer gazete haline getirirdi. Gazetelerde okuduğumuz haberleri yorumlar, aktüel tartışmalarımızı yazardık. Küçük broşürler şeklinde çıkarıyor, diğer siyasetlere de veriyorduk. Dışarıda çıkan dergilerimizi de diğer siyasetlere veriyorduk. Onlar açısından başka hava oluyordu.

Sen içerideyken Kurtuluş içindeki tartışmalar ve ayrışmalar içeriye yansımış mıydı?

Yansımamıştı. Tartışma bugün baktığımız kadar netleşmemişti. Farklılıklar olduğu biliniyordu ama bunun ne kadar ayrışmaya neden olduğu içeriye yansımamıştı. Ben çıkmadan birkaç ay önce Mustafa Yavuz geldi cezaevine.

Cezaevinden çıkışın nasıl oldu?

Çok ani oldu. Çıkamayacağımızı düşünürken birden bire tahliyelerimiz okundu. Metin Yavuz, ben ve sanıyorum Murat diye bir arkadaşımızın tahliyeleri okundu. Biz inanamadık, birileri bizimle eğleniyor diye düşündük.

Sonra baktık ki gerçekmiş. Yakalanışımızdaki gibi dışarıya çıkışımız da hazırlıksız oldu. 1983 Mart'ında dışarıya çıktık.

Cezaevlerinden tahliyelerde genellikle aynı örgütün insanları birbirlerini sarılıp kucaklıyor, marşlar ve sloganlar söyleniyor, iyi dilekler ifade ediliyordu. Çıkacak olan bırakmak istediği eşyaları ortaya bırakıyor, ihtiyacı olanlar alıyordu. Tahliye olan arkadaşlar marşlar ve sloganlar eşliğinde uğurlanıyordu. Biz de böyle uğurlandık.

Kapının önüne çıktığında hissettiğin ilk duyguyu hatırlıyor musun?

Kapının önüne çıktığımda, ben de Metin de hâlâ inanamıyorduk. Biz kapının önüne ellerimiz kelepçeli çıktık. Bizi Şube'ye götüreceklerini söyleyip polis arabasına koydular; Birinci Şube'ye gidiyoruz diye beklerken Sansaryan'a götürerek bir odaya koyup, gittiler. Biz anlamadık ne olduğunu. Altı, yedi saat orada kaldık, akşama doğru Birinci Şube'ye götürdüler. Birinci Şube'de bizi sorgulayan ekip "Çıkacağınızı zannediyordunuz değil mi? Artık siz zor çıkarsınız" diye, bizimle alay etti. Biz zaten şaşkınız, oradan da artık dışarıya çıkabileceğimizi düşünmüyoruz, "Kendimizi çıkışa hazırlamayalım" diye konuştuk Metin'le. Öyle otururken bizi ayırdılar ve arabaya bindirip beni Fatih Askerlik Şubesi'ne götürdüler. "Askere gönderiyoruz" dediler. Telefon etme hakkım olduğunu öğrenince bir arkadaşımı aradım, avukat istedim. Avukat çağırdığımı duyunca avukata gerek olmadığını söyleyerek daire başkanına götürdüler. Cezaevinden yeni çıktığımı hemen askere gitmek istemediğimi söyledim. Daire başkanı bana on beş gün izin verdi ve bu süre sonunda askere gitmeyince tekrar asker kaçağı duruma düştüm. Kardeşim ve babamla birlikte Samsun'a döndüm. Sanıyorum iki ay kadar Samsun'da kaldım. Eski arkadaşlarımı görmeye, şehrin yeni çehresini tanımaya çalıştım. Aşırı düzeyde polis kontrolü ve takibi vardı. Rahat edemedim ve hayatımı orada tekrar şekillendirmeyeceğimi anladım. İstanbul'a döndüm.

İstanbul'da arkadaşlarımla tekrar iletişime geçtim. Bu arada kendime bir iş bakmaya başladım. Günlerce *Hürriyet* gazetesi aldım, iş ilanlarına baktım. Hangi işi yapabileceğimi de bilmiyorum, bir matbaanın reklam tanıtımı yapacak elemana ihtiyacı varmış. Oraya gittim, bana ne yapacağımı anlattılar. Bana yaptıkları işlerden örneklerin olduğu bir katalog hazırladılar. O kataloğu aldım. Eminönü'nden Karaköy'e, Sultanahmet'e, Aksaray'a, Taksim'e kadar dükkân dükkân dolaştım. İlk günler çok moral bozucuydu, hiç iş toplayamıyordum. Çok az bir parayla İstanbul'a gelmiştim, Tarlabaşı'nda, çok kö-

tü bir yerde, çok kötü bir oda tutmuştum. Yavaş yavaş işi öğrendim. Ufak paralar kazanmaya, kendi hayatımı idame ettirmeye başladım.

Arkadaşlarla ilişkilendikten sonra bana bir takım görevler verdiler. Merkezin altında koordinasyon iletişim grubunun bir parçası olarak faaliyete başladım. Bölgeler arası iletişim, basın yayın gibi işlerle ilgili uzmanlık grubuydu. Karadeniz Bölgesi'nden ve İzmir'den iletişim sağlıyordum. Bu nedenle seyahat ediyordum. Oralarda bilgilenme, raporlama ve örgütlenme yapmaya çalışıyorduk. Bu bölgelerdeki faaliyetler önemli ölçüde sekteye uğramış, yeniden canlandırma ve yapılandırma kararı alınmıştı.

Bu faaliyet sürerken yayın faaliyeti görevini de verdi arkadaşlar. Sirkülasyonların basımı, dağıtımı ve organizasyonu için bir organ oluşturuldu. İyi bir tartışma ortamı vardı, herkes düşüncelerini yazılı olarak ifade edebiliyordu.

Kimi arkadaşlarımızın yazılarının yayınlanmadığını, basıma bile verilmediğini öğrendik. Ama genel olarak baktığımızda, örgüt içindeki tartışmaların bu boyutta olması bile aslında bir demokrasi terbiyesinden geçiyor olduğumuzu gösteriyordu.

Bu faaliyetleri sürdürürken bir reklam ajansı açtım. Sultanahmet Meydanı'na bakan bir ofis tuttum. Öğrendiğim işi kendim yapmaya karar verdim. Bu arada basın yayınla ilgili Asiye, Malkoç ve benden oluşan bir organ oluşturuldu. Biz bütün yayın faaliyetini sürdüren merkezi yapı olduk.

Asiye ile birlikte ev tutmaya karar verdik ve 1983'ün sonu, 1984 başlarında birlikte yaşamaya başladık. Asiye de çalışıyordu. İkimizin de günlük hayatımızı sürdürebileceği işimiz vardı. Bu arada siyasi faaliyetlerimiz de sürüyordu.

Asiye ile aynı birimde çalışıyor olmak bir farklılık yaratıyor muydu?

Siyasi olarak anlaşmazlık yaşamadık. Mesela organ seçiminde de sekreterimiz oldu Asiye. Örgüt organlarında sekreterlik görevi alabilecek nitelikteki kadınlardan biriydi çünkü.

Aynı dönemde il düzeyinde bir konferans hazırlığı oldu İstanbul'da. Konferans için delege seçmemiz gerekti. Kendi aramızda bir delege seçtik, konferansa gönderdik. Konferans İstanbul'da yapıldı. Konferans kararlarını çok hatırlamıyorum şu anda.

Cezaevinden çıktıktan sonra gerek arkadaşlar kanalıyla gerek özel kanallarla İsmet Abi ile birçok kez konuşabilme fırsatım oldu. Onu anlamak, onun yaşadığı süreci kavramak için İsmet Abi ile Ankara'da, İstanbul'da birçok de-

fa buluştuk. İsmet Abi ile ayrışma ve tartışma sürecinde bugün söyleyebileceğim şey şu: Aynı örgüt içerisinde olabilecek farklılıklar ayrışma ile sonuçlandı. Süreç yazık ki doğru idare edilemediğinden bölünme oldu. Üzüntüyle izledim doğrusunu söylemek gerekirse. Bunu durdurmak, yavaşlatmak için çabam oldu. Anladım ki benim cezaevinde olduğum sürede İsmet Abi ve diğer arkadaşlar arasında çok şey yaşanmış. Farklılaşma sadece fikirlere değil yoldaşlık ilişkilerine kadar yansımıştı. Cezaevinden çıktığımda artık ipler önemli ölçüde gerilmiş, hatta kopmaya başlamıştı.

Sadece teorik değil, karşılıklı olarak kişiselleşmiş bir takım tutum modellerinin de bu uzaklaşmaya neden olduğunu düşünüyorum. Bugünden geriye baktığımda ayrışmayı gerektiren çok önemli şeyler olmadığını görmek, beni tekrar üzüyor. Doğan Tarkan'la olan ayrılığa bir şey demiyorum. Orada bir uzaklaşma var zaten.

1984 Nisanı'nda tekrar yakalanman nasıl oldu?

Basın yayın faaliyeti sürdürüyor, zaman zaman arkadaşlarla görüşmeler yapıyoruz. Hamdi Yılmaz uzun zamandır takip ediliyormuş. Evleri neredeyse bir aydır polis kontrolü altındaymış. İsmail Yeşilyurt, Hamdi Yılmaz ve sanıyorum Mustafa Orhan aynı evde kalıyor. Uzunca bir zaman, eve giriş çıkışlarından itibaren takip ediliyorlarmış. Dolayısıyla Hamdi Yılmaz, benimle olan randevusuna da polisi getirmiş. Hamdi'den ayrılır ayrılmaz hemen fark ettim takip olduğunu ve kalkmak üzere olan bir otobüse son yolcu olarak binmeye çalışırken üzerime çullandılar; silah kabzalarıyla kafama, gözüme vurmaya başladılar. İlk anda bağırmaya başladım, gözaltına alınan birinin olduğu görülsün diye. Beyazıt'ta Edebiyat Fakültesi'nin önündeyiz, çok kalabalık bir yer ve polis beni yerde tekme, tokat dövüyor, ben bağırıyorum, kendimden geçmişim. Kendime geldiğimde hastanedeydim, Çapa Tıp Fakültesi'ne götürmüşler beni. Serum takmışlar, bir elimden kelepçe ile yatağa bağlanmışım. Önce ne olduğunu, nerede olduğumu anlamadım. Sonra anladım ki yaşıyorum. Kendime geldiğimi gören polis beni sorgulamaya çalışıyor; isim ve ev adresi istiyordu. Ben bir şey konuşmayınca sürekli ittirip kaktırıyorlar. Doktorlar geldi, polisleri dışarıya çıkardılar. Aldığım darbe nedeniyle midede bir hasar olduğunu söylediler. Bir takım tahliller falan yaptılar ve iç kanama olduğuna karar verip hemen müdahale ettiler. Ameliyatla kanamayı durdurdular. Gözaltına alındığımı kimse bilmiyor, en azından aileme haber vermek istiyorum. Kendime geldikçe çevremde kim varsa gözaltına alındığımı ve ai-

leme haber verilmesini söylüyordum. Polis geliyor ona da söylüyorum, onların umurunda değil zaten. Benim yaşlarımda bir hemşireye aileme haber vermesi için annemin ev telefon numarasını verdim. Hemşire de "Tamam" dedi, o kanalla aileme haber gitmiş oldu.

1984 Nisan'ında İstanbul'da ikinci kez böyle yakalandım. Hastanede yedi, sekiz gün kaldım. Oradan Birinci Şube'ye götürüldüm, oraya gittiğimde Seyfi Öngider, Mustafa Orhan, İsmail Yeşilyurt ve Hamdi Yılmaz oradaydı.

Otuz gün kaldım şubede. Benden evimin adresini istiyorlar, ben de vermiyor "Samsun'dan bugün geldim" diyorum. Ev adresimi almak ve yakalama müzekkeresini tutmak onlar için çok önemli hale geldi. Çünkü kanama geçiriyorum, ne olacağı belli değil. Belki öleceğim düşüncesiyle bir şey imzalatmaları gerekiyor. Ben de ahdettim imzalamayacağım, diye. Çünkü "Biz yakaladığımızda bize küfür etti, yumruk ve tekme attı. Biz de o yüzden dövdük" minvalinde bir tutanak tutmuşlar. Savcılıkta da mahkemede de imzalamadım.

Standart uygulamaların hepsi aynı şekildeydi. Birinci Şube'de sorguya alıyor, yaralarıma elektrik veriyorlar. Gene kanama oluyor. Şubede bir doktor var; geliyor ve bakıyor. Doktor ne diyorsa ona göre devam ediyor ya da duruyorlar. İkinci kez tekrar hastaneye kaldırıldım dikişler açıldığı için. Her gidiş gelişimden sonra aynı işlemi sürdürdüler. Sanıyorum otuz gün sonra bizi Selimiye'ye götürdüler. Savcı ifade aldı. İstanbul'a yeni geldiğimi, ev adresimin olmadığını; polis şiddet uyguladığı için ifadeyi ve tutanağı imzalamadığımı söyledim. Bu sefer savcı "Yakalama müzekkeresini ve ifadesini imzalamamıştır. Bütün bunları yapmış olması örgüt üyesi olduğunu gösterir" diyerek tutuklanmamı istedi. Yani imzalamamak da suç oldu. Mahkemeye çıkarıldık ben ve bir kişi daha tahliye edildik.

Gene şaşırdım. O zaman Selimiye Kışlası'ndan çıkış, parkın olduğu taraftan yapılıyordu. Oradan bıraktılar gidiyoruz, ben çok da bilmiyorum oraları. Yanımdaki arkadaş biliyor, nasıl oldu bu iş diye bir şaşkınlıkla yürüyoruz. Ben bu sefer Samsun'a gitmedim. Tedavi olmak için doğruca hastaneye gittim.

Cezaevinden çıktıktan sonra faaliyetlerin aynı şekilde sürdü mü?

Gene basın yayın organında ve gençlikte faaliyetler aynı şekilde devam etti. Bu arada Genç Kurtuluşçular Birliği'ni bağladılar bana. Benden önce Doğan Fırtına'ya bağlıymış, Doğan yakalandıktan sonra bana devrettiler. Kurtu-

luş'un örgütsel faaliyetinin bu kadar renksiz geçtiği dönemde, Genç Kurtuluşçuların faaliyetleri beni oldukça umutlandırmıştı. Çok aktiftiler. Ağırlıklı olarak öğrenci gençlerden oluşuyordu. Türkiye ve siyaset üzerine çok verimli tartışmalar yapıldığını hatırlıyorum. Faaliyetlerini daha çok kendileri örgütlüyorlardı, daha bağımsız, biraz daha özerk bir yapıydı. Etkili bir ilişki ağı vardı

1984 Aralık ayında gençliğe yapılan operasyonda bir kez daha yakalandın, nasıl oldu?

İstanbul'a kardeşim gelmişti. Kardeşim ve Asiye birlikte AKM de bir gösteriye gideceğiz. Bu arada gençliğe bir operasyon olduğunu öğrendim. Gençlikten Haydar Malkoç'u tanıyanlar var, ona haber vereyim diye karar verdim. Malkoç o sırada kartpostal satıyordu Osmanbey Postanesi'nin önünde. Ben Osmanbey'e gittim, Haydar'ı buldum "Operasyon varmış hemen uzaklaş buradan" dedim. Meğerse operasyonda yakalanan arkadaşlardan biri zaten Haydar Malkoç'un bulunduğu yeri vermiş. Polis gelmiş Haydar'ın iş yaptığı yerin karşısındaki telefon kulübelerinin oraya yerleşmiş, iki gündür karakolu kurmuş bekliyormuş. Benim geldiğimi görünce ikimizi de aldılar. Son yakalanışım da böyle oldu. Doğruca Birinci Şube'ye götürüldük. Birinci Şube'ye gittiğimde gençlik operasyonu olmuş, bir sürü arkadaş alınmıştı. Sanıyorum, yirmi gün ya da bir ay kadar kaldık.

O sürede gene ev adresi, kaldığım yerleri filan istediler. O zaman da İstanbul'a yeni geldiğimi söyledim. Ev adresine daha çok yoğunlaştılar. Ben de ev adresi vermeyince tıkandı sorgulama. Bütün işkence ev adresi üzerinden devam etti. Hiçbir şekilde de bir ev adresine ulaşamadılar. "Seni de Behzat gibi yapacağız" diyorlardı. Her türlü işkence metodunu denediler. Günlerce askı ve falakaya çekildim. Günlerce elektrik verildi. İfademi istediğim gibi yazana kadar imzalamadım. Ne zamanki istediğim gibi yazıldı, okudum imzaladım.

Behzat'ı randevu yeri ya da yer göstermek için şubeden dışarı çıkarıyor ve orada infaz ediyorlar. Ben geldikten birkaç gün sonra Behzat'ın öldürüldüğünü, işkence sırasında "Seni de Behzat gibi yapacağız, buradan sağ çıkamayacaksın" dediklerinde öğrendim. Bu psikolojik işkence metodu da onlar için çözüm olmadı.

Birinci Şube'den hep birlikte Selimiye'ye götürüldük. Selimiye'de herkes ifadeleri daha açık bir şekilde gördü. Bir kısmı bir sürü şeyi kabul etmiş, bir

kısmı kabul etmemişti. Ben hiçbir şeyi kabul etmemiş olmamama rağmen, daha önce tutuklanıp bırakılmış olmam dikkate alınarak bu sefer tutuklama kararı verildi. Sanıyorum üç, dört gün Selimiye'de kaldık. Herkes nasıl ifade verdi, niye verdi onları konuştuk bu arada. Eskiden fil ahırları denilen yer, cezaevi haline dönüştürülmüş, hepimizi onların birine koydular. Havalandırmaya filan yok. Orada bizi gene askeri disipline sokmaya çalıştılar, istediklerine uymadık. Bizi Metris'e sevk ettiler ve gene bir karşılama yaptılar. Her cezaevinde olduğu gibi güzel bir sopa attıktan sonra koğuşlara verdiler. Sanıyorum on beş kişilikti bizi verdikleri koğuşlar. Karşımdaki koğuşta Selami vardı. Bankacılar operasyonundan sonra kaldığım koğuşa Yaşar geldi. Bankacılar operasyonunda Asiye de yakalanmıştı.

Asiye'nin yakalandığını duyunca ne yaptın?

Çok üzüldüm tabii. Kendini güvence altına almış olduğunu düşünüyordum, gerçi evde kalsaymış daha iyiymiş ama kararımız gereği evi boşaltmış. Asiye, Samsun'daki Karadeniz Kadınlar Derneği nedeniyle yıllardır aranıyordu.

Birbirinizle haberleşme şansınız oldu mu?

Hemen haberleşme şansımız oldu. Biz dışarıda sevgiliydik, aynı evde yaşıyorduk ama devleti bunlar ilgilendirmiyor. Cezaevinde haberleşmek ve görüşmek için yakını olması, kan bağı olması gibi kurallar vardı. Bu durum bizim haberleşmemizi engelliyordu, ziyarete ya da mahkemeye gelip gidenler aracılığıyla haberleşiyorduk. Sonra aramızda bir yol bulduk, eşi ile birlikte Metris'te yatan, aynı operasyonda yakalandığımız arkadaşlarımız vardı; onlar karı koca oldukları için birbirlerine mektup yazabiliyordu, biz de bu şekilde yazışabileceğimizi düşündük. Onlarla konuştuk: Ben mektubu yazıyor, arkadaşıma veriyorum, o da benim mektubumu yeniden yazıyor eşine gönderiyor, eşi de Asiye'ye veriyordu. Asiye de aynı şekilde yapıyordu. Her ikisi de uzunca bir zaman bizim kahrımızı çektiler. Onlara çok teşekkür etmek isterim. Epey bir zaman mektuplaşmalarımız böyle devam etti.

Fiziki olarak aynı cezaevinde olmamıza rağmen Asiye'ye bir şey gönderemiyordum. Gönderdiğim şeyler, idare tarafından üzerine İADE yazılıp bana geri getiriliyordu. Asiye için de durum aynı.

Sabah sayımlarında bir asker kime gönderildiğine bakmadan mektupları ve paketleri toplardı. Gönderilmesine karar verdiklerini "görüldü" mührü basar gönderir, diğerlerini geri getirirdi. Bir resim albümü yaptım, resimleri-

mizi koydum içine. Gönderen "Asiye Güvenli" alıcı olarak da "Erdoğan İren" yazdım zarfın üzerine, attım torbanın içine. Onu Asiye'ye götürmüşler "ret edildi" diyerek. Bu yöntemi keşfedince çok fazla abartmadan bir süre de böyle mektuplaştık. Dışarı çıkmaktan çok umudum olmadığı için bir nikâh yapmaya karar verdik; bu şekilde görüşme imkânımız olacaktı. Dilekçe verdik, ailelerin de katkısıyla nikâh işlemleri başladı, 1986'da, cezaevinde nikâh yaptık. Asiye'nin ağabeyi, kız kardeşi ve annesi geldi. Bizim arkadaşlarımızdan Filiz Karakuş, Gönül Sevindir ve Sabahat geldiler. Annem, kardeşim Ekrem ve halam da geldi. Bizi bir odaya soktular, orada kısa bir nikâh töreni oldu. Bizi çok kısa bir süre bir arada tuttular. Nikâhta çekilmiş fotoğraflarımız oldu. Böylece görüşme imkânı bulduk ve artık mektuplarımız daha düzgün yollarla gidip gelmeye başladı.

Siz Metris'e gittiğinizde tek tip elbise uygulaması var mıydı?

Bizi Metris'e getirdiklerinde gerek bizim arkadaşlarımız gerek siyasetlerin çoğunluğu, elbise giyme konusunu tartışıyordu. Tartışmaya biz de katıldık. Tartışma bir hayli sürdü. Bu tartışmalar sırasında eskiden beri Metris'te yatan arkadaşlarımızın bir kısmı elbise giyilmeyen bölümden, bir kısmı ise elbise giyilen "yeşiller" denilen bölümden tartışmalara katıldı. Çoğunluk görüşü giymek yönünde olunca elbise giyildi.

Metris'te arkadaşlarımızın seçimle iş başına getirdikleri bir cezaevi komitemiz vardı. Daha sonra bir seçim daha yapıldı. Demokratik bir seçimle cezaevi komitesi ve havalandırma komiteleri seçildi.

Cezaevinde haberleşme kalorifer boruları veya bitişik duvara sert bir şeyle vurarak mors alfabesinden çeşitli şifreleme yöntemleriyle yapılırdı. Her örgütün kendine göre şifreleri vardı. Bu yöntemle bir koğuştan diğer koğuşa veya bir havalandırmadan diğer havalandırmaya sinyaller gönderilirdi. Gönderenin elinde ve karşıdakinde bir şifre çözücü olur, karşılıklı mesajlar bu şekilde iletilirdi. Muhtemelen arada asker de oturup aynı mesajları yazıyor, idarede okuyor veya çözüyordu. Koğuş kapıları kapatıldığı zaman genellikle birbirimizi görme imkânı olmazdı, aynı havalandırmada olanlar aynalar vasıtasıyla yazışarak haberleşirdi. Ayna ve mors alfabesi dışında, bilardo topu büyüklüğünde kâğıttan toplar yapar, cezaevi binasını aşırtıp öteki havalandırmaya atardık. Bu toplarda atılan bilginin önemi veya değerine göre bazı teknikler uygulanırdı. Kimi zaman şifreli olarak atılır, kimi zaman da havalandırmalar arasında asansörler kurulurdu. Kadın çorapları sökülür çok

ince ipler haline getirilir, bunlar topa bağlanır ve öteki havalandırmaya atılırdı. Havalandırmadaki kişi topu alıp yavaş yavaş çekerdi. O ince ip kendisine bağlanmış kalın ipi çekerdi. Eğer yeterince zaman varsa o kalın ipe bir mesaj bağlanır, kalın iple gönderilecek ne ise o gönderilirdi.

Metris'te cezaevi idaresinin askerleştirme politikası uyguladığı zamanlar tabii ki sık sık oluyordu. Cezaevi idaresi şiddet uygulamaktan hiçbir zaman kaçınmıyordu. Bu nedenle açlık grevleri oluyordu. Gene yanlış hatırlamıyorsam birkaç kez açlık grevi yaptık. Tüm bu açlık grevleri askerleştirme ve itaat ettirme politikalarına karşı yapılıyordu.

Ne olduğunu çok hatırlamıyorum. Cezaevi idaresi çeşitli örgüt yönetici ya da sorumlularını listelemiş. Bir gün beni on beş, yirmi kişiyle birlikte, Metris'ten alıp Bayrampaşa'daki Sağmalcılar Özel Tip'e götürdüler. Özel Tip, havalandırmasının üzerinde ızgaralar olan bir cezaevi. Koğuşların birbirini görmeleri teknik olarak daha zorlaştırılmış. Koğuşlar üç ya da dört kişiden oluşuyor. Havalandırmaya koğuş koğuş çıkılıyor, iletişim daha zor. Üzerimizdeki baskı Metris'tekinden daha ağır. Kolayca daha fazla şiddet uygulanabiliyor. Koğuşlar küçük ve az sayıda kişi olduğu için, sürekli baskın yapıp askeri itaat tekniklerini uygulamaya çalışıyorlardı. Bizim bulunduğumuz bölüm direnen bölümdü, itaat tekniklerinin hiçbiri bizim bulunduğumuz bölümlerde sökmedi. Direniş büyük bir kararlılıkla sürdü.

Hakkını vermek lazım, orada Metris'ten daha fazla kitap okuyabildik. Sopadan, dayaktan arta kalan zamanlarda kitap okuma imkânımız oluyordu. Kendi çapımda, sağ olsun Hilmi'nin attığı temeller üzerinden biraz İngilizce çalışabilmiştim. Sağmalcılar Özel Tip'te sanıyorum dört ay kadar kaldım, ne olduğunu hatırlamıyorum ama sanıyorum 19 Şubat anması yaptık. O anmadan hemen sonra çeşitli koğuşlardan seçtikleri kişileri, karga tulumba alıp tekrar Metris'e götürdüler. Hava değişimi gibi bir şey olmuş oldu. Öteki tarafın sopa ve işkencesinin tadına baktırmış oldular bize.

Ne zaman tahliye oldun?

1987'nin Mart ayında çok sert bir kış olmuştu, mahkemelere kimseyi götürmediler. Ondan sonraki ilk mahkemede tahliyeme karar verildi. Benim tahliyem 16 Nisan 1987'de oldu. Bu girişimde de iki yıl dört ay yatmış oldum. Yıllar sonra bu davadan beraat ettim ama ben iki yıl dört ay yattığımla kaldım... Gene önce Birinci Şube'ye, sonra da askerlik şubesine götürüldüm. Birinci Şube'de gene ayrı seremoni yapıldı, tehdit edip gözdağı verdiler ve sonra

gene Fatih Askerlik Şube'sine götürdüler. Siyasi ortam biraz yumuşamıştı. Daha önceden prosedürü öğrendiğim için bir yakınıma telefon ettim. Belirli bir miktar para buldu, on beş gün sonra askere gitmek üzere o para şubeye teslim edildi, imzalar atıldı. Tabii on beş gün sonra gene askere gitmedim.

Mahkemeler sonunda beraat kararı geldi, enteresan bir şekilde. Gerekçeli kararı okuduğumda gördüm ki, "1983'te örgüt üyeliği cezası verilmiş, sanık üç yıl cezaevinde yatmış, aynı suçtan ikinci defa ceza verilemez." gerekçesiyle beraat ettirilmişim. Ama ben o arada iki buçuk sene daha cezaevinde yatmış oldum.

Sen cezaevinden çıktığında Asiye neredeydi?

Asiye Samsun'daki bir sivil cezaevine nakledilmiş, orada yatıyordu. Örgüt üyeliği dışında bir de sahte kimlikten ceza almıştı.

Uzunca bir süre cezaevine girip çıktın. Son çıktığında neler hissettin? Hayata yeniden nasıl başladın?

Asiye henüz cezaevindeydi. Cezaevinden çıkınca hayatımı sürdürmek için iş bulmak zorundaydım. Ailemden bir destek alabilmem söz konusu değildi, onların yardımlarıyla ayakta kalmayı hiçbir zaman düşünmedim. Cezaevinden çıktıktan bir ay kadar sonra İstanbul'a geldim, çalışmaya başladım. Bu arada Asiye'yi görmeye gidip geliyorum. Maddi olarak kendi hayatımızı sürdürecek koşulları oluşturmaya başladım. Önce yaş boya üretimi ile ilgili bir iş yaptım, sonra da turizm sektöründe işler kurdum.

Cezaevinden sonra arkadaşlarımızla birlikte yürürken geçmişin değerlendirmesi ve geleceğe bakış konusunda konuşmaya ve tartışmaya devam ettik. Bir süre birlikte yürüdük ancak zamanla kimi arkadaşlarımızla yakın, kimi arkadaşlarımızla uzak düştük. Birçok kere bir araya geldik. Çok tartışmalarımız oldu. İçinde bulunduğumuz dönem, gündemin yeniden tartışılmasını gerektiriyordu. Fakat gördüm ki geçmişin hatalarından gerekli dersler çıkarılmıyordu.

Sonrasında sosyalizm ve sınıf mücadelesinden kopmadım hiçbir zaman. Sınıf mücadelesinin içinde yer aldım ama örgütlü yapılar içinde yer almadım.

Ben çocukluktan henüz gençliğe geçiş yaşlarında, sosyalist örgütlenme içinde yeni bir hayat kurmuş, orada öğrenmiş, orada büyümüş bir kuşaktanım. Güzel, çok güzel çocuklar ve gençlerdik. Başımız dik ve onurlu bir mücadelenin içinde olduk.

İçinde bulunduğumuz dönem, koşarak öğrendiğimiz ve yaşadığımız bir dönemdi. Yaptığımız doğruların yansıra eksik ve yanlış birçok şeyin olduğu doğrudur. Ben, kişisel bir çıkar düşünmeden, maddi manevi hiçbir beklentim olmadan, sadece bildiğim doğruları yaparak ve yoldaşlarıma yaslanarak devrim ve sosyalizm mücadelesini sürdürdüm. Yaptığımız şeylerin tamamını sosyalizme olan inancım üzerinden yaptım. İşçi sınıfının iktidarı, mutluluğu ve refahını düşündüm.

Ezilen ve sömürülen insanların kurtuluşu için çıktığımız yolda, kendimizi feda etmekten başka düşündüğümüz bir şey yoktu. Hayat beni güzel insanlarla tanıştırdı. Birlikte omuz omuza yürüdük. Haksızlıklara karşı birlikte mücadele ettik. Birlikte güldük, birlikte işkence tezgâhlarından geçtik. Cezaevlerinde yıllarımızı birlikte geçirdik. İnsan olmanın onurunu, haksızlığa karşı çıkmanın gururunu birlikte yaşadık. Kaybettiğimiz yoldaşlarımız, kardeşlerimiz oldu. Biz ise sadece "şans" ve tesadüf yardımıyla hayatta kalabilenlerdeniz.

Güzel çocuklardık, güzel gençlerdik ve şimdi hâlâ çok güzeliz...■

KURTULUŞ

sosyalist dergi

«TKP» İLERLİYOR MU?

●

FAŞİZM ÜZERİNE NOTLAR (I)

●

CARLOTA HAREKATI

Gabriel Garcia Marquez

AĞUSTOS 1977 15

HÜSEYİN SOYLU

Görüşenler: Gönül Erterzi, Mustafa Yeşim, Korkut Akın

Görüşme tarihi: Mart/Nisan 2015

Develi'de başlayan hayat

Kayseri'nin Sindelhöyük kasabasında doğdum. Doğum tarihim 1956 ama nüfusta 1955 olarak geçer. Erken yaşta okula başladım uzun bir süre kayıtsız devam ettim. Dördüncü sınıfta kayıt ettiler çünkü ailem kasabanın ileri gelen bir ailesiydi. Ailemize "Hacıağalar" derler. Hacıağaların en küçük çocuğuydum. Dedem köyün ilk muhtarlarındandı. Bana da dedemin ismini koymuşlar. Babam dört eşliymiş. Babam, ben henüz bir yaşıma gelmeden vefat etmiş. Bu nedenle bütün ailenin koruması altında bir çocukluk geçirdim. Sekiz kardeşiz, kardeşlerimin çoğunluğu babamın son eşi olan annemden.

Anne tarafı da geniş bir ağalar aşireti. Muratağaları denilen geniş bir aile. Feodal anlamda bütün köyle akrabalık ilişkilerimiz vardı. Babam Demokrat Partili, ağa bir adammış. Varlıklı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldim.

Okumaya meraklıydım. Kasabada o zaman elektrik yoktu, lüks lambası olan ender evlerdendi bizimki ve ders çalışmaya çocuklar bizim eve gelirdi. O zamanki köy enstitülü öğretmenlerinin zihniyeti çocukları eğitmek ve toplumda iyi bir başlangıç yapabilmelerini sağlamaktı.

Babam Demokrat Partili ama annemin babası Muratağalar, tam İnönücü bir CHP'liydi. Bizim Sindelhöyük kasabası 1980 yılına kadar "Küçük Moskova" diye bilinen bir yerdi. Eski THKP-C'den birçok insanın gelip gittiği, THKO'lu insanların barındığı bir kasabaydı. Rahmetli en büyük ağabeyim de Kayseri'deki TİP'in ilklerinden biriydi. Babamın Demokrat Partili olması bizi çok fazla etkilemedi. Dayılarım babamın yanında büyüdüğü için, biz dayılarının etkisiyle solcu bir geleneği sahiplendik.

Develi'de okuma yazma oranı yüksektir. Develi köken olarak Ermeni ve Rumlardan kalan; Kayseri'nin Talas ve Erkelek kazaları gibi çok güzel bir yerdi. Azınlıkların bize bıraktığı kültürel zenginlikler vardı. Çok değerli ve hoşsohbet insanlardı, iyi ustalardı. "Kılıç artıklarından" benim hatırladıklarım bunlar.

Okul hayatın nasıl geçti?

Develi'de okudum, ortaokul ve lise aynı binadaydı. Ben sınıfın en küçük çocuğuydum. Ağabeyimle aramda dört yaş vardı, sevgili arkadaşım İzzet Köylüoğlu ile de öyle. Bekir Yıldırım, yaş olarak benden çok büyük olduğu halde benden bir sınıf öndeydi. Sınıfın en küçüğü ve en yaramazı olmakla beraber çalışkan bir çocuktum. Burhan Kuzu liseden arkadaşım. Ülkü Ocakları Başkanı Ali Batman yine lisede sınıf arkadaşımdı. Lisenin spor kulübü başkanıydım, aynı zamanda belediyenin bando takımındaydım. Her yönden aktif bir öğrenciydim.

Benim ve İzzet'in maddi durumumuz iyiydi ama durumu iyi olmayan arkadaşlarımız vardı. Sinemalara toplu giderdik. Paramız olmadığı zaman kumar oynamaya giderdim. Babam veya ağabeyim yaşındaki insanlarla kumar oynar; kazanamazsam masanın üstünden parayı alıp kaçardım. Bana pek dokunamazlardı. Böylece sinemaya topluca giderdik.

Ortaokul öğretmenlerimiz Aytekin Kumru, Cemal Sarıçiçek ve Hayrettin İstanbullu emek, hayat gibi değerlerin yanında; Osmanlı ve Cumhuriyet üzerine bildiklerini anlatır, bize sol propaganda yaparlardı. O açıdan da çocukluğum şanslı geçti. İlkokuldayken Atatürkçüydük ama lisede Dev-Gençli olmaya başladık. Develi aynı zamanda yazarları ve çizerleri olan bir yerdi. De-

veli'de yobazlık, MHP'lilik o zamanlarda yok gibiydi, sonradan türedi bunların hepsi. Kadınlarımız moderndi; sinemalara karma gidilir, düğünlerimizde ayrılık gayrılık olmazdı.

İstanbul'a kaçışım ve devrimci simalar

Lisede Dev-Gençli olduktan sonra hayatında neler değişti?

İlerici ve geniş bir ailenin içinde olduğum için çok fazla bir şey fark etmedim. Benden büyüklerle bir arada olduğum için çocukluğumu yaşamadan delikanlı olmuştum. Mahir Çayan hareketinin kırsal kesimlerde çalışmaları, köylere gidiş gelişleri; belki Şaban İba, Selçuk Polat'ın da Develi'de bulunması bunda etkili olmuştur. Ayrıca Köy Enstitüsü öğretmenlerinin bizde emeği çoktur. Daha sonra Dev-Genç hareketi etkin oldu. Hocalarımız da öyleydi. Develi'de, 68 kuşağından THKO'dan Ercan Öztürk ve TİKKO Merkez'de yer alan Ali Taşyapan ağabeylerimiz vardı.

Denizlerin idamından sonra Dev-Gençliler olarak Develi'de bayrakları yarıya indirdik. O gece, devlet bilinçli bir provokasyon yapmış: Kaymakamın evi kundaklanmıştı. Bizim sevdiğimiz bir kimya hocamız vardı, onun üzerine atıp tutukladılar. Gözaltına alınanları Adana Sıkıyönetim Mahkemesi'ne götürdüler. Beni yaşım çok küçük diye almadılar, beni almamalarını onur meselesi yapmıştım. Mahirlerin Kızıldere'de katledilmesi karşısında hiçbir şey yapamadık, üzüntüden ağladığımızı hatırlıyorum.

Üniversiteye hazırlanma sürecin nasıl oldu?

12 Mart'tan sonra liseden birçok öğretmenimiz sürüldü ya da görevden alındı. 68 kuşağından olan öğretmen ağabeylerimiz bize, "Her devrimci çalışkan olmalıdır, derslerini en iyi şekilde öğrenmelidir" derdi. "Çünkü devrimcilerin üniversitelere girmesi şarttır, bu ülkenin kaderini devrimci gençlik belirleyecektir" diye bizi yönlendirirdi. Gerçekten Develi Lisesi'nden on iki-on üç kişi üniversiteye girdik.

Ortaokul son sınıftayken İstanbul'a kaçtım. Yazlarım Aksaray, Yenikapı, Kumkapı ve Kadırga'da geçti. Üniversiteye girdiğim yıl, Kadırga'da bir kahvem olmuştu. Adı geçen bölgelerde ilişkilerim de bu dönemde başlamıştı. 15-16 Haziran olaylarında, İstanbul Beyazıt Meydanı'nda lahmacun satıyordum. Tezgâhımı savurup attım ve o görkemli hareketin içinde yer aldım. Beyazıt'ta bilardo salonunda çalıştım, sahipleri akrabamdı. Karşısında Küllük

vardı, orası faşistlerin elindeydi. Platin Bilardo Salonu da devrimcilerin elindeydi. O dönem faşistlere karşı, arkadaşım Seyfiali ile birlikte kavgalarımız da olmuştur.

Develi'ye sonradan İmam Hatip Lisesi açıldı. Sunulan birçok olanaklarla birlikte, gericilik Develi'de örgütlenmeye başladı. 12 Mart'ın getirdiği şeylerden birisi de budur.

Üniversite sınavına girdim, kazandım. Puanım çok yüksekti, Erzurum Tıp ve mühendisliklerin hepsini tutuyordu. İzzet'le beraber İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne kayıt yaptırdık. O tarihlerde Ankara Siyasal ve İstanbul İktisat'ta fark dersleri vererek iki okul bitirme hakkı vardı, arkadaşlar da bana İktisat'a gitmemi söyledi. Eski TÖS'lü sonradan avukat olan dayım, Hukuk Fakültesi'ne kayıt yaptırdığımı duyunca İktisat'a geçmemi söyledi. Hiç aklımda olmamasına rağmen İktisat Fakültesi'ne geçmiş oldum.

Üniversiteyi kazandığım sene Develi'de aranıyor olduğumu duydum. Lise mezuniyetinde yazdığım bir kompozisyon nedeniyle aranıyormuşum. "Gel" diye haber gönderdiler. Trabzonlu olan savcı, ilerici olarak bilinen bir vatandaş, o savcı daha sonra benim karşıma İstanbul Adliyesi'nde de çıktı. Ağabeyimle teyzemin avukat olan oğlu savcıyla görüşmüş, sabah erkenden gelmemi söylemiş, gittim. Yıl 1973 senesinin yazı. Savcı önüme yazıyı koydu. Okudum ve baktım ki yazının sonunda "Kahrolsun Cumhuriyet'in 50. Yılı" diye yazılmış. Savcıya o cümleyi yazmadığımı söyledim. Ben Cumhuriyet'i Osmanlıyla kıyaslayarak övmüş ve yazıyı, Denizlerin idamı, Mahirlerin katliamına atfen "Halkımıza gözyaşı, yoksulluk ve azap getiren cumhuriyetler olmadan yaşasın Cumhuriyet'in 50. Yılı" diye bitirmiştim. Böyle bitirdiğimi çok iyi biliyorum. Yazıyı "Kahrolsun...." diye bitiren öğrenciye sınıf geçirilir mi? Sınıfı da geçmişim. Heyettekileri çağırdılar, en son müdür muavini içeriye girdi. Savcı sert bir üslupla müdür muavinini sıkıştırınca, özür dilemeye ve yalvarmaya başladı. Yazımda tahrifat yaptığını kabul etti. Bugün hâlâ ondan davacı olmadığım için pişmanım.

Pratik faaliyete geçerken bilgi birikimini ne tür yayınlarla sağlıyordun?

Ortaokul ve lisede Yaşar Kemal, Kemal Tahir'i filan okurduk. Gorki'yi, Sosyalizmin Alfabesi, Felsefenin Temel İlkeleri vb. kitapları lise yıllarında okumuştum. Forumlarımız olurdu, biz de dinleyici olarak katılırdık. Mesela lise yıllarında "Paydos" oyununu oynamıştık, benim de küçük bir rolüm vardı. Dini inançlarına rağmen annemin etkisi bende daha yoğundur. Devrimci ol-

mamda annemin ve ağabeyimin etkisi olmuştur. İstanbul'a her geldiğimde, Bakırköy'de Bekirlerle beraber kalmaya başlamıştım. Bekir Yıldırım, Hukuk'tan Kemal, Kurtuluş'un Adana sorumlularından olan Sarı İsmail'in dayısı Felsefe Bölümü'nden Mehmet Sümengen'in Bakırköy sahilde birlikte kaldıkları bir ev vardı. Ben lise ikinci sınıfta onların evine yerleştim. Onlarla birlikte kültürel birikimim artmaya başladı.

İstanbul hayatın nasıl geçiyordu?

O zaman İstanbul' da futbol oynanan tek stat İnönü Stadyumu'ydu. Paşa Güven'in akrabalarının oradaki büfelerinde yazın işe başladım, çok iyi para kazanıyorum. Aynı zamanda devrimci ağabeylerimizin ve arkadaşlarımızın ev kiralarının ödenmesine, yemelerine içmelerine yardımcı oluyorum. Bunlardan bir tanesi Bekir Yıldırım'dı. Onlarla beraber üniversite mücadelesinin içine de girdim. 12 Mart'ın etkileri devam ediyordu, İstanbul'da üniversite gençliği pasifize edilmiş bir durumdaydı.

Bakırköy'deki eve Paşa Güven, Orhan Bakır ve İrfan Yavru gelirdi. Üniversiteye geldiğimde henüz çok örgütlü bir yapı yoktu. Dev-Genç kapatılmış, Cephe hareketi darmaduman olmuş; kendiliğinden Dev-Gençliler, Cepheciler ve THKO'lular var.

Lise yıllarında Ankara'ya da gidiyordum. Develili ve Dev-Gençli olmasından dolayı Şaban'la ilişkimiz vardı. Bu arada Şaban vasıtasıyla Ziya Sümer'i tanıdım. Mahmut Güven vardı, sonradan AKP'den Kars milletvekili oldu. Onlarla tanışmıştım. Ankara'ya gittiğim o yıllarda Cepheciler arasında ayrışma yoktu.

İstanbul'da İktisat Fakültesi'ne başladığımda, Ecevit hükümeti vardı. Kıbrıs Barış Harekâtı oldu ve İYÖKD kuruldu. Aksaray'da İYÖKD'e gelip gitmeye başladık. İlk İYÖKD Başkanı Alişan Özdemir, benim gözümde çok önemli biriydi. İYÖKD çalışmalarına katıldık. İktisat'a gelir gelmez ilk boykot örgütlenmesi oldu. Ecevit hükümetinin sola vurduğu en büyük darbelerden biri, Ankara Siyasal ve İstanbul İktisat'ta iki fakülteyi bitirme hakkını elimizden alması oldu. Çünkü Ankara Siyasal devrimci faaliyeti üreten bir okul; İktisat, İstanbul'un merkezinde olan en iyi okullardan biriydi. Ecevit bu hakkımızı elimizden alınca biz boykota gittik. Boykotu bir buçuk ay kadar, geniş kitlesel destekle sürdürdük. Bütün okul boykota destek veriyordu.

Kıbrıs Barış Harekâtı olmuş, İYÖKD Kıbrıs Barış Harekâtı'nın ikinci çıkartmasına karşı çıkmıştı. O dönem İYÖKD'ün önemli iki eylemi vardı; biri,

ikinci çıkarmaya karşı olan eylemler, ikincisi de üniversitelerin demokratikleşmesi ve özel üniversitelerin kaldırılması ile ilgiliydi. Bu eylemler Türkiye'de birçok üniversiteye yayıldı ve özel okullar kapatıldı.

Boykotla beraber bilinir olmaya başladım. Üniversite senatosunun içinde, öğrencilerin de seçilerek geldiği öğrenci konseyleri vardı. Sevdiğim sınıf arkadaşım Orhan Dilber ve ben aday olduk. Yüksek bir oy aldım. Barajı aşamasam da aldığım yüksek oy nedeniyle üniversitenin sandık başında görevli olarak atadığı Nuri Karacan ve diğer temsilciler, beni öğrenci temsilciliğine kabul etti. Tam yasallığı olmasa bile, öğrenci temsilcisi olarak fakülte yönetimine gidip geliyor, tartışmalara katılıyorum.

İYÖKD'e Cepheci olarak gidip geliyoruz. Siyasi af kampanyası başlatılmış, İstanbul'un her tarafını afla ilgili afişlerle donatmıştık. Üniversitelerde kitleselliğe ulaşmıştık. Bunların sonucunda İYÖKD kapatıldı.

Ayrıca Tünel'de Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı (TMGT) diye bir dernek vardı. Ehliyetleri yasal olarak orası veriyordu. TMGT içerisinde Türk Ocakları ve Türkiye Kadınlar Birliği gibi bir sürü dernek yer alıyordu. Dünya ve Avrupa gençlik teşkilatlarına üyeydi. TMGT'nin, o dönemde devletin verdiği yetkiyle üniversite gençliğine otomobil ehliyeti verme hakkı vardı. Bu hak da Ecevit hükümeti tarafından sonlandırıldı, Milli Türk Talebe Birliği'nin işlevi ise devam ettirildi. Bu dernek Türk-İslam sentezinin merkeziydi: Bugün hâlâ öyle. Biz devrimci gençlik olarak oralara baskı yapmaya başladık ve o kitlesellikle TMGT de devrimcilerin eline geçmiş oldu. TMGT'de devrimciler olarak "Enternasyonal" diye bir yayın çıkartıyor, İYÖKD'le beraber orayı da aktif olarak kullanıyorduk. Tabii ki ömrü uzun olmadı, TMGT bir dönem sonra kapatıldı.

12 Mart sonrası yükselen öğrenci hareketi

1974'le birlikte öğrenci gençlik içerisinde neler yaşanıyordu?

Bakırköy'deki evimizin merkezi üs gibi olduğunu söylemiştim. Bir yandan da semt örgütlenmesi yapıyorduk. Tarık Akan ve futbolcu Çilli Mehmet de Bakırköy'ün çocuklarıydı. Orada bir kulüp vardı, biz o kulübe giderdik. Mahalle örgütlenmesinde onlarla ilişkilerimiz oluyordu. Bakırköy'de bir de Havacı Teknik Elemanları Derneği vardı. Oraya da sık sık giderdik.

İYÖKD henüz herkesin herhangi bir fraksiyon adı almadan bir arada olduğu, çeşitli öğrenci eylemlerinin yapıldığı bir örgütlenmeydi. İYÖKD'ün içerisinde biz Dev-Gençli olarak çalışıyorduk. Bizden başka Doktorcular, TKP'liler, THKO'cular, TİKKO'cular ve Mihriciler var. Aramızda sonraki yıllara tekabül eden sert ve agresif tartışmalar henüz yoktu. Tam tersine devrimci bir dayanışma içerisindeydik.

Sonraki süreçte, İYÖKD'ün kapatılmasına doğru tartışmalar, derneğin yönetimini kim ele geçirecek tartışmalarına dönüştü. Kongrenin birinde diğerleri ve TSİP dernekten ayrılmak zorunda kaldı. TİKKO'cular da ayrılıp Devrimci Gençlik Birliği diye bir dernek kurdu. O sırada okullarda da dernek tartışmaları oluyordu. İYÖKD kapatıldı hatta yönetim kurulu üyelerinden bir kısmı tutuklandı. Yeni dernek olarak İYÖD kurulurken Cephecilerden Dursun Karataş ve Bülent Uluer'in de içinde olduğu bir kısım arkadaş, İYÖD'ü merkez kabul edip, şube yönetimlerinin atamalarla olması yönünde öneriler sundu. Ben ona karşı çıktım, tabandan örgütlenmeyi savundum. Ben onlara karşı çıkarken bu arada Troçkistler ve Partizancılarla beraber İktisat Fakültesi'nde kitle çalışması yapıyorduk. İYÖD kuruluşundan önce biz İktisat'ta, Ekonomik Araştırma Derneği (EAD) diye bir dernek kurmuştuk. Fiilen bu dernek İktisat Fakültesi Derneği ve öğrenci örgütlenmesi idi. Bu derneğin kongresi yapıldı, Cepheciler olarak iki ayrı liste çıkardık. Benim bulunduğum liste Troçkistlerin, Partizancıların, Doktorcuların olduğu listeydi. Bir de Dursun Karataşların yönlendirdiği bir liste vardı. Aksaray TÖB-Der'in altındaki tiyatro salonunda kongre yaptık. Benim bulunduğum liste, ezici bir çoğunlukla kongreyi aldı. Ali Seyfettinoğlu diye bir arkadaşı da dernek başkanı yaptık. Dernek çalışmalarında, Göztepe'nin Kurtuluş örgütlenmesinde etkin olan okul arkadaşım Ali Öztalaslı da vardı. Ali, aynı zamanda Darüşşafakalı idi. Derneğimizin merkezi Aksaray'daydı. Derneğin adı sonradan İktisat-Der olarak değişti. Başkanı da Sağmalcılar ve Avcılar Firuzköy örgütlenmesinde katkısı olan Adil Kıyıcı arkadaşımızdı. O günden bugüne "İktisatçılar" diye hâlâ bir topluluk varsa bunda, o derneğin çok önemli rolü vardır. Fakülte'de gerçekten öğrencilere ulaşan, onların katıldığı kampanyalar yapardık.

Nasıl kampanyalardı bunlar?

Tiyatrolara gider, şenlikler yapardık. Okulun amblemi karınca olduğu için "Karıncalar Günü" yapardık. İktisat'ın spor kulübü de vardı. Bir kısım arkadaşlarımız çay partileri, doğum günleri gibi etkinlikler yapardı. Bir kısım ar-

kadaşlarımız ise bunlara "küçük burjuva" diye karşı çıksa da ben asla karşı çıkmadım. Devamı konusunda da teşvikçi oldum. Daha sonra çeşitli ihtiyaç durumlarında o arkadaşların çok ciddi desteklerini aldım. Bazıları daha aktif hale geldiler.

Merkezi öğrenci derneğimiz olan İYÖD, bizim kurduğumuz derneğe karşı çıkmadı. Arkasından Maliye Muhasebe Yüksek Okulu'nda MAMAD kuruldu. İYÖD'den önce Yıldız Teknik Üniversiteli öğrencilerin kurduğu DEMAKD vardı. İstanbul'da öldürülen ilk devrimci olan Şahin Aydın, Yıldız Teknik öğrencisiydi. Bu okulda Mihri Belliciler de vardı. İYÖD'ün içindeki Cepheciler de ayrışmaya, herkes kendi derneğini kurmaya başladı. Hâlâ Kurtuluş, Devrimci Gençlik tartışmaları yok. Cepheciler olarak anti-faşist mücadelede İstanbul gençliğine hâkim noktadayız.

Yeni ayrışmalar, yeni hareketler

Ayrışmalar nasıl başladı?

Yusuf Küpeli'nin ayrılmasından sonra İstanbul'da THKP-C epeyce güç kaybetmişti. THKO, Mihriciler, TİP ve Doktorcular güçlerini koruyorlardı. Hatta ilk İYÖKD yönetimi, Doktorcuların denetimindeydi. Sonrasında Dev-Genç en güçlü yapı oldu. O sıralarda Necmi Demirlerle birlikte hareket eden Ömer Güven gibi bir kısım Cepheci arkadaşlar, cezaevlerinden çıkmaya başlamıştı. Bizim Necmi Demir'e sempatimiz vardı. Özellikle İlkay Demir'in gençlik üzerinde etkisi yoğundu. Fakat İYÖD içerisinde "sosyal emperyalizm" tartışmaları başladı. Bunun üzerine biz Ömer Güven ve Necmi Demirlere "Maocu" dedik, ilişkimiz böylece bitmiş oldu. Onlar sekiz sayfalık bir bildiri yayınladılar, adlarına da "Sekizlik" denmişti sanırım. Edebiyat'tan arkadaşımız Turan onlarla birlikte oldu. Onlar İstanbul'da fazla bir etkinlik gösteremeden Cephe hareketi içerisinden ayrıldı, Necmi'nin etkisi de silindi.

İYÖD üzerinden ilk ayrışma, derneklerin kurulması şeklinde oldu. Önce reddedilen birim dernekleri, tabanda örgütlenme tezi ile beraber kabul gördü.

İYÖD içerisinde aktif olarak çalışırken Ankara'da AYÖD kuruldu. Kuruluşuna gitmedim ama AYÖD'ün ilk mitingine gittim. İstanbul'da kurulan Ekonomik Araştırmalar Derneği bir çekim gücü haline gelmişti. Vatan Mühendislik'ten Kerim Yaman'ın öldürülmesine tepki olarak İstanbul Üniversi-

tesi işgal edildi. Bizim aramızda güçlü bir dostluk ilişkisi vardı; gençlik içerisinde feodal ilişkilerin de taşındığı doğal bir dayanışma ve yoldaşlık vardı. Kerim Yaman'ın öldürülmesinden sonra İstanbul Üniversitesi'ni işgal ettik, sabaha kadar orada kaldık. Cenazesi Sirkeci'den gönderildi. Bülent Uluer, o tarihin yetiştirdiği gençlik hareketinin bir numaralı ajitatörüydü. 1975'in bahar aylarında anti-faşist mücadelenin geldiği boyut içerisinde Site Öğrenci Yurdu ile Sivas Öğrenci Yurdu arasında bir çatışma oldu. Orada bir çalışan öldürülmüştü. Bunun üzerine İktisat Fakültesi'nin merkez binasını boşalttık, Site'nin oradan Çemberlitaş'a kadar kalabalık bir şekilde yürüdük. Bizim niyetimiz Sirkeci'ye varıp Teknik Üniversite öğrencileri ile buluşmaktı. Çemberlitaş'ta önümüzü kestiler. Bir kitlesel eylemde panzerler ilk defa orada üzerimize sürüldü. Panzerlerle bu ilk karşılaşmada ben vuruldum ama bir panzer de çalışamaz hale geldi.

Hem karnımdan hem elimden vurulmuştum. O zaman İYÖD genel sekreteri olan Yusuf Doğan yanımdaydı, ona vurulduğumu gideceğimi, dağılmamalarını söyledim. Bir arabaya bindirildim, Sirkeci üzerinden hastaneye geldik. Yanımdaki kişi Cerrahpaşa'da stajyer öğrenciymiş, arabada beni sürekli konuşturuyordu. Önce Samatya'ya gittik, orada durumu tehlikeli bulmuşlar alt katlardan Cerrahpaşa'ya götürdüler. Cerrahpaşa'da hemen ameliyata aldılar, ayıldığımda artık yataktaydım. Cerrahpaşa'da üç ay yattım. Devrimci gençler ve doktorlar yalnız bırakmadılar, büyük bir dayanışma gösterdiler. Ben orada yatarken devlet beni yargıladı. O zaman sıkıyönetim vardı, davalara Devlet Güvenlik Mahkemesi bakıyordu. Askeri üniforma ile gelip sorgulama yaptılar. Dayım avukatımdı. Ben hastanede yatarken Dursun Karataş ve Bülent Uluer, beni hastaneden kaçırma önerisinde bulundu. Dayıma söyledim o kabul etmedi. Çünkü polis kurşunuyla yaralanmışım, bizim de onlardan davacı olacağımızı söyledi. Kurşunun birini çıkartamamışlar, ciğerim parçalanmış, omuriliğimde o kurşun hâlâ duruyor. DGM'de devlet aracını tahripten yargılandım. Mahkeme beraatımı istedi. Onun üzerine dayım devlete dava açmadı, böyle bir uzlaşmayla o dosya kapanmış oldu.

Dursun, Bülent, Paşa ile Erkan diye müzisyen bir arkadaşımızın Fındıklı'da güzel bir evleri vardı, hastaneden çıktıktan sonra orada kaldım. İleri kadrolar ziyaretime geliyordu. O arada, Yıldız DEMAKD'ta İYÖD'ün yeniden kuruluş tartışmaları oluyordu. Hukuk Fakültesi'nde militan bir öğrenci olan ve Mihriciler adına tartışmalara katılan Namık Kemal Boya, İYÖD'ün kurulmasına karşı çıkarak; devrimci öğrenci kadroların kurduğu dar bir kad-

ro derneği öneriyordu. Partizancılar adına toplantıya katılan Ahmet Cihan ve Mehmet Ali Eren de onlara yakın davranıyordu. Ben sargılı bir şekilde kürsüye çıktım, dar kadro değil kitle derneği kurulması gerektiğini savunan bir konuşma yaptım. O konuşma kitle üzerinde etkili olmuş, büyük çoğunluk bizim yanımızda yer aldığı için İYÖD kuruldu. Namık Kemal Boya daha sonra 68'liler Vakfı'nda Aydınlıkçılarla birlikte oldu, sonra da çok geri yerlere savruldu.

Urfa Viranşehir'de bir çiftlikte işçi örgütlenmesi sırasında bir çatışma, arkasından da baskı ve zulüm oldu. Bunun üzerine GSB'liler Beyazıt Meydanı'nda 1974 yazında kitlesel bir eylem yaptılar. Destek için biz Cepheciler de katılmıştık. Orada da panzerler vardı. Kalabalık kitleydik, bizi dağıttılar. Tam meydanın ortasında Bülent Uluer'i polisler götürürken ben müdahale ettim. Bülent polisin elinden alındı, dağıldık kaçıyoruz. O arada polislerden birini çukura attım. Tam o sırada biri bana "Dur, kıpırdama" dedi. Döndüm baktım bir adam elindeki silahı bana doğrultmuş. Ama adamın pantolonu düştü, o eğilirken ben kaçtım. O anı da Cumhuriyet gazetesinin o günkü muhabirlerinden biri yakalamış. Bir gün sonra Cumhuriyet'in arka sayfasında, polisin bir gence silah doğrulttuğu o fotoğraf yer aldı. O fotoğraf bütün yurtlarda asıldı. Ben bu ilgiden mahcup olduğumu hatırlıyorum. Hayat böyle devam ederken yine bir anti-faşist kavga sırasında içeriye düştüm. Bana yapılan tüm suçlamaları reddettim. Bunun üzerine Sağmalcılar Cezaevi'nde fazla yatmadım. Cezaevinde en büyük komün, Cephe komünüydü. TİKKO ve THKO ile aramız iyi, sevmediğimiz tek ekip Perinçekçilerdi.

İçeride de tartışmalar yapılıyordu. TSİP Genel Sekreteri Yalçın Yusufoğlu, tek başına Sağmalcılar'a geldi. Revizyonist diye kimse komüne almak istemiyor; ben adamın hareketlerini izliyorum. Çünkü o zaman açlık grevi yapıyoruz, hiç karşı çıkmıyor tam tersine bizimle beraber o da açlık grevine katılıyor. Tartışmalarımızda militan duruşu beni etkiledi. Arkadaşları ikna ederek onu da bizim Cephe komününün içerisine aldık. Yalçın Yusufoğlu ile sohbetlere başladım. İçeride teorik çalışmalara da başlamıştık. Sınıf, öncü savaş, Kemalizm ve ulusal sorun gibi konularda tartışıyorduk. Yalçın Yusufoğlu da sınıf örgütlenmesinin öneminden bahsediyordu fakat o,"işçi sınıfının fiili öncülüğü" derken biz "ideolojik öncülük" diyorduk. Yusufoğlu'nun düşüncelerinden etkilenmeye başladım. Öncesinde de İktisat'ta gece bölümündeki Doktorcu arkadaşlarla Kağıthane'deki grevlere, gecekondu bölgelerinde bildiri dağıtmaya giderdim. İçeride daha yoğun okumaya başladım. Özellikle

üniversite gençliğinin içerisindeki Bekir ve Kürşat Ayvaz hep beni uyarıyordu. Hatta onlar benim aktif olarak öne çıkmamdan çok rahatsız oluyordu. Karşımızdaki benzin istasyonu soyulduğu için, o sırada oturduğumuz ev basılmıştı. Mahalle çalışmalarımızın etkisi kendini gösterdi, mahalleli bize sahip çıktığı için gözaltına alınmadık. Öğrenci gençliğin içerisindeki anti-faşist mücadelede kendimi tutamayarak öne fırlıyordum. Bekir ise ısrarla daha fazla okumam gerektiğini söylüyordu. Evin içinde eğitim çalışmaları da yapıyorduk. Bakırköy'deki evimizde "Kesintisiz 1-2"yi teksir makinesi ile çoğalttık ve gizlice okullarda dağıttık.

Ben cezaevindeyken en yakın arkadaşlarımdan, Hukuk öğrencisi Cahit Şenyüz öldürüldü. Şubat ayında cezaevinden tahliye oldum, dışarıdaki Cepheci arkadaşların hiçbiri benim çıkacağımı bilmiyordu. Ben de beklemiyordum tahliye olmayı. O gün ziyaretime Kurtuluş'un gençlik içerisindeki ilk insanı olan Faruk Şahin gelmişti. O da şaşırdı. Beni aldı, Niğde Öğrenci Yurdu'na götürdü. Seminer varmış. En arkaya oturdum. Konuyu şimdi hatırlamıyorum, Bülent Uluer seminer veriyor. Ben arkadan söz istedim. Bülent beni görünce şaşırdı, Kemalizm'e dair bir şeyler söyledim. Bunun üzerine "Bülent içerideyken TİKKO'cular bizim Soylu'nun biraz kafasını karıştırmış anlaşılan, biz sonra konuşuruz Soylu'yla" dedi konuyu kapattı. Tartışma bitti.

Faruk ziyaretime geldiğinde Kaçaroğlu'ndan, Doğan Fırtına'dan ve Ümit Savaş'tan bahsediyor, bunlarla görüştüğünü söylüyordu. Ben Ümit Savaş dışında diğerlerini tanımıyorum, Faruk onları Çiçekçi'den tanıyordu. Hukuk'tan Apo diye bir arkadaşımız daha vardı, o da Selimiye'de oturuyordu. Faruk onlardan bahsediyor ama ben soğuk davranıyorum. Faruk ise o yapıyla görüşmemi istiyordu. Faruk İktisat Gazetecilik'tendi, okulu bizim yan binadaydı. Heybetli bir adamdı, öğrenciler üzerinde de etkisi vardı, sevilirdi. Saz çalardı, güleçti ve şakacıydı. Ben herhalde yaşımın da açığını kapatmak için konumuma uygun olarak kendimi ciddi pozisyonlara sokuyordum.

O zaman Dursunlar ve Paşalarla ilişkilerimiz daha sıcaktı, samimi görüşmelerimiz oluyordu. Selçuk Polat, THKP-C kökenli ama o sırada GSB ile ilişkileri sürüyor. Bizimle de gelip görüşüyor ama bizim hiçbirimizi ikna edemiyordu. Şaban İba, o tarihlerde Dev-Genç hareketi içerisinde ve Zapata adıyla meşhur. Onun Develili olması, benim lisedeyken Ankara'da onunla görüşmüş olmam sebebiyle bizim adımız "Şabancı" diye çıkmış. Ankara'da AYÖD'ün bir mitingi olacaktı. Bu miting öncesinde Dursun'la Bülent geldi bana bunu sordu. Ben de "Sizin için de Nasuhçu, Oğuzhancı diyorlar" de-

dim. Tartışmalar başladı, yazılı bir şey olmadığı gibi ideolojik ve politik hiçbir şey de yok. Tartışmalar kişiler üzerinden gidiyor. Kısır döngü içerisinde söylenen tek şey, "inkâr ediyorlar, etmiyorlar" meselesi. Bu bana soyut geliyordu çünkü zaten içeride, Kemalizm ve sınıf konusunda araştırmalarım olmuştu. Nasuh Mitap Trakyalı olduğu için İstanbul'a daha çok o gelip gidiyordu. Dursun'la yaptığım konuşmada "İstanbul'daki öğrenci hareketinin ileri gelenleriyle bir toplantı yapalım. Bu arkadaşları İstanbul'a davet edelim, bizim önümüzde tartışsınlar. Ne dediklerini kendi ağızlarından dinleyelim, sonucunda herkes yolunu çizsin" diye önerdim. Anlaşmamız bu oldu. Çağlayan'daki mühendislik okulunun salonunda bu toplantıyı yapma konusunda anlaştık.

İstanbul'dan ciddi bir kalabalıkla Ankara'ya gittik. Sabah çok erken bir saatte Ankara'ya vardık. AYÖD Kızılay Meydanı'nda iki katlı bir binadaydı. Hepimiz yorgun argın binaya girdik. Nasuh ve Oğuzhan oradaydı. İstanbul ekibinden bazı arkadaşları yanlarına alıp bana da soğuk davranınca dışlandığımı hissettim. Bunun üzerine otuz beş kırk kişilik bir grup olarak Şaban İba'nın evine gittik. Bu grubun içinde, İktisat'ın o günkü öncü kadrolardan olan Faruk, Doğan, rahmetli Ali Küçük, Ali Öztalaslı ve Hakkı Taşdemir gibi; Hukuk'tan ise İzzet, Cemal, rahmetli Kudret Uybaş, Recep ve Ali gibi arkadaşlarımız vardı. Şaban bizi görünce şaşırdı. Bize çok güzel bir kahvaltı hazırladı, kafam bir yandan da AYÖD'deki duruma takılıydı. Mitinge gittik ve İstanbul'a döndük. Bana ne miting alanında ne de mitingden sonra "Neredeydin?" diye soran olmadı.

Yavaş yavaş kafamdaki tartışmaları netleştirmeye başladım. Faruk beni dinliyor, sonra da gidip öbür tarafa aktarıyormuş. Faruk "Onlar da senin gibi düşünüyor" diyordu. Seyfi (Öngider) Bakırköy'de ablası ile birlikte oturuyordu. Silahla yakalanmış ve tutuklanmıştı, cezaevine ziyaretine gittim. Kaçarlarla görüştüğümüzü kendisine söyledim. Cezaevi sonrasında birlikte kalmaya karar verdik. Baktım Seyfi malzemesiyle birlikte geldi. Kimden aldığını sordum, "Acilcilerden" dedi.

Cephe içerisindeki o ayrışmalar sırasında mahallelerde, okullarda Kemalizm ve sınıf konusunu tartışmaya açıyorum. Rahmetli Faruk beni Kadıköy'de bir randevuya götürdü, orada Kaçaroğlu ile görüştük. Kaçar "En iyi öncü savaşını biz yaparız, en iyi gerilla biziz" diye anlatmaya başladı. Önce afalladım. Kemalizm konusunda, sınıf konusunda ne düşündüklerini sordum. Tatmin edici bir cevap alamadım. Çiçekçi'de eski Cephecilerin gelip git-

tiği bir dernek vardı. Orada da bir hayli sohbetler yaptık. Bekir'le de evde tartışıyoruz. Bu tartışmalar esnasında İrfan Yavru ve Paşa Güven bizim evden ayaklarını kesti. Troçkist ve Partizancı dostlarla tartışıyoruz. O süreç içerisinde biz gençlik olarak hem fabrikalara hem mahallelere gelip gitmeye başladık. Bekir de Devrimci Sağlık-İş'e gidip geliyordu. O süreç içerisinde birileri bize "KeSeDe'li" demeye başladı.

Ankara'da Siyasal soygunu nedeniyle de bu eylemi yapan arkadaşlara mesafeliydim. Çünkü eylemi doğru bulmuyordum. Bu eyleme Ankara'da öğrenci gençlik içerisinde de sempatiyle bakılmadı.

İlk önce broşürler sonrasında da *Kurtuluş* dergisi çıktı, İktisat'ta yedi yüz küsur sattım. Onu alan herkes de kendisine "Kurtuluşçu" dedi. Biz de olduk Kurtuluşçu.

Öğrenci gençlik içerisinde bizim İstanbul Üniversitesi ekibine Dalton kardeşler derlerdi: Faruk, Haluk, Seyfi, Recep ve Ali. En kısa boylusu bendim. Biz Kurtuluşçu olduk ve gelişmeye başladık.

Örgütlenme çalışmaları ne şekilde gelişti?

İstanbul, hem proletaryanın hem gençliğin merkezi olduğu için İstanbul'un her yerinde örgütlenme çalışmaları yapıyorduk.

Necmi Demir ve Ömer Güvenlerin oluşumu kendi içimizden çıktığı için onlarla tartışabilmek adına Maoculuğu öğrenmek için okumaya başladık. İktisat, 1973-74'lerde Troçkistlerin merkezi konumundaydı; çünkü Cepheciler darbe yemişti. Gece bölümünde Doktorcular, gündüz bölümünde de Troçkistler vardı. Masis Kürkçügil okulda öğrenci, Sungur Savran ve Nail Satılgan da asistandı. Onlara karşı bir şeyler söyleyebilmek için Troçki'yi de öğrenmeye başladık. Bu iş sadece bilek gücüyle gitmiyor, bir şeyler de söyleyebilmek gerekiyordu.

Kaçar'la görüşmelere başlamadan önce, İstanbul Üniversitesi'nde etkin bir ekiptik. Sadece İstanbul İktisat'ta değil; Hukuk, Edebiyat, Aksaray İktisat, Cerrahpaşa, Fen Fakültesi, Yabancı Diller Okulu ve İşletme'de güçlü bir ekiptik. Aksaray İktisat, Zafer, Rahim, Selami ve Halillerin olduğu okuldu. İstanbul Aksaray bölgesinde ve Çapa'da güçsüzdük, bir-iki arkadaşımız dışında arkadaşımız yoktu. Cerrahpaşa'da Mehmet Yıldıran, Dursun Kırbaş, Hasan Ogan, Kamil Körünoğlu ve yine çok az arkadaşın bildiği Ahmet Sözeri diye bir arkadaşımız vardı. Üç sene önce kanserden kaybettik onu. Cerrahpaşa'yı bırakmıştı. Vurulduğumda yanımda olmasaydı ölürdüm dediğim arkadaş

oydu. Sonra Cumhuriyet Halk Partisi'nin Halkçı Devrimci Gençlik Federasyonu (HDGF) adındaki gençlik örgütünde genel sekreter oldu; bizim etki alanımızdaydı.

Edebiyat'ta faşistler yoğundu, biz Fen Fakültesi'nde güçlüydük. Recep, Ali ve Mustafa Karadenizliydi. Fatih'te, Kıztaşı'nda, Cibali'de olmamızda onların katkıları oldu çünkü onlar oraların yerleşik çocuklarıydı.

Bizimle aynı zamanlarda Kurtuluş'a katılan rahmetli Zeki Erginbay vardı. İstanbul'daki gençlik olarak bütün Cepheciler, Zeki Erginbay'a saygıyla bakardı. Bir diğeri de Kürşat İstanbulluydu. Zeki'nin Dev-Genç ve TİP'lilerle tarihi vardı. Bu açıdan Cepheciler olarak Zeki'yi içimizde görürdük. Bütün devrimciler arasında sevilirdi. Zeki, Teknik Üniversite'de önde olan ağabeylerimizden biriydi ve biz Kurtuluşçu olunca, İstanbul Teknik'te ciddi bir güç olduk. Zafer, Turan, Ahmet ve Barbaros Muradoğulları, sonradan İnşaat Mühendisleri Odası'nın genel sekreteri olan Akif Efe, Aybars, daha sonra öldürülen Nurettin İl; 12 Eylül'den sonra polisle işbirliği yapan Ali Nafi Özcan ve onun yakalattığı Ali Rıza Dalkılıç ve Alaattin Şayan da Teknik'tendi. Zeki'nin katılımı ile İMO'da güçlenmiştik. Aynı zamanda Nişantaşı'nda da Nişantaşı'nda Kültür Derneği kuruldu ve orada semt örgütlenmeleri yapılıyordu. Ben Sağmalcılar Cezaevi'nde iken öldürülen Zeki Erginbay'ın cenazesine bütün devrimciler katılmıştı. Ankara'da öldürülen eski TİP'li Hatice Alankuş ve Harun Karadeniz'in cenazeleri de çok görkemli olmuştu. Çünkü bütün devrimciler sevdikleri bu insanların cenazesine özel bir ilgi gösterir, geniş kitlesel katılımlar olurdu.

Fikirtepe'de bizimle hemşerilik boyutunda ilişki sürdüren arkadaşlarımız vardı. Eğitim Enstitüsü'nde Mustafa Sarıgül diye bir ağabeyimiz, CHP hükümeti döneminde müdür muavini olarak göreve başladı.

Galatasaray'a ulaşamamıştık. Yıldız'da Nurullah ve birkaç arkadaş vardı. Güzel Sanatlar'da Sadri, Nişantaşı Dişçilik'te Fethi vardı. Şişli Siyasal'da herkesin saydığı ve sevdiği "Boksör" lakaplı İbrahim vardı.

Pertevniyal, Vefa, Darüşşafaka, Feriköy ve Zeytinburnu Endüstri Meslek Liselerinde ilişkilerimiz vardı. Ahmet Nergiz, THKP-C içinden gelen şair ve ressam bir ağabeyimizdi. Cağaloğlu'nda matbaası vardı. Ahmet Nergiz'in eşi de Pertevniyal Lisesi'nde matematik öğretmeniydi diye hatırlıyorum; o da Kurtuluşçu olmuştu. Militan bir kadındı.

TÖB-DER'de Mihri Belli hareketinden bize gelen Haşim Çiçek vardı, çok sevdiğim biriydi. Çok değerli bir insandı. Öğretmen hareketi içerisinde de

çok sevilen, TÖB-DER'in en ağır toplarından biriydi. Ayrıca Yılmaz Elmas, Zülküf, Recep ve Mustafa Sarıçiçek gibi arkadaşlarımız vardı. TÖB-DER'in genel merkezinde etkili olmamızda bu arkadaşların katkısı çoktur.

Tartışmalar ve Kurtuluşçu olmak

Mahallelerde örgütlenme fikri nasıl oluştu, ne yapıyordunuz?

Cephecilerde halkın örgütlenmesi düşüncesi önemliydi. Sınıfın örgütlenmesi, halk örgütlenmesinin içinde görülüyordu. İstanbul'da durum Ankara gibi değildi. Kurtuluş'un ilk oluşumunu düşünenler Ankara'da öğrenci gettosunun içerisinde yaşamlarını sürdürüyordu. İstanbul öyle değildi. Mahallelere ilk önce Cepheci olarak gittik ve Cephe'yi anlattık. Kurtuluşçu olarak da aynı tempoda devam ettik. İzzet, Hukuk'ta öğrenciyken; Kuzguncuk'ta, Kuzguncuk Halk Kültür Derneği diye bir dernek kurdu. Gazeteci Ergin Yıldızoğlu, Uğur Yücel, Sema Polat ve Topal Halit gibi kıymetli arkadaşlarımız da o dernekteydi ve folklor, müzik çalışmaları vb. çeşitli kurslar verirlerdi. Sanatçılar Birliği diye de bir derneğimiz vardı.

Bizim mahalle çalışmalarında sınıfsal çalışmalarımız 1977'ye kadar kendiliğinden gelişti. Çünkü Kaçaroğlu İstanbul'a geldiği zaman İstanbul'u hiç bilmiyordu. Çiçekçi'de Doğan'ın çevresiyle, sonra da bizimle tanıştı. Bizim tanıştırdığımız kişilerle birebir görüşüyor. Diğer Cepheci yoldaşlarımız bize "Kaçarcı, KeSeDe'ci" deyince, arkadaşlar da Kaçar'la tanışmak istiyor doğal olarak. Hangi mahallede hangi semtte ilişkimiz varsa oraları örgütlemeye başladık. Aksaray'ın tam merkezinde fırınımız vardı. Bütün Kurtuluşçular o fırını bilir. Hatta bizim malzemelerimiz filan da orada dururdu. Öldürülen arkadaşım Cahit Şenyüz'ün, kaldığı yurttan dolayı mahalle ile de ilişkisi vardı. Yurt ve mahalle birbirini örgütlüyordu. Faruk ve Haluk Ağca'nın babaları, Adana Öğrenci Yurdu'nun müdürüydü. Faruk ve Haluk'un bize Dev-Lis'in gelmesinde önemli katkıları vardı.

İktisat Fakültesi'nin yanındaki Tokat Öğrenci Yurdu'nda kitlesel bir gücümüz yoktu. Yurdun müdürü Mustafa ile hâlâ da süren, bireysel anlamda dostluğum vardır. 12 Eylül'de yargılanırken mahkemede ifademi yazan sekreter, Mustafa'nın eşi çıktı. O tarihlerde, Tokat Öğrenci Yurdu'nda Halkın Kurtuluş'u daha kalabalık olmasına rağmen, Mustafa yurdu bize açmıştı; orası bizim merkezi üssümüz gibiydi. Ali Öztalaslı orada seminerler verirdi. Kadrolaşanları alırdık oraya, Ali onlarla eğitim çalışmaları yapardı.

Bu kadar hareketlilik içerisinde sosyal ve kültürel faaliyetleriniz olur muydu? Kadın- erkek ilişkileri nasıldı?

Topluca sinema ve tiyatroya giderdik. Topluca gitmekteki amacımız arkadaşlığımızı geliştirmek ve aynı zamanda örgütlenmekti. Bireysel yaşantılarımızda birçok arkadaşımızın kadın arkadaşı vardı. Benim ciddi anlamda kadın arkadaşım olmadı ama bana sempati ve ilgi duyan arkadaşların olduğunu biliyorum. Yakın arkadaşlarımla bu tür şeyleri konuşsak da genel anlamda bunları konuşmaya vaktimiz olmazdı. Bizim Bülent Uluer, ilk eşiyle daha o zamanlarda sevgiliydi. O zaman da sevgililerimiz vardı ve aşık olmanın, sevmenin yeri vardı hayatımızda. Birlikte yaşayan arkadaşlarımız da vardı, bu anlamda cinsellik de serbestti. Biz insanlara şartname sunmuyorduk, yaşantımızda öyle bir şey yoktu. Kadın arkadaşlarımızın evine gider gelirdik, onlar da bize gelir giderlerdi. "Bacı" felsefesi sonradan girdi hayatımıza. Bunda da *Tercüman* gazetesi ve Nazlı Ilıcak'ın büyük payı vardır. *Tercüman* gazetesi utanmazca işgal günlerimizde "Merkez Binada Kanlı Külotlar Ele Geçirildi" diye manşet atmıştı. Cinsel özgürlüğün alabildiğine serbest olduğunu iddia ederlerdi. Süleyman Demirel'in komünistlerin özel hayatına ilişkin "Evinize girdiğiniz zaman portmantoda yabancı bir şapka bulursunuz" gibilerinden meşhur lafları vardı. Solculuğun özgürlükten, kadın-erkek eşitliğinden yana olan tavrını kötülemek; bizi de dar boğazlara sürüklemek için gazetelerinde bu yöntemleri kullandılar. Korunma mantığıyla bu ilişkiler açısından gittikçe muhafazakârlaşmaya başladık, müfettişlik rolleri ortaya çıkmaya başladı. Mesela Dev-Lis'den bir arkadaşımız okuldan bir kıza âşık olmuş, kız da başka bir okuldan biriyle çıkmış. Bu sorun bize geldi, gittik konuştuk ama şık bir şey değildi. Bugün yanlış buluyorum bunları. Gene bir kadın arkadaşımızın şikâyeti geldi bana. Kadın arkadaş sempatik, şirin, güleç ve sıcakkanlı biri. Bizim erkek arkadaşlardan biri onun bu hallerini yanlış yorumlamış, onun da kendisinden hoşlandığını düşünmüş. Kadın arkadaş bana geldi, ben de arkadaşı uyardım.

İsmet Abi'nin "devrimci evlenmez" diye bir mantığı vardı mesela. Benim yasak içeren, dar ve ilkel bir yaklaşım tarzım yoktu. İlişkilerin daha ilkeli dikkatli olmasını öneriyorduk. Bu benim için de geçerliydi, İstanbul'da bize abilik yapmaya çalışan Kaçaroğlu için de geçerliydi. Kaçaroğlu'ndan da aynı benimle benzer yaklaşım ve önerileri dinledim. Bu yönde bizim önümüzü kapayan kesen biri olarak davranmadı.

Bizim bakışımız eşitlikçi ve özgürlükçü bir bakıştı. Açıklık, insanların beyni ile dilinin ayrılaşmasıdır. Bir komünist, sosyalist için benim tanımım budur. Komünistler düşündükleri gibi yaşayacaklarsa düşündüklerini dile getirmeyi becerebilmelidir. Bu özgürlük, cinsellik anlamında da böyledir. Yanlışlarımız oldu tabii. Biz Kurtuluşçularda erkek nüfusu çoktur. Bizim erkeklerimiz hem kavgacı, militan unsurlardı hem de yakışıklıydı; ama birçok arkadaşımız da bekârdı. İçki içmeye de çok soğuk bakmazdık, gittiğimiz meyhanelerimiz vardı ama çok fazla da içmezdik.

Kurtuluş Dev-Yol ayrılığında dâhil olduğun, tanık olduğun şeyler var mı?

Kemal Karaca olayına kadar İstanbul'da Cepheciler arasında ayrılık net bir şekilde yaşanmamıştı. İnsanların büyük bir çoğunluğunun kafası karışıktı. Ankara'daki tartışmaların hiçbiri İstanbul'da yaşanmadı. İlk biz Kurtuluşçu olduk. Kadırga Öğrenci Yurdu'nda Devrimci Gençlik'ten olan arkadaşlarla seminer yapacağız, seminer için Kaçaroğlu, İrfan Cüre, ben, Faruk ve bir iki arkadaşın daha olduğu Site Yurdu'nda bir toplantı yaptık. "Devrimci Gençlik'e karşı kim konuşacak?" dedik. Ben kendimi önerdim, doğal olarak da benim konuşmam gerekiyordu. İrfan bana kariyerist olduğumu söyledi. Kariyerist kelimesi, bizim için o tarihlerde çok ağır hakaret gibi bir şeydi. Ben şoke oldum, bozuldum "Sensin kariyerist" dedim, tabii bir şeyler kırıldı. Kaçar bana ampulü göstererek ampul işareti yaptı. İrfan için "ampul" derlermiş Mamak'ta. Kaçar gülüyor... İrfan'a da "Abi" diyorum o zamanlar, "Ben burada taşa baş dersem gençlik beni dinler. Senin teorik seviyenin benden yüksek olduğunu biliyorum ama İstanbul'da taşa taş dersen kimse seni kabul etmez. Ben güvercine karga derim, gençlik benim kargayı kabul eder, seni etmez" dedim. O günkü kültür birikimimle, teorik seviyemle, bakışımla anlatmaya çalışıyorum. Bunun üzerine ben biraz daha sitem ettim ve küstüm. Öyle çocuk yanlarım da vardı. Fevri bir şekilde "Tamam, sen konuş" diyerek, sustum. Anlatamamışım demek ki, onun konuşmasına karar verildi. Ben biraz da buruk bir şekilde Kadırga Öğrenci Yurdu'na vardım. Salona baktım Bülent bir yerde, Dursun arkada bir yerde; İbrahim Çenet diye bir abimiz vardı o başka bir yerde, Antepli Sinan bir yerde. İrfan çıktı kürsüye konuşmasına Kesintisizler'i eleştirerek başladı, salon birdenbire sert bir refleks gösterdi. Baktım İbrahim ajite ediyor. Dursun çaktırmadan bir şeyler yapmaya çalışıyor, Bülent de bir şeyler söylüyor. Ben kürsüye fırladım "Hey İbrahim, abi deriz sana, sus orada. Dursun sen de sus" dedim, salonu susturduk ama

ben biliyorum başınıza ne geleceğini. Salon boşaldı, biz de kendi kendimize kalıp çıktık gittik.

O sırada ikinci sefer vuruldum. Hakan Yurdakul'un öldürülmesini protesto için İstanbul Üniversitesi'nden arkadaşları boşalttık. Galata Köprüsü'nü geçtik, Yıldız'dan ve Teknik' ten gelenlerle buluşacağız. Tepebaşı'nda kafamdan vuruldum; beni Taksim İlk Yardım'a kaldırdılar. Orada gene şansıma çok iyi bir doktor arkadaş çıktı, bacağıma çekiçle vuruyor, kulağıma fısıldayarak "Zıplat bacağını" diyor. Beni polislere vermedi, orada en üst katta on gün yattım. Polisler beni oradan atmakla, öldürmekle tehdit ediyordu. O zaman Milliyetçi Cephe hükümeti vardı. Ziyaretçi bile almıyorlar, odam kuşatılmış durumda; çünkü polislerden de yaralı vardı. Aşağıda da faşistler basmış Taksim İlk Yardım'ı, benim akrabalarımdan birilerini dövmüşler. Birdenbire odama sivil kıyafetli iki tane adam girdi, ben onların polislerle kapıştıklarını gördüm. Bana sarıldılar, sigara ve kibrit bıraktılar. O arada biri kulağıma eğildi "Adem Bey" diye dayımın ismini söyledi, bir de "Kibrit, kibrit, kendine iyi bak" deyip çıktılar gittiler. Ama onlardan sonra polisler bana yüklenemedi. Ben düşünmeye başladım çünkü gelenleri tanımıyorum. Kibritlere baktım, üstlerinde "sus konuşma" diye yazılmış. Kibritleri parçaladım. Sonradan dayımdan öğrendim ki onlar MİT'ten gelmiş. Beni alıp sorguya götürdüler, susma hakkımı kullandım. Konuşmayıp her şeyi reddettim, tutuklamadılar.

Kurtuluşçu olduktan sonra çalışmalara devam ediyoruz, gelişiyoruz. Belirli bir aşamada yeniden örgütlenmeye gidilecek. Örgütlenme çalışmalarında bizim tarihimizde ismi çok geçen Erkan Mete'nin bize dâhil olmasından rahatsız olarak Kaçar'ı uyardım. Erkan Mete, Cephe sempatizanı olarak biliniyor olsa da; bir kısım insanlar Erkan'la ilgili iyi şeyler söylemezdi. Öğrenci yıllarındaki bir çatışmada Erkan'ın silahını bir kireç kuyusuna attığı söylentisi vardı. Bunu da Cerrahpaşalılar bize aktarmıştı. Kaçar'a açıktan açığa, Erkan'ın olmasını istemediğimi söyledim. Hakkını yemeyelim, Tabipler Odası'nın bize yaklaşmasında, bizim orada olmamızda Erkan'ın katkısı oldu. Erkan yetenekli de biriydi. Erkan'ı istemediğim halde Kaçarla beraber evine de gittim. Annesi cevval bir kadın, ablası var. Babasının rütbeli bir polis olduğunu da ilk defa orada öğrendim. Bunun üzerine iyice işkillendim. Kaçar'a izlenimimi anlattım. Kaçar kem küm etti. Kapalıçarşı'da altın bozdurma olayları var, orada yakalandı Erkan. Birdenbire tertemiz olarak dışarı çıktı.

O sıralarda Zeki Erginbay da Kurtuluşçu olmuştu. Biz GSB ile görüşüyoruz. İki üç görüşmeye katıldım. En son görüşmede birlik olacak, Zeki'nin bizden olması da işi hızlandırdı. Her şey çok iyi gidiyor, birleştik diye bakıyoruz. Üçüncü görüşmeye giderken rahmetli Zeki bana "Erkan Mete ile fazla ilişkilenmeyin" dedi. Hatta Erkan Mete sağda solda "Kaçar'ın sağ kolu Hüseyin, sol kolu da benim" diyormuş, ben de onu uyardım "Nereden çıktı bu kol bacak?" diyerek. Böyle şeyleri o gün de sevmezdim, bugün de sevmem. O tarihlerde doğal sevgi ortamında gelişiyor ilişkiler. Ben uyarınca Erkan Mete susmuştu. Erkan Mete, Kaçar ve ben Feriköy'de GSB'lilerle randevumuz olan bir eve vardık. Kapıyı Zeki açtı. Erkan'ı görünce Zeki tuttu beni "Bunu niye getirdiniz?" diye tabiri caizse silkeledi. Ben de "Abi dinletemedim" dedim, içeriye girdik. Girmemizle çıkmamız bir oldu, film orada koptu. Bize katılmadılar. Ben bu anıyı da Zeki'nin bir ölüm yıldönümünde SYKP'de Kaçar, Mahir ve Seyfi'nin olduğu bir yerde de anlattım. Herkes dinledi. Anlaşılan o ki GSB'liler de Erkan'dan rahatsızmış.

1976 senesinde artık Kurtuluşçuyuz. İktisat Fakültesi'ne kayıt için öğrenciler geldi. Bunlardan biri koridorda geziyor, herkes faşist zannetti. Faruk Şahin "Gidelim dövelim" dedi. Ben durdurdum, gittim kim olduğunu sordum "Ben Faruk Ağca, Namık sizden bahsetmişti" dedi, "Gelip de niye merhaba demiyorsun kardeşim?" dedim. Kaynaştık. Baktım ki Dev-Lis ilişkileri bunlarda. Böylece Dev-Lis ilişkilerini de gözüme kestirdim. Faruk'un bana ilk sorusu "Erkan Mete sizden mi?" oldu. Ben de "Evet" demiştim. Dev-Lis örgütlenmesinde önde olan Faruk ve Ömer'i Kaçar'la buluşturdum. Kaçar da bunlara bir şeyler anlattı ama Faruk bir türlü Kurtuluşçu olmuyor. O olmayınca ikizi Haluk da olmuyor. Takıldıkları kelime "oligarşi". Sonuçta bir biçimde Dev-Lis ilişkilerine ulaşmaya başladık. Fatih'te Dev-Lis başkanı Yaşar'la tanıştım. Fatih Halkevi'nde güçlüydük. Yaşar da Halkevine gidip geliyor. Dev-Lis'in bize evrilmesine hiç karşı çıkmadılar.

Erkan Mete ile ilgili Faruk da söylemiş Kaçar'a. Bu da bize 12 Eylül'den sonra bir ders olarak geri döndü.

Sınıfa gitmek ve sendikalar

Sınıf çalışmaları nasıldı?

İstanbul ekibi olarak, baştan beri sınıf meselesi kafamızda hep var olmuştu. O zaman bile Kazlıçeşme'de Mensucat Santral'da ve İstanbul İtfaiye'de vardık.

Bekir üzerinden de sağlık işçileri ile Kuzguncuk'ta da Yaşar Abiler vasıtasıyla Hava-İş ile ilişkideydik. Limter-İş'ten Emir Babakuş, benimle beraber Kurtuluşçu olan bir arkadaşımızdı. TİP İstanbul İl Yönetim Kurulu üyesiydi. Onun eşi Neriman da Maltepe'de Cevizli'nin işçi liderlerinden bir kadın arkadaştı. Neriman sevilen, sayılan, hoşsohbet; aynı zamanda militan bir kadın arkadaşımızdı.

Fatih Çarşamba'da Cibali Tekel ve Gıda-İş'ten işçiler vardı. Halit Narin'in fabrikası Enboy'da grev örgütlenmesini Partizancı ve Doktorcu arkadaşlarla birlikte götürüyorduk. Altın Yıldız'da da bir çalışmamız oldu. Altın Yıldız'ı örgütledik. Bildiriler yemek tepsilerinin altında işçilere veriliyordu. Tekstil Sendikası Yenibosna Şubesi bizim elimize geçmişti. Hem sendika şubesi güzel bir binaydı hem arabaları, olanakları ile beraber en büyük şubelerden biriydi.

Sendikal faaliyetler nasıldı?

Keramik-İş bizim için netameli bir konuydu çünkü Kemal Karaca olayı yeni yaşanmıştı. Keramik-İş'ten sadece Mustafa Aktolgalı ve Sarıyer'den Mehmet Kurtuluşçuydu. Aktolgalı daha önce TİP Merkez yöneticisi ve DİSK Başkanlar Kurulu üyesiydi, onun dışında gücümüz yoktu. Keramik-İş'in kongresi oldu, Dev-Yolcu arkadaşlar kongreyi aldı. Çünkü onlar Ak Çimento'da örgütlülerdi. Sonraki süreçte kavgalar, gürültüler başladı. Kongreyi aslında onlar kazanmış olsa da hukuksal süreçte sorunlar vardı. Sendikal faaliyetin bir kısım boşluklarından yararlanarak Keramik-İş'i biz aldık. Avukat Fehmi Bayraktaroğlu, o zaman işçi faaliyetlerinde yer alan Müfit arkadaşımız ve başka bazı arkadaşlar dövülüp sendikaya alınmıyor, anahtarları geri alınıyor. Sendikanın genel merkezi de Sultanahmet Adliyesi'nin karşısındaydı. O zaman benim hareketle aramın kopmaya başladığı zamanlardı. Ahmet Kaya, Artist Mustafa, Faruk Ağca ve bir kısım arkadaş, misilleme olarak Keramik-İş'e gitmiş, bu sefer de onlar hırpalanmış. En sonunda bana bu sorunu çözmem teklif edildi, ben yanıma aldığım arkadaşlarla beraber Keramik-İş'in genel merkezine gittim. Kapıyı çaldım, selam vererek oturdum. Sohbet ettik, "Ne yapacağız şimdi, yine eski günlere mi döneceğiz? Yasal prosedür gereği biz burayı almışız, bu sendika bizim" diyerek anlattım. Sonuçta gönüllü bir temelde onları ikna ettim. Anahtarları aldım, arkadaşlar çıkıp gittiler. Keramik-İş ondan sonra bizim oldu.

Kurtuluş olarak ilk çıktığımız andan itibaren çok güçlü, kitlesel bir sempati vardı bize. Çünkü biz İstanbul Üniversitesi'nde etkin bir güçtük. Kendi aramızda da güçlü dostluk ilişkilerimiz vardı. Yenimahalle'de evimiz vardı. Topal, Recep ve Seyfi ile hep beraber kalıyorduk.

Laleli semti, Artist Mustafa ve benim birinci vurulmamda yanımda olan Dr. Ahmet'in semtiydi. Laleli bizim gerçekten güçlü olduğumuz bir semtti. Beşiktaş, Ortaköy'e gidip geliyoruz. Feriköy'de dernek kuruldu. Zübeyir oradaydı. Hakkı Taşdemir Beşiktaş'ta ve orada matbaası vardı. Sarıyer'de Sadriler ve Kürşat İstanbullu'nun kardeşleri bizimle beraber olmuşlardı.

Yeni işbölümleri ve emrivakilik

1976'nın sonunda iç örgütlenmemize doğru adımlar atılmaya başlandı. Kaçaroğlu gençlikten çekilmemi önerdi. Benim yerime Seyfi'yi öneriyorlardı. Hem Seyfi hem Faruk sevdiğim arkadaşlarımdı. Bizim hareketin yanlışlarından biri de; içsel dinamikleri, gelişmeleri bilmedikleri için kendi kafalarına göre THKP-C'den gelen abilik, arkadaşlık kültürünü devam ettirerek öyle götüreceklerini zannetmeleriydi. Ankara'da yanıldılar, İstanbul'da da yanıldılar; çünkü Faruk bizim içimizde çok sevilen bir arkadaşımızdı. Benden de çok sevilirdi. Gençlik üzerinde atamanın değil, doğal hiyerarşi sürecinin geçerli olduğunu düşünüyorum. Faruk bir takım yetenekleri ile gençliğe daha hoş gelebilen bir arkadaşımızdı. Kürtler, Cephe hareketi ve Partizancılar üzerinde etkisi vardı. Bir de Faruk ilk Kurtuluşçu olan insandı. Seyfi de aynı şekilde sevilen, sayılan militan bir arkadaşımızdı. Kaçar'ın tercihi Seyfi'ydi. Bana sordukları zaman da "İkisine de karşı değilim ama Faruk'un olması daha hakkaniyetli ve adildir" dedim. Bu bizim çevremizde yanlış duyumlara neden oldu; oysa ben gençliğin genel yapısı içerisinde Faruk' un doğal olarak gelişen öne çıkışından söz ediyordum. Faruk gençlerle hep birlikte sinemalara, birahanelere filan giderdi. Bugün bile Faruk'un o gençlik içerisinde duygusal anlamda yeri ve konumu farklıdır. Faruk da bana gençlik içerisinde sözcü olmak istediğini söylüyordu. Kaçar, "Ben Faruk'la konuştum benim için fark etmez dedi" diyor. Faruk bunu söylemiştir ama benimle konuştuğu zaman kendisinin olmak istediğini söylüyordu. Benim açmazlarımdan biri bu oldu. Yoksa Faruk bana "Ben istemiyorum, Seyfi benim yerime olsun" demiş olsa, benim için hiçbir sorun yok. Ayrıca Seyfi de hak edecek biriydi. Gençlik, içinden kim çıktıysa onunla beraber gider. Kendi içsel dinamiği ile

gelişen bir yapıya, kendi içsel dinamiğine müracaat etmeden karar verildi. Ben o zaman seçim önerdim. Seçim olsa Faruk'un kazanacağını Kaçar da biliyordu. Sonunda Seyfi, gençlikten sorumlu oldu.

Ben gençlikten çekildim, memleketin her yerinde ne verirlerse yapmaya hazırım. Ben çekildikten sonra okullar açıldı, Site Öğrenci Yurdu'nda bir sonbahar günü çatışma oldu. Çok ciddi bir çatışmaydı. Faruk eski formunda değil, yoksa Faruk'un orada olması gerekirdi. Yurt polis tarafından sarılmış, Merkez binanın öncü öğrencilerinin yurdun içinde kaldığını öğrendim. Gençlikte olmadığım için olaya dâhil olmamam gerektiği halde, yurdun içerisine girdim. Sadece bizim arkadaşları değil bütün arkadaşları yurdun dışına çıkarttım. Çünkü yurdu en iyi bilenlerden biri bendim. Yurtta kalmıyordum ama her gün mutlaka uğrardım. Birçok hareket çatılara kadar malzemelerini zulalıyordu. Biz rahmetli Kudret'le bir kısmını topladık. İbrahim Çelent yaşanan bir bombalama olayında ellerini kaybetmişti. Onu da sırtıma aldım, Vefa tarafından onu gönderdik. En son Kudret'i gönderdim. Ben hâlâ o aşırı güvenle bir şeyler daha topluyorum. En sonunda İbrahim'i indirdiğim, Kudret'i kaçırdığım yerden yani Vefa Bozacısı'nın olduğu sapaktan kaçtım. Asfaltın tam ortasında polisler tarafından kuşatıldım. Polislerden ölen de olduğu için yoğun bir baskı altında oradan alındım. Yıldız Teknik'te babası dekan olan, Eczacılık'tan Haldun diye bir arkadaş, (Halkın Birliği), Ali Sarıözlü (Devrimci Gençlik) ve daha birçok arkadaş alınmış. Polislerin gözleri benim üzerimde, bütün sorumluluğu benim almamı istiyorlar. Bir tek kendi malzememi kabul ettim, diğerlerini ısrarla reddettim. 1980'de yaşadığım işkenceye göre o günkü dayak ve falakaya işkence demiyordum. Üç beş gün sonra bizi mahkemeye çıkardılar, orada tutuklandık. Cezaevinde arkadaşlarla konuşmaya başladık. Ölen polisleri Ali'nin üzerine yıktılar, bu nedenle Ali uzun süre cezaevinde yattı. Benden bir hafta kadar sonra, o olayın devamı ile ilgili Devrimci Gençlik'ten Paşa Güven geldi. Paşa Güven, polisten güzel bir ifade ile gelmedi. Polisler onu döverken kolunu kırmış, bu "Kaçarken düştüm kolum kırıldı" diye ifade vermiş. Bu tüm gençliğe kötü yansıdı. Rahmetli Turan Selçuk da o zaman Cumhuriyet'te Abdülcanbaz'ı çiziyor, "Apoletsiz General" diye Paşa Güven'i tarif eden, biraz da kazgın bir karikatür çizdi. Polisin kolunu kırdığını tüm sol kamuoyu biliyor ama o, düşerek kırdığını söylüyor. Paşa içeriye geldiğinde asla kötü davranmadım. Kötü konuşan arkadaşları da eleştirdim.

Cezaevi, gençlikte işbölümü ve serzenişler

Sağmalcılar Cezaevi'ndeyken kendimce Kesintisiz'in eleştirisini yaptım. *İleri* diye bir dergi çıkarıyorduk. Eleştirilerimi gönderdim ama arkadaşlar yayınlamadı. O yazıma ambargo konuldu, ben harekete karşı ilk burukluğu orada yaşadım. Sonraki süreçte içeriden Faruk'u izliyorum. Faruk'la beraber İstanbul gençliğini izliyorum; çünkü Faruk gençlik ilişkilerini en az benim kadar bilen insandı. Hatta Abdullah Öcalan'ın İstanbul'a gelip de görüşmek istediği insanlardan biri de Faruk Şahin'di. Çünkü Cepheciler içerisinde ayrı örgütlenme ve sömürge tezini savunan Faruk Şahin'dir. Ama Faruk asla doğrudan ayrı örgütlenmeyi savunmadı, Türkiye'deki mevcut duruma göre bu da olabilir şeklinde düşüncesi vardı, o günkü şartlarda ayrı örgütlenmeye de karşıydı. Biz Apo ile Site Öğrenci Yurdu'nda 213 numaralı odada buluştuk, benim buluşacağımı Kaçar da biliyordu. Belki onun da etkisi olmuş olabilir Faruk'un gençlik sözcüsü olmamasında. O sırada Apo'nun İstanbul'da ismi, cismi yok. Arkadaşlar Ankara'dan onu tanıdıkları için belki de kafalarının kenarında başka bir şey mi oldu bilemiyorum, bu da benim kafamı kurcalayan küçük sorulardan biriydi. Apo ile görüştük; Faruk Apo ile tartıştı, ben dinliyorum. Apo ayrı örgütlenmeyi, silahlı mücadeleyi savunuyordu. Faruk dışarı çıktıktan sonra "Buradan bir şey olmaz" dedi. Ben de bu bilgiyi arkadaşlara ilettim.

Bolu Cezaevi'nden Şile Cezaevi'ne gelmiştim. Faruk ziyaretlerime sık sık geliyordu. Harekete kırgın olduğunu biliyorum. Bu sırada etrafındaki gençlerle birahane muhabbetlerine takılıyorlar. Biraz "sapıtıp" bar- pavyon işlerine de girmişler. Hatta Gırgır Dergisi'nin kapağında bunların resmi çıktı, ellerinde sopalarla Beyoğlu'nda bir barın önünde. Faruk'taki bu dönüşümü izliyordum.

Ben Sağmalcılar Cezaevi'ndeyken Cepheciler olarak tartışmalara başladık. Orada ben taban üzerinde etkili olmaya başladım. Zaten Paşa içeriye gelip bunu da görünce ayrılmanın fırsatlarını kollamaya başladı. Paşa biraz yere bakan türdendi, beynindekini dile döken biri değildi. Kemal Karaca olayı içeride bomba gibi patladı. O gün yetmiş, seksen civarındaki Cepheci arkadaşın, o ölüm olayı ile beraber Kurtuluş'a nasıl sert baktıklarını, gözlerindeki nefret ve kini gördüm. Bir dövme olayı olacağını anladım çünkü dışarıdan cezaevine haber gelir gelmez Paşa, içinde "katil" lafları da geçen provokatif bir konuşma yaptı. Havalandırmaya çıktım, bir kısım arkadaşlar için "Şunlara do-

kurmayın, ne yapacaksanız bana yapın" dedim. Bana ve Nurullah'a saldırdılar, ben hiçbir şekilde karşılık vermedim. Dayağın bir safhasından sonra Nurettin diye bir arkadaşımız, elindeki bıçağı yere attı. Paşa'ya dönüp ağlayarak hakaret içeren bir konuşma yaptı. Dayak olayından sonra arkadaşlara koğuş değiştirmemiz gerektiğini söyledim. O sırada marangozlar koğuşu vardı, adli mahkûmları da örgütler durumdaydık. Biz oradan marangozlar koğuşuna geçtik. O zamanlar cezaevi koğuşlarının kabadayıları vardı, Oflu İsmail'in koğuşuna yedi sekiz kişi geçtik; bize çok saygılı bir şekilde yataklarını, yerlerini verdiler. Biz oraya geçecekken Cepheci arkadaşların bir kısmı önüme geçip gitmeme karşı çıktı. Erdoğan Aydın da oradaydı. Paşa gözüme gözükmüyor çünkü o sırada karşıma çıksa yaralı olmama rağmen saldırabilirdim. Ben masum, onlar ise suçlu konuma düştü. Çünkü ben orada direnme tavrını göstermiş olsaydım kesin ölebilirdim de. Dayaktan sonra Paşa'ya "Seni apoletsiz general seni, ben buraya direnerek düştüm, alnımın akıyla da çıkacağım ama sen yediğin dayaklara dayanamadın, apoletsiz general oldun" dedim. "Bir devrimci hareket, bir devrimcinin katlini gerçekten bilerek, isteyerek yaptıysa bırakın Kurtuluşçu olmayı ben devrimciliğimi sorgularım. Bunu soruşturacağım, öğreneceğim. Soruşturmam sonucunda eğer bu bir provokasyonsa senden hesap soracağım, apoletsiz" dedim ve diğer koğuşa gittik. Paşa hiçbir şey söylemedi çünkü savunulacak durumda değildi. O günden bir gün sonra ziyaretime Gülen diye bir kız arkadaşımız geldi. Cezaevinin bahçesinde Devrimci Gençlik'ten arkadaşlar onu da sıkıştırmış. Benim yüzümü, halimi görünce o da duygusallaştı. Aynı şekilde ziyaretime gelen dayıoğlumu da dövmüşler.

Dışarıda ise bizimkiler bu olaylar üzerine bir arkadaşı kaçırıyor ve Dursun'a bunun nedenini söylüyorlar. Dursun içeriye haber göndererek "Soylu'ya ne yaptınız?" diye soruyor, hatta onlara sert bir şekilde karşı çıkıyor.

O yakalanmamda, sadece silahı üstlendiğim için altı ay sonra dışarıya çıkacağım diye hesap ediyordum ama öyle olmadı. Sağmalcılar bir gün basıldı. Hatta benim o basılma sırasında elimi zafer işareti yapmış ve yarı çıplak bir halde fotoğrafım, Cumhuriyet gazetesinde basıldı. Bizi sürgüne Bolu'ya gönderdiler. Benim davalarıma giren dayım, artık bana kızmaya başlamıştı. Onu da bizim avukatlarımız var diye reddettim. Fehmi Bayraktaroğlu arkadaşımız avukat olarak gelip gidiyor. Fehmi "Bu davadan yırtarız" diyor. Sultanahmet'te yargılanıyordum. Hâkim badem bıyıklı biriydi ve benimle birebir tartışmaya, bana sabıkalarımı okumaya başladı. Silahımı yurdun dışında ya-

kalattığını söylüyorum, o ısrarla yurdun içinde yakalattığını söylüyor. Sonuçta iki yıla mahkûm oldum. Normal bir hâkim olsa bana vereceği ceza bir yıl, silah bulundurma cezası olurdu. Avukatım Fehmi, uyuya kaldığı için mahkemeye gelmedi. Bolu Cezaevi Müdürü bizi çok kötü karşıladı, Nişantaşı Dişçilik'te okuyan Devrimci Gençlik'ten bir arkadaşımızın babası savcıydı. Bir gün sonra geldi; beni çağırdı, konuştuk. Cezaevi savcısı da benim dosyama bakarak, bu cezayı almamam gerektiğini söyledi ama buna rağmen iki yılımız Yargıtay'da da onaylandı. Ziyaretime Ankara'dan Metin Ayçiçek geldi ve beni çıkartacaklarını söyledi. Sonra öğreniyorum ki babası ya da kayın babası Yargıtay'da hâkimmiş. Fehmi artık benim yanıma gelemiyor. Çünkü ona kızgındım. Orada da yine hayal kırıklığına uğradım.

Aziz diye Halkın Kurtuluşu'ndan bir arkadaş vardı, adli mahkûmların içerisinde örgütlenen, gerçekten devrimci ve sınıf bilincini içine sindirmiş mükemmel bir insandı; o bize orada ev sahipliği de yaptı. Ama oradan hiç unutamayacağım şey; *Devrimci Gençlik* dergisinin sorumlu yazı işleri müdürünün ise bize son derece soğuk davranan, düşmanca tavrı oldu. Üstümüzde elbisemiz bile yok, yarı çıplak gelmişiz. Aziz dediğim arkadaş her şeyini veriyor, oradaki mahkûmlar veriyor, o arkadaş ise bize hiç yardımcı olmuyordu. Cezaevinde Hürriyet gazetesinin manşetinde yer alan "İstanbul Üniversitesinde öğrencisine tacizde bulunan bir profesör üniversiteden atıldı" haberinin altında benim "üniversitenin itibarını sarstığım" için okuldan atıldığım haberi yer alıyordu. Olumsuz bir haberin altında benim haberimin yer alması, algı yönetiminin o zamanda mevcut olduğunun tipik bir örneği. Daha sonra Danıştay'a açtığım dava neticesinde okula geri döndüm.

O süre içerisinde hâlâ Faruk'u izlemeye devam ediyordum. Faruk kopmaya başladı. Latin Amerika devrimcilerine katılma düşüncelerinden söz etti. Ben de mümkün olduğu kadar tutmaya çalışıyorum. Şile Cezaevi'ne geldikten sonra son derece rahattım ve dışarıda da gezebiliyordum. Gündüzleri TÖB-DER'de oturuyor, gece yatmaya cezaevine gidiyorum. İsmet Karadayı isimli savcı ve bir yüzbaşı sayesinde bunları yapabiliyordum. Ziyaretime gelen Faruk ağlayarak gideceğini söyledi. Yapma etme dememe kalmadan yirmi kişilik bir grupla Latin Amerika'ya gitmek üzere yola çıktı. Niye gittikleri hiç sorulmadı. Oysa onların gitmesi bize büyük bir darbe vurdu. Teorik anlamda o günkü gelişmelerde aramızda çok fark yoktu; ama Faruk kavga gürültüde, stratejide ve taktikte çok iyiydi. Dolayısıyla Faruk'un gençlik temsilcisi olmaması bir öngörü eksikliğiydi.

O arada dışarıda tartışmalar var, örgütlenme ben içerideyken kendiliğinden oluşmaya başlamış. DÖB kurulmuş; Seyfi genel başkan, Ahmet de İstanbul İl Başkanı olmuş. DÖB'de muhalif unsurlar da oluşmaya başlamış. Kemal Karaca olayından sonra Kurtuluş hareketi, İstanbul'da hızlı bir şekilde dibe doğru inmeye başladı. Tamam, kasıtlı bir vurma olmamış ama bir ihmal, bir kusur var. Kendi içimizde de şiddet olayları, seyrek de olsa yaşandı. Ben her zaman bunlara şiddetle karşı çıktım.

1978'in başlarında Şile Cezaevi'nden çıktım. Kaldığım yer Topal, Bekir ve Fehmi'nin kaldığı Eyüp tarafında bir evdi. Evin içinde yatak sırılsıklamdı. Sabah kalktığımda bacaklarımda ağrı oluyordu, romatizmam o evde arttı. Orada Bekir'le konuştuk. Ondan, Site Öğrenci Yurdu'nda bulunmamam gerektiği halde bulunduğum için örgütü kale almadığım yönünde hakkımda bir takım laflar edildiğini duydum. Oysa bu bir öngörüdür, inisiyatif kullanabilme meselesidir.

Cezaevinden çıktıktan sonra Çiçekçi'de Karlık diye bir yerde Kaçar'la buluştuk. O bana gençliğin yeniden toparlanmasına ve örgütlenmesine dair düşüncelerini anlattı. Dev-Lis'in başına Metin Yavuz'u, DÖB'ün başına da Ahmet Kaya'yı getirmek istiyordu. Ben onlara karşı çıktım. Dev-Lis'in başında Metin'in değil de Hilmi'nin olmasını, Kaçar'la uzlaşma yolu olarak da Macit'i önerdim. O da bana olan kızgınlığını ifade etti, Çiçekçi'de bir arkadaşa yönelik şiddet tavrına karşılık "Bizde mafya yöntemleri yoktur" dediğimi bana hatırlattı. Ben de sözümün arkasında durduğumu söyledim. Gençlik olayında da "Mademki gençlikte bir yapılanmaya gidiyorsunuz bana niye soruyorsunuz" diye bir eleştiri yönelttim. Dev-Lis'in bize gelmesinde katkılarının çok olduğunu herkes bilir. Ahmet'in DÖB'ün başında olmasına karşı değilim, çok da güvendiğim bir arkadaşımdır ama o günkü öğrenci gençlik için ben Mustafa'yı önermiştim. Mustafa'ya "Artist Mustafa" derdik, artistliği rol yapmasından değil yakışıklı olmasından dolayıydı. Bir de herkesle çabuk diyalog kurardı. Üniversiteyi arkasına toplar getirirdi. Bunları o gün de Kaçar'a aynen böyle anlatıyorum, "Abi Mustafa sempatik ve şirin eğer kadro gençlik örgütü değil demokratik öğrenci birliği inşa etmek, kitleselleşmek istiyorsak bunun için biçilmiş kaftan Mustafa'dır. Ama DÖB'ü kuracaksak, kadro gençlik teşkilatı kuracaksak, ileriye dönük kadro yapılaşması olacaksa Ahmet'tir tabii ki önereceğim kişi" diyorum. Dev-Lis için de aynı şeyi söylüyorum. Metin'e kişi olarak karşı değilim, Metin'in Ankara'daki olayından dolayı buradaki gençlik üzerinde olumlu olmayan bir yanı var. Bende de var aynı şey,

bir de Kaçaroğlu'nun yeğeni. Mustafa Yavuz da gelip gitmeye başlıyor İstanbul'a ve alttan alta "Beylerbeyi" türküsü söyleniyor arkadaşlar arasında.

Eleştirilerimle beraber dışarıya çıktığımda Seyfi, Mehmet Yıldıran ve benim aramda bir iş bölümü yaptık. Tekrar gençlikte çalışmaya başladım. O sırada İstanbul İl Yönetimi de oluşmuş. Ben Aksaray bölgesinde, Seyfi Teknik Üniversite tarafında ve Kadıköy'de de Mehmet Yıldıran görev aldı. O zaman gençlik alt komitede Zafer, Turan, Barbaros ve Ahmet Kaya var. Dışarıya çıktığımda İ.Ü. Merkez Bina işgal edilmiş, faşistler dış binanın kapısına kadar gelmişlerdi. Dışarı çıkmam sadece bizim mahalleli, üniversiteli ve liseli gençler arasında değil; diğer devrimci hareketler üzerinde de olumlu etki yaptı. Çünkü o arada Rusçular ve Çinciler birbirlerine giriyor. Faşistlerle dövüşmüyorlar, millet üniversiteye giremiyor. Onlar birbirlerine silah çekiyor. Kemal Karaca olayı benim içimde bir yara olarak kalmıştı. İlk iş olarak onların hepsini Süleymaniye'de caminin içerisinde bir araya getirdim ve "Hadi buyurun birbirinizi dövün, öldürün; Merkez Bina'ya giremiyoruz..." dedim. Sonuçta karar aldık, kesinlikle kavga gürültü olmayacak. İçeriye hiçbir şey sokulamıyor, ben "Sokacağız" dedim. O arada Faruk'ların gidişiyle birinci kuşak kaybolmuştu, üçüncü ve dördüncü kuşak üniversitelilerle devam ediyoruz. Kız arkadaşları topladım, Nuran Pekinel ve Ali Küçük'ün kız kardeşi Handan aracılığıyla malzemeler okula sokuldu. Sonuçta biz Merkez Bina'ya girdik ve işgali kırdık. Büyük bir çatışma oldu. Seyfi de yanımdaydı. Merkez Bina'yı işgal edenlerin çoğu öğrenci değildi, faşistlerin okulda böyle bir güçleri yoktu. Çoğu sivil, dışarıdan gelen lümpenlerdi. Biz işgali kırdıktan ve birliği de sağladıktan sonra tekrar kitleselleşmeye başladık. Gerici hükümetlerin gençlik üzerindeki planları tutmadı.

Gençlik içinde sevilen biri olduğum için psikolojik olarak güçlüydüm ve farklı siyasetten de olsa öğrencilerin bir araya gelmesini sağlayabiliyordum. Ayrıca *Tercüman*, *Ortadoğu* gazetelerinde adı birebir yazılan, tehdit edilen bir insandım. O günkü hareket içerisinde ister bilinçli, ister bilinçsiz öne çıkmıştım. TİP'den Cezmi öldürülmüş, cenazesi Kocamustafapaşa'dan kaldırılıyordu; polisler panzerlerle saldırdılar, orada da öne çıkmıştım.

Ben öyle efsane konumda dışarıdayım; Kerim Yaman olayından dolayı, Devrimci Gençlik'ten arkadaşlar üniversitelerin çoğunda bizi tehdit ederek üniversitelere giriş yasağı koymuştu. Bunlardan biri de Maliye Muhasebe Okulu'ydu. Ben cezaevinden çıkar çıkmaz "Bizim bir arkadaşımıza, herhangi bir yerde, bir fiske vurulduğu zaman bunun karşılığında on fiske ile cevap

veririz" diye mesaj göndermiş ve arkadaşlara da okullarına gitmelerini söylemiştim. En ufak bir sürtüşme bile olmadı. Bu da manevi bir etki idi. Bu etki korkudan falan değil, sevgiden dolayı olan bir şeydi çünkü ben onların da bir parçasıydım. Çünkü bizim ayrılıklarımız, tartışmalarımız suniydi. Niye ayrıldığımızı bilmeden ayrıldık. Mesela Mahir İstanbul'da yurtta konuşturulmamış. Çıktık, aynı yurtta biz tekrar konuştuk. İkinci de niye olay olmadı? Nasıl konuşabildik? Çok mu güçlendiydik? Aynı insanlarla gittik aynı yurtta konuştuk.

Kendi örgütümüzde ise küskünler, dargınlar geri gelmeye başladı; Kemal Karaca travmasını da üzerimizden atmaya başladık. Gece gündüz afişlemeler yapılıyor. Ahmet de DÖB Başkanı. DÖB'ün örgütlenmesi, Dev-Lis'in reorganizasyonu oldu. Kadıköy'de Mehmet Yıldıran var ama gelişme hızlı olmuyor. İnisiyatif kullanarak Kadıköy'de de çalışmaya başladım. Semtlerde varız: Göztepe, Kuzguncuk, Pendik, Maltepe ve Çiçekçi'de çok güçlü bir ekibiz. Haydarpaşa Lisesi'nde gücümüz var. Yüksek Teknik Öğretmen'de arkadaşlarımız var. Kadıköy Mimarlık'ta üç, beş tanıdık arkadaş var ama örgütlü bir gücümüz yok. Kadıköy'de Dev-Lis'in harabe bir binada şubesi vardı. Kadıköy Maariflilerin bir kısmı o Dev-Lis'lilerin içerisinde. Ben oraya da gitmeye başladım. Proletercilere de Kurtuluşçularmış gibi davranıyorum. Sonuçta Kadıköy Maarif'de de güç olduk. Solculara yaklaşırken fraksiyonel değil, hepimizin birer devrimci olduğu gerçeğiyle yaklaşırdım.

Senin örgütlenme anlayışın nasıldı?

Bol bol okuyor ve tartışıyordum. Klasiklerin hepsini okumuşum zaten, bir daha okuyordum. Nasıl bir örgütlenme, nasıl bir çalışma tarzı ve kadro anlayışına sahip olmak gerektiği üzerine kafa yoruyordum. Demokratik devrim nasıl olur? Örgütlenme yapısını nasıl olmalı? Örgütlenme yapısı dediğin zaman legal örgütlenme mi illegal örgütlenme mi? Kendimize grup diyoruz ama nasıl bir grup olmalıyız? Bolşevik mi, Küba türü bir devrim mi yapacaksın? Ki ona uygun kadrolar oluşturabilesin. Bu da teori ile ilintili bir şey. Yani işçiye mi köylüye mi dayanacaksın? İstanbul proletaryanın başkenti... 15-16 Haziran'da sınıfın o heybetli direnişini görünce, kafamda sınıfı içselleştirmiştim. 15-16 Haziran'ı gördüğümde lise öğrencisiydim. Beyazıt Meydanı'nda işçi kadınların ve gençlerin tankların üzerine çıktığını gördüğümde ağlamıştım. Askerler tankları bırakmışlardı. Kurtuluş'un teorisine katılıyorum ama pratiğe baktığımda, örgütlenme ve kadro anlayışında kafamda soru işaretleri

oluşuyordu. Legal bir örgütlenmeyi asla düşünmüyordum. İllegal örgütlenmeye uygun da kadroların seçiminde, tanımlanmasında birtakım problemler vardı. Önder diye benim birey olarak çok sevdiğim ama birilerini eğitmesi için kimseyi ona vermeyeceğim; benden büyük, Doğanlarla beraber bize gelen, İktisat'tan bir ağabeyimiz vardı. Bugün de dostum, görüşüyorum, severim de kendisini. Eğitim sadece bir şeyler anlatmakla olmaz ki aynı zamanda ruhundan da bir şeyler katmak lazım. O günkü anti-faşist mücadelede her an her gün birileri ölüyor ve hiç kimsenin can güvenliği yok. Bu şartlarda kadro olacak olan kişi önce ruhen donatılmalı, eğitmenin bir görevi de bu olmalıdır. Mesela kadro adayları eğitilecek; bizim Önder, eğitim sırasında başlıyor fıkra anlatmaya. Oradaki kadro adayları da başlıyorlar lightlaşmaya. Sonra Erdal eğitimci oldu, Erdal da Önder'in bir türeviydi. Ben bu eleştirilerimi o zaman da yapmıştım. Onların eğitimci olmasına karşı çıktım ama arkadaşlarının bir kısmının beyinsel açlığı vardı. Mesela bizim Boğaziçi takımına fazla güvendiler.

Ben gençliğin yeniden örgütlenmesi üzerine bütün gücümle çalışıyorum. Bir kısım arkadaşlarımızın görev yerlerini değiştirdim. DÖB içerisindeki örgütlenme tartışmaları da o sırada devam ediyor.

Herkes kendi etrafında güvendiği kişileri belli kadrolara mı taşımak istiyordu?

Bence öyle bir şey vardı. Kendi iç dinamikleri ile gelişen bir örgütlenme sürecinde, doğal önderler olmalı diye anlatıyoruz teoride. Bir fabrikaya giderken önce o fabrikanın doğal liderine gitmek gerektiğini söylüyoruz. Fabrikanın içinde sevilen sayılan adamlar, kadınlar olur. Militan denir, yiğit denir veyahut da Anadolu'da mahallede "ağa" denir. Gençlik ve gençliğin delikanlılığı içerisinde hiyerarşiyi kuracaksan kendi hiyerarşisi içinde kurulur. Hepimizin idolü olan insanlar vardı ve onlar ne derse yapardık. Bu da doğaldı ve o doğallığın kendi örgütlülüğümüz içerisinde de gelişmesini istedim. Bizim ilk zamanlarımızda atama filan yoktu. Atama ile değil, kendi içsel gelişim dinamiği içerisinde kim öne çıktıysa onun hakkaniyeti ve hukuku oluşturulmalıydı. Mesela Dev-Sol bunu yaptı. Bu iç dinamik görülmeden hareket edildiği zaman kırılmalar oluyor, oldu da. Çünkü Karadeniz'den gelenler "İsmet Abi", Antalya'dan gelenler "Kaçaroğlu Abi", İnegöl'den gelenler "İlhami Abi", Mardin'den gelenler "Ali Abi", Kayseri'den gelenler "Şaban Abi" dediler. Bak "Mahir Abi" demiyorum, Mahir de Karadenizliydi.

Gençlik örgütlenmesi ve DÖB

Kurtuluşun gençlik örgütlenmesi nasıldı?

Gençlik komitesinde ben, Seyfi ve Mehmet Yıldıran; İstanbul İl Komitesi'nde de İrfan, Mustafa Yavuz, Bekir, Topal ve Selçuk var. Kurtuluş kendisini İstanbul' da örgütlemeye başlıyor. Memurlar, sağlıkçılar ekibi gibi örgütlenmeler yapıyor; sendikal faaliyetler de var. Gençliğin yanı sıra sendikal faaliyetin içinde de çalışıyordum.

Topkapı'da Nakliyat-İş içerisinde Ambarlar'da çalışmalarımız vardı. İzzet ilgileniyordu onlarla. Ambarlar'da grev oldu, ben de aktif olarak oradaydım. Zor bir yerdi. Enver Nalbantoğlu sendikanın avukatıydı. 1968 kuşağının devrimcilerinden Salman Kaya da oradaydı. Aynı ekipteydiler. Ambarlar'da başarılı bir örgütlenme yapıldı. Fakat sendikanın yönetimindekiler bizi diskalifiye etmeye çalıştı. Nakliyat-İş'in Yenikapı'da kongresi oldu. Ben de görev verildiği için gittim. Kongrede bir gerginlik oldu. Salman arkadaş silah çekti, ben müdahale ettim o da kongreyi terk etti gitti. Ama sendikayla da bizim ilişkimiz bitti. Emek verilmişti, Türkiye çapında ünlü bir direnişti, yetki alınmıştı. Örgütlenirken birden bire bizim emeklerimiz boşa gitmiş oldu. Sol içi şiddet türü şeyler de yaşandı.

DÖB'ün yapısı nasıldı? Demokratik bir yapısı var mıydı?

Kitlesel dendi ama kitleselleşemedi. O dönemde benim Ahmet'i yıprattığım, ayrı bir örgütlenmeye gittiğim gibi laflar çıkmaya başladı. Merkez'le gençlik arasında tartışmalar oldu. Ben Avrupa Yakası'nda örgütlenme çalışmalarımı sürdürüyor, Anadolu Yakası'na da yavaş yavaş dâhil olmaya çalışıyordum. Kimseyi kırmadan, dağıtmadan milleti toparlamaya çalışıyordum. Kaçaroğlu ile yaptığımız bir toplantıda Mehmet Yıldıran, "Hüseyin'in becerilerini, inisiyatifini tartışmıyorum lakin bizi eziyor" dedi. Ben de "Burada bunu söylerken beni dışarıda niye eleştirmiyorsunuz?" diye sordum. Belki doğruydu ama bana ters geliyordu. Eleştiriden öte, üst bir yere şikâyet gibi oluyordu. Beni eleştirecekseniz yüzüme eleştirin; doğru yapmıyorsun, bizi eziyorsun, deyin. Kusur da işlemiş olabilirim, hata da yapmış olabilirim ve gerçekten ters konuşmuş da olabilirim. O günkü gençlik içerisinde agresif bir tutumum da olabilir. Çünkü her gün yakın arkadaşlarımız ölüyordu. Bir de sorumluluk üstlenmişsin. Kaçar da beni espri ile sinirlendirmeye çalışıyor, "Hüseyin Soylu çağırınca herkes çıkıyor ortaya, Hüseyin Soylu çağırmayınca kimse gelmi-

yor" diyordu. Bu benim sorunum değil ki. "Liselileri çağırıyorum, gelmişlerse örgütleyin. Üniversiteden, mahalleden insanları çağırıyorum; geliyorlarsa buyurun örgütleyin. Ben bunları ayrı bir mekâna, ayrı bir yere götürüp sizden saklıyorsam bu eleştiriyi bana yapabilirsiniz" diye de net bir şekilde anlatıyordum. Kimseden sakladığım, kaçırdığım ve göçürdüğüm bir şey yok; ortada her şey. Orada da arkadaşların teorik anlamdaki yetersizliğini görüyordum, ayrıca teorik anlamda bir şey söylemekle de bir şey olmuyor. İnsanlar sevdiği, güvendiği ve emek verdiği kişilerin peşinden gidiyor; bu doğal bir şey. Ben de önder olarak baktım ama hayatın diyalektiği içinde bir baktım ki önderlerimizin bir kısmı yetersizmiş. Çünkü benim önderlik dediğim şey; öngörme, yol gösterme ve uyarma anlamına geliyordu. Bu anlamda bunların birçoğunu ben kendi yaşantımda, teorik tartışmalarımızda pratik örgütlenmemizde göremedim. Çünkü bunları söylerken aynı zamanda herkesle tartışıyordum.

Yine Dev Gör'ün örgütlenmesiyle ilgili sonraki bir toplantıda Kaçar, Doğan Fırtına'nın Dev-Gör'ün başkanı, Seyfi'nin genel sekreteri, benim de örgütlenmeden sorumlu başkan yardımcısı olacağımı söyledi. Ben de kabul etmedim. 16 Mart sonrası oluşan coşku ile beraber gençlik içerisinde yeniden örgütlenmeye başlamıştık. Kampanyalarımız son derece başarılı geçiyordu.

16 Mart katliamı ve anti-faşist mücadele

16 Mart'ı nasıl yaşadın? Sonrasında başarılı diye nitelendirdiğin ne tür kampanyalar yapıldı?

16 Mart günü İktisat-Der'de faşizm üzerine seminer verecektim. Beyazıt'taki Merkez Bina'dan her kesimin bu seminere katılmasını istiyordum. Merkez Bina'dan o gün seminer nedeniyle beş dakika önce çıktım. Çıkmadan da İktisat-Der'in ilk başkanı olan Adil'e "Ben çıkıyorum, siz de oraya geleceksiniz ama dikkat edin, tedbirli olun. Dağılmayın, toplu çıkmaya çalışın" demiştim. Çıktım gittim, masaya oturdum ki birileri ağlayarak içeriye girdi, "Arkadaşlarımıza bomba attılar, arkadaşlarımızı öldürdüler" diyerek. Masayı savurmuşum, yanıma bir şeyler alarak fırladım üniversiteye geri geldim. İnsanlar etrafta sersemlemiş bir şekilde dolaşıyor. İnsanları dış binada topladık. İşletme ile İktisat arasında büyük bir amfi vardı, onun kapısını açtık. Sayımız artmaya, binleri geçmeye başladı. O sırada insanlar dağılmasın diye kürsüde sürekli konuşuyorum. İnanın suyun kıymetini orada anladım. Artık benden ses çıkamayacak hale gelmişim, yanımdakinden su istedim. Suyu içince biraz

canlandım ve konuşmaya devam ettim. Kendi düşünce yapımla gençleri ajite ediyorum. Sayımız hayli kabardı, "Arkadaşlar çıkıyoruz, üniversiteye gideceğiz" dedim. Üniversitenin Yabancı Diller Bölümü'ndeki kapısı genellikle kapalı olurdu. O kapıyı demir bir çubukla açtık, biz o kapıdan içeri girdik. Her taraftan akın akın insanlar geliyordu. Akşam oldu, en büyük amfi Hukuk'taydı orayı almak istiyorduk. Celalettin Can oradaydı. Rahmetli Sinan Kukul vardı. 12 Eylül'de şubede de beraberdik. O yapı içerisinde en sevdiğim gençlerden biriydi çünkü sekter değildi. Güleç, insani değerleri çok önde olan bir genç arkadaşımızdı. Sinan yanıma geldi "Burayı biz alalım, biliyorsun biz kalabalığız, sığmayız Abi" dedi, şöyle bir göz göze geldik, gülüştük; "Tamam, arkadaşlar biz İktisat büyük amfiye geçiyoruz" dedim. İkisinin arasında da bir kapı var, oradan çıktık ve biz ikinci büyük amfiye geçtik. Orada konuşmalar yapılırken Seyfiler geldi. Onlara bıraktım konuşmaları. Gece oranın işgali ile ilgili komite kuruldu. Komitenin içerisine katıldık, organizasyona başladık. Nerelerde kimler duracak, onları ayarladık. O olayda ölen Kurtuluşçu arkadaşlarımız yoktu ama Hukuk'tan Serhat ve Adil; İktisat'tan Serpil yaralı arkadaşlarımızdı. Serpil'i ziyaret için Cerrahpaşa'ya gittim. Oradan Serpil'i kaçırıp üniversiteye getirirsem moral kaynağı olacağını düşündüm. O günkü değerler öyleydi. Ailesi ile de konuştuk. Kaçırmadık, geldim üniversiteye tekrar kürsüye çıktım "Arkadaşlar, Serpil arkadaşı ziyaretten geliyorum, yaralı ama durumu iyi" dedim, kürsüyü Seyfi'ye bıraktım.

Siz içeridesiniz, polis önlem almıyor mu? Nasıl girip çıktınız?

Önlem artık geçti. Biz Merkez Bina'dan içeriye girdikten sonra artık geçmiş olsun. Biz içeriden baskı yapınca onlar kaçtı gitti, suçlu konumdalar zaten. O polislerin içinde vicdanlı olanlar var, faşistlerden yakalananlar var. O gün orada bombayı atıp kaçmaya çalışanlardan birini yakalayan polis var. Bunlar Pol-Der'li, ilerici veya vicdan sahibi polisler olabilir. Biz üniversiteyi işgal ettik artık işçiler filan da gelmeye başladı. Koca üniversite binlerce gençle ve işçilerle doldu.

Bu eylem basında nasıl yansıdı?

Tercüman gazetesi "Kanlı külot..." başlığı attı. Bugün böyle, dün de öyleydi. Bunların özü hiç değişmedi, dünden bugüne hep takiye yaptılar. Aynı insanlar bugün daha gelişmiş bir şekildeler. Dün daha ilkeldi medyaları, bugün

daha gelişmiş haldeler. O günkü basında Milliyet, Hürriyet çok kötü başlık atmamışlardı. Cumhuriyet olayı kınayan bir başlıkla çıkmıştı.

16 Mart, gençler üzerinde yılgınlık yaratmadı, tam tersine İstanbul'da üniversite gençliği daha çok bilendi. İnsanların azimleri arttı, daha coşkulu oldular. Katliamda ölen arkadaşlarımızın cenazeleri çok görkemli bir kalabalıkla memleketlerine uğurlandı. Bu olay, Türkiye çapında kötü geçen 1977 1 Mayıs'ının etkilerini de hafifletti.

1 Mayıs 1978 nasıl geçti?

1977 1 Mayıs'ında cezaevinde idim, 16 Mart'taki işgali kırma eyleminin etkisiyle 1978 1 Mayıs'ına hazırlanmaya başladık. İsmet Abi, Doğan Tarkan, İlhami Aras ve benden oluşan bir komite kuruldu. 1977 1 Mayıs'ının toplumun üzerinde kötü bir etkisi olmuş, onun üzerine bir de 16 Mart'ı yaşamışız. Katliam denemeleri var ama bütün bunların yarattığı olumsuz psikolojiyi kırdık, yeniden coşkumuzla beraber gidiyoruz. O coşkunun içerisine Kurtuluş'a da bir pay düşüyor. Mahallelerde, semtlerde en ufak fire vermeden İstanbul'u afişlerle, bildirilerle, ajitasyon ve propaganda ile donatıyoruz. Mahallelerdeki çalışmalara, afişlemelere de katılıyordum. 1 Mayıs bittikten sonra İktisat-Der'de değerlendirme yaptık: 1 Mayıs 1977'ye göre katılım düşüktü, fakat biz iyi bir katılım ve coşku yakalamıştık. Başarılı bir şekilde 1 Mayıs 1978'i tamamladık.

O günkü örgütlenme anlayışa bakın; Merkez Komite elemanlarının üç tanesi İktisat-Der'de. İktisat-Der polisin en iyi bildiği bina, başka yer mi yok? 1 Mayıs 1978'de İktisat-Der'de durum tespiti yaparken Doğan Tarkan birden anlamsız bir şekilde eleştiri oklarını bana yöneltti. Eleştirinin ne olduğunu bugün bile anlamış değilim. Bana eleştiri yapılırken İlhami susmuştu, İsmet Abi de "Niye çocuğa yükleniyorsun son derece başarılıydı" gibilerinden Doğan'a bir yanıt verdi. Doğanların ayrılış sürecinde, bütün gücümüzle işçi sınıfına gidelim tezlerindeki tartışmaların o tarihlerde başladığını düşünüyorum.

Bir yandan faşist saldırılar var, öbür tarafta da fraksiyonlar arası alan savaşı yapılıyor. Farklı anlayışta da olsalar sonuçta devlete karşı mücadele eden bu insanların birbirlerine silah çekmelerini nasıl görüyordun?

Biz herkesle iyi geçinen bir yapıdaydık. Ankara için bir şey diyemem ama İstanbul özgülünde üniversitelerde ve mahallelerde Kurtuluşçular seviliyordu. Diğer siyasetler reddetmiyorlardı. Arkadaşlara saygı duyulurdu, Kurtuluşçu-

lar olarak çekim merkezi olan bir ekiptik. Sosyal emperyalistlerle sosyal faşistler arasında çelişkiler vardı. İstanbul Üniversitesi'nde birlikte oturur, birlikte üniversiteye girip çıkardık. Ayrı kahvelerde ama aynı alan içinde oturuyorduk. Bizim oturduğumuz kahvelere bu arkadaşlar gelebiliyordu. En fazla çelişki yaşadığımız arkadaşlar Devrimci Gençlik'ten olanlardı. Onlar bile yer yer gelip gidebiliyordu. Çünkü bizim ekibimiz Cephecilik ruhuyla her yere koşan bir ekipti. Diğer devrimcilere, karşı devrimci diye bakmadık, o anlamda çekim merkezi haline geldik. Bu sonrasında da böyle oldu. 12 Eylül'e doğru Rahmetli İsmet Abi'nin Emeğin Birliği ve Dev-Sol'la birlik görüşmeleri vardı. Birlik sağlanmıştı bile, uzaktan izlerken hoşuma gidiyordu ama o birliği de bozan yine biz olduk. Hangi ilkeyle bozduk. Anti-şovenist ilkeyi lüzumsuz yere dayatan da biz olduk. Yeri miydi? O zaman da düşünsen, bugün de düşünsen yeri miydi? 12 Eylül öncesinde de hayat bunu doğurmuştu zaten, eylem birliklerini bozan taraf biz olduk. İsmet Abi o noktada doğruydu. Ankara'daki arkadaşlarımızın kendi aralarındaki çelişkiler, İstanbul'da yoktu. Onlar kendi aralarında suni bir çelişki yaratmışlardı.

Bu arada İGD'liler sanıyorum, Maden-İş'teki çalışmalarımızdan dolayı, Uzel'de bizim işçi arkadaşlarımızı işten attırıyor. Biz sendikal olarak Maden-İş'i hiç rakip olarak görmedik, Maden-İş'i üst sendika olarak gördük. Maden-İş'in girmediği yerleri örgütlemek için Tüm Döküm-İş'i kurduk. Devrimci Yolcular, Halkın Kurtuluşçuları Maden-İş'e karşı ayrı sendikal örgütlenme yapmaya çalıştı. Biz yapmadık ama TKP'li arkadaşlar, bizim ciddi örgütlenmeye başladığımız sırada bir kısım işçi arkadaşımızı dövüp işten attırmış. Bunun üzerine İGD Genel Merkezi'ni bastık. Bizzat organizasyonu ben yaptım, İstanbul'daki ileri unsurların hepsi vardı bu baskında. İGD merkezi Laleli'deydi. Gündüz gittik bastık, aslında şiddet olmayacaktı, sadece uyarı yapacaktık. Bir iki diklenmek isteyen oldu, onlara karşı ufak bir operasyon yapıldı. Biz dışarı çıktık, Recep içeride kalmış, onu orada iyice bir benzetmişler. Kendi yayınlarında benim fotoğrafımı da basarak "Goşistler İGD'yi bastı" diye haber yaptılar. Böyle bir olay oldu ama bunu çok hoşlanarak yapmadık, ondan sonra da işçi arkadaşlarımızı attırmadılar.

Kavga gürültülere üzülüyorduk aslında, olmaması gerektiğini de söylüyorduk ama kötü bir rekabet de vardı. Bizim öncü kadrolarımız arasındaki açmaz da buydu. Arkadaşların hiçbiriyle asla kötü bir kavgam olmamıştır, hepsine emekleri gereği saygı duyarım.

Site Öğrenci Yurdu'nda bize karşı agresif davranan Aydınlıkçıları, örgütlü olduğumuz İstanbul itfaiyesinde işçi arkadaşlar yurda gelerek dövdü. O dönemde Aydınlıkçıları dövmek, sol içi şiddet sayılmıyordu. Kemal Karaca olayı dışında İstanbul da sol içi şiddet diyebileceğimiz bir olayı yaşamadık.

Mali ihtiyaçlarınız nasıl karşılanıyordu?

Kampanyalar, aidatlar, küçük işletmeler çalıştırarak ve kendiliğinden bağışlarla çözümleniyordu. Kampanyalarda kadın arkadaşlarımız bileziklerini, küpelerini getiriyordu. Ablasının evini satıp o parayı verenler bile oldu. Bir de "bankacı" arkadaşlarımız vardı. Gençler kendi aralarında kendi yöntemleri ile bir takım işler yapıyordu.

Bu kadar hareketli yaşamın içerisinde kadın sorunu konuşuluyor muydu?

Ankara'da kadınların derneği vardı, Karadeniz'de vardı. İstanbul'da da öyle bir dernek oluşturmaya çalışan arkadaşlarımız vardı ama Ankara'daki kadar hareketli ve canlı değildi. "Kadınların kurtuluşu sınıfın kurtuluşuna bağlıdır" anlayışı egemendi. TKP'nin kadın örgütlenmesi vardı İKD diye ama böyle bir ihtiyaç, İstanbul'da diğer sol hareketler içinde de pek yoktu.

Ekonomik Araştırmalar Derneği'nde, Manolya diye bir kadın arkadaşımız derneğin en aktif unsurlarındandı. Derneğin yöneticisi konumundaydı. İstanbul Üniversitesi'ndeki kadın arkadaşlarımız aktifti ama görev verme durumlarında herhâlde koruyucu bir mantığımız vardı. Feodal, ilkel bir mantıktı ama bir yandan da bir kısım malzemelerimizi kadın arkadaşlarımız taşıyordu. Çünkü polis o dönemde kadınların üzerini aramıyordu, baksa baksa çantasına bakıyordu. Benim kafamda sosyalist, eşitlikçi bir bakış açısı var ama bir taraftan da malzemelerimizi ciddi yerlerde arkadaşlarımıza taşıtıyorduk.

Sosyalizm anlayışıyla çok bağdaşır bir şey değil ama kadınları geri planda tuttuk. Onları olması gerektiği yerlere teşvik etmedik. Bugün hâlâ benzer durum yaşanıyor. Kadın arkadaşlarımızın önünü açamadık. Bu anlayışla da kendimiz geriye düştük.

Yaşamlara müdahaleniz oluyor muydu?

Devrimci kadınlar boyanmaz, bakımlı olmaları ayıplanırdı. Küçük burjuva alışkanlığı olarak görülürdü bu tip şeyler. Benim yaşantımda direkt bir müdahale olmadı. Birçok kadın arkadaşımız da bakımlıydı aslında.

Senin o dönemde duygusal ilişkin var mıydı?

Benim lisede de, üniversitede de sevgililerim oldu. Yakın arkadaşlarım da bilirlerdi. Bir kızla bir oğlan sürekli geziyorsa aralarında bir şey var denirdi o dönemde ve öyleydi de zaten. Benim de oldu, kimisinden istemediğim bir şekilde ayrıldım. Mesela bu arkadaşlarımdan biri Sağmalcılar Cezaevi'ne beni ziyarete geliyordu. Kemal Karaca olayı nedeniyle orada tartaklanıyor. Sonra o üniversiteden ayrıldı. Bir yerde işe girdi, ben Bolu Cezaevi'ne sürgün gittim. Yıllar sonra ders notları almak için yanına gittiğimde süslenip püslenmiş müdür konumundaydı. Beni görünce panikledi, ben de onu sakinleştirdim. Bir yere yemeğe gittik, ben ziyaretime gelmedi diye kafamdan silmiştim. Cezaevine ziyarete geldiğinde tartaklandığını o zaman anlattı. Üzüldüm tabii. Ondan sonra evlendiğim kadın yine bizim üniversitedeki militan arkadaşlarımızdan biri, Serpil Yılmaz oldu. Bir süre evli kaldık oğlumuz Necdet oldu. Ama anlaşmazlıklarımız artınca sonunda ayrıldık.

Cezaevinden çıktıktan sonra örgütsel ilişkin nasıl ilerledi?

Ülkede birçok ilde sıkıyönetim var. Merkez'den arkadaşlar 1979 1 Mayıs'ında bana 1 Mayıs'ın örgütlenmesinde görev almamı teklif ettiler. Ben içeriden yeni çıkmıştım. Kendime Kurtuluşçuyum diyorum ama nasıl bir Kurtuluşçuyum? İl yönetiminde değilim, gençlikte değilim, okulda değilim, sendikada değilim; hiçbir yerde değilim ama her yerde de varım. Arkadaşlar bana bu görevi teklif ettiğinde "Neden?" diye sordum. Onlar da insanların bana güven duyduğunu bu nedenle onların başında olmamı istediklerini söyledi. "Cezaevinden yeni çıktım, başka güven duyulacak insan mı yok" diyerek yapılan teklifi kabul etmedim. Israr edilmesine rağmen kabul etmedim. Bunun üzerine en yakın arkadaşım olan İzzet'e önerildi. İzzet kabul etti. Merkez'in aldığı bir karara katılmadığım ve uymadığım için örgütlü aramızdaki mesafe iyice açılmaya başladı. Ondan sonra da zaten 12 Eylül süreci örülmeye başladı.

İlişkilerin iyi gitmediği belli olduğu için, o son 1 Mayıs olayından sonraki kopmadan önce Merkez bana bir ay izin verdi. Aslında uzaklaştırma gibi bir şeydi. Ben de boş durmadım atladım Kayseri ve Mersin'e gittim. Kamillerde kalıyor, onlara derdimi anlatıyordum. Oradan Antalya'ya geldim. Antalya'da muhalif olan genç arkadaşlar vardı, onlarla görüştüm. İzmir'e, Bodrum'a geçtim, daire çizerek İstanbul'a geri geldim. Yani muhalefet örgütlüyo-

rum. Kurtuluş'un teorik tezlerinin hepsine katılıyorum, sadece ve sadece çalışma tarzı ve örgütlenme anlayışına itirazım var. Ben ilkel de olsa demokrasiyi, seçimi, liyakatı ve emeği savunuyordum. Çünkü insanlar Ankara'dan, Antalya'dan, Kayseri'den ve Karadeniz'den İstanbul'a getiriliyor; gelir gelmez yönetici, sözcü veya temsilci olarak atanıyordu. Ben de bundan rahatsızlık duyuyordum. Tabanla da ilişkilerim sürdüğü için bana dertlerini, rahatsızlıklarını rahatlıkla söylüyorlardı, ben de bu rahatsızlıkları yukarılara taşıyordum. Ben de rahatsızdım zaten. Sonraki süreçlerde herkes tarafından dillendirildi bunlar, ben o zamanlardan dillendiriyordum. Ben de sendikal faaliyet içerisinde olsun, gençlik içerisinde olsun beni seven sayan neredeyse oralara gittim.

Bağcılar'da biz çok kitlesel bir güçtük, en güçlü olduğumuz yerlerden biriydi. Onlar da beni sıkıştırıyorlardı. Ben bu eleştirileri Selçuk'a anlatırken o, beklememiz gerektiğini tam açık olmasa da ima edecek şekilde söylüyor ve benimle ilişkisini sürdürüyordu. Karaköy'deki son randevumuzda hem benim konumumla ilgili hem kendi fikri ile ilgili kesin yanıtla gelmesini istediğim halde yine oyalama taktiğiyle geldi. Biz orada ağız kavgası yaptık ve ayrıldık, ondan sonra da yakalandık.

Darbe, randevular, takipler, yakalanma ve cezaevi

Darbe öncesi genel durum nasıldı?

12 Eylül'ün öncesinde, bütün Türkiye devrimci hareketi tarafından bir askeri darbenin geleceği dillendiriliyordu. Kurtuluş hareketi de kendi yazılarında, belgelerinde ayak seslerinden söz ediyor, darbeye karşı örgütlenmeye hazırlanmalıyız gibilerinden tespitlerde bulunuyordu. Panellerde, seminerlerde bu anlatılıyordu. 12 Eylül'ün geleceğini de ben kendi adıma, DİSK yöneticilerinden aldığım bir bilgiyle, saatine kadar biliyordum. O zaman Bahçelievler'de oturuyordum, evliydim. Arkadaşların da bunu kesinlikle biliyorlardı. Bana gelen telefon, onlara da mutlaka gelmiştir. Bu söylemlere rağmen herhangi bir örgütsel tedbir alınmamıştı.

12 Eylül gecesi neredeydin, ilk tepkin ne oldu?

Darbeden saatine kadar haberim olduğu için, Serpil'e de bir şey söylemeden, evde yok etmem gereken kitap, doküman vb. şeyleri imha ettim. Sadece mal-

zemeyi bıraktım. Serpil hamile diye ona bir şey söylemedim. Gece tank sesleri ile ona uygun şekilde anlattım. Aklımdan direniş olabileceği ihtimali geçiyordu. Derin bir sessizlik hâkimdi, beklediğim direniş olmadı. Bir süre sonra da evi değiştirdim. Anadolu yakasına geçtim. Selçuk ve Bekir'le görüşmelerim sürüyordu. Selçuk kanalıyla Şaban İba ile randevulaştık. O bana Bursa'da görev almamı önerdi. Oysa Bursa'da operasyon olmuş, Bursa çökmüştü. Ben de kabul etmedim.

12 Eylül'den sonra alınan geri çekilme kararı birçok arkadaşımızı çok kötü etkiledi. Herkes başının çaresine baksın, denilmişti. Bireysel olarak ben çok mağdur değildim, İstanbul'da kendi başına yeten biriydim. Zaten Kurtuluş'un bugün kendi içerisindeki gönül kırılmalarının en önemli sebeplerinden biri de bu olmuştur. Benimle İl Komitesi'nden Selçuk Polat görüşüyordu. Önce benimle Mustafa Yavuz ilişki sürdürmek istemiş ve onu münasip bir dille reddetmiştim. O zaman kendi mevzim olarak Limter-İş Sendikası'nı kullanıyordum. Oraya geldi, bana bir takım şeyler anlatıyor, ben kabul etmedim. İl Komitesi'nden arkadaşlar Selçuk Polat'a görev vermiş, Selçuk Polat'la belki hemşeriliğin getirdiği bir duygu ve fikirsel yakınlığımız nedeniyle saygılı bir şekilde ilişkimiz sürüyordu. Örgütlenme şekliyle, çalışma tarzıyla ilgili öneriler sunuyor, anlatıyor; Kurtuluş hareketini eleştiren bir yerde duruyordu.

Selçuk'la ilişkimiz iyi gibi giderken baktım, Selçuk beni oyalıyor ama o arada benimle görüşen arkadaşlar beni zorluyordu. Bunlardan biri de Bağcılar'dan Doktor Cevat'tı. Selçuk baktım beni oyalıyor; çünkü malzemeler var, nereye konulduklarını ben biliyorum. Ama arkadaş o arada bana aç mısın susuz musun, diye sormuyor. Ben başımın çaresine bakıyorum ama bunu da bekliyorum. Çünkü bağımsız bir özneyim; ev var, hamile bir kadın var. Üç beş randevudan sonra ilişkimiz gerildi, Şaban'ın da Selçuk'la ilişkisi olduğunu biliyorum. O arada arkadaşların bazıları yurtdışına gidiyor, bana doğrudan söylenmiyor ama dolaylı olarak duyuyordum. Geçmişten beri Selçuk'la Şaban'ın ilişkisi, diğerlerine göre daha sıcak sürüyordu. İnsanlar hakkında önsezilerim de güçlüdür. İzzet o aralar havalarda, "Devekuşu gibisiniz" diyorum ona. Bekir'le görüşüyorum, birçok rahatsızlıkları var. Örgüt ile ilgili bilgi alıyorum. Selçuk bunları bana direkt söylemiyor. Selçuk'la Karaköy'deki sondan bir önceki randevumuzda sert bir şekilde tartıştık, "Sen de sandalye peşindesin" dedim. O gün konumuma dair net bilgiyi getirmesini istediğim son randevuyu kestik.

Nasıl yakalandın?

12 Eylül'ün hemen sonrasında Selçuk Vatan Mühendislik'ten İsmet, Çiçekçi'den Zeki'nin de olduğu bir ekibi bana bağladı, malzemeler falan da var. Öyle bir ilişki de sürüp gidiyordu. O sıralarda eşimin doğum zamanı yaklaşmıştı, Kırklareli'nde benim yeğenim başhemşireydi. Sağlam yer olması açısından Serpil'i 20 Kasım'da gizlice oraya götürdüm. Yeğenime güveniyordum. Serpil'i hastaneye yatırdım geri geldim. İstanbul'da kalacak yerlerimi, diğer ilişkilerimi ayarladım. Aksaray'da köylüm olan Mithat'ın yanına uğradım. Orayı Kurtuluş'un bütün kadroları bilir gelir giderlerdi. Mithat bana Mersin'den Ali Nafi Özcan diye bir arkadaşın geldiğini; Mersin'de operasyon yapıldığını, onun kaçtığını, aç susuz perişan durumda olduğunu ve benimle görüşmek istediğini söyledi. Ben ilk başta araştırayım, diyerek bir iki gün oyaladım. En az iki gün oyaladım randevuya gitmedim. Yine Mithat'ın yanına geldim çünkü o sırada İktisat'ta son sınıftan tek dersim vardı. Kamil Körünoğlu'nun kardeşi Ali Osman da İktisat'ta öğrenciydi. 24 Kasım günü Ali Osman'la beraber üniversiteye gittik, gelirken ona Ali Nafi Özcan'ın İstanbul'a geldiğini söyledim. Ali Osman bana Mersin'deki operasyondan bahsetmedi. Yine yakalanmadan önce Kamil'le Karaköy'de karşılaştık. O telefon kulübesine giriyordu, selamlaşarak teğet geçtim ama Kamil de beni çağırıp hiçbir şeyden bahsetmedi. Örgütsel ilişki sürdürdüğüm Selçuk da bana Kayseri, Adana ve Mersin'de yapılan operasyonlardan bahsetmemişti. Biz Ali Osman'la ayrıldık terzi dükkânına geldim. Mithat bana Ali Nafi Özcan'ın yine geldiğini, çocuğun kötü durumda olduğunu, Bozacı'da oturduğunu, görüşmemi söyledi. Örgütün herkese başının çaresine baksın dediğini bildiğim için, Mersin il sorumlusunun da rahatlıkla benim tarafımdan örgütlenebileceğini düşündüm. Bu da benim özeleştirim olsun. Görüşmenin bir mahzuru olmayacağını düşünerek Bozacı'ya gittim, biz boza içerken bu konuşmaya başladı. Mersin'deki operasyondan bahsediyor ama kendisinin kaçıp geldiğini, yakalanmadığını anlatıyor. Ben de ona çok yararlı olamayacağımı, iki gün sonra Selçuk'la buluşacağımı, onunla tanıştıracağımı söyledim ama orada biraz şüphelendim. Çünkü kalabalıktı bozacı, baktım ben bozayı bitirdiğim halde arkadaşın bozası önünde bir türlü bitmiyor." Hadi kalk gidelim" dedim, ayağa kalkmamla birlikte polisler üzerime atmaca gibi saldırdı. Onunla beni kelepçelediler. Bir iki vurmadan sonra bizi önlerine alarak Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na kadar yürüyerek götürdüler. Polislerin küfürlerine, tekmelerine, yumruklarına rağmen habire "Sakın konuşma" diyo-

rum arkadaşa. Belediyenin önüne geldiğimiz zaman sağımda bizim Merkez Bina'dan "Kelebek" diye herkesin bildiği bir sivil polisin, elleri cebinde sırıtarak bizi seyrettiğini gördüm. Ben onu görünce polis takibini üniversiteden yedim diye düşündüm. Çocuğu da yaktım, diye kendi kendime üzülüyorum bir yandan. Bizi polis arabasının arka tarafına attılar. Orada tekmeler, yumruklar geliyor. Ben hâlâ vatandaşa "Korkma, cesur ol, konuşmayacağız" filan diyorum. Gözlerimiz bağlı bir şekilde Gayrettepe'ye götürdüler bizi, oraya varır varmaz hemen işkenceye başladılar. Polis çeşitli vesilelerle içeri girmemden dolayı beni yakından tanıyor. Televizyonda "Öğrenci liderlerinden Hüseyin Soylu vuruldu" diye haberlerim çıkmış, gazetelerde manşetlerdeyim. Son yakalanma olayımda polis ölümü olduğu için polisler, özel bir kin de duyuyorlar. İki üç gün sabahlara kadar işkence yaptılar. Ben Ali Nafi Özcan'ın da işkencede olduğunu düşünüyorum. Sorgular devam ediyor, bir günlük devamlı sorgudan sonra; ikinci gün, çırılçıplak bir varilin içerisine soktular, ondan sonra karanlık bir koğuşa attılar. O koğuşta birileri beni kucağına aldı ve bana masaj yaptı, üzerime elbise verdi. O sırada onlardan biri bana "Konuş, kendini öldürtme" dedi. Bir taraftan iyilik yaparken bir taraftan da bunu telkin ediyorlar. Öbürü de Dev-Sol'un meşhur itirafçılarından Şaban Taşçı'ydı. Sonraki süreçte koğuşta, bu insanların işbirlikçi olabilecekleri yönünde herkesi uyardım. İşkence böyle devam ederken bir ara kendimi boşlukta hissettim, kafamı betona vurarak intihar etmeyi düşündüm. Kafamı betona vurmaya başlayınca bunlar küfürle, hakaretle "Ulan intihar edecek bu" diye kafamın altına bir lastik koydular. O anda işkencecilerden bir tanesi de döşüme oturdu, ben de can havliyle onu poposundan ısırdım. Adam tepinmeye başladı ama ben bırakmıyorum çünkü o anda bendeki acı azaldı. Sonuçta gene işkenceye aldılar. Çıplak bir vaziyette, sürükleyerek aşağıya götürdüler daha önceki koğuşa değil de başka bir koğuşa attılar. Yerde ekmek kırıntıları vardı; çok sertleşmişti ama hiçbir şey yemediğim için ağzıma atıverdim onları. Kendimi o anda fare gibi hissettim ama beynim net. Kafamı kaldırınca yataklı bir ranzada biri oturuyor; bir baktım Ali Nafi Özcan. Beni kaldırmaya bile teşebbüs etmeyince durumun farkına vardım. İnsan beynini makinelerin falan yenmesi mümkün değil, gerçekten çok hızlı çalışıyor. Ali Nafi Özcan'a küfür ettim. Kapı açıldı tekrar beni aynı şekilde sürüyerek işkenceye götürdüler. O beyefendi benim randevumu bile söylemiş polislere. Ben polisin Ali Nafi Özcan'ı nereden tanıdığım sorusuna, kendisini tanımadığımı, Ali Osman'ın arkadaşı olarak bildiğimi söylemiştim. Polislerin ben-

den istediği insanlar ilk başta Selçuk Polat filan değildi, benden Akdeniz Bölge Sorumlusu Kamil Körünoğlu ve Şaban İba'yı istiyorlardı. O gün bunu bir türlü çözemiyordum, niye Kamil Körünoğlu, niye Şaban İba diye. Ali Nafi Özcan olayı çözülünce işi anlamaya başladım ama Mersin operasyonunu sürdüren adamın Hanefi Avcı olduğunu nereden bileyim? Bizi ilk sorgulayanlar onlarmış.

İşkence devam ediyor, polisler sürekli küfür ederek "Ulan Selçuk Polat'la randevun yok mu?" dediler. Karaköy'deki randevu yerimizi söyleyerek beni o halde Karaköy'deki durağa götürdüler. Ben ayakta duracak halde bile değilim, simsiyah bir vücut ve tüm vücudumda kınklar vardı. Ayakta duramadığım için beni demirlere yasladılar. Tanınmayacak bir haldeyim. Selçuk yanıma geldi, şaşkın bir şekilde "Ne bu halin?" der demez, "Yakalandık, hiçbir şey bilmiyorlar, sen benim hemşerimsin" dedim.

Polisler hemen bizi alıp emniyete götürdüler. Selçuk'a ayrı, bana ayrı işkence yapılıyor. Polisler yoruldu herhâlde, bana artık İstanbul'la ilgili sorular sorulmaya başlandı. Sonradan anladım ki ayrı bir ekip beni sorgulamaya gelmiş. Sabaha doğru artık beni bıraktılar yine çıplak bir vaziyette, bir kalorifer borusuna zincirli bir vaziyette tutuluyorum. Koma haldeyim, leş konumundayım, kendimi rahatlatmak için bilinçli bir şekilde zincirleri çekiyorum. Bir de baktım çekiyorum çekiyorum zincirin ucu gelmiyor. "Kim o?" demeye başladım çünkü ölebileceğimi düşünüyorum. Bir yerden sonra ölmek istiyorsun.

Milliyetçi Cephe dönemlerinde yakalandığım için polisin metotlarına da pek yabancı değilim. Zincir gelmeyince "Kim o, ses ver" demeye başladım, gözlerim bağlı açmam mümkün değil. Duvarları yokluyorum zincirin başka bir odadan bana bağlı olduğunu buldum. Zincirin geldiği yere eğildim ismimi, cismimi ve kimliğimi söylüyorum. Karşıdaki "Benim" dedi, anladım ki Selçuk. Onun üzerine ben nasıl yakalandığımı, hiçbir şey söylemediğimi, kendisiyle ilgili olarak da hemşerim olduğunu, sendikacı olarak bildiğimi söylediğimi anlattım. Şaban'la arkadaş olduğunu Develi'den biliyorlardı. Bunları detaylı bir şekilde Selçuk'a anlattım, rahat olmasını söyledim. İşkencenin dört veya beşinci günüydü, bizim Mersinli İrfan Taştemur gönüllü teslim olmuş. Beni o halde gördükten sonra hücrenin ortasında "Abi ben buraya kötü gelmiştim, seni gördükten sonra ben kesinlikle ölümüne direneceğim" dedi. Onu aldılar Mersin'e götürdüler. Orada da söylediği gibi kötü bir duruma düşmedi, bildikleri kendisinde kaldı. Mersin'e giderken kıymetli bir sa-

ati vardı, o saati hatıra olarak bana verdi. Benim işkencemi görenlerden biri oydu, Mehmet Sümbül diye Dev-Sol'un o günkü ileri gelenlerinden bir arkadaş da canlı şahidimdir. Zaten ben üçüncü dördüncü belki beşinci gün, Selçuk'un yakalanmasından kısa bir süre önce dışarıya bilgi uçurdum, bilgi de yerine gitti. Mehmet Sümbül denilen arkadaş İzzet'i buldu. Mersin il sorumlularından Ali Nafi Özcan denen şahsın polisle işbirliği yaptığını, çözüldüğünü, "uzaklaşsınlar" diye verdiğim bilgiyi yerine ulaştırdı. O sırada Selçuk'un kaldığı hücrede, Dev-Sol'dan sonradan öldürülen Sinan Kukul vardı. Sinan Dev-Sol'un en sevilen insanlarından biriydi. Arkadaşlar beni kucaklarında hücreden tuvalete götürürken Sinan görüyor, Selçuk'un kim olduğunu bana soruyor. "Bizim arkadaşımız, THKP-C kökenlidir" diye anlatmaya çalışıyorum. Battaniye verilmiş ona onun için soruyormuş. Battaniye o gün için büyük bir şeydi. Ben kucakta götürülüyorum tuvalete. Çünkü komadayım, bir kömür madeni gibiyim. Ölümcül durumdayım, bir gece beni taşlaşmış yer yatağının üzerine atıp, avurtlarıma basarak ağzıma süt dökmeye başladılar. Sütü yutamayıp boğulacak gibi oldum. Polisler ölüyorum diye panikle ters çevirdiler. O sırada maskeretli bir ayakkabı ve yeşil pantolon paçası gördüm ve askerlerin de sorguda olduklarına emin oldum. Anladım ki Mersin sorgu faslı kapanmış, İstanbul sorgusu başlamış.

Ben oradayken Halkın Kurtuluşu, merkezi düzeyde büyük bir operasyon yedi. Halkın Kurtuluşu'nun ileri gelenlerinden Levent Yamaç tekstil mühendisi, babası ordunun futbol takımının sorumlusu albay, dayısı da Ege Ordu Komutanı. Bir de annesi var cevval bir kadın. Halkın Kurtuluşçuları fire vermedilerse o arkadaşın sayesindedir. Levent'e gardiyanın biri şamar attı orası inledi. Annesinin Levent'e getirdiği merhemler sayesinde ben hayatta kaldım. Vücudumdan irin akıyordu. Partizan'ın ileri gelenlerinden Ahmet Cihan da oradaydı. Herkes benim oradaki durumumu, ahvalimi ve tavrımı görüyor, biliyor. İrfan Mersin'e götürüldükten sonra da onu kazanmış olmaktan dolayı psikolojik olarak rahatladım. Kaldığım hücreye konulan Dev-Sol'dan itirafçı Şaban Taşçı'yı, TİKKO'dan Osman Doğruel'i, TKP-B den Abdullah'ı teşhir ettirdim.

İşkencede sorular İstanbul'a yöneldi. Şaban'dan başlayarak merkez komite, il komitesi, gençlik komitesinde kimler olduğu soruluyor. Benden hiçbir şey alamayacaklarına kanaat getirince "Oğlum bari şu Artist Mustafa ile İktisat takımına gel" dediler. Adamlara verdiğim ifadelerde atmasyon yok, çünkü bütün vurulmaların, kırılmaların kendi ellerinde, fezlekemde de var bü-

tün bunlar. Her şeyimi detaylı biliyorlar. Ben de onlara gerekçeli bir şekilde açıklıyorum, "Ondan beraat ettim, bundan yattım" diye anlatıyorum. Kurtuluşçu olmadığımı, Kurtuluşçularla ilişkim olduğunu ama hiçbir zaman örgüt üyesi olmadığımı söyledim. Bir gün polis beni gene çırılçıplak vaziyette merdivenden aşağıya sürükleyerek götürüyor ama bu sefer dikkatli indiriyorlar, öyle vura vura değil. Polisin biri "Abi biraz daha diren" dedi; o sesi bugün bile unutmam. Sonra bize sigara atan polisi de biliyorum. Sonra öğrendik ki o polisin kardeşi, Dev Maden Sen'de işçi temsilcisi imiş. Bir gün Büyükada'ya giderken baktım vapurda, gittim yanına oturdum, anlattı bana hikâyesini. Gardiyan olarak verilen polislerin bir kısmı, diğer polislerin gözünde şüpheli olanlardı zaten. Sigarayı atıp kapatırdı hücrenin penceresini. Hücrenin içerisinde seni yalnız bırakmıyorlar, her hücreye itirafçılar koyuyorlardı. Çok da aptal yerine koymamak gerekiyor bu adamları yani. İşkencenin belirli bir aşamasından sonra Şaban ve Kamil olayı koptu. Benim Kamil'in evinde bir hafta kalmam, Suzan'ın benim evimde kalması falan soruluyor. O herif bunların hepsini anlatmış, benim MK üyesi olduğumu filan söylüyor. Ali Nafi Özcan'ın İstanbul'da yakalattığı Ali Rıza Dalkılıç ve Alaattin Şayan da aleyhime ifade veriyor. Onlara "Mahkemede doğru ifade verin" dedim, onlar da mahkemede "Tanımıyoruz, işkencede zorla ifade verdik" dediler. Kurtuluş örgütü üyeliğini de kabul etmiyorum, kimse bana Kurtuluşçuyum kelimesini gösteremez. Sorgumda Sema'yı da tanımadığımı söyledim. Sorgumun bir yerinde getirilen Mithat ve sendikacı Ümit'i de tanımadığımı söyleyerek, serbest kalmalarını sağladım. Ev adresimi vermediğim gibi eşimin de nerede olduğunu söylemedim. Hamile olduğunu biliyorlardı. Hatta kız veya erkek olursa ne isim koyacağımızı sordular. Ben de babamın adı Mustafa ve annemin adı Ayşe koyacağım dedim. Oysa çok önce kararlaştırmıştık, erkek olursa adı Necdet olacaktı. İşkencenin yoğun olarak sürdüğü tarihlerde doğdu Necdet. Doğumdan sonra Serpil, çocukla birlikte önce Sivas, sonra da Giresun- Aluçra'da koruma altına alınıyor. Avukat olan dayım bana haber getirirdi. Hasdal'a ziyarete geldiklerinde gördüm ilk kez oğlumu. Çok duygulandım tabi. Hem üzülüyor hem sevinç duyuyorsun. Anlatılması zor bir duygu... Rahmetli annem ağabeyimle birlikte, bir ciple kış gününde Kayseri'nin dağ köylerinden gizlice gelinini ve torununu görmeye gidiyor. Giderken ölüm tehlikesi geçiriyorlar. Bir kamyon şoförü sayesinde kurtarılıyorlar.
Emniyette sorgunun bitmesinden sonra yer tespitleri yapılırken polisler, Fatih'te bir lokantaya girdi. Ben arabadayım. Polisin biri geldi bana "Sana da

yemek getireyim mi?" diye sordu, o sesi tanıdım. Bana "Diren" diyen sesti. Göz göze geldik, ben duygulandım. Adam bana döner getirdi.

Diğer sol hareketlerin bana gösterdiği devrimci dayanışmayı da saygı ile anarım. Hayatta kalmamı sağladılar. Kırk beş günden fazla şubede kaldık, bunun on beş günü yoğun işkence ile geçti. Kalan günlerde atlamalarla işkenceye aldılar. Selimiye'ye gönderilirken cebimde beş kuruş yoktu. Polislerin gözetim sırasında aldıkları parayı Selçuk'a iade ederlerken, teslim edilen paranın yüklü bir miktar olduğunu gördüm. Selimiye'ye geldiğimizde rahmetli avukat dayım, beni gördüğünde "Faşistler ne yaptınız?" diye oradakilere bağırınca sorumlu albay dayımı tutuklamaya kalkıştı.

Sorgum bittikten sonra ifademi asla gözüm kapalı imzalamadım. Okudum öyle imzaladım. Selimiye'ye çok pis bir biçimde, bitlenmiş bir halde geldik. Selimiye'de ifadelerimiz alındı. Ali Rıza Dalkılıç ve Alaaddin Şayan polisteki ifadelerini reddetti. Savcı Sait Başaran diye faşist bir herifti. İşkence gördüğümüz ortada ama "Gönderirim siz geriye" diyerek bana küfür etti, ben de ona küfür ettim. Hayat ne kadar acı ve cilveli, o anda bizim ifademizi alan kâtip de sonradan benim arkadaşımın eşi çıktı. Beyazıt'taki Tokat Öğrenci Yurdu Müdürü Mustafa'nın eşi Nihal Ergün'müş ifademi yazan.

Savcıdan sonra mahkemeye çıktık, mahkemede hâkime "Halimi görmüyor musun?" diyorum. Hâkim benden utanırcasına, tutuklamak mecburiyetindeyim gibilerinden bir havayla tutukladı. Selçuk'un ifadesi tutarlı olsaydı hepimiz oradan tahliye olacaktık.

Tutuklanmadan önce Selimiye'de koridorda bekliyoruz, o arada ben DİSK'in avukatlarından biriyle karşılaştım, hemen onlara kendimi gösterdim, onlar da ilgilendiler. Hâkime çıkmak için sıramızı beklerken bir çavuş yanımıza geldi "Abi siz Kurtuluşçu musunuz?" diye sordu ben de "Evet" dedim, yanılmıyorsam kendisinin ya Adıyamanlı ya da Hataylı olduğunu söyledi, "Sizi polise geri götürecekler ama ben sizi vermemeye çalışacağım" dedi. Nasıl yapacağını sordum, "Dosyalarınızı karıştıracağım" dedi ve gitti çocuk yanımızdan. Polis bizi neden geri istiyor? Bizim bir kısım arkadaşların Hürriyet gazetesinin "Vazo soygunu" diye manşet attığı antikacılar soygunu var. Bunlar alınıyor ve o zaman Siyasi Şube'de değil Sirkeci'deki Asayiş Şube'de, adli bir olay diye sorgulanıyorlar. O arada onlardan birinin üstünde çıkan kimlik, Ali Osman Körünoğlu kimliği. Ali Osman Körünoğlu benim ifademde geçtiği için Siyasi Şube, Ali Osman'ın Sirkeci'de olduğunu öğrenince "İşte Hüseyin Soylu seni yakaladık" diye bayram ediyor. Gayrettepe bizi geri istiyor, o zaman öyle bir şey vardı. Metris'ten bile alıyorlardı, Selimiye'den daha rahat

alırlardı. O çavuşun dosya karıştırmasıyla biz, tekrar Gayrettepe'ye gitmedik. Bizim yerimize Dev-Solcu arkadaşları götürdüler. O günü bugün gibi hatırlıyorum, bizi oraya tekrar göndermeyin diye yırtınıyorlardı. Onlar kendileri ile ilgili götürüldüklerini zannediyorlar.

Selimiye'de tutuklanıp koğuşlara aktarılırken karşılıklı dizilmiş askerler, ellerindeki sopalarla bizim önümüzdeki insanları döverek koğuşlara atıyorlar. Öğrenciyim, memurum diyeni dövüp, avukat ya da sendikacıyım diyeni dövmediklerini gözlemledim. Gerisini linç ediyorlar. Ben arkadaşlara döndüm, "Sendikacı olduğumuzu söylüyoruz" dedim, yürümeye başladık. Sendikacı olduğumuzu söyledik fiske yemeden koğuşlara girdik. Çünkü Avrupa'nın sendikacılar üzerinden bir baskısı vardı.

Selimiye kocaman ahır gibi bir yer, yerde yataklar var. Yataklar çok sert ama o yataklar bana kuş tüyü gibi geliyor. Selimiye'de kaldığımızın ikinci veya üçüncü günü Gayrettepe'ye götürülen Dev-Solcu çocuklar geri geldi ve ne olup bittiğini anlattılar. Ali Osman Körünoğlu kimliği ile yakalanan arkadaşın kimliği de çok sonra patladı. Mahkemelerde o kimlikle yargılandı. Gerçek Ali Osman Körünoğlu hiç yakalanmadı, gümrükte çalışıyordu.

Biz Selimiye'den sonra Hasdal'a gittik. Hasdal'da ilk başta çok kötü bir durumla karşılaşmadık. Ali Genç, Dev Lis'li Hilmi, Mücahit gibi beş altı arkadaşımız da oradaydı. Oraya varır varmaz Kurtuluşçular olarak ranzanın üzerine oturduk, Selçuk mahkeme kurmaya kalkıştı. Ali Nafi Özcan'dan hiç bahsetmeyerek kendisini benim yakalattığımı söyledi. "Bir dakika orada bir dur bakalım, seninle Karaköy'deki küfürleşmemizi bir anlat. Oralardan gel, benim örgütsel ilişkimi anlat. Neyim ne değilim, sen nesin ne değilsin?" dedim. Anlattırdım ona tabii, o da kabul etti. Benim tek eksiğim randevumu Ali Nafi Özcan'a söylemekti

Hasdal'da TİP yöneticilerinden Yavuz Önen, Keramik-İş Merkez Yürütme Kurulu üyesi Mehmet Nalbantoğlu da vardı.

Serpiller İstanbul'a gelmiş, normal ziyaretler başlamıştı. Oğlumu kucağıma ilk orada aldım. Hasdal Cezaevi'nde devrimcilerin büyük çoğunluğu direnişe girmişti. Hasdal'da ilk tarafsızlar koğuşu açıldı, İstiklal Marşı'nı okuyanları rahat bir koğuşa verdiler. Okumayanlara ise sabaha kadar dayak attılar. Bir gece dişim ağrımaya başladı, sonunda sabaha doğru beni alıp hastaneye götürdüler. Ağrı kesici bile vurmadan üç dişimi birden çektiler. Direnişçilerin başı olarak beni ve Selçuk'u Hasdal'da lümpenler koğuşuna attılar. Lümpenler koğuşunda Gedikpaşa'daki kunduracılar çevresinden Develili bir çocuk beni görür görmez "Abi Faik Albay sizi şişlettirmek için buraya attı"

dedi. Lümpenler koğuşu mafyacıların da olduğu bir koğuştu. Bize orada bir sempati oluştu, bizi rahat ettirdiler.

Metris Cezaevi açılmış, İstanbul'daki cezaevlerinin direnen unsurları Metris Cezaevi'ne toplanıyor. Kısa bir zaman sonra biz de Hasdal'dan Metris'e gönderildik. Bizden Mücahit, Fındık-İş Sendikası'ndan Mustafa Hocaoğlu, Cevizli'den bir arkadaşla birlikte yedi sekiz kişi olarak Metris'e geldik. Metris'te avludan içeriye aldılar, siyasi hareketlerin adını okuyarak ayrıştırdılar. Kurtuluşçular çıksın dendiği zaman ben bulunduğum yerden beş kişiyle, Selçuk da yanında dört kişiyle çıktı geldi. Kurtuluşçular olarak birleşmiş olduk. Bana "Hemşerim Kurtuluşçu olarak geldiğin için teşekkür ederim" dedi Selçuk. Ben de ona teşekkür ettiğimi söyledim. Tarafsızlara geçen çok az kişiyi aldılar, bizi de hizaya soktular sopalarla döverek koğuşlara alacaklar. O arada hemşerim bağırıp çağırmaya başladı, seviyor böyle şeyleri. Esirsin adamların ellerinde, mümkün olduğu kadar az hasarla geçsene geçebildiğin yere.

Sonunda koğuşlara dağıldık. Yedi sekiz Kurtuluşçu ile beraber Sarp Kuray ve Serdar Kaya ekibinin de olduğu bir koğuşa verildik. Bizim Limter-İş Sendikası ile Doktorcuların Deri-İş Sendikası Aksaray'da aynı binada yan yanaydı, oradan sohbetlerimiz vardı. Metris'te en alt katta D Blok'a verdiler bizi, günler sonra havalandırmaya çıktık, bir baktım yukarıdan sesleniyorlar: MLSP-B'den Hasan Şensoylar, Acil'den Meteleri gördüm. Onları görmek hoşuma gitti, Şensoyları İDÖD Bakırköy'den de tanıyordum. Bu arkadaşlarla daha sonra havalandırmada birlikte olduk. O arada Dursun Karataş da yakalanmış, o da oraya gelmiş. Karşımızda Dev-Solcular vardı. Sonraki süreçte mors alfabesi biçimindeki haberleşmelerle orada olduğumuzu yayıyorduk. Cezaevi içerisinde diğer devrimcilerle ilişkimizi uyumlu bir ekip olarak sürdürmeye çalıştık. O arada Adnan Binbaşı, bacanağının bir ilişkisinden dolayı kaldığım koğuşun kapısına gelerek benim tarafsızlara geçmemi teklif etti. Kapitalizmin pis ilişkileriydi bunlar, ben hakaretimsi bir tavırla ret ettim. Aradan epey bir zaman sonra aynı Adnan Binbaşı bizim hücrenin kapısını açtı "Selçuk Polat" diye seslendi okkalı bir küfürle bana da "Şimdi yandın sen" dedi. Cezaevleri arasında küçük pusulalarla haber göndermeye çalışıyorduk. Adliyedeki bir aramada Selçuk'un gönderdiği mektuplar yakalanıyor. O gün de direniş olmuştu, korkunç bir dayak yemiştik. Her şeyimizi ıslatmışlardı. Saat 16.00 sıralarında anonslardan "Hüseyin Soylu, Ali Rıza Dalkılıç, Alaattin Şayan ve Sema Polat'ın tahliyeleri" sesi duyuldu. Düşünebiliyor musun korkunç bir dayak yemişsin, fareler gibi boğulacak kadar tazyikli

sularla ıslatılmışsın. O haldeyken bu anonsu duyduk. Biz şubeye sorguya gideceğimizi sanarak çıkmak istemiyoruz.

Akşamüzeri Gayrettepe'ye götürdüler, orada yeniden ifadeler alındı ve karakollara dağıttılar. Dağıtırken de bana özellikle "Hüseyin Soylu bir daha elimize düşme" dediler. Sonradan Dev-Sol'un en ileri adamlarından Hüseyin Sorgun bana "Senin yüzünden çok işkence gördüm" dedi. Meğerse Sorgun'u ben sanmışlar, bu durumda da beni Dev-Solcu sanıyorlar.

Kadıköy'de bir karakola götürüldüm, kayınpederimi filan çağırdılar. Sabah, öğlen ve akşam imza vermemi istediler. Tekrar üniversite ile ilişki kurdum. Dekan Esat Çam, benim okuldan atılmamla ilgili imza verenlerden biriydi, bana karşı hep mahcuptu. Sosyal demokrat bir insandı. Yüksek lisans sınavlarına girmemi söyleyerek yeniden öğrenci kimliği verdiler. Sınava girdim, en yüksek notla yüksek lisansı kazandım. Derslere girmeye başladım. Kadıköy'de imza verdiğim yerde de öğrenci kimliğimi gösterdim. Bu arada okulu bitirdim. Yüksek lisans öğrencisi olarak devam ederken hayatın acı cilveleri, çocuk, ev kirası ve yemek içmek nedeniyle para bulmak zorunda olduğumdan Bakırköy'de iflas eden bir arkadaşımın dükkânını üzerime aldım. İcraya gelen avukatlar tanıdık çıktı, bırak icrayı maddi olarak yardım etmek bile istediler. Bu şekilde geçimimi sağlamaya çalıştım.

O arada sağda solda benim zarar verici açıklamalar yaptığıma dair laflar kulağıma gelmeye başladı. Bunun üzerine gidip bu lafların nereden çıktığını araştırmaya başladım. Herkes inkâr ediyor. Çelişkiye bakın ki o sırada tekrar benimle merkezi düzeyde ilişkiye girdiler. Bekir, Topal, İrfan Cüre "İstanbul sensiz olmuyor" diye benim yeniden dâhil olmamı istiyor. Bekir'in, Topal'ın Şaban'la çelişkileri ayyuka çıkmış ama ben bunları detaylı bilmiyorum. Yeniden yapıya dâhil olmam teklifine karşın, ben görev almadım. Tabi, o yıpratıcı laflar sonra inkâr edildi. Hesap sormamı istedilerse de ben, üzerine gitmedim.

Askerlik celbim geldi ya askere gitmek ya da kaçmak zorundaydım. Askere gitmeyi tercih ettim çünkü kapıya dayandılar. Askere gittim. Ondan sonra ben kendime bağımsız Kurtuluşçuyum dedim.

Askeri darbenin sıcak günlerinde cezaevinden çıkmıştın? Gündelik hayatın nasıl geçiyordu?

Ben ayakkabı işine girdim ama bir taraftan da siyasal faaliyetlerim sürüyordu. Niğde'de Ertuğrul'la beraber yatan Develili çocuklar vardı, onlar çıktı. İstanbul'da İFMC'de, İktisatçılar üzerinden Türkiye çapında bir şeyler yapma-

ya çalışıyordum. İktisatçılar, kapatılmayan ve darbeye karşı çıkan ender derneklerden biriydi. 1981'den itibaren İktisatçılar Cemiyeti benim gittiğim bir yerdi. Bir ağırlığım vardı çünkü öğrenciyken İktisat-Der kanalıyla Cemiyet'le ilişkilenmiştik. Faruk Ağca ile Namık Berktay'ı da 1980 öncesinde memur olarak maaşlı işe yerleştirmiştik. İktisatçılarla ilişkimiz o günden bugüne hep canlı olarak sürdü geldi, hiç kopmadı. Ben, bütün ilişkilerimi canlı ve sıcak tutmaya çalıştım. Çizgimle, kişiliğimle kendimi korumaya çalıştım.

Aktif bir siyasi mücadele içinden gelen biri olarak bugünden geçmişe baktığında ne demek istersin?

Son söz olarak polis fezlekesinden iki şey aktarmak istiyorum, "Ben (Ali Nafi Özcan) 11.07.1980 günü Mersin Tarsus İlçesi istasyon civarındaki arkadaşım Haluk Eroğlu'nun evine gittiğim zaman beni güvenlik kuvvetleri yakaladı... Bilahare, İstanbul'daki çalışmaları anlatmak üzere güvenlik kuvvetleri ile birlikte İstanbul'a gittim. Ve bildiklerimi anlattım dedi..."

"Sanık Hüseyin Soylu'nun, örgütün üst seviyesinde bir kişi olduğu her haliyle belli olmakta. Örgütteki görevini sendikalarda işçi bilinçlendirmek olarak yürütmektedir. Kendisi örgütün üst seviyesinden kişilerle devamlı temas halinde. Bu şahısların yerini bildiği halde söylememiştir."

Dün olduğu gibi bugün de geçmişimden, mücadelemin hiçbir yerinden pişman değilim. Arkadaşlara gelince; eleştirilerime rağmen mücadelelerine devam ettikleri için hepsini saygıyla anarım. O günkü önder konumdaki arkadaşların içinden -istisnalar hariç- ahlaksızca iş yapan kimse olmadı. Önderliğimizin pratik içinde yeterli olmadığı tescillenmiş oldu. Arkadaşlarımız eğrileriyle doğrularıyla mücadelelerine devam ediyorlar ama gönül istiyor ki, kendimize sosyalist diyorsak sosyalistlerin en çok kullandığı cümlelerden biri olan eleştiri-özeleştiri hayata geçebilseydi. Kişisel anlamda değil örgütsel anlamda yüzleşmelerini isterdim. Ben bunu her yerde dillendirdim. Hesaplaşma ve yüzleşmeyi hem ahlaki ve vicdani olarak hem de bu ülkenin emekçilerine, ezilenlerine, dünya emekçilerine ve ezilenlerine bir katkı sunmak anlamında söylüyorum.

Yeniden bir şey örgütleyelim. Değişen birçok şey var. Kapitalizmde nasıl ki eşitsiz gelişim yasaları varsa insanlar arasında da eşitsiz gelişim var. Kurmaya çalıştığımız yapıların sosyalist yapılar olduğunu zannediyorduk ama öyle değildi; çünkü var olan sosyalist yapılar, içerisinde her şeyden önce olması gereken demokrasinin çok işlemediği, işler gibi göründüğü yapılardı.

Yapılar içerisinde biatçılar vardı. Özgür irade ile oluşması gereken yapılar biatçılar üzerinden gelişince de çabuk çöktüler. Türkiye sosyalist hareketi, 1980'den bu yana hâlâ kendini toparlayamadıysa biraz da kabahat buralarda aramalı. Çünkü 1970'li yıllara bakıyorsun; 1970'den kısa bir süre sonra büyük bir coşkuyla bir atılım gerçekleştiriyor devrimci hareket. 2017'ye gelmişiz sol hareketler hâlâ darmaduman, hâlâ insanlar birbirine kırgın, dargın, yapılar birbirine hâlâ düşman. Bunlar sosyalistler arasında olmaması gereken şeyler. Bunlar travma haline gelmiş.

Kendimizle yüzleşmeden, hesaplaşmadan, muhasebelerimizi çıkartmadan; ne devletle ne toplumla yüzleşebiliriz. Önce kendimizden başlamamız gerekiyor. Eğer gelecekte ezilenler ve sömürülenler için daha iyi bir dünya tasavvur ediyorsak; ancak insanların geçmişleri ve kendileriyle yüzleşme ve helalleşmelerinden sonra, nasıl bir sosyalizm sorusuna cevap arayarak yeni bir geleceği kurabiliriz.

KURTULUŞ

sosyalist dergi

DİSK KONGRESİ ve YENİ DURUM

●

KİTLE'NİN BİR YAZISI
ve YİNE'DE
ANTİ-FAŞİST BİRLİK ÜZERİNE

●

FAŞİZM ÜZERİNE
NOTLAR
(VI)
«TÜRKİYE'DE FAŞİZM»

●

«SOSYAL EMPERYALİZM»
TEORİSİ
«YENİ» NARODNİZMİN
TEORİSİDİR
(I)

20

10 TL

İSMAİL AĞAN

Görüşenler: Füsun Kurtdişoğlu, Gönül Sevindir, Erdoğan İren

Görüşme Tarihi: Aralık 2015, Şubat 2016

Ayancık'tan Gazi Eğitim Enstitüsü'ne

Kendini tanıtır mısın?

1954 yılında Ayancık'ta doğmuşum. Gazi Eğitim Enstitüsü mezunuyum ama hiç öğretmenlik yapmadım. İş olarak çoğunlukla grafikerlik yaptım. İki erkek ve iki kız olmak üzere dört kardeşiz. Annem de babam da Sinop'un Ayancık ilçesinden. Kendileri okumamış olmalarına karşın çocuklarını sonuna kadar okutmaya gayret ettiler ve zor koşullarda okuttukları çocuklarına karşı hep saygılı davrandılar. Çocukluğumuzdan beri, aile içinde demokrasi havası vardı hep. Dayak filan yedik çocukluğumuzda ama bize çok ağır gelmezdi, olağan karşılanırdı o zamanlar. Herhangi bir konuda bir şey yapacakları zaman çocuklarına danışırlardı. Örneğin ağabeyimle beni yaz tatillerinde kuran kursuna göndermeleri için dedem babama baskı yapmış, bu konuda bile bizim fikrimizi sordular. Biz de okulda din dersi var zaten diyerek itiraz ettik, hiç zorlamadılar. Üstelik annem "ben çocuklarımı kara sakallı bir adama

emanet edemem" diyerek bize destek çıktı. Böyle bir demokrasi kültürü içinde büyümenin etkisi olmuştur benim devrimci olmamda. Babam kaynakçıydı, bazı kauçuk bant fabrika ve atölyelerine makineler yapıyordu. İflas eden bir bantçıyla ortak olarak bir atölye açma fikrini ağabeyimle bana açtı. Ağabeyim iktisat fakültesini yeni bitirmiş, ne iş yapacağını düşünüyordu zaten, babama destek olacağımızı söyledik. Atölyenin kuruluşunda fiilen çalıştık. Ben atölye faaliyete geçtikten sonra da bir süre orada çalışmaya devam ettim.

Ne iş yapıyordun?

Preste çalışıyordum, fabrikanın tarihi boyunca en hızlı presçinin benim olduğumu söylerler. Genellikle gece çalışır, sabah olmadan işi bitirir; eve gidip birkaç saat uyuduktan sonra da politik çalışma yaptığımız mahallelere ya da Fatih Halkevi'ne giderdim. Sonradan işler oturup büyümeye başlayınca, "Bu işler bana göre değil, devrimcilikle işverenlik bir arada yürümez" diyerek bıraktım. O kauçuk atölyesi sonradan fabrikaya dönüştü, ağabeyim işi sürdürdü ve idarecisi oldu.

12 Eylül geldikten sonra bana, "metal iş kolunda bir meslek öğrenebilirsen seni büyük fabrikalardan birine sokabiliriz. İşçi sınıfı içinde işimize daha fazla yararsın" demişlerdi. Ben babamın o dönemde hâlâ faaliyette olan kaynak atölyesinde çalışmaya başladım. Ama darbeden altı ay sonra, 1981 Şubat'ta beni aldılar. Kaynakçılığımız da bitmiş oldu. Bana bu görevi veren Mustafa Yavuz da bir süre sonra benim olduğum Sultanahmet cezaevine geldi, örgütün beni unuttuğunu, bunun sorumluluğunun kendisinde olduğunu söyledi. Ben de "Siz unuttunuz ama polis unutmadı, o sayede hâlâ devrimciyim" dedim. Çünkü yakalanmadan önce babam atölyeyi bana bırakma planları yapmaya başlamıştı. Evlilik yaşını geçmiş biri olarak aileden bu türden telkinler de geliyordu. Örgütle hiç temasım kalmamıştı, ben de yavaş yavaş sistemle kaynaşmaya başlıyordum. Bu arada fabrika kuruluş aşamasındayken ben devrimcilik mi iş hayatı mı diye sorgulamaya başlamıştım. O sıralar arkadaşlar gelse belki de "Bu zamana kadar neredeydiniz?" diyecektim.

Ailenin politik düşüncesi neydi?

Aile çevrem genellikle demokrat insanlardı. Uzaktan bir akrabamız sosyalistti, benden birkaç yaş daha büyüktü ve TİP üyesiydi. Onunla tanıştığımda, sosyalizim, devrimcilik gibi kavramlarla tanışmıştım ama komünizm itici ge-

liyordu. Devrimcilik ve sosyalizmin komünizmden ayrı bir şey olmadığını ondan öğrenmiş oldum.

Lisede devrimcilik, Halkevleri, *Kesintisiz Devrim* ve Kurtuluş

Okul yaşamın nasıldı? Okulda siyasal ortam nasıldı?

İlkokula ilk başladığımda yaşlı bir kadın öğretmen vardı, eli sopalıydı. Sanıyorum, onun yüzünden okul hayatına hiç ısınamadım. İlkokul bitince ortaokulu Eyüp Lisesi'nin orta bölümünde okudum, orta birde sınıfta kaldım. Ders çalışmayı sevmiyordum, derslerde devamlı resim yapıyordum. Annem ders çalışıyor zannediyordu ama ben resim çiziyor ya da ders kitabının arasına gizlediğim çizgi romanları okuyordum. Lise sondayken Eyüp'ten Fatih'e taşındık. Pertevniyal Lisesi'ne geçtim ve 1974'te orayı bitirdim. Okulda sosyal ilişkilerim çok fazla olmazdı. Arkadaşlarım vardı ama pek kalıcı ilişkilerim olmadı.

Lise yıllarımda Deniz Gezmişler ve Mahir Çayanlar duyulmaya başladığı zaman onlardan etkilendim. Daha önce zorla kitap okurken bu sefer öğrenme isteğiyle okumaya başladım ve bilimsel kitaplara yöneldim. Mahirlerin Kızıldere'de öldürülmesinden ve Denizlerin asılmasından çok etkilendim. Onların resimlerini yapıp asıyordum odamdaki duvarlara. Odamdaki derken ev küçük, ağabeyim ve ablamla aynı odada kalıyoruz onlar da devrimcilere sempati duyuyorlar. O zamanlar daha sosyalizm ve devrimcilik konusunda fazla bir bilgim yoktu. Okuduklarımızdan bir şeyler öğreniyorduk ama hayat içinde bir pratiğim yoktu. Sözünü ettiğim akraba komünist olduğunu söylediğinde şaşırmıştım. Hem devrimcilere sempati duyuyorum hem de adamın göğsünü gere gere komünist olduğunu söylemesine şaşırıyordum. Çünkü komünizmi kötü bir şey olarak görüyordum. O benim tepkimden anladı ve bana Nazım Hikmet'i tanıyıp tanımadığımı sordu. Tanıdığımı ve şiirlerini severek okuduğumu söyledim. Nazım Hikmet'in de komünist olduğunu söyledi ve "Atlılar" şiirini okudu "şiirdeki bu kızıl atlılar komünistler oluyor" dedi. Nazım Hikmet de komünist olduğuna göre komünist olmanın o kadar da kötü bir şey olmadığına karar verdim. Lisede okulda devrimci var mı yok mu, hiç arama ihtiyacı duymadım nedense. Yakın arkadaşlarıma Fatih'te devrimcilerin gittiği bir dernek var mı, diye soruşturdum, "Devrimci arıyorsan, Fatih Halkevi'nde silahlı, külahlı devrimciler olduğunu duyduk" dedi-

ler. Liseyi bitirip Gazi'ye başladığım yıllarda, Halkevi'nde arkadaşlar, "Pertevniyal'de bugün bir çatışma çıkmış, İbrahim Yirik (Devrimci Kurtuluş'un liderlerinden) elinden vurulmuş" diye konuşmuşlardı. Demek ki okulda devrimciler de varmış.

1974'te lise bittikten sonra Fatih Halkevi'ni bulup oraya gitmeye başladım. Sıcak, samimi ve dostane bir ortam vardı. Hakikaten de iyi bir yere gittiğimi düşünüyorum, siyasal gelişmemde önemli bir etkisi olmuştur. O dönemde siyasal gruplaşmalar çok yoktu. Halkevi'nde de her çeşit insan vardı ve hepsi dayanışma içinde, birbiriyle kavga etmeden kendi siyasi kimlikleriyle ya da bağımsız olarak faaliyet yürütüyordu. Halkevleri o dönemde kamu yararına çalışan dernek statüsünde sayıldığı için Fatih Cami'sinin külliyesinde bağımsız büyük bir bölüm tahsis edilmişti. Büyük bir avlusu, avlunun çevresinde birçok odaların olduğu tarihi bir binaydı. Bütün odalar cıvıl cıvıl işliyordu. Müzik, tiyatro, spor vb. kollar çok canlıydı. Dispanseri vardı. Çarşaflı kadınlar ve sarıklı adamlar bile tedavi olmaya oraya geliyorlardı.

Bir teksir makinemiz vardı. O zaman matbaa kıymetindeydi teksir makinesi. Bütün solcular gelip küçük bir para karşılığında bildirilerini bastırıyorlardı. Halkevi zaten canlı bir yer olduğu için basılan bildirileri orada dağıtmaya başlıyorlardı. Bütün devrimci grupların gelip gittiği bir yerdi.

Gazi Eğitim'in Ecevit'in icadı "mektupla eğitim" bölümünde okudum. Yazın iki ay gidiyordum okula, diğer hayatım Halkevi'nde geçiyordu. O zaman aktif devrimci hayatım olmadığı için geceleri de babamın bant atölyesinde çalışıyordum. Daha sonra kız kardeşim Aksel ve teyze oğlumuz Necdet de Halkevi'ne gelmeye başladı. Aksel, Fatih Kız Lisesi'nde okuyordu, oradan arkadaşlarını getirmeye başladı. Giderek Halkevi ile iyice kaynaştık.

O arada Mahir Çayan'ın teksir edilmiş "*Kesintisiz Devrim*" yazıları elimize geçti. Biz dört teyze çocuğu (Necdet, Nazım, Sabri ve ben) bu yazıları okuyup üzerinde tartışıyorduk. Benim, evrimle devrimin iç içe geçmesi gibi bazı konularda Mahir'in bir takım tezlerine itirazım oluyordu. Biz bu tartışmaları yaparken Kurtuluş'un "Yol Ayrımı" kitapçığı çıktı. TSİP de kurulmuştu o arada ama yasal parti olduğu için bizi ilgilendirmedi. Uzak durduk. "Yol Ayrımı" yazısındaki THKP-C'ye yönelik eleştiriler benim kafama çok yattı, tam da Kesintisizleri okurken yaptığımız tartışmalardaki görüşlerimle örtüştüğünü gördüm. Diğer arkadaşların, "Kurtuluşçular, sağ sapma, revizyonist ve silahlı devrimi inkâr ediyorlar" filan gibi itirazları vardı. Benim kafama yatmayan bir tek Kürdistan olayıydı. Türkiye sömürgeci bir ülkeymiş, Kürdistan

sömürgeymiş; bu hiç bilgi sahibi olmadığımız bir konuydu. Ağabeyim dört aylık askerliğini Diyarbakır'da yapmıştı, onun anlattıkları vardı. O da çok sömürge midir, değil midir çözümlemesi yapmıyor ama kültürleriyle, dilleriyle farklı bir halk olduklarını söylüyordu. "Bize sömürge askeri gibi bakıyorlardı" diyordu. Kürdistan ve sömürgecilikle ilgili ilk tanışıklıklarım bunlardır. Kesintisizler'i birlikte okuduğumuz diğer arkadaşlar, Türkiye'de faşizmin olduğunu savunuyordu, ben o konuda da çok net değildim. Daha sonra Çarşamba'daki Kurtuluşçularla tanıştığımda, gördüm ki hepsi kovboy! Silahlı devrime karşı olacak, revizyonist ve pasifist denilecek adam değil hiç biri. Hepsi resmen silahlı geziyor. Halkevi'ndeki muhabbetlerde de Kurtuluşçuların okullarda faşistlerle silahlı çatışma yaptıklarını duyuyoruz. Sonunda Necdet'le Kurtuluşçu sorumlu birilerini bulup tanışmaya karar verdik. Diğer iki kuzen Devrimci Kurtuluş'a yakın hissediyorlardı kendilerini. Daha sonra Nazım Kurtuluşçu, Sabri'yse Maocu oldu. Şimdi AKP'ye kadar savrulmuş. Nazım'ın Kurtuluşçu olması da ilginçtir, onu Aksaray'da bizimkilerin düzenlediği bir seminere götürmüştüm, seminer başlamadan içeriye bizim Topal girdi. Nazım heyecanla kolumu çekiştirerek, "Bu şimdi içeri giren de Kurtuluşçu mu?" diye sordu. Ben "Evet" deyince de, "Tamam ben de Kurtuluşçuyum artık" dedi. Aylardır ikna edemediğim oğlan bir saniyede kararını vermişti. Toplantıdan dönerken bu kadar kolay ikna olmasının nedenini öğrendim. Ünlü faşist işadamı Murat Bayrak'ın fabrikası Sancaktül'ün fabrika çıkışında, devrimciler ortak olarak işçilere bildiri dağıtmaya gitmişler bir gün. Murat Bayrak'ın köpeği, Paşa (köpek derken dört ayaklısından Alman kurdu) devrimcilere saldırtılıyor, devrimcilerden biri de onu vuruyor. Ben bu olayı gazeteden okumuştum. Haberdeki fotoğrafta Sancaktül'ün bahçesinde bir mezar, mezar taşında da bir yazı vardı: "Burada komünistler tarafından katledilen milliyetçi köpek PASHA yatıyor!" Nazım da o eylemde oradaymış köpeği vuranın Topal olduğunu sanmış. Yıllar sonra bir sohbette İzzet'e bu olaydan bahsettiğimde, "O köpeği Topal vurmadı ki; ben vurdum" dedi. Sonuçta bir Kurtuluşçu vurmuş.

Necdet'le Kurtuluşçu olmaya karar verdikten sonra, devrimciliğe başlayacaksak silahlı olmak lazım diye düşünerek birer Laz yapımı silah temin ettik. Aksaray'daki İktisat-Der'e gittik, ilk tanıştığımız kişi Seyfi (Öngider) oldu. Kurtuluşçu olmaya karar verdiğimizi ama bazı kuşkularımız ve soracağımız şeyler olduğunu söyledik. Kürdistan meselesinde çok fazla itirazımız yoktu. Daha çok faşizm konusunda Necdet onlarla tartıştı, sonunda tam olarak Kurtuluşçu olmaya karar verdik ve göreve hazır olduğumuzu söyledik. Seyfi be-

ni Fatih'te Kurtuluş'un temsilcisi konumundaki bir arkadaşla tanıştırdı ve birlikte Çarşamba'daki Kurtuluşçu arkadaşlarla tanışmak için Fatih'e gittik.

O arada ben zaten Halkevi'nin yönetimine girmiştim. MC döneminde Halkevi, Bakanlar Kurulu kararıyla külliyeden çıkartılmış, Yavuz Selim'de CHP ilçe binası yakınında küçük bir apartman dairesine taşınmıştı. Tanışacağımız Kurtuluşçu arkadaşlar, Halkevi'nin olduğu sokakta kartpostal tezgâhı açmış, onlarla tanışacağız. Aynı sokakta Halkevi'nin biraz aşağısındaki Aydın Yurdu faşistlerin elindeydi. Tam tezgâhın yanına geldik, baktık ki orası karışık, birbirleriyle itiş kakış falan var. Aralarından birinin faşist olduğunu söylediler. Ben o faşistin yakasına yapıştım ve trafik araçlarının geçtiği caddeye fırlattım. Az daha bir arabanın altında kalıyordu. Biz iki kişi birden gelince üstünlük bize geçti, faşistler çekildi ve direkt yurda gittiler. Arkadaşlara geri geleceklerini, bir çatışma olacağını söyledim. "Bir şey yapamazlar" dediler. Dediğim gibi az sonra on beş-yirmi kişilik bir grup yurdun olduğu sokaktan çıkıp üstümüze gelmeye başladı. O sırada genç biri atladı önüme, çekti silahı faşistlere doğrulttu. Bunlar çakılıp kaldı. Karşılıklı duruyoruz. Öbürleri kaçmıyor bizimki sıkmıyor. Bunun üzerine faşistlere "Görmüyor musunuz, sıkacak lan üstünüze, kaçsanıza" dedim. Onlar da birinden emir bekliyorlarmış, yavaş yavaş geri çekildiler. Demek ki, üzerlerinde silah yokmuş yoksa rahatlıkla vurabilirlerdi bizi. Ondan sonra bizimkiler topladılar kartpostal tezgâhını, Halkevi'ne gittik konuştuk. Faşistlerle ilk karşılaşmam Gazi Eğitim'de olmuştu, ikincisi de böyle oldu. Çarşamba'daki Kurtuluşçularla tanışmam da böyle bir macerayla başladı.

Beni Fatih'teki Kurtuluşçularla tanıştıran arkadaş zaten gidecekmiş İstanbul'dan. Beni tanıştırdı ve gitti. O gidince kimse bana bir görev vermediği halde ben onun yerini fiilen almış oldum.

Üniversite, mahalle çalışmaları ve anti-faşist mücadele

Kurtuluş'la ilk tanışıklığında böyle bir eylemin içine düşmüş olmak sana ne düşündürdü?

Kendimi de hazır hissediyormuşum demek ki. Rahatladım mesela, o genç silahla ortaya çıkınca doğru yerde olduğumu düşündüm. Çıkmasaydı kötüydü. Bizi vurmasalar bile çok rahatlıkla hastanelik ederlerdi. Pasifist oldukları yönünde endişem kalmadı. Arkadaşlarla tanıştık, baktım hepsi kovboy!

Devrimci olmaya karar verdiğimde nedense devrimcileri okulda değil mahallede aradım. Gazi Eğitim'de de yaz aylarında iki aylık yoğun bir eğitim dönemi vardı. Bir dönem yurtta da kaldım. Orada da devrimciler vardı ama onlarla temas kurma ihtiyacı duymadım. Çünkü iki ay sonra İstanbul'a geri dönecektim. Dokuz saatim okulda geçiyordu, geri kalan saatlerimde ders çalışmak zorundaydım iki aya sıkıştırılmış bir eğitim olduğu için. Hocalar bize, "Sakın mektupla öğretimi bitirdik diye komplekse kapılmayın normal sürede okuyan öğrencilere müfredatı tamamlatamıyoruz" diyorlardı.

İkinci yıl Gazi'de faşist işgal başladı. O yıl kayıt tazelemek için Ankara'ya gittiğimde bizim bölümden devrimci bir arkadaşla Ankara Garı'nda karşılaştık. O da kayıt için gelmişti. Beraberce okula giderken kış döneminde faşistlerin okulu işgal ettiğini biliyorduk. Yürürken arkadaş bir Cumhuriyet gazetesi aldı, almamasını söylemiştim. O da bir gazeteden ne olur deyince korktu tırstı demesin diye ısrar etmedim. Aslında başımıza ne geleceğini tahmin ediyordum. Okula gittik, biraz beklememiz gerekti. Kantine gidip çay söyledik. Arkadaş gazeteyi masanın üstüne koydu okumaya başladı, arkamdan sesler gelmeye başladı, döndüm baktım arkamızda bir grup oluşmuş. Gruptakilerden birisi geldi; gazeteyi alıp yırttı. Sessiz kalsak yine yiyeceğiz dayağı, biliyorum. Üstümde de parka var, bir elim de cebimde "Ne yapıyorsun lan sen" diye fırladım. "Burada Cumhuriyet gazetesi okunmaz" dedi. "Nasıl okunmazmış, bal gibi de okuruz" dedim ama pabuç pahalı. Baktım arkadaş donmuş kalmış, "Kalk gidelim" dedim. Arkadaş da anca anladı durumun vahametini, o da kalktı. Herifler şaşkın kaldılar nedense, cebimde bir şey var zannettiler herhalde. Koridora çıktığımızda baktım arkamızdan geliyorlar, doğrudan müdürün odasına daldım arkadaşım da arkamdan girdi. Müdürün de faşist olduğunu biliyorum ama yapacak bir şey yok. Okuldan çıkmaya çalışsak peşimizden gelecekler bahçede linç edecekler bizi. Müdüre, "Dışarıda bir grup var. Elimizde Cumhuriyet gazetesi var diye bize saldırdılar, ya biz bu odadan çıkmayacağız ya da tedbir alacaksınız" dedim. "Bu okulun çocukları öyle şey yapmaz" dedi. Dışarıya çıkıp bakmasını söyledim. Çıktı baktı ki dışarısı kalabalık, okul polisini aradı. İki polis geldi, "Hadi çıkartalım sizi" dediler. "Çıkalım ama işlerimiz bitmedi, kayıt yenilemeyi yapalım öyle çıkarız" dedim. Polis nezaretinde kayıt işlemini de yaptıktan sonra çıktık dışarı.

Yaz sezonu başladığında faşist işgal devam ediyordu ama bizim resim bölümünde pek faşist yoktu. Biz o yüzden eğitimimizi tamamlayabildik. Birkaç tane olay oldu, müdahale de ettik. Bizim derslerden biri Maden işleriydi, çeşitli madenlere şekil vermeyi öğreniyorduk. O dersi gördüğümüz atölyede

yaptığımız bıçak şiş gibi malzemeleri taşırdık. Üst aramalarında bulununca ders malzememiz olduğunu söylerdik. Bir gün yine o dersin atölyesindeydik, atölye de bodrumda olduğu için camları yüksekteydi. Dışarıyı oradan görüyorduk. Camın önünde bir patırtı koptu. Çıktım tezgâhın üstüne, baktım dört beş kişi birisini dövüyor. Dövenlerin faşist, dövülenin de solcu olduğu belli. Kim olduğunu tanımıyorum ama o tezgâhın üstünden bağırdım "Ne yapıyorsunuz lan, bırakın onu!" diye. Faşistler sesin nereden geldiğini anlayamadı, polis zannettiler herhalde, dövdükleri kişiyi bırakıp kaçtılar. Birkaç gün sonra müzik bölümünde okuyan "Kan ve Gül" şarkısının solisti İskender Doğan'ın faşistlerden dayak yiyip okulu terk ettiğini duydum, belki de oydu kurtardığım kişi. Bir kere de koridorda dayak yiyen birini kurtardık, yaralıydı başından kan akıyordu. Birkaç arkadaş, hastaneye götürmek amacıyla bahçeye çıkardık bir polis yanımıza yaklaştı, "Ne oldu bu arkadaşa?" dedi. "Ne olacak faşistler yaptı" dedim. "Bana bırakın ben hastaneye gönderirim" diyerek iki arkadaşına el etti. "Hayır biz götürürüz" diye diretince, "Bana güvenin ben Pol-Der'liyim, siz sınıfınıza dönün" dedi. Gerçekten de hali güven vericiydi, sınıfa döndük. Bu olaylardan sonra resim bölümündeki devrimciler, anti-faşistler ve faşistlerden korkanlar benim etrafımda toplanmaya başladı. Okula toplu olarak gidip geliyorduk.

O günlerde birkaç faşist öldürülmüştü. Sanıyorum, Necdet Adalı ve arkadaşlarının yargılanmasına sebep olan olaydı bu. İşte o gün Ankara'nın bütün faşistleri Gazi'ye doluştu. Sınıfları gezip okulu boşaltıyorlar, tuvaletlere kaçışanlar var ama onları da çıkartıyorlar. "Ne yapalım ne edelim?" derken kalabalığın içine karışarak kaçma planı yapıyoruz. Çıktık dışarıya, bütün bahçe tıklım tıklım faşist dolu. Okuldaki bütün öğrencileri de alana topladılar. Binlerce insan Fatiha okuyor, biz de mecburen seyrediyoruz. Böylece faşistlerin cenaze törenine de katılmış oldum.

Hangi alanda faaliyet yürütüyordun?

İlk olarak Fatih'te Çarşambalılar grubu diye bilinen grupla tanıştırıldım. Bu grup, Çarşamba Pazarı'nın kurulduğu çevrede çalışma yürütüyordu. O yüzden Çarşambalılar Grubu diye tanınmışlardı. Beni o arkadaşlarla tanıştıran arkadaş, yolda Fatih'le ilgili bilgi vermişti. Cibali'de Tekel fabrikasında ilişkilerimiz olduğunu, oraya ağırlık vermek gerektiğini, mahalledeki arkadaşların çok politik olmadığını, işçilerle ilişki sürdürebilecek düzeyde olmadıklarını, onlarla benim irtibata geçmemin iyi olacağını söyledi.

Çalışma yürüttüğümüz mahalleler faşistlerin ve yobazların ağırlıkta olduğu yerlerdi ve biz küçük bir grup olarak devrimcilik yapmaya çalışıyorduk. Geceleri duvarlara yazı yazıyor, gündüzleri yazdığımız duvarları teftiş ediyorduk. Bu arada arkadaşın söylediği doğrultuda Tekel'in etrafına gitmeye başladık. Orada çalışan işçilerle tanıştık. Devrimci işçiler, DİSK'e bağlı Gıda-İş onları kabul etmediği için Çağdaş Gıda- İş diye bağımsız bir sendika kurmuşlardı. İşçilerin çoğunluğu Türk-İş'e bağlı Tek Gıda-İş üyesiydi. Tek Gıda-İş'de faşistler ve sağcılar, Çağdaş Gıda-İş'te ise devrimci ve demokrat işçiler vardı. Bu iki sendika arasında çatışma oluyordu. Bizim devrimci işçilerle temasımız gelişti. Fabrikada gazete, dergi dağıtımı yapıyorduk. Mahallede gazete satışları, yazılama ve afişleme oluyordu.

Küçükmustafapaşa, Cibali biraz da Karagümrük bizim hâkimiyetimizde olan yerlerdi. Oralara faşistlerin ve gericilerin gelip müdahale etmesini, siyasi çalışma yapmalarını engelliyorduk. O alana giremiyorlardı ama diğer mahallelerde onlar hâkimdi. Balat'ta da Dev-Solcular hâkimdi. Biz sağcıların alanlarına giriyorduk. Oralarda yazı ve afiş faaliyetleri yapıyorduk. Onlar siliyor biz tekrar yazıyorduk, ama onlar bizim hâkim olduğumuz yerlere giremiyordu. Sayısal olarak az olduğumuz halde sağlam bir örgütlenmemiz vardı. Halkla ilişkilerimiz iyiydi. Mahallenin çocukları etrafta ne olup bitiyorsa haberini getirirdi, "İslamcılar şurada, sizin yazıları siliyor, faşistler falan yerde bildiri dağıtıyor" gibi. Biz de gidip onları dağıtıyorduk.

Hepimiz Kurtuluşçuyuz diyoruz ama örgütsel olarak bir ilişki sürdürdüğümüz söylenemez. Arada sorumlu bir arkadaş gönderiyor, "Bu arkadaş sizinle ilgilenecek" diyorlardı ama o bir iki ay kalıp gidiyordu. Sürekli silahlı çatışma halleri ağır geliyordu sanırım. Bizimle daha çok silah alışverişi ve anti-faşist mücadelede karşılıklı dayanışma ilişkisi vardı örgütün. İlk Kurtuluşçu olduğum sıralarda, Gaziosmanpaşa'da Ulaş Bardakçı'yı anma yürüyüşüne katılmıştık. Orada gözaltına alındım ve bir ay kadar tutuklu kaldım. Sağmalcılarda yattım.

Mahalledeki çalışmayı nasıl yürüttünüz?

Örgütün yönlendirmesiyle Tekel fabrikasını ve çevresini esas aldık. Çağdaş Gıda-İş'in bürosu hemen fabrikanın karşısındaydı, oraya gidip geliyoruz. İşçilere yayın veriyoruz, onların fabrika içinde dağıtılmasını sağlıyoruz. İşçilerin evlerine gidiyor, onlarla sohbet ediyoruz.

Ben Kurtuluş'la ilişkiye girmeden önce, iki sendika arasında yapılan bir referandum sırasında, bir faşist bizimkiler tarafından öldürülmüş. Faşistler o

yüzden tedirgindi. Bu arada Küçükmustafapaşa'da Emekçi-Der diye bir dernek açtık. Açalı daha birkaç ay olmuştu ki, Zeki Erginbay anması için bir gece yirmi otuz kişi afişlemeye çıkacağız. Derneğin olduğu dairenin bitişiği de bekâr eviydi, kalabalık bir şekilde işçiler kalıyordu. Gecenin ilerleyen saatlerinde afişe çıkmak üzere kapıyı açan Mahmut, kapının önünde içinden duman tüten büyük bir çaydanlık görüyor. "Bu kostiği kim bıraktı buraya?" diye soruyor içeri doğru, sonra iyice bakınca,"Aga bu bomba, iyi mi?" diye bağırıyor. Dışarı atmasını söyledik bir tekme attı, tıngırtıngır birkaç merdiven yuvarlandı çaydanlık. Millet kapının önünden kaçtı, o arada Sarı Metin fırçayla bir daha dokundu, çaydanlık merdiven boşluğundan gitti zemin kata kadar ve orada patladı. Ertesi gün gündüz gözüyle baktığımızda gördük ki bombanın patladığı zemin katta hiçbir şey kalmamış. Bombayı zamanında fark etmesek büyük bir katliamın kurbanı olacaktık hepimiz. Patlamanın ardından ışıklar söndü. Bir afişi meşale gibi dürüp yakarak baktığımızda merdivenlerin olduğu gibi çöktüğünü gördük, beyaz büyük bir cisim üst kattan aşağı düştü. Arka camdan yandaki tek katlı binanın damına, oradan da sokağa atlanabiliyordu. Yandaki işçilerin olduğu evin kapısı da uçmuştu, onları da yanımıza alarak arka camdan sokağa indik. O şekilde boşalttık binayı. Binanın girişinde hasarı görelim diye bakarken bembeyaz toza bulanmış bir adam sendeleyerek enkazın arasından çıktı. Binanın bekçisi üst katta kalıyordu. Patlamanın sesiyle uyanınca uyku sersemliğiyle ne olduğunu anlamak için bakayım derken düşmüş, o düşen beyaz cisim meğer oymuş. Neyse ki adamın burnu bile kanamamıştı. Bir kısmımız patlamayı üstümüze yıkarlar diye düşünerek şikâyet için çok yakınımızda olan Cibali Karakolu'na gittik. O kadar yakında bir patlama olduğu halde tek bir polisin bile gelmemiş olması çok garipti. Bir kısmımız ne olur ne olmaz diye dışarıda kaldı. Bizi nezarethaneye tıktılar. Nezarethane dedikleri de türbe gibi bir yer, ortada bir mezar var. Bizi şubeye götürecekler, ekip bekliyorlar. O arada telsizden "Fatih Halkevi bombalandı" diye anons geçti. Peş peşe iki devrimci dernek bombalanınca bu bombalamanın bize yönelik olduğunu anladılar. İfade aldıktan sonra bizi bıraktılar. Aynı gecede on beş dakika ara ile hem Emekçi-Der hem Fatih Halkevi bombalandı. Salındıktan sonra Necdet'le birlikte eve giderken Halkevi'nin durumunu görmek için önünden geçelim dedik. Önemli bir hasar görünmüyordu, Halkevinin ve sokaktaki bazı evlerin camları kırılmıştı sadece. Binanın kapısında iki bekçi vardı. Bekçilere burada ne olduğunu sorduk, "Halkevi midir, kerhane midir nedir bombalamışlar" dedi biri. "O ker-

hane dediğin derneğin yöneticisiyim, sen ne biçim konuşuyorsun?" diye çıkışınca yanındaki, "Abi kusura bakma, bu ne dediğini bilmiyor, cahilliğine ver" dedi. Bombayı camdan içeri atmak istemişler, cam kırılmayınca sokağa düşüp patlamış.

Belediye Fatih Şehir Tiyatrosu'nun beş yüz kişilik bir salonu vardı. Bazen yüz bilet alıp; Tekel işçilerini ve mahalle halkını tiyatroya götürürdük. Taksim'de Sinematek vardı, orayı da doldurduğumuz zamanlar oldu. Böyle kitlesel ilişkilerimiz vardı ama militan kadro elli kişiyi geçmezdi.

Halkevi'nde farklı siyasetlerle temasımız vardı, onlarla da kırıcı tartışmalar yapmazdık. Çünkü herkes birbirini bilir ve saygı duyardı. Ben onu kafalayayım, o beni kafalamaya çalışsın gibi şeyler olmazdı. Güncel politik olaylarda tartışmalarımız olsa da siyasi rakipler olarak tartışmazdık. Önemli tartışma konularında dışarıdan panelistler çağırır, onların tartışmalarını izlerdik. Mesela bir keresinde biz Seyfi'yi, Dev-Yolcular da başka birini çağırmış; faşizm tartışmıştık.

İşçi faaliyetlerini koordine eden bir yapı var mıydı İstanbul'da? Siz kendi kafanıza göre mi bir faaliyet yürütüyorsunuz?

Başlangıçta her şey el yordamıyla yürüyordu. Sonraları bir sorumlu gelip benimle birlikte iki kişi daha görevlendirerek, "Artık bir komite olarak işleri yürüteceksiniz" dedi. O sorumlunun da katıldığı toplantılar, planlamalar yapıyorduk. O sırada Nakliyat-İş'te çalışmalar başlamıştı. Küçükpazar'da hal vardı. Orada ilişki kurmamız ve örgütlenmemiz istendi. O tarafa da uzanmaya başladık; ama yanımızda örgütsel deneyimi olan, bizi yönlendirecek kimse yok. Komitede de zaten ben ne dersem o oluyor. Arkadaşlar benden önce Kurtuluşçu olmuşlar ama politik olarak yeterli değillerdi.

Fabrikada komite oluşturulabildi mi?

Öyle bir perspektifimiz yoktu ki, bulduklarımızla faaliyet sürdürüyorduk. Hamallarla da öyle; gidiyor onlarla tanışıyor, onların bir sorunu olduğu zaman çözmeye çalışıyorduk. Siirtliler ve Niğdeliler arasında çatışmalı bir durum oldu bir ara. Dertlerini anlattıklarında Siirtlileri haklı bulduk; onlara destek olmaya ve aralarındaki çatışmayı önlemeye çalıştık. Karşı taraf bizi görünce saldırmaktan vazgeçti. Siirtlilerin mekânına bir gün bir Şıh geldi. Herkes adamın karşısında el pençe divan duruyor. Siirtlilerin başında Hâkim diye bir adam var. Ona Şıh'a karşı nasıl davranmam gerektiğini sordum, "Sen

rahat ol abi, seninle tanışmak istedi sadece" dedi. Şıh ben odaya girince yerinden kalktı, elimi iki eli arasına alarak sıktı ve oturmam için kalktığı yeri gösterdi. Küçükpazar'da umumi tuvalete girip çıkıyorum; para vereceğim, "ödendi" diyorlar. Bir çay ocağında arkadaşlarla çay içiyoruz; hesap ödeyeceğiz, "ödendi" diyorlar. Orada iyi bir örgütlenme yapacağız gibi görünüyordu ama bu hayalimiz kısa sürdü. Bir akşam Hâkim'i polis almış, bunu karakola falan değil bir villaya götürmüşler. Sabaha kadar artık ne yaptılarsa, ertesi gün gidip,"geçmiş olsun" dediğimde "Hiçbir şey sorma abi, sizin için Halkın Kurtuluşu'ndan mı ne dediler, size borçluyuz ama sizinle artık hiçbir şekilde görüşemem, kusura bakmayın" dedi. Belli ki çok korkutmuşlar adamı. Oradan kalıcı ilişkiler çıkaramadık ama Nakliyat-İş'le ilgili sonraları başka bir maceram oldu.

İstanbul'un çeşitli yerlerindeki halleri, Topkapı'da büyük bir arazide yapılan yeni hale topluyorlardı. Hallerdeki hamalbaşıları işçi işveren ilişkisini yürütüyordu, şimdiki taşeron sistemi gibi bir şey yani. Bu hamalbaşıları hemşerilik aşiret ilişkisi üzerinden hamalları sömürüyordu ve bu olanaklarını korumak için çeteleşmişler. O sektörde DİSK'e bağlı Nakliyat-İş örgütlenme yapıyor ve hamalbaşılarını aradan çıkarıp sendika aracılığıyla işçi işveren ilişkisi kurmaya çalışıyordu. Bir kısım Kurtuluşçu işçi de var ve sendikanın hamalbaşılarıyla çatışmaya gücü yetmiyor, Kurtuluş'tan yardım istiyorlar. Kurtuluş devreye girince hamalbaşıları kaçıyor, sendika örgütleniyor. O süreçte mahallelerden sırayla hale nöbete gidiyorduk, bir kere de grev olmuş desteğe gitmiştik. Hamalbaşıları tamamen tehlike olmaktan çıkınca sendikacılar bizimkilere, "İşiniz bitti artık gidin" demeye başladı. İşçileri örgütlemeye çalışan, gazete ve broşür getiren arkadaşlara engel olmaya çalışıyorlardı. Böyle gerilimli anlardan birinde sendikacılardan biri silahla yaralanıyor. O akşam sendikacıların Kurtuluşçu işçileri halden atacağı haberi gelince; bizden, haldeki nöbetlerde görev alan ve işçilerin tanıyıp güvendiği arkadaşların hale gelmesini istediler. Fatih'ten birkaç arkadaş alarak sabah erkenden gittik, halin dışında bir arsada ayaküstü kısa bir toplantı yaptık. Nakliyat-İş'le ilişki sürdüren İzzet, gelenleri ekiplere ayırarak görevlendirme yaptı. Beni de daha önce tanımadığım iri yapılı bir arkadaşla tanıştırdı. İstanbu'la kısa bir süreliğine gelmiş bir öğretmen arkadaşmış. O arkadaşla bana, "Siz ikiniz arada dolaşıp ekipler arasında koordinasyonu sağlarsınız" dedi. Anlattığına göre oraya olay çıkartmaya değil, olası olaylarda caydırıcı ve yatıştırıcı olmaya gidiyorduk... Üçer üçer diğer arkadaşlar görev yerlerine gittikten sonra, biz de

iki arkadaş hale girdik. Etraf sakin görünüyordu ama grup grup hamal kümeleri var. Benim yanımdaki sanki tersi söylenmiş gibi Zazaca bir şeyler bağırarak en yakın hamal kümesinin üstüne yürüdü. Omuzlarına yumruk vurarak onları dağıttı. Ben, "Dur ne yapıyorsun?" dememe kalmadan, yine bağırarak Zazaca meydan okuyarak belki de küfür ederek başka bir kümeye yöneldi. Bu kez omuzlarına değil direk suratlarının ortasına vuruyor, vurduğu yerden kan fışkırıyor. Eh adamların da eli armut toplamıyor ya giriştiler bize. Faşistlerden daha tek fiske yememiş olan ben, işçilerden öldüresiye dayak yiyordum. Tam, "Buradan sağ çıkamayacağız" diye düşünürken silah sesleri duyuldu. İşçiler bizi bıraktı, polis havaya ateş etmiş bizi ellerinden alabilmek için. Dayaktan sağ çıkan beş altı kişiyi Zeytinburnu karakoluna götürüp koridorda sıraya dizdiler. Üstüm başım yırtılmış, bir polis adımızı ve işimizi sorup kimliklerimizi topluyor. Yarımda da olay çıkaran Zaza, süt dökmüş kedi gibi ellerini önünde kavuşturmuş boynunu bükmüş duruyor. Polis adını ve işini sorunca başladı kekelemeye, adını bile söyleyemiyor. Kimlikler bir odaya gitti, biraz sonra o odadan çıkan bir polis "Sen gel!" dedi kolumdan tutarak odaya götürdü. Odaya girer girmez falakaya yatırdılar, önce dövüp halde ne aradığımı sordular. Bir bant fabrikasında çalıştığımı, mal sevkiyatı için fiyat araştırmaya geldiğimi ve kendimi kavganın içinde bulduğumu söyledim. Meğer kimliğimdeki parkalı resim yüzünden seçmişler beni. O kimlik sigorta kartıydı, bir daha da kimlik niyetine çıkartıp göstermedim kimseye. O olaydan sonra İzzet sendikacıların peşine düştü ama kısa bir süre sonra darbe geldiği için kurtuldular. Hatta başkan, bizden korkusuna soluğu yurt dışında aldığı için darbede tutuklanmaktan kurtulmuş oldu.

Mahallelerde kadın, gençlik çalışması gibi çalışmalar yapıyor muydunuz?

Tekel işçileri arasında, mahallelerde kadın ilişkilerimiz vardı ama onlar arasında özgün bir örgütlenmeye gitmek gibi bir perspektifimiz yoktu. Gençliğe gelince zaten hepimiz gençtik. Ben yirmili yaşlardayım, diğer arkadaşlar benden üç beş yaş küçük. Öyle özel bir çalışma yürütecek bilinçte değiliz. Daha sonra benim teyze kızı Nuran, Ayancık'tan geldi. O da benimle birlikte dolaşmaya başladı. Daha yeni tanışma ve ortama alışma sürecindeyken 12 Eylül geldi zaten. Bizim arkadaşların mahallelerde yaygın ilişkileri vardı. O ilişkilerin ve tekel işçilerinin evlerine zaman zaman gidip geliyoruz. Mahallenin güvenliğini sağlamak için uygun stratejik önemi olan evlerde gece nöbetinde esas olarak mahalle çalışması yürütüyorduk yani. Bu arada gazetenin

bir yandan militan satışını yapıyor, bir yandan da abonelerimize ulaştırıyorduk.

Militan satışı nasıl yapıyordunuz?

Kahvelere giriyorduk, birisi ajitasyon çekiyor, diğerleri gazeteyi isteyene veriyordu. Gazeteyi yırtan falan olursa yandı! Sokaklarda ajitasyon çekerek satış yapıyorduk.

Faaliyetleri birlikte yürüttüğünüz kadın var mıydı?

Yoktu, dediğim gibi öyle bir perspektifimiz de yoktu ki. Halkevi'nde genç kadın arkadaşlar daha çok Halkevi'nin etkinliklerinde yer alıyordu. Tekel işçileri arasında da kadın arkadaşlarımız vardı ama bizim, özel bir kadın çalışması yapma bilincimiz yoktu. Ev toplantılarında adam adama konuşurduk kadınlar hizmet ederken. Onlar ancak fırsat bulursa yanımızda otururdu. 1980 öncesinde zaten örgütsel durumumuza vakıf bir insan değildim. Cezaevinde öğrendiğime göre elli bir üye içinde bir tane kadın varmış. Dolayısıyla hiçbir yönetici kadın tanımadım 1980 öncesinde. 1980 sonrasında da yasal dernekler dışında, örgütsel organlarda görmedim. Birkaç komite çalışmam oldu, o komitelerde hiçbir kadın yoldaşla çalışmadım. Aktif ve ileri düzeyde birçok kadın arkadaş tanıdım. Onların mutlaka çalıştıkları komiteler vardı ama benim görev aldığım komitelerde hiç rastlamadım.

Mesela yine 1980 sonrasında yapılan konferansa tanıdığım bir kadın arkadaşın davetli olduğunu biliyordum ama konferans sırasında o da dâhil hiç kadın yoktu. Kadınların varlığı hâlâ tartışmalıymış demek ki. Kadın sorunu hakkında en duyarlı fikir tartışmaları yapan örgütün, pratikteki hali buydu maalesef.

Örgüt içinde yapılan iç tartışmalara ortak olabiliyor muydunuz?

Fatih dışında örgüt nerede, ne yapar diye fazla bir bilgim yoktu. Tekel direnişi başladıktan sonra nihayet bizimle örgüt gibi ilişki kurulmaya başlandı. O zamana kadar üç dört kişi komite diye oturuyor, konuşuyor ve kararlar alıyorduk.

Bir gün Dev-Yolcu bir işçi, sabah Cibali Tekel fabrikasına gelirken öldürüldü. İşçiler bunu duyunca şalteri indirip direnişe başlamış. Haber alır almaz hemen gittik ve fabrikanın çevresinde güvenlik önlemleri aldık. Faşistler

fabrikaya giremiyor ve fabrikayı terk ediyorlar. Bu direniş epey sürdü. O arada işçiler evlerine gidip gelirken saldırıya uğrama endişesi içinde olduklarından, "Hangi gruptansın?" diye sormadan, bizden talepte bulunan öncü işçilerin hepsini, tek tek evlerine götürüyorduk. Dev-Yol, Halkın Yolu, TİP ve TİKKO'cu işçiler, yani Kurtuluş dışında da bir sürü örgütten işçi var. Grupların bölgedeki temsilcilerini dolaşıp "Burada yoldaşlarınız var ve güvenlikleri için devrimcilere ihtiyaçları var; tek başınıza kaldık" diye destek istedim. Bir iki geliyor, etrafta görüntü yapıyor ve sonra gidiyorlar. Hazır örgütlenecek imkân sunuyoruz, hiçbiri "Hangi işçi bizden" diye bile sormadı. Direniş epey sürdü ve güvenliği bir tek biz sağladık. Bir süre sonra, Cevizli Tekel destek eylemine başladı, Cevizli'nin desteğinden sonra bir takım haklar alınarak direniş bitirildi. Zaten işçiler de yorgundu, daha fazla devam edemezlerdi. Tekel direnişi, anti-faşist bir içerik taşıdığı için önemli bir direniş olarak tarihe geçti.

Tekel direnişinden sonra Fatih grubu ilgi çekti, burada Kurtuluşçular var denilerek örgütlü bir ilişkiye girildi. Daha önce başka yerde militan adama ihtiyaç olduğunda akla geliyorduk, bir de silah lazım olduğunda bizden istiyorlardı. Asker deposu muamelesi görüyorduk. Bunları geliştirelim, daha sınıf temelli bir mücadelenin içerisinde değerlendirelim, gibi bir yaklaşım yoktu. Benim de örgütsel deneyimim yok, örgüt talep eder biz yaparız mantığındaydık.

Sendikal ya da işçi sınıfı çalışması deneyimi olan birileri olsaydı Cibali Tekel'de fabrika komitesi rahatlıkla kurabilir ve kalıcı bir örgütlenme yaratabilirdik. Buna uygun epeyce kadın erkek ilişkimiz vardı.

Tekel direnişinden sonra İzzet Köylüoğlu bizimle ilişki sürdürmeye başladı. O bizimle ilgilenmeye başladıktan sonra örgütsel faaliyetin ne olduğunu öğrenmeye başladım. O da zaten fazla uzun sürmedi, arkasından 12 Eylül geldi.

Sol içi çatışmalar, kampanyalar, mitingler, seçimler

Sol içi çatışma yaşadınız mı?

Aydınlık Gazetesi bir ara tefrika halinde, devrimcilerin bölgelerindeki çalışmalarını isim, yer ve çalışma tarzına dair ne öğrenmişlerse deşifre eden yazılar yayınlıyordu. O günlerde Karadeniz Caddesi'nden Küçükmustafapaşa'ya iniyorum. Baktım bizim Mahmut birini dayamış duvara, onun ağzına gazete

kâğıdı tıkıştırıyor. Yaklaşıp ne yaptığını sordum, yedirdiği gazetenin bir sayfasını gösterdi. Bir baktım benim ve birçok arkadaşın ismi geçiyor. Etkinliklerimizi, halktan kişiler de dâhil militan kadromuz, nöbet tuttuğumuz evler, kumarhanelerden haraç aldığımız vb. öğrendiği her şeyi yazmış. Mahmut örgütleyeceğim diye bir sürü bilgi vermiş buna. Devrimci sempatizan gibi yaklaşıp aldığı bilgileri Aydınlık'a aktaran bir muhabirmiş meğer. Muhbire, "sana afiyet olsun" deyip uzaklaştım, Mahmut ziyafetine devam etti.

Şişli'de Kemal Karaca öldürüldüğünde bir gerilim yaşadım. Yine Fatih Şehir Tiyatrosu'nda bu kez Halkevi'nin bir toplu etkinliği vardı, oraya gittim; olaydan hiç haberim yok. İçeriye girer girmez Dev-Yolcular önümü kestiler, "Sen ne yüzle buraya geliyorsun?" dediler. O zamana kadar hiç öyle bir tavırla karşılaşmamıştım, ilişkimiz hep dostane idi. Ne olduğunu sordum. "Katilsiniz, bugün bir arkadaşımızı öldürdünüz. Seni artık Halkevi'nde görmek istemiyoruz" diye bağırmaya başladılar. "Ne olduğunu anlatın bir kere, ben bir şey bilmiyorum" dedim. O arada Proleterciler araya girdiler. "Haberin yok mu, sizin arkadaşlar Dev-Yolcu bir arkadaşı öldürmüş Şişli Siyasal'da" dediler. Haberimin olmadığını söyledim. Ne düşündüğümü sordular "Devrimcinin devrimciyi öldürmesi konusunda ne düşünülür? Ne düşüneceğimi bekliyorsunuz. Tabii ki doğru bulmuyorum, savunmuyorum da ama bir çatışma olmuş belli ki. Durup dururken adama pusu kurup öldürmediler herhâlde. Çarpışan taraflardan birileri de ölür, bunu da göze almanız lazım. Olayı bilmiyorum" dedim, öyle kapandı.

O günlerde, pantolon kavgası bir devrimcinin ölümüyle sonuçlanmış. Bu olay nedeniyle Dev-Yol ve Kurtuluş arasında kan davası başlamıştı. Birçok şehirde kavgalar ve çatışmalar olduğu haberleri geliyordu. Kemal Karaca olayı da bu çatışmalar sırasında olmuştu. Bizim çalışma yaptığımız mahallelerde Halkevi'ndekiler dışında az sayıda Dev-Yolcu mahallelerde çalışma yapmaya başlamışlardı, onlarla pek ilişkimiz olmuyordu. İlk çalışma yapmaya başladıklarında, bizim bazı yazılarımızı silip kendi sloganlarını yazdıklarını öğrendim. Ertesi gün hemen kendilerini bulup konuştum, yaptıklarının yanlış olduğunu söyledim. "Fatih'te faşistlerin yobazların bir sürü yazısı var silecekseniz onları silin, bizim güvenliğini sağladığımız alanlarda buna izin vermeyiz" dedim. Hak verip özür dilediler ve bir daha da olmadı.

Yine o çatışma günlerinde hamallarla muhabbet etmek niyetiyle Küçükpazar'da bir kahveye gitmiştim. Baktım bizimkiler de orada, bir bildiri okuyor ve "Bunu Dev-Yolculara yedireceğiz" gibi laflar ediyorlar. Bildiriyi aldım

okudum, özetle "Faşistlere tek bir kurşun sıkmayan Kurtuluşçular arkadaşımızı vurdular" diyen bir bildiri. Ben arkadaşları sakinleştirmeye çalışırken Dev-Yolcular aynı bildiri ellerinde, bizim olduğumuz kahveye girdi. Biz faşistlerle ve yobazlarla çatışırken kahvelere kaçışan insanlardı gelenler de. İçeri girdiler, bizim arkadaşlar onlara girişmek üzere ayağa kalktılar onları sakinleştirip gelenlere, "Bir dakika, dağıtmadan önce gelin bir oturun, konuşalım bildiri üzerine" dedim. İçlerinden biri geldi karşıma oturdu, "Faşistlere tek bir kurşun sıkmayan Kurtuluşçular arkadaşımızı vurdular" cümlesini gösterdim "Şu kahvenin içinde oturan herkese sor, sana bunun yalan olduğunu söyleyecektir. Faşistlere tek bir kurşun sıkmadığımız konusunda emin misin? Bunu beni tahrik etmek için dağıtıyorsan gördüğün gibi tahrik olmadım. Bu yazdıklarına göre bizim sana şiddet uygulamamız lazım ama ben, arkadaşları yatıştırmaya çalışıyorum burada. Böyle devrimcilere çamur atan bildiri dağıtılır mı?" dedim. Merkezi karar olduğunu söyledi. Merkezi kararı gidip yazanlarla tartışmasını söyledim. "Güvenliğinizi sağladığımız mahallelerde bunu dağıtamazsınız" dedim, çıkıp gittiler.

Örgüt içinde bu çatışmayı konuştunuz mu?

Konuşma değil de bir pratiğim oldu. Artık iki örgüt arasında ya anlaşma olacak ya da Dev-Yol'un İstanbul'daki kurumları basılacak, içeridekiler rehin alınıp örgüt anlaşmaya zorlanacak. Böyle bir aşamada beni de görevlendirdiler. Dev-Yolcuların hâkim olduğu bir sendika vardı Vefa Bozacısı'nın oralarda. Orayı basacağız, teslim alacağız içeridekileri. Bu, öncesinde en çok korku duyduğum eylem olacaktı hayatımda. Karşımızdaki insanlar devrimci, onlar da silah işlerinden anlıyor. Birisi silah çekse ne yapacağız? Resmen korktum; fikrimi soran olsa "Ben almayayım" derdim. Ne yapsam da kaçsam bu işten diye hesaplar yaparken anlaşma sağlandığına dair haber geldi. Duyunca eylem için bekleyen tüm arkadaşlar derin bir "oh" çektik. Sonradan ekibin başındaki İzzet'le fiiliyata geçmeyen bu eylem hakkında konuştuk. "Anlaşmanın sağlanması beni çok rahatlatmıştı. Ne yapacağımı kara kara düşünüyordum" dedim o da "Bir de bana sor" diye cevap vermişti.

Kurtuluş'un o dönemdeki sınıf perspektifi neydi?

Çalışma alanı ne olursa olsun, esas olarak işçi sınıfının yoğunlaştığı yerlere yönelmek gerektiği fikri vardı. O yüzden anti-faşist mücadelenin çok sert olduğu ilçede, Tekel işçileri ve hamallara yönelik çalışmaları ihmal etmiyorduk.

Bu Kurtuluş'un perspektifi doğrultusunda olan bir şeydi. O bölgede, sınıfın başka alanlarına yönelik bir çalışma şansı da yoktu zaten. Fatih, büyük işyerleri olmayan bir yerleşim alanıydı. Anti-faşist mücadelenin yoğun olduğu bir yerdi ve biz de o mücadelenin peşinde sürüklenip gidiyorduk açıkçası. Eğer yönlendirilmeseydik Tekel'le ve Küçükpazar'daki hamallarla da ilgilenmeyebilirdik.

Kurtuluş hareketinin yürüttüğü kampanyaları hatırlıyor musun?

Kampanyalar gazetede açıklanıyor, biz de gazetede yazan perspektif doğrultusunda elimizden geldiği kadar propagandasını yapmaya çalışıyorduk. "Faşizme, Hayat Pahalılığına, Sömürgeciliğe Karşı" sloganıyla yürüttüğümüz kampanyayı hatırlıyorum. O kampanya, Üsküdar'da bir mitingle sonuçlanacaktı. Kadıköy'den Üsküdar'a yürünecekti. Kadıköy'de daha toplanma sırasında bir bomba patladı. Patlamadan sonra ileri kadroların doğru müdahaleleriyle hiç panik yaşanmadı, kitle dağılmadı ve yanlış hatırlamıyorsam ikinci bir bomba daha patlamıştı. Yürüyüş sırasındada başka bombalar bulunduğu söylendi ama kararlı bir şekilde kortej dağılmadan eylem tamamlandı.

Bir de seçim kampanyası yürütmüştük. Senato'nun üçte bir yenileme seçiminde, İstanbul'dan bir senatör seçilecekti. Burjuva partileri dışında; TKP Beria Önger'i, biz de Recep Cüre'yi aday çıkartmıştık. Yoğun bir çalışma sürdürdük. Kampanya sonucunda Fatih'te üç yüz kadar oy aldık, bunların altısı bizim evde kayıtlı görülen seçmenlerdi. İlişkide olduğumuz insan sayısı üç yüzden çok daha fazlaydı hâlbuki. Sistemden kopartmayı başaramamışız demek ki... Bunun çok somut bir örneğini anlatayım: Karadenizli bir arkadaşımız var bütün seçim çalışmalarımıza katılıyor, mitinge geliyor. CHP'den resmi sandık görevlisi de olmuş, tek resmi sandık görevlimiz o. Seçim meçim işlerinden anlamadığımız için, sandık görevlisi başvurusu yapmayı akıl etmemişiz. Diğer arkadaşlarla, seçmenlere faşistlerin ve yobazların olası müdahalesini önlemek için dolaşıyoruz. Sayım başladıktan sonra o sandık görevlisi arkadaşın yanına gittim. Gittiğimde o sandıkta sayım bitmişti, "Bizim adaya kaç oy çıktı?" diye sordum, "Oy çıktı mı?" demiyorum çünkü biri cepte. Bizimki kıpkırmızı oldu, "Nasıl olsa bir iki oy çıkar ve bizim aday nasılsa kazanamayacak, oyum boşa gitmesin diye CHP'ye kullandım" dedi. Partili hayata geçtikten sonra da bu anlayışla sık sık karşılaştık.

1 Mayıs çalışmaları da kampanya şeklinde yapılıyordu. Mahallelerde kitlesel katılım sağlamak için yoğun çalışmalar yürütüyorduk. 1980 öncesi ikinci

tutuklanışım, 1979 1 Mayıs'ında olmuştu. 1977 katliamından sonra, 1978'de yine kitlesel bir kutlama yapılmış; 1977 katliamı bu kitlesel katılıma engel olamamıştı. 1 Mayıslar hep Türkiye burjuva iktidarlarının korkulu rüyası olmuştur. 1978'deki kitlesellik üzerine 1979'da sokağa çıkma yasağı getirdiler. Bunun üzerine Kurtuluş, sokağa çıkma yasağına rağmen Bayrampaşa ve Çiçekçi'de kutlama kararı almıştı. Biz Fatih'ten bir grup arkadaş Bayrampaşa grubunda katılacaktık. Değişik ilçelerden gruplar, akşamdan Bayrampaşa'da bir inşaatın bodrumunda toplandık. Kaba inşaatı bitmiş; cam kapı yok, cereyan yapan bir yer. Sabaha kadar yakındaki bir caddeden tanklar geçiyor, tanklar geçtikçe zemin titriyor. Sanki üstümüzden geçiyorlar; bir yandan soğuk, bir yandan tanklar biz de titriyoruz. Sabah gün doğduğunda, eyleme geçmeden fark edilmeyelim diye erkenden inşaattan çıkıp kortej oluşturduk. Yaklaşık yüz kişilik ekibin başında İzzet vardı, ben dâhil dört arkadaşa "Pankartı siz tutun" dedi. En önde pankart ve sloganlarla yürüyüşe geçtik. Çok geçmeden polis önümüzü kesti. İlerleyemiyoruz ama slogana devam ediyoruz. "Yere yatın!" diye bağırdılar, dinleyen yok. Havaya ateş etmeye başladılar, biz de sloganlara devam... Namlular yavaş yavaş alçalmaya ve biz de kafamızın üstünden geçen mermilerin vınlamasını duymaya başladık. Sonunda İzzet arkadan, "Eğilin artık!" diye seslenince yavaş yavaş çömeldik. Polisler, "Yere yatın!" diye bağırarak üzerimize çullandı. Ben daha yatmaya fırsat bulamadan biri kolumu kavradı, "Bunu arabaya atın, onunla ben özel olarak ilgileneceğim" dedi. "Bu özel ilgiye mazhar oluşumun nedeni ne ola ki?" diye düşündüm. Uzun boyuma rağmen mermilerinden korkup eğilmemem adamı sinirlendirmiş olsa gerek. Birkaç polis beni karga tulumba bir ekip otosuna attı. Bu benim için iyi mi kötü mü oldu bilmem ama dışarıda ki manzara korkunçtu. Arkadaşları tek tek yattığı yerden kaldırıyor. Ellerinde ne varsa copla, silah kabzasıyla ve odunla vurarak arabaya kadar öldüresiye dövüyorlardı. Sonunda dayak bitti arabalar harekete geçti, üst üste yığılmışız kimse birbirini göremiyor. Arabalar Davutpaşa kışlasının bahçesine girdi. Kışla binasının dışında, Otağ-ı Hümayun denilen ve büyük bir türbeyi andıran tarihi binaya attılar bizi. Askeriyeye teslim edildiğimiz için sanırım, o özel ilginin ne olduğunu öğrenemedim ama ifade verip imzalayana kadar, özel olarak çağırılmayı bekledim. Otağ-ı Hümayun'a girince birbirimizin yüzünün halini görebildik. Arkadaşların büyük çoğunluğunun yüzü gözü şişmiş, tanınmaz hale gelmişti. O tanınmaz hale gelenler birbirine bakıyor, "Sen kimdin yahu?" diye soruyor. Diğeri de ona, "Sen bir aynaya bak, bakalım kendini tanıyabile-

cek misin?" diyordu. Gülüşmeler başladı, sinirler boşaldı ve gülüşmeler kahkahalara dönüştü. Bizim kahkahalar Davutpaşa'yı çınlatırken camdan bakan bir arkadaş, "Yeni birilerini getirdiler" diye seslendi. Çiçekçi'deki arkadaşlar getirildi düşüncesiyle hepimiz camlara üşüştük. Otobüslerden ilk indirilenden birini hemen tanıdık: Behice Boran'dı. TİP'liler de aynı eylemi Merter'de gerçekleştirmiş meğer. Polisler otobüslerden indirdiklerini coplamaya başlayınca sloganı patlattık, "İnsanlık onuru işkenceyi yenecek!" sloganı duyunca coplamayı kesip hızla kışla binasına soktular yeni gelenleri. Bizi de ifadelerimiz bittikten sonra kışla binasında bir koğuşa aldılar. Orada 12 Eylül'ün ünlü işkenceci cezaevi müdürleri arasında anılan Binbaşı Adnan'la tanışma şerefine(!) ulaştık. O zamanlar mahkûmlara şirin görünmeye çalışıyordu. Bir ay kadar sonra mahkemeye çıktık. Hepimize "sokağa çıkma yasağını ihlal, toplantı ve gösteri yürüyüşüne muhalefet"ten bir ay ceza verdiler ve tahliye edildik.

1980 1 Mayıs'ında da sokağa çıkma yasağı ilan edilmemişti ama gösteri yasağı getirilmiş, sıkı önlemler alınacağı duyurulmuştu. Kurtuluş yine, iki noktada eylem kararı almıştı. Birinci eylemde, bir grup genç, pikniğe gidiyormuş gibi tuttukları otobüsle Boğaz Köprüsü'nü geçerken araçtan inip trafiği kapatacak ve eylemi gerçekleştirecekti. Eylem gerçekleşti ve arkadaşlar köprüde gözaltına alındı. İkinci eylem de Galata Kulesi'nde yapılacaktı. Bana bu görevin verildiğini Kadir Akın söylemişti, beraber gidip Kule'de keşif yaptık. Dev-Lis'li gençlerle gerçekleştirecektik eylemi. Kule'nin balkonuna çıkıp çepeçevre pankartlar asacak ve sloganlar atarak polisin gelmesini bekleyecektik. Alınan önlemleri göz önünde bulundurursak kısa zamanda polis gelir diye tahmin ediyordum ama ben yine de Kadir'e, "Ben pankartları asıp saptanan sloganları söyledikten sonra polisin gelmesini beklemem" dedim. O da "Bunu arkadaşlara iletirim" dedi ama aksi bir görüş gelmedi. 1 Mayıs sabahı erkenden gidip Kule'nin çevresinde yeniden keşif yaptım, polis kontrol noktalarını tespit ettim. Tek sorun Şişhane'deki asker polis yığınağıydı, öyle çoktular ki tanklar bile vardı. Kule'ye, 150-200 m. uzaklıkta... Vakit geldiğinde önceden belirlediğimiz ayrı ayrı randevu yerlerinden ikişerli üçerli gruplar halinde Dev-Lis'lileri alıp hiçbir aramaya denk gelmeden Kule'ye getirdim; yukarıya kafeye çıkıp önceden gidenleri tanımadan ayrı bir masaya otururak çay kahve söylemelerini ve benim gelmemi beklemelerini söyledim ayrı ayrı her gruba. Son grupla birlikte ben de çıktım. Bizim grup dışında bir kız, bir oğlan iki genç müşteri daha vardı kafede. Onlar da liseli yaşlarda, yanla-

rına gidip "Merhaba arkadaşlar, biz şimdi burada 1 Mayıs kutlaması yapacağız. Siz sakin sakin oturun, sizin korkmanızı gerektiren bir şey yok" dedim. "Tamam, abi" dediler. Kız arkadaşlar vücutlarına sardıkları pankartları çıkarttılar. Balkona çıktık, pankartları çepeçevre astık ve sloganları attık. Slogan atarken önden arkadan gelen var mı diye bakıyorum, en son Şişhane tarafına baktım gelen giden yok. "Hadi arkadaşlar eylemimiz başarıyla bitmiştir, gidiyoruz" dedim. Arkadaşların hepsi gözaltına alınacağız düşüncesiyle gelmişti, en kötüsüne hazır olsunlar diye finale ilişkin düşüncemi söylememiştim, bir kaçı itiraz etti hatta. Ben onları ikna etmeye davranırken garson yaklaştı, "Ağabey ben DİSK'e bağlı OLEYİS sendikası üyesiyim, çıkacaksanız size yol göstereyim" dedi. "Haydi öyleyse" dedim, garson önde biz arkada asansör sırası bekleyip ayrı ayrı gitmek yerine; hep beraber, yalnızca personelin bildiği minare merdiveni gibi bir merdivenden indik. Dışarı önce ben çıktım etrafa baktım. Yine gelen giden yok. Arkadaşları ikişerli üçerli gruplar halinde ayrı ayrı yönlere yönlendirerek gönderdikten sonra ben de ayrıldım. Yürüyerek Karaköy'e indim; köprüyü geçip Eminönü sahilinden Galata Kulesi'ne baktım, bizim pankartlar hâlâ duruyordu...

Gazetenin dağıtımı için bir organizasyon kurmuş muydunuz?

Gazete sorumlusu bir arkadaş vardı. O belli günlerde gider gazeteyi alır getirir, hep beraber dağıtırdık.

Örgütsel çalışma kişiliğinde nasıl bir etki yaptı?

Daha önce dediğim gibi ancak İzzet sorumlu olarak bizimle ilişki kurduktan sonra örgüt olmayı; örgütsel ilişki nedir, ne değildir, insan kendini ve arkadaşlarını nasıl geliştirebilir konusunda bir şeyler öğrenmeye başladım. Ama o da fazla sürmedi zaten 12 Eylül geldi. O zamanlar kendime komünist demeye hakkım olmadığını düşünüyordum. Bu kavram çok önemliydi artık benim için ve herkes kolay kolay komünist olamazdı. Şube ve cezaevi deneyinden alınmın akıyla çıktığımı düşünüyorum. Buralarda zaman zaman tek başıma zor kararlar almak zorunda kaldım, uyguladım ve bazılarının da başkalarıyla birlikte uygulanmasına öncülük ettim. Bu nedenle benim devrimci komünist kişilik kazandığım yer cezaevidir diyebilirim.

Kurtuluş'un Türkiye sosyalist hareketi içerisinde en donanımlı örgüt olduğunu düşünüyorum. O anlamda Kurtuluş'tan öğrendiğim çok şey oldu

ama örgütsel gelişimimi yeterince tamamlama fırsatı bulamadan askeri darbe olmuştu.

Aşklar, evlilikler, illegal yaşam

Ekonomik geçimini ailen mi sağlıyordu?

Babamın fabrikasında genellikle geceleri çalışıyor, presçilik yapıyor ve onların yirmi dört saatte bitiremedikleri işi ben on saatte bitiriyordum. Küçükköy'deydi atölye. Minibüsler saat beşte çalışmaya başlıyor, ben beş altı gibi işimi bitirdikten sonra eve dönüp birkaç saat uyuyordum. Gündüzleri de devrimcilik yapıyordum. Çalışmadığım zamanlarda ağabeyim ve babam destek olurdu.

Evlendiğin kişi ile nasıl tanıştın?

Nuran kuzenimdi. Devrimci olmaya karar verip İstanbul'a geldiğinde benimle birlikte çalışmalara katılıyordu Fatih'te. Kadın çalışması yapmak ne onun ne benim kafamdan geçiyordu o zamanlar. Bölgeyi ona tanıtmaya çalışıyordum. O arada buna yazılmaya başladı arkadaşlar. Yazılan önce geliyor benimle konuşuyor. Nuran'la ilgilendiklerini söylüyorlar, ben de "Bana ne, git kendisiyle konuş" diyorum, "Sen bir ağzını yoklasan, ben utanıyorum" diyorlar. Nuran'a gidiyorum söylüyorum, "Benim işim olmaz onunla" diyor. Dönüp "Seninle işi olmazmış" diyorum. O gidiyor, bir başkası yazılıyor o da aynı cevabı alıyor. Ben de aracılık yapıyorum. Ben cezaevinden çıktıktan sonra yakınlaştık. Daha önce birlikte olduğu bir arkadaş varmış, o da içeri girmişti. Ona rağmen bir yakınlaşmamız oldu. İçerideki yoldaş nedeniyle örgüt içinde sorun olur mu olmaz mı diye bir arkadaşla konuştum. O da "Bu sizin ikinizin arasındaki bir şey, ikiniz karar verdiyseniz başka kimsenin diyeceği bir şey olamaz" deyince evlendik. İkimiz de aslında evliliğe karşı insanlardık. Ama akrabalık ilişkimiz olduğu ve ikimizin de ailelerimizle ilişkisi iyi olduğundan; evlilik dışı bir ilişkiyle, devrimciliğimizi destekleyen insanları kıracak ve üzecek bir tutum içerisine giremezdik. Aile içinde sıkıntı yaratmamak adına usulen resmi bir nikâh kıymış olduk.

1987 yılında bir dergi çıkartılmasına karar verildi, adı *Yeni Öncü* olacaktı. Orada beraber görevlendirildik. Derginin ilk sayısı çıktığında Örnektepe'de oturuyorduk. Gazeteyi bastırdığımız matbaa Cağaloğlu'nda idi. Derginin ilk

sayısını alacağımız günün sabahı, heyecanla kalktığımızda bir de baktık, bütün İstanbul bembeyaz olmuş. İstanbul'un böyle kar gördüğü sayılı bir güne denk geldi *Yeni Öncü*'nün ilk sayısı. Trafik işlemiyor, Nuran evden çıkamadı Örnektepe'den Cağaloğlu'na yürüyerek gitmiştim o gün. Birlikteliğimiz devam ettiği süre içinde *Yeni Öncü* öncesi ve sonrasında örgütsel olarak ayrı ayrı alanlarda çalışıyorduk tabii.

Birlikte olacağın kişinin devrimci olması önemli miydi?

Devrimci olmayan biriyle o yıllarda beraber olamazdım herhalde. Devrimci olmasa bile benim durumumu kabullenmeliydi.

İllegal yaşamın oldu mu, olduysa nasıl oldu?

Benim illegal yaşamım başkalarından farklı. Cezaevi öncesi legaldim, cezaevinden çıkar çıkmaz örgütle ilişkim başladı ama görüntüde legal yaşıyordum. Adresim belli, ailemle ilişkilerim belli, işim belli polis alsa götürse günlük hayatım için rahatlıkla söyleyebileceğim şeyler var. Ama çıktıktan üç gün sonra örgütle ilişki kurdum, o ilişkiyi de örgüt beni şutlayana kadar sürdürdüm.

Mesela İl Komitesi'nde oldum. Arkadaşın birisi tarafından "Senin yüzünden başımız belaya girecek, bizi riske atıyorsun" diye eleştiriliyordum. Ben evden çıkıyor; elli kişi ile selamlaşıyor, bir sürü mekân dolaşıyorum. Onlar kimseye selam bile vermiyordu. Benim peşime polis düşse yüz kişiyi takibe alması gerekecek, onların takip yemesi halinde ise her görüştüğü zanlı... Bu türden eleştiriler de alıyordum ama tarzımı değiştirmiyordum, bence esas onların tarzı beni riske sokuyordu.

Kadına şiddet konusunda örgüt içinde tartışmalar oluyor muydu?

Örgüt içinde böyle bir tartışma yapılıp yapılmadığı konusunda pek bir şey hatırlamıyorum ama kabul edilemez bir şey olarak algılanıyordu. Herhangi bir yaptırımı olduğunu sanmıyorum. Benim kişisel tepkim çok netti. Karadeniz bölgesinden gelip Fatih grubuna dâhil edilen bir arkadaşımız, Tekel'den bir kadın arkadaşla evlenmişti. Hatta kızı ailesinden istemeye ben gitmiştim. Birkaç ay sonra erkek arkadaş ağlaya ağlaya geldi. Eşeklik ettiğini, karısını dövdüğünü; kayınvalidesinin de kendisini evden kovduğunu ve pişman olduğunu söyledi. Bu konuda benim yapacak bir şeyim olmadığını, ailenin haklı olduğunu söylediysem de yalvardı, yakardı. Gittim kadın arkadaşla gö-

rüştüm, onu ve annesini ikna ettim. Arkadaşa kefil olduğumu, en ufak bir hatasında bana haber vermelerini söyledim. Bir daha şikâyet gelmedi.

Kurtuluş hareketinin yayın organlarında askeri darbe olabileceğine dair tespitler vardı. Buna dair geliştirdiğiniz tedbirler oldu mu?

Çok kısa bir zamanda ülkeyi devrime taşıyacağımız ruh hali içerisinde olduğumuz için, kendimizi fazla abartıyormuşuz demek ki; askeri darbe ihtimali falan da çok önemsenen bir şey değildi. Bütün devrimci örgütler darbe geleceğinden söz ediyordu ama kimsenin hazırlıklı olmadığı ortaya çıktı. Belki PKK'yi bu tespitin dışında tutmak gerek. O yüzden de hiçbir örgütün hazırlıklı olduğunu düşünmüyorum. Örgüt merkezleri aymazlık içindeyken alt birimden ne tedbir almasını bekleyeceksin? Bizim gibi alt kademelerde yer alan insanları esas şaşırtan; örgütlerin bir anda sinmesi ve çökertilmesi oldu bence. Yine de çok farkında değildik. O güne kadar sürdürdüğümüz yazılama, afişleme, bildiri dağıtma ve örgütlenme gibi faaliyetleri aynı şekilde yapacağız; alt tarafı bir darbe oldu, bunun üstesinden de geliriz düşüncesindeydik. Birdenbire sinme beni daha fazla şaşırtmıştı.

Görüşmeler, temaslar kesildi. Biz hâlâ faaliyetlere devam etme çabası içindeyiz; mahalledeki ilişkileri sürdürüyor, görüşmeler yapıyor, yazıya çıkıyoruz. Bazı askerler faşistçe davranıyor bazı askerler tersine bize erkete duruyordu. Sendikal faaliyetler falan durmuştu ama darbenin etkisi henüz sokağa birebir yansımamış, bizim çalışma alanımız çok etkilenmemişti. O arada benimle Mustafa Yavuz görüşerek mahalle faaliyetlerini bırakmamı; metal iş kolunda bir sanat öğrenip bu sektörde bir fabrikaya yerleştirilmem amacıyla bütün örgütsel ilişkilerimi kesmemi söyledi. Ben de görev icabı, babamın yanında kaynakçılık öğrenmeye başladım. Şubat'a kadar çalıştım ondan sonra zaten yakalandım.

Darbe, operasyonlar, sorgu ve cezaevleri

12 Eylül gecesi neredeydin?

Baba evindeydim. Sokağa çıkma yasağı bitince dışarıda ne olup bittiğini öğreniriz, demiştim." Gelip de bizi alırlar, saklanalım ve tedbir alalım" diye bir şey yoktu. Örgütle ilişkimin kesik olması da bu rahatlığa sebep olmuş olabilir. Mustafa Yavuz'la yaptığım görüşmeden sonra Fatih'teki arkadaşların da

benimle görüşmesini yasaklamışlar. Bir arkadaş yasağa rağmen, "Böyle bir arkadaş tamamen unutulmaz" diye zaman zaman yanıma gelirdi, illegal yayınları ve sirkülasyonları getirirdi bazen.

İstanbul'da Kurtuluş'a yönelik ilk kapsamlı operasyon 1981 Şubat'ında bizim operasyon oldu. Hatta gazetelerde ve televizyonda "Kurtuluş Örgütü'nün İstanbul ayağı çökertildi" diye haber yapılmıştı. Oysa alınanların çoğu örgütle ilişkisi benim tarafımdan kesilmiş; diğerleri de -ben de dahil- sempatizan statüsünde arkadaşlardık.

Nasıl yakalandın?

12 Eylül askeri darbesinden sonra altı ay içerisinde elektrik kaynağı yapabilir hale geldim. Bir yandan da babamın kalfası, birlikte iş yapma önerisinde bulunuyordu. Sistemin bir parçası olma ya da devrimciliği sürdürme sorgulaması yapıyorum kendi içimde. Daha önce sözünü ettiğim arkadaşın yanıma gelip gitmesi, sirkülasyonları getirmesi beni tekrar kendime döndürüyordu. O sıralar kız kardeşim üniversitede okuyordu, bir erkek arkadaşı da olmuştu. Diyarbakırlı ve DDKD'liydi. Okulda el altından dağıtılan Kurtuluş bildirilerini getiriyorlar, bildiride yazanları tartışıyorduk. Bana olan güvenleri sarsılmasın diye, örgütün benimle ilişkisini kestiğini söylemeden o bildiride yazılanları tartışırdım. Sanki konu hakkında bilgiliymişim gibi. Aslında bana değil de örgüte güvenleri sarsılıp "Senin gibi örgütle ilişki sürdüremeyen birine biz nasıl güvenelim?" diyebilirlerdi.

Alındığım gün, büyük bir kauçuk bant fabrikasında kazan tamiratı yapıyorduk babamla. Epeyce yorucu bir işti, büyük bir kazanın içinde kaynak yapıyorsun. İçerisi sıcak kaynağın etkisiyle fırın gibi; soyunsan soyunamazsın, daha kötü yanarsın. Böyle bir günün ardından, geç vakit, yorgun argın ağabeyimin evine gittim; ev misafir dolu ve misafirlerin hepsi devrimci. Ağabeyimin eşinin arkadaşı TKP'liydi ve Ankara'dan kaçmış gelmiş. Teyze kızı Sabahat'ın kocası Kurtuluşçu ve Sinop'ta gözaltına alınmış, Sabahat kaçmış gelmiş. Gene birlikte Kurtuluşçu olduğumuz Necdet de orada. Tam örgüt evi gibiydi ev. O gece o ev basıldı ve şansımıza sadece beni götürdüler.

Meğerse bizim çalışma yürüttüğümüz mahalleye operasyon olmuş. Zaten o günlerde, yanıma gelip giden arkadaş da epeydir gelmez olmuştu. Polisler kahvelerde bizi soruyormuş. Bunlardan benim hiç haberim olmadı. Bana haber vermedikleri gibi kendileri de hiçbir tedbir almamış. Salakça yakalanmış olduk. İlk gözaltına alınan Mehmet Tekbaş, kırk gün önce alınmış ama çö-

zülmemiş. O da ilginç bir davadır. Annesini ve kardeşini öldürmüş, o cinayet yüzünden yakalanıyor. Evinde silah ve soygun malzemeleri çıkıyor, evdeki delillerden başka arkadaşlara ulaşıyorlar. O ve birkaç arkadaşı darbe olmadan önce soygun, gasp gibi işler yapan bir çete haline gelmişlerdi; onlarla bu nedenle örgütsel ilişkiyi kesmiştim. Çetenin bir kısmını yakalamış, Kurtuluşçuluk zamanlarından kalma sicilleri de var çoğunun. Bu yüzden çete operasyonu örgüt operasyonuna dönüyor. Önce örgütü kabul ettiriyorlar. "Örgüt sorumlunuz kim?" sorusuna karşılık da benim adımı veriyorlar. İlk Kurtuluş operasyonu olduğu için örgüt lideri pozisyonunda yakalandım ve öyle de yargılandım. Bir sürü silah, soygun, öldürme var ve bu silah, soygun, öldürme işlerinin ne örgütle ne de benimle hiçbir alakası yok. Hatta iddianamede benimle ilgili bölümde şöyle bir cümle vardı, "Olaylarla ilgisi ve yönlendiricisi olduğu saptanmamış olmasına rağmen ideolojik yönlendiricisi olduğu için 146/1'den yargılanmasına..."

Yakalandığınızda ilk nereye götürüldünüz?

İkinci Şube'ye götürüldük, gasp masası ekibiymiş bizi alan ekip çünkü. O günlerde gözaltı süresi kırk beş günden atmış güne çıkarılmıştı. İlk alınan arkadaştan kırk gün sonra ben gözaltına alındım. Ben de yirmi gün kaldım. Evden alınmam sırasında polisin "Neden kendi evinde kalmıyorsun da ağabeyinin evinde kalıyorsun?" sorusuna "Ben sosyalistim, darbe dönemi olduğu için her an alınabilirim korkusuyla eve gitmiyordum" dedim. "Biz bütün sosyalistleri topluyor muyuz?" deyince de "Geldiniz işte" dedim. "Şubeye gidince göreceğiz ne kadar masum olduğunu. Sosyalistsin madem, hangi örgüttensin?" diye sorunca da Kurtuluş okuru olduğumu söyledim. Bana gelen sirkülasyonlarda operasyonlarda örgütün savunulması gerektiği yazılıydı çünkü. Bunları hiç sopa yemeden söyleyince sözüne güvenilir biri olduğumu düşündüler herhâlde ki ağabeyimin evinde bulunan birçok kitabı, tek tek incelemek yerine bana sordular: "Kitapların içinde yasadışı bir şey var mı?" diye. Ben de,"Ağabeyim kitap okumayı sever ama siyasetle uğraşmaz" dedim. "Ya evdeki diğer kişiler", "onlar akraba, onlar da uğraşmaz" dedim, sadece beni aldılar. Operasyon kapsamında alınanları tanıyınca bu tavırlarının nedenini anladım. İşkence ettikçe operasyon yukarı gideceğine aşağı gitmiş, bir sürü ilgisiz insan alınmış, yorulmuşlar sorgulama yapmaktan. Bir an önce operasyonu bitirmek istiyorlar. Altmış günlük süre de dolmak üzere, eh lideri de

yakaladılar. Siyasi polis olmamaları ve sorularına hiç zorlanmadan doğru cevap vermem de etkilemiş olabilir.

Beni gözüm kapalı İkinci Şube'nin en üst katına çıkarıp karanlık bir hücreye attılar. Küçücük hücre tıkış tıkıştı. Herkes oturmak zorundaydı, yatacak yer yoktu. İşkenceden gelenin bir süre de olsa uzanıp dinlenebilmesi için bazılarımız ayağa kalkmak zorunda kalıyorduk. Sorgumda falaka, kaba dayak ve elektrik vardı. Bir de yüzleştirme yaptılar Sarı Metin'le. Benim gözler bağlı mutlaka onun da bağlıydı. Sorgum sırasında getirdiler, bir sandalyeye de onu oturttular. "Silahları kimden aldın?" diye soruyorlar, o da benden aldığını söylüyor. "Talimatları kimden alıyordun?" diye soruyorlar, yine benim adımı veriyor. Ben hiç sesimi çıkartmadan, tepki vermeden oturuyorum. Örgüt hakkında da benim hakkımda da bildiği pek çok şey vardı ama bana sorulan sorulardan anladığım kadarıyla bunları söylememişti. Bir ara mahalle komitesinde birlikte çalıştığımız ileri arkadaşlardan biriydi. Onun yanında söylediklerini inkâr etmem, onu suçlamam daha çok ezilmesine ve çözülmesine yol açabilirdi. Onu geri götürdüler, bu sefer bana döndüler, "şimdi ne diyorsun?" diye. Ben de, "adama zorla söyletmişsiniz, Metin'i sesinden tanıdım. O beni hakkımda bunları söylemeyecek kadar iyi tanıyor" dedim. Bu ekibi babamın evine getiren de Metin'miş zaten. Tekel fabrikası ile ilgili şeyler sordular. İlişkim olmadığını söyleyince ellerinde fotoğraflarım olduğunu söylediler. Fotoğraf falan olsa çıkartırlardı zaten. Cezaevine gidince öğrendim ki beni tanımayanlara bile üzerime ifade verdirmişler ama tutarsız ifadeler. Örneğin hepsi silahları benden alıp eylemden sonra bana verdiklerini söylüyorlar ama o silahlar hep başkalarından çıkmış. Benim söylediklerimse baştan sona tutarlı. İfadem alındı bitti, ifadesi bitmeyenleri bekliyoruz, belli ki o gün savcılığa sevk edileceğiz. Beklerken bir adam geldi Birinci Şube'den. İfademi beğenmemiş, bir de kendisi alacakmış. Boyu kısa olduğu için, aşağıdan yukarı bakarak "Sana burada çok iyi davranmışlar belli, bizim şubede senin boyunu kısaltacağım" dedi. O adam gittikten sonra İkinci Şube'de bizim sorgularımızı yapan adam geldi, "Bak sana şunları şunları sormadım, Birinci Şube'ye gittiğinde bunları patlatırsan bozuşuruz ha" diye beni tehdit etti. Adamın şunları şunları sormadım dediği şeyler de gerçek ve benimle ilgili şeyler üstelik. "Eyvah kesin Birinci Şube'ye götürüleceğiz" dedim. Nitekim savcılıktan önce Birinci Şube'ye götürüldük, polisle olan bir çatışmayla ilgili ifade almak için Metin'i aldılar. Çatışma dediğim de şu; bir gün Metin bir akıncıyı kovalarken tesadüfen karşısına polisler çıkıyor, yakalanmamak için havaya

birkaç el silah sıkıyor, o gün yakalanmıyor ama o akıncıdan adını almışlar. O olayla ilgili Metin'i ifadeye aldıklarında bana, "Sen de in" diyen olmadı. Ekip otosunun camından bakıyorum, İkinci Şube'nin ekip amiriyle Birinci Şube'den adamlar sıkı bir tartışma yapıyor. Beni ve belki başka birkaç arkadaşı daha yukarı çıkartıp ifade almak için ısrar ediyorlar belli ki, ama bizi vermediler. Gözaltı süremiz de dolmuştu zaten. Metin'in ifadesi bittikten sonra Selimiye'ye götürüldük. Savcıya çıkana kadar birkaç gün orada kaldık. Savcı Abdulkadir Davarcıoğlu'ydu ve işkenceci polislerden farkı yoktu, tutuklandık, Kabakoz Cezaevi'ne sevk edildik. Bu arada Ermeni bir arkadaşımız olan Arif Kuş ile annesini ve kardeşini öldüren Mehmet Tekbaş yüzünden hem Selimiye girişinde hem Kabakoz girişinde fazladan dayak yedik. Kabakoz girişinde bir subay tek tek kimlik kaydı yapıyor Arif'e adını soyadını sordu, "Arif Kuş", sorun yok, "Baba adı" "Şintero." Bunu duyunca subay kalktı yerinden, Arif'e dokunmadı bizi sıra dayağından geçirdi.

Kabakoz Cezaevi'nde yaşam nasıldı?

Kabakoz'u anlatmadan önce o dönemde İstanbul cezaevleri hakkında konuşalım biraz: Darbeden önce cezaevleri devrimciler için okul gibiydi. Darbeden sonra kız kardeşim Aksel'in DDKD'li erkek arkadaşı Nurhan da sonradan benimle tartışa tartışa Kurtuluşçu olmuştu. Okuldaki bir olaydan dolayı 12 Eylül geldiğinde Davutpaşa Cezaevi'ndeydi. İçeride olup biteni ondan öğreniyorduk. Darbe sabahından itibaren devrimcileri kendilerince yola getirmek için yoğun baskı olmuş ama devrimciler boyun eğmemişti. Hatta bir keresinde Nurhan demir testere istemiş. İçerideki yoldaşlar bir şey istemişse "olmaz, imkânsız" demek olmaz. İçeriye ziyaretçiler yiyecek getirebiliyordu o zamanlar. Halde tanıdıklar var ya, gittim cezaevindeki yoldaşlara meyve ve sebze göndereceğimi söyledim. Hemen kocaman bir tahta manav sandığını doldurup selamlarını iletmemi istediler. Sandığı bir taksiye atıp eve götürdüm. Sandığın tahtalarından birini söktükten sonra kuyumcu titizliğiyle uğraşarak; tahtaya falçatayla testerenin girebileceği büyüklükte bir oyuk açtım. Testereyi yerleştirdikten sonra çıkan talaşları beyaz tutkalla karıştırıp yaptığım macunla oyuğu kapattım. Testere öyle gizlenmişti ki bizimkiler bile bulamazdı. Kalemle zulanın üstüne bir çarpı attım. Aksel ziyarette söyleyecek ki bulabilsinler. Aksel'i arabasıyla babam (onun testereden haberi yok tabii) getiriyor cezaevine. İkisi zor taşıyorlar sandığı. Tam o gün de ziyarete çıkmayarak idareyi protesto edecekleri tutuyor bizimkilerin. Sandık gerisin geri eve

geliyor. Yıllar sonra *Yeni Öncü*'de sobaya atmak için bir tahtayı kırarken içinden o testere çıktı. O sandık yıllarca neredeydi ve oraya nasıl geldi hiç hatırlamıyorum. İstanbul cezaevlerinde devrimcilerin teslimiyet içinde olmadığını biliyordum yani.

Sorunuza dönecek olursam, Kabakoz berbattı. Karadeniz'le Boğaz'ın birleştiği yerde, Boğaz'ın güvenliğini sağlayan Deniz Kuvvetleri'ne bağlı, güzel bir manzaraya sahip olan ama koşulları berbat bir cezaeviydi. Küçük bir cezaevi olduğundan pek ismi bilinmez. Oysa müdürün, Üsteğmen Mehmet Aygüner, 12 Eylül cezaevi müdürleri arasında rütbesi hepsinden küçük olduğu hâlde itibarı, namı ve saygınlığı vardı. İstanbul cezaevlerinde devrimciler teslim olmamış, askeri diktatörlüğün dayattığı kurallara boyun eğmemişti. Oysa Kabakoz, 12 Eylülcülere tam anlamıyla yakışır bir cezaeviydi. Pek bilinmemesinin sebebi, yaklaşık iki yüz elli mahkûmluk küçük bir cezaevi olmasındandı. Bu mahkûmların yarısı mafya, polis ve sağcılardan; diğer yarısı da sol siyasilerdendi. Bunların içindeki pişmanlık getirmiş, çözülüp teslim olmuşları düşersek devrimci tutsaklar azınlıkta kalıyordu. Bu nedenle Mehmet Aygüner istediği koşulları oluşturabilmişti. Koğuşlarda ajanlaştırdığı tutuklular aracılığıyla da direniş örgütlenmesine imkân tanımıyordu.

Sabah akşam okunan İstiklal Marşı, her öğün yapılan yemek duası, havalandırmalardaki askeri eğitim; işkence ve onursuzlaştırma aracı olarak kullanılıyordu. Rütbesiz erlere bile "komutanım" diye hitap etmek zorundaydınız. Hâl böyle olunca devrimcilik iddialarını koruyan kişiler için tam bir cehennemdi.

Cezaevine gittiğim günden itibaren yediğim dayaklar nedeniyle şube günlerini arar olmuştum. Bizim gruptan ileri pozisyondaki yedi kişiyi tecrit koğuşuna attılar. Koğuşta bizimle birlikte kırk kişi var. Hiç kimse birbiriyle sesli konuşmuyor, konuşurlarsa da fısır fısır konuşuyorlar. Baktım durum kötü. Bizim dava arkadaşlarına da yeterince güvenemiyorum hepsi şubede dökülmüş. Hâlâ cezaevini ve insanları tanımaya çalışıyorum. O arada kurallara da uyduk.

Bizim hemen arkamızdan iddianameler geldi beş altı kişiye idam isteniyor. İçimizde annesini kardeşini öldüren bir kişi ve soygun sırasında adam öldürme, polisle çatışma gibi olaylar vardı. 12 Eylül'ün solcuları kötü gösterme politikasına uygun olarak iyi propaganda malzemesi veriyorduk. "İşte devrimciler böyle insanlar" diye göstermek üzere basında ve televizyonda bolca yer aldık. O yüzden de binlerce insan aylarca, senelerce iddianame bek-

lerken bizim iddianame hızla hazırlandı. Yakalandıktan iki ay sonra da mahkemeye çıkarıldık. Mahkemelere gidip gelirken diğer koğuşlarda kalan arkadaşlardan, koğuşlardaki durumları öğrendim. O zamana kadar hiç direniş olmamış. Mahkemeden birkaç gün sonra koğuşlara dağıtıldık. Koğuşların insan yapısı itibariyle tecritten farkı, koğuşlarda kalanlar arasında devrimcilerin azınlıkta olmasıydı. Sadece bir koğuşun hepsi devrimciymiş. Yirmi gün İkinci Şube'de, bir ay kadar da tecritte kalmıştım. O süre zarfında doğru düzgün yatak yüzü görmemiştik. Tecritte bitişik nizamî dizilmiş yer yatakları vardı ama yatak sayısı tutuklu sayısından çok azdı. İki kişiye bir yatak bile düşmüyordu. Herkesin devrimci olduğu tek koğuşa gittiğimde son kalan boş yatağı bana verdiler. Uzandım, iyi bir uyku çekmek üzere gözlerimi kapattım. Aylar sonra sahip olduğum yatağın keyfini çıkaracağım. Tam uyuyacağım sırada kapıda bir ses, "Arkadaşlar bu koğuşta sadece devrimciler varmış, ben özel olarak burayı seçtim. Diğer koğuşlarda faşistler, mafyalar falan varmış. Bana kalacağım yeri söyleyebilir misiniz?" dedi. Fatih Öktülmüş'ün sesini tanıdım Sağmacılar Cezaevi'nde tanışmıştık. Ben onca gün sonra yatak bulmuşum, nasıl olsa biri yer verir diye duymazlıktan geliyorum. Son boş yatak da bana verilen yatak. Birkaç kere söyledi kimseden ses çıkmayınca "Ya ben böyle şey görmedim. Devrimcilerin olduğu yer diye geldim, boş yataktan vazgeçtim. Hiç değilse yanında yatmama izin verecek kimse yok mu? Ben şimdi gidip faşistlerle mi kalayım?" dedi. Hâlâ kimseden gık çıkmıyor. Dayanamadım doğruldum, Fatih'e gelmesini söyledim. Sarıldık birbirimize. Fatih'in vücudu delik deşikti. Silah tutamayacak hâle gelmiş ancak öyle yakalamışlar. O hâlde doksan gün şubede kalmış. Fatih, şube ve cezaevi tavrıyla örnek bir devrimciydi. Şube'de gerçek ismini bile söyletememişler. Sahte kimliğin gerçek sahibini getirmişler karşısına, kabul etmemiş. Babası Yargıtay hâkimi, onu getirmişler. Adam yalvar yakar, "Oğlum, bana söz verdiler ismini kabul et, başka soru sormayacaklar" diyor. Fatih, "Bu adam kim tanımıyorum, götürün başımdan" diyor, eşini getiriyorlar tanımıyor. Savcıya çıkartıldığında savcı kendisine ifadesini imzaladığı sahte isimle hitap edince, "Benim adım Fatih Öktülmüş, TİKB'nin Merkez Komitesi üyesiyim" deyince savcı şaşırmış "Neden aylardır ismini söylemedin?" diye sorunca da "Adam gibi sorsalardı söylerdim, işkenceyle söyletmeye kalktılar" diye cevap vermiş.

Diğer devrimcileri etkilememem için bir ara beni hiç devrimcinin olmadığı bir koğuşa verdiler. Koğuştaki bir grup Pol-Der'li polis bana yemek ortaklığı teklif etti, bir tür komün kurduk polislerle. Polis tutuklulardan biri 16

Mart Katliamı'nın planlayıcılarındanmış, onu da o Pol-Der'li polisler anlattı. Bu iri yarı faşist, sürekli ortalığa meydan okuyor; bilek güreşine davet ediyordu koğuştakileri. Genel olarak bana karşı mesafeliydi yüzüme bir şey söylemiyordu ama aslında çaktırmadan bana meydan okuyordu. Hiç üstüme alınmıyordum çünkü cezaevine girdiğimde, 1.92 boya karşılık 63 kiloydum. Adamın boyu bana yakın ama kilosu iki katım vardı, güreşe kalksam beni yerden yere vurur yani. Adam beni oyuna getirmek için fırsat kolluyordu. Sonunda mafyadan biri dayanamadı çıktı karşısına çünkü lafın ucu oradaki herkese dokunuyor. Çıkan genç onun kadar cüsseli değil ama adaleli güçlü kuvvetli birisi. Genç mafya, adamı bayağı zorluyor yıktı yıkacak ama bir ara boş bulunup sendeledi. Faşist komiser fırsatı kaçırmadı ittirmesiyle gencin çıplak bedenini dikenli tellere yasladı. İki eliyle telleri çekerken vücuduyla da ittiriyor. Tellerin dikenleri sırtına batıyor gencin. Bunun üzerine müdahale ettim, arkadaşları da destek oldular aldık elinden. Herifin işkenceciliği depreşti güreş yaparken. Daha sonra bu koğuşa birkaç solcu arkadaş daha geldi, aralarında bizim davadan fırın işçisi Mehmet Memi de var. Bir gün bu manyak polis yine koğuşun içinde bilek güreşi için meydan okuyarak dolanmaya başladı. Mehmet yanıma yaklaştı, "Şu adama haddini bildireyim mi?" dedi. Şöyle bir baktım Mehmet'e ufak tefek bir şey, öbürkü ise tam bir yarma. "Sen de benim gibi yap, duymazlıktan gel" dedim, dinletemedim. Kendinden emin bir şekilde, "Ben onu kolay yenerim" diye ısrar etti. Sonunda "sen bilirsin ama yenilirsen fena bozuşuruz" dedim. Yemek masasına karşılıklı oturdular, bütün koğuş masanın etrafında merakla toplandı. Elleri tutuşur tutuşmaz bizimki küt diye devirdi. Hepimiz şaşkın. Herif mızıkçılık yaptı, "Boş bulundum, hazırlıksız yakalandım" falan... Mehmet, "Peki bir daha yapalım o zaman" dedi. Eller tutuşunca, "Şimdi hazır mısın?" diye sordu. Herif "Hazırım" der demez eli küt diye masaya vurdu yine. Bütün millet tezahürat yaptı. Herifi hiç kimse sevmiyor, iyice madara oldu. Bizim Mehmet, meğer Küçükpazar'da bilek güreşi şampiyonuymuş.

Bizim davayı bir an önce sonuçlandırmak için sık sık mahkemeye götürülüyoruz. Bu da öteki koğuşlarla iletişim kurmada işimizi kolaylaştırıyor. Sonunda bütün koğuşlar direnişe hazır hale geldi ve gün belirlendi.

Artık dışarıda kamuoyu oluşturmak için ilk görüş gününde cezaevindeki durumu, işkenceleri görüşçülerimize anlatma kararı almıştık. Görüş günleri tutsaklar için sevdiklerini gördüğü, dış dünyayla ilişki kurduğu zamanlar olduğu için önemli günlerdir. Erkenden kalkarsınız, tıraşınızı olup temiz ve şık

giysilerinizi giyerek mazgaldan isminizin okunmasını sabırsızlıkla beklemeye başlarsınız. İşte böyle bir görüş günü hazırlanmış, sabırsızlıkla mazgaldan ismimin okunmasını beklerken kapı açıldı ellerinde coplarla bir grup asker koğuşa girdi, başlarındaki çavuş direk bana yönelerek; "Bizimle geliyorsun!" dedi. Ben "Yahu görüş gününde de olur mu bu? Temiz elbiselerim de batacak" diye düşünerek askerlerin arasında koğuştan çıktım. İstikametimiz tahmin ettiğim gibi müdürün odasıydı. Koğuşlarda havalandırmada sık sık kaba dayağa maruz kalırdık. Askerinin elini kirletmesine izin vermez, işini yumrukla kendi hallederdi genelde. Ara sıra bütün koğuşu askere coplattırdığı da olurdu. Benim gibi özel misafirlerini odasında ağırlar, onlara hayli de zaman ayırırdı. "Bugün ne muzurluk yapmışım acaba?"diye düşünürken Çavuş kapıyı açtı. "İçeri gir!" dedi. İçeride gördüğüm manzara karşısında şaşkınlıktan kapının dibinde kalakaldım. Müdür makamında, masasının yanındaki üç kişilik geniş koltukta annemle kız kardeşim oturuyor. Müdür kırk yıllık ahbabımmış gibi; "İsmail ne orada dikiliyorsun, misafirlerine hoş geldiniz deyip sarılsana." dedi. İki sıra tel örgüler arkasından görüşmek varken onlara dokunabilecektim. Sarılıp öpüştük, koltuğa aralarına oturdum. Biz evdekilerden havadan sudan sohbete koyulmuşken Müdür, kapıdaki askere çay söyledi. Çaylar geldiğinde kız kardeşim; rahat ortamın verdiği güvenle olacak, "İşkence gördün mü?" diye sordu. Onları üzmemek için o zamana kadar hep iyi olduğumu, işkence ve kötü muamele görmediğimi söylüyordum. Müdür'ün bütün çabalarına karşın bir direniş planlamış, direniş öncesi dışarıda kamuoyu oluşturmak üzere bu ziyaret günü ziyaretçilerimize cezaevinde olup biteni anlatma kararı almıştık. Ama Müdür'ün burnunun dibinde bunu yapamazdım. "12 Eylül koşullarında şubeye düşüp de işkence görmeyen olur mu?" diye yuvarlak bir cevap verdim. Annemler ah vah ederken Müdür pişkin pişkin; "Yaparlar alçaklar!" demez mi. Eh, kendin kaşındın benden günah gitti diye düşünerek; "Siz yapmıyor musunuz? Şubede görmediğim işkenceyi burada gördüm" dedim. Belli ki lafın buraya gelmesini bekliyormuş, şaşkınlıkla kendisine bakan anneme; "Ama anne senin oğlun da İstiklal Marşı bile söylemiyor" dedi. O zaman anladım ki bu açık görüşün amacı, işkenceyle boyun eğdiremeyince ailemin üzerimde baskı kurmasını sağlamaktı. Annemin cevabı Müdür'ün çabalarını boşa çıkarttı. "Benim oğlum bir şey yapıyorsa bir bildiği vardır." Cevabı alınca Müdür kıpkırmızı oldu, yerinden fırladı, "Görüş bitti!" deyip kapıda bekleyen askerlere; "Mahkûmu koğuşuna götürün" diye emretti. Annemlerle yeniden sarılıp öpüşerek ayrıldıktan son-

ra koğuşuma giderken ailemle gurur duyuyordum. İstanbul cezaevlerindeki direnişlerin başarılı olmasında Didar Şensoyların, Leman Fırtınaların, Vahide Açanların ve nice mahkûm anasının payını unutmamak gerek...

Açlık grevi ile başlayacaktık direnişe. Direnişi başlatacağımız günün sabahı, saatin üçünde askerler beni karga tulumba yataktan kaldırıp Müdür'ün odasına götürdüler. Odada müdür masasının arkasında bütün koğuşlarda kalanların koğuş fotoğrafları vardı. Odaya girince yakamdan tutup beni o fotoğrafların yanına sürükledi, "Eyleme kimler katılacak göster bana" dedi. Eylem kararından haberi var yani. Acayip bir istihbaratçı, her koğuşta muhbiri var. Yetmezmiş gibi mesela, koğuştakiler duymasın diye çıkmışız tuvaletin önünde konuşuyoruz birileriyle camdan bir ses geliyor, "O iş öyle değil böyle" diyen. Herif tuvaletleri bile dinliyor; böyle psikopat bir adam. İşkence sırasında sigara ikram ediyor, "Hadi dinlenelim biraz, bu arada sen düşün" diyor. Sigarayı içiyorum, külünü de yere silkeliyorum da izmarite gelince ne yapacağımı soruyorum "At yere, çağdışı iş yapıyoruz zaten burada" diyor. Yer de halı yine de atmıyorum bir askere veriyorum yanan izmariti. Bir keresinde gene çağırdı, "Sen neye güveniyorsun da böyle dik duruyorsun? Bir sürü lider durumundaki adam, bir sürü silahlı eylemler yapmış militan geçti elimden. Üstelik lideriniz de yakalandı. (O günlerde Kaçaroğlu'nun yakalandığı haberini almıştım) Güveneceğin örgütünün de işi bitti yani, sen neye güveniyorsun?" diye sordu. "Ben neye güvendiğimi anlatayım da gene dayak mı yiyeceğim yoksa hakikaten anlamak mı istiyorsun" dedim. "Bugün dayak falan yok. Otur, kahve de söyleyeceğim" dedi. Ben o zamanlar Birinci sigarası içiyorum, bu bana bir de filtreli subay sigarası ikram etti. Oturdum, kahveyi de söyledi. "Şimdi anlat bakalım sen neye güveniyorsun?" diye sorusunu tekrarladı. Ben de, "Sosyalizm kaçınılmaz olarak gelecek bir şey, bunu değiştirmeye sizin de, devletinizin de gücü yetmez, ben size biat etsem de bu sonuç değişmeyecek. Kaçaroğlu'yla, benimle ve sizinle bir ilgisi yok bu işin. Tarihsel bir gerçeklik bu, değiştiremezsiniz" dedim. "Nasıl bu kadar emin olabilirsin, bitmişsiniz zaten" diyerek kızardı bozardı. Toplumsal tarihi süreci özetledim, ilkel toplumdan başlayıp kapitalizme götürdüm ve kapitalizmin de kaçınılmaz olarak bir gün sona ereceğini ve yerine sosyalizmin geleceğini anlattım. Sabırla dinledi ve "democi yapma bana, democi yapma " demeye başladı. Bu tür sohbetleri başka devrimcilerle de yapıyor belli ki, "demogojiyi"böyle anlamış. Baktı bu sohbetten de bir şey tutturamayacak, önüme kemik atıp yanına çekmeyi denedi "Gel seninle anlaşalım, seni koğuş

temsilcisi yapayım" dedi. Hem de mafya ve polislerin çoğunlukta olduğu koğuştayım. "Olur" dedim, "Koğuşta seçim yapalım, ben seçileceğime inanıyorum ama seçilince ben koğuşun temsilcisi olurum senin değil" dedim. "Seninle de hiçbir şey konuşulmuyor" diye bağırmaya başladı. Kendini zor tutuyor beni dövmemek için yine sinirle asker çağırıp beni koğuşuma gönderdi. Bir gün de işkence sırasında beni öldüreceğini söylemiş, ben de "O zor biraz" demiştim. "Öldürürüm, intihar süsü veririm" dedi, "Beni tanıyan hiç kimseyi intihar ettiğime inandıramazsınız, sizden de hesap sorarlar" dedim. Ondan sonra bana bir daha fiske vurmadı. Ben, hesap sorarlar diye kimse inanmaz, senden davacı olurlar anlamında söylemiştim ama o başka türlü anladı belli ki. Bir de o günlerde Beykoz'da "Mehmet Aygüner'den hesap soracağız" diye imzasız pankart asılmış. Bunu da bir ziyaret sırasında ağabeyim söylemişti. Direniş başladığı gün koğuşlarda "İsmail Ağan'ın örgütü beni öldürecekmiş, benim boynum kıldan ince" falan diye konuşmalar yapmış. Ona göre bizim örgüt bitmişti hâlbuki.

Bana, "Şunların içinden kimler eyleme katılacak, göster" dediğinde "Gidip koğuşlara soracaksınız, cevabı onlardan alacaksınız" dedim. Hayalarıma doğru bir hamle yaptı, ben de refleks olarak ellerine vurdum. Tekrar hamle yapmadı, "hesap sorarlar" lafımı hatırladı sanırım, yoksa normalde yumruklarıyla girişmesi lazımdı. Cop bile kullanmıyordu döverken. Demirkapı tecrit koğuşunun yanında tuvaletten bozma bir hücre vardı, oraya attı beni. Hücreye girdiğimde baktım daha önce tanımadığım bir kişi daha var, tanıştık. Adı Muharrem Karaağıl, DK'lıymış. O da başka bir koğuşun öne çıkanlarından biriymiş. Bizi teslim alırsa bütün cezaevini bitiririm diye düşündü herhâlde. Bizi hücreye attıktan sonra koğuşlara gidip kimlerin eyleme katılacağını sormuş, herkes tepki göstermiş. Muharrem'le ikimiz eylem başlamazsa ya bu herif bizi öldürecek ya da en iyi ihtimalle Metris'e sürecek, Kabakoz maceramız burada bitecek diye düşünüyoruz. Biraz sonra patır patır ayak sesleri gelmeye başladı, bitişiğimizdeki tecrit koğuşunun kapısı açıldı, gelenleri oraya koyuyorlar. Hücre kapısının altında bir boşluk var, yattım geçenlerin ayaklarını sayıyorum. Koğuşlardaki devrimcilerin büyük çoğunluğu geldi aşağıya. Getirilenler bitince bizim kapıyı da açıp onların yanına verdiler. Herkes de sonunda başarmış olmanın sevinci var, birbirimize sarılıyoruz.

Açlık grevine başladığımızı idareye bildiriyoruz. Birkaç saat sonra merdivenlerde rap rap sesleri geliyor bir asker, "Dikkat hazır ol Tümen Komutanı!" diye bağırıyor, "Tümen Komutanı'nı bilmem ne yapayım!" diye bağırıyor

içeriden biri ve yuhlamalar yükseliyor. Bir anda o teslimiyet aşıldı, bütün o korku gitti. Ben arkadaşları yatıştırmaya çalışıyorum "Komutan'la şartlarımızı konuşabiliriz, belki uzlaşma imkânı olur" diye. Milleti durdurabilirsen durdur. Tümen Komutanı daha kapıya yaklaşmadan kaçtı gitti, yüzünü bile göremedik. Açlık grevinin yedinci gününde Üsteğmen askerlerle girdi koğuşa. Bir listeden isim okuyorlar,"İsmi okunan kapıdan çıksın" denildi. Üsteğmen kapının ağzında durmuş geçenin sırtına yumruğu indiriyor, yumruğu yiyen şiddetiyle koşar adıma geçiyor. Sıra bana gelince yıkılmamak için tetikte geçiyorum yanından, herif sırtıma "Hadi güle güle" dercesine pışpış yaptı resmen. Listedeki seçilmiş yirmi kişi Selimiye'ye gönderildik, kalan yetmiş kişiyi döve döve eylemi bıraktırmış, ama kendisi de tayinini istemiş. Çünkü İstanbul'daki diğer cezaevlerinde devrimciler teslim olmamıştı. 12 Eylül'ün başarıya ulaştığı tek cezaeviydi Kabakoz, biz de havasını söndürmüştük. Kabakoz'dan ilk önce Selimiye'ye sonra da Sultanahmet'e getirildik.

Sultanahmet, Kabakoz ve Selimiye maceralarından sonra otel gibi geldi bize. Yıl 1982 ama 12 Eylül'ün otoritesi kalmamış. Havalandırmada kendi yaptığı güneş yağını sürerek güneşlenen bile var. Arada bir spor olsun diye saldırıyorlar falan ama bir şey elde edemeyeceklerini bilerek. Çaya zam yapıyorlar çay almayarak eylem yapıyoruz. Ülke gündemiyle ilgili önemli bir olay olursa bir günlük, üç günlük açlık grevleri yapıyoruz. Şubeye sorgu için birilerini almaya gelirlerse vermemek için direniyoruz. Bunlardan birinde hastanelik oldum. Başka koğuştan bir arkadaşı almak için bizim koğuşun önünden geçen askerlere bizim arkadaşlardan biri küfür etti sanırım. Askerler şubeye gönderecekleri arkadaşı alıp giderlerken başlarındaki komutan bizim koğuşun önünde durdu ve kapıyı açıp askerleri üstümüze saldırttı. Biri elindeki elektrikli copunu tersinden tutmuş (copun sapı daha sert ve ağır çünkü) kafama kafama vuruyor, copu elinden almak için havada tutup çektim. Copun kapağı elimde kaldı, copun içindeki piller döküldü. Sultanahmet'teki bütün insanlar, turistler, 12 Eylül günlerinde, attığımız devrimci sloganları dinliyor o sırada. Bizi iyice hırpaladıktan sonra çekip gittiler. Bir iki koğuşa daha girdiklerini duyduk. Kafamdan sıcak sıcak bir şey akıyor. Elimi attım baktım kan, başım yarılmış. Operasyon bittikten sonra o kafama vuran asker mazgala geldi, yaptığı çok normal bir şeymiş gibi, "Arkadaşlar, benim copun pil kapağı sizin koğuşta kalmış, bulup verir misiniz?" demez mi? "Ha öyle mi bak ben onu unutmuştum" deyip kafamı tutarak kapağı buldum, ayağımla bir güzel ezip, kullanılmaz hale getirip eline verdim. Ağlamaklı bir

suratla alıp gitti. Baktık bizim koğuşlarda başka yaralı yok. Diğer operasyon yapılan koğuşlarda birkaç yaralı daha vardı, hatta birinin kolu kırılmış. Gardiyanlara doktora çıkması gereken arkadaşlar olduğunu söyledik. Ses seda çıkmayınca sloganlara başladık akşam vakti, Sultanahmet cıvıl cıvıl insan kaynarken devrimci sloganlar yeniden ortalığı çınlatıyor. Bir süre sonra geldiler tabii... Yaralıları alıp Haydarpaşa Askeri Hastanesi'ne götürdüler. Benim başıma dikiş atıldı, kolu kırılan arkadaş, ilk büyük açlık grevinde ölen Dev-Sol davasından Hasan Telci'ydi, onun kolu alçıya alındı. Diğer arkadaşların da muayeneleri bittikten sonra bizi oraya getiren astsubay, "Haydi cezaevine dönüyoruz" dedi.

1983 Eylül'ünün ortalarıydı, Sultanahmet Cezaevi'nden mahkemeye gidiyoruz. Bu mahkemede karar verilecek. Hukukun normal işlediği bir mahkeme olsa ilk sorgu mahkemesinde tutuksuz yargılanmak üzere salıverilirdim. Ama savcımız Albay Abdülkadir Davarcıoğlu beni pek önemsemiş, hazırladığı iddianamede hakkımda idam talep etmişti. İdam isteminin gerekçesi şöyleydi; "Sanık İsmail Ağan'ın davada bahis edilen eylemlere katıldığı ve talimat verdiği ispatlanamamışsa da diğer sanıkların ifadelerinden anlaşıldığı üzere seminerler vererek ideolojik yönlendiricilik yaptığından..." Ben ne kadar çenemi tutmayı becersem de arkadaşlar sağ olsun. 12 Eylül'ün sıkıyönetim mahkemelerinde idamdan yargılanmamı gerektirecek işler yapmadım desem yalan olur ama hiç seminer vermedim ve seminer verdiği için hakkında idam istenen tek kişi bendim herhâlde. 12 Eylül'ün İstanbul'da ilk Kurtuluş toplu davası bizimkiydi. Eh, bir çeteyi çökerttiklerine göre bu çetenin bir de lideri olmalıydı ve Davarcıoğlu o mevkiye en uygun beni görmüştü. Daha sonra birçok arkadaşımız yakalandı ama o gruplarla bizim organik bağımız tespit edilemediğinden bizim dava ayrı olarak sürdü.

Bu bağımsız Kurtuluş Örgütü'nün lideri olarak ve henüz iki buçuk yıl tutukluluğun ardından bu mahkemede tahliye bekleyemezdim. Karar benim için şaşırtıcı oldu. Birkaç arkadaş 146/1'den (biri idam diğerleri müebbet), bazıları 146/3'ten (beşer yıl), bazıları da 146/5'ten (üç yıl- bunlar daha önceki mahkemelerde tahliye olmuşlardı) ceza aldı. Bense 141/1'den sekiz yıl, seminer vermek ve duvarlara uygunsuz yazılar yazmaktan bir yıl olmak üzere toplam dokuz yıl cezaya çarptırıldım. Ardından beş yıl ceza alan arkadaşlarla birlikte tahliyem okundu.

Sultanahmet'te o gün mahkemeye gidip de tahliye olan iki kişiydik. Biri idam, biri müebbet alan iki arkadaş da Sultanahmet'te kalıyordu. Mahkeme-

nin kararı benim dışımda hiç kimse için sürpriz olmamıştı, ceza alan arkadaşlar da bizim tahliye mutluluğumuzu paylaştı. Döndüğümüzde Sultanahmet'te adet olduğu üzere diğer komünlere tahliye çayları ısmarlandı. Giderken götüreceğimiz çok özel birkaç eşya hazırlandı (Yatak takımları, çamaşırlar komünde kalan arkadaşlara bırakılıyordu). Heyecanla nöbetçi askerin gelip çağırmasını bekliyoruz... Sayıma doğru öbür arkadaşı çağırdılar. Çıkan arkadaşa, "Bir tahliye daha olduğunu hatırlat infaz subayına, beni niye çağırtmadı bu adam?" dedim. Ama hiçbir cevap gelmedi. O geceyi zor geçirdim bu adamlar ne iş çeviriyorlardı? Şubeye çekecekler buradan her halde diye düşünmekten başka seçenek yoktu. Sabah cezaevi temsilcisi arkadaş durumu öğrenmek üzere idareyle görüşmeye gitti. Döndüğünde, "Müdür sana fena takmış, bu adamla ilgili benim elimde bir sürü dosya var, ben onu salmam" demiş. "Kardeşim sen savcı mısın, yargıç mısın yargıcın tahliye ettiği adamı nasıl tutarsın varsa elinde dosya savcılığa, mahkemeye başvurursun, deseydin..." "Ben de aynen böyle söyledim ama Müdür kararlı, komün temsilcilerine bir toplantı çağrısı yapıp durumla ilgili bir karar alalım mı?" diye sordu. "Arkadaş ben şube telaşına düşmüşken meğer Yüzbaşı Deli Faik'in kaprisine takılmışız. Neyse böylesi daha iyi nasıl olsa bir iki güne aklı başında düşünmeye başlar" dedim ama tam sekiz gün sonra avukatım Nebi Barlas'ın dava açma tehdidiyle beni bıraktı adam.

Cezaevinden çıktık ama bu sefer de bir polis ekibinin eşliğinde, önce İkinci Şube, sonra Birinci Şube'de işlemler, evraklar ve imzalarla iki gün geçti. Bir gece de Birinci Şube'nin nezaretinde kaldım, işlemler bitmeyince. Bir ara gözümü bağlayıp yukarı çıkardılar, işkence mi, sorgu mu ne olacak diye merakla beklerken sonunda masanın öteki tarafından ses geldi; "İsmail Ağan... Geçmiş olsun özgürsün artık. Cezaevinde hiç rahat durmamışsın, koğuştaki zulanızda neler var diye sorsam cevap vermeyeceksin tabii. " Zulanıza kadar her şeyi biliyoruz demeye getiriyor; cezaevi idaresi bilmiyor ama Birinci Şube biliyor. Susuyorum. Yine aynı kişi konuşuyor; "Eeee örgüte katılırsın herhâlde yine ha?" "Katılacak örgüt mü bıraktınız dışarda?" Şimdi bir darbe yerim diye bekledim ama bir şey olmadı. Cevabım gururlarını okşadı herhâlde... Oradan Fatih Emniyet Müdürlüğü'ne gittiğimizde ağabeyimle babam oradaydı. Meğer Sultanahmet'ten beri takiptelermiş. En sonunda esnaftan bir kefille beni bıraktılar. Yani o tarihlerde öyle hapishaneden elini kolunu sallayarak çıkamıyordun.

Mapusluk sonrası yeni mücadele araçları, yeni imkanlar

Cezaevinden çıktıktan sonra ne oldu?

Cezaevinden çıktıktan sonra devrimciliğimiz açısından hiçbir değişiklik olmadı; direndik, teslim olmadık. O yüzden de hiçbir şey bitmiş değil. Örgütler zarar görür ama insanlar tekrar bir araya gelir ve örgütü ayağa kaldırır. Yeni koşullara adapte olur ve bu yeni koşullar içerisinde tekrar bir şeyler yaparız düşüncesiyle ben hemen ilişki kurdum. Zaten cezaevindeyken de ilişkideydik. Yayın sokuyorduk cezaevine, bunlar benim ilişkilerimle oluyordu. O yüzden kız kardeşimi almak üzere bizim evi basıyorlar. Tesadüfen o gün kardeşim evde değilmiş ağabeyimi ve babamı alıyor, bir gece tutup bırakıyorlar; bir şekilde üstü kapatılmış o olayın. İçerideyken de örgütle ilişkimiz devam ediyordu yani.

12 Eylül'den önce, yüksekokul mezunları yedek subay oldukları için sıra bekleyenler çoğalmış ve birikimi önlemek için bu mezunlara isterlerse dört ay er olarak askerlik yapabilme hakkı çıkmıştı. Bunun için askerlik şubesine gidip başvurmak gerekiyordu. Yedek subaylar on altı ay askerlik yapıyordu o dönemde. On altı ay yapmak yerine dört ayda askerlik belasından kurtulacaktım. İzzet'e askerlik şubesine gidip bu konuda müracaat yapmayı düşündüğümü söyledim. "Gitme" dedi. Dört aylık askerlik yüzünden asker kaçağı durumuna düşmek çok anlamsız geldi bana. Bir işe giremezsin, sendika, dernek, (haydi parti demeyeyim, parti diye bir derdimiz yoktu) yöneticisi olamazsın. Herkes profesyonel devrimci mi olacak yani? İzzet'in cevabı bana çok anlamsız geldi. O dört aylık süre içinde devrim olacaksa ben de oradan katılırım diye düşünüp; ne olur ne olmaz diye şubeye müracaatımı yaptım. İçerideyken celp gelmişti. Çıkınca başvurumu yapıp o dört aylık askerliği bitirdim. Bana askerlik yapma diyen İzzet dâhil, o zamana kadar askerliğini yapmamış olan bütün şefler paşa paşa gidip askerlikten kurtulmak için iki ay paralı askerlik yaptı. Ben askerdeyken yattığım cezanın eksik kalan kırk günü için tutuklama çıkmış. Bunun için beni almaya eve gelen polislere bizimkiler askerde olduğumu söylemiş. Bu tutuklama kararı çıktığına göre davam Yargıtay'da onaylanmış olmalıydı, bu da benim sabıka aldığım anlamına geliyordu. Dört aylık askerlik hakkı yedek subaylara tanınmıştı ve örgüt üyeliğinden sabıkası olan birinin yedek subay olması mümkün değildi. Polisin

kapıya gelme olayını bana mektupla bildirdiklerinden, askerliğimi yakıp on sekiz ay askerlik yaptıracaklar diye teskereyi elime alana kadar korku çektim. Ama bana bu durum hiç yansıtılmadı. O cezayı askerlik bittikten sonra yattım. Bizim bölük komutanı olan yüzbaşı çok sert bir adamdı. Dört aylık askerlere yedek subaylık hakkı kazanmış oldukları için diğer subaylar hiç el kaldırmazdı. Ben normal er için dayak sebebi olan pek çok şey yaptığım hâlde tek bir fiske yemedim. Ama bizim dört aylıklardan birkaç faşist, bu yüzbaşıdan dayak yedi. Biri de profesördü üstelik. Sarının solcuydu bizim yüzbaşı ve benim polisten gelen evrakı sümenaltı etmişti.

Dışarı çıktığında ne ile karşılaştın? İdeolojik ve siyasal olarak ne karşıladı seni? Geçmişe dönük eleştirilerin var mıydı?

İdeolojik anlamda Kurtuluş'un tezlerinde sorguladığım bir şey olmadı.
Pek örgüt olamamıştık. Örgüt anlayışında ciddi problemler vardı. Polise karşı mücadele anlamında ciddi problemler vardı. Mesela birbirine selam vermemek polise karşı mücadelenin bir parçası gibi görülüyordu. Bu bana ters geldiği için onlara uymuyordum. Birbirini tanıyan insanlar selamlaşır, niye selamlaşmasın? O türden kararlar vardı, oysaki mümkün olduğu kadar yaygın ilişkiler içerisine girilmesi lazım. Herkesle temas içinde olunması lazım, elbette ki örgütsel ilişkiler gizli kalmalı. Kafanı kuma sokarak kendini gizleyemezsin, bu şekilde örgütü de koruyamazsın. Tersine mümkün olduğu kadar açık, mümkün olduğu kadar fazla insanla temas içinde olan insanlar siyasette başarılı olur. Örgüt tam tersini yapıyordu. Silahlı işler artık bitti diye düşünüyordum, çünkü silah önemli bir şeydi devlet gözünde. 12 Eylül'den sonra silahlı faaliyet çok yapılabilecek bir şey değildi ve bir yere ulaşması mümkün değildi. Polis, silahlı hiç bir eylemin faillerini yakalamadan peşini bırakmıyordu. Yine gizli örgüt devam etmeli ama yayın faaliyeti ve demokratik kitle örgütü çalışmaları gibi yasal zemin sonuna kadar zorlanmalı diye düşünüyordum.

Gizli örgütte demokrasi de işlemiyor, aslında işlemesi de zor ama Kurtuluş'ta demokrasi diye bir şey yoktu. Örgüt kongresi diye bir şey yok. Konferanslar olur, konferans sonunda da birileri tasfiye edilirdi hep. Şefler hapisten çıktı, "Örgüt bize ne görev verirse yapmaya hazırız" diye geldiler ama çıkar çıkmaz rütbeleri takıldı. Mustafa Yavuz'u biz komüne şerhen almıştık ama diğer örgütler karşısında siyaseten örgütü temsil edemeyeceğini söylemiştik.

Hatta Dev-Solcularla bir kapışma durumumuzda, Mustafa Yavuz Dev Sol'la yapılacak olan toplantıya katılmak istedi ama biz katılamayacağını söyledik. Örgütün sekreteri olarak yakalanmış ve poliste görevine yakışır bir tutum sergileyememişti. Bu nedenle kendisine bir tavır aldık. Çünkü cezaevine gönderdikleri yayınlarda yazılanlara göre hareket ediyorduk. Ona da çıkar çıkmaz yine sorumluluklar verildi. Demek ki örgüte göre biz yanlış yapmışız.

Ben 12 Eylül sonrası ortaya çıkan yeni durumu değerlendirerek ona göre hareket ediyordum. İnsan Hakları Derneği'nin kuruluşunda katkıda bulundum, Fatih Halkevi'nin yeniden açılmasını sağladım. *Yeni Öncü*'nün çıkışındaki ekipte yer aldım. Dediğim gibi o arada şefler çıktı ve her şey alt üst oldu. *Yeni Öncü* döneminde benim gözlemim şudur; Kurtuluş, Türkiye'deki sosyalist hareketin ağzına baktığı, Kurtuluş ne yapıyorsa onunla beraber yaparız dediği bir noktadaydı. Gençlik içerisinde çok güçlüydü. Sendikal faaliyette epey etkiliydi. Bizim dışımızda bir feminist hareket vardı, ama elitist ve dar bir çevreydi. Başta Kurtuluşçular olmak üzere sosyalist kadınların feminizme yönelmesiyle Türkiye'de feminist hareket sokağa çıktı, önem ve kitlesellik kazandı. Darbe sonrasında ilk sokak eylemlerini kadınlar başlattı. İnsan hakları mücadelesi içerisinde vardık. Yani 12 Eylül'den sonra ilk kıpırdanmaların olduğu bütün alanlarda Kurtuluş, ciddi ölçüde yer alıyordu. Bütün siyasi hareketler de Kurtuluş'a saygı duyuyordu. Mesela 1 Mayıs eylemleri, İnsan Hakları Derneği'nin kuruluşu, Didar Şensoy'un yaşamını kaybettiği Ankara Yürüyüşü ve Behice Boran'ın cenazesi gibi etkinliklerin hepsinde *Yeni Öncü* adıyla Kurtuluş vardı. Bir sene içerisinde bir sürü etkinlikte öncü rol oynadık. 1980 öncesinde birbiriyle kanlı bıçaklı olan sosyalist gruplar, bizim çağrı yapmamız üzerine bir araya gelebiliyordu. Yine birçok sosyalist grubu bir araya getirerek 12 Eylül'den sonra ilk defa belediye başkanlığına sosyalist aday çıkarttık. İstanbul sokaklarında, meydanlarda yoğun bir sosyalizm propagandası yaptık.

Yayın organı çıkartabilen az sayıda sosyalist örgütten biriydik. 12 Eylül'den sonra şöyle ya da böyle, örgütsel yapısını diğerlerinden daha iyi bir şekilde korumuş olduğu için Kurtuluş'un ciddi bir saygınlığı vardı. *Yeni Öncü*'de başlatılan tartışmalar ilgi görüyor; katılmasa da beğenmese de herkes takip ediyor, gündemlerini meşgul ediyordu. Bütün sol gruplar, "Yahu siz hem bu kadar tartışıp hem de nasıl bir arada durabiliyorsunuz?" diyordu. Şefler çıktı, "Bana ne görev verirseniz yaparız" diyenler tekrar hâkim oldu

örgüte. *Yeni Öncü* yayın kurulu dağıtıldı, dergi başka bir şekle dönüştü. Daha geniş kitlelere ulaşacağız düşüncesiyle *İşçi Dünyası* gazetesi çıkarıldı, yayın politikamız içe kapalı bir hale girdi. Gençliğe burunlarını sokup tarumar ettiler.

Bir ara İstanbul 1 Mayıs Komitesi içindeydim. Bana başka bir yerde görev verdikleri için, Kaçaroğlu Anadolu'dan gelenlerle 1 Mayıs'la ilgili bir toplantı yapıyor. İstanbul'da 1 Mayıs'ın nasıl kutlanacağını İstanbul 1 Mayıs Komitesi olmadan kararlaştırıyorlar yani. Oysa Komite olarak 1 Mayıs'ı nasıl yapacağımıza ilişkin bir perspektif oluşturmuşuz, benim katılamadığım toplantıda çizdiğimiz perspektifin dışında bir karar çıkıyor. 1 Mayıs'ın alanlarda kutlanmasının yasak olduğu bir dönemdi, o gün bütün işyerlerinde direniş örgütlemeye çalışıyorduk. O arada Perinçek'in partisi Bayrampaşa'da 1 Mayıs mitingi için izin aldı, bütün örgütler kuyruğuna takıldı. Bizimkiler de toplantıda o mitinge katılma kararı almış. Neymiş, orada Kurtuluş pankartı açacaklarmış! 1 Mayıs'tan sonra yapılan değerlendirme toplantısında, ben bu kararı eleştirdim. Meğer Kaçaroğlu kalabalık içinde eleştirilmezmiş, sanırım orada başladı bizim tasfiye sürecimiz. Saim Koç, bir gün bana Ankara'da görev vereceklerini söylemişti. Bütün yaşam koşullarımı değiştirecek bir karardı bu. Nuran'la evliliğimiz devam ediyordu, bana bir hazırlık süresi vermelerini istedim. *Yeni Öncü*'yü çıkartabilmek için Cağaloğlu'nda açtığım grafik atölyesini geçim kaynağı olarak devam ettiriyordum, onu devrettim. Aile ve arkadaş çevreme Ankara'da bir sendikadan iş teklifi aldığımı, oraya gitmeyi düşündüğümü söyledim. Kendimi hazır hissettiğimde Saim'i bulup göreve hazır olduğumu söyledim. "Senin Ankara'ya gitmeni uygun görmeyenler var" dedi. Bunu duyunca kaynar sular döküldü başımdan. Ben örgüt için tüm yaşam koşullarımı değiştirmeyi; eşimden ayrı yaşamayı ve işimi bırakmayı göze almışım. Birileri "uygun görmüyormuş" ve bunu ben hazırım dediğimde söylüyorlar. Baştan söylemek istemese de ısrar edince kimin "uygun görmediğini" söyledi; Kaçar'la İlhami'ymiş. "Gerekçe ne?" Ankara'yı karıştırırmışım... "Bu durumda ben size nasıl yoldaş diyebileceğim bilemiyorum şu anda" deyip Saim'in yanından ayrıldım.

Bana kimse seninle örgütsel ilişkimizi kesiyoruz demedi, ben de istifa etmedim ama epey bir zaman kimse ilişki kurmadı. Ben de bir örgütüm vardı, bana diyecek bir şeyleri var mı, deme ihtiyacı duymadım. Bu şekilde kopmuş oldum.

Kurtuluş'un ideolojik anlamda Türkiye sosyalist hareketi içerisinde en donanımlı örgüt olduğunu ve Türkiye sosyalist hareketine ideolojik anlamda birçok şey kattığını da düşünüyorum. Yeniden başlasam yine aynı çizgiden başlarım. İdeolojik zemin açısından hiçbir sorunum olmamakla birlikte, bu ideolojik zemini yaratan önderliğin nasıl bu hale düştüğünü sorguluyorum.
7 Haziran 2015 seçimleri öncesinde 78'liler Girişimi temsilcisi olarak HDP'nin 1. İl Kongresi'nde il yöneticisi seçildim. Halen HDP'deyim ve Maltepe İlçe Eşbaşkanı'yım.

KURTULUŞ

KİTLE PROPAGANDASI ve
AJİTASYONUNUN ÖNEMLİ SİLAHI
KOLLEKTİF BİR ÇABAYLA
GERÇEKLEŞTİRİLECEK
KİTLE YAYIN ORGANIDIR

●

OLİGARŞİNİN BASKILARI ARTIYOR

●

ANTİ-FAŞİST EYLEM BİRLİĞİ
KONUSUNDA
YANLIŞ BİR BAKIŞ

●

FAŞİZM ÜZERİNE
NOTLAR
(IV)

●

TEKELCİ KAPİTALİZMDE
DEVLETİN ROLÜ
Oskar Lange

KASIM 1977

18

KADİR AKIN

Görüşenler: Erdoğan İren, Füsun Kurtdişoğlu, Gönül Sevindir

Görüşme Tarihi: Şubat 2016

Büyüdüğüm aile ortamında siyaset çok konuşulurdu

Kendini tanıtır mısın?

15 Kasım 1957 Kocaeli'de doğdum. Babam subay, annem ev kadınıydı. İki kız kardeşten sonra gelen son çocuktum. 1960 yılında gerçekleşen 27 Mayıs askeri darbesinde babam yarbay rütbesindeyken ordudan tasfiye edilenlerin arasında yer alınca önce Ankara, sonra da Çanakkale'nin Biga ilçesine yerleşmişiz. Devlet tasfiye etse bile kadrolarını işsiz bırakmamış, hiç bilmediği bir alan olmasına rağmen, kredi de vererek babamın Petrol Ofisi bayisi açmasını sağlamıştı. Hatta Çanakkale'deki askeri radarın petrol ihtiyacını da uzun süre babamın şirketi tedarik etmişti.

Annem on yedi yaşında evlendirilmiş ve otoriter bir kayınvalide yanında "büyümüş", becerikli bir kadındı. Babamın babası da asker kökenliymiş. Babaannem hep Girit hikayeleri anlatır ve çok iyi yemek yapardı. Annesinin oradan geldiğini söylerdi ama ne zaman gelmiş, bilinmiyordu.

Büyüdüğüm aile ortamı siyasetin çok konuşulduğu bir yerdi. Çünkü ilkokula başladığımda babam, Biga Adalet Partisi İlçe Başkanı'ydı. Ankara'dan gelen partililer ve milletvekillerinin bir kısmı bazen bizim evde misafir edilirdi. Zihnimde iz bırakan isim Sadettin Bilgiç oldu, sanırım o daha fazla geldi bize. İlçenin ileri gelenleriyle de sürekli bir görüşme hali vardı.

Babam ilçe başkanıyken dönemin milletvekili seçimlerinde milletvekili aday adayı oldu. Çanakkale'de avukatlık yapan Rafet Sezgin de adaydı. O dönem aralarında problem çıktığını hatırlıyorum. Sonra Rafet Sezgin milletvekili seçildi, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı olarak kabineye girdi. Daha sonra da babamla araları iyice açıldı; dolayısıyla babamın da partiyle arası açıldı ve ekonomik durumu da hızla bozuldu. Biga'da ne var ne yok satıp İstanbul'a geldik. Yarımca'da bulunan Petkim Petro-Kimya Tesisleri henüz yeni kurulmuştu ve babam Petkim'in İstanbul irtibat bürosunda göreve başladı.

İstanbul'a geldiğimiz tarih, yani 1968, üniversitelerde olayların olduğu, gösterilerin başladığı yıllardı. Ben Beyazıt İlkokulu'na İstanbul Üniversitesi Merkez Bina'sının içinden geçip Süleymaniye'ye açılan kapıdan çıkarak ulaşırdım. Dolayısıyla hem üniversitenin içinde hem de meydandaki birçok olaya, gösteriye tanık oldum. Eh, o yaştaki biri için bütün olan biten heyecan verici ve maceralıydı. Evimizin karşısında Üniversite Kıraathanesi isminde çok büyük bir kahve vardı ve olaylara müdahale etmek için gelen, o dönem "Toplum Polisi" adı verilen polisler orada oturur, çay içerdi. Geldikleri arabaları da yan sokaklara park ederlerdi. Arabaların sağı ve solu açık olduğu ve kasalarla dağıtım yapan meşrubat arabalarına benzedikleri için de "Fruko" diye adlandırılırdı.

Tabii benim için çok önemli olan bir başka olay da 1969 yılında, Taylan Özgür'ün bizim evimizin önünde öldürülmüş olmasıdır. Taylan Özgür savunmasız yerde yatarken ona kurşun sıkan polisin yüzünü ve o olayı hiç unutmadım. Devrimci olmamda bunun önemli bir etkisi olduğu kanaatindeyim.

15-16 Haziran olayları sırasında ben ilkokul bitirme sınavlarına giriyordum. Okul idaresi, sınavlar bittiği halde benimle birlikte bir kaç kişiyi, Beyazıt Meydanı'na çok yakın oturuyoruz diye, bırakmadı. Okulda mahsur kalmıştık. Epey bir saat sonra ve karakoldan gelen bir ciple bekçiler, geç saatte, bizi evlere dağıtmıştı.

Beyazıt İlkokulu'nu bitirdikten sonra Vefa Ortaokulu ve Vefa Lisesi'ne devam ettim. 1975'in Ekim, Kasım aylarında Vefa Lisesi'nde okurken politik bir hareketlilik içinde buldum kendimi.

O dönemde sosyal yaşam nasıldı?

Ailem küçük burjuva demesek de o alışkanlıklara sahip bir aileydi. Orduevlerine gidilir, yazları tatile çıkılır, İstanbul'da o tarihlerde epey çok olan plajlara gidilir falan. Haftada en az bir gün evde rakı sofrası kurulur, arada annem ve halam ut çalardı. İstanbul'da o tarihlerde sayılı olan sanat müziği sanatçılarının sahne aldığı mekanlara giderlerdi. Çocukluğumu küçük bir kasabada geçirmiştim. Çok güzel, keyifli bir çocukluktu. Tabii İstanbul'un orta yerinde mahalle arkadaşlığı kurmakta zorlandım biraz. Evde kitap okumaya da bu dönemde başladım. Bir de eve kimin getirdiğini bilmediğim, içinde renkli resimlerinde olduğu on iki ciltlik "Keşifler ve İcatlar Ansiklopedisi" vardı. İlkokula başlamadan resimlerine bakarak karıştırdığım o ansiklopedi, sonra benim elimde lime lime oldu. Her sayfasına kaç kez baktım bilmiyorum. Kıtaları dolaştım, farklı insanlar tanıdım, icatların içine daldım. Gerçekten onu karıştırmayı çok seviyordum.
Boks yapmaya çalışmıştım okul takımında. Üçüncü derste hocam "Evladım senden boksör olmaz, zaten gözlük de kullanıyorsun" dedi. Basketbol ile de biraz ilgilendim ama en uzun yapabildiğim spor atletizmdi. Bir ara flüt çalmaya da merak saldım ne var ki bu merak da uzun sürmedi.
MHP'li olan büyük dayım kitap okumamda ve sosyalleşmemde çok etkili oldu. Fakat adamcağız büyük hayal kırıklığı yaşadı. Onun o kadar emeği ve çabasına rağmen onun görüşünü paylaşmadığım gibi nefret ettiği komünizme gönül vermiştim. Üç, dört yaz üst üste Bayramoğlu'ndaki Basın İlan Kurumu'nun yazlık kampında yanında kaldım. Bahri Savcı, Tarık Buğra dayımın masasından eksik olmazdı. Dayım şairdi zaten, iki-üç tane kitabı var. Aydınlar Ocağı kurucularındandı, bir edebiyat dergisi çıkartıyorlardı. Çok geniş bir kitaplığı vardı. Erol Toy'un "İmparator" kitabını onun kitaplığından alarak okumuştum. Kitap beni çok etkilemişti. Ama Aziz Nesin'i de ilk kez Bayramoğlu'nda gördüm.

İstanbul'un sokakları, devrimci abiler, yeni teşkilatlar

Lise yıllarında gruplaşmalarla ilgili aklında kalan izlenimlerin var mı?

Vefa Lisesi üniversiteler bölgesine çok yakın olan Şehzadebaşı'ndaydı. 1974 yılının sonuna doğru bir gösteriye tanık olduk. Bir grup devrimci, sloganlar atarak lisenin önünden geçerken biz de bahçede toplanıp onları alkışlamıştık. Benim ilk politik eylemim, Ecevit'in İstanbul Taksim'de yaptığı mitinge katılmak oldu. Cumhuriyet Halk Partisi'nde Ecevit'in İnönü'ye karşı genel başkanlığı elde etmesi ve ülkeye yeni bir söylemin, yeni bir havanın dalga dalga yayılması, birçok genç gibi beni de etkiliyordu. Benim ve benim kuşağımdaki bir sürü insan için geçerli olan hızlı bir geçiş bir süreci yaşanıyordu. İki ay kadar CHP'ye sempati, dört ay kadar Ecevit'e beğeni, sonra birden sosyalistsiniz. Benim için de öyle oldu. "Kıbrıs Barış Harekâtı" denen savaş 1974'te olmuştu. Ben o tarihlerde milliyetçi duygular içindeyim, hatta beni de askere alsınlar düşüncesindeyim ama bir yıl sonra bambaşka bir insan olmuştum. Değişim hızlı oldu. Vefa Lisesi'ndeki ilk sosyalist öğrencilerden biriydim. Lise ikide sınıfımda solcu bir arkadaşım vardı, epey bir süre aynı sırayı paylaştık. O bir derneğe gittiğinden söz etti. Dört-beş aydır gidiyormuş. İstanbul Devrimci Ortaöğrenim Derneği (İDÖD) imiş adı. Aksaray'da eski İSKİ binasının orada, balık pazarına yakın bir binanın üçüncü ya da dördüncü katında bir yerdi. "İstersen sen de gel, arkadaşlar var orada, tanışırsın" dedi. Ben çok heyecanlandım. Hatırlıyorum, takım elbise giymiştim giderken. Ama gidince gördüm ki -artık ne bekliyorsam- benim yaşımda genç kadınlar ve erkekler gayet normal bir şekilde odalara giriyor, çıkıyorlar ama dilleri bana çok yabancı. Nece konuşuyor bunlar falan demeye başladım bir süre sonra. Revizyonizm, oportünizm falan gibi laflar geçiyor. Lenin'in, Marx'ın kitapları üzerine konuşuyorlar ama odada başka biri varmış, yokmuş, umurlarında değil. Çok canlılar, çok hızla geçiyor zaman ama benimle kimse ilgilenmedi. Epey bir süre sonra beni derneğe götüren Doğan, bizim liseden olduğunu söylediği birisiyle tanıştırdı beni. Sonra ben o derneğe birkaç defa daha gittim ve İDÖD'ün çıkarttığı pullamaları okulun tuvaletine, kantinine, mahalle aralarına yapıştırmaya başladık. Kendimi İDÖD'lü olarak tanımlıyor ve bu ilişkiyi beni derneğe götüren sınıf arkadaşım Doğan Özzümrüt'le sürdürüyordum. Daha sonraları yollarımızın ayrıldığı Doğan Özzümrüt, MLSPB kurucuları

arasında yer aldı. 1982 yılında Maltepe'deki bir evde çıkan çatışma sonrası vurularak öldürüldü. Ölmeden bir hafta önce, Gedikpaşa'da o tarihlerde hâlâ bulunan Azak Sineması'nın önünde karşılaşmış, göz ucuyla selamlaşmıştık. İkimiz de aynı yere ve saate randevu vermişiz meğer. Doğan Özgümrük'ü hep sırada, yan yana oturduğumuz haliyle hatırlıyorum. Henüz ikimizin de bıyıkları yeni terliyordu.

Babam bu arada iş değişikliği yaptı ve biz, Beyazıt'tan büyük dayımın yaşadığı mahalle olan Çiçekçi'ye taşındık. Ben de zaten lise ikide çaktığım için Üsküdar'daki Paşakapısı Lisesi'nde lise ikiyi tekrar okumak üzere kaydımı aldım. O yıl öyle geçti ve Üsküdar'da İDÖD'le ilişkilerimi Kadıköy büro üzerinden sürdürdüm. Kadıköy'de lise önlerinde bildiri dağıtıyor, afiş asıyorduk. *Devrimci Gençlik* dergisinin ilk sayısı çıkmıştı. Bu ilk sayıyı birkaç arkadaşla birlikte kırk kadar tane alıp liseye götürdüğümüzü ve dağıttığımızı biliyorum.

Cepheciler (THKP-C) ve Orducular (THKO) arasında bir tartışma olduğunu, mahallede bir derneğimizin olduğunu ve birkaç ay içerisinde öğrenmiştim. Sovyet Rusya'ya sosyal emperyalist denmesi kulağa hoş geliyordu, üstelik Deniz Gezmiş'e de Çiçekçili olduğu için sempati duyuyorduk. Ailesi ve kardeşleri orada oturuyordu ama Mahir Çayan'ın "Kesintisizler"i, politikleşmiş askeri savaş stratejisi gibi yazılarını okumaya ve üzerine tartışmaya başlayınca etkilenmeye ve hızla politikleşmeye başladım. Cephe içinde de sosyal emperyalizm teorisini kabul edenler vardı ama ben yolumu arkadaşlarımla birlikte çiziyordum artık.

Yeni geldiğin mahalle ve okulda gruplaşmalar var mıydı?

Okulda devrimcilerin ezici bir üstünlüğü vardı. Hem okul hem de mahallede, benim kuşağımda olanların çoğu, benim pozisyonumdaydı aslında. En eskisinin bir yıllık siyasi geçmişi vardı. Lisede de Cepheciler ve Orducular diye saflaştık. Bir süre sonra *Devrimci Gençlik* dergisi etrafında olanlar ve Halkın Kurtuluşu etrafında olanlar diye iki ana kümeye ayrılmıştık. Az sayıda TİKKO'cu arkadaş da vardı ama esas küme böyleydi.

Enteresan olan liseden daha çok mahalledeki ilişkilerdi. Çünkü mahallede 68 kuşağından ağabeylerin açtığı bir dernek vardı. Adı Çiçekçi Kültür ve Tanıtma Derneği. Biz de oraya gidip geliyorduk. İçinde TİP'liler, TSİP'liler ve Doktorcular da vardı. Derneğe herkes geliyordu. O tarihte İstanbul'da tanınmış öğrenci liderlerinin hemen hepsi, bir dolayımla bu derneğe geliyordu.

Üst katta büyük bir salonu vardı. Çok güzeldi derneğimiz. Karlıkbayırı'nda, denize nazır, bahçe içinde eski bir paşa konağı; üst kattaki oda altmış yetmiş kişi alıyordu. Alt katta ise birkaç tane oda ve geniş bir salonunun bulduğunu hatırlıyorum. Orta kat biraz metruktu ama geniş bir bahçesi vardı ve biz o bahçede top oynuyorduk. Dolayısıyla derneğin bahçesinde hem mahalle arkadaşlığı hem de devrimci arkadaşlık sürüyordu. Derneğin çayını demlemek, derneği açık tutmak için nöbet çizelgesi vardı ve ben de artık orada nöbet tutuyordum. Yaşları bizden epey büyük olan bir takım ağabeyler vardı ve bir süre sonra sol içerisindeki tartışmalar oraya da yansıdı. Birkaç gerilimli olaya tanık olduk. Bülent Uluer bir gün birkaç kişiyle derneğe gelmiş ve alt salonda çok ciddi bir tartışma olmuştu. Tartışma esnasında Bülent, "Tartışmayı böyle sürdüremeyiz, herkesin üstü başı dolu" diyerek tartışmayı sonlandırmıştı.

Ben Cepheciler içindeydim ama saflaşma çok hızla oldu ve bütün bu anlattığım olaylar beş altı ay içerisinde olup bitti. Bir süre sonra solun kendi arasında sosyal emperyalizm meselesinden kaynaklanan bir gerilimin Ankara'da kavga konusu haline geldiğini, Cepheci olan Kaçarcıların, Halkın Kurtuluşu'nun elinde olan Siyasal Yurdu'nu bastığı, Kaçaroğlu ve etrafındaki insanların Halkın Kurtuluşu ekibine "iyi bir ders verdiği" bütün Cephe taraftarları arasında konuşuluyordu. Bu arada mahallede aralarında liseden tanımadığım kişilerin de olduğu bir başka arkadaş grubu içinde buldum kendimi. Bunlar derneğe de gelip gidiyor ama Çiçekçi'nin girişinde bulunan pasaja da takılıyordu. Orada kasetçi ve plakçı dükkânı vardı. Onun arka tarafında elektrik tamiri, korniş takma işlerinin yapıldığı küçük bir oda vardı. Orası mahalleli arkadaşlarımla buluştuğum, konuştuğum bir mekân haline geldi. Onlar bana lisedekilerden daha yakın geliyordu. Plakçı dükkanını işleten Dursun Fırtına ve onun kardeşi İTÜ'de okuyan Volkan Fırtına'dan söz etmemek olmaz. Dursun ağabeyimizdi o zaman. Sigaraya yeni başlıyorduk, o icabında bir paket çıkartıp bize veriyordu. Biz bazen o dükkânda duruyorduk. Kasetçilik mühim bir işti. O dönemin unutulmaz şarkıları vardı. Nilüfer'i, Seyyal Taner'i arada da Ruhi Su'yu döndüre döndüre çalardık. Dursun'un bir kardeşi olduğunu; kardeşinin THKP-C davasından yattığını, Ankara Siyasal'a devam ettiğini ve onun isminin de Doğan olduğunu öğrendik. Bir süre sonra da tanıştık. Çok mutlu olmuştuk onu tanımaktan. Mahalledeki ekibim; Haluk, Laz Mustafa, Bülent, Kenan, Alp, Cüneyt ve ekibe ayrı zamanlar da dahil olduğum, üniversiteye yeni başlamış Arif'ti. Hemen sonraları Cengiz ve Mustafa Yeşim de katıldı aramıza ama onlar, bir başka alanda

"uzmanlık" larını geliştirmek üzere ayrıldı. Mücahit, Sedat, Zeki, Abdi, Yavuz, Yaşar, Güzel Osman, Selahattin, Işıl ve birçok arkadaşımız vardı ekipte. Bugün aramızda olmayan her iki Orhan'ı da anıyorum burada. Bütün bunlar sekiz dokuz ay içerisinde oldu. Biz bir süre sonra Doğan Fırtına'nın Ankara'da Halkın Kurtuluşu'nu "hizaya sokan" Kaçarcılardan olduğunu ve onların "Yol Ayrımı" isimli bir broşür yayınladıklarını, THKP-C'ye de eleştirel kimi yaklaşımları olduğunu öğrenecektik.

Pasajımızda terzi Ramiz ve berber Mustafa vardı. Berber Mustafa solcuydu ve bütün "Yol Ayrımı" broşürleri onun dolaplarının içinden bütün İstanbul'a ve çevresine dağıldı. İstanbul'da "Kaçarcılar" denilen şey, aslında Çiçekçi'de bu pasajda, pasajın üstündeki Esat ile Leman Fırtına'nın evlerinde ve Çiçekçi'deki değişik evlerde başladı ve gelişti. Kurtuluş adını da 1976 Haziran'ında çıkan *Kurtuluş Sosyalist Dergi* ile aldık.

1976 yılının Haziran'ında *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'nin ilk sayısı yayınlandı. Bu arada biz artık Kaçaroğlu'nu tanıyor, onun vasıtasıyla diğer önde duranların ismini de biliyorduk. Çünkü artık İstanbul'a gelen herkes Leman ile Esat Fırtına'nın evlerine geliyordu. Ama bazı günler eve giriş yasaktı. Leman Teyze'nin konken günüydü o gün ve biz eve girilmeyeceğini bilirdik. Burada saygı ve sevgiyle anıyorum Leman Teyze'yi, çok yemeğini yedik, evinde çok kaldık. Daha sonra 12 Eylül askeri darbesiyle birlikte o, bütün devrimcilerin annesi oldu.

Kaçaroğlu ile akın akın görüşmeye geliyordu insanlar, biz de mihmandarlık yapıyorduk. Çünkü Kaçaroğlu artık bizim vasıtamızla Çiçekçi'nin değişik evlerinde de kalıyordu. Birçok görüşmede bulundum. O zaman çok önemli geliyordu bize. Aslında bu gün o görüşmelere baktığımda, Kaçaroğlu'nun anlatımlarında derin tahlil ve analizler yoktu. Tamam, THKP-C eleştirisinden söz ediyor, politikleşmiş askeri savaş stratejisi tezine genel bir eleştiri getiriyor, işçi sınıfı mücadelesinden ve modern sanayi proletaryasının öneminden söz ediyordu; ama konuşmanın çok büyük bir bölümünü bu konu teşkil etmiyordu. Zaten gelenlerin çoğu da bunları sormuyordu. O, *Devrimci Gençlik* dergisini çıkartanlarla olan ayrışmayı anlatıyordu. Halkın Kurtuluşçularının yurdunu nasıl bastığını, Cephe'nin devamcısı olduklarını ve Mahir Çayan'la kurdukları ilişkileri anlatıyordu. Laf "inkârcılık" yakıştırmasına gelince de sinirleniyor, konuşmasını genellikle ayağa kalkarak sürdürüyordu. O tarihlerde üniversitede militan mücadelenin içinde sivrilmiş isimler; Hüseyin Soylu, Faruk Şahin ve Seyfi Öngider'di. Daha sonraki süreçte Devrimci Öğrenci-

ler Birliği (DÖB) başkanlığı da yapan Ahmet Kaya ve onlarca isim öne çıkacaktı. Kaçaroğlu ile görüşmeye gelip de Kurtuluşçu olmadan giden çok enderdir. Belki de öyle olmaya karar vermişler ama herkesin göremediği, merak ettiği, nam salmış birisiyle görüşüp bunu tescillemek istiyorlardı. Biz ise onunla aynı evde kalıyorduk, onunla muhabbet içinde olan bir çevreydik. Çiçekçi'deki yedi sekiz kişilik ekip, 1976 yılı sonbaharında birden yetmiş seksen kişiye ulaştı. Mahallede lumpenlikten gelen, değişik liselerde okuyan ve üniversiteye giden bir sürü solcu arkadaşın hızla Kurtuluşçu olduğunu söyleyebilirim. Buradaki temel neden; Çiçekçi'nin okullar bölgesinin ortasında olmasıydı. Hem Kadıköy merkeze, hem de Üsküdar'a eşit mesafede, Harem de bulunan otogara yakın, Veteriner Fakültesi, Yüksek Meslek Lisesi, Haydarpaşa Lisesi, Üsküdar Lisesi, Bağlarbaşı Lisesi gibi bir dizi lisenin; yüksekokul ve birkaç üniversitenin tam ortasında olan bir yerdi. O yıllarda başlayan ve hemen sonra çok şiddetlenecek bir anti-faşist mücadele, her alanda sürüyordu. Her yerden gelip bizi buluyorlardı "Abi faşistler geldi bizi korur musunuz?", "Abi bildiri dağıtacağız bize yardım eder misiniz?" diye. Altı yedi kişiydik ve o günün teçhizatı neyse ona sahiptik. İçimizde kavgadan anlayan, gerçekten gözü kara arkadaşlar vardı. Bu durumdan herhalde en çok Kaçaroğlu mutlu oluyordu. Akşamları ilişkilerimizin yeni olduğu insanların evlerine gidiyorduk ve onlar da her gece de bizi evlerine alıyordu. Ben ise bazı akşamlarımı, evi bizim eve çok yakın olan Ariflerde geçiriyordum. Genel olarak olan biten üzerine konuşuyor, laflıyorduk. Bölge değiştirsem de devam eden bu durum, elbette son derece titiz olan ve eve pek kimseyi almayan Saffet Hanım'ın hoşgörüsüyle sürüyordu. Gerçi evin kapısında elinde sabunlu bezle bekler, "Dön bakayım arkanı" deyip pantolonumun oturacağım yerlere denk gelen yerlerini bir güzel silerdi. Zaman zaman Arif'le muhabbetlerimize de karışır, bize takılırdı. Bizim çok kahrımızı çekti Saffet Ana. Onu da sevgiyle anıyorum.

Çiçekci Mahallesi ve İstanbul'da Kurtuluş

Mahalle çalışması yapılıyor muydu? Ne tür etkinlikleriniz oluyordu?

Bir süre sonra yapının organlı bir faaliyet olup olmamasına dair tartışma başladı. Tamam, bir sorumlumuz vardı başımızda. Uzun bir süre bu işi, geçenlerde kaybettiğimiz, Ali Çetin yaptı ama bu böyle gidemezdi. İlk komiteyi o

tarihte kurduk sanıyorum. Haftanın en az bir gecesi yazılamaya çıkılıyordu. Bir süre sonra yazacak duvar kalmayınca o duvarlar gene bizim tarafımızdan beyaza boyanır, güncel sloganları duvarlara yeniden yazardık. Bu artık rutin bir işti. Bir de tabii mahallenin sınırlarını zorluyor, başka mahallelere doğru yayılıyorduk. Göztepe'de Ali Küçük ve arkadaşlarının bize katıldığını duymuştuk, Pendik'te ilişkiler vardı. Afişler geliyor, onları yapıştırıyorduk. O tarihte artık sadece Çiçekçi ve Üsküdar'da değil, Ümraniye'ye kadar uzanan bir hat üzerinde ama esas gücünü Çiçekçi ve çevresinden alan otuz kırk kişilik bir ekiple yapılıyordu afişlemeler. Bu iş de hep gece yapılıyordu. Eskiden Üsküdar'la Harem otogarı arasında şimdi bulunan sahil yolu yoktu, kayalıktı orası. Oralarda toplanılır bir ya da birkaç minübüsle Ümraniye fabrikalar bölgesine gidilir ve afişleme orada bitirilirdi. İşçi sınıfı içinde mücade ve örgütlenme konusu giderek ağırlık kazanıyordu. Sabah 4.00-5.00 gibi biterdi afişleme. Sonra bir arkadaşımız en yakın fırına gider, fırından yeni çıkmış ekmek ve tereyağı alıp gelirdi. Gün ağarırken Kızkulesi'ne bakarak yerdik o tereyağlı ekmekleri.

Bu kadar genç insan için heyecanlı olan ve onları motive eden en önemli şey, bir başka dünya hayali olduğu kadar anti-faşist mücadeleydi de. Bunu kabul etmek lazım. O tarihte Çiçekçi'de var olan bu genç potansiyel; İstanbul Üniversitesi Merkez Bina'sının önünde sabahın köründe faşist saldırılara karşı, üniversiteye topluca giden öğrenciler için koruma nöbeti tutuyor; Gebze'de fabrika örgütlenmesi için sabah vardiyasında bildiri dağıtımı gerçekleştiriyordu. Ayrıca Göztepe'den, Pendik'ten, Boğaz hattından bize yeni katılanlarla kurulan ilişkileri takip etmeye ve gazete dağıtım ağının örülmesine kadar bir sürü işi yapıyordu. Kendi mahallemizde de faaliyet sürüyordu bir yandan. O günün rekabetçi anlayışı içinde çevremizde zıtlaştığınız hangi grup varsa tartışmalarda kullanmak üzere onların argümanlarına ulaşıyor, onları okuyorduk. Ben daha çok roman ve dergi okuyordum ilk başlarda. Çok meraklı değildim teorik kitapları okumaya, Arif meraklıydı. O üniversiteye gidiyordu, okulunda başka gruplar vardı. Onlarla tartışma sürdürmesi gerekti ama bizim öyle bir sorumluluğumuz yoktu. Ama örgütlenme konusu, gazete dağıtım ağı konuları önümüze gelince, Lenin'in "Ne Yapmalı" ve "Nereden Başlamalı" kitapları elimizden düşmez oldu.

Kuzguncuk'ta düzenli eğitim çalışmasına başlamadan önce, gene Çiçekçi'deki dernekte, bir grup arkadaşa, İstanbul'da az sayıda olan ve yaşça bizden büyük üniversiteliler eğitim vermişti. Dursun Kırbaş'ı hatırlıyorum me-

sela. O Cerrahpaşa'da okuyordu, diyalektik materyalizm gibi konularda birkaç defa eğitime gelmişti. Kurtuluşçular İstanbul'da bir yıl içinde hızla örgütlendi. Sanıyorum bütün örgütler için 1976-77 arası büyüme ve atılım yılı oldu. Şimdi geriye dönüp bakınca o muazzam potansiyelin, birbiriyle rekabet içindeki parçalı örgütler arasında heba olduğunu görebiliyorsunuz. Zeki Erginbay'la da ilk kez Çiçekçi'de karşılaşmıştık. Hem İTÜ'de hem de İnşaat Mühendisleri Odası'nda büyük bir alan açmıştı katılımıyla, bunu hissediyorduk. Bütün bunlar bir yıl içerisinde oldu, bitti.

1976 Haziran'ında *Kurtuluş Sosyalist Dergi* yayına başladı. Derginin çıkışından bir ay önce, ilk kez Taksim'de yapılan kitlesel 1 Mayıs'a, Kurtuluş herhangi bir pankart açmadan katıldı. Ankara'dan bir otobüs üniversiteli ve İstanbul'dan da yirmi, otuz civarında Kurtuluşçu olarak biz, Genel-İş pankartının arkasında Dolmabahçe'den Taksim'e yürüdük. Bir yıl sonraki 1977 1 Mayıs'ını da biliyorsunuz: Binlerce insanın katıldığı bir kortej, Kurtuluş pankartının arkasında yürümüştü Saraçhane'de. Bir yıl içindeki değişimin çok çarpıcı bir örneğidir bu tablo.

Sürdürdüğünüz faaliyette kadın arkadaşlar var mıydı? Varsa ne tür görevler alıyorlardı?

İlk dönemde yoktu fakat hareket popülize olmaya başlayınca, yani en azından biz biraz daha yaygın bir çevreye ulaşmaya başladığımızda, liselerden genç kadınlar da bize katılmaya başladı. Daha sonraki zaman diliminde sayıları hızla artacaktı. Kadın arkadaşlar anti-faşist mücadele içerisinde, silah getir götür işlerini yapıyorlardı daha çok. Kuşkusuz üniversitelerde durum biraz daha başkaydı. Ama dünya erkek dünyasıydı açıkçası. O erkek dünyasının içinde bir kadının kendini var edebilmesi de çok zordu. Özellikle mahalle çalışması içinde lümpen orijinli epey arkadaşımız vardı. Ben bazen onların tarzından ve dilinden rahatsızlık duyduğumu söyleyebilirim. Kadın arkadaşların rahatsızlık duymaması mümkün değil ama gerçekten çevre böyleydi. Bizden yaşça büyük olanlara baktığımızda, onların sevgilileri vardı. Duyar, bilirdik. İlhami Aras'ın, Mahir Sayın'ın evli; kimi başka ağabeylerimizin de evli ya da sevgilileri olduğunu bilirdik. Ama nihayetinde biz de on yedi on dokuz yaş aralığındayız. Genç kadınlarla yakınlık kurmayı eminim hepimiz isterdik ama bunun bir zaaf olduğu gibi bir saçma düşünce de egemendi aramızda. O dönem yaygın olan eril dildi ve dolayısıyla vurdulu kırdılı bir hayat sürdüren Çi-

çekçililer içerisinde, kadınlara pek yer biçilmiyordu. Daha sonraları, benim artık bölgeden ayrılmama yakın yıllarda, liseli genç kadın arkadaşlarımız da mücadele içerisinde yer almaya başladı. Aysel, Muazzez ve Süreyya aklımda kalanlar. Betül, Zeynep ve Yıldız cezaevinde de kalmıştı.

Çiçekçi'deki dernekte kültürel faaliyetleriniz oluyor muydu?

Oluyordu diyemem. O mahallede kurulu bir dernekti ama mahalleye değil, İstanbul'un bütününe hitap eden bir yanı vardı. Üniversitelerde okuyanların gelip gittikleri bir yerdi ve Çiçekçi'ye dair bir mahalle çalışması yapılmıyordu. Zaman zaman tiyatro, folklor ve kursları oluyordu. Gelire ihtiyaç olduğu için de birkaç defa gece yapıldı. Tabii bir taraftan da bu kadar farklı grubun alttan alta çekiştirdiği bir dernekti. Zaten 1977 yılı başlarında da tamamen Kurtuluşçuların eline geçti.

Doğancılar'da bir Halkevi vardı, eski bir binaydı ve oldukça büyüktü. Orada sosyal aktivite daha fazlaydı. Halkın Kurtuluşçusu arkadaşlarımız onu iyi beceriyordu. Doğancılar'daki Halkevi, Halkın Kurtuluşu'nun elindeydi, kısmen de Halkın Yolu'ndan arkadaşlar vardı. Onlarla tabii ki çekişme içindeydik. Daha sonraki yıllar içinde Sanatçılar Birliği'nin kurulduğunu ve üniversiteliler içinde bu alanda çalışmalar olduğunu biliyorum. Merhaba Tiyatro Topluluğu'nu ve İbrahim Karakaş'ı da anmsamadan ve anmadan geçmemek gerek. O tarihlerde Günay Akarsu'yu da hatırlıyorum. Merhaba Tiyatro Topluluğu'nun kurulmasında çok emeği geçenlerdi. Sonraları onunla ilgili bir yazı okumuştum. Ne kadar çok değerli insan varmış etrafımızda.

Kurtuluş Sosyalist Dergi çıktığında, Kaçaroğlu gelip dergiye yardımcı olacak birisini aradıklarını söyledi. Ziya Sümer yayın sorumlusu olarak İstanbul'a gelmiş, "Dergi çıkartılacak, tashih yapılacak, matbaaya götürülecek, alınacak ve paketlenecek. Yardımcı lazım" dediler, beni göze kestirdikleri belliydi. Daha önce iki yaz üst üste bir yayınevinde çalışmıştım. Üstelik bizim "gözü kara" ekibin içinde bu görevi kimse kabul etmezdi. Bir yıl *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'de çalıştım. Elbette yoldaşlık ilişkileri içerisinde... Aramızda yaş farkı olsa da Ziya Sümer'le aramızda "kalfalık çıraklık" gibi ilişkiler yoktu. Yayında çalıştığım ve belli bir disiplin içerisinde olmam gerektiği için "olaylara karışma, bir şey taşıma" derlerdi. Bu durum, anti-faşist mücadelenin hızla yayıldığı koşullarda bu çatışmanın ortasında olan mahalledeki arkadaşlarının bana takılmasını da beraberinde getirdi. "Kitapçı" oldun sen zaten demeye başladılar. On ay sonra Kaçaroğlu'na yalvar yakar kendimi zorla

yayından aldırdım, mahalleye geçtim. Geçtiğimin ertesi günü de anti-faşist mücadelenin içinde buldum kendimi ve arkadaşların gözünde durumu kurtardım...

1976-77 yıllarındaki gençlik örgütlenmelerine yönelik izlenimlerin neler? Ne tür bir yapılanma vardı?

Çiçekçi'deki faaliyet için bir gençlik çalışması sürdürüldüğünden söz edemeyiz. Çünkü çok az sayıda üniversiteli ama çoğunluğu mahalleli ve liseliden oluşuyordu. Daha çok anti-faşist mücadelede üzerlerine rol düşmüş ve sadece kendi mahallelerine değil Kurtuluş'un İstanbul'da örgütlenmeye çalıştığı her alana müdahale eden, her tarafa çağırılan bir ekipti o. Tabii sonra örgüt olmaya doğru ilerlenmeye başlanınca o ekipten eleğin üstünde kalanlar, örgütün hiyerarşisi içerisinde değişik yerlere dağıtılmaya, çeşitli uzmanlıklara ayrılmaya başladı. Artık organlı bir faaliyet sürdürülmeye çalışılıyordu. 1978-79 yıllarında daha çok Dev-Lis üzerinden bir faaliyet sürdürülmeye başlandı sanıyorum. Dev-Lis'te önceleri TEP, Emeğin Birliği ve kimi bağımsız arkadaşlarla birlikte çoğulcu bir yapı vardı. Bizim değildi yani. Epey bir süre o özelliğini korudu ama tekçi ve sekter anlayışla nereye kadar gidebilirdi. Gitmedi tabii ve Kurtuluşçular ele geçirdi Dev-Lis'i. Antalya'dan Metin, Macit ve Berkut bu alanda çalışmaya geldiler. O günün sosyalizm anlayışı içerisinde bu anlaşılabilirse de Dev-Lis'in ilk kurucuları yok sayılarak Kurtuluşçulara mal edilmesi doğru olmaz. Kaldı ki 1968 yılına kadar uzanan bir geçmişi de vardı Dev-Lis'in.

Bu arada düzenli eğitim çalışmaları başladı. Çiçekçi'de işin en önünde olan yedi sekiz kişinin eğitim görmesine karar verildi. Biz de talep etmiş olabiliriz. O zaman Kuzguncuk Kültür Derneği Kurtuluşçuların elindeydi. Küçük ama sevimli bir dernekti. Yerel ilişkilerin yanı sıra, kimi işçi ilişkileri de vardı. Kuzguncuk Karakolu'nun hemen yanında bulunan derneği genellikle "Topal" Halit açıyor, hazır ediyordu. Onu da saygıyla anıyorum. Şimdi *Cumhuriyet* gazetesi yazarı olan Ergin Yıldızoğlu, o tarihlerde Boğaziçi'nde okuyor ve orada oturuyordu. İstanbul'daki bir kaç eğitimcimizden biriydi. Onunla eğitim çalışmalarına başladık. "Heybeniz boş, bir gün lazım olur. Ona elinizi attığınızda boş çıkarsa olmaz, koştur koştur nereye kadar. Okumanız lazım." diye bizi ciddi biçimde uyarmıştı. Sonra biz başladık klasik diye tabir edilen kitapları okumaya ve değişik meseleler üzerine tartışmaya. O kitapları okumaya ve eğitim almaya çalıştık ama bunlar genellikle kesintiye uğruyor,

sonra yeniden başa dönüyorduk. Hayat bizden o kadar çok şey bekliyordu ki, kitap okumaya çok vaktimiz olmuyordu açıkçası.

Kuzguncuk, Üsküdar yolu üzerinden gidilebilen bir yer olduğu için ya topluca gidiyor bazen de Bağlarbaşı'ndan aşağı yürüyorduk. Bir gün Kuzguncuk'tan tek başıma Çiçekçi'ye dönerken Kadıköy dolmuşunun en arka koltuğunda tek kişilik yer olduğunu görüp hızlıca içeriye girip oturdum. Ama aynı anda, benim kapattığım kapıyı bir başka birinin açmaya çalıştığını gördüm. Kapıyı açmaya çalışanı tanımıştım. Üsküdar'dan liseli bir faşistti. Bu arada diğer elinin de belindeki tabancada olduğunu gördüm. Bir yandan kapıyı sıkıca tuttuğumu, bir yandan da şoföre "Gidelim" diye bağırdığımı hatırlıyorum. Araba hızlanınca iki kişi arabanın arkasından biraz koştu ve sonra bıraktı. Birkaç yıl içinde Üsküdar Meydanı ve çevresinde, altı devrimciyi faşistler öldürecekti.

1977 yılı başlarına doğru THKP-C eleştirisi yapılırken işçi sınıfı vurgusu yapılıyor ve bu konu çokça konuşuluyordu. Dolayısıyla fabrikaları örgütlemek, fabrika önlerine yazı yazmak, afiş yapıştırmak ve işçi vardiyalarına gidip bildiri dağıtmak artık daha önemli işler haline gelmeye başlamıştı. Kurtuluş'un da sınıf içinde örgütlenmeye dair özel bir tercihi olduğunu, mesela Kartal bölgesinin, Gebze'nin ilgi alanına girdiğini ve oraya kimi arkadaşların yönlendirildiğini biliyorum. Çiçekçi bir tür istasyon gibi olduğu için, kim nerede görev aldıysa Çiçekçi'den gelip geçerdi o tarihte. Bu yüzden pek kimsenin bilmediği kimi görevlendirmeleri biz gereksiz yere ve tesadüfen öğrenirdik.

Kurtuluş'un İstanbul'daki varlığı, 1977 yılından itibaren daha bir görünür olmaya başlamıştı ve ilk örgütlediği kimi insanları etrafına toparladığı yer de Çiçekçi'ydi. İstanbul'da şimdiki adı Lütfü Kırdar Kongre Merkezi olan, o dönemin Spor ve Sergi Sarayı'nda basket, voleybol müsabakalarının oynandığı büyük bir salon vardı. Biz Çiçekçi Kültür ve Tanıtma Derneği adına bir tertip heyeti oluşturduk. Kimler vardı tam hatırlamıyorum ama üç dört kişiydik, Arif Kurtdişoğlu ile ben tertip heyetindeydik. Bu Kurtuluş'un İstanbul çapındaki yapacağı ilk etkinlikti. Gecemizin sanatçıları arasında Selda Bağcan, Cem Karaca, kimi aşıklar ve Merhaba Tiyatro Topluluğu vardı. Geceye, çevre illerden örgütlü olduğumuz yerlerden de katılım sağlanmıştı. Ankara'dan birkaç otobüs arkadaş destek için gelmişti. Çünkü orası nereden baksanız üç dört bin kişilik bir yerdi ve boş kalmaması gerekiyordu. Daha çok üniversitelerden yaygın bir katılım oldu. Bu etkinlikten üç ya da dört gün önce Çiçek-

çi'deki dernek binasını polis bastı. Ciddi bir zulamız vardı ve bir kaybımız olmamıştı. Arif'le ikimizi gözaltına aldılar. İki gece kaldığımız Gayrettepe'deki sorguda anladık ki amaçları bu geceyi yaptırmamakmış. Bizi iki gün sonra bıraktılar ve o gece de yapıldı. Ama o gecenin bir başka manası daha vardı benim için. Cem Karaca'nın "Parka" şarkısını yeni yaptığı dönemdi. Genellikle sosyalistler Cem Karaca türü şarkılar yapan, gitar, bateri gibi müzik aletleri yerine; sazın enstrüman olduğu, âşık geleneğinden gelen sanatçıları tercih ederlerdi. Aşık İhsani'yi hatırlıyorum. Sinem Bacı ile birlikte çıkardı ve ajitasyonu da çok güçlüydü. Halaylar çekilirdi o şarkılar eşliğinde. Bizim gecede Cem Karaca sahnedeydi, hangi parçasındaydı hatırlamıyorum tribünlerden birileri "Kahrolsun burjuva kültürü" diye slogan atmaya başladı. Çok mahcup olduğumuzu hatırlıyorum. Bizim gecemizdi ve Cem Karaca bizim misafirimizdi. Ben o kafada değildim, Kurtuluşçuların ortalaması da o kafada değildi. Ama belli ki geceye katılan bir grup, Cem Karaca'nın müziğini burjuva sanatı olarak nitelemiş ve protesto etmişti. Onu unutmuyorum.

Daha sonraki süreçlerde de değişik gecelerimiz oldu. 1979 yılında, kısmi senato seçimlerinde bağımsız adaylarla seçime girdiğimizde de Tepebaşı'nda bir gece yapmıştık. Adayımız Recep Cüre'ydi. Tepebaşı'nda yaptığımız gecede, İbrahim Karakaş'ın örgütlediği Merhaba Müzik Topluluğu'nun gösterisi vardı. Onun dışında gene âşıklar sazlar çaldı. Bizden de arkadaşlar vardı fakat ilk kez, bateri ve gitar çalan Boğaziçili arkadaşlarımızın oluşturduğu bir grup çıkıp müzik yaptı orada. O grupta Bülent Somay gitar çalıyordu diye hatırlıyorum. Haksızlık etmek istemem ama İstanbul'da sol grupların kendi içlerinde oluşturdukları bu tür bir müzik grubu, herhalde sadece Kurtuluşçularda vardı. Yine aynı tarihlerde bir dergimizin arka kapağında, "İnsana ait olan hiçbir şey bize yabancı değildir" diye Marx'tan alınmış bir başlıkla bir yazı yayımlanmıştı. O yazıda, burjuva diye dışlanan bir kültüre değiniliyor ve farklı bir bakış açısı getiriliyordu.

1 Mayıs, sendikalar, partiler, hareketler

1 Mayıs'lara katıldın mı?

İstanbul'da kitlesel olarak 1976 yılında kutlanan ilk 1 Mayıs'a da katıldım. Henüz Kurtuluş İstanbul'da çok yeni örgütleniyordu. 1977 1 Mayıs'ında ise artık İstanbul'da hesaba katılacak gruplardan birisi haline gelmiştik. 1

Mayıs'ta iki-üç ay öncesinden çok iyi bir hazırlık yaptığımızı hatırlıyorum. Bir ekip, sabahtan akşama pankart yazıyor, bayraklar hazırlıyordu. Sayımızın kalabalık olacağı kestiriliyordu. Bütün çalışmalar 1 Mayıs Komitesi eliyle yapılıyordu. Ankara, Antalya ve Karadeniz'den yoğun katılım bekleniyordu. Eğer hafızam beni yanıltmıyorsa İstanbul dışından gelen otobüslerin hepsi, Çiçekçi'nin denetiminde olduğu için, Harem'deki otogara gelecekti. Kurtuluş'un siyaset sahnesinde yer tutmaya başladığı bir dönemdi ve bir anlamda görücüye çıkılacaktı. Çünkü genel olarak hem işçi sınıfı mücadelesi hem toplumsal muhalefetin kabarışı, 1977'de yukarıya doğru bir trend sergiliyordu. Faşistlerin saldırılarının arttığı ama anti-faşist mücadelenin de büyüdüğü bir dönemdi.

O dönemde birileri ile yan yana gelelim arayışı vardı Kurtuluşçularda. Bu tutum daha sonraki dönemlerde "Biz hep birlikçiydik" diye anlatılacaktır. Ama bunun çoğulculuk ve sosyalist demokrasi çerçevesinde gerçek bir birlikçilik olmadığını söylemeliyim. O dönemdeki birlikçilikten kast edileni "Bize gelsinler, bize katılsınlar, biat etsinler" diye anlamak lazım. Yani geçmişi değerlendirirken "Biz hep birlikçiydik" lafı bir şey anlatmıyor. Buz gibi Stalinist bir perspektifimiz vardı, sosyalizm anlayışı olarak sekter ve tekçi bir zihniyete sahiptik; dolayısıyla "Biz hep birlikçiydik" diye övünülecek bir şey yok aslında. O yüzden kimi birlik girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanmasını, bunun örgüt içinde kimi problemler yaratmasını da doğal karşılamak gerekiyor. Proleter, TEP ve Emeğin Birliği ile birlikte yapılan 1 Mayıs afişleri, kimi görüşmelerden sonra çıkmıştı. Bu afişler Kurtuluş'un örgütlendiği her yerde asıldı. Kimi bölgelerde o tarihlerde "Bu Proleter de kim?" diye rahatsızlıklar da oldu. Çünkü İstanbul dışında olan bir ekip değildi Proleter. TEP, Mihri Abi'nin partisiydi, biliniyordu. Emeğin Birliği'nin de o tarihlerde yaygın bir örgütlenmesi yoktu; ama Antep, Adıyaman civarlarında ciddi bir güçtü. O tarihlerdeki bu ortaklıktan geriye pek bir şey kalmadı açıkçası.

1 Mayıs için Saraçhane'de toplandık. Saraçhane'de toplanmamızın nedeni şuydu: Maden-İş 1. Bölge, İstanbul'da en politik işçi önderlerinin bulunduğu fabrikaları bünyesinde bulunduruyordu. Bunlar 15-16 Haziran'a yoğun katılım sağlamış fabrikalardı. Bir diğer neden 1 Mayıs öncesinde *Devrimci Gençlik* çevresiyle yaşanan bir çatışma da Kemal Karaca yaşamını yitirmişti. Bu grup Beşiktaş'ta kortej oluşturuyordu ve gerilimin ortadan kalktığı da söylenemezdi. "Halkın sülalesi" dediğimiz Halkın Kurtuluşu, Halkın Birliği ve Halkın Yolu ile TKP arasındaki gerilim de had safhadaydı. Bu durum önemli bir

sol içi çatışma potansiyeli taşıyordu. 1 Mayıs'ın mana ve önemi "Taksim'de revizyonist zinciri kıracağız" noktasına kadar indirgenmişti. Halbuki 1 Mayıs, o günün koşullarında işçi sınıfının karşılaştığı zorlukları maddeleştiren ve onun taleplerini içeren özel bir gün, birlik-mücadele-dayanışma günüydü. Fakat 1 Mayıs 1977 Taksim Mitingi, "Maocu Bozkurtlar"la "Sosyal faşistler" arasındaki bir mücadeleye doğru evrilmeye başladı ve 1 Mayıs'a katılım için Maocu gruplar da Saraçhane'ye çağrı yapınca, gerilim iyice arttı.

Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu ve Halkın Birliği'nin 1 Mayıs Komitesi'nin tasarladığı kortejin içerisinde zaten yeri yoktu, DİSK tarafından çağırılmamışlardı. Saraçhane'de görkemli bir Kurtuluş korteji oluşturduk. O korteje ilişkin farklı rakamlar söylenir ama ben beş altı bin civarında olduğumuzu sanıyorum. Bir önceki 1 Mayıs'ta İstanbul'da pankart bile açamayan bir siyasi örgütün, bir yılda geldiği noktayı gösteriyordu bu durum. Ama durum bütün örgütler için de biraz böyleydi aslında. Biz Saraçhane'de toplandık fakat bir türlü Bozdoğan Kemeri'nin orada, maden işçilerinin kurduğu barikatı aşıp ilerleyemiyorduk. Bunun nedenini bir süre sonra öğrendik. Site Yurdu bahçesinde Halkın Birliği, Halkın Yolu ve Halkın Kurtuluşu ortak bir pankartla toplanmış, ciddi bir kalabalıkla, belki on bine yaklaşan bir kitle ile Vezneciler'den yürüyüşe başlamış ve arada biz kalmıştık. TKP'liler de onlarla kendileri arasında bizi tampon yapıp ve oralarda oyalayarak 1 Mayıs'ı biz katılmadan yapıp bitirebilmenin yolunu arıyordu sanırım. Bunu anlamıştı herhalde arkadaşlarımız. Önce TKP'lilerle bir gerilim çıktı onu biliyorum. Kaçaroğlu'nun öne gittiğini, İstanbul komitesinde olan arkadaşlarla birlikte bir dizi tartışma yaptığını biliyorum ve biz, biraz da zorlama ile Bozdoğan Kemeri'nden Unkapanı'na doğru yürüyüşe geçtik. Yürüyüşe geçip bir kortej halini aldığımızda o kalabalık, aradaki pankartlar ve bayraklarla birlikte moral de veriyordu herkese. Bizim kortejimizin arkasında ise en az 200 kişiyle her birinin arasında beş ya da on metre aralık olan sıralar oluşturarak 500 metrelik bir tampon bölge kuruldu. "Halkın sülalesi" dediğimiz gruplar bu tampon bölgenin arkasından geliyordu. 1 Mayıs alanına doğru yürüdükçe onlar, önlerinde bizi engel olarak görmeye başladı. O günkü aklımla 1977 1 Mayıs'ında karşılaştığımız sonucu tabii ki düşünememiştim. Kim düşünmüştü onu bilmiyorum? Devletin düşünmüş olduğu besbelliydi. Bir de Aydınlık ekibi "provakasyon çıkacak" diyerek gösterilere katılmama kararı almıştı. Tarlabaşı'ndan alana doğru geldik. Şimdi cami yapılan, Sular İdaresi'nden kıvrılarak şimdiki The Marmara Oteli'nin önüne gelindiğinde, ben de en ar-

kadan hızla öne geçenlerin arasındaydım. Bizim giriş yaptığımız Tarlabaşı'ndan birkaç el silah sesi geldi. O ses alanda belli belirsiz duyuldu. Arkasından sayısını kestiremediğim kadar silah sesi gelmeye başladı. Kürsüden ortalığı sakinleştiren konuşmalar yapan Sıtkı Coşkun'la çok uzun yıllar sonra tanıştım. Mesela o konuşma önemliydi, o hengamede silah sesleri ve güçlü birkaç patlama sesinin arasında bir taraftan da "Sakin olun" diye bütün alanı etkileyen bir konuşma oluyordu. The Marmara otelinin kapısı sağımdaydı, bir küme arkadaşla birlikte kendimi AKM'nin önünde buldum. Gümüşsuyu tarafından, panzerlerin olduğu yerde polisler mevzilenmişti. O refleksle insanlar AKM'nin camlarına bayrakların sopalarıyla vurup binanın içine girmek istiyorlardı ama camlar çok kalındı ve kırılmıyordu. Sol tarafımda tesadüfen Mahir Sayın'ı gördüm, mevzilenmişti fakat bizim arkadaşlar onu uyardı çünkü polis yirmi otuz metre sol taraftaydı. Sonra Şaban İba'yı gördüm o bana bir şeyler verdi. Sonra Kurtuluş pankartı geldi ve biz onlarla birlikte şimdiki Atatürk Kütüphanesi'nin önünden Dolmabahçe'ye inerek Kabataş'a doğru yöneldik. Özellikle Anadolu'dan gelmiş arkadaşları Kabataş'a indirmeye çalışıyorduk. Kabataş-Üsküdar arabalı vapuruna binilecek ve oradan Harem'e geçilecekti, çünkü arabaları Harem'deydi. Kimi topallıyor, kiminin ayaklarında ayakkabıları yok, kimi gözlüğünü yitirmiş, kimi sağını solunu tutuyordu. Biz öyle savrulduk, indik aşağıya ve arabalı vapura bindik. Arabalı vapurun içinde sayıyı tam kestiremiyorum belki de yedi sekiz bin civarında insan vardı ve bir süre sonra birkaç panzer gelince, kıyıya açılan kapak kaldırıldı. İçeride herkes kendi arkadaşlarını buldu.

Arabalı vapurda iki tane kaptan köşkü vardır. Vapur hangi yöne gidiyorsa ekip o taraftaki kaptan köşküne geçer. Biz Doğan Fırtına ve başka arkadaşlarla birlikte sahile yakın olan kaptan köşkünden içeri girdiğimizde, elinde silah olan başka insanların da kaptan köşkünde olduğunu gördük. Bir grup, vapuru Sirkeci'ye götürmek istiyordu. Biz Harem'e gidelim diyorduk, bir küme de "Hayır Üsküdar'a gidelim" diyordu. Sonra baktık ki içeride üç ayrı grup var. Istanbul Dev-Genç başka bir şey diyor, Ankara Dev-Genç başka bir şey diyor, bir de biz varız. Sonra birden herkes silahlarını çekti kaptan köşkünde. Doğan sakinleştirici bir konuşma yaptı. Zaten tanıyorlardı Doğan Fırtına'yı, sonra bir uzlaşma oldu. Fakat biz bu konuşmaları yaparken bir de baktık vapur gidiyor. Kaptan, bu hengamede öbür kaptan köşküne gitmiş ve gemiyi çalıştırmıştı. Bunun üzerine herkes diğer kaptan köşküne koşmaya başladı. Sonuçta Üsküdar'a gittik ve biz orada indik, inmeyenler de vapuru

Sirkeci'ye götürdü. Ankaralı arkadaşların büyük bölümünü tanımıyordum, sadece Ankara'dan değil başka illerden gelen arkadaşlarımızın önemli bir kısmını Üsküdar'dan minübüsler tutarak bir kısmını da Salacak'tan yürüterek Harem'e geçirdik. Hava kararana kadar birçok otobüsü doldurup gönderdik. Otobüslerde eksikler vardı, herkes arkadaşlarını arıyor, listeler çıkartılıyordu. Bazı illerden arkadaşlar Çiçekçi'de kaldı, ertesi gün hastanelerden haberler gelmeye başladı. Bu kadar insan ölmüş olamazdı! O zamanlar *Milliyet* ve *Tercüman* gazeteleri akşam yayınlanır ve İstanbul'da satışları olurdu. O akşam *Tercüman*, morgda çekilmiş yanyana yatan insanların fotoğrafını basmıştı ilk sayfadan. Üst üste yığılmış insanların fotoğrafları vardı Kazancı yokuşunda. Gönüllü Hizmetliler Derneği'nden Ertuğrul diye bir arkadaşı gördük o fotoğrafta. Fotoğrafta ilk göze çarpan oydu zaten. Çok üzüntü vericiydi bu durum, henüz Jale'nin öldüğünü de bilmiyorduk. Meğer Ertuğrul havasızlıktan bayılmış, morga götürmüşler öldü diye. Sonra kendine gelince morgdan çıkmış, evine gitmiş.

Ertesi gün Jale Yeşilnil'in öldüğünü duyduk. Jale, Göztepe Kültür Derneği'nden liseli bir arkadaşımızdı. Benden birkaç yaş küçüktü. Dikkat çekici, çok güzel bir kızdı. Çok üzülmüştüm öldüğünü duyunca. Cenazesini Kadıköy'den kaldırdık. Cenazenin kalktığı gün Kadıköy'de bir derneği polis basmış ve çatışma çıkmıştı. Biz Kadıköy'deki camiden şimdi Tepe Natilus'un yanından geçen yol boyunca kortej oluşturmuş yürüyerek Karacaahmet'e doğru giderken polis, kortejin etrafını çevirdi. Sadece Jale'nin tabutunu taşıyan altı yedi kişi ayakta kaldı. Polis bütün korteji yüzükoyun yere yatırdı. Çünkü o çatışmadan birilerinin korteje sızdığı ihbarı almışlar. Kortejin önündeydim ve bizim güvenliğimizi sağlayan arkadaşlara bir şey olacak diye çok tedirgin olmuştum. Neyse ki herhangi bir sıkıntı olmadı. Biz tekrar Jale'yi Karacaahmet'e götürdük.

1 Mayıs katliamının yarattığı sonuç, o günün koşuşturması ve sıcaklığıyla yeterince anlaşılamadı. Ama katliam, solun kendi arasında sürdürdüğü rekabet ve sahip olunan sosyalizm anlayışının devlet tarafından nasıl kullanılabileceği ve toplumsal muhalefetin ezilmesine, yok edilmesine nasıl imkân sağlayabileceğinin somut göstergesiydi. Bu katliam derin devletin işiydi ama solun kendi iç çelişkilerini katliamın üstüne bir şal gibi örtmeye çalışmıştı. Bu günden bakıldığında solun kendi arasında sürdürdüğü o rekabetin hiçbir karşılığı yok. Ne Çin ne de Sovyetler yerinde duruyor! 1 Mayıs, Kahramanmaraş, 16 Mart ve arkasından gazeteciler, öğretim üyeleri, sendika başkanları

öldürüldü. Daha sonra darbe lideri Kenan Evren'in söylediği gibi "kadayıfın altını kızartma" meselesinin zincirleriydi bunlar. O günün koşullarında bunun nereye doğru bir gidiş olduğunu, neyin habercisi olduğunu Kurtuluş da dahil kimse analiz edemedi, göremedi. Daha sonra konuştuğum Mahir Sayın, "Aslında Latin Amerika'ya biraz bakılıyor, oradaki gelişmeler yakından inceleniyor olsaydı neredeyse birebir aynısının Türkiye'de de uygulamaya konduğunu anlayabilir ve tedbirleri de ona göre almaya çalışırdık" diyecekti. Neoliberal politikaların sonucunda kırlar boşalıyor, büyük kentlerin etrafı ucuz iş gücü deposu olan kent yoksullarınca çepeçevre kuşatılıyordu. 1977 1 Mayıs'ı arkasından Maraş ve 16 Mart, Sivas, Çorum katliamlarıyla birlikte sol, sahip olduğu kitleselliği artık kaybetmeye başlamıştı. Hareket kitleden çok kadrolara, daha direngen ve mücadeleyi göğüsleyecek insanlara doğru daralıyordu.

1977 1 Mayıs'ında yaşananları kınayan bir ortak tutum takınalım diye, Sultanahmet'teki Türkiye Emekçi Partisi (TEP) bürosunda bir toplantı yapılmıştı. O toplantıya bizden Merkez Komitesi adına Şaban İba katılmış, ben de ona toplantı boyunca dışarıda bekleyerek eşlik etmiştim. Görüşmeden ortak bir metin çıkmış ve bu katliamı devletin gerçekleştirdiği anlatılmıştı. Mihri Belli'yi de ilk kez o zaman görmüş, tanımıştım.

1977'ye gelindiğinde Çiçekçi'den kadrolar değişik yerlere kaydırılmaya başlandı. Artık bir örgüt havasını hissetme ve organlı çalışmaya geçişti bu. Ali Küçük, Ali Öztalaslı, İrfan, Vedat ve Hüseyin. Göztepe Kültür Derneği ve çevresinde çalışıyordu. Daha sonra Suadiye'de de bir dernek kuruldu ve ben de kurucuları arasında olmak için evraklarımı verdim. O evraklar 1979 yılında, Gülsuyu'nda bizimkilerin kaldığı bir apartmanın alt katında kalan TİKKO'cuların evinde meydana gelen ve bir devrimcinin öldüğü patlama sonrası, polis tarafından bulununca ailemin evi basıldı ve aranmaya başladım.
Toparlanması gereken ilişkiler vardı Küçükbakkalköy'de. Çiçekçi'den üç arkadaşa bu görev verildi. Ben hem eğitimci hem de ilişkiyi sürdüren kişi olacağım. Yaşar ve Haluk'un da olduğu bir komite kuruldu, Küçükbakkalköy'de bir ev tuttuk. Tuttuğumuz evin elektrik ve suyu yoktu, o tarihte Küçükbakkalköy yeni yapılaşma alanı olan bir yerdi. Dernek başkanı Ali Güngör dört beş ay önce faşistler tarafından öldürülmüş ve cenazesi anti-faşist gösteriye dönüşmüştü. Orada bir dernek ve kimi ilişkiler vardı. Onları toparlamaya ve orada faaliyeti yeniden örgütlemeye gidiyorduk.

Çiçekçi'deki hayatın dışında organlı bir faaliyet sürdürdüğüm ilk yerdi Küçükbakkalköy. Bir tür sınavdı. Küçükbakkalköy yoksulların, fabrika işçilerinin olduğu bir yerdi. Partizan ve TİKKO'nun yaygın örgütlenmesi vardı. Fakat bizim oradaki maceramız toplam beş ya da altı ay sürdü. Önce derneği yeniden açtık, eğitimlere başladık. Lise ilişkilerini yeniden toparladık, işçi ilişkilerini ayırdık. Bir akşam, üçümüz, mahallede yazıya çıkmak üzere bizimkilerle toplanacağımız kahveye gittik. Fakat bir anormallik olduğunu sokağa girince anladık. Yeredeki arkadaşların bizi beklediği kahveyi faşistler basmış, tehdit ve hakaret etmiş. Tam onlar çıkarlarken gelmişiz. Karşılıklı bakıştık ve biz girer girmez arkadaşlar durumu anlattı. Onları sakinleştirdik, yazılama işini iptal ettik. "Biz çıkıyoruz sonra siz de çıkın ve dağılın dedik" ama bir süre sonra çatışma çıktı. Bize herhangi bir şey olmadı, evimize geri döndük fakat bizim mahallede ilişkide olduğumuz arkadaşlar, örgütlü olduğumuz bir başka mahallenin kahvesinde gece buluşup toplanıyor. Faşistler o kahveyi tarıyor, biri ağır olmak üzere üç arkadaşımız yaralanıyor. O olaydan sonra zaten yeni toparlandığımız Küçükbakkalköy'de, dernek üzerinden bir faaliyet sürdürecek güç kalmamıştı. Çünkü yaralananlar o mahalledeki en diri insanlardı. Biz ise bölgeden değildik, dışarıdan oraya gitmiştik. Artık orada tutunabilmek çok zordu. Oradan çekilirken Cevizli Tekel'de bir takım ilişkiler kurulmaya başlamıştı. Cevizli faşist işgal altındaydı ve ilgi oraya doğru kaymaya başlamıştı. Temel görevin işçi sınıfının örgütlenmesi, güncel görevin ise anti-faşist mücadele olduğu; anti-faşist mücadelenin de sınıfın örgütlenmesine yarayacak bir tarzda sürdürülmesi konusunda tartışmalar yapıyorduk. Elbette bu perspektif merkezi olarak üretiliyor ve bize ulaşıyordu. Soyut bir anti-faşist mücadele anlayışımız yoktu yani.

Daha örgütlü bir hayat içine girdiğimizi gösteren bir başka gelişme de bu tarihlere denk gelen ve Kurtuluş'un ilk kez, örgütlü olduğu hemen her yerde "Faşizme, hayat pahalılığına ve sömürgeciliğe karşı" bir kampanya başlatmış olmasıydı. Bu kampanya öncesi, kampanyanın amacı ve yöntemi konusunda bir dizi toplantı gerçekleştirildi İstanbul'da. İki ay süren kampanya boyunca haftalık *Kurtuluş* gazetesi bu konuda yayın yapıyor; kampanyaya ait afişler, duvar yazılamaları yaygınlaştırılıyordu. Kampanyayla ilgili olarak kimi gösteriler yapılıyordu ki bunlar, daha çok korsan diye tanımladığımız etkinliklerdi. Bazen vapura on beş yirmi kişi binerek her güvertede kampanya ile ilgili konuşma yapıyor ya da sinema salonuna topluca gidip film bittikten sonra seyircilere konuşma yapıyorduk. Örneğin ben, Kadıköy yakasında böyle

birkaç sinemada ve Kadıköy-Karaköy vapurunda konuşmalar yaptım. İstanbul'un değişik bölgelerinde gerçekleşiyordu böyle eylemler. Kampanya çerçevesinde Karadeniz bölgesinde başta Samsun olmak üzere birkaç ilde, Akdeniz'de Antalya, Mersin'de, Ankara'da ve İstanbul'da mitingler gerçekleştirildi. İstanbul mitingi de Kadıköy İskelesi'nde başlayıp Üsküdar'da bitti. O tarihte Üsküdar faşist işgal altındaydı. Herkesin kolay kolay Üsküdar'da miting yapmak için risk alabilecek durumu yoktu. Dolayısıyla İstanbul dışındaki çevre illerden de bu mitingimize destek geldi. "Üsküdar'daki faşist işgali kıracağız" sloganının, kampanya sloganı yanına eklenmesi ile gerçekleşen mitingin toplanma alanı yakınına park edilmiş, Anadol marka bir aracın içine bomba yerleştirilmiş. Aslında mitingin dağılmasına ya da provoke edilmesine dönük, tahrip gücü olmayan bu bomba miting başlamadan hemen önce patladı. Yürüyüşe başladıktan sonra yol güzergahında bir patlama daha oldu ama bunlar daha çok ses çıkartıcı ve tahrip gücü az olan bombalarmış. Çünkü ne ciddi bir yaralanma ne de can kaybı oldu. O zamanki aklımızla kortejin sağında, solunda ve kortejin önünde on beş, yirmi kişi çöp bidonlarını, etrafa bırakılmış kolileri ellerimizle ayaklarımızla kontrol ede ede ilerliyorduk! Başka bir patlama olmadı. Üsküdar Meydanı'na gittik orada mitingimizi gerçekleştirdik.

İstanbul örgütlenmesi, *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'nin 1976 Haziran'ında çıkmasıyla başladı ama *Devrimci Gençlik Dergisi* ile olan gerilim ve Kemal Karaca'nın ölümünden sonra gözle görülür biçimde aşağıya doğru düşmeye başladı. Yani o gerilim ve çatışmanın Kurtuluş'un İstanbul'daki gelişmesinin önünde engel olduğunu söylemeliyim. Dolayısıyla da İstanbul'da yapılan gösterilere Kurtuluş'un katabileceği yaygın kitlesel ilişkileri olduğundan söz edemem. Örneğin kampanya mitingine yanlış hatırlamıyorsam 1500-2000 civarında kişi katılmıştı, üstelik İstanbul dışından kimi katılımlar da olduğu hâlde. Bu rakam bile o tarihlerde, diğer örgütlerle kıyaslandığında İstanbul'da kitlesel bir hareket olamadığımızı gösteriyor. Kadro bakımından kıyaslandığında diğer örgütlerle göre daha zengin durumdaydık. Bizim yerel komitemiz birçok örgütün merkez komitesine eş değerdi. Ama yaygınlık ve kitlesellik konusunda ne yazık ki Ankara'ya, Antalya'ya ve Karadeniz'e kıyasla zayıftık İstanbul'da.

Kampanyanın "sömürgeciliğe karşı" şiarı sol-sosyalist hareketlerin hemen hiçbirinin kullanmadığı bir tanımdı. Çünkü o tarihte sosyalist hareket, Kürtlerin azınlık olup olmadığı tartışmasını sürdürüyor; sömürge saptamasını

bizden başka hiç kimse yapmıyordu. Bu, dışımızdaki solla tartışmalarımızda önemli bir noktaydı; çünkü o tarihte "Biz zaten sömürgeyiz, sömürgenin sömürgesi mi olur?" diye kestirme bir cevapla bu tartışma kapatılıyor ya da bize "Kürt kuyrukçusu" gibi daha apolitik tanımlamalar yakıştırılıyordu. Bu günden geriye doğru baktığımızda, şimdi bu tartışmanın hiçbir anlamı yok. Çünkü hemen herkes Kürt ulusal meselesi konusunda bir zihin açıklığına kavuşmuş durumda. Bölgeyi Kürdistan, bölgede yaşayan halkı Kürt olarak değerlendirmekte beis görülmüyor artık. Ama o günün koşullarında, bu önemli bir saptamaydı. Kurtuluş'un bu zihin açıklığı yani ezilen bir ulusu anlama ve bir enternasyonalist tutum geliştirme konusundaki duyarlılığı, belki de daha sonraki yıllarda sosyalist hareket içerisinde ezilen cinsi anlama ve kadın sorunuyla bir ilişki kurma konusunda bir köprü olacaktı. Yani hiçbir şey boşuna olmuyor. O konuda ki zihin açıklığı sizi ezilen cinsi anlama konusunda ilerletiyor ve ezilen ulusu, ezilen cinsi anlıyorsanız demokrasi meselesinde başka türlü düşünmeye başlıyorsunuz. Kurtuluş'un daha sonraki yıllarda sürdürdüğü demokrasi ve çoğulculuk konusu ve bunu sosyalist demokrasi tartışmasına taşımış olmasının temellerini de buralarda aramak gerekiyor. Dolayısıyla 1975-80 arasında Kurtuluş'un varlığı, tezleri ve yaşanmışlığını sonraki yıllarda ortaya koyduğu demokrasi, kadın sorunu, yeniden yapılanma/kuruluş tezleriyle birlikte ele almadan Kurtuluş'u tariflemek zor olur. Kurtuluş'u sadece 1975-80 arası tezleri itibariyle analiz ettiğimizde elimizde; Kürt sorununda enternasyonalist, yerel çalışmayı önemseyen, devlet konusunda tutarlı görüşlere sahip ama Stalinist, sekter ve yanlış bir sosyalizm anlayışına sahip bir örgüt kalır...

Zeki Erginbay'ın kurulmasını sağladığı Nişantaşı Kültür Derneği, İTÜ'ye dönük, o civardaki üniversitelere dönük bir gençlik derneğiydi aslında, öyle kurulmuştu. Boğaziçililer de geliyordu derneğe. Daha sonra Feriköy'e taşındı. Zeki Erginbay'ı da yitireli çok olmamıştı. Onun İstanbul örgütlenmesine katkılarını daha çok Kaçaroğlu'ndan dinliyorduk. Şişli'deki İMO lokalinden güneşli bir Pazar günü kaybolmuş daha sonra kaçırıldığı anlaşılmıştı. O lokale birçok kez ben de gittim. Zeki 'yi bir kulağının arkasında kretuar bıçağı, diğer kulağının arkasında sigara ile ışıklı masanın etrafında çok gördüm. Cenazesini büyük bir kalabalıkla ve İstanbul'un merkezi yerlerinden geçerek Ümraniye Kısıklı'da bulanan mezarına akşama doğru götürmüştük.

Nişantaşı Kültür Derneği, mahallede de örgütleme yapmış Kurtuluşçu bir takım ilişkiler yakalanmış ve gençlik derneği olmaktan çıkmıştı. Oradaki iliş-

kileri büyütmek ve orada bir mahalle çalışması yapmak için önce tek görevli olarak beni oraya gönderdiler. Ben mahalleye gittiğimde lisede ilişkiler vardı. Ali Genç lise gençliği içerisinde en öndeki arkadaşımızdı. Bugün hâlâ görüştüğümüz Halis, Ayşegül, Gülay, Turgay, Mustafa ve birçok genci hatırlıyorum. Mahalleden birkaç arkadaşla da ilişkilerimiz vardı. Zannediyorum üç ya da beş ay sonra organ hüviyetine büründü. Samsun'dan Karadeniz Dev Genç başkanlığı yapan Erdoğan İren gelmişti, başı belada idi. Sonra üniversitelerden kimi arkadaşların da mahalle çalışmasına ya da sınıf faaliyetinin içine gönderilmesi gibi bir perspektif olduğu için İTÜ'den Turan da bölgeye kaydırıldı ve üç kişilik komite olduk. Bölgeden ayrılana kadar, bir yıla yakın orada organlı bir faaliyet sürdürdüm. Tabii ki artık sadece Feriköy organı olmaktan çıkmış, Kurtuluş, Okmeydanı, Çağlayan ve Kuştepe'yi de kapsayan daha geniş bir alanda örgütlü faaliyet sürdürür konuma gelmiştik ve elbette anti-faşist mücadelede güncel bir görev olarak önümüzde duruyordu. Belli bir tecrübe edinmiş, epeydir mücadelenin içinde olan insanlardık ve gündemli toplantılar yapıyorduk. Hem anti-faşist mücadelenin seyri hem de sınıf mücadelesiyle bağlar kurmak, yoksul mahallelerde örgütlenmek için planlar yapardık. Mesela Şişli Bomonti önemli bir yerdi. Kırk bin civarında işçinin çalıştığı, birkaç yüz kişilik fabrikaların bulunduğu bir alandı ve aklımız hep oradaydı. Maden-İş'in girmediği küçük işletmelerde sendikal faaliyet yapmak için kurulmuş Tüm Döküm-İş adında bir sendikamız vardı. Bomonti'de birkaç iş yerinde örgütlenmeyi denedik hatta Tüm Döküm-İş adına grev çadırı da kurduk ama başarılı olamadık.

Hatırladığım kadarıyla bir de lise komitemiz vardı. Mahallelere yayılmaya başlayınca alt komiteler kurmaya başladık. Beş yüz kadar haftalık *Kurtuluş* gazetesi düzenli olarak satılıyordu. Bunların belki yarısına yakınını esnaf satışı oluşturuyordu. Esnaf her satılan gazeteyi alıyordu aslında. İçlerinde belki canımı kırmasınlar diye alan da oluyordu ama öyle veya böyle bir abone dağıtımı vardı. Kurtuluş için gazete dağıtım ağı o tarihlerde mühim bir konuydu.

Feriköy'de çalışırken benim için tarihsel olan şey, o yıllarda örgütün sahip olduğu yerel komiteler içerisinde, ilk kez bir kadın arkadaşın bizim komitede görev almış olmasıydı. Bu kadın arkadaş Merkez Komite üyemiz olan Doğan Tarkan'la o tarihlerde evli olan Sevil'di. O talep etmişti böyle bir şeyi. İrfan Cüre yerel komite adına bizim sorumlumuzdu. Komiteye bir kadın arkadaşın geleceğini, gelenin de Sevil olacağını söylediğinde ben biraz şaşırmıştım.

Toplantılarımızı bir hastalık sonucu yitirdiğimiz fırın işçisi Cavit'in evinde yapardık. Galiba biz o toplantıya en temiz giysilerimizi giyerek gittik ve küfürsüz bir toplantı gerçekleştirdik. O toplantılar bize başka bir bakış açısı getirdi. Bize sorular sormuştu, hiç unutmuyorum. Mahallede kadın ilişkileriniz var mı, nasıl örgütleniyorlar, ne tür görevleri var vb.? Kimi sorular daha önce hiç aklımıza gelmemiş ve gündemimize girmemişti. Evet lisede kadın arkadaşlarımız vardı ama onlar ayrı bir kadın faaliyeti sürdürmezdi. Onlar mesela Kule diye bilinen gecekondu mahallesinde, örgütlenmek için evlere daha rahat girmemizi sağlarlardı. Dolayısıyla tümüyle erkek egemen olan bir örgütlenmeye Sevil aslında o tarihlerde ayna tutmuştu. Ben ayrıldıktan sonra Kule mahallesinde müthiş bir direniş sergilendi.

1978 1 Mayıs'ında, burjuvazinin 1977 1 Mayıs'ı kayıplarını bir amacı gibi kullandığı, "Solcular gene İstanbul'da kan dökecek," "Solcular birbirleriyle çatışacak" propagandasının baskın olduğu koşullarda hazırlıklara başladık. Bir önceki yıla göre coşku ve katılımda düşüş vardı. Biz gene İstanbul'un dışından gelen arkadaşlarla birlikte bu kez Karaköy'de toplanmıştık. Bu sefer polis aramasından geçilerek alana girileceği için de güvenlikten sorumlu arkadaşlar güvenliği sağlayacak materyalleri alana sokmak için bir takım yöntemler geliştirmek durumundaydı. İçinde kadınların da olduğu üç dört arkadaşımız o gün kolunu kırmış, ayağını kırmış ve alçılı vaziyette idi(!) Küçükbakkalköy'de birlikte çalıştığım Yaşar Çark, boyu posu ile daha çok göze battığı için, ha bire geçmiş olsun dileklerini kabul ediyordu. Bir süre sonra kendisi de sakatlandığına inanacaktı neredeyse. Sonra alanda alçılar kırıldı ve alana sakat girenler sağlam çıktılar.

1978 1 Mayıs'ından hatırladığım bir şey de; Kabataş geçilip Dolmabahçe'den stadın oraya doğru tam kıvrılacakken birden, Doğan Tarkan'ın kortejin önüne geçerek polis arama noktasında üstümüzü aratmayacağız ajitasyonuna başlamasıydı. Bu beklenen bir şey miydi, bir anlaşmanın sonucunda mıydı, yoksa Doğan'ın kendi tepkisi miydi bilmiyorum? Ama kısa bir gerilim çıktı sonra alana girdik bir şey olmadı. 1978 1 Mayıs'ında, 1977'den farklı olarak çok yaygın özel sayı, afiş ve bildiri hazırlığı yapıldı. 1 Mayıs nedeniyle o günün güncel taleplerini ifade eden bildiriler dağıttığımızı, afişler çıkarttığımızı biliyorum. Aynı zamanda 1977 1 Mayıs Katliamı'nda yitirdiğimiz arkadaşların fotoğraflarını da taşımıştık.

İstanbul İl Komitesi'nin altında iki ana bölge komitesi vardı, birisi Anadolu Yakası Komitesi diğeri de Topkapı Komitesi. Ama bu iki ana bölge komi-

tesinin içine girmeyen alanlar da vardı doğrudan İl Komitesi'ne bağlı olan. Örneğin, Şişli gibi ya da Anadolu yakasında Çiçekçi, Boğaz bölgesi gibi. Fatih ya da Bağcılar biraz daha bağımsız bir durumdaydı. Ben bir yıla yakın kaldığım Feriköy-Şişli'den 1977 sonlarında Topkapı Komitesi'ne alındım. İlk toplantıya gittiğimde komitede bulunanların en küçüğü olduğumu gördüm ve o komite içerisinde gerçekten "örgütü" hissettim. Sınıf çalışması, siyasal durum analizleri, fabrika komitesi kurma çabaları ve meselelere başka türlü bakmak konusunda benim için daha ufuk açıcı bir faaliyetin içine girmiştim. Bu süreç 12 Eylül askeri darbesine kadar devam etti. Tabii ben Topkapı Komitesi'ne aynı zamanda örgüt içerisindeki kimi saflaşmalara ve tartışmalara ilişkin de kulağıma fısıldanan bilgilerle gittim. Daha sonra Kurtuluş'un 1982 yılında yaşayacağı ayrılığa tekabül edecek farklılıkları bu komite içerisinde hissetmeye başladım. Bunu Şişli'de çok hissedemiyordum.

Şişli'de hissettiğim şuydu; Feriköy'e birkaç defa gelip giden İsmet Abi, Erdoğan için önemli birisiydi. Zaten Emekçi-Der İstanbul yönetimindeyken birkaç kez bizim toplantılara katılmıştı. Yeri gelmişken bu konuyu da değineyim; Emekçi-Der işçi sınıfına yönelmekle birlikte genel olarak tüm çalışanların sorunlarına eğilen, mahalle örgütlenmesini de gözeten bir yapılanmaydı ve diğer illerde de yaygınlaşması planlanıyordu. Dursun Kırbaş, İrfan Cüre ve 1980 sonrasında bir kazada yitirdiğimiz Gazi Uğur'la birlikte ben de yönetimdeydim. Ama sıkıyönetim sonrası yasal örgütlenme olanaklarının ortadan kalkması ile bu proje işlevli olmadı.

Komiteler, odalar, dernekler ve anti-faşist mücadele

Topkapı bölgesinde ne yapılıyordu?

Topkapı Komitesi, İl Komitesi'nin altında bulunan iki ana komiteden biriydi ve bu iki komitenin de esas ilgi ve çalışma alanı fabrikalardı. Bu komitelerin altında mahalle komiteleri vardı ama benim olduğum komite toplantılarında, öncelikli olarak fabrika ilişkileri gündeme geliyor ve fabrikalardaki gazete satışları, ilişkilerimizin örgütlenmesi ve sendikalardaki konumumuz ele alınıyordu. Onun yanı sıra mahalle çalışmalarının durumu ve tabii ki her toplantıda yayın, maliye, kadro durumu ve teknik imkânların gözden geçirilmesi gibi rutin konular gündem oluyordu. Aynı zamanda İstanbul İl Komitesi'nde görev yapan iki arkadaş da bu komite-

nin doğal üyesi gibi çalışıyor ve toplantılara katılıyordu. Toplantılar tam gün sürmesine rağmen bazen zamanın yetmediği de oluyordu. Çünkü siyasi tartışmaların da olduğu, örgütün yönelimlerinin aktarıldığı toplantılardı bunlar ve kadro istihdamı konuşuluyordu.

Topkapı Komitesi'nde İstanbul'da zaman zaman kapı aralarında konuşulan ama bizim de kulağımıza çalınmış olan "işçicilik" ya da "anti-faşist mücadeleyi hakkıyla sürdürüp sürdürememe" gibi bir tartışmaların içine de girmiş oldum. Anadolu Yakası Komitesi, özellikle Cevizli Tekel üzerinden kapsamlı bir anti-faşist mücadele sürdürmüş; işçi sınıfının örgütlenmesinde güncel görev alması, anti-faşist mücadelenin sınıfla bağlar kurmadaki yeri ve önemini göstermesi bakımından örnek teşkil etmişti.

Mealen aktarıyorum, Doğan Tarkan'ın "Rahat örgütlenilen küçük burjuva mahallelerde faaliyet sürdürüyoruz, anti-faşist mücadele bunun ögesi oluyor ama bizim esas işçi sınıfı içine gitmemiz lazım" tezinde bir yanlışlık yoktu. Ama bu tez pratikte realize olurken sorunlar yaşanıyor ve saflaşmalar doğuyordu. Mesela benim de olduğum bir ortamda İrfan Cüre, Doğan Tarkan'la konuşurken beni göstererek "Bak küçük burjuvaların olduğu bir mahalleden geliyor. Şimdi Topkapı Komitesi'nde, işçi sınıfı içerisinde, fabrikalar bölgesinde mücadele sürdürüyor. Demek ki oralardan da kadrolar çıkıyor. Önemli olan istihdam" dediğini hatırlıyorum.

Bu aynı zamanda o zamanki mücadelenin belli isimler tarafından yürütüldüğünü de gösteriyordu ama bu tartışmaların yoldaşlık ilişkilerini zedeleyen, komite içerisinde çok belirgin olan bir taraflaşma yarattığını söyleyemem. Bir de aklımızın ucundan geçmezdi o zamanlar böyle farklılıklar olsun, farklı düşünelim. Hepimiz aynı düşünürdük, farklı olan da farklılığını zaten ortaya çıkartamazdı. Çünkü bugünden baktığımda o dönemin örgütlenmesi tamamen tekçi ve demokrasi açısından zaaflıydı.

Topkapı geniş bir bölgeydi. Maden-İş'in en büyük bölgesiydi. Orada bulunan Uzel fabrikasında beş bin işçi çalışıyor, Pancar Motor en politik fabrikalardan bir tanesi. Eyüp'ten Alibeyköy'e doğru yöneldiğinizde dört, beş bin işçisi ile Demir Döküm, Elmet, Sungurlar, biraz daha Kağıthane'ye uzandığınızda Rabak vardı. Maden-İş Birinci Bölge Silahtarağa'da ve TKP'nin de en örgütlü olduğu yerlerden ama her örgütün de olduğu bir yer. Çünkü bu fabrikalardaki temsilcilerin, baş temsilcilerin hemen hepsi sol sosyalist insanlardı. Her birinin değişik fraksiyonları vardı. Uzel'de bizim ilişkimiz vardı. Pancar'da otuza yakın gazete satıyorduk. Temsilcilerden biri bizim ilişkimizin

olduğu biriydi. Pancar Motor'dan emekli Cavit Umut'la şimdi aynı partideyiz. Genç arkadaşlara beni gösterip "Bunu görüyorsunuz ya bu, on dokuz yaşındayken fabrikanın önünde işçileri örgütlüyordu" diye anlatır. Düşünüyorum da o yaşta fabrika işçileri bizi neden ve niçin dinliyordu? O dönemde nasıl bir politik ortamın olduğunu bu örnek çok iyi anlatıyor. Elbette arkamızda bir örgütün gücü de vardı. Fabrikalarda hem devletten hem de Maden- İş yönetiminden gizlice örgütlenmek durumundaydık. Tensikat dönemlerinde Maden-İş'in başında bulunan TKP'liler "goşist" belledikleri işçilerin işten atılmasını sağlıyordu.

Topkapı Komitesi ben girdiğimde, *Kurtuluş İçin İleri*'nin yazı işleri müdürü Mustafa Dum (Cengiz), *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'nin yazı işleri müdürü Mustafa Eker (Hüseyin), Serhat İlgü'den (Haydar) oluşuyordu. Bir süre sonra İzzet Köylüoğlu da bize katıldı. Bekir ve Selçuk Şahin Polat İl Komitesi üyesi olmaları nedeniyle toplantılara gelir, giderlerdi.

Faaliyetleri nasıl sürdürüyordunuz, ne tür kararlarla genişlemeye imkan sağlıyordunuz?

Örgütlenme faaliyetleri aynı zamanda siyasal konjonktürle de birlikte değerlendirilmeli; çünkü artık sıkıyönetim döneminden söz edebiliriz. Kahramanmaraş olayları olmuş ve sıkıyönetim ilan edilmiş. Dolayısıyla da artık dernekler üzerinden değil de bir takım kahveler üzerinden, oralarda toplanarak ya da bir takım buluşmalarla faaliyet sürdürülebiliyordu. Mahallelerdeki kahvelerde toplanarak faaliyeti sürdürür ama işçi arkadaşlarımızla fabrika önlerinde ya da onların evlerinde toplantılar yapardık. Pancar Motor işçileriyle de birkaç ev toplantısı yapmıştık. Komite üyesi Mustafa Dum, Cengiz sahte ismiyle Demir Döküm fabrikasında çalışıyordu. İstanbul'daki en önemli komite üyelerinden birisi, en önemli fabrikada işçiydi yani. O tarihlerde Maden-İş'in karşısına Aydınlık ekibinin desteklediği Devrimci Maden-İş diye bir sendikal oluşum çıkmıştı. Maden-İş'in hatalarını fırsat bilmişler. İşçiler kapıyı kaynakladı ve direnişi birkaç gün fabrikayı işgal ederek sürdürdü. Bu olaydan birkaç gün önce yaptığımız komite toplantısında, fabrikaların durumunu ele almıştık. Cengiz işyerinde olağanüstü bir durumun olmadığını söylemişti. Fakat iki gün sonra işçiler fabrikada kapı kaynaklanıp direnişe başlayınca "İşçi sınıfının içinde, bizzat üretim alanında olmak ne anlama geliyor?" diye tartışmıştık. Fabrikalara kimi arkadaşlarımızı gönderiyor olmak onların sıradan işçileşmesini de beraberinde mi getiriyordu? Yani bir "ajan" faaliyeti midir

bizim yaptığımız? Arkadaşlarımız orada ne oluyor ne bitiyoru mu bize aktaracak, yoksa orada örgütlenmenin bir parçası mı olacak? Bu gibi konuları konuştuğumuzu hatırlıyorum.

Maden-İş, DİSK'in içerisinde en diri, işçi sınıfı mücadele hafızasını içinde barındıran, 15-16 Haziran'a katılmış, o tarihlerde çok genç olan işçilerin artık daha pişkin hale geldiği ve mücadelenin önünü çektiği fabrikaların örgütlü olduğu bir sendikaydı. Mesela Eyüp'le Pazariçi arasında Sosyal Sigortalar Hastanesi vardı. Genellikle iş kazalarına bakan bir hastaneydi, hastanedeki doktorlardan birisi bir ara İstanbul Tabip Odası Genel Sekreterliği görevini sürdüren Şakir Derkut'tu ve Kurtuluşçuydu. Uzun yıllar yurt dışında yaşadı ve galiba kanserden hayatını kaybetti. Hastahaneye yakın bir yerde Ülkü Ocakları açılmaya kalkışıldığında, Demir Döküm işçilerinin bir gün servislerine binmeyerek Eyüp'e kadar yürüdüklerini, geçerken de geride Ülkü Ocağı diye bir şey bırakmadıklarını biliyorduk. Böyle bir bilinç ve güce sahiplerdi yani. Alibeyköy'ün tepesi, şimdiki Nurtepe o zamanki adıyla Çayan mahallesi, henüz yeni yapılanıyordu ve mahalle komitesinde bizim arkadaşımız Hasan Akın vardı. Komite arsaları ihtiyaç sahiplerine parsellenip dağıtılıyordu. O bölgelerde tamamen devrimci ve sosyalistlerin egemenliği vardı. Söylemeden geçmeyeyim; yıllar sonra Hasan çalıştığı İSKİ'den emekli olunca vakti zamanında Nurtepe'de üyesi olduğu komitenin dağıttığı arsalardan birisinin üzerine yapılmış bir apartmandan zar zor ev satın alabildi.

İşçilerin bir kısmı fabrikada sendikal mücadele verirken, mahallede de anti-faşist mücadeleyi mahalle çalışması içinde sürdürüyordu. Dolayısıyla ikili görevleri vardı. Fabrikaya, işçi sınıfına nasıl ulaşacaktınız? Propagandayı, ajitasyonu onlara nasıl ulaştıracaktınız? Duvar yazılamaları, fabrika önünde bildiri dağıtmak, gazete satmak genel olarak onlara hitap araçlarıydı ama o işçilere nasıl değecektiniz? Ya fabrikanın içine girecektiniz işçi olarak-ki bu bunun için planlar yapardık- ya da mahalle çalışması yaparak onlara ulaşacaktınız. Bütün bunlar yapılırken de mahallede sürdürülen anti-faşist mücadele ile bir güç olursak o mahalledeki işçilere de dokunuruz diye düşünüyorduk, çünkü biz mahallelerde öncelikle işçilerle ilişkilenmeye çalışırdık.

Konuştuğumuz İstanbul 1978-79'un İstanbul'u, nüfusu üç-dört milyon. Şimdi on altı milyonluk bir İstanbul var ortada. O bölgeler İstanbul'un merkezi denebilecek yerleri haline geldi. Ama o zaman periferiydi, gecekondu bölgesiydi oralar. İstanbul'un sınırları orası ve biraz daha öteye uzanan yerlerdi. Şimdi Alibeyköy, Bayrampaşa, Kâğıthane, Bakkalköy ve Kartal İstanbul'un ortasında kaldı. Eğer bugünden o tarihe bakacak olursak sözünü etti-

ğimiz bu bölgeler işçi havzalarıydı ve o fabrikalarda çalışanlar aynı zamanda o mahallelerde oturuyorlardı. Biz mahalle çalışmasını işçi sınıfı mücadelesinin bir parçası olarak görüyorduk. Bugün o fabrikaların tamamı İstanbul dışına taşınmış durumda. 12 Eylül'e uzanan süreçten egemenler de kendilerine göre tecrübeler çıkarttı. Tamamen toprak işçiliğinde gelen, işçi sınıfı mücadelesi, tarih bilgisi ve tecrübesi olmayan, o hafızaya sahip olmayan Bursa, Aydın, Nazilli, Kütahya ve Denizli gibi yerlere fabrikaları taşıdılar. Böylece ulaşım açısından tasarruf ederken ucuz iş gücü de sağlamış oldular. En önemlisi de işçi sınıfı mücadelesinin hafızasız kalmasına neden oldular. Yine de Kocaeli'nden, Tekirdağ'a kadar uzanan ve içinde İstanbul'unda olduğu geniş bölge hâlen en ciddi işçi bölgesi özelliğini koruyor.

O dönem güncel olan anti-faşist mücadeleydi. Temel siyasi görevimiz ise işçi sınıfının örgütlenmesiydi. Bu bir perspektifti ve komitede en önemli gündem olarak bu konuşulurdu. Hani örgütlenelim de nasıl olursa olsun değildi mesel. Özellikle bunu Topkapı Komitesi'ne gördükten sonra daha iyi kavradığımı söyleyebilirim.

Mahallelerde gazete satışı da önemliydi. Sıkıyönetimden önce daha yaygın olan gazete satışı sıkıyönetimle birlikte azalsa da gene oldukça fazla sayıda gazete satışı yaptığımızı söyleyebilirim. Hangi fabrikada, kaç tane satıldığı konusunda düzenli rapor verirdik. Bir komite toplantımıza o dönem gazete yayın kurulunda olan Seyfi Öngider gelip gazetenin işlevi ve içeriği konusundaki görüş ve önerilerimizi almıştı.

Burada da küçük bir anekdot anlatayım: Biz on beş-yirmi civarında fabrika ve sayısını kestiremediğim küçük atölyeye gazete dağıtımı yapıyor ve bunları rapor halinde İstanbul İl Komitesi'ne bildiriyorduk. Elka adında bir yerde kırk gazete satıldığı raporlarda geçmiş; kırk da önemli bir rakam. Daha sonra bize, "Biz bu fabrikada nasıl bu kadar gazete satabiliyoruz?" diye bir soru yöneltildi. Bir baktık ki aslında o raporda adı geçen yer bir fabrika değil, Alibeyköy'deki bir kıraathane, kahve yani. Kahvede kırk tane gazete satıyormuşuz, fakat verilen raporda fabrikalar arasında geçmiş, olay olmuş. Merkezin sınıf içindeki örgütlülüğü takibi açısından önemli bir örnektir bu durum.

Gazete, gazeteyi alan işçi arkadaşlarla da konuşarak, onların görüş ve önerileri doğrultusunda fabrika ve sendika haberleri giriyordu. Çok az miktarda daha politikleşmiş işçi arkadaş da *Kurtuluş Sosyalist Dergi* alıyordu. Gazete ile ilgilenen, onun dağıtımını yapan ve çetelesini tutan bir dağıtım ağından söz edebiliriz. Sıkıyönetim döneminde artık gazete İstanbul'da, Anka-

ra'da basılamadığı için İzmir'de basıldığı dönemlere geldik. Uygun yöntemlerle İstanbul'a getiriliyordu gazeteler. Mesela ben, iki yaka arasında gazetenin bir deniz motoru vasıtasıyla taşındığını gayet iyi hatırlıyorum. Topkapı'daki ambarlara gelen gazeteler, deniz yoluyla karşıya geçiriliyor ve oradan Anadolu yakasına dağıtılıyordu. Maltepe'den Talip Mor'un minübüsüyle dağıtım yaptığını da hatırlıyorum. Sıkıyönetim döneminde gazete dağıtımı başlı başına bir iş haline gelmişti. Bununla ilgili İstanbul'da birkaç yerde bir takım paravan dükkanlar tutulmuştu. Mesela Rami yakınlarında küçük bir kese kâğıdı dükkânı açmıştık. Bir arkadaşımız orada zaman zaman bulunur, toplanan eski gazetelerden kese kâğıdı yapıldığı görüntüsü verilirdi. Ama orası aslında *Kurtuluş* gazetesinin dağıtım yeriydi.

Fabrikalarda komiteler oluşturulabildi mi yoksa sadece ilişki olarak mı kaldı? Eğer örgüt modelleri oluşturulduysa buralardaki fikirlerden ne kadar yararlandınız ve örgüt ne kadar etkilendi? Gençlikten kadrolar fabrikalara aktarıldı mı?

İşçi sınıfı ile bağ kurmak için daha çok, kaçak ve aranır durumda olan arkadaşları sahte kimlikle fabrikalara sokmaya çalışıyorduk. Ama bu kolay bir iş değildi. Büyük fabrikalara değil de küçük atölyelere girebiliyor ve çok az ücretle ağır koşullarda çalışıyorlardı. Onun ötesinde daha çok mahallelerden kurulmuş ilişkilerle fabrikalarda iletişim halindeydik. İşçilerle birlikte eğitim çalışmaları da yapıyorduk. Popüler bir dilde, onların anlayabileceği tarz da kendi içimizde görevlendirmelerle oluyordu bu eğitimler. Sendikal alandaki gelişmeler, anti-faşist mücadele, bir sosyalist toplumun nasıl olabileceğine ilişkin konulardı tartıştıklarımız

Fabrikalarda komite kurmak gibi bir amacımız vardı. 1982'de ben yakalandığımda hâlâ fabrikalarda ilişkiler vardı; ama kelimenin gerçek anlamıyla fabrika komitesi kuramadık. İlişki sürdürdüğümüz beş on işçiyi bir araya getirip fabrika komitesi ilan etmek değildi amaç. Bu ikamecilik olurdu. Fabrika işçilerinin önemli bölümüne hitap etmeyen komite bizim "komitemiz" olurdu. Fabrikayı direnişe götüremeyen aslında işçiler nezdinde "onların öncüsü" olamamış komite kurmaya kalkmak, kendimizi kandırmak olurdu. Fabrika komitesini kuracak olan arkadaşların politik düzeyi ve bilinci de önemliydi. Belki daha çok fabrikada ilişkide olduğumuz arkadaşların koordinasyonunu sağlamaya dönük örgütlenmeler söz konusuydu ama İstanbul'da ya da diğer illerde gerçek bir fabrika komitesi kurduğumuz bir yer var mı bunu

ben bilmiyorum? Fabrika işçilerinin bizlerle birlikte aynı organlarda görev yapacak bir noktaya gelebilmeleri önemliydi. Ama ben buna da tanık olmadım.

Sınıf içinde örgütlenme çalışmalarınız başka yapılar tarafından engellenmeye çalışıldı mı?

Sınıf içinde çalışırken en önemli mesele TKP idi. TKP çok baskın bir örgütlülüğe sahipti. Daha önce sözünü ettiğim tensikatın yaşandığı fabrikada, fabrika baş temsilcisine fiziki bir şiddet uyguladığımızı biliyorum. Çünkü fabrikaya binbir zorlukla girmiş arkadaşımız, sadece Kurtuluşçu olduğu için işten atılmıştı.

O dönemde bu şiddeti doğru buluyor muydun?

Doğru bulmasam itiraz ederdim. O dönem itiraz edene de rastlamadım. Sahip olunan perspektif buna cevaz veriyordu zaten. Bugün doğru bulmam ise asla mümkün değil. Bugün değil çok uzun zamandır bu tür şeyleri doğru bulmuyorum. Kurtuluş'un 1983-84 yıllarında yaptığı kongre ve konferanslar bu zihniyetin özeleştirisi gibidir. Sol içi çatışma gerçekten o dönem sahip olduğumuz ilkel sosyalizmin bir tezahürüydü. Ama Kurtuluş geleneğinin bu konudaki evriminin tarihi, epey eski olmakla birlikte, bunun her Kurtuluşçu tarafından kabul görmesi için epey bir zamanın geçmesi gerekecek, kimileri ise bunu hiç anlamayacaktı. Solun diğer grupları da çok büyük, çok derin çatışmalar yaşadı ve bu durum sosyalist harekete çok şey kaybettirdi.

Yönetiminde olduğunuz sendika var mıydı?

Topkapı civarında tümüyle yönetiminde olduğumuz sendika hatırlamıyorum. Cevizli'deki Gıda-İş şubesi bizim elimizdeydi. Delege olan, o sendikada görevli olarak çalışan ve sendikada danışmanlık yapan arkadaşlarımız vardı elbette. Bizim Maden-İş'in ilgilenmediği daha küçük çaptaki fabrikalar için oluşturduğumuz, merkezi Bayrampaşa'da olan ve Fehmi Bayraktaroğlu'nun başkanı olduğu Tüm Döküm-İş sendikamız vardı. O sendikayla da doğrudan bir ilişki içindeydik. Tüm Döküm-İş'in örgütlü olduğu ve hatta grev yaptığı işyerleri söz konusuydu. Metalurji iş kolunda olması ise bir tesadüf değildi, dediğim gibi metalurji iş kolu özel bir ilgi alanıydı Kurtuluş için. O tarihlerde stratejik iş kolları tanımı da vardı. Metalurji ve enerji bu iş kolları arasındaydı. Stratejiye bağlı örgütlenmey-

di bu. Yanlış hatırlamıyorsam Abdullah Baştürk'ün başkan seçildiği kongrede, DİSK delegasyonu içerisinde azımsanmayacak bir Kurtuluş delegasyonu vardı. 1979-80'e doğru DİSK'in içerisinde Oleyis, Dev-Maden-Sen, Keramik-İş gibi sendikaların merkez yönetimlerinde Kurtuluşçular vardı. Onun dışında da Anadolu'nun birçok yerinde, kimi şube yönetimlerinde vardık. Karadeniz hattında birçok sendikanın yönetiminde Kurtuluşçular vardı. Akdeniz bölgesinde Mersin ve Antalya'daki bazı sendikaların yönetimlerinde de Kurtuluşçular vardı.

Bölgenizde olan grevlerde etkinliğiniz neydi?

En önemlisi, İstanbul Üniversitesi'nden topluca çıkan devrimci öğrencilerin üzerine faşistler tarafından bomba ve kurşun atılarak yedi devrimci öğrencinin öldürülüp onlarcasının yaralanmasından sonra DİSK'in, "16 Mart Faşizme İhtar" başlığıyla iki saatlik iş bırakma direnişi örgütlemesiydi. Bu DİSK'in tarihinde önemli bir yer tutar. Sınıfın ekonomik taleplerinden öte, doğrudan o günün güncel politik talebiyle üretimden gelen gücün kullanılması gerçekten çok önemliydi. Birçok fabrikada bu direniş başarıyla gerçekleştirildi. Politik öncü işçilerin olduğu fabrikalarda bu ihtar eylemi, iş bırakma ile kalmadı. Fabrikalarda konuşmalar oldu, ajitasyonlar çekildi. Biz de etkili olduğumuz yerlerde, bu eylemi iki saat değil de tam gün direnişe çevirebilir miyiz, fabrika işgalleri yapılabilir mi diye düşünüyorduk. DİSK'in aldığı bu karar çok mühimdi ama bu eylemi büyütmeye bizim gücümüz yetmezdi. Bu ancak diğer sol çevrelerle anlaşarak yapılabilirdi. Sungurlar fabrikası, Alibeyköy havzasındaki en politik fabrikalardan biriydi. İşyerinde bulunan sendika temsilcilerinden birisi de bizdendi. Onunla konuştuk, fabrikada etkili olan diğer siyasetlerle konuştuk ama sonuçta kararı verecek olan fabrikada çalışan işçilerdi. Görüşmeler sonrası bunun olabileceği gibi bir durum çıktı ortaya. Eğer bu gerçekleşirse öğlen vardiyasında siren çok uzun çalacak, biz de fabrikanın işgal edildiğini anlamış olacaktık. O dönemde üniversitelerden bölgelere aktarılan arkadaşlar vardı. Bölgede faaliyet sürdürmek için bu şekilde gelenlerden birisi de önceden dostluğumuz olan Atilla Mermeroluk'tu. Birlikte şimdiki Nurtepe, o zamanki adıyla Çayan Mahallesi'nde tepede bir yerde oturduk, oturduğumuz yerden Sungurlar Fabrikası aşağıda çok net görülüyor, heyecanla sigara içerek öğlen olmasını bekledik. Öğlen düdük çaldı. Üstelik epey de çaldı, çok sevindik. Ama sonra anladık ki fabrika işçileri iki saatlik

direnişi yeterli görmüş, çalan siren de her zaman böyle çalarmış. Bölgeye yeni gelen Atilla "Tüh be kuyruğundan kaçırdık" deyiverdi.

Grevler, "devrimin binlerce başından birinin görünmesi gibidir" der Lenin. Grevler çok önemliydi. Ziyaretlerin örgütlenmesi, grev çadırlarında vakit geçirilmesi ve orada tanışılan işçilerle muhabbetin sürdürülmesi başlı başına bir işti. Sınıfın örgütlenmesinde grevler bunun için biçilmiş kaftandı. Sosyal ve ekonomik haklar için greve çıkan işçi, üretimden gelen gücünü kullanıyordu ama işveren de sermayeden gelen gücüyle lokavt ilan ediyordu. Maden-İş bu konuda her şeye rağmen başarılı toplu iş sözleşmeleri imzaladı. MESS grevlerini hatırlıyorum. Maden-İş'in örgütlü olduğu fabrikalarda grevler topluca başlardı. Mesela 12 Eylül geldiğinde, onlarca fabrikada otuz bin işçi grevdeydi, bir hafta sonra da yetmiş bin işçi greve çıkacaktı. 12 Eylül'de patron örgütü Türkiye İşverenler Sendikası (TİSK) başkanı Halit Narin'in "Şimdi gülme sırası bize geldi" lafı boşuna değildir. Grevler sadece bölgede olan arkadaşlarca değerlendirilmiyor, örgütün her alanından grev ziyaretleri örgütleniyordu. Gençlik kendi alanından ziyaretler yapıyor hatta grev çadırlarında izin alınılabiliyorsa kalınıyordu. Tıp fakültesinde okuyan genç arkadaşlarımız sağlık muayenesi örgütlüyorlar falan. "Modern sanayi proleteryası içinde örgütlenme" lafı Kurtuluş'un siyaset sahnesine çıkışından beri en çok ettiği laftır. Dolayısıyla gençlikte okullarını bitirenler, mahallelere ya da sınıf içinde çalışmaya gönderiliyordu. Sıkıyönetim sonrası birçok insan aranmaya başlayınca gençlikteki arkadaşların istihdamı da arttı. Attila'dan bir süre sonra da gençlikten Şevket Karakuş, Topkapı bölgesine geldi. Başka genç arkadaşlarımız da bölgelere dağıtıldı. Üniversteli kadın arkadaşlarımız da Topkapı'daki fabrikalarda çalışıyordu. Kadın işçilerin yoğun olduğu Dinarsu'da çalıştılar diye hatırlıyorum.

1979 1 Mayıs'ı, İstanbul'da, sıkıyönetim koşullarında gerçekleşti. 1 Mayıs'a iki gün kala sokağa çıkma yasağı ilan edilmişti. Sendikalar ve sosyalist gruplar bu yasağı tanımayacağını söyleseler de sonra sıkıyönetimin olmadığı İzmir'e gitme kararı aldı DİSK. İzmir'de iki alanda kutlama olduğunu ve katıldığımız yer itibariyle tartışmalı geçtiğini biliyorum. İstanbul'da bu yasağa karşı özel bir örgütlenme ile gidildi. İki yakada mümkünse çeşitli yerlerde sokağa çıkarak bu yasağı boşa düşürecek bir çalışmanın içine girildi. Arkadaşlarımız sokağa çıkacak ve gözaltına alınacaklardı. Bu eyleme elbette aranır ve kaçak durumda olanlar katılmayacaktı. Bizden, Topkapı tarafında yüz civarında insanın geceden girebileceği, dikkat çekmeyen yer bulmamız istenmişti. Mustafa Eker'le birlikte ikimiz de kaçak durumda olduğumuz için ey-

leme katılmayacaktık. Epey bölgede dolaştık, sonunda Rami'de bir yer bulundu. Anadolu yakasında da İstanbul örgütlenmesinin ilk başladığı yer olan Çiçekçi'deki Karlık bayının orada, eski metruk bir binaya girmiş arkadaşlarımız. Topkapı'da İzzet Köylüoğlu, Çiçekçi'de ise Arif Kurtdişioğlu sorumlu durumdaydı diye hatırlıyorum. 1 Mayıs günü Rami'deki arkadaşlarımız sabah olunca pankartlarıyla bayraklarıyla çıkıyorlar. Yollarda tedbir almış askerlerin havaya yüzlerce mermi sıktığını duymuştum. Çiçekçi'de ise işgüzar bir bekçi duyduğu gürültü üzerine polisleri çağırınca gece yarısı arkadaşlarımız bulundukları yerden çıkmak durumunda kalmışlar. Saatlerce slogan attıktan sonra topluca gözaltına alınmışlar. Behice Boran da Merter'de DİSK binasının bulunduğu caddeye bir grup TİP üyesi ile çıkmış ve gözaltına alınmıştı. Sokağa çıkanların hepsi tutuklanmıştı. İki yüzden fazla arkadaşımız bir kaç aylık tutukluluk sonrası salıverildi.

1980'e doğru gelindiğinde sıkıyönetim artık oldukça baskındı ve operasyonlar başlamıştı. Hiçbir yasal gösteriye izin verilmiyordu, cenaze törenlerimizi bile yaptırmıyorlardı. Topkapı Karadeniz Mahallesi'nde faşistlerce öldürülen bir arkadaşımızın cenazesini örgütlerken, bir cemse askerle oraya gelen teğmen tarafından gözaltına alındım. Belli ki bir süre gözlemiş, sonra da beni gözaltına aldırmıştı. Henüz üzerimde kendi kimliğim vardı ve oradan kurtulmam Şevki Yılmaz'ın uyanıklığı sayesinde oldu. Onu da saygıyla analım (Ne çok arkadaşımızı yitirdik!). Ölen arkadaşımızın ailesiyle birlikte kalabalık bir grup olarak tutulduğum yere gelip olay çıkartmışlardı. Kimlik bilgilerim henüz sorgulanmamıştı. Tereddütle beni bırakan teğmen, hemen sonra bütün korteji tek tek aramıştı ama ben çoktan oradan uzaklaşmıştım. Sonraki ilk işim de sahte bir kimlik edinmek oldu. İşlerin ne kadar ciddileştiğini gösteren birbirine yakın iki operasyon oldu peş peşe. Eskiden karakola düşüldüğünde belki iki üç tokat atılıyor, silah yakalattıysan tutuklanıyor; birkaç ay yatıp çıkıyordun. Ama öyle teknik ve sistemli işkencenin olduğu işler değildi onlar ya da kapsamlı bir örgüt operasyonu hiç değildi. Sonra hava birden döndü. Cevizli Tekel etrafında başlayan operasyon, Anadolu Yakası Komitesi'nde görev yapan arkadaşlarımızın da gözaltına alınıp tutuklandığı ve işkencenin olduğu bir operasyona dönüştü. Bir diğeri ise benim de daha önce görev yaptığım Feriköy, Okmeydanı, Kurtuluş, Gültepe ve hatta Sarıyer'e kadar uzanan ilişkilere yapılan operasyondu. Bu operasyonda da gözaltında olan arkadaşlarımız işkence görmüştü. Anadolu Yakası'ndaki operasyon başlayınca ve arkadaşların işkenceli bir sorgu içinde olduğu duyulunca, İstanbul İl Komitesi otuza yakın arkadaşı korumaya aldı. Bunlar ya İstanbul dışına çıkartıldı ya

da İstanbul'da kaldıkları evden dışarıya çıkmadılar bir ay kadar. Örneğin ben, Metin Yavuz'la birlikte Alibeyköy'de, Sungurlar'da temsilci olan bir işçi arkadaşın evinde kaldım. Artık çok ciddi aranır durumda olduğumuzu biliyorduk.

1980 1 Mayıs'ında İstanbul'da sokağa çıkma yasağı yoktu ama bütün gösteriler yasaklanmıştı. İçlerinde liseli gençlerin de olduğu bir grup üniversiteli arkadaş, pikniğe gidiyormuş gibi otobüs tutup Boğaz Köprüsü'ne gelince, otobüsten inerek kortej halinde yürüyüş yaptılar ve tutuklandılar. Bütün bunlar 1 Mayıs için oluşturulmuş, komite eliyle yapılıyordu. Bir eylem de Galata Kulesi'ne pankart asılmasıydı. Eyleme bizzat katılacak olan İsmail Ağan'la kuleye çıkmış, etrafını dolaşmış ve güvenlik tedbirlerini kontrol etmiştik. Pankartları kadın arkadaşlar vücutlarına dolamışlar, kuleyi gezmeye gelmiş bir grup havası vererek en üst kattaki kafeteryadan pankartları sarkıtmışlardı. Kimse yakalanmadı, yakalansalardı kesinlikle tutuklanırlardı.

Karar alma süreçleri, il komiteleri, uzmanlık büroları

Organdaki görevinden sonra ilde görevlendirildiğini söylemiştin, neydi görevin?

12 Eylül'den altı, yedi ay önce, *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'de çıkan bir yazı, askeri diktatörlüğe doğru gidişi anlatıyordu. 1 Mayıs'lar, Kahramanmaraş, 16 Mart, DİSK genel başkanının öldürülmesi bir bütün olarak sokaktaki sıradan insanların kendini güvende hissetmeme süreci ve askeriyenin hemen her yerde ilan edilmiş sıkıyönetimler vasıtasıyla siyasette elde ettiği vesayet, ülkenin bir askeri darbeye doğru gittiğini işaret ediyordu. Kurtuluş aslında kendi yayınlarında yazıp söylüyor ve buna dair bir tartışmayı kendi içinde sürdürüyordu. Dağıtılan birkaç sirkülasyonda da yatay örgütlenmeden dikey örgütlenmeye geçişin esas alınmasını anlatıyordu. Burada anlatılmak istenen aslında yaygınlıktan ziyade kendini koruyacak, kadroların istihdamını sağlayacak bir modele doğru ilerlenmesiydi. Bu konuda başarılı olunamadığını daha sonraki süreçlerde gördük. Aslında askeri vesayetin sıkıyönetimler vasıtasıyla bu kadar yaygınlaştığı bir yerde darbe kaçınılmazdı. Neoliberalizmin Türkiye'de özellikle 1976'lardan sonra bir model olarak uygulanması; 24 Ocak kararları ve özelleştirme gibi daha henüz yeni yeni başlayan meselelerin gündeme gelmesiyle birlik-

te, Türkiye sosyalist hareketi Latin Amerika'ya baksaydı, Türkiye'nin başına nelerin geleceğini görmüş olacaktı. Bu, sosyalist hareketin ufuksuzluğunu, o dönem mücadelenin önünde duran insanların daha yerelci olmaları ve uluslararası sosyalist hareketin ve Latin Amerika'daki solun karşılaştığı meseleler konusunda ciddi bir araştırma ve fikri birikime sahip olmadıklarını gösteriyor. Daha sonraki süreç, açıkçası oradaki kadar şiddetli olmasa da Türkiye'deki uygulama Latin Amerika benzeri oldu.
O dönemde İstanbul İl Komitesi, iki ana bölge ve bir takım ara komiteler vasıtasıyla İstanbul'u yönetiyordu. İstanbul İl'de bir takım değişiklikler oldu. Benim komitemde olan kimi arkadaşlar İstanbul İl Komitesi'ne içerildi, yerel komitenin hemen altında özel görevliler oldu. Ben de özel görevli olarak iki ya da üç ay sorumluluk almışken darbe ile yüz yüze geldik.

Komite, organ ya da birimler seçimle mi yoksa atama yöntemiyle mi oluşturuluyordu? Ne tür kriterler söz konusuydu?

Kurtuluş'un kendisini kurduğu yıllardan 12 Eylül askeri diktatörlüğe ve daha sonra Şam'da yapılan tam üyeli MK toplantısına kadar olan süreçte, örgüt içi demokrasiden söz edilebileceğini sanmıyorum. Seçme, seçilme sürecinin 12 Eylül darbesinden üç dört yıl sonra gündeme geldiğini biliyoruz. Kurulduğundan itibaren üye kabul ettikleriyle 1979 yılında yaptığı bir konferans var, o kadar. İşleyiş merkezden atama yoluyla gerçekleşiyordu. Bir kadro politikası elbette vardı. O kadro politikasının esasını ise liyakat oluşturuyordu. Deney, tecrübe oluşturuyordu. Devrimci mücadeleye bağlılık, kararlılık, mücadelenin içerisinde risk alma ve güven verme gibi bir takım kriterler vardı. Çok az miktarda bir "abinin" yakını olmak –abla diyemeyeceğim çünkü abla yoktu- ya da örgütte söz sahibi olan biri tarafından seviliyor olmak bir faktördü; ama hayat o kadar acımasızdı ki böyle bir kayırma, hayatın mihenk taşına öyle ya da böyle çarpardı. Demokrasi yoktu ama hiç kimse hak etmediği bir yere gelemez, gelse de orada duramazdı.

Yerel komitenin altında uzmanlık grupları var mıydı?

Uzmanlaşmaya dayalı örgütlenmeye gitmek sık sık tartıştığımız bir konuydu. Komite üyelerinin en azından bir konuda uzmanlaşması arzulanıyordu. Ajitatör, propagandist, dağıtımcı, eğitimci ve örgütün mali işlerini yürütmek üzere bir takım tasarrufların olduğunu biliyorduk. Mali konu-

da çok başarılı bir uzmanlık örgütünün olduğunu biliyoruz. Çiçekçi'den arkadaşlarımızın da içinde yer aldığı hem merkezi hem de yerel düzeyde böyle bir yapılanma vardı. Eğitimcilerin eğitimini planlayan bir yapı da vardı. Hayat daha sonra başka uzmanlık organlarını da dayatacaktı.

O dönemde kadın sorununa yönelik bir şey yapılıyor muydu, bir politikası var mıydı?

Hafızam beni yanıltmıyorsa Ankara'da Ankara Devrimci Kadınlar, Karadeniz'de ise Devrimci Kadınlar Derneği vardı ama İstanbul'da Devrimci Kadınlar derneği diye bir yapılanma hatırlamıyorum. Sadece Sevil'le birlikte iki üç aylık bir komite deneyimimiz var bizim. Onun ötesinde genç kadın arkadaşlarımız vardı, onlar daha çok mahalle çalışmasında evlere girmek için bir tür koçbaşı görevi görüyordu. Yani evlere onların vasıtasıyla daha rahat gidebiliyorduk. Onların evdeki kadınlarla daha özel ilişki kurmalarını sağlıyorduk ama bugün sahip olduğumuz anlayış gibi cins meselesi temelinde; kadın sorununu kavrayan ve anlayan bir çalışma değildi bu.

1979'da yapılan konferansa ilişkin ne biliyorsun?

Ben o konferansa katılmadım ve o konferansla ilgili daha sonra bilgi sahibi oldum. Yani Kurtuluş'un tarihinde öyle bir toplantı olduğunu, daha sonra öğrendim. 1980'den sonra "12 Eylül hizbi" diye tanımlanan, Doğan Tarkan ve arkadaşlarına dönük bir tasfiye harekâtı başladığında, bu konular konuşulmaya başlandı. Mesela o toplantıya katılan ve üye olarak tanımlanan kimi arkadaşların, aslında o tarihte benim içinde bulunduğum organın altında görev yaptığını o tartışmalar esnasında öğrendim. Bu bir tür cezalandırma değildi, tasfiye anlamında da değildi. 1979 konferansı hayatın içerisinde o kadar kadük olmuştu ki o toplantıya katılanlar, 1981'e geldiğinde bambaşka bir örgütsel hiyerarşi içinde, farklı noktalardaydı. Hızla değişmişti her şey, bu da tabii demokratik bir mekanizmanın olmamasından kaynaklanıyordu. Siyasal sürecin bu kadar hızla aktığı ve örgütsel popülasyonun bu kadar yoğunlaştığı yerde, örgütü ilk oluşturduğunuz mekanizmalarla götüremezsiniz. Eğer demokratik bir işleyişe sahip olsaydık; kongre ve seçimler olsa, belki ilk kurucu merkez komite bile değişikliğe uğrayacaktı. Siyasal koşullar değiştikçe, alttan gelen genç

kadroların deney tecrübe kazanıp kendilerini geliştirdikçe durumun değişmesi kaçınılmazdı.

Merkez Komite'nin kendi içinde demokratik işleyiş var mıydı? Bu işleyiş aşağı doğru yansıyor muydu?

Kararların nasıl alındığına ilişkin bilgilerimiz sonraki süreçlerde edinildi tabii. Tanık olduğum bir hikâyeyi hatırladım. 1977 yılının Nisan ayları olabilir. *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'deki görevimden ayrılmak üzereydim. Kaçaroğlu haber göndermiş beni arıyor. Buluştuğumuzda hafızam beni yanıltmıyorsa; bana faşizm üzerine bir yazının dergide çıkıp çıkmayacağını sordu. Ben de çıkacağını söyledim. Bunun üzerine yazının kendisine getirilmesini ve derginin basımının durdurulmasını istedi. Bu beni aşan bir konuydu. Üstelik benden önce Ziya ile konuşmalıydı. Belli ki ona ulaşamamıştı. Bu alışılagelmiş bir durum değildi, bir soruna tekabül ediyordu. Ama o günün koşullarında Kaçaroğlu'nun onay vermediği bir yazı, dergide basılamazdı zaten. "Basılmayacak" dedi mi basılmazdı ve bunu herkes uygulardı. O tarihte işleyiş böyleydi. Belki serzenişte bulunmuş olanlar olabilir ama bunu demokrasi açısından mesele yapıp ciddi biçimde ele alacak bir perspektif henüz gelişmemişti diye düşünüyorum. Böyle bir tutumu merkezde olan herkes kendinde hak görürdü. Kaçaroğlu gibi yaptırım gücü olur muydu bilemem. Ama Kaçaroğlu kadrolar içinde sevilen bir insandı.

Darbe, geri çekilme, Adalı'nın idamı...

12 Eylül'de neredeydin?

İstanbul İl Komitesi'ne bağlı özel görevli durumundaydım. Bir takım ara bölgeler vardı. Göztepe, Çiçekçi, Üsküdar ve Boğazlar gibi bölgelerde komiteler vardı. O komitelerle görüşmelerim oluyordu. Çiçekçi'den Zeki İzmir'deydi, İstanbul'a gelecek ve onu İstanbul İl Komitesi'nden bir arkadaşa devredecektim. Onun bir gece konaklaması gerekiyordu, kendi evime götüremezdim çünkü kendi evim kimsenin bilmediği bir evdi. Dolayısıyla birlikte kalabileceğim bir eve götürdüm, o da daha sonra cezaevinde birlikte olduğumuz ve artık aramızda olmayan Beykoz TÖB-DER sekreteri Fazlı Öztürk'ün eviydi. Fazlı, Beykoz'un tepesinde solcuların yoğun olduğu bir mahallede oturuyor-

du. Akşam çay içmeye Beykoz hastanesinde işyeri temsilci olan Halkın Kurtuluşu taraftarı bir arkadaş geldi. Fazlı bizi kuzenleri olarak tanıttı, Zeki muhabbete pek karışmıyordu, televizyon izliyordu. Politik muhabbet açıldı, memleket nereye gidiyor diye politika konuşulmaya başlayınca ülkenin askeri bir darbeye doğru gittiğini anlattım. Sonra o evine gitti, biz de yattık fakat sabah 5.00 civarında Fazlı bizi uyandırdı ve darbenin olduğunu söyledi. Çok tedirgin oldu eşiyle birlikte. Evde iki tane aranan insan var. Tamam, sahte kimliklerimiz var. Ama haklılar, belki evi basılabilirdi. Biz de biraz tedirgin olduk ama yapacak hiçbir şey yoktu. Sadece mahalle içinde kapı komşular birbirlerine gidip gelebiliyor, ekmek alabiliyordu. En enteresan olan, bir gece önce misafir olan Halkın Kurtuluşu taraftarı olan arkadaş geldi, daha kapıdan girmeden "Siz darbenin olacağını biliyordunuz" dedi. Özel bir şey anlatmamıştık, herkes bekliyordu ve biliyordu aslında. Akşam saat 18.00'de sokağa çıkma yasağı kalkınca evden ayrıldık.

12 Eylül gelmeden önce örgütlü olduğumuz hemen her yerde, "Necdet Adalı İdam Edilemez" kampanyası sürdürüyorduk. İstanbul'daki kampanya komitesinde ben de vardım. Hemen her yerde kuşlamalar, yazılamalar, pullamalar yapılıyordu. Hatta bir zirai donatım uçağı ile İstanbul'un üzerine yüzbinlerce kuşlama atabilirmiyiz, böyle bir imkân bulunabilir mi, diye konuşmuştuk. 12 Eylül'le birlikte bu kampanya sekteye uğradı.

İlk birkaç ay tam ne olduğunu anlayamadık. Sıkıyönetimle nedeniyle ve aranıyor olduğum için zaten randevulu bir hayat sürdürüyordum. Ortak bir buluşma alanı, temas noktası vasıtasıyla ilişki sürüyordu, birbirimizle öyle buluşuyorduk. Yeni bir organizasyon için insanlar hızla birbirine devrediliyordu. Öyle bir durumdu ki üçüncü dördüncü aya geldiğimizde Anadolu'dan onlarca insan gelmişti. Millet birbirini tanımıyor: Kaçmış, göçmüş. Ben üç dört ay deterjan kutusu, ekmek ya da yeni alınmış hediye paketleri içinde onlarca kimlik dağıttığımı biliyorum. Belli ki iyi çalışan bir sahtecilik ekibimiz vardı. Hatta kafa buluyorduk, "Ya, ne biçim çalışıyor bunlar, istesek Amerikan'ın New York kentinin Mannathan mahallesi muhtarlığından bile evrak verecekler" diye. Yeter ki iki-üç resim ver, kimlik geliyordu.

Darbeden on gün kadar sonra, "şunlara dikkat edin, aile ile ilişkilerinizi kesin, bilindik tanındık yerlere gitmeyin, randevulu sistemle ilişki kurun" diye 14-15 maddelik bir genelge gelmişti. Geri çekilme kararı zannediyorum bunların arkasından geldi. Bu uyarı bize Merkez'den mi geldi yoksa yerel bunu kendi inisiyatifiyle mi yaptı hatırlamıyorum.

Daha sonra Ankara'dan arkadaşlar gelmeye başladı. Değişik yerlerden değişik kadrolar geliyordu ve belli ki İstanbul geri çekilmenin merkezi olacaktı. Örgütün hazırlıksız olduğu işin başında anlaşılmıştı. Sosyalist hareketin birçok kümesi şaşkındı. *Halkın Kurtuluşu* dergisi "barikatlara" başlığı ile çıkarken *Devrimci Yol* dergisi olayı hafife alan bir başlıkla yayınlanmıştı. Kurtuluş daha özgün bir duruma sahipti. Kahramanmaraş olayları nedeniyle Ecevit döneminde ilan edilmiş olan sıkıyönetimle birlikte askeriyenin siyaset üzerindeki ağırlığının arttığını belirten yazılar, *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'de çıkıyor ve askerlerin siyasetteki ağırlığının artmasının bir askeri darbeye evrileceği gibi saptamalar da yapılıyordu. Biz bunları organ toplantılarında konuşuyorduk. Zaten Topkapı Komitesi'nin çoğunluğu darbeden neredeyse bir yıl önce aranır konumdaydı ve buna uygun bir hayat sürdürüyorduk. Kurtuluş böyle saptamalar yapmasına rağmen ve hatta yatay örgütlenme yerine dikey örgütlenmeye geçmeye dair bir takım tedbirleri konuşsa da bunların gereğini yerine getiremedi. Üstelik ricat kararı almasına rağmen o da 12 Eylül'ün sol sosyalist hareket üzerinde yarattığı tahribattan kısmetine düşeni aldı. Onca saptaması, kimi tedbirler almaya dönük çabaları da işe yaramadı. "Yatay örgütlenme yerine dikey örgütlenme" demek kadrolarını muhafaza etmek, korumak demekti. En önemlisi de bunu kaldıracak kent olan İstanbul'u buna hazırlamaktı. Merkezin ve yerelin buna ilişkin ciddi bir planının olmaması işleri daha da zorlaştırdı.

12 Eylül'den sonra ne tür bir örgütlenme oldu ve nasıl tartışmalar yaşandı?

Önce bu geri çekilme meselesinin Merkez Komite'de bir tartışma yarattığını Ankara üzerinden duyduk. Necdet Adalı'nın idam edilmesinden sonra Ankara'da döneme pek uygun olmayan tarzda bir eylemlilikle tepki verilmesinin ardından, çok ağır bir operasyon yenmiş ve bir sürü kadro yakalanmıştı. Daha sonraki süreçte yayınlanan sirkülasyonlarla birlikte büyük kentlere ve işçi sınıfının içine geri çekilme taktiği daha iyi anlaşıldı. Bir sürü arkadaş geliyordu İstanbul'a. Bir tür istasyon görevi görüyorduk.

Darbeden üç dört ay sonra Mustafa Koç ve Ankara'lı Nadir'le birlikte Avrupa yakasındaki ilişkileri toplamak üzere kurulan organda görevlendirildim. Önce Saim Koç bizim sorumlumuzdu. Merkez Komite üyelerinin bir kısmının geri çekilme taktiği çerçevesinde yurtdışına çıkacağı bilgisi de verildi. Hemen herkesin sahte kimliği ve birden fazla kod ismi vardı. Kimse kimsenin evini bilmiyor, randevu ile ilişki sürdürüyorduk.

Kaçaroğlu'nun yakalanması sende nasıl bir etki yaptı?

Şoke oldum. Ben onu tanıdığımda, Ankara'da saçma sapan bir işten dolayı arandığı için zaten legal durumda değildi ve hep öyle bir hayat sürdürdü. Daha tedbirli olacağını hatta çoktan yurt dışına çıkmış olacağını düşünüyordum. Simge isimlerden birisi haline gelmişti ve dolayısıyla onun yakalanıyor olması Kurtuluşçular nezdinde moral bozucu bir durum yaratacaktı. Birlikte yakalandığı o zamanki eşi Gönül (Sevindir) de Çiçekçi'den tanıdığımız birisiydi.

Kurtuluş hareketinde Ekim sürecine dair neler söyleyebilirsin?

Esasen Ekim sürecinin yarattığı sonuçların ne olduğuna, daha çok cezaevinde ve daha sonraki süreçte vakıf oldum. Stalinist olan bir örgütün bir de böyle katı hiyerarşik ilişkiye sahip olması ve farklı gördüğünü hizip olarak tanımlayıp kendi bünyesinin dışına atma çabası, belki de daha sonra yarattığı tartışmalar ve o tartışmaların sosyalist demokrasi, çoğulculuk gibi tartışma ve görüşlerin olgunlaşmasına sebep olması nedeniyle hayırlı da olmuştur. Bugünden o günlere baktığımda korunma amaçlı bir örgütlenmenin işin esasını oluşturduğunu görüyorum. Tamamen korunmaya, tamamen güvenlik alarak mevcudu korumaya dönük bir çaba ve faaliyetti söz konusu olan. Ekim döneminin ilk sirkülasyonu, "12 Eylül Hizbini Mahkum Edelim" başlığı ile çıktı. Doğan Tarkan ve bir küme arkadaşın örgütsel hiyerarşinin dışında paralel, birbirleriyle yatay ilişkiler kurdukları, güvenlik açısından bir zafiyet oluşturduklarından bahsediyordu. Bu "hizipçi" arkadaşlarımız o dönem mahkûm edilmeye çalışıldı. Ben de o zaman öyle düşünüyordum. O zamanki aklım ve demokrasi konusundaki düşüncelerim tabii ki şimdiki gibi değildi. Üstelik organlı faaliyet, üye ilişkileri gibi birçok konuda yeni bir atak içine girilmişti. Reorganizasyon süreci olarak da adlandırılan bu yeni dönemde "Komsomol" oluşturmakla görevlendirildim.

Önce ben bunu pek anlamadım, çünkü gençlik ilşkilerinden kopalı epey olmuş ve işçi sınıfı mücadelesi içinde fabrika işçileri ile alakalı bölge komitelerinde çalışmıştım. Bunu önce bir alt görev olarak algıladım. O gece canım epey sıkıldı, "Bunlar beni nasıl bir göreve veriyorlar" diye düşündüm. Ama sonra önemli bir görev olduğunu kavradım. Haşim Barış ve Hilmi Uslu ile birlikte görevlendirilmiştik. Öğrenci gençlik içinden gelmeyen tek kişi bendim. Haşim ve Hilmi Hacettepeli idi. Bizim üçümüzü Kurtuluş'un gençlik

örgütünü kurmak üzere görevlendirdiler. Bir isim bulmamızı istediler. Düşündük, taşındık "Genç Kurtuluşçular Birliği"(GKB) koyalım bunun adını dedik. Geçiçi Merkez Komite adına Celal Polat'la görüşüyorduk. GKB'nin merkez komitesi olduğumuzu, GKB'nin şimdilik sadece İstanbul'da örgütlenneceğini, sonra Ankara'da da örgütlenmesi gerektiği anlatılmıştı bize. İstanbul'daki mahallelerde tasniflere giriştik bunun üzerine. Üniversitelerde ilişkilerimiz vardı, bir üniversite şubesi kurduk. Onun dışında Topkapı, Bakırköy ve Göztepe- Kadıköy gençlik şubeleri kuruldu. Toplam yüz on civarında düzenli ilişkiye sahiptik. Bunların yarısı üniversiteli ise diğer yarısı işçi gençlikten geliyordu. Program ve tüzük hazırlıkları bitince üye kaydetmeye de başlayacaktık. Benim evimde kalan Haşim'in sanki biraz daha bilgisi vardı diye hatırlıyorum ama yine de bu konuda araştırma yapmak gerekiyordu. Daha önceki dönemde ise bir süre Mehmet Kaptan bizim evde kalmıştı. GKB'yi kurduğumuzun dördüncü ayında yakalandık

O dönemde evlendiğin kişi ile nasıl tanıştın? Kadın erkek ilişkileri nasıldı? Onay almak gerekiyor muydu? Örgüt dışından birileri ile ilişki olabiliyor muydu? Ev ilişkilerinde roller nasıldı?

Genç yaşta sıkıyönetim tarafından arandığım için sosyal çevrem sınırlıydı. Faaliyet sürdürdüğünüz alan içinde arkadaş edinebilirdiniz. Zaten az sayıda kadın arkadaşımız vardı ve onlarla ilgilenen çok sayıda erkek. Hoşlandıklarımız olurdu, denemelerimiz de ama bunu bastırırdık o günün koşullarında. Yoksa hepimiz genç, sağlıklı insanlardık ve tabii ki cinselliklerimizi de yaşamak isterdik.

Benim tanışıklığım tamamen o örgütsel ilişkiler içerisinde gerçekleşmişti. Şükran Cerrahpaşa'da okuyordu. Darbeden bir ay önceydi galiba, işçilerle sosyal ilişkiler kurmak, ilaç vermek, onların sağlık meseleleriyle ilgilenmek vs. konusunda bir çalışma ile ilgili olarak tanıştım ama burada bir yönlendirme olduğunu söylemeliyim. Aranan birinin yanında faaliyet yürütüyor, darbe gelmiş ve tıp fakültesinin son sınıfında okuyordu ve yedi sekiz dersi kalmıştı mezun olmaya. İki buçuk ay gibi bir sürede bütün derslerini vererek okulunu bitirdi. Çok kısa sürede sevgili olduk. Çok zeki bir kadındı. Gönül ilişkilerine örgütün müdahalesi elbette vardı. Ben de ilişkim konusunda bilgi verdim. Ev ilişkilerindeki rollere gelirsek, gerçekten kadınlar o hayatı kamufle etmenin bir parçası olarak işlev görüyorlardı ve bir işte de çalışmak durumundaydılar. Örgütsel ilişkilerin içerisinde olmadıkları için politik bir sözleri

de olamıyordu. Ben ev işlerine yardımcı olan, yemek yapan, çamaşır yıkayan birisiydim ama kadınlar genel olarak biraz önce sözünü ettiğim konumdaydı.

12 Eylül'den bir müddet sonra çok şaşkınlık yaşadığım bir şey de oldu. Aynı komitede çalıştığım bir arkadaşım gelip "Ya, evde çok gerilimliyiz, iki tane de tokat çaktım" dediğinde "Ne!" diyerek şaşkınlık içinde kalmıştım. "Sen ne yaptın, özür dile hemen" vs dedim, o da dilediğini söyledi ama bu bir konu ya da mesele de olmadı. Çünkü o günün koşulları içerisinde şiddet, ne kadına ne de erkeğe bir tür yaptırım ya da disiplin mevzuu haline getirilecek bir durum değildi. Eminim ki o tarihlerde eşlerinden, sevgililerinden veya arkadaşlarından öyle ya da böyle şiddet gören kadın arkadaşlar olmuştur ama onlar bunu mesele yapmamışlardır. Çünkü konu edecek bir perspektif ve mekanizma yoktu o tarihlerde. O günün koşullarında kadın sorununda anladığımız "Kadınlar katılmadan devrim olmaz" düzeyindeydi. Dolayısıyla da kadının politik mekanizma içindeki yeri belli değildi. Politik özne değillerdi. Onlar eşlerinin, sevgililerinin yanında, üstüne üstlük illegal koşullarda, o illegalitenin sürdürülmesinde bir rol üstlenen konumdaydılar. Eminim ki onun içine şiddet de başka şeyler de giriyordu. Bugünkü gelişkinlik düzeyi ile o günlere baktığımızda geriye gerçekten ilkel, kadınları yok sayan ve kadın körü bir sosyalizm anlayışı kalır. Bugünle kıyaslanamayacak ölçüde bir geriliğin bu alanda hüküm sürdüğünü söylemeliyim.

Eşcinsellere ya da translara yönelik bakış açınız neydi?

Kesinlikle bu tür yönelimlere izin verilmezdi. Bunlar bir tür sapkınlık olarak değerlendirilir ve o günkü hiyerarşi içerisinde bu tür kişilerle de örgütsel ilişki sürdürmek asla söz konusu olmazdı. Bir tasfiye gerçekleşirdi. Hiçbir müsamaha yoktu.

Bekaret konusundaki düşünceleriniz neydi? İlk cinsel deneyimler nasıl yaşanıyordu? Kürtajla ilgili vakalar oldu mu? Çocuğa bakış nasıldı?

O dönemde bekaret devrimciler için de önemli bir şeydi. Çok genç yaşta devrimci olduğum için kadınlarla fazla bir deneyimim de yoktu açıkçası. Kürtaj tabii ki oluyordu o dönemde. Buna dair bir yargı olduğunu söyleyemem. Çocukları olan arkadaşlarımız vardı. Çocuğa bakmak annenin işiydi. Çünkü örgüt denen şey, erkeklerden oluştuğu ve örgütün çıkarları her şeyin önünde geldiği için geriye kalan ne varsa kadınların omuzundaydı, çocuk da öyleydi. Çocuğu olan arkadaşların durumlarının ne ka-

dar zor olduğunu daha sonra cezaevi süreçlerinde gördük. Çocuk yapmayın gibi bir tutum olduğuna, bulunduğum yerde tanık olmadım ama o günün koşullarında çocuk sahibi olmak gerçekten çok zordu.

Ekonomik durumunuzu nasıl sağlıyordunuz?

Evimizde hep örgütten birisi kaldığı için kiranın karşılanmasında bir dayanışma sözkonusuydu. Ayrıca komitenin de bir bütçesi oluyordu. Genellikle düzenli işte çalışanlar hep kadınlardı. Bizde de böyle oldu. Bir de onun ötesinde pazarlamacılık vs gibi işlerden de ufak tefek gelirler elde ediliyor ve hayat idame ettiriliyordu. Gaziosmanpaşa, Pazariçi'nde çok küçük ve kirası da uygun olan bir evi depo olarak tutuyorduk. Ev sahiplerimiz ve komşularımız solcu insanlardı. Ev ve şehir değiştiren arkadaşlardan kalan epey ev eşyası vardı. Hatta Esra Koç'la birlikte gidip eşyaların bir kısmını aldığımızda, bizi nişanlı sanıp Esra'ya beni övdüklerini hatırlıyorum. İsmail Yeşilyurt'a da oradan eşya verdiğimi hatırlıyorum.

Takipler, operasyonlar, işkenceler ve cezaevi

Yakalanman nasıl oldu?

Gençlik örgütünün kurulması esnasında, program ve tüzük gerekiyordu. Arşiv konusunda Ziya Sümer'in bize yardım ve katkılarının olabileceği söylendi ve bir randevu gönderildi. Tam o günlerde Şükran, okuldan tanıdığı ama politikayla çok canlı bağları olmayan, üstelik bizimle de bir alakası olmayan bir arkadaşının nikâhına gitmişti. Fakat o nikâha daha önce bizden olan ama kendi başına işler yaptığı için yakalanan ve siyasi şubede itirafçı olan Erkan Mete de gelmiş. Takibe oradan başlandığını daha sonra öğrendik. Gündelik faaliyette eve giderken arkayı kollamak, dikkatli bir biçimde eve gitmek gibi bir çaba içindeydik. Evden çıkarken dönüp arkamıza bakmıyorduk, ev sağlam bir yerdi zaten bizim için. Beni evden takibe başlamışlar. Aslında ilk gün benim üzerimden bir ticarethane işleten Sedat'ı, sonra da kitap ve belge almak için buluştuğum Ziya Sümer'i almışlar. İkinci gün takip etmekte zorlanmışlar. Bir arkadaşla buluştuğumu, hangi kahvede oturduğumu biliyorlardı ama dar ve uzun bir sokağa girince peşimi bırakmışlar. Nasıl olsa evimi biliyorlar, o gün onlar için boş geçmiş. Üçüncü gün 29 Mayıs'tı, İstanbul Suriçi'nde biz GKB merkezi olarak buluşacak, daha sonra da Merkez Komite'den Celal Polat'ın katılımı ile Anadolu Kavağı'na giderek tüzük ve program ko-

nusunda bir taslak hazırlıyacaktık. Biz Şükran'la birlikte çıktık, çünkü o da Hilmi'nin eşiyle buluşacak, onun bir sağlık sorununu çözecekti. Minübüsler çalışmıyor çünkü İstanbul'un fetih günüymüş. Randevuyu kaçırmamak için taksi tuttuk, Topkapı ile Edirnekapı arasında Suriçi'ne doğru çıkan bir yan yol vardır, erkek öğrenci yurdunun yanından gider. Fakat trafik nedeniyle taksi o yolun başında kaldı. İndik taksiden, ben randevuyu yakalamak için koşacağımı söyledim, polisler de wolksvagenle arkadan geliyorlarmış, ben arabadan çıkıp kalabalığı yara yara yukarı doğru koşunca bunlar takip edildiğimi anladığımı ve kaçmaya yeltendiğimi düşünerek, tabancalarını çıkartıp benim peşimden koşmaya başlamış ama ben farkında değilim. Randevu alanına girdiğimde beni bekleyen Hilmi'nin kalabalığın arasında küçük bir el hareketi yaptığını gördüm, o hareket gelme demekti. Fakat birkaç aydır da Hilmi sürekli takip edildiğini düşünüyordu. Ben onun gene bu ruh hali içinde olduğunu düşündüm ve bütün randevular birbirinin içine girecek diye de endişelendim. Halbuki Hilmi, benim arkamdan ellerinde tabancalarla canhıraş koşturan polisleri görmüş. Dediğim gibi, fetih günü törenleri nedeniyle etrafta helvacılar, tatlıcılar, gösteri amacıyla yeniçeri kıyafeti giymiş insanlar ve trafik polisleri vardı. Ben Hilmi'yi teğet geçtim fakat bir daha baktığımda onu kaybettim. Kurtarma randevusu dediğimiz sabit bir yer var, orada bulacağım artık. Fakat o randevuda bekleme yapmıyor, yürüyüp geçiyorsun. Bütün örgütsel ilişkiler randevular üzerine kurulu. İlişki koptu mu aylarca ara ki birbirini bulasın. Tekrar Sur'un içine doğru girdim bu arada Şükran'ı da kaybettim. Fakat o güne kadar takip edilmeyen Haşim de bizden hemen sonra çıkıyor ve o gün takibe alınıyor. Hilmi, Hilmi'nin eşi, Şükran ve Haşim Topkapı'da bir biçimde karşılaşıyorlar. O andan itibaren hepsi kasnağın içine girmiş oluyor. Ben kurtarma randevusuna gittim, kimse gelmeyince bir kasvetle tam oradan ayrılacakken iki kişi koluma girdi "Gel bakalım Kadir Efendi" diye. Başımdan aşağı kaynar sular döküldü tabii. İllegaliteye alışmışsın, üç yıldır kaçak yaşıyorsun İstanbul'da. Bir sürü insanla görüşüyorsun, envai tür kod isim kullanıyorsun falan. Polis "Kadir" diye yakalıyorsa "Ne oluyor?" diyorsun. Pazartekke'deki bir benzinliğin içine soktular, ellerimi arkadan kelepçeleyip oraya gelen bir wolksvagenin içine koyup Şehremeni'de bekleyen bir minübüse götürdüler. Minübüsün içine girdim, baktım Haşim'le Hilmi oturuyor. Polisler beni tanıyor ama onların kim olduğunu bilmiyor. İki-üç saat sonra da kapıyı bir biçimde açıp eve girmişler, Şükran işlerini bitirip eve geldiğinde onu da alıp getirdiler. Benim için "Kaçmaya kalktı vurduk,

hastanede" gibi laflar etmişler. Beni gösterip onu rahatlatmaya çalışıyorlardı. Beni göremedi tabii ben tezgahtaydım sadece sesimi duydu.

Haşim, Hilmi ve ben herhangi bir randevu ve GKB örgütlenmesine dair herhangi bir bilgi vermedik. Buna rağmen, toplam sayımız sekiz dokuz kişiye çıktı. Operasyon merkezi düzeyde ilk ciddi operasyon haline geldi. Bana bağlı üçer kişiden oluşan iki gençlik komitesi ve onların aşağıya doğru yayılan ilişkileri ve henüz yeniden yapılanma çerçevesinde devredemediğim bir kısmı işçi olan dört beş ilişki daha vardı. Mamak'tan tahliye olan Kaçaroğulu'nun o zamanki eşi Gönül'le yakalandığım günün ertesinde görüşecektik. Haşim aynı zamanda İl Komitesi üyesiydi ve bu konumu da açığa çıkmıştı sanıyorum. Operasyon Merkez'e doğru yöneldi. Ama hem Haşim Barış hem de Celal Polat moral verici bir direniş sergilediler. Haşim Barış benim evimde kaldığını bile söylemiyordu. Halbuki takip edildik, birlikte kaldığımızı biliyorlar ama direncini kırmak için yine de ondan ev istiyorlardı. Yüzleştirdiklerinde ben söyledim ona "Bizde kalıyorsun" diye. Celal Polat'ın ayakları kötü durumdaydı. İstanbul polisi Haşim'i ve Hilmi'yi tanımıyordu. Onları sorgulamak için Ankara'ya gönderdiler. Cahit Ezgi'yi saygıyla anmalıyım. İşkencede onu bağırtamıyorlar bir türlü, zorluyorlar "bağır" diye. Hepimiz tezgahtayız "Yaşasın sosyalizm" diye art artda atılan sloganlar duyduk. Cahit "Alın size bağırma" demiş, başlamış slogan atmaya. Mehmet Kaptan ve Mustafa Yavuz'un da orada olduğunu daha sonra öğrendim. Bu arada Dev-Lis'ten tanıdığım Emeğin Birliği'nden Hakan Gürgen de orada tezgâhtaydı. Falakadan ayakları şişmişti. Daha sonra Şükran alt katta hücrelerin bulunduğu bölümde bir takım melhemlerle onun ilk tedavisini yapmıştı. Örgüte yönelik önemli bir operasyondu ama örgütün faaliyetlerini aksatacak ya da ona büyük bir darbe vuracak bir operasyon olduğunu söyleyemem.

Otuz gün sonra Selimiye'ye götürdüler. Selimiye'de yetmiş, seksen kişinin kaldığı, at ahırları denen yerde on gün kadar kaldık. Orada bir rahatlama hali de vardı. Çünkü insanlar travmatik bir işkenceden geçerek geliyorlardı buraya. O yükten kurtulmuş olmanın bir ferahlığı oluyor insanda ya da ben öyle hissettim. Göztepe'den, daha önce bizden olan, Hüseyin Aydın vardı. Tekoşinci olmuştu. İdamla yargılandığı için tek başına hücrede kalıyordu. Sonra cezaevinde kansere yakalandı ve hayatını kaybetti.

Savcılık sonrası mahkemede tutuklandık ve 1982 Temmuz'unda Davutpaşa Cezaevi'ne götürüldük. Davutpaşa'da hem alt katta hem de bizim bulunduğumuz koridorda arkadaşlarımız vardı. Davutpaşa'nın hikayesini ayrıntılı olarak onlardan öğrendik. Çünkü 12 Eylül gelmeden Ağustos ayı içerisinde

Mamak ve Davutpaşa'ya çok ciddi operasyon gerçekleştirmişler. Bir tür diz çöktürme girişimi. Mamak o operasyonlarda geriletildiği için daha sonra devrimciler için zorlu bir hapishane olacaktı. Bende kalan izlenim budur. Davutpaşa direndiği için İstanbul cezaevlerinde daha direnişçi bir çizgi hâkim oldu. Bunu çok az insan bilir. Davutpaşa direnişinde bizim arkadaşlarımızın en önde direngen bir tutum aldıklarını biliyorduk. Ayrıntıları da orada kalan arkadaşlarımız anlattı. Dolayısıyla bu sadece Davutpaşa'nın değil, bence bütün İstanbul cezaevlerinin kaderini belirleyen bir direniş olmuştu. Bunları Kurtuluş'a övgü yapmak için söylemiyorum sadece bir hak teslimi açısından söylüyorum. Erdoğan, Metin, Hilmi ve daha birçok arkadaşımız oradaydı sanıyorum. Hem Anadolu yakası hem Feriköy civarındaki iki operasyondan dolayı epeyce bir arkadaşımız cezaevindeydi o tarihte. Cezaevi direniş tarihine ilişkin akla Diyarbakır, Mamak ve Metris gelir. Ama tüm bunların öncesinde Davutpaşa direnişinin, İstanbul cezaevlerine kattığı bir ruh hali vardır ve Metris bence o çizginin devamıdır. Davutpaşa öyle direnmeseydi Metris direnişi olmazdı.

İran Konsolosluğu'nu basıp işgal eden kırka yakın İranlı devrimci, yanımızdaki koğuşta kalıyordu. Biz daha önceden tutuklanan arkadaşlarımızın kaldığı koğuşa geçtik. Dev-Yol, Halkın Kurtuluşu ve TİKB davalarından tutuklularla birlikte kalıyorduk. Bir diğer koğuşta ise Dev-Sol davasından yargılananlar vardı. Bütün koridor ortak komündü. Tecritte Dev-Sol'dan Sinan Kukul, bizden de Muzaffer vardı. Sinan'ı dışarıdan tanırdım ama bir samimiyetimiz yoktu. Orada kaldığımız birkaç ay boyunca sohbetimiz de oldu. Mütevazi ve saygılı bir insandı. İçeri her örgütün iddianameleri geliyordu. İddianamelerde çarpıtılmış ve işkence zoruyla alınmış bilgiler vardı ama yine de o iddianamelerden kimin ne yaptığına dair çıkarımlarda bulunulabilinirdi. Ne var ki Dev-Sol davasından yargılanan arkadaşlarımız iddianamelerini gizliyorlardı. Celal Hoca bunu Sinan'a söylemiş. Sinan Kukul bir saat sonra geldi, bizim koğuştaki masanın üzerine bütün Dev-Sol iddianamelerini bıraktı ve gitti. Bu çok şaşırtıcı gelmişti bir sürü insana.

Eylül'ün 13'ünde tekrar siyasi şubeye sorguya alındım. Emekçi-Der'den bir yargılamanın devam ettiğini biliyordum. "Mahkeme için hazırlan" dediklerinde hangi mahkeme diye de sormadım. Giyindim kuşandım. Beni mahkemeye gidenlerle birlikte çıkartıp sonra da onlardan ayrı idari bölüme aldıklarında, bizim timden iki polisin beni beklediklerini gördüm. Bana bağlı GKB'nin Topkapı birimi sorumlularıyla birlikte yirmi beş kişi siyasi şubedeydi. Oradan iki buçuk ay önce geçmiştim ve GKB'den bahsetmemiştik. Bel-

li ki polisler bu işe çok bozulmuş ve beni tekrar sorguya almaya karar vermişlerdi. Cezaevinden ikinci defa sorguya alınan az sayıda insandan birisi de bendim. Aslında sorgu için cezaevinden siyasi şubeye gidilmiyordu çünkü siyasi tutsaklar kimseyi vermiyordu. Daha önce Hasdal Cezaevi'nde aynı nedenle başlayan direniş esnasında; Atilla'nın kardeşi bizim arkadaşımız Hakan Mermeroluk ve Şerif Yazar, içeriye orantısız biçimde atılan gaz bombaları nedeniyle yaşamlarını yitirmiş ve onlarca devrimci yaralanmıştı. İkinci alınışımda siyasi şubede on gün kadar kaldım. O tarihte İstanbul Emniyet Müdürü olan Şükrü Balcı ile de tesadüfen bizim timin odasında karşılaştım. O içeriye girince odadakilerin ayağa kalktığını hatırlıyorum; bir de çok kötü bir parfüm kokusunun geldiğini. Ben gözlerim bağlı cezaevine götürülmeyi bekliyorum, sorgum tamamlanmış. Takım elbise gibi bir şey var üzerimde mahkeme diye aldıkları için öyle giyinmiştim. O tarihte cezaevlerinden tahliye olanları da tekrar siyasi şubeye getiriyorlardı. Hem hakkında yeni bir ifade var mı ona bakıyorlar hem de işkenceli sorguları bir kaç saat dinletip orayı hatırlatıp öyle bırakıyorlardı. Şükrü Balcı beni tahliye olanlardan birisi sanmış. "Akıllandın mı davar" dedi bana. Önce ses vermedim "Dışarıya çıkınca devam mı bu fikirlere" diye üsteleyince "Evet, aynı fikirlere ve mücadeleye devam" dedim. Küplere bindi bunu duyunca, "Bu akıllanmamış bunu yeniden sorguya alın" vs. diye. Odadaki polisler "Yok efendim, daha o yeni yakalandı. Mahkemesi bile açılmadı, cezaevinden sorgu için aldık" dediler ama "1 numara" çok sinirlenmişti. Üç gün daha tuttular beni orada. Onun da katıldığı özel bir sorgulama yaptılar. Daha önceki operasyonlarda hakkımda verilmiş ve bana sormadıkları kimi ifadeleri okudular. Daha önce sesini hiç duymadığım ama Kurtuluş'u tanıdığı belli olan birisi sohbet etti benimle. İşkencenin yapıldığı tezgâh odası değildi ama o odalarla aynı kattaydı. Kaçaroğlu'na niye "Kemal Bey" dediğimizden tut ta Esat Fırtına'nın rakısına kadar "Biz her şeyi biliyoruz" havasıyla epey konuştu. Babamın ve büyük dayımın adlarını geçirerek onların subay olması ve "milliyetçi" bir aileden gelişim üzerine birkaç laf etti. Dayımın adı geçince bir dalgalanma oldu odada. Gözlerim bağlı ama yüzüm cama dönük ve odada dört beş kişi olduğunu göz bandının üzerinden güçlü ışık sayesinde görebiliyordum. Bunlardan birisi de Şükrü Balcı, bunu hissettim. Tabii o dayımla iyi tanışıyor. Ama odada Erkan Mete de var, bu da kesin. Benimle konuşanın sorduğu sorular arasında birkaç tane ciddi iddia vardı. "Düşün gel" dediler bana, ben de "Anlatacak bir şeyim yok" dedim. Beni yan odaya koydular. Saatler sonra gelip alt kata, hücreler bölümüne indirdiler ve ertesi gün de cezaevine götürdüler. Şükrü Balcı o

odaya bilinçli mi geldi, olan biten blöfmüydü ya da beni mi deniyorlardı? Hepsi mümkün...

Bu ikinci gidişimde enteresan bir şey oldu: Her örgüte bakan bir tim vardır: Bunlar o örgütün yayınlarını okur, evlerde bulduklan fotoğraflara ve sirkülasyonlara bakar. Sonuçta operasyon yaparken, sorgularken işlerini kolaylaştırır bu durum. Şükrü Balcı hadisesinden birkaç saat önce, tim odasında gözlerim bağlı otururken daha çok tezgâh ve hücreler arasında bizleri getirip götürme işini yapan polis, "Bizden başka Kürt meselesinde sömürge diyen yok değil mi Kadir" dedi. Bu "biz" işini garipsedim tabii ama "Yok" dedim. Geçen gün başka bir örgütün masasından polislerle konuşuyormuş da onlara "Cahilsiniz oğlum hepiniz" demiş. Kürt meselesini bilmediklerini anlatmış, başka şeyler de anlatmış. Başımı tavana doğru iyice kaldırıp göz bantların altından sesin geldiği yere baktım. Masada oturmuş, önünde bir sürü *Kurtuluş Sosyalist Dergi*, onları karıştırıyor...

Davutpaşa'dan hangi cezaevine geçtin?

Davutpaşa kapandığında bizi Metris'e, Sultanahmet'e, Kabakoz'a dağıttılar. Şükran Metris'te tutuklu olduğu için, ben de eş durumundan Metris'i istedim. Metris gittiğimde herhâlde 1200 kişinin kaldığı bir cezaeviydi. İki ya da üç kişi itirafçıydı. Bir de bağımsız koğuşu vardı, gerisi olduğu gibi siyasi koğuşlardı. Başarılı bir açlık grevinden çıkılmıştı, böylece idareyle de bir denge kurulmuştu. Bu nedenle oraya gittiğimizde fiziki bir yaptırımla karşılaşmadık. Bir süre de böyle gitti. Benim bulunduğum koğuşta aynı davadan yargılandığımız arkadaşlar vardı. Altı ay kadar hayat sakin devam etti. Havalandırmaya ve ziyaretlere çıkıyorsun, idareyle çok bir gerilim yok. Fakat bir süre sonra, önce elbise lafı dolaşıma girdi; arkasından kalem direnişi, ampul direnişi ve çöp direnişi başladı. Bu direnişlerin hepsinin de bir nedeni vardı. Çünkü pelur kâğıtlara ince uçlu kalemlerle koca kitaplar yazılıyordu. Kitaplarımız elimizden alınırsa zula yaptığımız yerlerden çıkararak bunları okuyabilecektik. Dolayısıyla pelur kâğıt ve ince uçlu kalemleri toplamaya ve yenilerini satmamaya başladılar. Tabii o kadar küçük harflerle yazılmış yazıları okumak kolay değil, büyüteç lazım. Onu da orada bulamazsın. Ama ampulün tepe noktasını açıp içine su doldurup sakızla kapattığında al sana büyüteç. Bunun üzerine "ampul operasyonları" başladı. Bütün koğuşu da karanlıkta bırakacak halleri yok, içeriyi görmek istiyorlar tabii. Ayrıca diğer cezaevleriyle haberleşme mahkemelere giden arkadaşlar vasıtasıyla oluyordu. Pelur kağıtlara yazılan notlar naylonla su geçirmez hale getiriliyor bazen ağız için-

de, bazen de ayakkabı topuğunda taşınıp cezaevleri arasında haberleşme sağlanıyordu. Eller arkadan kelepçeliyse ağızdan ağıza notlar aktarılıyor. Ayakkabılar ise mahkemelerde ya da ring araçlarının içinde çaktırmadan değiştiriliyordu. Cezaevinin kendi içindeki haberleşmesi ise mors sistemi ile kolonlara, kalorifer borularına vurarak ya da yine mors sistemi ile bağırarak sağlanıyordu. Ayrı blokta olanlara asansör sistemi ile torba sarkıtılıyor, karşı tarafta olanlara ise bir ipin ucuna bağlanmış kalem ileriye atılıp sonra teleferik sistemi ile çekilerek ulaşılıyordu. Koridorda bulunan karşılıklı koğuşlar arasında ise önce araya konan kum torbalarını küçük bir çengelle çekip, kalemin arkasına bağlanmış not karşı kapının altına atılıyordu. Ben bu yöntemle not gönderirken yakalandım. Sonra o not mahkemede önüme geldi. Savcılık mütalaasında da "Cezaevinde de örgütsel faaliyetlerini devam ettiğine..." diye belirtiliyordu. Her örgütün mors alfabesi farklıydı. Açılış melodileri de farklıydı. Havalandırmaya bakan pencereden karşı koğuşta kalan arkadaşlarımızla saatlerce parmak uçlarıyla yazıştığımızı hatırlarım. Gece olunca parmağa beyaz bir bez parçası bağlıyorduk rahat okunsun diye. Boşluğa anlaşılır biçimde harfleri çok hızlı yazınca karşı taraf bunları okuyordu. Biraz zahmetliydi ama hem öğrenmesi kolaydı hem de onlarca insan sessizce birbiriyle konuşuyordu. Tabii camlarda bir sürü el enteresan bir görüntü oluşturuyordu. Bir ara cezaevi idaresi koridora ses kayıt cihazı koyarak morsla yazışmayı kayıt altına almayı denedi. Bir ara da havalandırma bloklarını birbirine bağlayan koridorlara asker koyarak elle yapılan yazışmaları çözmeye çalıştılar. Karşı koğuşta bizim davadan yargılanan Ahmet İsmet Yüce, mors işinde ustaydı ve bütün cezaeviyle haberleşmeyi o sağlıyordu.

Dışarıyla haberleşebiliyor muydunuz?

Ziyarete çıktığımızda ailelerle görüşebiliyorduk. Benim Metris'te kaldığım dönemde, dışarıda örgütsel olarak ne olup bittiğine dair haberimiz olmadı. Ancak bir operasyon olduğunda yeni gelenler ya da o operasyon esnasında siyasi şubede bulunan başka örgütlerden arkadaşların getirdiği bilgilerle haber alabiliyorduk.

Cezaevindeyken Kurtuluş yapılanması kendi içinde nasıl faaliyet sürdürüyordu, nasıl örgütleniyordu? Bir örgüt modeli var mıydı?

Hayır, hiçbir örgüt modeli yoktu. Dışarıdaki hiyerarşinin polisteki tutum ve mapushanedeki tutumun imbiğinden geçmiş hali buraya yansıyordu.

Dışarıda kim sorumluysa, eğer tezgâhta çok sıkıntı yaratacak bir durumda değilse, gene cezaevinde sorumlu konumdaydı. Ama bu toplanıp da herkesin işaret ettiği, onay verdiği bir tarzda değil; daha çok her kademedeki insanın kendi arasında yaptığı doğal bir hiyerarşiydi. 1986 yılından sonra temsilcilerin seçimle belirlenmesine geçildiğini sanıyorum. Bunu yapan ilk gruplardan biriyiz.

Sağmalcılar Özel Tip açıldığında İstanbul'daki tüm cezaevlerinde yaptırımlara ve elbise dayatmasına karşı açlık grevine başlandı. İyi organize olmamış bir eylemdi. Özellikle Metris için başarısızlıkla biten 29 günlük açlık grevi var, zaten ondan sonra Metris'e tam anlamıyla saldırdılar. Rahat bir günümüz yoktu. Koğuş baskınları ve soyarak arama başlamıştı. Bir süre sonra mahkemelere çıkanlara zorla elbise giydirmeye başladılar. Buna karşı nasıl direnileceği konusunda siyasetler anlaşamayınca bir kısmı koğuşun içinde, bir kısmı ise koridorda olmak üzere parçalı bir direniş başladı. Cezaevi mücadelesi ikiye bölündü. Bu acı bir şeydi. Mahkemeye çıkacak olana elbise giydirecekler, geliyor ismini okuyorlar ve ismi okunan kendisini belli etmiyordu. Gazino denen koğuşun ilk bölümünde bekletiyor ve zorla ite kaka dışarı çıkartıyorlardı. Aslında onlar tanıyor ve biliyorlardı kimin mahkemeye çıkacağını. Sonunda "Gel lan buraya!" deyip alıyorlardı. Elbiseye karşı direnme kararında olan arkadaşlar ise yatakhanede oturuyordu ve otuz kırk metrekarelik bir alanda mücadelenin böyle bölünüyor olması, hiç iyi bir şey değildi. Tabii mücadelenin böyle ikili hale gelmesi bir süre sonra hepimizi rahatsız eder bir noktaya geldi ama uzunca bir süre işler böyle gitti. Kitap falan da yoktu, gerçekten hepsini toplayıp götürdüler. Kitap, televizyon, masa, sandalye ve radyo hiçbir şey yoktu. Bizim zulada bir radyo vardı, bazen koğuştan koğuşa değişiyordu yeri. Ama başka havalandırmalarda da vardı. O kadar arama yapıyor ama zula yerlerini bulamıyorlardı. Hâlbuki gözlerinin önündeydi. Günlerce, saatlerce uğraşılarak yapılmıştı o zulalar. Toplu koğuş değişiklikleri yapılıyordu ama koğuşun yeni sahiplerine "definenin" yeri bildiriliyordu. Piller bitiyor, pilleri yeniden canlandırmak için bir takım mühendis arkadaşlarımızın çalışmasıyla zihni sinir projeleri devreye giriyor, pillere ömür katılıyordu. Bir koğuş BBC'yi dinliyordu sonra yazılı halde onun bilgisi dağıtılıyordu. Çok kıymetliydi o bilgiler.

Protesto için mektup yazmıyor, ziyarete çıkmıyorduk. Operasyonları gece yarısına kaydırmışlardı. Metris gerçekten zordu. Uzun süre Celal Polat'la aynı koğuşta kaldık. İlk mahkememize çıkarken aynı koğuşta mıydık hatırlamıyorum. Soğuk bir kış günüydü. Mahkeme salonu cezaeviyle aynı yerleş-

kedeydi. Zorla elbise giydirdiler ve arkadan kelepçelediler. İçimizde bir don ve fanila var. Sultanahmet Cezaevi'nden gelenler kazaklı ve şortlu. Onlar elbiseyi arabada yırttıkları için mahkemenin "huzuru" bozulmuyor. Bizdeki kelepçeleri heyet yerini alınca çıkarttılar. Birinin yırtması lazım! İlk Cahit başladı yırtmaya, sonra biz; heyet de bizi salondan çıkarttı. Don fanila bizi havalandırmaya koydular. Sulu sepken kar var dışarda. Zincir kelepçeyle eller arkadan son demine kadar bağlı, saatlerce kaldık orada. Büyük eziyetti açıkçası. Bundan bir süre sonra tüberküloza yakalandım zaten.

Sakal direnişi yapıyorduk mesela. Bu sefer koğuş operasyonlarında anadan doğma bir biçimde makat aramaları başladı. Döverek çıkartıp soyuyor seni kelepçeyi basıyor arkadan; yüzükoyun yere yatırıyor güya makat araması yapıyor. Tabii taciz vs. her şey devreye giriyordu orada. Bunu ilk yaptıklarında kelepçeler açıldığında hemen herkes iki eliyle önünü kapatıp eşyaların yığılı olduğu yerden ilk önce külodunu bulup giydi. Ama sonra ikinci, üçüncü ve sonrasında bu konuda pek acele etmedi insanlar. Hatta operasyon bitmiş, koğuşun içindeyiz, yarım saat geçmiş herkes Adem baba gibi koğuşun içinde dolaşıyor. O kadar sık oluyordu ki, sıradanlaşıyordu artık. Sonra içimizden birisi "Beyler giyinelim artık" diyor giyiniyorduk. Eşyalar ortaya yığılmış, birisi geçiyor başına "Bu külot kimin", "Bu çorap kimin" diyerek seçime yardımcı oluyordu. Diş fırçaları tuvaletin içine atılmış, koridorlardaki yangın hortumlarıyla su sıkıp yirmi tane yatağın on tanesi su içinde bırakılmış: Hadi onları ayıkla, kuru olanlardan yatak yap, nöbetleşe yat ve ötekilerini kurutmaya çalış.

1984'ün Mayıs'ında Metris'ten ayrıldığımda cezaevinde en az on on beş itirafçı, en az iki üç belki daha fazla sayıda bağımsız koğuş, yeşil hat dediğimiz bölümde de on kadar koğuş vardı. Her koğuşun yirmi kişiye yakın olduğu düşünülürse buradan bir sayıya ulaşılabilir. İtirafçı olan itirafçı zaten. Bağımsız koğuşlar, her türlü yaptırıma uyulan, İstiklal Marşı okunan, yemek duası yapılan ve elbise giyilen bölüm. Yeşil Hat ise sadece elbise giyen, hiçbir yaptırıma uymayan dolayısıyla da sık sık geçişlerin olduğu bir yerdi. Yani siyasi bölümden Yeşil Hat'a, oradan tekrar siyasi bölüme. Çünkü ziyarete çıkabilmek için elbise giyme zorunluluğu vardı. Bir yılı aşkın bir süre ziyaret, havalandırma, avukat görüşü ve doktora çıkamadım. Üstümüzdeki kapı bizi dövmek için açıldı sadece. Sonra Metris'te tecrit uygulaması başlattılar. Tecritte ezip ondan sonra Sağmalcılar'a götürüyorlardı. Tecritte çok uzun süre kalan arkadaşlarımız var. Günde iki-üç defa dayak atıyor, daha sonra Sağ-

malcılar'a götürüyorlardı. Beni de tecrite aldılar ama orada iki gün kaldıktan sonra Sağmalcılar'a götürdüler.

Konsey kararları nasıl alınıyordu?

Aslında Metris Cezaevi'nde Dev-Sol'un ağırlığı vardı. Dev-Sol'un dediği, cezaevindeki direniş hattını da belirliyordu. Yanına üç-dört grubu aldığı zaman zaten o kararın nasıl çıkacağı belli oluyordu. Ona uymamak cezaevindeki direnişi parçalı hale getirmek ve idare nezdinde de hoş olmayan bir duruma düşmek demekti. Bir dönem onlarla paralel tutum aldık. Ama tutumları kitle çizgisini gözeten bir yerden değildi. Diyelim ki cezaevi açlık grevine gidiyor, pazarlıklar oluyor, bu aşamada hatırladığım tek şey; daha kalabalık ve güçlü örgütlerin sözünün geçtiği ve demokratik bir işleyişin olmadığıydı. Ayrıca her örgütün kendi içinde bir demokratik işleyişin olduğundan da söz edemeyiz; çünkü çok baskılı koşullardı, her şeyden öte kafalar öyle değildi.

İhtiyaçlarınızı maddi olarak nasıl karşılıyordunuz? Avukat tutuluyor muydu? Aileler mi yardım ediyordu?

Benim avukatlarım vardı zaten. Nebi Barlas yakalanmadan öncede tanıdığım bir insandı. Çok insanın avukatlığını da üstlenmiştir. İkincisi Ercan Kanar'dı. Kim bulmuştu hatırlamıyorum ama dışardaki arkadaşların yönlendirmesi ile galiba kendisi gelip bulmuştu bizi ve Davutpaşa'da hepimizin avukatı olmuştu. Ailelerden destek geliyordu. Kapıya para bırakılıyordu. Galiba yakalandıktan on ay kadar sonra Şükran tahliye olmuştu. Bütün cezaevi süresince ihtiyaçlarımı o karşıladı. O mektup yazabiliyordu; ben ise kurşun kalemle yazmayı reddettiğimiz, tükenmez kalemlerimizi geri istediğimiz için protesto ettiğimizden yazmıyordum. Çok uzun süre görüşemedik. Metris'ten Sağmalcılar Özel Tip'e gidince de avukat ve havalandırma hakkımız yoktu. Sadece orada dayak bitmişti, elbise dayatması orada da vardı ve bir tür direniş sürüyordu. Demek ki iki yıla yakın ziyaret ve havalandırma hakkını kullanamamışım. Sağmalcılar Özel Tip'e örgütlerin yönetici konumundaki insanları toplayıp onları biraz daha rahat ettiriyorlar ama Metris'te ezme haline devam ediyorlardı.

Cezayı alıp hüküm onandıktan sonra, 1985 yılında Bursa E Tipi Cezaevi'ne gönderildim ve düzenli ziyaret ondan sonra oldu. On dört yıl ceza aldım, toplam beş yıl dokuz buçuk ay yattım. Bursa E Tipi'ne rink aracıyla götürüldüğümüzde üzerimizde terlik, pijama ve kazak vardı. Çünkü biz İstan-

bul'da henüz elbise giymiyorduk. Onlar da bize ayakkabılarımızı vermiyordu. Elbiseyi Bursa'da herkes giyiyordu bunu biliyorduk ve biz de tersini düşünmüyorduk ama orada karıştır barıştır politikası vardı. Karıştır barıştır; yarısı faşistlerden yarısı devrimcilerden oluşan koğuş demek. Kimsenin barıştığı falan yok ama bunu yaptırım olsun diye uyguluyorlardı. Biz cezaevi idaresine, elbise giyebileceğimizi ama karıştır barıştır, İstiklal Marşı, yemek duası gibi işlere gelmeyeceğimizi söyledik. Değişik davalardan toplam on üç kişiydik. Bizi ayrı ayrı hücrelere koydular. İki ay geçti, orada tek başına bir hücredeydim. Bir gün bir arkadaşımıza gardiyanlar hakaret edince topluca slogan atmaya başladık. Zaten bir direnişe hazırlanan cezaevi için bu fitili ateşleyen bir eylem oldu. Bütün cezaevi slogan atmaya ve karıştır barıştır koğuşlarında arbede çıkmaya başlayınca, onlarca tutsağı döverek bizim kaldığımız bölüme getirdiler. Biz onlarla konuşmaya başlayınca da İstanbul'dan gelenleri ve cezaevinden seçtikleri müebbet cezası olan kimi tutsakları "tecrit" denen bir koğuşu koydular. Cezaevi hayatının en rahat koğuşlarından biriydi o tecrit koğuşu. İdare binasına baktığı için havalandırmayı kimseyle paylaşmıyorduk. Diğer arkadaşlar günde beş saat çıkarken biz on saat çıkıyorduk havalandırmaya. Masa tenisi bile vardı. Herhangi bir yaptırım da yoktu.

Bir takım değişikliklerin ardından benden epey sonra yakalanan ve cezası onaylanan Saim Koç'la aynı koğuşta kalmaya başladık. Bursa E Tipi Cezaevi'nde birkaç kez değişik nedenlerle gerilim oldu fakat öyle çok kapsamlı bir şey olmadı. Bir de tarih artık 1986 olmuş, infaz yasası çıkmıştı. Mesela ben yedi buçuk yıl yatacakken birden cezam yirmi ay azalmıştı. İçimizden epey bir arkadaşı tahliye ettik. Her cezaevinde de benzer bir yumuşama zannediyorum görülüyordu. Bursa'da kitap okuma imkânı daha fazlaydı. Bugün baktığımda günlerimi daha verimli geçirebilirdim diye düşünüyorum.

Yeni Öncü, *İşçi Dünyası*, bağımsız sosyalist adaylar

Geçmişi değerlendirme gibi sohbetleriniz oluyor muydu?

Bu benim Saim'le çok sık yaptığım bir şeydi. Sonuçta yaşça küçüğüm, yirmi üç yaşında yakalanmışım. Hiyerarşik olarak örgütün karar verici kademelerinde görev almamışım, üstelik de meraklı biriyim. Dolayısıyla "Mücadeleyi nasıl sürdürmeli, 12 Eylül sürecinden nasıl dersler çıkartmak gerekir?" gibi konular çok ilgimi çekiyordu. Ortadoğu'da kongre ve kon-

feranslar olmuş, bir sosyalist demokrasi ve çoğulculuk lafı var. Henüz dergiler çıkmıyor ama birkaç sirkülasyon galiba içeri girmişti. Bunlara dair Saim'le yaptığımız sohbetler var, çok uzun konuşuyorduk. Açık alan faaliyeti, demokrasi konularında geçmişe dönük sohbetlerimiz oluyordu. Birlik meselesini çok konuşuyorduk. 1987'nin sonunda Bursa'dan tahliye oldum.

12 Eylül geldiğinde, sosyalist hareketin değişik sektörleri, hem birbirleriyle kurduğu ilişkiler hem kendi sahip oldukları sosyalizm anlayışları hem de kendi yarattıkları gündemler bakımından bir bütün olarak askeri diktatörlüğe karşı ortak bir mücadele hattını yaratabilecek düzeyden uzaktı. Neredeyse 1985 yılına kadar devam eden operasyonlarla Kurtuluş da bu yenilgiden nasibini aldı. İnsanlar gözaltına alındı, tutuklandı, cezaevine girdi ve kısa bir sürede de 12 Eylül'ün etkisi geçmedi. Örneğin Mamak gibi tamamen askeri bir disiplin içerisinde olan, Diyarbakır gibi uygulamaların gaddarlığa vardığı cezaevlerindeki direnişleri değerli bulmak lazım. Diyarbakır Cezaevi'nde bu süreç tamamen bir vahşete döndü. Oradaki Kürtlerin kimliğine dönük baskılar karşısında insanlar kendilerini yaktılar.

Cezaevinden çıktıktan sonra, gözaltında, sorguda ve yattığınız cezaevindeki tutumunuzun insanlar üzerinde şöyle ya da böyle bir etkiye sahip olduğunu söyleyebilirim. 12 Eylül hiç de öyle kısa bir sürede geriye çekilmedi. 12 Eylül'ün azgın dalgalarının durulduğu yerde ise bir halk muhalefeti ile 12 Eylül'ün yarattığı tahribatın izlerini silmek olanaklı olamadı. O kendi belirlediği takvim ve süreç içerisinde adım adım geriye çekildi. Yıllar sonra hâlâ, 12 Eylül karşısında yaşanılan ağır yenilginin izini Türkiye'deki demokrasi güçlerinin üzerinde görmek mümkündür.

1990'lara doğru gelindiğinde genel olarak sosyalist hareketin ciddi bir örgütlülüğünden bahsedilemezdi. Kurtuluş'un bir örgütlülüğü ve sınırlı bir yapısı vardı. Ama cezaevlerinden çıkan arkadaşların yeniden katılımları beklenen düzeyde olmadı. Bu bile değerlendirilmesi gereken bir durumdur. Ben çıktığımda *Yeni Öncü* yayın hayatına başlamıştı. Dışarı çıktığımın haftasında örgütlülüğü devam ettiren arkadaşlarla bir görüşme yapmıştım. Karşılıklı bilgi aktarımından sonra tabii olan biteni kavrayabilmek bir zaman gerektiriyordu.

Cezaevinde geçirdiğim son aylarda ya da son yılda benim için en önemli mesele, sosyalist hareketin parçalılığı ve birlik meselesiydi. Sosyalist demokrasi, sosyalist hareketin birliği ve sosyalizm anlayışına dair yazılar gelmeye

başlamıştı. Sosyalist hareketlerin bu anlamsız bölünmüşlüğüne karşı bizi heyecanlandıran ve hareketlendiren yazılardı bunlar. Sonra bu yazıların aslında 1984 ve 1985'te yapılmış kongre ve konferanslarda kararlaştırılmış konular olduğunu anlayacaktım. Kişisel olarak da beni en heyecanlandıran, cezaevinden çıktıktan sonra da politikaya bir anlamda aktif biçimde katılmama neden olan bu görüş ve kararlardı.

Tabii o tarihten bu yana çok zaman geçti. Yıllar önce beni heyecanlandıran o konuların, aslında çok sınırlı sayıda arkadaş tarafından içselleştirildiğini, bir sürü arkadaşımın da o tartışmalara ya inanmadığını ya da meselenin içeriğini kavramadığını görmüş olmanın üzüntüsünü de belirtmeliyim. Sosyalistler için sosyalizm anlayışı, reel sosyalizmin yıkılıp hem de silah zoruyla değil, emperyalizmin yönlendirmesiyle hiç değil, tamamen iç dinamiklerle kitleler tarafından yıkılmasının yarattığı tahribatın hâlâ yeterince anlaşıldığı kanaatinde değilim. Solun önemlice bir bölümünün bu meseleye ilişkin esaslı bir analiz sahibi olduğuna da zaten hiç inanmıyorum.

Ben yakın çevremde bile bazen, geçmiş günlerin hayali ve o geçmiş günlerin hatıralarını bugüne bir tür ruh çağırır gibi çağırarak meselelerin aslında çözülebileceğini düşünenlere rastlıyorum. Kuşkusuz parti ve hareket geleneklerinin tam ortasında duruyordu Kurtuluş. İçinden geldiği THKP-C tezlerini eleştiri süzgecinden geçirmiş, işçi sınıfı devrimciliğini esas almış ve Kürt sorunundaki tutumuyla enternasyonalist bir pozisyonda kalmış olmasına rağmen; sahip olunan anlayış demokrasiden yoksun, kadın kurtuluş mücadelesinde eril, ekoloji ve çevre sorunu gibi meselelerde bu güne göre oldukça geri, Stalinist bir anlayışa sahipti. Tabii artıları ve genel olarak sosyalist harekette olmayan ama Kurtuluş'ta olan meziyetleriyle özgün bir yerde duruyordu. Sonraki yıllarda başlattığı çoğulculuk, demokrasi, yeniden yapılanma ve sosyalizm anlayışı tartışmaları, işte 1975-80 arasındaki o meziyetlerinin üzerine oturmuştu. Bunu layıkıyla yaptı, yapamadı ayrı bir tartışma; ama Kurtuluş kurulduğu yıldan 1980'lere ve daha sonraki yıllara uzanan teorik evrimiyle bir bütün olarak görülmelidir. Devlete karşı direnç, anti-faşist mücadeledeki kararlılık ve cesaret; yoldaşlar arasındaki dayanışma ve fedâkarlık da elbette çok değerliydi. Zaten geçmişten bugüne eğer bir ilişki sürüyorsa yaşanmış o ortak hayatın üzerine yaslanarak sürüyor. Ama sadece bunlardan gelecek toplum tasavvuru çıkaramayız. Hatıralardan ve anılardan bir sosyalizm anlayışı üremez. Unutmayalım ki geçmiş yıllarda savunduğumuz sosyalizm anlayışının devrime ulaştığı ülkelerde sosyalizmler yıkıldı gitti. Ceza-

evleri bütün bunları konuşmak için bir fırsat olabilirdi ama bunu yapmak için hepimizde köklü bir zihniyet değişimi gerekiyordu ve o yıllarda belki de buna hazır değildik. Bir tek şey oldu: Dışarıda birbiriyle çatışan, birbiriyle öfke ve rekabet duygularıyla ilişki kurmuş değişik sol gruplara mensup insanlar, devletin azgın saldırıları karşısında birlikte onur ve kişilik kavgası verdi ve bir dayanışma geliştirdi cezaevinde. Fakat cezaevlerinden çıkıldıktan sonraki süreçte, eskisi kadar çatışmalı ve gerilimli hale gelmemekle birlikte; yeniden eski anlayışların hüküm sürdüğünü söyleyebiliriz. Tabii bu çatışmama hâli, eskisi kadar güçlü olmamayla da izah edilebilir.

Cezaevinden çıktıktan sonra bedelli askerlik hakkından yararlandım. Askere gitmeden önce de bir gazete planından söz edildi bana ve yayın kurulunda görev almam konusunda teklif geldi. Seyfi Öngider gazetecilik konusunda becerikliydi ve Dünya gazetesinde çalışıyordu. Onun yönetmenliğinde hazırlık yapacaktık. Sivas'ta askerliği yaparken Seyfi de kısa dönem için oraya geldi. Ben araya girip bizim bölüğe aldırmıştım akrabam diye. Sanıyorum ilk talimini de ben yaptırmıştım. Çok soğuk ve karlıydı orası. Seyfi'nin gelmesinden on beş-yirmi gün sonra benim askerlik bitti ama o da geri kalan üç ayı rahat geçirdi. *İşçi Dünyası* kadrosu içerisinde Seyfi, Doğan Fırtına, Filiz Karakuş, Seçkin Kır ve Sermet Özdoğan vardı. Saim Koç, Celal Polat ve Saynur Çetiner de bir ara kadroya dâhil olmuşlardı. Selami Taştan yazı işleri müdürümüzdü ve Ali Fidan gazetenin sahibiydi. Oldukça da iyi bir gazeteydi ve solun tamamına hitap ediyordu. Tabii ki işçi sınıfı devrimciliği meselesinden dolayı adını özellikle işçi ile alakalı bir şey koyalım diye konuşmuştuk. Bu bir sürü iç tartışmayı da beraberinde getirmişti ama biz on binden fazla basıyor ve dağıtıma veriyorduk. On beş günlük periyotla bir yıl kadar çıkardık. Benim ciddi gazetecilik ve yazarlık tecrübelerim bu süreçte gelişti aslında.

Cezaevinden çıktıktan beş-altı ay sonra milletvekili seçimi vardı, biz kimi çevrelerle bir blok kurmuş ve seçimlere katılmıştık. Sungur Savran ve Ali Fidan'ın adaylıklarını hatırlıyorum. İstanbul'un birkaç yerinde bağımsız milletvekili adayı çıkartmış ve bir faaliyet sürdürmüştük. Solun büyük bir bölümü CHP içinde faaliyet sürdürüyordu. Boykot taktiğini savunanlar vardı. Biz toplantılarımızı daha çok geçtiğimiz yıllarda kaybettiğimiz Sorun Yayınevi'nin sahibi olan Sırrı Öztürk'ün Cağaloğlu'ndaki bürosunda yapıyorduk. Tümüyle yasal alana çıkmamıştık henüz. O alandan gelen öneriler ve sürdürdüğümüz tartışmalar sonrasında biz, "anti-emperyalist, anti-faşist, anti-

şovenist ilkenin yanı sıra bir de cins ayrımcılığına karşı bir ilke daha koyuyoruz dedik." O tarihte *Zemin* dergisini çıkartan Troçkist arkadaşlar bunu hemen kabul etti. Sanıyorum Şadi Ozansü geliyordu toplantılara. Sırrı Öztürk'ün çok bozulduğunu biliyorum ve hatta bana dönüp "Eskiden Kürt kuyrukçusuydunuz şimdi de kadın kuyrukçusu oldunuz galiba" diye sert bir çıkışı olduğunu gayet iyi hatırlıyorum. Diğer bileşenlerde "Nereden çıktı şimdi bu" havasındaydı. Artık temsil edildiğimiz platformlarda "cins ayrımcılığı" bir ilke olarak tarafımızdan savunuluyordu. Ama bu ilke hayatımıza nasıl yansıyacaktı? Açık söylemek gerekirse bunun idrakı içinde değildik. Evet bunu ilke haline getirmiş ve kadın sorununa bakışımızı teorik düzeyde değiştirmiştik; ama pratikte, eski bakış hükmünü o yıllarda da sürdürüyordu. *İşçi Dünyası*'nda kadın sayfası önceleri yoktu sonra oldu. O sayfayı kadın arkadaşlarımız hazırlıyordu. Filiz Karakuş ve Nuran Ağan zaten yayın ekibinin içindeydi. Çok önemli bir şeydi bu. Kurtuluş'un kadın meselesine ilişkin bu yaklaşımı, solda da bir tartışma yaratmış ve daha sonra feminist hareketin öncüllerinin ve feminist mücadelenin gelişmesine mütevazı bir katkı sunmuştu.

Gazeteyi dağıtıma vermemizin dışında gazete büroları açılmaya başlıyor, bir yandan da *Yeni Öncü* çıkmaya devam ediyordu. Bu tarihler Kuruçeşme diye bilinen sürece de denk gelir. Bizim arkadaşların öncülüğünde Avrupa'nın birçok kentinde başlayan tartışma, 1989 yılında Birlik Tartışmaları Düzenleme Kurulu (BTDK) adıyla Türkiye'ye taşındı. Çağrıcıları Ertuğrul Kürkçü, Oral Çalışlar ve Saim Koç'tu. Bir yıl kadar sürdü o tartışmalar ve Kurtuluş'un içinde de kaçınılmaz olarak bir başka tartışmayı alevlendirdi. Kabaca söylersem "örgütçüler" ve "birlikçiler" tartışması olarak sürdü. Kimi arkadaşlar "önce örgütü toparlayalım sonra birlik işine bakılır" diyorlardı. Tabii saflaşmanın "liberaller" ve "devrimciler" biçiminde arka planda sürdüğünden kuşku duymamak lazım! Tartışmalar *Yeni Öncü*'deki yazılara yansıdı. En önemlisi bu tartışma açıktan diğer sosyalistlerin önünde yapıldı. *Yeni Öncü*'nün sayıları yedi ya da sekiz ay farklı yazarlar tarafından bu meselelerinin tartışıldığı yazılara ayrıldı. Bu tartışmayı biz solun önünde yaptık ve *Yeni Öncü* bütün sol tarafından ilgi ile izleniyordu. Çünkü ilk defa, 12 Eylül sürecinden çıkmış sosyalist hareketin hali pürmelali konuşuluyordu. Hemen arkasından Berlin Duvarı'nın çökmesi ile bu tartışmalara ilgi daha da arttı. BTDK tartışmaları sürerken Kurtuluş delegasyonunda ben de vardım. Toplantılar Mülkiyeliler Birliği'nin Kuruçeşme'deki tesislerinde sürdüğü için adı "Kuru-

çeşme Süreci" olarak kaldı. Heyetin içinde Saim Koç, Fehmi Bayraktaroğlu, Seyfi Öngider, Celal Polat, Doğan Fırtına, Sezai Sarıoğlu ve Erdal Kara vardı. Delegasyonumuz birkaç defa değişikliğe uğradı. Ama Erdal, Fehmi ve ben sürecin sonuna kadar içindeydik.

O sürecin istenilen noktaya ulaşması mümkün olmadı. Daha sonra kurulan Birleşik Sosyalist Parti'yi biz o süreçten çıkartabilseydik; ÖDP kurulur muydu, kurulursa nasıl bir tecrübe ile kurulurdu. Bütün bunlar bir bilinmezlik taşıyor. Ama zaman kazanacağımız kesindi. Birleşik parti süreçlerinin tümünün mayalandığı yer Kuruçeşme sürecidir. Oradaki tartışma konularından birisi de yasallık ve yasa dışılık meselesiydi. Türkiye sosyalist hareketi devrimciliği illegalite ile birlikte kavrıyordu.

Tabii bütün bu tartışmaları biz, esasen Mahir Sayın'ın yazdığı yazılar ve açtığı tartışmalar üzerinden sürdürüyorduk. Onun yurtdışında olması, ülke içindeki örgütlülüğün parçalı olmasının yanı sıra yapılacak işler konusunda bir anlaşmanın sağlanamaması bizi paralize etti. Çok daha önceden, karar verici iradenin ülkede kurulması sağlanmalıydı belki de. Kurtuluşçular değişen dünya, yıkılan sosyalizm ve buna bağlı çıkartılacak dersler, yeniden yapılanma ve gelecek toplum tasavvuru konusunda ortak bir yaklaşıma sahip olamıyorlardı. "Kongre, konferans kararları var" demek de bir işe yaramıyordu. Örgütün teorik evrimini bilen az sayıda kadro sahadaydı. Örgüt aradan geçen yıllar içinde daralmıştı.

Kürt meselesiyle ilgili yaptığım bir konuşma nedeniyle 1991 yılında açılmış davamın karar aşamasında yurtdışına çıktım. Üç yıla yaklaşan bir sürgün hayatı beni bekliyordu. Altı yaşına gelmiş Oğul Cihan'ı ilkokulun ilk günü okula götürüp annesiyle birlikte bırakarak; Yargıtay kararını beklemek için Viyana'ya ve oradan Basel'e geçtim. Daha sonraki yıllarda başlayan birleşik parti süreçlerinde ve yeniden yapılanma perspektifinin şekillenmesinde, Kurtuluş'un teorik evriminin izlerini görmek elbette mümkündür. Ne var ki bu süreçlerde, en az 1975-80 arası kadar değerlendirmeye ve sözlü tarih konusu yapılmaya muhtaçtır. Anlatacak ve söylenecek çok şey var..■

KURTULUŞ

SOSYALİST DERGİ

«ULUSAL DEMOKRATİK CEPHE»
ÜZERİNE

●

SOSYAL REFORMİZM
VE
ULUSAL SORUN

●

FAŞİZM ÜZERİNE
NOTLAR
(III)

EKİM 1977 17

KAMİL KÖRÜNOĞLU

Görüşenler: Gönül Erterzi, Burhan Tanrıverdi

Görüşme Tarihi: Ocak 2018

Ben ve arkadaşlarımın hikâyesi aslında bu ülkenin hikâyesidir. Bizler bu ülkenin üreten, paylaşan aydınlık, zengin, adil, eşit, özgür bir ülke olmasının ortak hayalini kurduk. Buna inandık. "Ben" demedik "Biz" dedik. Ülkenin dört bir yanından farklı kültürlerden geldik ve ortak bir inancın etrafında buluştuk. Bizim inancımız sanayisi ile tarımı ile üretenlerin daha adil bir pay alacağı daha özgür daha aydınlık kimsenin ezilmeyeceği bir ülke yaratmaktı. Benim ve arkadaşlarımın kişisel hikâyeleri acısı ile tatlısı ile bu ülkenin de tarihi. Okuyuculardan tek isteğim bunu öyle okumaları. Biz binlerce genç insan savaşların, sömürünün, baskının, zulmün, faşizmin hüküm sürdüğü topraklara umut olmak gelecek nesillere özgür bir Türkiye bırakmak istedik. Amerika'nın yıllar sonra ortaya çıkan CIA belgelerinde "Bizim çocuklar işi bitirdi" cümlesi ile özetlediği 12 Eylül darbesi, bizim özgürlük mücadelemizin ne kadar haklı olduğunu da ortaya koydu. Devrimciler birilerinin emri ile ülke yönetilmesin diye canlarını verdi. Bugün yaşananlar cahilliğin yüceltildiği, bilimin yok sayıldığı, biat kültürünün tek gerçek olarak sunulduğu, demokrasinin ayaklar altına alındığı ve sömürünün tüm vahşeti ile yediden yetmişe herkesi kuşattığı bir ortamda bizim mücadelemizi daha anlamlı kılıyor. Biz ülke karanlığa sürüklenmesin sömürülmesin diye öldük. Onlar bizi yok ederek hüküm sürmek istediler. Biz aydınlığı temsil ediyorduk onlar karanlığı. Hatalarımız da oldu acemiliklerimiz de. Bu konuda özeleştirimizi de yapıyoruz. Bu nedenle bizim kişisel hikâyelerimiz size neden daha iyi bir dünyaya inandığımızın da ipuçlarını verecek.

Okuyucular, gençler bizim hikâyelerimizden yola çıkarak geleceğe yarına bir ışık yakabilsinler diye:

Ben 1954 yılında Rize'nin Kalkandere ilçesinin Çağlayandere köyünde doğdum. Babam, Köy Enstitüsünden mezun ilkokul öğretmeni, annem ev kadınıydı. Dört kardeşin en büyüğü benim. O dönemde babamın maaşı dışında çay ve fındık bahçelerimiz vardı. Ekonomik durumumuzun çok kötü olduğunu söyleyemem. Orta halli, köy kökenli bir aileyiz. Bizim köy büyük bir köydü. O yıllarda Demokrat Parti, iktidarının en görkemli dönemlerini yaşıyor ve seçim kanununda yapılan değişiklikle mecliste rekor sayıda milletvekili var. Bizim ailemiz ise geleneksel CHP'li bir aile. Epey sıkıntılar yaşanmış bu yüzden, oralarda particilik daha sıkıntılı ve acımasızdır. Buğday dağıtılan ofisler var Demokrat Partili ailelerin tekelinde, bizimkilere buğday verilmezdi. Dedim ya sert ve acımasızdı zulmün boyutları. Feodalite hüküm sürüyordu.

Eğitim hayatım köyün ilkokulunda başladı. Babam bu konuda çok ilkeliydi, hepimizi okuttu. Bizim köyde altı, yedi tane köy enstitüsü mezunu öğretmen vardı. Hemen hepsi bulundukları ya da yakın köylerde öğretmenlik yapıyorlardı. Babamın tavrı nedeniyle kız çocukları da okutulurdu köyümüzde. Benim dönemimde köy okulunda yüzde otuzun üzerinde kız öğrenci vardı. Okulumuz köyün tepesinde, eve de uzaktı, yaz kış giderdik oraya. Odunlarımızı da kendimiz götürür, öyle ısınırdık. İlkokul sonrasında babamın tayini Mersin'e çıktığı için Mersin'e taşındık.

Mersin'de yaşam, Dev-Genç ve Dev-Lis

Mersin'de hayat nasıldı?

Biz 1965'te Mersin'e geldik. Ufacık bir şehirdi ve Karadeniz'le hiçbir alakası yoktu. Bizim bildiğimiz, minareleri insanın gözüne batan camiler de yoktu. Kadınlar kapalı değildi. 1970'li yılların başlarına kadar Yörükler, Araplar, gayrimüslimler kiliseleri ve cemaatleriyle bir arada yaşıyordu. 1970'li yıllarla beraber ciddi bir sanayileşme hamlesi oldu bölgede. Bir yığın fabrika kurulmuş, buna bağlı olarak birçok bölgeden göç almıştı. Daha önce portakal bahçeleri olan alanlar imara açılmış, yeni mahaller kurulmuştu. Şehrin kaderi ise Türkiye'nin ilk rafinerisi olan Anadolu Ataş'ın kurulması ile değişti. Orada çalışanların maaşları yüksekti. Sanayi hamle-

si ile birlikte kentte aklınıza gelebilecek her alanda fabrikalar açıldı. Göçle birlikte Mersin'in çehresi değişti ve kent katlanarak büyüdü.

Lisede okuduğun yıllarda siyasetle ilişkin nasıl oldu?

Dev-Genç'in örgütlü bir yapısı yoktu Mersin'de. Dev-Lis kurulmuştu. Bizim kendi çevremizde Dev-Genç'e saygı duyan, ama daha çok işin vurdu kırdı taraflarıyla ilgilenen gençler vardı. Filistin'e gitmek, eğitim görmek gibi şeyler bizi cezbediyordu. Bizden yaşça büyük olan arkadaşlarımız var Dev-Genç'li olan, bizim onlara bir yakınlığımız var ama örgütlü bir yapı halinde değil. 1975 sonrası bizim oluşturduğumuz gibi dernekler olsaydı giderdik. Lisede bir felsefe hocamız vardı, onu çok severdik. Bizimle ilgilenirdi. TÖS'lü hocalar kaliteli eğitimciler oldukları için onların duruşları bizi pozitif etkilemiştir. Mesela bir kimya hocamız vardı, bize bedava kimya dersi verirdi üniversiteye hazırlamak için. Mide kanaması geçirip öldüğünde Mersin, tarihindeki en büyük cenaze törenlerinden birine sahne oldu. Hepimiz ağlayarak uğurlamıştık. En az babam kadar saygı gösterdiğim onlarca hocamız vardı. İlişkilerimiz yıllarca da sürdü. Biyoloji hocamız vardı mesela, onu anlatmak için muhteşem kelimesi yetmez. Onlar mental gelişmemizde, akıl yürütmemizde insani ilişkilerimizde bizi şekillendirdi, rehber ve örnek oldu.

1970'li yıllarda yoğun bir politik hayatın içerisine gireceğine dair bir öngörün var mıydı?

Yok desem yalan olur. Politika ile uğraşmak yaşamıma anlam yüklüyordu, politikayı yaşamımın odağına koymuştum. Bir şeylerin değiştirilebileceğine dair inancım vardı. 1971 hareketini basından takip ediyordum. Örgütlü değildi, kendi kendime o yapılanların başka bir şekilde de yapılabileceği gibi düşüncelerim vardı. Arayış içerisindeydim.

Demirel'den hiç hazzetmedim, televizyon yoktu ama radyo dinliyorduk. Demirel çok sığ geliyordu bana, Ecevit daha yakındı o dönemde. Onun daha değişik şeyler söylediğini düşünüyordum. 12 Mart öncesinde devrimci hareket içinde kaybettiğimiz insanların fedakârlığı, militanlığı beni çok etkilemişti. Hiçbir bağlantım, aidiyetim olmadığı halde onlar için kavga etmişliğim de olmuştur. Zaten sempatim onların tarzına dairdi.

Kız arkadaşlarınla ilişkilerin nasıldı?

Ortaokulda bir kız arkadaşımdan çok hoşlanmıştım ama farklı sınıflara düştük. Lisede Nebih Bey bir sıra erkekler, bir sıra kızlar şeklinde kurmuştu oturma düzenini. Lisede de gönlüm düştü bir kıza. Ben ona baktığım zaman onun yüzü kızarır, benim de başım dönerdi. Lise ikinci sınıfta maalesef kız edebiyat, ben de fen bölümünü seçtim, yine ayrı düştük. Bakışma ötesine geçen bir şey olmadı. Liseden mezun olurken konuşmak için kızın yanına gittim ama iş işten geçmişti.

Lise sonda TÖS'ün boykotunu desteklememiz nedeniyle okuldan atıldım. Özel bir okulda liseyi bitirdim.

Üniversite ile ilgili bir hedefin var mıydı?

O dönemde bizim hocalarımız bedava ders verirdi bizi üniversiteye hazırlamak için, o zamanki eğitimciler aklıma geldiği zaman yüzüm gülüyor, muhteşem insanlardı. 1973-74 eğitim döneminde İstanbul Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'ni kazandım. İstanbul'a geldiğimde zaten sol görüşleri benimsemiştim.

Öğrenci derneğine gidiyorum ama beklediğim gibi değil. O ara İYÖKD eğitim sistemine dair talep ve görüşlerini bildiren bir bildiri dağıttı, bu beni cezbetmişti. Aynı zamanda kendime çevre oluşturmaya çalışıyorum. Yurtta kalmamak dezavantajımdı. O dönemde Vezneciler'de Site Yurdu ve Kadırga Yurdu vardı.

İYÖKD'de ne tür faaliyetler oluyordu?

Seminerler oluyordu. Seminerlere gidiyorduk. Yurtlarda tartışmalar olurdu, o tartışmalarda bizden daha fazla politize olmuş arkadaşlar genel kitleyi etkileme doğrultusunda kendi düşüncelerini anlatıyordu. Biz onları algılamaya çalışıyorduk. Akademik sorunlara değinen, saldırılara ilişkin içerikleri olan bildiri dağıtıyorduk. O dönem henüz saldırılar yoğun değildi ama anti-faşistiz, antiemperyalistiz, devrimciyiz, sosyalist olmaya çalışıyoruz, duruş noktamız bu.

Okul tatil olunca Mersin'e döndüm. İstanbul'a gidişimle Mersin'e dönüşüm arasında çok fark var. Birtakım örgütlü adımlar atabilme fikri var kafamda. Liseden bir arkadaş çevremiz var, kendimizi sorguluyoruz. Bizim gibi üniversite öğrencisi olan birçok arkadaş da Mersin'e döndü. Mersin'de ne yapabiliriz konuşmaları oldu. O ara duyduk ki Halkın Sesi yani Doğu Perin-

çek takımı Mersin Kültür Derneği diye bir dernek kurmuş, bir de lokalleri var. Bir gün toplandık derneğe gittik, üye olmak ve çalışmak istediğimizi söyledik. Sovyetler Birliği konusunda ne düşündüğümüzü sordular. Biz de oranın bir demokratik kitle örgütü olduğunu, faşizme ve emperyalizme karşı olan herkesin bu dernekte çalışabileceğini, bir siyasal parti olmadığını anlatmaya çalıştık. Saatlerce tartıştık, dağarcığımızın sınırı belli. Sonuçta onlar da biz de aynı şeyleri tekrarlayan tartışmalar yapıyoruz, her gün gidip. Bizim sayımız bu arada artıyor, bizi lokalden atma şansları da yok. Önce sabah 11.00'de tartışmaya başlıyorduk sonra öğleden sonra açmaya başladılar, biz de kapıyı açmalarını açmazsa kendimizin açacağını söyledik. Bu sefer derneği kapattılar. Ondan sonra biz kendimiz bir dernek kuralım dedik. Mersin'de kalacak olan arkadaşlardan bir yönetim oluşturduk. Ben Mersin'e dönmeden önce İYÖKD'ün tüzüğünü almıştım. Güzel de bir tüzüktü. Yedi kişiden oluşan bir yönetim oluşturmamız, faşizme, emperyalizme karşı olan, işçi sınıfı mücadelesine destek olma eğilimi taşıyan insanlardan bir dernek yönetimi kurmamız lazım. Çoğu da benim okul arkadaşım. Mersin Devrimci Gençlik adıyla derneğimizi kurduk, dernek başkanı Mustafa Çöplü diye bir arkadaşımız oldu. Mersin'in merkezinde dernek yeri bulamıyoruz, kitlemiz de kıyamet gibi, bir yığın insan var heyecanlı.

Daha önce de söylediğim gibi sanayileşmeye bağlı olarak Mersin dışından binlerce insan gelmişti. Demirtaş diye bir mahalle var. Bizim çalışmalarda önceden beraber olduğumuz Ahmet, işçiler ve çalışan insanlar var. Dernek yönetiminde Süleyman diye bir ağabeyimiz var, Yapı İşleri Sendikası'nda bulunmuş, bize göre sendikal tecrübesi daha fazla olan biriydi. Süleyman Abi'nin önerisiyle Demirtaş mahallesinin girişinde, altta kahve olan bir binanın ikinci katını kiraladık ilk dernek lokalimiz olarak. "Halkımıza" diye başlayan kuruluş bildirisi dağıttık. Halk gecesi yaptık, İhsani'yi getirdik o geceye. Bayağı popüler oldu yaptığımız gece. Gelir elde ederiz diye düşünmüştük, az bir miktar kaldı elimizde. Seminerler yapıyorduk. Sosyalizmin genel doğrularını öğrenmeden siyasal tercihler yapmak çok sıhhatli değildir, diye genel bir bakışımız vardı.

Derneğe gelenler arasında kadınlar var mıydı?

Vardı ama az. Ahmet dediğim arkadaşın anası Gorki'nin anası gibi bir kadındı, birkaç kadın daha vardı ama üniversite gençliğinden gelen kadın arkadaşımız yoktu. Gelenler mahallenin halkı, bizim gibi okulları tatilde

olanlar, bir de üniversiteye girememiş, bu işe sempati duyan ve kahvede oturacağına gelip dernekte oturan arkadaşlar vardı.

Benim için ilginç olduğunu düşündüğüm bir şey anlatmak isterim: Derneği kurduk, çalışıyoruz daha okul açılmadan Tarsus çıkışında John-Deere diye biçerdöver fabrikası var, orada Maden-İş'in grevi var. O sırada Mersin'de devam eden tek grev, iki yüz elli civarında insan grevde. Dernek yönetim kuruluna greve dayanışmaya gitmeyi önerdik, olanaklarımız ölçüsünde bir kasa domates, bir kasa biber, yarım kg. sigara, beş paket çay aldık, bir de minibüs kiralayıp on beş, yirmi kişi greve gittik. Grev çadırına yaklaşmadan minibüsü durdurduk indik, ellerimizde pankartlarla grev çadırına yürüdük. Onlar da davul zurnalarla bizi karşıladı, birlikte halay çektik. Grev çadırında bir kürsü vardı, bekliyorlar ki birimiz konuşma yapsın, hepimizin nutku tutuldu. Herkes birbirine bakıyor, sonunda bana kaldı konuşmak, ne diyeceğimi de bilmiyorum, aklıma bir şey gelmiyor, kahrolsun emperyalizm, Amerika şu bu diye üfürecek halimiz yok, "Mücadelenizi kutluyoruz, sizlerden öğrenmeye geldik, mücadelenizin yanındayız" dedim. Sesim bile çıkmıyor, işçiler de bizi alkışladı ayıp olmasın diye. Bu bizim için bir dönüm noktası oldu. İşçi sınıfı diyorsun da adamlar ne istediğini ne yaptığını, ne yapacağını bilmiyorsun. Baş temsilci Ali Abi'nin yanına oturduk "Siz anlatın, talepleriniz ne, sözleşme ne âlemde, işyerindeki koşullar nasıl" dedik. O güzelce şakır şakır anlattı bize. O arada Türk-İş'in sekiz saatlik genel grevi vardı İzmir'de. Başkan Halil Tunç İzmir'e gidiyor, ana trafodan şalteri indiriyor, sonuçta enerji olmadığı için bütün iş yerleri fiili olarak greve gitmiş oluyor. Sekiz saat sonra Halil Tunç Ankara'ya dönüyor. Ondan sonra İzmir'de onlarca öncü işçi işten atılıyor. Ben istiyorum ki Ali Abi, "Türk-İş sarı sendika" desin bana da söyleyecek bir şey çıksın. Ne düşündüğünü sordum Ali Abi'ye, "Ben ne düşüneyim, şalteri indiren Ankara'da makamında, keyfi yerinde, işçiler ise işsiz kaldılar" deyince benim bütün anlatmayı düşündüğüm şeyleri elimden aldı. Oraya birkaç kere daha gittik, çalışan arkadaşlarla ilişkimiz gelişti. Bize üniversite öğrencisi diye saygı gösteriyorlardı, biz de onlardan çok şey öğrendik.

Bu dönemde sizin de sempati duyduğunuz THKP-C hareketi içinde bir bölünme oldu, daha sonra Dev-Yol ve Kurtuluş adını alacak olan hareketler ortaya çıktı. Bunu izleme şansın oldu mu?

Mersin'den İstanbul'a döndüğümde oldu. Tartışmalar olmuş, aklımda kaldığı kadarıyla *Devrimci Gençlik* dergisi çıkmıştı. Bu arada THKP-C

içinde tartışmalar sürüyor. Çıkan matbuatları da takip etmeye çalışıyoruz. Dursun Kırbaş bana "Yol Ayrımı" yazısını vermişti. "Yol Ayrımı" yazısı benim hoşuma gitmiş ve biz, " Doğan'la ve bunu yazanlar kimse bunlarla ilişki kurmak lazım" diye düşünmüştük. Bir yanıyla da bu tartışmalar beni çok sarmıyordu. Öğrenci gençliğin havasının yaşama çok tekabül ettiğini düşünmüyordum kendi adıma. İşçi sınıfı içerisinde olunmalı diyordum.

Yeni arayışlar, TİP, TKP, sınıf içinde olmak

İşler biraz daha keskinleşmeye başladı. Kerim Yaman öldürüldü. İstanbul Üniversitesi merkez binası işgal edildi, orada herkes gibi biz de vardık. O çok büyük bir güç enjeksiyonu oldu hepimizin üzerinde. Politize olmuş bir gençlik vardı İstanbul'da. İstanbul Üniversitesi'nin altmış bin, Teknik Üniversite'nin yirmi bin ve diğer okulların yüzlerce öğrencisi var. Çok rahat biçimde herkes kendisini devrimci olarak adlandırıyor, buna bağlı olarak gösteriler, mitingler, geceler yapılıyordu. Ciddi ve canlanan bir potansiyel vardı. . Bizden daha yaşlı olanlar, arkadaşlarının ölümlerinden duydukları acıyı daha farklı hissetmişti doğal olarak. Biz empati gösteriyorduk ama üzerimizdeki ölü toprağı kalkmıştı, kendi küllerinden doğan bir gençlik hareketi ortaya çıkmıştı.

İşçi sınıfı hareketi de gelişmeye başladı, grevler oluyor. Toplumsal muhalefette önemli bir yükseliş var. Bunun bir parçası olarak faşistler de kendilerine biçilen rolü oynamaya başladı. Kerim Yaman'a olan saldırı da onun bir parçasıydı sonuç itibariyle. Tabii onlar hiç beklemedikleri bir cevap aldılar merkez binanın işgaliyle. Çok kalabalık bir cenaze oldu, bir ucu Beyazıt'tayken öbür ucu Sirkeci'deydi. Hepimiz hınçlanmışız, tahmin ettiklerinin çok üstünde bir tepki gösterdi gençlik. Kimse de geri adım atmadı, beni de öldürürler diye bir korkuya kapılmadı.

Ankara'da arkadaşlar öldürüldü. TİP'li iki arkadaşımız Şişli Meydanı'nda öldürüldü. Onların cenazesi ayrı bir hadise oldu. Köprüleri açtılar arkadaşlarımız bu tarafa geçmesin diye. Yirmi bine yakın insan öbür tarafta kaldı ama engellemeleri mümkün değildi. Teknelere dolup karşıya geçtiler. Koca Mustafapaşa'ya geldik, polis barikatlar kurmuş, iki saate yakın silahlı çatışma oldu karşılıklı olarak. O kurşun sesleri altında kimse dağılmadı, böyle bir hava

yükseldi. Hepimiz de kendimizi bu ana gövdenin bir parçası olarak görüyorduk. Kendimize olan güvenimiz artıyor, inançlarımız daha pekişiyordu.

O dönemde hatırlanmasını istediğim bir şey daha var, İbrahim Güzelce kanserden öldü 1975 senesinde: TKP'yi TKP yapan adamdı. Onun cenazesi Beyazıt'tan kalktı. O cenazeye şimdi abartmış olmayayım ama kırk bine yakın insan katıldı ve bunun otuz beş bini işçiydi. Bütün fabrikaları boşalttılar, cenazeyi alıp götürdüler. Biz Beyazıt Meydanı'nda kaldık. Orada, bu tepkiyi keşke Kerim'in cenazesinde ve TİP'li arkadaşların cenazesinde de koymuş olsalardı diye düşündük. Çok içimiz acıdı o zaman. "DİSK, Güzelce için koyduğu bu tavrı, keşke devrimciler öldürüldüğünde de koymuş olsaydı; o tetiği çektirenler, o emri verebilirler yahut aynı cesareti, fütursuzluğu gösterebilirler miydi?" diye üzülerek konuşmuştuk.

Bu süreçte ayrılıklar da şekillenmeye başladı. *Devrimci Gençlik* dergisi çıkmaya başladı, "Yol Ayrımı" yazısı çerçevesinde bir araya gelen arkadaşların iki yazısı daha elimize geçti, bir tanesi ulusal sorun üzerineydi, o yazı da beni çok etkilemiştir. O zamana kadar dillendirilmeyen fakat Türkiye coğrafyasında yaşayan ayrı bir halkın trajedisinin altını çizen bir bakışı vardı o yazının. Lafızda savunduğumuz ulusların kaderlerini tayin hakkını, kendi yaşadığımız ülkedeki soruna nasıl uygulayacağımıza ilişkin bir duruşun altını çiziyordu. Üçüncü yazı da yanılmıyorsam "Büyükhan Şovenizmi mi, Sosyal Emperyalizm mi?" idi. Daha önce de anlatmaya çalıştığım gibi Sovyetler Birliği'ni emperyalist olarak tanımlayanlar çok makbul insanlar değildi bizim için. Arkadaşların düşüncelerini bu anlamda ifade etmeleri de anlamlı gelmişti bize.

Okuduğunuz üç yazıdan sonra o yazıları yazanlarla ilişkiniz oldu mu?

Oldu, Dursun Kırbaş'la konuştuk. O yazılar bir şeyin öncülleriydi, üç yazı ile olmuyor; bir çiçekle baharın gelmediği gibi üç yazıyla da örgüt olmuyor. Ankara'da bir araya gelmiş kişiler var ama İstanbul'da henüz öyle bir şey yok, birbirini tanıyan insanlar var.

Anti-faşist, antiemperyalist ilkeler etrafında siyasal mücadele vermek yetmiyor bir süre sonra. Ülkenin bütününe dair insanlara bir şeyler sunmak zorundasın ki insanları bir arada tutabilesin. Biz orada olduğumuz zaman bu etkilemelere o kadar açık olmuyorlar ama sen orada yokken herkes dergisini, broşürünü getiriyor, konuşuyor. Herkesin bir matbuatı olmaya başladı. Bizim ise görüşlerimiz budur diyecek bir şey yok elimizde.

Biz Mersin Devrimci Gençlik Derneği'nin işleri ile uğraşırken Anadolu Cam Sanayi'de TSİP örgütlü. TSİP Mersin'de örgütlü, gençliği var, sendikalarda gücü var. TKP'nin gücü var. Herkes yaşamın bir ucundan tutuyor, kimse seni beklemiyor. Kendi düşünceleri var, o düşünce çerçevesinde kadroları var, faaliyetleri var, ellerinde olanakları var yürüyüp gidiyorlar yani. Bizim öyle bir şansımız yok. Haberler alıyorum, ummadığım insanlar "Halkın..." takımına geçiyor. Hoş bir şey değil tabii. O ara Mersin'e gittim, arkadaşlar bana "Sen buraya gelirsen bu işler devam eder, öyle uzaktan kumanda ile bir şey olmaz" dediler. Bana da doğru geldi ve kolay bir karar olmamakla beraber okulu bıraktım. Bir de ben İstanbul'dan daha çok Mersin'de mutlu oluyordum, faaliyetler, sürekli koşturmalar bana çok iyi geliyordu açıkçası. Sonuçta kendime bir yol çizmem lazımdı, ben de bu yolda yürümeye karar verdim.

Okulu bırakma kararını ailen nasıl karşıladı?

Babam çok kırıldı ama benim için yaşama ilişkin bir tercih meselesiydi ve ben de bu tercihi yaptım. Bir baskı yoktu üzerimde. Daha çok şey yapabiliriz diye düşündüm ve onun koşullarının olduğuna da inanıyordum. Eğer bu işin içinde olacaksam Mersin'de olmalıyım dedim, başka türlü olmuyordu çünkü. Arkadaşlar da mutlu oldu.

Mersin'de neredeyse sıfırdan başladık gene. Derneğin yerini ve ismini değiştirdik. Mersin Devrimci Kültür Derneği yaptık. Tahir Tosunoğlu'nun babası ölmüştü, o da okulu bırakıp geldi, onu da dernek başkanı yaptık, şehrin merkezinde güzel bir yer tuttuk. Tekrar ortalığı şenlendirdik. Öğretmen Okulu'nu Eğitim Enstitüsü yapmışlardı. İlk olarak Eğitim Enstitüsü'nü faşistlerin elinden aldık. Kürt arkadaşlarımız da çok militan arkadaşlardı. Bizim dışarıdan desteğimiz, onların içerideki mücadeleleriyle faşistler okula giremez oldu.

Bunlar Mersin'deki gençlik içerisinde etkimizi artırıyordu. Liselerde faaliyetlerimiz var. O çabalar içerisindeyken Mersin Yüksek Öğrenim Kültür Derneği (MEYÖD) diye bir dernek kurmuştu Maocu takım; o derneği de onlardan aldık. Dernek başkanı Haluk Eroğlu arkadaşımız oldu, daha sonra Haluk Adana'ya gidince Önder Kalaycı MEYÖD başkanı oldu. Petro Kimya Yüksek Okulu açılmıştı, iki yüz öğrencisi vardı, akşam eğitimi yapıyorlar ama statüleri yok. Bunun üzerine boykot kararı alarak boykot yaptılar.

Kurtuluş hareketi ile birlikte faaliyet yürütmek

Bu yaptığınız çalışmalar kendiliğinden süren çalışmalar mıydı, yoksa planlı, programlı, görevlendirme biçiminde süren çalışmalar mıydı?

Kendiliğinden diye bir şey yok. Örgütlenmeye dair bir bakışımız var, bu nedenle gençlik içinde, mahallelerde, işçiler arasında faaliyet yürütüyoruz. Mersin'de ilişkilerimiz geniş, bir tanıdığımız Çimsa'da çalışıyor, bir diğeri AGS'de çalışıyor, bir başkası Soda'da çalışıyor, bunlar bizim arkadaşlarımız, çevremizde olan insanlar ve bunların her biri yaşamın bir alanında faaliyet yürütüyor. Kendimizi bir alanla sınırlamadık, hayatın her alanında çalışmalıyız diye düşünüyorduk.

Biz kendine güvenen, uzun zamana dayalı ilişkileri olan, sola sosyalizme inanan bir arkadaş grubuyuz ve bir arayış içerisindeyiz aynı zamanda. "Maocu gruptan, TKP'den bir şey olmaz, onun dışında bir alternatif olması gerekir" diye bir ön kabulümüz var. Buna bağlı olarak sendikal mücadele içinde yer almaya çalışıyoruz ve işverenle işbirliği yapılarak bu mücadelenin sürdürülemeyeceğini, sosyalizm perspektifi olan devrimci mücadeleyle olabileceğini anlatıyoruz. Somut talepler üzerinden ilişki sürdürüyoruz.

1976 senesinde diye İTÜ mezunu, inşaat mühendisi çok kaliteli bir arkadaşımız Mersin'e geldi ve Karayolları'nda şantiye şefi olarak işe başladı. Halkın Kurtuluşu sempatizanı olan Feyyaz bizim derneğe geldi, karayollarında şantiye şefi olduğunu söyledi. "Pozantı yolu yapılıyor, aklı başında olan adamlar gelip çalışsın, orada da örgütlenin. Yalnız hemen şunu söyleyeyim, ben Halkın Kurtuluşu sempatizanıyım, kafamı kesseniz benim arkadaşlarım onlar ama Mersin'de mücadeleyi siz sürdürüyorsunuz, ben sizinle beraber çalışacağım" dedi. Birebir ifadeler bunlar, bizim çok hoşumuza gitti. Hemen o anda orada olan Reşat Oğuz ile İzettin Gürz başladılar orada çalışmaya ve biz ayağımızı Karayolları 5. Bölge'ye atmış olduk. Karayolları dediğim de 3600 işçi çalışıyor ve stratejik bir işkolu bana göre. Ondan sonra 1979 senesinde Yol-İş Sendikası'nın yönetimini aldık.

1976 yılında *Kurtuluş* dergisi çıkmaya başladı. O ara Ankara'da öğrencilik yapan Adnan Güllüoğlu ile Tufan dergilerle birlikte Mersin'e geliyor. Tufan Mersinli ama Mersin'deki faaliyetlerin içinde değil. TÖB-DER'de karşılaştık. Adnan Güllüoğlu'nu çok sevdim, dergiyi görünce yakınlık gösterdim. Oradan derneğe gittik, dergilerin hepsini aldık, parasını verdik. Dergileri de yakın arkadaşlara verdim. Onlar bir gün daha kaldılar ve Ankara'ya gelip ar-

kadaşlarla tanışmak isteyip istemediğimi sordular. Beraber Ankara'ya gittik. İlk olarak İMO'da Ali Demir'le görüştüm. Ali Demir'e Mersin'de ne yaptığımızı anlattım, o da birlikte çalışabileceğimizi söyledi. Ankara'da Burhan Tanrıverdi, Raşit, Doğan Fırtına, Yıldırım Kadıoğlu, Metin Ayçiçek ile tanıştım. Cumali Aksoy Mersinliydi, daha önceden tanıdığım bir arkadaşımdı. Orada faaliyetleri sürdüren arkadaşlar bana çok güven verdiler. Çakı gibi arkadaşlar, diye düşündüm. Çok büyük bir mutluluk duydum bu tanışmalardan. Ali Demir'i çok mütevazı, ağırbaşlı buldum, bu da çok hoşuma gitti. Çok keyif aldım Ankara'da. Tandoğan'da bizim arkadaşların kaldığı bir ev vardı, oraya gittim, onlara da dergiyi okumaları ve Kurtuluşçularla beraber çalışmaları doğrultusunda telkinde bulundum. Alaattin, Gazi Eğitim'de, Asuman Spor Akademisi'nde, Hasan ve Vedat Hacettepe'deydi. Bu arkadaşlar okul tatile girdiğinde bizim faaliyetlerimiz içinde olan arkadaşlardı. Ben Ankara'ya gitmeden önce, Mersin'de beraber davrandığımız arkadaşlara Ankara'ya gidip görüşme yapacağımı söylemiş, onların da onayını alarak Ankara'ya gitmiştim. Hatta birlikte gitmeyi önermiştim ama onlar beni tek gönderdi, keyifle de döndüm Ankara'dan. Arkadaşlara da ballandıra ballandıra anlattım. Bizim bu işi tek başına yapma gibi bir planımız yok. O dönem ilginç bir dönem. İki satır yazı yazan, etrafına elli kişi toplayarak bir grup oluyor. Bizim öyle bir iddiamız yoktu. Türkiye Çukurova değil, ülke çapında bir değişim dönüşüm sağlanacaksa bu daha üst boyutta düşünülmesi gereken bir şeydi ve ayrılık yaratmak değil beraberlik bizim için ön plandaydı. Dükkan olsun bizim olsun, az olsun bizim olsun gibi düşüncelerimiz de yoktu. Olamaz da zaten, sosyalistlerin yapmaması gereken bir şey bu. Ankara'da kurduğumuz ilişki bizim için iyi oldu. Sadece bu şehirdeki, bölgedeki değil, daha genel bir hareketin parçası olmak insanlarla ilişkimizde bir rahatlık sağladı.

Tevfik diye bir arkadaşımız vardı, ilk çalışmalarımızdan beri beraberdik, Tevfik tartışmalarda analitik bakar ve olumsuz yanların altını çizerdi; bu benim de işime gelirdi. Onun uyarılarını dikkate alırdım. Ankara'dan dönüşte arkadaşlarla konuşmam sırasında Tevfik, "Sen buradaki hareketi Kurtuluş'a peşkeş çekiyorsun bunun sorumluluğunu alabilir misin? Bu insanları ne kadar tanıyorsun? Bu fazla cesaretli bir şey olmuyor mu?" dedi. Ben de güldüm "Bu risk her zaman var, hayatımızın her alanında karşımıza çıkabilir. Kimsenin kimseyi peşkeş çektiği yok, arkadaşların düşünceleriyle bizim düşüncelerimiz ortaklaştığı sürece beraberliğimiz sürer. Bir biçimiyle lokal olmaktan çıkmak zorundayız. Gelişmek kolektif aklı büyütmekten geçiyor. Bu arkadaş-

ların tecrübeleri bizden fazla, beş para etmediklerini görürsek devrimci mücadeleye kendimiz devam ederiz. Biz o arkadaşlarla bu işe başlamadık o arkadaşlarla da bitmeyecek" dedim ve konuyu bağladık. Altını çizerek söylemek isterim ki orada bana güven veren, o dönemde Kurtuluş hareketinin ileri kadroları olan arkadaşlarımdı. O arkadaşların duruşu, coşkusu, inancı beni etkilemişti. El sıkma bile benim için bir ölçüdür, içtenliği, candanlığı ortaya koyar. Yoldaşlığın güvenini aldım o arkadaşlardan. Ondan sonra "Kurtuluşçuyuz" dedik kendimize. Faaliyetlerimiz zaten vardı, devam ettik. Ekstradan bir dergimiz oldu. Üzülerek söylemeliyim ki Kurtuluşçu olduktan sonra tıkanıklıklarımızda kanallar açan fazla bir destek alamadık. Bizden daha yetkin arkadaşların bize takviyesi olur diye bir beklentimiz vardı açıkçası. Bir arkadaş geldi ama çok yararlı olmadı, ona geri gitmesini söyledik. Onun arkasından Metin Ayçiçek geldi Mersin'e, konuştuk, anlatmaya çalıştık. Ali Demir geldi, ulusal sorun semineri verdi dernekte. İyi bir kalabalıkla güzel bir seminer oldu. Onun arkasından sosyal emperyalizm üzerine ilk ve son bir seminer yaptık. Çok kayda değer bir seminer olmadı. Enerjimizi bu tür tartışmalara da harcamak istemiyorduk. Seminer için arkadaşlar geldi ama tecrübelerini ve bilgilerini aktarmak üzere sürekli bir arkadaş gelmedi.

Kurtuluş hareketi ile ilişkimizde örgütlenmedeki yerimizi, konumumuzu sorgulamadık. "Biz bu işin neresindeyiz?" diye sorabilirdik ama bunu sormayı hiç düşünmedik. Çok da anlamlı bulmadık ama zaman geçtikçe, yaşadıklarımızdan sonra "Keşke öyle olsaydı" dediğim olmuştur. Yapı içerisinde yerimizin neresi olduğunu bilseydik keşke; ama biz hiç öyle bakmadık, bizim tüm derdimiz faaliyet yürütmekti.

Kurtuluş hareketi ile birlikte faaliyet yürütmek hayatınızda ne değiştirdi?

1977'nin sonuna kadar bizim ilişkilerimiz daha çok gidip gelmeler düzeyindeydi. Sanıyorum 1977'de Merkez adına Şaban İba bizimle görüşmeye başladı. Anladığım kadarıyla Merkez'in kendi içinde yaptığı iş bölümünde bizim bölgeyle o arkadaş ilgilenmeye talip olmuş. O arkadaş geldiğinde zaten bizim orada bir yapımız vardı, kendi iş bölümümüzü de yapmıştık. Okullarda, mahallelerde, fabrikalarda yoğun bir faaliyet içindeydik. 1976'da Akademi öğrencisi olan Haluk Eroğlu ile Adnan Sarıtaş'ı tümüyle Adana'da görevlendirmiştik. Daha öncelerinde, 1975'te Kozan'da ilişkilerimiz vardı. Sonrasında Çuko-Sen Başkanı olan Metin Şahin gibi oradaki faaliyetlerimizde önemli bir rol üstlenen arkadaşlarımız vardı. Haluk ve

Adnan militan arkadaşlardı, Adana'da epey başarılı oldular. Yani biz sadece Mersin'de kalmadık, tüm bölgeye yayılmaya çalıştık.

1975'le ilgili bir anımı daha anlatmak isterim. Adana çıkışında PİLSA fabrikası vardır; o fabrikada 1975'te Lastik-İş ile Kauçuk-İş arasında yetki uyuşmazlığı var, yetki oylaması yapılacak. Kauçuk-İş faşistlerin elinde. Lastik-İş Mersin temsilcisi Fevzi geldi, ne yapalım diye konuşuyoruz. Bir otobüs tuttuk, PİLSA'daki Lastik-İş üyesi işçileri desteklemek için Adana'ya gittik. Dediğim gibi bizim derdimiz sadece Mersin sokakları değil, o bölgede nerede bir mücadele varsa içinde, en azından yanında olma çabası içindeydik, her tarafla ilişki kurmaya çalışıyorduk.

Göç bölgeyi nasıl etkiledi? Sizin siyasi faaliyetinizde yeni bir alan açmaya neden oldu mu?

Tarım bölgesi olduğu için Kürdistan'dan mevsimlik işçiler gelirdi. Naylon çadırlarda yaşarlar, çok kötü koşullarda çalışırlardı. Yerleşik olarak gelenlerin de barınma koşulları çok kötüydü.

Mersin'de sadece tarım işçileri değil, narenciye işçileri de vardı. Genel olarak Malatya, Adıyaman çevresinden gelirlerdi. Hal civarında bahçe sahipleri gelir, sürü yükler gibi insanları kamyona yükler, götürür, bahçesinde çalıştırır kırk lira yevmiye, çeyrek ekmek, otuz tane de zeytin verirdi. Bir gün dernekte oturuyoruz, akşam olmak üzere, Mehmet Maraş, bir de Ökkeş Çiçek geldi, Ökkeş genç, soyadı gibi çiçek gibi bir arkadaş, Mehmet Maraş ondan daha yaşlı. Selam verdiler, kendilerini tanıttılar, "Siz devrimcisiniz, sizden yardım istemeye geldik" dedi Ökkeş. Çok zeki bir çocuk, Malatya'dan geldiklerini, mevsimlik işçi olduklarını, çok kötü koşullarda çalıştırıldıklarını anlattı. Bizim o zaman kadar gündemimize girmemiş bir konuydu. Biz heyecanlandık tabii. Taleplerinin neler olduğunu sorduk. Direniş yapmaları gerektiğini ama iki kişi ile bu işin olmayacağını söyledik. Yarın akşam arkadaşlarını getireceğini söyledi. Abartmıyorum yüzün üzerinde insan bir anda doldu derneğe, biz çok heyecanlandık. Garip diye Tuncelili bir çaycımız vardı, çay servisi yaptı. Ben daha önceki konuşmada notlarımı almıştım. Sorunlarının ne olduğunu anlattım, çözümün direniş olduğunu söyledim, kabul ettiler. Talepleri okudum, eklemek istedikleri bir şey olup olmadığını sordum, birkaç daha ekleme yaptılar. Sonuçta netleştirdik, talepleri bildiri haline getirip dağıtılacağımızı söyledik. O ara ben bir toplantı için Ankara'ya gidecektim, direniş gününü Ankara'dan döneceğim güne göre ayarladık. Ankara'ya

gittim, bildirileri bastırdık, dönüşte içinde bulunduğum otobüs devrildi. Kaburgam ezildi, konuşamıyorum, nefes almakta zorlanıyorum. Bir gün sonrası direniş var. Sabah 04.30'da hale gittik, bildirileri dağıttık, ben bir konuşma yaptım, arkamızda abartmış olmayayım ama binin üzerinde insan var. Halin etrafında sloganlarla tur atıyoruz. Bahçeciler geldi, kimse arabaya binmedi, birkaçını kovaladılar. Direniş sağlam. Halin karşısında karakol vardı, iki tane işgüzar polis beni kaptı, direnecek halim yok, benim orada olmadığım fark edilince millet hurra bizim üstümüze doğru gelmeye başladı. Polislere "Defolup gidin karakola, kapıyı da içeriden kapayın dışarı çıkmayın" dedim. Bıraktılar beni. Nakliye firmaları da bu işten ekmek yiyordu. Portakal toplanacak, ülkenin değişik yerlerine dağılacak, buna bağlı olarak nakliyatçılar komisyon alacak herkesi ilgilendiren bir olay yani. Kemal Abi vardı, çok sözü dinlenen bir adamdı, ne istediğimizi sordu. Ben de yevmiyeyi kırk liradan seksen liraya çıkması, kapalı araçlarla servis yapılması, zeytin ekmeğin yanına peynir, helvanın da verilmesi, çeyrek ekmek yerine bir ekmek verilmesi gibi taleplerimizi anlattım. Kemal Abi tamam dedi, "Eğer tamam olmazsa bu iş burada kalmaz" diye onu uyardım, " Ben sana tamam diyorsam tamamdır" dedi. Kemal Abi Narenciyeciler Birliği Başkanı'nı aramış, o da tamam demiş ve iş bitti. Böylece bizim prestijimiz çok arttı ama ondan daha önemli olan kazanımlarımızdı. Bu taleplerimizi her sene devam ettirdik, yevmiyeleri 1978'de 160 liraya 1979'da 320 liraya çıkarttık. Bölgede farkında olduğumuz sorunlara gücümüz yettiği kadar çözüm üretmeye çalıştık.

Ailenle ilişkin nasıl o dönemde? Ailenin evinde mi kalıyordun? Kendine zaman ayırabiliyor muydun? Kadın arkadaşın oluyor muydu?

Benim nerede kaldığım belli değil ki. Sürekli dolaşma halindeydim, nerede isem orada kalıyordum. Kendimize zaman ayırmak pek söz konusu olmuyordu. Biz lise yıllarında briç oynardık. Bir gün kaçamak yapalım dedik Haluk, Önder, Tahir ve ben eve geldik, briç oynuyoruz. Üç parti oynadık, eski heyecanı da kalmamış, "Ya boş verin biz gene işimizin başına dönelim" dedik. Bütün hayatımız siyasi faaliyete odaklanmıştı, sadece ben değil bu şekilde yaşayan binlerce insan vardı Türkiye'de.

Benim okuldan bir kadın arkadaşım vardı, 1978'e kadar onunla beraberliğimiz sürdü, 1978'in sonunda o iş de bitti.

Faaliyetleri yürütürken nasıl bir örgütlenme ilişkisi içindeydiniz?

Mersin İl Komitesi ve onun alt organları vardı. İl Komitesi içinde mahallelerden, sendikalardan, memurlardan, gençlikten sorumlu olan arkadaşlar vardı. Basın yayın dağıtımı ile ilgili de bir komitemiz vardı. Kaba haliyle böyleydi. Her mahallenin, okulların kendi komitesi vardı. Eğitim Enstitüsü, üç tane lise, bir tane meslek lisesi vardı ve bunların kendi komiteleri vardı. Çok ciddi ve kaliteli gençlerdi. Onların bir kısmı pratik bir kısmı teorik bakımdan bizden daha yetkindi. Şimdi aklıma geldikçe duygulanıyorum, Kemal Cemri diye bir arkadaşımız vardı, çok genç yaşta sirozdan öldü, ışıklar yoldaşı olsun.

Komitelerde kadınlar var mıydı?

Çukurova Bez Fabrikası'ndaki komitede iki kadın arkadaşımız vardı. Mahalle komitelerinde de vardılar. Ayrıca Mersin Kadınlar Derneği'ni de kurmuştu kadın arkadaşlarımız

Bölgeye baktığımızda kadınların mücadelede aktif olduğu anlaşılıyor, bu kadın sorununu tartışmayı beraberinde getirdi mi?

Bugünkü çerçevede öyle bir şey olmadı. Bizim o zamanki algılayışımız, işçi sınıfının kurtuluşu ile beraber kadınların da kurtuluşu olacak şeklindeydi. Öyle bakıyorduk o dönem. Tekstilde ciddi oranda kadın çalışan olmakla beraber, diğer fabrikalarda kadınlar büro memuru olarak çalışırdı. Adana'da tarımda tekstilde daha çok kadınlar vardı. Kaba bir şekilde ifade edecek olursam, "Daha çok kadını bu mücadeleye katmalıyız, bu bizim zayıf karnımız" diye konuştuğumuzu hatırlıyorum. 1979 1 Mayıs'ında yapılan mitingde çok ciddi oranda kadın katılımcı vardı. Mahallelerden çok sayıda kadın gelmişti, benim anam da mitingdeydi, benim anam gibi onlarca arkadaşımın da anaları vardı. Bu bizi çok heyecanlandırmıştı, Yani anlatmak istediğim; senin orada sürdürdüğün faaliyetler bir karşılığını buluyor. Bu tür olaylar, kendime dair verdiğim kararın ne kadar isabetli olduğunu gösterir ve her seferinde beni motive ederdi.

Kadın derneği nasıl kuruldu?

O biraz zorlama oldu dürüst olmak gerekirse. Bir boşluktu bir kadın derneğinin olmaması, bu alanda daha güçlü olmalıyız diye karar aldık. En azından kadın arkadaşlar, bizden talimat bekleyen olmak konumunda çı-

kıp kendi inisiyatifleriyle bir çalışma yapmalılar, diye düşündük. Faaliyetimiz içerisinde yer alan kadınların sayısı artmaya başlamıştı, mahallelerde daha bağımsız kadın örgütlenmesi yapılabileceğini düşündük. Bir kısım arkadaş yeterince yetkin kadromuz yok diye karşı çıktı, ben de sonuçta bir yerden başlamak gerektiğini düşündüm. Sonuçta karar bu doğrultuda oldu ve kadın derneği kuruldu Aysel, Aygün, Ceren derneğin yönetimini oluşturdular. Bir bildiri ile kuruluşunu duyurdu. O bildiriyi de kendileri yazdılar. 8 Mart'larda etkinlikler yaptıklarını, onunla ilgili bildiriler dağıttıklarını hatırlıyorum. Dernek faaliyetlerinin diğer faaliyetler gibi verimli, doğurgan bir faaliyet olmadığını söyleyebilirim. Biraz kâğıt üzerinde bir faaliyet gibi kaldı.

Fabrikalarda, mahallelerde nasıl çalışmalar yapıyordunuz?

İl komitesi içerisinde mahallelerden sorumlu biri vardı. O arkadaşın koordinasyonuyla her mahallede komiteler oluşturuluyordu. Mahalle komitesi, mahalle sorunları ile ilgileniyordu: eğitim çalışması yapılıyor, bildiriler dağıtılıyor, gazete dağıtılıyor, kahvelerde propaganda konuşmaları yapılıyor. Mersin'in bir özelliği de, mutlaka bir örgütlenmeleri var ama faşistlerin egemen olduğu mahalle yoktu Mersin'de. Bu nedenle antifaşist mücadeleden daha çok, mahalledeki işçilere ulaşma çabası vardı. Ecevit hükümeti ile beraber temel gıda maddelerinde bir sıkıntı oldu, üreticiler stoklarda tutuyordu malları. O dönemde tüketim kooperatifleri biçiminde bir çabamız oldu. Yol-İş Sendikası'nın tüketim kooperatifi vardı, onların mal temin edememe gibi bir derdi yoktu, onlar üzerinden pirinç yağ deterjan alıp aldığımız fiyata mahallelere dağıtıyorduk. Bu işten Yol-İş'in bir zararı olmadığı gibi bizim de bir kârımız olmuyordu. Sonuçta emekçi kesimlere gıda konusunda yardımcı olabilmeyi amaçlamıştık, bu bizim için bir faaliyet anlamına geliyordu. Mersin'in bütün mahallelerinde, mahalle komitelerimiz vardı. İşçilerin yoğun olduğu mahallelerin başında Demirtaş Mahallesi geliyordu. Bu mahalle aynı zamanda bizim ilk faaliyet yürüttüğümüz yerdir, yoğun ilişkilerimiz vardı. Bizim dışımızdaki eğilimlerin de o mahallelerde yürüttükleri faaliyetler var ama tabiri caizse domine eden biziz. Kürdistan kökenli insanların yoğun olduğu Siteler, Çay, Çilek Mahallelerinde ciddi ilişkilerimiz var. Bizim dışımızda Devrimci Yolcuların da oralarda çalışmaları var. Biz hiç kimseye şurada çalışırsınız burada çalışamazsınız diye siyasal yasak getirmedik. Bizim dı-

şımızdaki eğilimlere hoşgörülü davrandık, hoşgörüsüz olduğumuz tek kesim faşistlerdi. 1979 1 Mayıs Mitingi'nde diğer mahallelerin yanı sıra yalnızca Demirtaş'tan iki bine yakın insan katılmıştı. Aynı mahalleden sekiz yüze yakın insan bizim kampanya mitingine katılmıştı. O dönemde önemli bir rakamdı. Mahalle çalışmalarımız bir bütün olarak Mersin çapında bu düzeydeydi.

Akdeniz Bölgesi'ndeki çalışmalar

İşçi sınıfı içerisindeki çalışmalarınız nelerdi?

1976 yılında Reşat Oğuz ve İzzettin Gürz Karayolları'na giriyorlar. Mersin'deki Yol-İş bağımsız bir sendikaydı. Üç katlı bir bina, altında tüketim kooperatifi, ikinci katta bin metreye yakın bir düğün salonu, onun üstünde de misafirhanesi vardı Yol-İş'in. Biz arkadaşların işe girmesiyle beraber bir faaliyet başlattık. Arkadaşlar da yetenekliydi ve kendi çevrelerinde ilişki ağı oluşturmaya başladılar. Yol-İş'te çalışan arkadaşları gençlik derneklerinde örgütlemek çok doğru bir şey değildi. Umduğumuzdan fazla muhalefet eden, var olan duruma tepki duyan ve çalışan insan vardı. "Ne yapabiliriz?" diye arkadaşlarla konuştuk. Bunun üzerine arkadaşlar, Karayolları Personel Derneği (Kar Per Der) diye bir dernek kurup kendilerine ayrı bir lokal tuttu; "Karayolcunun Sesi" diye de bir yayın çıkarmaya başladılar. Karayolları 5. Bölge Antalya sınırından Hatay da dahil olmak üzere Antep'e kadar uzanan bir bölgedir. Ama esas gövde, makine ikmali, atölyeleri, yönetim birimi Mersin'dedir. Bu arkadaşlar Kar Per Der'i kuruyor ve kendi yayınlarını çıkarıyor ve çalışan 3600 kişiye dağıtıyorlar. Sonuçta o işyerine özgü sorunları ortaya koyan, ona çözümler üreten Reşat ve İzzettin'in yanı sıra, Asım, İsmet Sungur, Hasan Gül, Saim Evren, Mehmet Atla, Ramazan Abi (soyadını unuttum, çok sevdiğimiz bir ağabeyimizdi) Ali İşler, Ethem Cankurtaran, Tevfik Özçelik, Bayram Yeni, Muharrem Tekbaş ve Salih Kılıç'tan oluşan bir yapı ortaya çıkıyor. Bu arkadaşlar siyasal olarak bizim görüşlerimizi benimseyen, dergilerimizi takip eden arkadaşlardı. Karayolları 5. Bölge Komitesi'ni oluşturan arkadaşlar, Kurtuluş'un Mersin'deki ileri kadrolarıydı, aynı zamanda sendikal çalışmanın da motoruydu. Yapılan çalışmaların meyvesini almaya başladık. 1978'de yapılan kongreyi aldık. Yedi kişilik yönetim kurulunun dört kişisi bizim arkadaşımızdı. O dört kişi sonra beşe çıktı çünkü mevcut başkan

Tevfik, Ankara'ya genel merkez yönetimine girince, bizim arkadaşımız olan birinci yedek yönetime giriyor. Darbe geldikten sonra da bu arkadaşlar yönetimde olmaya devam etti. Darbeden de hiçbiri zarar görmedi. Gereksiz yere bu arkadaşlar deşifre edilmedi, ilişkiler hep sürdü. Dışarıdan kadro aktarmaktansa o işyerinde uzun yıllar çalışan, durumdan hoşnut olmayan ve daha farklı bir dünya projeksiyonuna, sosyalizme açık insanlarla çalışmak gibi bir anlayışımız vardı.

Mersin Yol-İş, Türk İş'e bağlı bir sendikaydı; tüzük değişikliği yapıldı ve 1 Mayıs İşçi Bayramı olarak tüzüğe yazıldı. Türk-İş'te bu ilktir. İkincisi, daha önceki sendika tüzüğünde işyeri temsilcileri yönetim tarafından atanırdı. Temsilcilerin ayrı bir özelliği vardı. Çalışmalarına çok fazla gerek yoktu, sendikanın adamlarıdır tabiri caizse. Arkadaşlar o maddeyi de kaldırdı. Bütün işyeri temsilcilerinin seçimle gelmesi ve birlikte çalıştığı insanları temsil etme yetkisini o insanlardan alması şeklinde değiştirdiler. Üçüncüsü, toplu sözleşme üzerineydi. İşveren ne veriyor, sendika ne istiyor diye bir taslak hazırlanırdı. Bu sözleşmeler Yol-İş Genel Merkezi ile Karayolları Genel Müdürlüğü arasında yapılırdı. Mersin 5. Bölge, Yol-İş'in hangi taslağının geçerli olacağını işçilerin oyuna sundu. Orada çoğunluğun desteğini alan taslak, genel merkeze Mersin Yol-İş olarak sunuldu. Bunlar bugün bile ileri şeylerdir, Adana Çuko-Sen'de bunları daha da ileriye götürdük.

Yol-İş dışında çok ciddi olarak örgütlendiğimiz Anadolu Cam Sanayi vardı. Orada Hür Cam-İş Sendikası örgütlüydü. Fabrika kurulduğunda sendikalaşmayı ilk sağlayan TSİP'ti. Kristal-İş'le Hür Cam-İş arasında yetki uyuşmazlığı vardı, işçilerin ezici çoğunluğu Hür Cam-İş tarafındaydı, Kristal-İş de işi karıştırmaya çalışıyordu. Anadolu Cam Sanayi işçilerinin büyük çoğunluğu Demirtaş Mahallesi'nde oturuyordu, o zaman Anadolu Cam Sanayi'de 1300 kişi çalışıyordu. Sıtkı, Nevzat ve Turgay diye üç ileri arkadaşımız vardı, onlar da bizim oradaki fabrika komitemizdi. Onların etrafında onlarca arkadaş vardı. Sonuçta Hür Cam-İş Sendikası'ndaki işçilerin dört yüze yakını bizim sempatizan durumuna gelmişti. Hür Cam-İş Mersin şubesinde olağanüstü kongre kararı alındı, kongreyi çok az bir farkla kaybettik. Kongreyi kaybetmemizde bizim eksikliklerimizin yanında, işverenin de önemli bir rolü olduğunu biliyorum. Hatırlıyorum da o süreçte üç yüzün üstünde işçiyle birebir görüştüm bizi desteklemeleri için. Anadolu Cam Sanayi'de böyle bir çalışmamız oldu.

Soda Sanayi'de dokuz yüz işçi çalışıyordu. Soda Sanayi, Anadolu Cam Sanayi ve Kromsan Cam Holding'in işyerleridir. Cam Holding de Türkiye İş Bankası'nındır. O dönemde Cam Holding'in genel koordinatörü Şahap Kocatopçu'ydu. Bu zat-ı muhterem, 12 Eylül sonrası da hükümette sanayi bakanı oldu. Soda Sanayi'deki üretim, o günkü koşullarda ileri teknolojiye sahipti ve çalışanların eğitim düzeyi en az lise ya da sanat okuluydu. Soda Sanayi'de örgütlü olan Kimya-İş Sendikası, TKP'lilerin yönetimindeydi ve sözleşme görüşmeleri yapılacaktı. Baştemsilci Mehmet Çapraz bizim arkadaşımızdı, yakın zamanda kaybettik onu. Görüşmeler oluyor, işverenle uzlaşmaya çalışıyor sendika yönetimi. Mehmet toplantıdan çıktığında bize tutanakları veriyor, biz arkasından küt diye bu tutanakları bir bildiri halinde dağıtıyoruz; bu sefer sendika yönetimi geri basıyor. Soda'da çalışan önemli arkadaşlarımızdan komite durumunda olan Hasan Özdemir, Mehmet Çapraz, Kamil Kaçamaklı, Ahmet Ünal, Yaşar Erdal, Mehmet, Kadir, Vedat, Hasan, Suat ve Ali idi. Bunlar fabrikadaki öncü işçilerdi. Eğitim çalışmalarına da katılıyorlardı.

Bizim rolümüz grevin kırılmasını engellemekti. Bizim arkadaşlar da bu konuda üzerlerine düşeni yaptılar ve çok ciddi bir çalışma sürdürüldü orada. İsimlerini saydığım arkadaşlarla sürekli görüşüldü, gelişmeler takip edildi. Sendika kendisine yakın olan işçilere yüzde yüz olmamakla beraber yüzde altmışa yakın ücret artışı veriyor, kendilerine yakın olmayanlara vermiyordu; bu durumu müdahale edildi. Sonunda Kimya-İş grevi sattı, yetmişe yakın arkadaşımız işten atıldı. Bu sefer onların grev kasası olabildiğimiz kadarıyla biz olduk. Bir kısmını Yol-İş'teki ilişkilerimiz üzerinden Karayolları'na soktuk. Bir kısmını da başka biçimlerde istihdam ettik. Bir kısmı Almanya'ya gitti. Soda Sanayi maceramız bu.

İstanbul merkezli Tüm Döküm-İş Sendikası'nın Ankara'da şubesi vardı. Mersin'de de şube açtık. Maden işkolunda Sumaşsan.'da ilişkilerimiz vardı. Yüz on işçinin çalıştığı Çimsataş'ta çalışanların hepsi Tüm Döküm-İş Sendikası'nın üyesiydi. Maden-İş Sendikası ufak işyerleriyle ilgilenmiyordu. Biz örgütledik o insanları, Tüm Döküm-İş Mersin şubesini kurduk. Ali Öngel şube başkanı, Arif Aydoğdu ve Ünal Demirciler de yönetici oldu. Halil İçler Çimsataş'ta baştemsilciydi. Ramazan Tanrıverdi, Kamber Altun, Mustafa Ünal bizim oradaki komitemizdeydi. Bu saydığım isimlerin hepsi ileri işçilerdi. Bizim kafamızdaki sınıf partisini oluşturacak biçimde kadrolaştırmaya çalıştığımız insanlardı. Ali Öngel bir dönem İl Komitesi'nde de yer almış bir arkadaşımızdı.

Seydişehir Alüminyum Fabrikasında sekiz yüz işçi çalışıyor. Türk Metal Sendikası orada örgütlüydü. Faaliyetlerin ilk başından beri içinde olan Haluk orada çalışmış. Bir gün Haluk, Haluk'un eşi, ben ve benim arkadaşım Ankara'da buluştuk. Ankara'ya gittiğimizde önce teşkilattan arkadaşlarla görüşür, sonra Zafer Pasajı'na gidip kitap alırdık. Zafer Pasajı'na gittik kitap aldık, orada kafeterya gibi bir yerde oturduk çay içiyoruz. Haluk zıpladı iki kişiyle kucaklaştı, onları aldı bizim masaya getirdi. Haluk çok konuşmayı anlatmayı sevmeyen bir arkadaşımızdı. Bizi tanıştırdı, her siyasetin dergisini almışlar bizimki hariç. "Ne yapıyorsunuz, aşure yapmaya mı karar verdiniz" diye ben takıldım arkadaşlara. Onlar da "Abi biz siyaset seçmek için buraya geldik, okuyacağız arasından birisini seçeceğiz" dediler. Ben kendilerine siyasetleri anlatmak konusunda yardımcı olabileceğimi söyledim. Haluk'un ağabeyinin Ankara'da bir evi var, o da köye gitmiş, ev boş, oraya gittik. Başladık siyasetleri anlatmaya. Kurtuluş'un bakışını da anlattım. Seydişehir Alüminyum'da çalışıyorlarmış, Seydişehir'de faşistler nedeniyle sokağa bile çıkamadıklarından yakındılar. Arkadaşlara Seydişehir'e geleceğimize söz verdik, Haluk'la ikimiz kuşandık Seydişehir'e gittik. Çok sevindiler. Kahvede oturuyoruz, karşısında TÖB-DER var, o da çok zor durumda. Ufacık bir adaya sıkışmış insanlar. CHP kapalı, kapısını açtırdık, Haluk'la birlikte orada nöbet tuttuk. Altı saat birimiz, altı saat diğerimiz uyudu. Bu tutum insanlara güven vermeye başladı. Bize geldiler "Abi siz çok yoruldunuz artık biz nöbet tutalım" demeye başladılar. Onlar nöbet tuttu. Alanımız kahveden elli metre öteye taşınmış oldu. Bir cesaretlenme oldu Seydişehir'de, fabrikanın işçilerini getirmeye başladılar. Konuşuyoruz, sohbet ediyoruz, insanlar bize faşistlerden bıktıklarını anlatıyorlar. Yeni bir sendikal alternatif yaratmak gerekiyordu. Tarascı diye bir kasaba var, orada dernek var, akşamlan bizi oraya götürüyorlar başımıza bir iş gelmesin diye; çünkü "komünistler gelmiş" diye yayılmış Seydişehir'de. Tarascı kasabasında da birçok insan var, 25-30 kişi bir evde toplanıyoruz. CHP'li bunlar. 1977 seçimlerinin en son mitingi Antalya'da olacaktı. Ne yapalım, ne edelim diye düşünüyoruz, artık kendi faaliyet alanımıza da dönmemiz lazım, mitinge gitmeye karar verdik, "Seydişehir Faşistlere Mezar Olacak" diye kocaman bir pankart yazdırdık. İki otobüs tutuldu, gittik Antalya'ya. Seydişehir'de ciddi bir mücadele vardı. Alet edevat konusunda yardımcı olacağınıza söz verdik. Tekrar Seydişehir'e döndük. Verdiğimiz sözleri de yerine getirdik. Bizi bırakmak istemiyorlar, ama bizim orada kalmamız mümkün değil. Ankara'dan destek sağlayabileceğimizi söyledik. Ar-

kadaşlarla konuştuk. Tüm Döküm-İş'in Ulus şubesinde Seydişehir'deki arkadaşlarla buluştuk. Oradakilerle tanıştırdık. Sanıyorum ondan sonra ilişkiyi Ankara'daki arkadaşlar sürdürdü.

Örgütle ilişkiniz nasıldı?

Merkezle ilişkimiz 1977'den sonra sanıyorum Şaban İba ile sürdü. Şaban'dan yetkin kadrolar talep etmiştik. Bölgede ciddi bir potansiyel vardı, bu potansiyeli geliştirmek için bizde olanlardan daha gelişkin kadrolar talep ettik. İçinde bulunduğumuz faaliyette, başından beri bizimle beraber olan, bizimle beraber büyüyen, on dört yaşından bilmem kaç yaşına kadar yanımızda olan arkadaşlarımız var. Onların isimlerini anmak bizim borcumuzdur. Fedakâr, gözünü budaktan sakınmayan, ama siyasal tecrübesi, yetkinliği itibariyle sınırlı arkadaşlardı. Bu da akşamdan sabaha olacak bir şey değil. Bizim bu nedenle böyle bir talebimiz oldu ki muhatabımız olan Şaban İba'ya da bunları anlatmaya çalışmıştık. İlhami'ye de bireysel olarak anlatmıştım.

Hepimiz bir koşturmaca içindeydik. Adana önemliydi, Haluk Eroğlu ve Adnan Santaş'ı Adana'ya gönderdik. Onlar da Adana'nın kadroları oldu. Adana'nın ilçeleri olan Kozan ve Kadirli'de Celal Ortak'la ilişkilerimiz vardı. İstanbul, İzmit'ten sonra sanayi proletaryası açısından Adana üç numaradır. İstanbul ve İzmit'ten farklı olarak tarım proletaryası da vardır. Adana bu bakımdan önemli bir şehirdi, Mersin devede kulak kalır diye de söylemiş, kadro talep etmiştik. Fakat bize gönderdiği iki arkadaş istediğimiz düzeyde insanlar değildi. Bizim istediğimiz asker değil, kendi inisiyatifiyle alan yaratabilecek insanlardı. Var olan ilişkilerin niteliğini yukarı çıkarabilecek insanlar lazımdı, bizim talebimiz buydu Merkez'den. Yoksa gelen arkadaşlara bir diyeceğimiz yok. Sonuç olarak bizim talebimize uygun değillerdi ve bizim bu talebimiz hep sürmüştür.

Faaliyetlerimiz bu minvalde sürüyor. Önemli olduğunu düşündüğüm iki şeyi anlatmak isterim. 1978 senesinde, kampanya öncesi Hamdi diye bir arkadaşımızı gönderdiler, biz de sevindik açıkçası. Derdimize ilaç olabilecek, faaliyetimize destek olabilecek yahut da görüş ve önerileri ile bizim ufkumuzu genişletebileceğini düşündüğümüz herkese kucağımızı açarız. Hamdi, kendisini Şaban'ın gönderdiğini, İl Komitesi ile toplantı yapmak istediğini söyledi. Anlaşılan İl Komitesi üyeliği ile yetkilendirilerek gönderilmiş. Toplandık, bizi "sorguya" aldı, fabrikaların, mahallelerin, sendikaların sorumlu-

luğunu alıp hepimizi emekliye çıkarmak istedi. Ortalama her insan gibi bizim de bir aklımız var, bu davranış üzerine biz iki şey yapabilirdik: Bir, "Seni kim gönderdiyse o Abi'ne selam söyle, burada işler böyle işlemiyor" diyebilirdik; ikincisi de bir şans verelim, kendi boyunun ölçüsünü arkadaş alsın. Biz ikincisini tercih ettik. "Bana bir ev tutun, iki ile dört arasını kendime ayırırım, çalışma ortamı lazım" dedi. Okumak kötü bir şey değil tabii ama o günkü koşullarda hayatın bizden beklediği öncelikler var. O kadar işi üzerine alırsan zaten okuma yapmayı bırak, günü kırk sekiz saate çıkarman lazım. Kampanya çalışmaları da başladı. Gelen arkadaş yetki ile bu iş olur zannediyor. Öyle bir dünya yok tabii. O arada benim özel bir işim vardı İstanbul'a gitmek için, bir hafta on gün kadar izin istedim. Yeni gelen arkadaş iznimi hemen onayladı, zaten sorumluluklarımız da elimizden alınmıştı. Kampanya örgütlenecek, bildiriler dağıtılacak, afişler asılacak, bir yığın iş var. İstanbul'dan bir geldim ne miting izni alınmış ne afişler asılmış hiçbir şey olmamış. On gün az bir zaman değil. Gelen arkadaş zıplayıp duruyor. Onu gönderen vatandaşa çok kızmıştım, çok sığ ve çok ciddi sorumsuzluktu yaptığı. Sonra Merkezi Kampanya Komitesi'nde çalışan Burhan Tanrıverdi geldi. O gelince biraz sakinleştik. Öbür arkadaş tabiri caizse boyunun ölçüsünü aldı. Giderken de bana çok ciddi bir özeleştiri yaptı. "Beni buraya gönderen arkadaş, seninle ilgili aklına gelebilecek her türlü olumsuzluğu söyledi. Çok korkunç önyargılarla geldim ben buraya. Seninle ilgili o kadar olumsuz şeyler söyleyen kişi, makbul bir insan değil. Özeleştirimi kabul et" dedi. Ben de eğer bu işe devam edecekse bir yere giderken önce kendi kanaatini oluşturması, gözlemlemesi, insanların arasındaki ilişkiyi kavraması gerektiğini, müdahale edebileceği bir şey varsa ondan sonra müdahale etmesi tavsiyesinden bulundum. Biz onu göndermedik, kendisi gitti. Kampanya çalışmasına yeni baştan başladık, afişleri asıldı, bildiriler dağıtıldı. Yazılamalar, mahallelerde toplantılar yapıldı. Miting izni alındı. Kurtuluş olarak bizim ilk mitingimizdi Mersin'de. 3500 kişiye yakın insan katılmıştı ve önemli bir bölümü de işçilerden oluşuyordu

Mesleki örgütlerde faaliyetiniz var mıydı?

TÖB-DER'de ve mühendis odalarında ilişkilerimiz vardı. Hayatın hangi alanı varsa boş bırakmamaya çalıştık. Mersin limanı en büyük suni limandır Türkiye'de. Liman çalışanları içinde de örgütlenmiştik. Tahir Tosunoğlu o ilişkilerin başlangıcında olan arkadaştı, kendisi de amatör balıkçıydı. Teknelerde çalışan tayfaları örgütlemiş. Onları bir dernek çatısı

altında birleştirme çabaları içerisinde ve tekne sahipleriyle ücret konusunu konuşacak. Tekne sahipleri lümpen insanlar, dernek çalışmaları içinde yer alan iki arkadaşı dövüyorlar. Ondan sonra bizim arkadaşlar balık pazarına giriyor, Tahir ne dediğini de iyi bilir, başlıyor konuşmaya "Bundan sonra, bu çalışma içinde yer alan arkadaşlardan herhangi birine dokunulursa sonuçlarını tahmin edemezsiniz" diyor. İnsanlar Tahir'in boşa konuşmayacağını bildiklerinden bu konuşmanın büyük bir etkisi oluyor. Sonuçta balıkçı teknelerinde çalışanlar örgütleniyor, ücret ve çalışma koşulları daha düzgün bir hale geliyor.

Kampanyanın bir başlığı da sömürgeciliğe karşı olmaktı. Mersin Kürtlerin yoğunlukta yaşadığı bir yer olması bakımından bu konu çalışmalarınıza nasıl yansıdı?

Faaliyetimiz içerisinde bol miktarda Kürt arkadaş vardı. Ulusal soruna bakışımız bizim için bir artı puandı. Bizim kendi kadrolarımız da antişovenizmi benimsemişti. Bilinçaltında da olsa insanlarımızın şovenist eğilimlerini özellikle öne çıkarmıştık; çünkü bir şekilde bunun aşılması gerekiyordu, bu doğrultuda ciddi çabalarımız olduğunu düşünüyorum. Bizim sömürgecilik tespitimiz ve antişovenist ilkemiz diğer siyasi eğilimlere karşı bizi ayrıcalıklı konuma getiriyordu. Kürdistan'daki örgütlerle ilişkimiz çok daha pozitifti. 1979 1 Mayıs'ında KUK ve Rizgari bizim mitingimize katıldı. Rizgari'nin önemli kadrolarından bir tanesi Adana'da avukattı. Bizim avukatlığımızı da yapmıştır.

Kesinlikle bir devrimcinin burnu kanamayacak

Sol içi çatışmaların Mersin'e yansımaları oluyor muydu?

Beni derinden ve olumsuz etkileyen bir hadisedir. Hiçbir zaman kabul edemeyeceğim bir durumdur sol içi çatışma. Maalesef biz de bu işin bir parçası olduk. Kimin başlattığının benim açımdan hiçbir önemi yok: Olmaması gereken bir olay. Devrimcilerin birbirlerine silah sıkması kadar bizi alçatan bir şey olamaz diye düşünüyorum. Genel bakışımı budur. Maalesef şöyle bir talihsizlikle karşılaştık bölgedeki arkadaşlar olarak. 1978 senesinde Adana'da bizim iki arkadaşımıza pusu kuruluyor. Mustafa Ertan arkadaşımız ölüyor, Şehmuz Ucuz yaralanıyor. Bu olduğu zaman biz de Mersin'de toplantı halindeydik. Adana'dan Haluk Eroğlu geldi, durumu anlatınca bizim başımız-

dan aşağı kaynar sular döküldü. Bunun olması için bir neden yoktu. Arkadaşlara derneğe gitmelerini söyledim. O zaman Yasat İşhanı'nda Devrimci Yolcuların bir derneği var, ben oraya gittim. Dernek başkanı arkadaşı çağırdım, "Sizin arkadaşlarınız bizim bir arkadaşımızı öldürdü, birini de yaraladılar. Bu yayıldığı zaman insanları ikna etmek mümkün olmayabilir. Biz çatışma istemiyoruz, sizden rica ediyorum derneği kapatın mahallenize çekilin." dedim. Yasaklama anlamında değil, bir sağduyu göstermeleri için bunu söyledim. Sağ olsunlar onlar da bu sağduyuyu gösterdi, kapattılar derneklerini, gittiler mahallelerine. Derneğe gittiğimde yüzün üzerinde insan toplanmıştı: tansiyon çok yüksek. Kesinlikle ve kesinlikle bir devrimcinin burnunun kanamayacağını, bunu unutmalarını, eğer bir siyasi yapıysak, belli bir örgütlenmemiz varsa, buna bağlı olarak da belli kurallarımız varsa gereğinin yerine getirilmesi gerektiğini anlattım. Kesinlikle bir çatışma istemediğimi, derdimizin Devrimci Yol'la değil, derdimizin sistemle, faşizmle, sınıf düşmanlarıyla olduğunu belirten acı içinde bir konuşma yaptım. Önce bir uğultuyla karşıladılar, sonra bizim tavrımızdaki kararlılığı görünce sağ olsun arkadaşlar da sağduyulu davrandı. Cenaze için hazırlıklarımızı yaptık. Mersin girişinde cenaze karşılanacak ve Kıbrıs'a gönderilecek. Adana'ya gittik, tabii herkes acı içinde.

O dönemde Adana'da faşistler çok saldırgan bir halde. Her gün bir cenaze kaldırıyoruz. Bir de ona bizim cenazemiz eklendi. Sorumsuzluk kelimesi ile ifade edilemeyecek bir durumdu. Numune Hastanesi'nin bahçesinde bekliyoruz. Sonuçta gene sağduyu egemen oldu. Cenazeyi Numune'den aldık. Adana Belediyesi'nin önünden Dörtyol'da otobüslere gideceğiz, oradan Mersin'e geleceğiz. Atatürk Parkı içerisindeki Halkevi, Devrimci Yolcuların olduğu bir yerdi. Kenara dizilmiş bizim geçişimizi seyrediyorlar. Polis de yatmış pusuya. Devrimcilerin birbirini öldürmesi kadar güzel bir şey olabilir mi polis için, sistemin sahipleri ve sınıf düşmanları için? Biz oradan geçerken arkadaşlara sırtlarını dönmelerini söyledim. Zaten arkadaşları sırtlarından vurmuşlar, meraklılarsa gene vursunlar... Acımızı içimize gömerek cenazemizi uğurladık.

Tabii uzun yıllardır bu bölgede çalıştığım için polis beni tanıyor, ben de polisi tanıyorum. Polis sevinç içinde: "Biz de sizi bir şey zannediyorduk, bunun hesabını sorarsınız zannediyorduk" gibi tahrik edici laflar da etmişler. Bizim de böyle kötü bir tecrübemiz oldu, ama yaşadığımız acıya rağmen gös-

terdiğimiz sağduyunun, olması gereken bir davranış olduğunu düşünüyorum.

Bu işi organize eden adamın, 1980 sonrasında çok karışık bir adam olduğu ortaya çıktı. Biz onun çok makbul adam olmadığını biliyorduk ama elimizde belge yoktu.

Bir şanssızlık daha oldu Adana'da. Bizim arkadaşlarla Acilcilere ateş açmışlar, Halkın Kurtuluşu'ndan birini yaraladılar. Allahtan orada ölüm olmadı. Burada da aynı tavrımızı sürdürdük. Çatışma istemediğimizi, devrimcilere sıkacak silahımızın olmadığını söyledik. Onu da öyle atlattık.

Bizim hareketin merkezi, sol içi çatışmalara sıcak bakan, buna pirim veren bir anlayışa sahip değildi. Bizim tavrımız da bu genel tavrın bir parçasıydı. Doğru tavır da budur aksini zaten biz kabul etmezdik. Harekete eleştirilerimiz olabilir ama bu konuda hakkını yememek lazım.

1 Mayıs 1977'den, Maraş ve Çorum Katliamlarına...

1 Mayıs 1977'de İstanbul'da mıydın? Neler yaşadın?

İstanbul'daydım, otobüs tutup gitmiştik. Kendine sosyal emperyalizmi bayrak edinen eğilimlerin provokatif çıkışları, başta TKP olmak üzere Sovyet Birliği'ni kendine bayrak edinmiş olan siyasi eğilimlerin sekter tutumları, zaten böyle bir saldırının alt yapısını hazırlamıştı. Hâkim güçler de bunu çok iyi kullandı ve sonuçta çok yükselme eğilimi gösteren toplumsal muhalefete, 1977 katliamı ile "Dur" denildi. Yükselen toplumsal muhalefet dalgasının, 1977 sonrasında dinginleştiği hatta geriye çekildiğini hatırlamak zorundayız. 1978'e gelindiği zaman devlet, kendi örgütlenmesini yeni baştan düzenlemeye başlamıştı. Ciddi olarak siyasi polisi örgütlemeye başlamış ve 1979'da da bu faaliyete devam etmiştir. Bir yığın polis kadrosunu ciddi eğitimlerden geçirmiş, sosyalistlere karşı mücadelede daha yetkin olmaları konusunda eğitimlere tabi tutmuşlardır. Aynı zamanda daha profesyonel işkenceci olmaları için de eğitim vermişlerdir. Bu çok açık ve nettir. Buna bağlı olarak saldırı dalgası başlatmışlardır. Kendi bölgemizde yaşadıklarım açısından baktığım zaman, 1978 1 Mayıs'ı öncesi neredeyse bütün legal derneklerimizi, sudan gerekçelerle polis gelip mühürlemişti. Yani bizim legal toplanma alanlarımızı daraltmıştı. Yorumum o dur ki; 1978 1 Mayıs'ının 1977'ye cevap olabilmesinin önü ke-

silmeye çalışılmıştır. Daha güçlü katılım engellenmeye çalışılmıştır. Bütün bunlar güç ve enerji kaybına neden olmuştur. *Kurtuluş* gazetesi satan arkadaşlarımız tutuklanmaya başlamıştı. İlk mahkemede bırakılıyorlar ama bir yığın kadromuz, bu biçimiyle belli bir süreliğine de olsa mücadelenin dışına çekilmiştir.

Yine kampanya sırasında anti-sömürgecilik ilkemiz nedeniyle polis bize gözünü dikmişti. Süreç böyle gelişirken Türkiye'nin her tarafında, çok ciddi olarak faşistlerin saldırıları yoğunluk arz etmişti. Artık her gün öldürülen devrimci sayısı yirmi, yirmi beş kişiye çıkmıştı. Bu bizim bölgemizde daha çok Adana'ya yansımıştır. 1978 yılının sonlarına doğru Mersin CHP İl Başkanı'nın eczanesine onu öldürmek kaydıyla saldırılmıştı. Eczanede çalışan, aynı zamanda CHP İl Başkanı'nın yeğenleri olan iki kişi öldü. Bu Mersin'de ilkti. Tarsus'ta mahallelerde faşistlerle çatışmalar daha bir yoğunlaşmıştı.

Ne acıdır ki uluslararası plandaki bölünmenin Türkiye'deki tezahürü olan TİP, TSİP, TKP ve Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu, Halkın Birliği arasındaki çelişkiler de daha bir derinleşmişti. Hoşgörü sınırları sıfıra çekilmişti. Bütün bunlar bir bütün olarak muhalefet cephesini zaafa uğratan, bizim baş düşmanımız olan mevcut siyasal sistemin, oligarşinin ekmeğine yağ süren süreçler olmuştur.

O tarihlerde ciddi boyutlarda Alevi katliamları oldu Türkiye'de; Mersin'de bunun etkileri oldu mu? Kurtuluş hareketi bu tür katliamlara karşı nasıl bir siyasi tutum aldı?

Maraş ve Çorum Katliamlarına gelinceye kadar, 1977'deki saldırı aslında nasıl bir sürece girdiğimizin öncüllerini veriyordu. Maraş, Mersin'e çok yakındır ve o katliamda, bizim çok yakından tanıdığımız bir yığın insan, akrabalarını kaybetmişti. Bu coğrafyanı üç kadersiz yanı vardır; gayri Müslimleri katletmek, Alevileri katletmek, Kürtleri katletmek. Birini bitirmişler. Geriye Alevilerle Kürtler kalmış. O konudaki alçakça tavırları hiç azalmadan ve zaman zaman tırmanan bir biçimde hâlâ sürmektedir. Maraş Katliamı, Alevi kesiminde demoralizasyon yarattı, korkuya neden oldu. Aynı zamanda da korkunun ecele faydası olmayacağı, buna ancak örgütlü bir duruşla karşı konulabileceği gerçeğini Aleviler nezdinde bir kez daha gözler önüne sermiş oldu.

Çorum'da yapılan katliam, örgütlü güçlerin karşı duruşu sonucunda başarıya ulaşamamıştır. Sivas'ta da ha keza aynı şey olmuştur. Biz Mersin'de

böyle bir saldırı beklemedik ama sırf bu insanların korkularını yenmelerini sağlamak için, bu konuda hazırlıklı olabileceğimizi anlattık. "Burada böyle bir şey yapamazlar ama yaparlarsa da işleri kolay değildir,"diye bir mesaj verdik diye hatırlıyorum. Türkiye'nin başka illerinde, faşist saldırılara karşı devrimciler mahallelerde nöbet tutuyorlardı; Mersin'de böyle bir ihtiyaç yoktu ama Maraş Katliamı'nın ardından insanlara güven vermek için mahallelerde nöbetler tutulmaya başlandı. Bu tür çabalarımız oldu.

Sıkıyönetimin ilanı yürüttüğünüz faaliyeti nasıl etkiledi?

Maraş Katliamı'nın ardından Türkiye'nin yanlış hatırlamıyorsam on üç ilinde sıkıyönetim ilan edildi. Sıkıyönetim ilan edilen bölgelerden bir tanesi de 6. Kolordu yani Adana, Antep, Maraş. Mersin 6. Kolordu'nun sınırları içerisinde değil. İzmir hariç Ankara, İstanbul, Diyarbakır gibi Türkiye'nin önemli merkezlerinde sıkıyönetim ilan edildi. 12 Mart'ı örgütsüz de olsa yaşamış bireyler olarak, sıkıyönetimin ne demek olduğunu biliyoruz. Hareketimizin önder kadroları durumunda olan Merkez'deki arkadaşlar da dâhil olmak üzere, bu iş nereye gidebilir diye kafa yormaya başladık. O zamanki yazılı matbuatımızda da sürecin doğru bir yere gitmediğine ilişkin uyarılar ve yeni koşullarda neler yapılabileceğine ilişkin düşünceler vardı. Biz de bu düşünceleri dikkate alarak "Kendi bölgemizde neler yapabiliriz, bu saldırılar bize ne yapar?" diye düşünmeye başladık. Örgütlülüğümüzün düzeyini nasıl yükseltebiliriz, polisin saldırılarına karşı ne yapabiliriz? Derneklerin kapatılması bizim kafamızda bir şey yaratmıştı zaten. Buna bağlı olarak da İl Komitesi'nde de arkadaşlarla birlikte ciddi tartışmalar yaptığımızı hatırlıyorum. "Hareketin sürekliliğini sağlamak için neler yapılabilir? Önder konumunda olan arkadaşlar yakalandığı zaman, mücadeleyi sürdürülebilmek için neler yapılabilir?" diye düşündük. Bir takım kadroların korunmasına yönelik tedbirler almaya çalıştık. Tabii şunu hatırlatmakta yarar görüyorum; biz işçi sınıfı içerisindeki çalışmalarımızı hiçbir zaman gençlik çalışmalarına karıştırmadık. Orada bir sorunumuz yok ama gençlik de önemli bir güç,"Mahalleleri bir daha gözden geçirelim" dedik. İnsanlar rehavet içerisindeydi ve gereksiz davranışlar da oluyordu. Ülkenin bir yerinde bir şey oluyor, bizim liseliler kalkıyor yolu kesiyor, lastik yakıyorlar. O zaman için anlamsız eylemlerdi. Onlar kendilerinin görünmediğini zannediyor ama birileri onları görüyordur mutlaka. Kendi deşifrasyonlarını kendileri sağlıyorlardı. Bir şey

oluyor, belediye otobüslerini durduruyorlar, halkı indiriyor, kendileri binip herhangi bir yerde gösteri yapıyorlar. Demin anlattığım çerçevede bu tür işleri daha bir kontrol altına almak lazım, kendiliğinden gelişen eylemliliklerin sonuca götürücü şeyler olmadığı yönünde de kararlar aldık ve buna uygun adımlar attık. Gençlerin yaptığı anlamsız eylemlere müdahale ettik. Bir takım işlerde daha dikkatli olunması gerektiği konusunda örgütlenmemizi gözden geçirdik. Aranma durumunda olan arkadaşlar için tedbirler zaten alınıyordu.

1978'deki sıkıyönetim sonrasında alınacak tedbirleri konuştuk, çeşitli kararlar aldık, bunları uygulamaya da geçtik ama sıkıyönetimin ilanından iki, üç ay sonra her şey eski tas, eski hamam bir gevşeme oldu. Bu sıkıyönetimden 12 Mart'a benzer saldırılar bekleniyordu: çünkü sonuçta önder kadronun siyasal geçmişleri böyle, ondan başka deneyimleri yok. Baktılar ki sıkıyönetim o modda değil, neredeyse eskisi gibi çalışma imkânları var, bu durum bir rehaveti beraberinde getirdi. İlk uyarılara ilişkin çok somut adımlar atılamadı. Bu sadece bizim için değil, Türkiye'deki bütün hareketlerin genel aymazlığıdır. Göreceli olarak faaliyetlerimizi sürdürüyoruz ama bu film burada bitmedi, bu filmin devamı gelecek, diye de ifade ediyorduk. Bir takım alışkanlıklar örgütlü müdahale ile değiştirilebilir: anlayışını değiştirirsin, tedbirler alırsın, insanların bu konudaki hassasiyetlerini yükseltmeye çalışırsın, açılımlar getirirsin, insanın kafasını açarsın. Böyle olur bu iş, yoksa "yapın, edin" demekle olmaz. Kavrayış düzeyini yükseltmek lazım, önümüzdeki süreç ve ortaya çıkacak tehlikelere uyarı anlamında insanların perspektifini açmak lazım ya da yeni örgütlenme şekilleri ve perspektifler sunmak lazım ki insanlar buna uygun adım atabilsin. Dediğim gibi sıkıyönetimin ilanından iki, üç ay sonra her şey eskisi gibi yürümeye devam etti; derken 1979'a girdik.

1979'a girildiğinde çatışmalar hız kesmeden devam ediyordu. Faşistlerin saldırıları devam ediyor, değişik siyasal eğilimlerin birbirlerine yan gözle bakmaları devam ediyordu. Sıkıyönetimin tedbirlerle daha önceki polisiye tedbirler arasında bir fark yoktu. Silahlı güçleri devreye sokma yetkisini kullanmadılar. Mesela Adana'dan iyi biliyorum, Çuko-Birlik'in önüne iki tane inzibat koymuşlardı, bir de Ceyhan çıkışında polis okulunun orada vardı. O kadarla kaldı bu iş. Adana sıcağında iki asker pişmiş, neredeyse beyni erimiş; kafayı bir gün uzattı "Ya sizde tabanca, tüfek, bomba var mı" diye sordu. Olmadığını söyleyince "Eh, geçin o zaman" dedi. Böyle komik şeyler de olu-

yordu. Sıkıyönetim denen hadisenin o dönemde ne olduğunu anlatmak için verdim bu örneği.

Sıkıyönetim ve sıkıyönetim sonrası başka siyasetleri bilemem ama kendi hareketimiz açısından, başlangıçta altını çizmiş olduğumuz, bence de doğru olan, tespitlerimize uygun davranamadık. Bunu belirtmek isterim. "Merkez böyle yaptı da bölge olarak siz ne yaptınız?" diye soracak olursanız biz de o yapının bir parçasıydık. Yapabildiğimiz kadar yapmaya çalıştık ama mutlaka bizim de eksikliklerimiz olmuştur. O konuda kendi adımıza sevindirici olan, hiç değilse işyerlerindeki ilişkileri korumuş olmamızdır. 12 Eylül sonrası da o ilişkilere zarar gelmedi. Eğer yapı daha farklı olabilseydi, 12 Eylül sonrası örgütsel anlamda yaşadığımız hezimet ya da eksikliklerimiz daha az olmuş olsaydı, o ilişkilerimiz her zaman gelecek faaliyetlerimize eklemlenebilirdi.

1979 yılında yapılan konferansa katılmış mıydın ya da konferansın bilgileri size ulaştırılmış mıydı?

Konferans da üyelerin katıldığı bir konferans değildi, sekreterler katılmıştı. Konferansa katılmadım, bizim bölgeden kimse katılmadı ama bize bilgi verdiler tabii. Merkez'deki bir arkadaşımızın "Bütün gücümüzle işçi sınıfına gidelim" önerisi vardı, bu bizim için geçerli bir şey değildi, biz zaten işçi sınıfı içindeydik. Zaten "Bütün gücümüzle işçi sınıfına" derken neyi kast ettiğini de çok anlamış değildim. Teori ile pratik çok farklı şeyler. Eğer bir fabrikada çalışıyorsan, o fabrikada birlikte çalıştığın insanları kendi görüşün doğrultusunda etkilemeye çalışırsın. Dışarıdan iradi bir müdahale ile örgütlenme çabası içindeysen o insanlar sekiz saatini fabrikada geçiriyor, geride kalan on altı saatte fabrikanın dışındadır. Sekiz saatini de uyku ile geçirdiğini varsayalım, insanlar yatak odalarında örgütlenemeyeceğine göre, işinden çıkar kahveye, mahalleye gider ve sen onlara ancak oralarda ulaşabilirsin. Fabrikaya girmen halinde o insanlarla aynı bölüme de düşmeyebilirsin. Bana çok absürd, naif bir düşünce gibi geldi. Hayatın içinde örgütlenirken fabrikada çalışan bir yığın insanla tanıştık.

Savunduğumuz görüşleri benimseyen ve bu doğrultuda günlük aktif faaliyet sürdüren insanların örgütlülük düzeyini nasıl yükseltebiliriz. Bunun en ileri ismi partidir. Eğer o gelişmişlik düzeyinde değilsen parti öncesi bir örgüt olursun. Örgüt, o yapı içerisinde bulunan insanların statülerinin tarifiyle olur. Bunun adı üyeliktir. Üyelik demek, o yapı içindeki insanların hukukunun belirlenmesi demektir ve kolektif aklın, kolektif işleyişin sağlanabilmesi demek-

tir. Biz derse buradan başlamadık. Kurtuluş örgütünün elli bir tane üyesi varmış, komedi gibi bir şey. Onlarca arkadaşımız, konumları ve yürüttükleri siyasal faaliyetlerine rağmen üye değilmiş. Bir üyelik tarifi de yok. Ben de şaşırmıştım bu sayıyı duyduğum zaman. Hukuku belirlenmiş bir ilişkiler bütünlüğü içerisinde insanlar göz önünde olur. Başlangıçta yedi arkadaşın bir araya gelmesini kabul edilebilir bulalım, buna bir itirazımızın olmadığını var sayalım: Gelişim içerisinde bir yere gelmiş bu hareket, onlarca hatta yüzlerce denilebilecek kadro var. Gece gündüz bu işle uğraşan, koşturan, kişisel ikbali olmayan, yaşamını bu işe adamış, sürekli de tehdit ve tehlike altında yaşamını sürdüren insanlar bunlar ve bu insanların kendi sosyal pratiklerinde ulaştıkları sonuçlar itibariyle edindikleri tecrübeleri var. Bu arkadaşların bir hukuku olmalıdır. Söz hakkı nedir? Yetkileri nelerdir? Sorumlulukları nelerdir ve bu yapının neresinde dururlar? Denetim olmayan yerde gelişme olmaz, ben bu konuda çok iddialıyım, eğer bir yerde yaptığın bir iş denetlenmiyorsa senin yanlış ve eksiklerin kimse tarafından fark edilmiyor ; bunlar sana yansıtılmıyor ve senin kendini geliştirip aşman için bir nedenin de yok demektir. Arkadaşlar bu adımları atmadılar. Böyle bir yapının bir hukuku, kongresi, konferansları olmalıydı. Bir sınıfta mümessil seçilirken bile öğrencilerin onayına başvurulur. Başlangıçta bir araya gelme biçimlerini tartışmıyorum ama sonraki süreçte bu adımları atmamalarını, herhalde kendilerine yeterince güvenmiyorlardı, diye yorumluyorum. Bu yorumu kişiler üzerinden yapmıyorum. İki yüz, üç yüz kişilik bir kadrosu var bu yapının. Bu potansiyelimiz var, bunun aksini söyleyen bunca sene hayatını bu mücadeleye vermiş insanlara haksızlık eder, kendini de hak etmediği bir yere yükseltmiş olur. Bu kadrolar da yukarıdan değil aşağıdan onay almış insanlardır, hayat onlara onay vermiştir. Hayat içerisindeki faaliyetleri, çabası, birikimiyle beraber çalıştığı insanlar ona onay vermiştir, bir yere getirmiştir. Bu arkadaşlar eğer kendilerine biraz güvenmiş olsalardı, birlikte çalıştıkları insanların kendi iradeleri ile onlara onay vermelerinin önünü açabilirlerdi. Böyle bir şey onların kendi gelişimlerinin de önünü açardı. Kolektif akıl denilen şey budur. Bunun yapılmamış olması polis baskısı, illegalite gibi şeylerle izah edilemez.

Konferans diye yapılan toplantıya, en güçlü olduğumuz yerlerden biri olan Ankara'dan İl Komitesi Sekreteri gitmiştir. Ankara İl Komitesi'nden de "Sen git bizi temsil et" diye onay alarak gitmemiştir, birileri "Sen gel" demiş, öyle gitmiştir. Bu arkadaş da "Ben konferansa gidiyorum, aynı organda çalışıyoruz, yetkilerimiz, sorumluluklarımız aynı, bu hareketin geleceği açısın-

dan sizin görüş ve önerileriniz nelerdir, ne dememi istersiniz?" diye sormamıştır. Bunun adı konferans olamaz.

Akdeniz'de sınıf içinde çalışma ve anti-faşit mücadele

Devrimci eylem birliği girişimleri konusunda ne hatırlıyorsun?

1978'de sıkıyönetim ilan edildiği zaman, *Devrimci Gençlik* dergisinin ilk sahibi, 12 Mart'ta yatmış çıkmış olan Faruk Yüksel, aynı zamanda Devrimci Yol'un Mersin sorumlusuydu. Bir gün benimle görüşme talebinde bulundu. Bizim kafamızdan, yüreğimizden birlik yapabilir miyiz diye geçiyordu, o da benzer şeyler anlattı. "Vaziyet kötü bu saldırılara ancak güçlerimizi ortaklaştırarak karşı çıkabiliriz" dedi. "Tam da benim kafamdaki şeyleri söyledin. Her alanda eylem birliği yapabiliriz hatta bunu sadece Mersin'le sınırlı tutmaz bütün bölgeye yayabiliriz" dedim. Bir bildiri kaleme aldık, gelişen sürece ilişkin tespitlerde bulunduk. "Yaşasın Kurtuluşa Kadar Savaş" sloganıyla "Kurtuluşa Kadar Savaş" sloganı Devrimci Yol'la Kurtuluş arasında kavga konusuydu, tartışmalarda birlik olmaması için bir nedendi. "Kahrolsun Faşizm" sloganıyla "Faşizme Karşı Omuz Omuza" da aynı şekilde. "Yaşasın"ı kaldırdık "Kurtuluşa Kadar Savaş" dedik, "Kahrolsun Faşizm, Faşizme Karşı Omuz Omuza" dedik, hem faşizmi kahrettik hem de "omuz omuz" ekledik, bir bildiri yazdık. İki imzalı olarak bildiriyi bastık. Çocuk gibi sevindim kendi adıma. Sonuçta bir yerden başlayacak bu iş. Önemli olan ayrılıkları öne çıkarmak değil. Bu bildiri en azından ileride ortaya çıkabilecek gerginliklerin de önünü kapatacaktı. Bildiriyi bastık ve dağıttık. Bir baktım Faruk kayboldu Mersin'den. Birileri geldi "O arkadaşımızın bu bildiriye imza atma yetkisi yok, Devrimci Yol olarak bu bildiriye biz katılmıyoruz" dediler.

Aynı dönem Antep'te, Emeğin Birliği ve Rızgari ile bölgede sendikal mücadelede ortak bir şeyler yapabilmek için görüşmeler yaptık. Ona bağlı olarak Çuko-Sen yönetiminde Emeğin Birliği'nden bir arkadaş yer aldı. Maocu takımları dışında tutuyorum, TİP-TSİP-TKP zaten burnundan kıl aldırmıyordu ama bunların dışında kalan siyasi hareketlerle ortaklıkları zorlamaya çalıştık.

Tekoşin ayrılığı bölgeye yansıdı mı?

Yansımadı yani o ayrılığı biz fark bile etmedik. Tekoşin ayrılığından önce tanıdığım, çok sevdiğim ve çok militan bir arkadaş olan Kasım, Mersin'e geldi benimle görüşmek için, ondan öğrendim ayrılığı. Neden ayrıldıklarını sordum, o da bir şey söyleyemedi. Kasım çok düzgün bir insan. Aslında dertleştik Kasım'la. Bizim zaten esamimiz okunmuyor Kürdistan'da, kan gövdeyi götürüyor basit basit şeylerden. Ayrılığın sorumsuzluk olduğunu söyledim, o da bana hak verdi. Biz hareket olarak hem ortak örgütlenmeyi hem de yeri ve zamanı geldiğinde ayrı örgütlenme hakkı olduğunu savunuyoruz. Buna, geliştirdiği mücadele hattı sonucunda o bölgenin kendi halkı karar verecek. Kasım'ın ayrılmasına üzüldüm hâlâ da üzülürüm. Demek istediğim Tekoşin'in ayrılığını bizim bölgede kimse fark etmedi.

Adana'da nasıl bir faaliyet yürütüyordunuz?

Daha önce de söylediğim gibi Mersin, İskenderun, Adana sanayi proletaryasının yanı sıra tarım işçilerinin de olduğu bir bölge. Adana'ya ilk iradi müdahalemizi 1976'da yaptık. Mersin'deki faaliyetlerimizde bulunan, ciddi olarak militan karakteri olan Haluk Eroğlu ve Adnan Sarıtaş, Adana Ticari İlimler Akademi'sinde öğrenciydi faaliyetlerini orada yoğunlaştırdılar. Faşistlerin etkinliği vardı akademide, bu arkadaşların militan çabalarıyla faşistlerin etkinliği kırıldı. Dinçer, Haluk, Adnan, Hasan, Kengil, Saime ve Ali Dayı'dan oluşan iyi bir kadromuz vardı orada. Buna bağlı olarak mühendislikte Şehmuz Ucuz, Zekeriya, Şadi, Sedat, Doğan çok ciddi kadro niteliğinde arkadaşlardı. Mühendislikte de faşistlerin etkinliği kırıldı ve ondan sonra anti-faşist mücadelede orası önemli odaklardan biri oldu. Tıp'ta, Ziraat'ta arkadaşlarımız vardı. 1975'te Kozan'da çabalarımız vardı ve bunlar ilişki anlamında Adana'yı besliyordu. Adana faşist çatışmaların çok yoğun olduğu bir yerdi, kıran kırana bir kavga vardı. Seyhan Nehri şehri ikiye bölüyor, Karşıyaka başlı başına bir dünya. En fazla sömürüye, baskıya maruz kalan fabrika işçilerinin çalıştığı, yoksulluğun tavan yaptığı bir bölge. Faşistlerin orada gücü var, çatışmalar devam ediyor. Bizim de orada faaliyetimiz sürüyordu: öğrenci gençlik içerisinde ilişkilerimiz var, mahallelerde var.

1978'de, Adana'da Cevat Yurdakul diye bir emniyet müdürü vardı, saygıyla anmak lazım, faşistler onu öldürdü. Cevat Yurdakul demokrat bir insan, Adana Birinci Şube faşistlerin elinde olan bir yer ve faşistlerle işbirliği yapıyorlar. Mesela, Yunus diye pis bir katil vardı, faşist, cezaevinde yatıyordu, cezaevinden çıkarıp iş yaptırılıyor, akşam tekrar cezaevine götürülüyor. Bütün eşkallerde o tarif ediliyor ama adam cezaevinde gözüküyor. Cevat Bey bunu ortaya çıkardı emniyet müdürü olarak. Bu da bir takım güçler içinde rahatsızlık yarattı, sonunda da infaz ettiler.

Faşistler bir mahalleyi işgal etmiş, mesela Birinci Şube memurlarına duvarlardaki yazıları sildiriyordu. Çünkü o polisler, yapılacak operasyonu haber veriyorlardı faşistlere, mahalleye gidiyorlar bir şey yok. Onun üzerine İkinci Şube memurlarıyla operasyon yürütmeye başladı. Pol-Der de örgütlüydü Adana'da.

Adana böyle bir yerdi. Bizim de etkin olduğumuz Hürriyet, Şakir Paşa, Karşıyaka'dan mahalleler vardı.

Adana'da önemli şeylerden bir tanesi de Çuko-Sen'i alışımızdır. Ecevit'in bağımsızlar hükümetinden sonra Ticaret Bakanlığı CHP'ye geçti. Çuko-Birlik köylü kooperatifleri birliğidir. Adana'da Çuko-Birlik, Mersin'de Fisko-Birlik, Antalya'da Ant-Birlik, İzmir'de Tariş, Giresun'da Fisko-Birlik, Trakya Birlik, bunların hepsi tarım kredi kooperatifleriydi. Binlerce insanı istihdam eden kurumlardı. Çuko-Birlik'teki Çuko-Sen bağımsız bir sendikaydı ve Adalet Partililerin elindeydi. Çuko-Birlik'in 3700 çalışanı Çuko-Sen üyesiydi; aidatlarını işveren kesiyor, sendikanın kasasına yatırıyor ve o çete paraları iç ediyordu. Sözleşmeler işverenin istediği gibi yapılıyordu. Çuko-Sen'de Emeğin Birliği ile ittifak yaparak yönetimi aldık. Kozan'daki faaliyetlerimizde baştan beri olan ve Adana'da da ciddi olarak faaliyetlerimize katılan Adana İl Komitesi üyesi Mekin Şahin arkadaşımız, sendika başkanı oldu. Zeki Özçelik, Ümit Can Polat yönetimde Mekin'le beraberdi, yönetimin çoğunluğu bizdeydi. Çuko-Birlik yönetimiyle sözleşme yapıldı, sözleşmede sendikanın avukatı olarak Fehmi Bayraktaroğlu'nu çağırdık. Zaten bu konularda tecrübeliydi, çok güzel bir sözleşme hazırladı arkadaşlarımız. Sözleşmede, ücretlerde yüzde 400 artış istendi. Çok yüksek bir artıştı. 1 Mayıs'ta işçiler üç gün ücretli izinli olacaktı. 15-16 Haziran da aynı biçimde. İş güvencesi konusunda belki de Türkiye'de o dönemde yapılmış en iyi sözleşmeydi. İşveren işçiyi işten çıkardığı zaman normal kanuni tazminatını ödeyecek. Buna ek olarak 250 bin Türk lirası daha ödeyecek ki o zaman için çok iyi bir paraydı. Bir apart-

man dairesi alabiliyorsun. Bu sözleşme uygulandı. Gel zaman git zaman Ecevit'in bağımsızlarla kurduğu hükümeti düşüp Süleyman Demirel azınlık hükümeti gelince, işveren işçileri işten çıkarmaya başladı. Çuko-Sen de 950 işçiyi aynı anda viziteye çıkardı ve eğer işten atmaları kesmezse viziteye çıkarmaların devam edeceğini söyleyerek işten çıkarmaların durmasını sağladı. Ant-Birlik'te bu olamadı. İzmir'de Tariş direnişi oldu. Sendika başkanı olan arkadaşımız, örgütlü düşünmeyi becerebilen bir arkadaşımızdı ve bu işin tek başına Çuko-Sen'le, Ant Birlik'le, Tariş'le olmayacağını düşünerek DİSK'i de işin içine kattı. DİSK'le toplantı yapıyorlar İstanbul'da ve Türkiye çapında ortak direniş kararı alıyorlar. Bunun ilk adımını da Tariş'te atıyorlar. Tariş direnişinin DİSK'in kontrolünden çıkarak devrimcilerin eline geçmesi üzerine direnişten çekildi DİSK. Tarım kredi kooperatifleri koordinasyonunun DİSK'e bağlı temsilcisi de bizim arkadaşımız. Çuko-Sen'in işçi sınıfı mücadelesi ve kendi siyasal tarihimiz açısından altı çizilmesi gereken böyle bir geçmişi var.
O dönemde Kadirli'de, Kozan'da örgütlenmemiz var. Akdeniz Dev-Genç'in Pozantı'da şubesi var. Antalya Manavgat'ta, Tarsus'ta şubemiz var. Reyhanlı'da çalışmalarımız var. Mekin'in çabalarıyla Adana'nın ilçesi Yumurtalık'ta Balıkçılar Kooperatifi kuruldu. Cennet Evren diye bir kadın arkadaşımız vardı orada, çok becerikli bir arkadaşımızdı, sonra biz onu Mersin'e aldık, orada mahalle çalışmalarını sürdürdü. O bölgede herkes bir faaliyet içerisindeydi.

Bu çalışmalar Mersin İl Komitesi üzerinden mi yürütülüyor yoksa gelişmeye bağlı olarak yeni bir örgütlenme modeli mi uygulanıyor?

Mersin İl Komitesi Mersin İl Komitesiydi, Adana ile bir ilişkisi yok. Adana'nın kendi il komitesi vardı. Adana İl Komitesi'nin de gençliği, sendikaları, mahalleleri, öğrencileri var. Kitle örgütleriyle çok fazla ilişkimiz yoktu açıkçası. Biz Mersin'de ne yapıyorsak Adana'da da aynı şekilde çalışıyorduk. Tabii bir de Merkez adına gelen arkadaşın komitede şu da olsun, bu da olsun gibi müdahaleleri var. Arkadaşların genel kanısı," Bu müdahaleler olmasa çok daha iyi olur" şeklindeydi. Mersin, Adana'da çalışan arkadaşların yapılan müdahalelere dönük olarak "Gelin çayımızı, kahvemizi için, anlattıklarımızı dinleyin, genel duruma ilişkin önerilerinizi yapın ama yerele müdahale etmeyin. Çünkü attığımız adımları ancak biz anlatabiliriz, somutu biz biliyoruz" şeklinde bir kanaati vardı. En sonunda Kaçaroğlu geldi iki sefer. Arkadaşımız ilk defa Çukurova toprağına

ayak basıyor. Kaçaroğlu bizim de önerimizle bir bölge komitesi oluşturdu. Benimle birlikte iki arkadaş daha Adana- Mersin Bölge Komitesi olduk. Örgüt üyelerinden oluşan bir komite değildi bu. Berat bölgede çalışan bir arkadaş değildi, İsmail bölgedeydi zaten. Bölge Komitesi olarak bir toplantı yaptık. 1978'de Hamdi'nin durumuna benzer bir durum ortaya çıktı, bütün işleri üzerlerine aldılar, bize bir şey kalmadı. Ne yazık ki bir, iki ay sonra bunlar yakalandı. Sinan denilen vatandaş da yakalananlar içindeydi. Poliste de çok iyi davranmadılar, bir yığın sıkıntılar yarattılar bize; yani o gelip gitmelerle yapılan müdahaleler bize faydadan çok zarar getirdi. Gene kaldık biz kendi kendimize.

1979 1 Mayıs'ında ne oldu?

1979 1 Mayıs'ından İstanbul'da sokağa çıkma yasağı ilan edildi. Kurtuluş hareketi İzmir'de yapılacak mitinge katılmanın yanı sıra Antalya, Mersin ve Samsun'da 1 Mayıs yapılması doğrultusunda karar aldı. Burhan Tanrıverdi Antalya'daki 1 Mayıs örgütlenmesinde görevliydi, Mersin'e de geldi. O 1 Mayıs bizim uzun yıllardır çalışmamızın sahadaki en iyi yansımasıdır. Yoğun bir kampanya yürüttük. Merkezi Kampanya Komitesi'nden afiş gelmişti, yirmi bin tane de ayrıca kendimiz bastırdık. Her tarafa yazı, afiş, pankart yaptık. Özel dikilmiş gömlekleriyle beş yüze yakın görevli vardı. Çok muhteşem bir şey oldu. 220 metrekarelik pankartımız vardı. Demirtaş mahallesinden iki binin üzerinde insan katıldı mitinge. Sendikalar katıldı. En önde Kurtuluş pankartı arkasında Yol-İş, arkasında Çuko-Sen, arkasından Lastik-İş arkasından Gıda-İş temsilciliği, Mersin Kadınlar Derneği, Akdeniz Dev-Genç ve diğer gençlik örgütleri. Dev-Sol, KUK, Rizgari, İşçinin Sesi, Vatan Partisi katıldı. Vatan Partisi Genel Başkanı'na söz hakkı verdik. Malatya'dan, Adana'dan, Antep'ten arkadaşlarımız geldi, çok muhteşem bir miting oldu.

Tabii miting öncesi bir takım provokasyonlar oldu. İGD'liler gece bizim derneğin camlarını kırmışlar, "İşçi Sınıfına Uzanan Eller Kırılacaktır" diye de yazı yazmışlar. Bunu İGD'liler mi yaptı, polis mi yaptı, faşistler mi yaptı, o ayrı bir şey. Ama insanların ilk tepkisi İGD'yi yerle bir etmek doğrultusundaydı. Bunun kesinlikle olmayacağını söyledik. Üç gün sonra dinamit attılar derneğe. Tarsus'ta üç devrimciyi polis kurşuna dizdi afiş asarken; bizim arkadaşlardan değildi onlar. Tansiyonu sürekli yükseltiyorlardı ve şehirde anormal bir hava oluştu. Kayseri'den iki yüz komando getirip tam teçhizatlı

olarak komando marşları söyleyerek şehirde yürüttüler. Devlet bize karşı askerini yürütüyor, biz de kamyonetimize kırmızı bayraklar ve hoparlör takmışız. Enternasyonal ve 1 Mayıs marşları çaldırıyoruz. Böyle çok gerilimli bir durum vardı. Sabah miting başlamadan önce polis, kamyonete ve kasetlerimize el koydu. Arkadaşları da gözaltına aldı. Alana geldik araba yok. Ben gittim "Ya arkadaşlarımızı, el koyduğunuz araçlarımızı verirsiniz ya da biz mitingi yapmıyoruz, otuz bin kişi var alanda gelin dağıtın" dedim. Mitingden sonra bırakacaklarını söylüyorlar, "Olmaz" dedim. İsmail Yeşilyurt da Mersin'deydi. Ben polislerle bu tartışmayı yaparken bütün korteji en öne iri yarıları koymuş, kol kola girmiş vaziyette Trafik Müdürlüğü'nün önüne getirip ve slogan attırıyor. Bir baktılar ki bütün miting alanı oraya taşınmış beni bekliyor, "Biraz daha zaman geçerse bu arkadaşları engelleme şansım yok, biz yasal bir miting yapıyoruz, bir derdiniz varsa başka zaman hesaplaşalım" dedim. Hemen ardından araba da, bayraklar da geldi, gözaltına alınan arkadaşlar zaten geldi. Kasetlere el koymuşlar, kavga dövüş 1 Mayıs kasetini aldık. Enternasyonal kaseti yok, onu daha sonra bizim için delil olarak getirdiler mahkemeye. Miting başladı, kitlenin morali de çok yükseldi. Muhtemel bir saldırı olması halinde, yirmi doktor arkadaşımızı örgütlemiştik. Muayenehanelerinde bekliyorlar, ne olur ne olmaz diye. KUK, Rizgari'nin arkasında yürüyecekti, aradaki mesafeyi açmaya başlamışlar. Polis bunu fırsat biliyor. Bizim ana gövde alana girince polis geride kalanların önünü kesmiş. Haber geldi, bu sefer atladık arabaya polisin kestiği noktaya gittik. Yine kavga dövüş, sonunda polis bariyeri açtı. Güzel bir miting oldu. Bu arada polis telsizlerini dinliyoruz: Vali "Dağıtın şunları" diyor, polis müdürleri de "Nasıl dağıtalım bu kadar adamı?" diyor. Biz mitingi bir an önce bitirme derdindeyiz. Kazasız belasız mitingi bitirdik, ardından çoğunluğu Kürt 403 kişiyi polis gözaltına aldı. O ara, Tertip Komitesi, ben ve birkaç arkadaş hakkında da tutuklama kararı çıkarıyorlar. Gözaltına alınanlar bırakılıyor ama günler sonra tabii. Bu ülke garip bir ülke. Tam o sırada, Acilciler demokrat bir hâkimi öldürüyor, karısını da ağır yaralıyorlar. Biz haberlerde duyduk, "Eğer kadın da öldüyse bize geçmiş olsun" dedim. Büyük ihtimalle Haluk'la beni katil olarak ilan edecekler. Kadına gösteriyorlar bizim resimlerimizi, kadın bizim olmadığımızı söylüyor.

Polis ve o zamanın gazetelerinde, mitinge katılanların sayısı yirmi beş bin olarak veriliyordu ama biz on beş bin kişilik bir miting yapmıştık. En ilginci de Mersin'de 1979 yılında yapılan 1 Mayıs mitinginin, elli yedi yıl sonra yapı-

lan ilk miting olmasıydı; onu da biz yapmıştık. Ondan sonra tutuklandık, cezaevi süreci başladı.

Bu arada 1980 1 Mayıs'ını da hatırlayalım, darbe öncesi son 1 Mayıs, DİSK öncülüğünde Mersin'de yapıldı. Biz güçlü bir şekilde katıldık ama eski yıllarla karşılaştırmak mümkün değildi. Çok açık biçimde toplumsal muhalefet geri çekiliyordu. Atatürk Park'ına askeri birlikleri yerleştirmişler, adeta darbenin provasını yapıyorlar, havada 6. Kolordu'nun helikopterleri tur atıyordu. Maçın bitiş düdüğünü çalmasına az kalmıştı.

Cezaevinde ne kadar kaldın?

1 Mayıs sonrası Tertip Komitesi ile beraber sekiz kişi hakkında tutuklama kararı çıktı. Önce yakalanmadık, normal faaliyetimizi kaçak olarak sürdürdük. Yakalandık, üç ay kadar Mersin Cezaevi'nde kaldık. Sonrasında da tahliye olduk.

Darbe sonrası Filistin, Beyrut...

12 Eylül askeri darbesi olduğunda neredeydin?

Darbe Cuma günü yapıldı, Perşembe günü bizim il toplantısı vardı. Adana'dan geldim, toplantıya katıldım. Toplantımızın önemli konularından birisi saldırılar ve tedbirler konusuydu. Sabah başlamıştık toplantıya, akşam saat 19.00'da toplantıya ara verildi. Bir iş için bir yere gidecektim, giderken arkadaşları gördüm. Müftü Köprüsü'nü polisin kestiğini söylediler. Liseliler korsan gösteri yaptı herhalde, diye düşündüm. Geçtim köprüden, gideceğim yere gittim bir saat orada kaldım. Ben geçerken arama yoktu. Dönüşte Mesut'un arabasıyla gidiyoruz, kapalı spor salonunun orada bir köprü var. Mesut hızlı araba sürmeyi de sevdiğinden sol şeritte basmış gidiyor. Baktık polis arama yapıyor, Mesut bastı geçti, toplantı yerine geldik. Toplantı bitti, biz kaldığımız eve gittik. Gece darbe olmuş. Benim bıyıksız, gözlüklü bir resmim vardı özel durumlar için hazırladığım. Bıyığımı kestim, gözlüğümü taktım. Kimsenin bilmediği bir arkadaşımın evine gittim. Orada kaldım. Mersin'de olmam bir şans oldu, bize sıkıntı yaratabilecek şeylerin tedbirlerini aldık. Muhtemel yakalanan arkadaşların konuşması halinde onların bilgilerinin anlamsızlaştığı bir durum ortaya çıkacaktı ve bizim davadan yatan arkadaşları da rahatlatmış olacaktı.

İlk etapta deşifre olmuş gençlik kadroları yakalandı. Tahir'i Adana'da deşifre olmuş bir eve yerleştirmişler, o orada yakalandı. Bir şaşkınlık da vardı; milleti topluyor, Mersin Kapalı Spor Salonu'na dolduruyorlar. Darbe ilan edilmeden önceki akşam başlamışlar toplamaya. Müftü Köprüsü'nde durdurduklarında tanıdıklarını alıyorlar. Mesut'la o köprüden geçerken trafik kontrolü zannedip dursaymışız, gitmiştik yani. Böyle tesadüfler de var yaşantımızda.

İlk etapta polisten çok bahriyeli askerler vardı; başlarında pırpırlı bir askerle senin evini biliyorsa seni almaya çalışıyor. Topladıklarını daha sonra ayıklıyorlar. Ona göre polisin işkenceleri başlıyor.

Hep Mersin'de mi kaldın?

Bir ay kadar Mersin'de kaldım, anlatmaya çalıştığım tedbirleri aldık. Yakalanan arkadaşlara adam gönderiyordum, onlar da bana bilgi getiriyorlardı. Yakalanma ihtimali olan insanların yerlerini değiştirdik. Bu arada Adana ile de ilişkilerimizi sürdürüyorduk. Daha sonra Ali Demir'den 22 ya da 23 Ekim'de bir randevu haberi geldi. Randevudan önce Adana'ya gittim, Adana'daki arkadaşlarla buluştum, deşifre olmuş evleri değiştirdik, faaliyette neler yapılabilir diye konuştuk. Benzer tedbirler orada da alınmış. Oradan Ankara'ya geçtim ve Ali ile buluştum. Genel olarak darbe değerlendirmesi yaptı, bana yeni bir görev verildiğini ve bölgeyi terk etmem gerektiği söylendi. İstanbul'da bir randevu bağlamışlar, İlhami ile görüştüm, İlhami'den yeni görev tarifini aldım. Yeni görevi Merkez yardımcısı diye bir şey olarak ifade etmişti. Ben de Merkez üyesi olan Şaban İba'nın yardımcısı olmuşum. Yardımcı dediği de, randevuya ben gideceğim, tampon olacağım. Sonra Şaban'la bir randevu bağladı İlhami bana. Şaban'la buluştuk, hoş beş ettik, bir takım düşüncelerimi ona da söyledim. Şaban bana barınacak yer bulmamı söyledi, kendi olanaklarımla barınacak yer buldum. Bir dönem öğrencilikten tanıdığım arkadaşlarda kaldım. Sonra da darbe öncesi tanıştığım, belli bir yakınlığım olan kadın arkadaşımla beraber bir ev tuttuk, ölünceye kadar da beraber olduk o arkadaşla.

İstanbul'a bölgelerden insanlar geliyor, randevuya gidiyorum arkadaşı alıp Şaban'a götürüyorum. Onun dışında buluşma yerleri için uygun kahveler arıyorum. Faaliyetim bu şekilde sürüyor. O ara Şaban İba beni bir randevuya gönderdi, o da Erkan Mete ile bir randevuydu. Erkan Mete, Tabip Oda-

sı'ndan doktor kimlikleri edinmiş, onları verecekmiş. Gittim bir şey yok. Erkan'ın derdi Kaçar'a ulaşmakmış. Erkan'ı daha önce okuldan tanıyordum, benim için çok da makbul bir adam değildi zaten. Hatta şaşırmışımdır Erkan konusunda, insanların kör olduğunu düşünmüşümdür. Nitekim yanılmadığım da süreç içerisinde ortaya çıktı.

Hareketin Ankara ile bağlantısı kesilmişti, Ankara'ya gittim bağlantı kurmak için. Ulus'ta bir iş hanının çayhanesinde bir arkadaşa gittim. O arkadaş, beni zannedersem Etlik taraflarında bir eve götürdü. Oradaki arkadaşlar da sıkıntılıydı, "Geri çekilme nedir, ne yapacağımızı bilmiyoruz" demişlerdi. Açık söylemek gerekirse bende de çok fazla cevabı yoktu. Mevcut kavrayışım içerisinde çok fazla moral bozmaya mahal vermeden iki, üç saat konuştuk. Orada arkadaşlarla toplantı yaptık, yeni bir randevu bağladık. İstanbul'a döndüm, Şaban'la bağlantıyı sağladım. Yurtdışına çıkış işleriyle ilgilenen arkadaş Ankara'da gözaltına alınmıştı. Onun yardımcısı ile işleri organize etmeye çalıştım. Bülent ve başka arkadaşların çıkışı oldu. İrfan'la Celal Hoca'yı gönderdik ama başarılı olmadı, geri geldiler.

Bu arada Mersin'de gençlikten bir arkadaş poliste kötü bir sınav verdi; polisi aldı geldi İstanbul'da beni aramaya başladı. Haşmet ile ilişkim vardı, o da Ankara'da yakalandı. Sonra Şaban'la uyumsuzluklar olmaya başladı. Korunma hesabına 1981 Mart sonunda yurtdışına gönderildim.

Yurt dışındaki hayatına girmeden önce, bu kadar yoğun bir siyasi faaliyetlilik içinde kişisel hayatında neler oluyordu? Nil'le nasıl tanıştınız?

Nil'le ben darbeden önce tanıştım. Nil, Ankara Basın Yayın'da öğrenciydi. Aynı zamanda Türk Hava Yolları'nda çalışan, Gönüllü Hizmetler Derneği'nde de faaliyet sürdüren bir arkadaşımızdı. İstanbul'da Kamuran'la buluştuğumda Nil'le karşılaştık, bizi yemeğe davet etti. Ataköy'deki evlerine gittik, annesi Yüksel Hanım güzel yemekler hazırlamıştı, oturduk yemek yedik, rakı içtik, sohbet ettik satranç oynadık, tavla oynadık. Tanışmamız öyle oldu, dünya tatlısı, muhteşem bir insandı. Tekrar görüşmeyi kararlaştırdık. Buluştuk, dolaştık; çok açık, kendisiyle barışık, keyifli bir insandı. Ertesi gün de dernek olarak bir yerde yemek yiyeceklermiş, Doğan Tarkan da gelecekmiş oraya çağırdı. Yemeğe gittik, Doğan'la sohbet ettik gece boyunca. Birkaç gün daha kaldım İstanbul'da Mersin'e döndüm ama telefonlaşmaya devam ettik üç, dört ay sonra da darbe oldu. İstanbul'a geldiğimde sözünü ettiğim faaliyetler içerisindeyken aradım, görüştük, bayağı bir yakınlaşma oldu. Bir gün

bütün cesaretimi toplayarak "Evlenelim" dedim, o da "Olur" dedi. Babasını kaybetmişti, annesi ve erkek kardeşi vardı. Çiçek yaptırdım, çikolata aldım gittim evlerine. Çok heyecanlıyım, Annesi beni Kemal olarak biliyordu, "Kemal evladım hoş geldin, çok zahmet etmiş çiçek almışsın tamam da çikolata ne?" dedi. Ben ağzımı açamıyorum, Yüksel Hanım geldi karşıma oturdu. "Anne" diyordum zaten ona, çok sevdiğim, saydığım bir insandı. "Efendim eğer izniniz olursa kızınızla evlenmek istiyorum" dedim, o da "Çocuğum sizin arzularınıza, isteklerinize uymak düşer bize, nasıl uygun görüyorsanız öyle olsun" dedi. Resmi nikâh yapamayacağımızı, ailemin gelemeyeceğini söyledim, "Önemli değil evladım, önemli olan gönüllerin bir olmasıdır" diyerek çok olgunluk gösterdi Nil'in annesi. Yakınlarına karşı bu duruma bir biçim bulmamız gerektiğini söyledi. Bunun üzerine Yüksel Hanım yakınlarına "Bu çocuklar evlenmek istiyorlar, kendi arkadaşları arasında nikâh yapacaklar, başka kimseyi istemiyorlar" diyecek, biz güya nikâh yapmış olarak Nillerin evine geleceğiz, yemek yiyeceğiz. Zaten sahte evlilik cüzdanı da yaptırmıştım. Bir kardeşim İstanbul'daydı. O, dayım ve eşi geldi. Annemi çeşitli atraksiyonlarla İstanbul'a getirtmiştim, o geldi, babam gelemedi. Nikâh yemeğini yaptık. Nil'in Türk Hava Yolları'ndan arkadaşları vardı, onlardan Nihat ağabeyin Göztepe'deki evinde kaldık. O bizim durumumuzu biliyordu. Bir gün sonra da Acıbadem'de oturan dayımların evine yemeğe gidecektik. Dolmuşa binip dayımlara gideceğiz; gitmeden önce ne olur ne olmaz diye telefonla dayımı aradım, telefon cevap vermiyor. Mümkün değil cevap vermemesi. Dayımın işyerini aradım orası da cevap vermiyor. Nil'e "Yemek işi yattı, bu işte ciddi bir karışıklık var" dedim. Tekrar kaldığımız eve döndük. Mersin'de sakatlık yaratan arkadaş, almış polisi dayımın evine götürmüş. Polis eve karakol kurmuş, aptallık edip telefonu da kestirmiş. Yani telefon etmeyi akıl etmesem karakolun içine düşecektik. Ondan sonra Nihatların evinde fazla kalamadık. Harbiye'de As Sineması'nın hemen arka sokağında Nil'in anneannesi ile dedesinin evine yerleştik ama ev arıyoruz. Osmanbey'de bir ev tuttuk. Nil, annesinin evinden getirdiği eşyalarla evi dayadı döşedi. Güzel bir ev oldu. Orada kalıyoruz, Raşit İstanbul'a geldi bende kaldı. Burhan kaldı.

Siyasi rabıtalarımız devam ediyor. Bir gün evdeyiz, saat 24.00'ten sonra sokağa çıkma yasağı var. Şişli Etfal'e doğru çıkan sokakta yokuş aşağı bir araba geldi. O dönemde askeri cemse ile operasyon yapılıyor. Bizim apartmanın önünde durdu araba, demir alt kapı açıldı, bekliyoruz ki araya araya yukarı katlara doğru çıksınlar. On dakika sonra kapı tekrar kapandı, arabalar

gitti. Saat 5.00'e kadar bekledim, gene cemseler geldi kapı açıldı patır patır birileri girdi, kapandı kapı cemseler gitti. Nil, kapıcı ile ilişkiyi geliştirmişti. Bir gün "Abla burada acayip bir adam oturuyor, her gün gidiyorum ona iki şişe votka alıyorum" diyor. İşkenceci köpek orada içiyor, içiyor gidip insanlara işkence yapıyormuş. Öyle de bir maceramız var o evde.

Ben yurt dışına çıkınca Nil ülkede kaldı. Teşkilat evi istedi, aslında o evin oluşumunda teşkilatın hiç bir katkısı yoktu ama o zaman böyle bir şeyle karşılaşınca bunu tartışmayız ki. Hayatımızı ortaya koymuşuz. Nil, evin eşyalarından ne istiyorlarsa alabileceklerini ama bir tek anneannesinin portresi olan resmi, bir de dantelli yatak çarşaflarının annesinin olduğunu, onun da annesine verilmesini istedi. Aramızda böyle bir konuşma oldu. Teşkilat hepsini alıp götürmüş. Yurt dışında buluştuğumuzda çok kırılmıştı, "Teşkilat dediğin arkadaşları bir gözden geçir" diye de bana sitem etmişti. Haklı buldum bu sitemini.

Nil'e sahip çıkacak bir teşkilat da yoktu. İnsanların böyle bir derdi olmadı. Nil anneannesinin evine yerleşti. O süreçten sonra bizim nerede, ne zaman buluşacağımızın bir netliği yoktu. Nil işten atılmadan önce Hava-İş'te sendikal işlerle uğraşıyordu. Adil diye bir vatandaş vardı, polis muhbiri oldu, bildiği, tanıdığı her bir şeyi vermiş. "Teyzeciğim Nil'le görüşmek istiyorum" diye Nil'in annesini aramış Adil. Yüksel Hanım da Nil'e söylüyor Adil'in aradığını, duyunca çemberin daraldığını anlıyor; sonunda o da öğrenci olarak kendi olanaklarıyla yurt dışına çıktı.

Yurt dışına nasıl çıktın?

Yardımcısı olduğum arkadaş korunmam gerektiğini, görevimden alındığımı bana tebliğ etti, yurt dışına gönderileceğimi söyledi. O ara kapılar kapalı, yurt dışı işi de epeyce riskli. Yanlış hatırlamıyorsam Nusaybin üzerinden çıktık. Halep, Şam oradan da Beyrut'a geçtik.

Ne kadar kaldın Beyrut'ta? Bu süre zarfında Nil'le haberleşebildiniz mi?

On beş ay orada kaldım. Merkez Komite üyelerinden Doğan Tarkan İngiltere, Mahir Sayın da Almanya'daydı. Nil de Kurtuluş hareketinin Avrupa'daki çalışmalarında koşturuyordu. Mahir'e soruyor benim nerede olduğumu, Mahir de İlhami ile görüşüyor. İlhami geldi "Almanya'da canını sıkacak bir durum yok ama senin görüşme şansın da yok" dedi. Söyleyecek bir şeyim yok, sonuçta tatile gitmemişiz. Nil, mektup yazıp yazama-

yacağını sormuş Mahir'e. Şam'daki bir adrese mektup yazıyor, Şam'a gidip gelen arkadaşlar mektubu bana getiriyordu. Yirmi sayfaya yakın bir mektup geldi, ben de cevap yazacağım ama o kadar becerikli değilim. Duygularımı yazılı olarak ifade edemem, uğraş uğraş yedi, sekiz sayfa da ben yazdım. Tabii oradaki yaşama ilişkin çok fazla detay yazma şansım da yok. Bana mektup geldiğini görünce arkadaşlar da sevdiklerine mektup yazmak istedi. Nil Almanya'dan gönderecek o mektupları. Bir arkadaşımız mektup yazıyor, biz bu mektubu Şam'a gönderiyoruz, Şam'dan Berlin'de yaşayan Nil'e gidiyor, Nil gelen mektubu Türkiye'deki adrese gönderiyor. Türkiye'den cevap Nil'e geliyor, Nil onu yeni bir zarfa koyup Şam'a gönderiyor, Şam'dan da Beyrut'a geliyor. Öyle bir haberleşme ağı kurduk. Nil, o dönemde Kurtuluş örgütünün "Berlin Posta Müdiresi" oldu! Sonra bu, ülke içinde eleştiri konusu olmuş ama böyle bir süreç yaşandı.

Yaşam Beyrut'ta böyle devam ederken bir gün kötü bir haber geldi. Nil'in öğrenci olma süresi bitti Almanya'da, Türkiye'ye geri gönderecekler. Benim yapabileceğim bir şey yok. Almanya'dan İtalya'ya, İtalya'dan Hollanda'ya geçti. Kalma sorunları oldu. Mahir, THKP-C'nin yaşayan üyelerinden Orhan Savaşçı ile konuşuyor Nil'in durumunu, o da İsveç'e gönderelim diyor. Orhan Ağabey ile Niğde Cezaevi'nden tanışıyorduk. Nil, Finlandiya'ya geliyor, oradaki arkadaşlardan yardım alıyor, İsveç'e geliyor, İsveç'te vize başvurusunda bulunuyor. İsveç'e geldikten birkaç gün sonra sağlık sorunları başlıyor. Rahim kanseri olduğunu öğreniyor. Mahir İlhami'ye söylemiş, İlhami de bana söyledi, sıkıntılı bir durum yani. O ara Metin Ayçiçek, Müslim Şahin, İbrahim Kaygusuz Avrupa'ya geçiyor. Nil'in de benim İsveç'e gelmem yönünde talebi oluyor, Mahir de olumlu bakıyor. Hem insani nedenlerle hem de siyasal geçmişim bakımından Avrupa'daki çalışmalarda yararlı olabileceğimi düşünerek Beyrut'ta bulunan Merkez Komite üyelerine bu talebi iletiyor. Değişik turlardan sonra arkadaşlar benim Avrupa'ya geçmeme karar verdi. Gelirken İlhami ve Ali ile görüştük. İsmet Abi Şam'daydı o zaman, onunla görüşme şansım olmadı. Doğan'ın eşi Sevil saydığım, sevdiğim, önemsediğim bir arkadaşımızdır. Sevil teşkilat üyesi, 1980 öncesi Avrupa'ya gelmiş. Metin Ayçiçek de Almanya'da. Benim de İsveç'e gitmem kararı alınınca İlhami bizim üçümüzün Avrupa sorumlusu olduğumuzu söyledi, Mahir Sayın Merkez Komite üyesi olduğu için doğal olarak o da Avrupa Komitesi'nde. Böyle bir görev tarifi yapıldı bana, bu görevle İsveç'e geldim.

Avrupa'da Kurtuluş, dergiler, bölünmeler...

Akşam olmuyor İsveç'te, her taraf aydınlık. Yaşamımız mülteci olarak devam etti. Stockholm'de resmi nikâh yaptık. Stockholm'de hem 12 Mart'tan hem de 12 Eylül'den sonra gelen iyi ilişkiler vardı o zaman.

Nil'in iyileşebileceğini, hastalığın kontrol altına alındığını söylediler. Mülteci seyahat belgesi verdiler ikimize. Almanya'ya gideceğiz pasaporta bir göz attım soyadımı yanlış yazmışlar. Pasaportun değişmesi zaman alacak, Nil tek başına gitti Berlin'e. Benim pasaport düzelince ben de gittim. 1980 öncesi bizim bölgedeki faaliyetleri nedeniyle Soda'dan atılmış arkadaşlarımız arasında, Avrupa'ya gelenler olmuştu. Onların izini buldum, toplandık arkadaşlarla sohbet ettik. Nil Münih'e gitmişti, Mahir eşi ve çocuğuyla oradaydı. Epeydir görmemiştim, oturduk konuştuk, derdimi anlatmaya çalıştım.

Beyrut'a geldiğimde olumsuz olaylar yaşandığı ve sürecin doğru yönetilmediğine ilişkin eleştirilerimi, önerilerimi yapmıştım arkadaşlara. Onlar da "Örgüte güvenmek lazım" demişlerdi. Bu, örgüte güvenmek güvenmemek meselesi değil, yaşanılan şeyleri anlatıyordum. Anlatma nedenim de iyileştirme şansı varken müdahale edilmesiydi. Aynı şeyleri Mahir'e daha uzun anlattım." Bu süreç doğru yönetilmiyor, bu hayra alamet değildir, kesinlikle müdahale edilmesi gerek" dedim. Mahir o zaman hareketsiz bir haldeydi. Sevil ve Doğan'la Türkiye'deki gelişmelere bağlı olarak çok anlamlı olmayan tartışmalar vardı. Müslüm Şahin sendika başkanı olarak hemen almış vizesini, onun referansları çok geçerli o zaman, Mahir de bu hareketin önderlerinden bir tanesi, iltica almaması için bir neden yok. Mahir'i bir biçimiyle Fransa'ya geçirdik, gitti pasaportunu aldı. O arada eşi ve çocuğu da sıkıntılı bir haldeydi Münih'te. İsveç'e gelmelerini söyledik, Zerrin ve Zeynep'i bir sonraki aşamada Stockholm'e getirdik.

O ara 12 Eylül Anayasası oylaması gündemde. Köln'de Maocular hariç Türkiyeli bütün siyasi hareketlerin bir toplantısı oldu. Mahir, Kurtuluş adına o toplantıya benim katılmamı önerdi. Türkiye'deki gelişmeleri nasıl etkileyebiliriz diye konuşuluyor, gönlümüzden geçen anayasa oylamasından "hayır" çıkması ama imkânsıza yakın bir şey bu. Bunlar sürgün hükümeti hayalleri taşıyorlar: Keşke olabilseydi. Hatırlarsanız 1967'de Yunanistan'da Albaylar Cuntası'na karşı Yunan muhalefeti Fransa'da geçici hükümet kurmuştu. Cuntaya karşı direnmişlerdi. Biz bu konuda sınıfta kaldık, yanlış hatırlamıyorsam cuntanın anayasa oylamasında yüzde 8 hayır oyu çıkmıştı.

Oradan Stockholm'e geldik. Nil'in sağlık durumundaki iyileşme kısa sürdü, yeniden hastane süreçleri başladı. Stockholm'de Türkiye ile Dayanışma Komitesi adı altında, içerisinde Meclis'te grubu olan İsveçli parti temsilcilerinin de olduğu, ciddiye alınan bir Türkiye komitesi var. Arkadaşlar bizden önce ciddi çalışmalar yapmış, dört tane İsveççe-Türkçe broşür çıkarmışlar

Hastane süreçleri devam ediyor, bu ara biz Avrupa Komitesi olarak devam ediyoruz. O günlerde Sevil örgütten ayrıldı. Biz iki kişi komite olarak kaldık. *Sosyalist İşçi* diye bir dergi çıkarmaya başlamıştık. Onlar ayrılınca Metin Ayçiçek'le dergiyi devam ettirme kararı aldık. İsveç'te yapabileceğimizi söyledim. Derginin yazı işleri sorumlusu Nil Sağesen Körünoğlu oldu. Dergiye yazı gerekiyordu, Mahir bu konuda bize yardımcı olamadı, bizim de dergiyi dolduracak düzeyde birikimimiz yoktu. Sağ olsun Aykut, mizanpajda bize yardım etti. *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'den güncelliğini koruduğunu düşündüğüm yazıları koyduk, *Kurtuluş* gazetesindeki bir takım materyalleri kullandık. Beş bin dergi basıyor, postayla dağıtıyorduk. Bin beş yüz dergiyi Hamburg'a gönderiyorduk, Hamburg üzerinden dağıtılıyordu. Bin beş yüzü Münih'e gönderiyorduk, o çevrede dağıtılıyordu. İki yüz tane Berlin'e gönderiyorduk. Elimizdeki abone adreslerine gönderiyorduk. Stockholm'de satıyor, üç yüz tanesini de İsveç'teki kütüphanelere gönderiyorduk. Altı ay sürdü bu çalışma. Derginin sürekliliğinin olabilmesi için yazı yazılması lazım. Arkadaşlarda da bu derginin çok yararlı olmadığına dair bir kanaat oluştu. Sonuçta insanları kahve muhabbetiyle bir arada tutmak mümkün değil, ideolojik anlamda geleceğe ilişkin açılımlar sunmak lazım. İnsanların onu okuyup kendi tahlillerini geliştirmeleri lazım, insanları eğitmekten ziyade bir aidiyet duygusu, birlik yaratmak gerekir diye düşünmüştüm. Dergiyi de bu anlamda düşünmüştüm. Bu konuda Mahir'in bir şeyler yapabileceğini düşünmüştüm fakat o ara Mahir tam üyeli MK toplantısı için Şam'a gitti.

Süreç içerisinde Avrupa Komitesi'ni genişlettik. Zerrin, Şakir ve Bülent Uluer'i aldık. Sayımız beş kişiye çıkardık. İki-üç ayda bir toplanıyorduk.

Avrupa Komitesi'nin faaliyeti neydi?

Dergi çıkarıyorduk. Şakir Berlin'de doktorluk yapıyordu. Zerrin'le ben Stockholm'deydik. Hamburg'a, Hollanda'ya, Paris'e gidiliyordu. Türkiye'de yükselen siyasal bir dalga olmadıktan sonra burada bir şey yapmak, insanları harekete geçirmek zor. Bu işin kaynağı Türkiye. Türkiye'deki toplumsal muhalefetin yükselmesine bağlı olarak, Türkiye kökenli insan-

ların etkilenmesi mümkün. Avrupa'daki insanların büyük bir çoğunluğu üçüncü kuşak, Türkiye onlar için tatile gittikleri yer, soyut bir kavram onlar için aslında Türkiye. Bu insanları temel alan bir siyasal faaliyetin yankı bulabilmesini istiyorsan eğer iki yol var. Türkiye için bu işi yapacaksan Türkiye'de bir siyasal yükselişin olması gerekiyor. Eğer Avrupa'da bu insanların sorunlarını temel alan, onların sorunlarına çözüm önerileri getirebilen bir açılım olacaksa her ülkenin somutuna ilişkin çözümler üretmen lazım.

Avrupa'daki Türkiyelilerin durumu çok acıklı aslında. Birinci kuşak 1960'lı yıllarda gelmiş, kısa bir süre çalışıp para kazanacak, memleketine dönüp tarla alacak, kendine daha iyi bir hayat kuracak. Hareket noktaları bu. Çocukları ikinci kuşak olmuş. Bunlar ne Alman ne Türkiyeli. Ne Türkçeleri Türkçe ne Almancaları Almanca. Araf'ta kalmışlar tabiri caizse. Kavrayış düzeyleri de çok düşük. Dile hâkim değilsen zaten mental olarak kavrayışın gelişmesi de sınırlı oluyor. Bizim ilişki alanımız üçüncü kuşak. Genç insanlar, kendi dede ya da babalarına göre daha ileri noktadalar kavrayışları itibariyle ama bu insanların da iş sorunu var. İş piyasasının talebi bu kuşağın babalarının, dedelerinin dönemine tekabül etmiyor. Bu insanların iş piyasasında kendilerine yer edinebilmesi için eğitim ve bilgi anlamında donanımlı olmaları lazım. Bu anlattıklarım 1980'li yıllara denk düşen durumlar. 2018'de iş daha farklılaşmış. Yakın zamanda okuduğum bir yazıda Almanya'daki cezaevlerinde Türkiyeli otuz bine yakın mahkûm olduğu yazıyordu.

1980'li yıllarda yaptığımız toplantılarda; ya Türkiye'de siyasal dalga yükselecek, bu insanları etkileyecek coşkulu hale getirecek ve hareketsizliği ortadan kaldıracak ya da Avrupa'da yaşayanların sorunları üzerinden açılımlar getirip bu insanların sorunlarına bulduğumuz çözümler yankı bulacak öyle örgütleyeceksiniz diye konuştuğumuzu hatırlıyorum. Bu da çok fazla bir iddia olur çünkü yaşadıkları toplumda örgütlenmeleri zaten var. Her alanda sivil toplum örgütleri çok yaygın ve etkin. Maalesef 1980'li yıllarda yeni liberalizmin çabaları ile işçi sınıfı hareketlerinin de kolu bacağı kırılmaya başlamıştı.

1980'li yıllarda Almanya'da Yeşiller'in bir toplantısına katılmıştım, o dönemde tartışma konusu olan kablolu yayınlara Yeşiller muhalifti. Devletin bireyleri kontrol etme aracı haline geleceğini iddia ediyorlardı. 2018 yılında bunun bir fantezi olmadığını, gerçeğin ta kendisi olduğunu, her birimizin gö-

nüllü olarak cep telefonu adı altında cebinde bir verici taşıdığına şahit oluyoruz.

1980 ve 90'lı yıllar Türkiye'de işkencenin yoğun olduğu yıllardı. Bu konuda Avrupa kamuoyunu harekete geçirecek faaliyetler oluyor muydu?

Stockholm'deki Türkiye Komitesi broşürler çıkarmıştı. O çalışmalar devam ediyordu. İsveç bu konuda olumlu bir ülkedir ama o zaman Avrupa Birliği üyesi değildi. İsveç, insan hakları ihlali nedeniyle Türkiye'yi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne götürmüştü ama kapitalizm aşağılık, ahlaksız bir sistem. O dönemde İzmir'de hafif raylı sistem ihalesi almıştı İsveçli bir şirket, bunun üzerine İsveç mahkemeye yaptığı başvuruyu geri çekti.

Geçiminizi nasıl sağlıyordunuz?

Kendi adıma konuşabilirim Stockholm Üniversitesi'nde İsveççe okuyordum, burs alıyordum, o bursu da peşin ödüyorlardı. Bu parayla yaşadım ve Avrupa'daki çalışmalarda hiç profesyonel olmadım. Olabilecek koşullarımız da yoktu.

Türkiye'ye dönme gibi bir beklentin var mıydı?

Dönme şansım olduğu zaman döndüm zaten. 1993'te Türkiye'ye döndüm ve 2003'e kadar Türkiye'de kaldım. Burada yaşamak gibi bir düşüncem yoktu. Nil'in ölümünden sonra bir şey kalmadı, siyasal faaliyet anlamında da yapabileceğim bir şey yoktu.

Daha önce de söylediğim gibi Avrupa'ya ilk geldiğimde Mahir'e düşüncelerimi ve eleştirilerimi iletmiştim. Onun çok negatif bir yaklaşımı olmamıştı, yapının düzeltileceğini söylemişti. Şam'da yapılan tam üyeli Merkez Komitesi toplantısı sonrası Mahir geldi; Doğanlar ayrılmıştı. Her şey yolundaymış gibi bir havası vardı, bu durum pek hoşuma gitmemişti. Buna bağlı olarak 1984 sonunda Avrupa Komitesi'nden ayrıldım.

Bu örgütlenme ile 1976'dan beri beraberdik. İyi günlerimiz, kötü günlerimiz oldu ve çok inanarak bir şeyler yapmaya çalıştık. Ondan önce de devrimci geçmişim vardı, üzülerek aldığım bir karar oldu bu ayrılık kararı. Ütopyanın yanlışlığı düşüncesiyle böyle bir karar almadım, bu örgütlenme anlayışı ile bu işin olmayacağını düşündüğüm için bu kararı aldım. Dünyada

baskı, sömürü olduğu sürece, insanlar her anlamda özgürleşmediği sürece bu mücadele devam edecek demektir. O konudaki düşüncem hiç değişmedi.

Kıblem Türkiye idi. 1993'te döndüğümde "Ne yapılabilir?" diye düşünüyordum. Örgütlenme içerisinde olmamakla birlikte Kuruçeşme tartışmalarını takip ediyordum. Kendi kendine önem atfeden insanlarla bu iş olmaz. Bu arkadaşlar sınıfta kaldı. Biz sınıfı geçtik mi? Onlarla beraber biz de kaldık, ikmale bile kalamadık.

1993 Türkiye'sinde şunu bekliyordum; 1980 sonrası çok ağır bir dönem yaşanmış, bir bütün olarak da kötü bir sınav verilmiş bir takım şeylerde ama buna rağmen Kürdistan'ı da içine katarak Türkiye tarihinde görülmedik bir yoğunluk yaşamış; bu anlamda tecrübe ve birikim var. Sonuçta yenilmiş olsa bile bu tecrübe ve bilgi birikimi azımsanacak bir şey değil. 1974-80 arası çok önemsenmesi gereken tarihsel bir süreç. Tarihinin en büyük başkaldırısı olmuş, buna bağlı olarak her alanda örgütlenmeler meydana çıkmış ama dünya genelinde ve ülke özelinde bu iş kesintiye uğramış. Kendi küllerinden doğacaktır yeniden. İnsan olma mücadelesi sürdüğü sürece bu mücadele devam edecektir. ■

KURTULUŞ

TENG SİAO - PİNG
«PROLETER DEVRİMCİ SAFLARI»
ALLAK BULLAK EDİYOR

●

FAŞİZM ÜZERİNE
NOTLAR
(II)

●

«DEVRİMCİ YOL BİLDİRGESİ»
ÜZERİNE
BİR KAÇ SÖZ

16

ŞEVKET KARAKUŞ

Görüşenler: Gönül Erterzi, Korkut Akın
Görüşme Tarihi: Şubat 2018

Yaşar Kemal'in yeğeni sınıf arkadaşımdı

Kendini tanıtır mısın?

8 Nisan 1954'te Adana'da, Torosların eteğinin Çukurova ile temas ettiği noktada, Kadirli'nin Kümbet köyünde doğdum. Köyümüz Kadirli'ye 6 km. Köyün o zamanki hane sayısı yüz elli civarında. Ebem, dedem, dört amcam ve iki halamın olduğu; herkesin ortak yemek yiyip içtiği, erkek çocukların evlendiklerinde yeni bir odanın yapıldığı, bütçenin ortak olduğu, yetmiş dönüm toprakta çiftçilik yapılan, kendi yağıyla kavrulan geniş bir ailede büyüdüm.

Kadirli, Ermenilerin yoğun olarak yaşadığı Kilikya'da kurulmuş. Çocukken ilçede yıkık bir kilise de vardı. Kadirli'de mesela Gâvur Ali vardı. Gâvur Ali çok iyi traktör ustası, elinden her iş gelen biriydi. Mesela Dönek Ahmet var, demirci ustası. Meğerse bu insanlar Ermeni imiş. Ama biz o zaman devrimci olduğumuz halde, bu insanların Ermeni olabileceklerini düşünmemiştik

Annem Kadirli'nin Binboğa köyündendi, okuma yazma bilmiyordu. Kümbet köyünden olan babam, Haruniye İlk Öğretmen Okulu son sınıftayken birini bıçakladığı gerekçesiyle okuldan atılmış. Okuma işlerini bilen biriydi. Kadirli'de toprak ağaları vardı. Bunlar, İstiklal Savaşı döneminde öne çıkarak Çukurova'nın merkezindeki sulak ve verimli tarlalara el koymuş, tarım çiftlikleri oluşturmuş kişilerdi.

İlkokula Kümbet'te başladım, birleşik sistemdi. 1-2-3 aynı sınıfta, 4-5 ayrı sınıfta olmak üzere iki sınıf vardı. Birinci sınıfta kaldım, babam eğitim işini ciddiye aldığı için Kadirli'ye göçtük.

Cumhuriyet İlkokulu'na yazıldım, Eylül başında okul açılıyordu. O zaman araba falan yok, traktörle gidebiliyorsun. Benim de okula gitmem gerekiyor. Beni traktörle götürecek halleri zaten yok. Bizim köyün kadınları yoğurt, tereyağı vb. satmak için sabah namazından önce kalkıp yürüyerek Kadirli'ye gidiyorlardı. Ben de sabah onların yanına takılıyor, 6 km'lik yolu yürüyerek Kadirli'deki okula gidiyordum. Okuldan çıkınca bir şekilde köye geri dönüyordum. Tarla işi bitince gidip gelme konusunda rahata eriyordum. Çok hırslı ve çalışkan, matematik kafası iyi olan bir öğrenciydim. Türkçe dersim kötüydü. İlkokul üçten sonra Cengiz Topel İlkokulu'na gittim.

O zaman paramız yoktu. 40 kuruşa sinema bileti, 10 kuruşa da çekirdek veriyorlardı. Sinemaya gitmen lazım, paran yok. Bakıyorduk köyden tanıdık babamın arkadaşlarından biri geçiyor, ondan para istiyorduk. O da veriyordu. Ondan sonra gidip babama söylüyordu. Sonra akşam biz bunun dayağını yiyorduk. O şekilde bol dayak yedik ama genellikle büyük birader yiyordu. Ben küçük olduğum için yırtma durumum oluyordu. Babam tüberkülozdu. Farklı yerlerde tedavi gördü, Heybeli Ada'da sanatoryumda yattı. Eğitimimle ilgileniyor, "Seni Kabataş Lisesi'ne, sonra da Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'ne göndereceğim" diyordu.

Ailenin siyasal kökeni neydi?

Babam Adalet Partiliydi. Dini inançları vardı. Cuma namazlarına gider ve Ramazan ayında orucunu tutardı ama o kadar. Çok dindar birisi değildi.

Tarım işçilerinin durumu neydi?

Kadirli'nin bir mahallesi Kürt'tü. Mesela Yaşar Kemal'in kardeşi Kör Ramazan'ın kırtasiye dükkânı vardı. Yaşar Kemal'in yeğeni ile aynı sınıftaydım ortaokulda. Kürtlerin yaşadığı mahallelerde Kürt tarım işçileri, dağ köyü veya

yayla dediğimiz yerlerden gelen tarım işçileri, bizim köyün göçmen işçileri, ayrıca Urfa'dan gelen Kürt tarım işçileri vardı.

Birader Cüneyt Arkın'ı, ben Yılmaz Güney'i tutardım

Ortaokuldayken babam kırk dönüm kadar tarla aldı. O bizim hayatımızı kurtardı. Köyde tarlada çalışan Urfalı işçilere farklı davranılırdı. Çadırlarda çok zor koşullarda kalıyorlardı. Su götürürdük onlara ama götürdüğümüz suların temizliğine hiç özen göstermezdik. Onların topladığı pamuğu tartarken özen göstermezdik. İcabında eksik tartardık. Hesap kitapta yontabilirsek yontardık. Urfalı tarım işçilerine yaklaşım böyleydi. Diğer yerlerden gelenlere ise öyle yaklaşılmazdı. Nedeni konusunda herhangi bir fikrim yoktu.

Üniversite üçe kadar pamuk işçiliğinde çalıştım. Pamuk işçiliği çok zor bir iştir. Hem okul açısından hem de tarlada çalışmak açısından çok hırslı, çalışkan biriydim. Babam bana ortaokul ikinci sınıfta "Sen pamuk topla, ne kadar pamuk toplarsan onun karşılığı parayı sana vereceğim" dedi. Kırk gün kadar günde altmış kiloya yakın topladım, fena değildim yani. Topladım, hesabımı yaptım. Babama "Şu kadar pamuk topladım bunun karşılığı olarak senden şu kadar para alacağım" dedim. Adam bir baktı bana, "Ne diyon sen?" dedi, ben de "Hakkımı istiyorum" dedim. Babam küfrederek benim üzerime yürüdü. Ben de bir yandan babama küfür ediyor, bir yandan da ağlayarak kaçıyorum. O benim arkamdan "Sen komünist olacaksın" diye bağırıyor. Ne zaman itiraz etsem, ne zaman aykırı bir şey söylesem hep bu lafı söyledi bana. Bugünkü muhalifliğim belki o zamandan gelen bir şey!

Ben ortaokul üçteyken babam vefat etti. Öyle olunca otorite gitti ve ister istemez evde bir hiyerarşi oluştu. Aslında benim büyük birader tarlada çalışmazdı. Bizim tek çıkış yolumuz okumaktı. Babamın bana Kabataş Lisesi ve Cerrahpaşa' Tıp'ta okuyacağımı söylemesi, benim için verilmiş bir sözdü. Babam vefat edince çok öfkelenmiş, çok kızmıştım. "Cerrahpaşa'ya gireceğim" diye kendi kendime devamlı yemin ediyordum. Kadirli Lisesi'ne gittiğimde oradan üniversiteyi kazanma şansımın olmadığını gördüm. İkinci sınıfta Adana Erkek Lisesi'ne yazıldım. Adana Erkek Lisesi o dönemde çok iyi bir liseydi.

O dönemlerden aklında kalan politik olaylar var mı, evinize kitap giriyor muydu?

Ortaokul üçte "Kitap özeti çıkartın" dediler; Yaşar Kemal'in İnce Memed'ini okuyup özetini çıkartmıştım. Birader Cüneyt Arkın'ı tutardı, ben Yılmaz Güney'i. Beni şekillendiren şey esas olarak zengin düşmanlığıdır. Zengine karşı bir kin ve öfkem vardı ama bilinçli bir şey değildi. Herhangi bir haksızlığa karşı itiraz etme durumuydu.

Öğretmenlerin nasıldı? Seni politik olarak ya da edebiyat alanında etkileyen öğretmenler oldu mu?

Ortaokulda sinemaya gitmek yasaktı. Öğretmenler, gece sinemaları basar ve yakaladıkları öğrencileri sıraya dizerek teşhir ederdi. Ortaokul üçüncü sınıfta biz, Ankara Fen Lisesi sınavına girecektik, çok önemli bir liseydi. Fizik öğretmeni çok idealistti ve bizi bu sınava hazırladı. Gece veriyordu dersleri. Yirmi kadar kişiyi bu hoca sınavlara hazırladı. Minibüs tuttu Adana'ya beraber gittik, Adana'da sınava girdik. Başarılı olamadık ama ben, öğretmenin bu davranışından çok etkilenmiştim.

1969-70'de Kadirli Lisesi, 1970-71 ve 1971-72 dönemlerinde Adana Erkek Lisesi'nde okudum. Lisede okurken İskenderun tarafından gelen solcu gençler vardı. Denizler idam edildiğinde bunlar kendilerine göre bir tepki gösterdi ama benim politikayla hiçbir ilgim yoktu. Benim etrafımdaki büyükler tutuklanan, ölen devrimci gençlerin "Zeki, kendi çıkarlarını düşünseler üniversitelerini bitirip daha iyi yere gelebilecek, halk için kendini feda eden, devlete kafa tutan, cesur; ama aynı zamanda anarşist, vatanına milletine ve devletine karşı çıkan gençler"olduklarını söylüyordu. Çelişkili yaklaşım vardı. Denizler ve Mahirler hakkında da bir sürü efsane anlatılıyor, Kadirli'ye geldikleri bile söyleniyordu. O dönemde halk böyle bakıyordu.

Üniversiteye giriş maceralarım

Bizim arkadaş grubu; kız peşine giden, kumar oynayan, yüzmeye ve maça giden böyle apolitik, kendi içinde bir gençlikti. Bana şekil veren yani sertliğimi, dayanıklılığımı, azla yetinmemi sağlayan pamuk tarlasındaki çalışma koşullarımdı. Çukurova'nın sarı sıcağında, yalın ayak, başın kabak tarlaya girer, gece gündüz demeden çalışırdık. Sivrisinekler en samimi arkadaşlarımızdı. Tarım işi, pamuk işçiliği ve sulama... Çok zordu.

Üniversiteye girişin nasıl oldu?

Yatılı olduğumuz için üniversiteye ortak hazırlandık. 1972'de mezun oldum. Dayım öğretmen ve solcuydu. Gözaltına almışlardı. Herkesi gözaltına alıyorlardı. Teyzemin oğlu Baykal Gürsoy, THKP-C'den tutuklandı ve yattı. Ana tarafında solculuk işleri vardı ama benim onlarla hiç muhabbetim olmadı. Aramızda da belli bir yaş farkı vardı. Hiç konuşmadık, onlarla muhabbetim daha sonra başladı. Üniversite sınavına girdiğimde Ege Üniversitesi Diş Hekimliği'ni kazandım. O zaman Ege Üniversitesi erken, İstanbul Üniversitesi geç açılıyordu. Puanları tutanlar gidip ön kayıt, sonra kesin kayıt yaptırıyordu. Benim puanım İzmir'i tuttu, orada kayıt yaptırdım. İzmir'de bizim köyden akraba olan bir astsubay vardı, MHP'liydi. Bizim gençlik dönemimizde MHP'lilerin komando kampları vardı. Bu kamplar, Osmaniye'nin Zorkun yaylasında da olurdu; beş on kişilik gruplar halinde gezerlerdi. Bizim köyden bu komando kamplarına gidenler oldu. Adamlara bakıyor "Hiçbir numara yok bunlarda" diyordum. Sevimsiz ve itici geliyorlardı bana. İzmir'e gittiğimde, o akrabanın evinde biraz kaldıktan sonra Bornova Öğrenci Yurdu'na kayıt yaptırdım. O akraba beni Ülkü Ocakları'na götüreceğini söyledi. Fuar'ın ana girişi karşısında bir binanın çatısındaki Ülkü Ocakları'na gittik. Dokuz ışık, bozkurtlar, Ergenekon vb. şeyler konuşuyorlar, ben dinliyorum. Hiç kafam basmadı, hiç etkilenmedim. Ege Üniversitesi'nde beni biri buldu "Ülkücü gardaş" diyerek. Onunla biraz takıldım ama kafam basmıyor. Bir ay orada kaldıktan sonra İstanbul Üniversitesi Diş Hekimliği'ne puanım tuttu, kaydımı İstanbul'a aldım. Şehremini'de Adana Öğrenci Yurdu'na kayıt yaptırdım. İTÜ mezunu olan dayım da Çapa'da, TEK'de çalışıyordu. Adana Öğrenci Yurdu faşistlerin ağırlıkta olduğu bir yurttu. Faşistler "Toplantıya gidelim" dediler. Beyazıt'ta Küllük diye bir yer vardı onun arkasındaki bir yere götürdüler. Yine Ergenekon, bozkurtlar, dokuz ışık, şunlar, bunlar diye anlatıyorlar. Hiç kafam basmıyor, politik olmakla ilgisi yok. Bu iş olmaz diye düşündüm ve onlarla hiç ilgilenmedim. Hedefime tıp fakültesini koymuştum. O zaman fizik, kimya, biyoloji dersleri vardı, Fen Fakültesi'nin büyük amfisinde ders görüyorduk. Gördüğüm dersler üniversiteye hazırlık için çok uygundu. Kalınca bir test kitabı da almıştım. Adana Öğrenci Yurdu'nda kalırken bir yandan okula gidiyor, bir yandan üniversite sınavlarına yeniden hazırlanıyordum. Amcam iyi para gönderiyordu, yüz liraya yurtta kalıyordum. O dönemde öğrenci kredisi üç yüz lira, ciddi bir paraydı. Yeme- içme, sinema fiyatları uygundu. Okuldaki derslerle ve üniversiteye hazırlıkla kendimi sınırlamıştım, politikayla ilgim yoktu. 1973 yazında sınava girdik, sorular çalındı

ve sınav iptal oldu. Bir daha sınav oldu. Sınavdan sonra memlekete gittim. O zaman sınav sonuçları PTT ile geliyordu. Postadan gelen zarfı açtım, baktım 474 puan almışım; çok heyecanlandım. O zaman radyoda, gece 23.00 haberlerinden sonra üniversite puanları açıklanıyordu. Önce Ege Tıp'a kaydımı yaptırdım. Cerrahpaşa'nın puanlarının düştüğünü öğrenince ilk defa uçağa binip İstanbul'a gittim. Kaydımı Ege Tıp'tan alıp Cerrahpaşa'ya yaptırdım. Babama verdiğim sözü gerçekleştirdiğim için çok mutlu oldum.

Büyük kentlere geldiğinde yaşadığın duygular neydi?

Şaşırıyorsun tabii. Adana'da okumuş olsak bile kültürel doku köylü. Düz bir insansın ve küfürlü konuşan bir memleketten geliyorsun. Bizde küfür çok normal bir şeydir. Sen de bu kültürle şehre gelmişsin. Üniversitede okurken arada toplulukta küfür ediyorsun. Onun için kendi kültürel dokuna uygun insan arıyorsun. Bunlar da kırsal kökenden gelenler ve Kürtler oluyor. Onlarla bir ahenk tutturuyorsun, muhabbet ediyorsun. Araba ile gelenlere gıpta ile bakıyorsun, süslü kadınlara bakıyorsun, neticede görmemişsin. Mesela o dönemde İETT şoförleri "Başka İstanbul yok" derlerdi, ne demek istediklerini anlamazdım. 1970'lerde İstanbul bu kadar kozmopolit değildi. Mesela Nejat Uygur'un tiyatrosu Kocamustafapaşa'daydı. O bölgede sinemalar ve kültür merkezleri vardı ama benim pek ilgim yoktu. Kadınlarla çok muhabbet edemiyorsun, kendini daha ürkek ve çekingen hissediyorsun. Dolayısıyla kendi kültürel dokuna doğru daha bir daralıyorsun.

İlk yıllarda, okuduğum tıp kitaplarında ve derslerde anlatılan hastalık belirtilerini kendimde aradım. Kendimi dinlediğim bir dönem oldu. O dönem sıkıntılı bir dönemdi, bir şeyleri öğrendikçe birtakım tedirginliklerim oluyordu. Birkaç ay sürdü bu durum. Anatomi derslerine giriyordum ama kesme biçme işleriyle ilgilenmiyor, bakıyordum sadece. Anatomi sözlü sınavında beyinle ilgili soru gelmez demişlerdi ama oradan soru geldi ve anatomiden çaktım.

Politikaya ne zaman ilgi duydun?

1973 yılında, 12 Mart'tan sonra afla beraber Ecevit'in parladığı dönemde, bende Ecevitçilik baş gösterdi. O dönemde Willy Brandt, Olaf Palme gibi Avrupa sosyal demokratlarının ve Ecevit'in yazmış olduğu kitapları okumaya başladım. "Sosyal demokrasi nedir, solculuk nedir?" diyerek yavaş yavaş onlara ilgi duymaya başladım. Kadirli'de CHP Gençlik Kollarına ve Halkevi'ne

gitmeye başladım. O dönemde, bizim topçuluk ve kız peşinde koşturma üzerinden giden eski ilişkiler çatırdamaya başladı. Bir kısmı ülkücü yöne doğru gitti, bir kısmı solcu olarak kaldı. Mahallede bir kısım genç Ecevitçi olduk. Ecevit'in mitinglerine gidiyorduk. Öyle bir ilgi başladı. Amcam Adalet Partiliydi, onunla tartışmalar yapıyorduk. Politikaya ilgim, o yıllarda Ecevitçi olarak başlamış oldu. Ben de hep tedricî bir gelişme oldu. Ecevitçi olduk, sonra solcu olduk. O dönem içerisinde CHP'ye gidiyorduk. Kimya Fakültesi'nde okuyan dayım da gidiyordu, CHP Gençlik Kolları Başkanı dayımın arkadaşıydı. Ona "Siz bu partide oturuyorsunuz, solcu parti oturur mu, köylülerin ayağına gitmeniz lazım" diye fırça atıyordu. Kürtlerin oturduğu kahveler vardı, oralara gidip politika konuşmaya başladık. 1974-75 döneminde İstanbul'a gelişimden belli bir süre geçtikten sonra Ecevitçiliğin yetmediğini düşünmeye başladım. O dönemde solcu olmak komünist olmak anlamına geliyordu.

Kurtuluş'a doğru yönelim ve ilk devrimci faaliyetler

Siyasal anlamda değişim olurken ilişkilerinde ya da çevrende de değişimler oldu mu?

Neticede sen düz bir insansın ama solculuğa bulaşmak, ister istemez senin de davranışlarından konuşmana, insanlarla kurduğun ilişkiye kadar bir değişime yol açıyor. Daha dikkat ediyorsun ama aynı zamanda pervasızsın, cesursun; amcanla tartışıyorsun, köyde tartışıyorsun. Bu MHP'lidir, bu bilmem nedir demiyorsun. Önüne gelen herkesle konuşmak ve tartışmak istiyorsun. Bu senin hareketini, sosyalliğini geliştiren, değiştiren ve dönüştüren bir şey oluyor tabii. Kendi kabuğu içinde kalan, kendi kültürüne uygun arkadaş çevreni de yavaş yavaş değiştiriyor. Eski ilişkilerinin bir kısmı ile yollarını ayırıyorsun, daha yeni yol arkadaşları buluyorsun.

Devrimci olman ve ilk devrimci faaliyetlerinden bahseder misin?

Mesela TSİP 1974 yılında kuruldu. İstanbul'da Kadirlili arkadaşlar vardı, TSİP'lilerdi. Aksaray'da Oya Baydar'ın konuşma yaptığı TSİP'in bir toplantısına katıldım. Veli Gürcan'ın konuşma yaptığı TSİP'in Taksim'deki mitingine katıldım. Urfa-Mardin sınır hattında sınır ticareti yaparken yirmiye yakın kişi öldürülmüştü; devlet katletmişti. Adana Yurdu'nda kalan solcu arkadaşlar, Beyazıt Meydanı'nda eylem olduğunu söyledi. Oraya gittim. Panzeri ilk defa

orada gördüm. O gün panzer, boyalı su sıkarak kitleyi dağıttı. Polisler bizi Çemberlitaş'a doğru sürdü. Arkadan bomba sesleri geldi. Yanımdakilere ne olduğunu sordum, "ses bombası" dediler. İlk defa bir eyleme katılıyor, ilk defa panzer görüyordum: su sıkılıyor, bombalar falan atılıyor. Kitle içindeki psikoloji içerisinde orada, o eylemde bulunmuşum. Bunun etki derecesi ne kadardı dersen, bilemiyorum.

Bunlar olurken beni esas değiştiren, 1975'in yazıdır. Kerim Yaman'ın öldürülmesi protestosuna katılmadım. Üniversite işgalini filan bilmiyorum. Sınavları verdim, yazın Kadirli'ye gittim. Anamın köyü olan Binboğa'ya gittim. Dayımın Ankara'dan getirdiği, sol ve değişik yayınevlerinden çıkan çeşitli konularda birçok kitap vardı. Benden bir yaş küçük olan dayım Mehmet'le, bir eve kapandık ve bir ay kitap okuduk. Ama ilk başta en kolay kitapları okuduk. Che Guavera'nın "Gerilla Günlükleri"nden başladık, sonra Lenin ve Stalin'e sıra geldi. Onları okuduktan sonra sosyalizmin fena bir şey olmadığını düşündük.

O dönemde Kadirli'de, tarım işçilerini örgütlemeye yönelik sendikal faaliyetler vardı. Onlara takıldık, tarım işçilerinin sabah toplandığı yerlerde bildiri dağıttık. O dönemde genel bir sosyalizm, genel bir devrimcilik gibi bir yola girdik. Kadirli'de Acilciler ve TSİP'liler vardı. Biz de öğrenmeye çok açıktık. Farklı siyasi eğilimden arkadaşlarla konuşuyor, onlarla tartışıyorduk. 1975'in yazında sosyalistlik ve devrimcilik konusunda karar verince bir arayış içine girdim.

Mesela o dönemde müzik dinlemeye başladık: Mahsuni, İhsani ve Ruhi Su dinlerdik. Aziz Nesin, Yaşar Kemal, Nazım Hikmet ve başka şeyler okumaya başladık. Solculuk aynı zamanda bunları da sağladı bize.

1975 yazında kitapları okuyup devrimci olmaya karar verdiğimizde küçük dayım Mehmet, ben ve bizim mahalleden Ferhat Çavuş diye bir arkadaşla Osmaniye yolu üzerinde faşistlerin olduğu bir bölgede, gecenin uygun bir saatinde yazılamaya çıktık. "Kahrolsun Faşizm" "*Yaşasın Sosyalizm*" sloganlarını yazdık, altına da "Devrimciler" imzasını koyduk. Devrimciyiz yani; grup adı yok. Faşistler sabah olup da yazıları görünce kafayı yemişler. Bütün yazıları sildiler, cadde üzerinde volta atmaya başladılar. Bizim ev de cadde üzerinde. Biz görüyoruz onları. İlk eylemimiz buydu. O dönem içerisinde Çavuş dediğimiz arkadaşa faşistler kurşun sıktı. Devrimci olduğumuzu belirlemiştik ama bizim şanssızlığımız faşistlerin olduğu mahallede yaşamaktı. Şansımız da ailelerin bizi koruyor olmasıydı. Çavuş'un da ailesi güçlü bir aileydi.

1975 yazında, İstanbul Yüksek Öğrenim Kültür Derneği (İYÖKD) içinde herkes varmış ama ben İYÖKD'e hiç gitmedim. 1975 sonbaharında üniversiteye geldiğimde kafam daha farklı şekillenmeye başlamıştı: Devrimcilik tamam, devrimcilere bakıyorsun, o da tamam. Bunların içinde kime eğilim duymam lazım? 1975-76 döneminde okula geldim, devrimci olmaya karar vermişim ama nasıl yapacağım? Geri bir unsurum, sempatizanım. Foruma gidip izliyorum ve çok hoşuma gidiyor. "Ne güzel konuşuyorlar" diyorum. Bizim okulda Hasan Ogan vardı, Halkın Kurtuluşu'ndan İsmail vardı. Amfide konuşuyor ve "Okulu boşaltıyoruz" diyorlar. Çok hoşuma gidiyor, ben de onlara katılıp sloganlar atıyordum. Halil isminde çok samimi olduğum Karamanlı bir arkadaşım vardı. Halil siyasi hareketleri daha ilgiyle izleyen, okuyan ve daha militan bir arkadaştı. Ben siyasi hareketleri mesafeli izliyordum. Halil bana mevcut siyasi eğilimlerin düşünceleri ve yaptıkları ile ilgili neredeyse günlük bilgi veriyordu. Bu bilgiler üzerinden tartışmalar yapıyorduk. Bu dönemde Kürtlerle ilişkim olduğu için Bitlis Öğrenci Yurdu'na gidiyordum. Bitlis Öğrenci Yurdu'nda, Rızgari'den samimi olduğum arkadaşlarım var. Onlarla da muhabbet ediyorum. O zaman bizim okulda Kurtuluş'tan Mehmet Yıldıran, Dursun Kırbaş, Hasan Ogan ve Olcay vardı. Onlarla da muhabbet ediyorum ama hâlâ hiçbirinden değilim.

1975'te iki TİP'li öldürülünce üniversiteler boşaltılmıştı; Kocamustafapaşa'da büyük bir kitle toplandı. Polis yürüyüşe engel olmaya çalıştı, silahlı çatışma oldu. Kadirli'den ve okuldan arkadaşlarla dört-beş kişi bekledik. "Çatışmadan bir şey çıkmaz" dedik ve yakında bir eve gittik. Bu çatışmanın sonu ne olacak ne bitecek diye hiç ilgilenmedim. Sonra duyduk ki barikatı yarıp cenazeyi almışlar, oradan Topkapı Mezarlığı'na götürmüşler.

Bir gün bir yürüyüşe katıldık "Jandarma biz sosyalistiz" falan deyip yürüyoruz. Marşlar söyleyip, sloganları atıyorum ama sosyalist örgütlenme anlamında hiçbir şey yapmıyorum. 1975-76 öğrenim yılında bütün bunların içinde olmama rağmen bir aidiyetim yok. Kurtuluşçularla konuşuyorum. Mehmet Yıldıran'ı çok sevdim, çok iyi muhabbetimiz var. Özellikle insan ilişkilerinde çok kaliteli biri; tarihimizde "düzgün" dediğim istisnalardan biridir. Mehmet'le, Olcay'la ve Hasan'la konuşuyoruz derken onlara karşı bir ilgim oldu. Halil'e de "Herhalde Kurtuluşçular daha doğru gibi" dedim. Ben Kurtuluş'a doğru yönelirken Halil Şirinevler'de kurşunla yaralandı. Kim yaptı, nasıl oldu bilmiyorum. O da çözemedi. O yaralanınca politikadan çekildi. Ben Halil'siz kaldım. O bana bilgi aktaran ve tartıştığım biriydi. Kurtuluş'a doğru yöneldim ama çıkan yazıları okuduğumu hatırlamıyorum.

Bir de 1976 1 Mayıs vardır. 1976 1 Mayıs'ında DİSK'li işçiler ve Kürt arkadaşlarla beraber Kocamustafapaşa'da afişleme yapmıştık. Benim ilk afişleme deneyimim böyle olmuştu. 1 Mayıs'ta bir sendikanın içinde Taksim'e yürümüştüm. O zaman henüz siyasi tercihim söz konusu değildi. O 1 Mayıs'a siyasi hareketlerin pankartlarıyla katıldığını hatırlamıyorum veya dikkat etmemişim. Yıllar sonra yapılan ilk 1 Mayıs olması, bir de benim bu kadar kalabalık mitinge ilk katılıyor olmam da bunda bir faktör olabilir. Görebildiğim ve gözleyebildiğim kadarıyla çok işçi vardı. İşçi katılımı açısından 1976 1 Mayıs'ının anlamlı olduğunu düşünüyorum.

1976 Haziran'ında, *Kurtuluş Sosyalist Dergi* çıkmadan önce Kurtuluşçu olmaya karar verdim. Haziran'da sınavları verip sınıfı geçtim, dergileri aldım ve memlekete gittim. Yani 1975-76 yılı genel devrimcilik yılı oldu. 1976 Haziran'ı ile beraber Kurtuluş işi başladı. Dergileri aldım, genel anlamda devrimci ve solcu dediğimiz arkadaşları Kurtuluş'a örgütlemeye başladım.

Kurtuluşçulukla beraber Ferhat, dayım, ben ve Celal Ortak; Adana Öğrenci Yurdu'nda kaldığım dönemden tanıdığım olan Şükrü ve Ziya gibi bir ekip oluştu. Çavuş TSİP'li olmuştu. Biz Kadirli'de faaliyet sürdürürken *Kurtuluş* dergisinin ikinci sayısı çıktı. Kadirli'den Mersin'e dayım Mehmet'le gittik, dergiyi nerede bulacağımızı sorduk. "Garın orada hangar gibi bir yer var, oraya gidin oradaki arkadaş sizinle ilgilenir" dediler. Biz oraya gittik, Kamil Körünoğlu masada tek başına oturuyor. Kendimizi tanıttık, oturduk muhabbet ettik. Dergilerimizi aldık Kadirli'ye döndük. İşin faaliyet kısmına başlamıştık ama bunu kendimiz, bağımsız yapıyorduk.

Köye gidiyorsun yaşlıların oturduğu köy kahvesinde "Allah var mı yok mu?" tartışması yapıyorsun. Bugün düşündüğümde "Nasıl bir şey bu?" diyorum. Celal Ortak'la beraber tarla sürmeye gitmiştik köye. Kahvede köylülerle tartışıyoruz, onlar da bize "Siz komünistsiniz; ezilmeyi, sürünmeyi seversiniz. Toprağı niye traktörle sürüyorsunuz?" derlerdi. Köylüler bizimle bir anlamda kafa buluyor, biz ise köylüyle "Tanrı yoktur, sosyalizm, materyalizm" tartışması yapıyoruz.

Bu başlangıç döneminde gruplar arasında tartışmalar nasıl yürüyordu?

1976 öncesinin öneminin şu olduğunu düşünüyorum: karma örgütlerin olduğu bir dönemdi. Ben her tarafa gidip herkesi dinlemek, onların etkinliğini gözlemlemek ve bu etkinliklere katılmak istiyordum. Genel anlamda katılıyordum. Veli Gürcan'ın konuşmasından çok etkilenmiştim, Oya Baydar'ın

konuşmasını çok beğenmiştim. Başkalarının konuşmalarını da beğeniyordum. Cerrahpaşalı devrimciler TÖB-DER'in altında toplantı yaptılar, beni de çağırdılar. Gittim dinledim arkadaşları. THKP-C, Mahir bilmem ne diyorlar. Erkan Mete (o zaman tanımıyordum) de konuşma yapmaya çıkmış ve "Dönek" diye tepki görmüştü. Yani benim o genel devrimcilik dediğim dönem: esas olarak konuşma, okuma, anlama, izleme ve katılma biçiminde sürdü.

Kurtuluş'u tercih etme nedenin neydi?

Sovyet yanlıları (TİP, TSİP, TKP) ve Çin yanlıları (Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu, Halkın Sesi ve Partizan) vardı. Bir de orta yolcular dediğimiz ve Türkiye'ye özgü yolu bulmaya çalışan bir kesim (Kurtuluş, Dev-Genç (Dev Yol), MLSPB) vardı. Sovyet yanlılarının pasifist olmasını, Çin yanlısı grupları "Maocu bozkurtlar" şeklinde ifade ederek düşman görmelerini doğru bulmadım. Çin yanlısı grupların Sovyet yanlısı gruplara "sosyal faşist" deyip onları faşistlerle yan yana koyması ve Sovyetlere "sosyal emperyalist" demesi de bana çok anlamlı gelmemişti. Kurtuluş'un Türkiye'ye özgü yolu bulmaya çalışması, geçmişe yönelik eleştirel değerlendirmesi ve sınıf partisi gibi tespitlerini daha doğru buluyordum. Ama asıl tercih nedenim, Mehmet Yıldıran'ın Kurtuluşçu olmasıydı.

Kurtuluşçu olduktan sonra Kadirli'de devrimci gençleri hızlı etkilemenin nedeni, 1971 direnişinin insanların kafasında bırakmış olduğu olumlu etkidir. Özellikle gençlik kesimi üzerinde daha hızlı etkileri olmuştu. Bu nedenle hangi fraksiyon olursa olsun, gittiği yerlerde ve direnişin yaratmış olduğu dalgayı arkasına alarak; kısa zaman içerisinde, belli bir güç olma, insanları etkileme ve örgütleme imkânına sahip oluyordu. Yoksa devrimcilerin çok marifetli olmasının ortaya çıkardığı bir sonuç değildi. Tabii ki marifetli olanlar daha hızlı örgütleyebiliyordu ama daha az marifetli olanlar bile belli bir güç olma şansını yakalayabiliyordu.

Kadirli'den döndükten sonra nasıl bir faaliyet içinde oldun?

Hızlı döndük tabii ki: kararımızı vermiş, devrimcilik yapacağız deyip Kurtuluş'a karar kılmışız. 1976-77 öğretim yılıdır bu. Pendik'te bir miting vardı. Pendik'te yazılamaya çıkılacağı söylendi, ben de gittim. Kurtuluş'tan üniversite gençliğinde önde olan arkadaşlar ve Çiçekçi'den arkadaşlarla birlikte gidip yazılama yapıyoruz. "Yaşasın Kurtuluşa Kadar Savaş", "Yaşasın Sosyalizm" gibi yazılar yazıyoruz. Kurtuluşçuları, ilk defa daha geniş olarak orada

görmüş oldum. Tabii silah da var külah da. Pendik'ten Bostancı'ya geldik. Gece saat olmuş 24.00, bayağı geç kalmıştık. O zaman ben Kadırga Öğrenci Yurdu'nda kalıyordum, bir şekilde geldik. O saatte silahlı külahlı bir sürü insanla olmak değişik bir şeydi.

Yurtlar, dernekler, kitaplar, tartışmalar

O dönem bizim okulda, Kurtuluşçu bildiğim arkadaşların yanı sıra, yeni arkadaşlar da olmaya başladı. Dernek kurulmasından söz edildiği fraksiyon derneklerinin başladığı dönemlerdi. Herkes kendi gücünü yeterli gördüğünde, üniversiteler de kendi fraksiyon derneklerini oluşturuyordu. Biz de Cerrahpaşa'da kendimize göre bir ekibiz, deyip Cerrahpaşa-Der diye bir dernek kurduk. Hasan Ogan o derneğin başkanı oldu; ben, Kenan, Ahmet ve Ali yönetimde yer almıştık. Tabii ben anlamam etmem, dernekçilik nedir bilmem; onlar kararları alıyor, biz imza atıyoruz. İktisat-Der de o dönemde kuruldu, İktisat-Der ekibi daha kalabalıktı. İktisat-Der de aynı binada, bizim derneğin üzerindeki kattaydı. Derneğin yeri Aksaray'da ve binanın sahibi, eski komünistlerden Abidin Nesimi'ydi. Dernekler olunca farklı üniversitelerden arkadaşları tanıma, sosyalleşme ve birlikte tartışma ortamı oldu. İktisat-Der çeşitli okullardan gelen insanlarla merkezimiz oldu. Kadın arkadaşların gelip gittiği bir yer oldu.

Dev-Lis o dönemde, Mihri Belli ekibinin etkisindeydi. Bir şekilde Dev-Lis'in de yönetimini ele geçirdik. Dev-Lis'in yeri de Aksaray'daydı. Böylece liselilerle üniversitelilerin iletişimi kolaylaştı.

Derneklerde ne tür faaliyet yürütülüyordu?

Biz Cerrahpaşa-Der olarak daha elle tutulur işler yapıyorduk. Ders notları çok önemliydi ve bazı derslerin notları yoktu. Ders notlarını çoğaltıp öğrencilere satarak derneğe iyi para kazandık. Derneklerde teorik-siyasi konuların konuşulduğu ve tartışıldığı eğitimler yapılıyordu.

Eğitimi, teori ile daha ilgili olan arkadaşlar veriyordu. Ben de ulusal sorun konusunda İktisat-Der ve başka yerlerde eğitim verdim ama eğitimci olarak değil. Teoriye ilgim vardı, düz bir militan değildim. Bütün okullarda birden fazla dernek vardı. Biraz güce sahip olan dernek kuruyordu. Çünkü esas olarak fraksiyonel örgütlenmelerin yaygınlaştığı dönemdi. Mesela İYÖD'de sadece sonradan Dev-Yol ve Dev-Sol olarak ayrışan Dev-Genç vardı. Halkın

Kurtuluşu, Yurtsever Devrimci Gençlik Federasyonu'nu (YDGF) oluşturdu. TKP'liler İlerici Gençlik Derneği'ni kurdu. Biz de daha sonra Devrimci Öğrenciler Birliği'ni (DÖB) kurduk.

İster lise ister üniversite düzeyinde olsun; kendinde o gücü gören grup veya fraksiyonlar, kendi örgütlenmelerini yarattı. Tabii, üniversitenin akademik demokratik sorunlarıyla da ilgileniyorduk ama bunun çok kayda değer olduğuna inanmıyorum. Oradaki kafanın problemli olduğunu düşünüyorum. Tek dernek olabilirdi, demokratik olabilirdi. Hem her türlü sorunlarla ilgilenebilir hem de tartışma olabilirdi. O zaman anlamak ve karar vermek isteyenlerin daha rahat karar verebileceği, bilgi sahibi olabileceği ortam olabilirdi. 1976 öncesinde bu tip bir ortam olabilir; ama 1976-77 ile beraber, bu ortamın kalktığını ve kendi yaptığımızın da bunun bir örneği olduğunu düşünüyorum.

Cerrahpaşa-Der'in bana en büyük getirisi, bütün o bölgedeki üniversitelerden kadın ve erkek arkadaşlar derneğe geldiği için herkesle tanışma fırsatını bulmam oldum.

Ne tür kitaplar okurdunuz?

Bir fraksiyondan olmak ve belli tezleri savunmak her şeyi değiştiren bir şey oldu. Senin özelliğini de, dünyaya bakışını da daraltıyor. Sen belli bir teoriyi savunduğunda, okuduğun kitapları o teoriyi doğrulamak için okuyorsun. Senin teorik olarak savunduğun şeylerle çelişen kısımları atlıyorsun, teyit eden kısımların altını çiziyorsun. Çok problemli bir okuma biçimi. Aynı zamanda çevirilerde de buna benzer müdahaleler oluyor, çevirinin orijinaline sadık kalmıyorsun. Kendi tezinin aykırısını değiştiriyor, diğer tarafını güçlendiriyorsun. Bilgilenme ve öğrenme kanalını alabildiğine daraltan, sınırlandıran bir okuma yapıyorsun. Biz o dönemde böyle yapıyorduk. Koltuğumuzun altında kitaplarla kantinde tartışmaya gidiyor, tak diye onu çıkartıyoruz. Öbürü tak diye başka bir şey çıkartıyor, böyle tartışıyoruz. Mesela okuduğumuz kitaplar arasında Marx, Lenin, Engels, Stalin var ama Troçki yok. O dönemde Troçki'nin hiçbir kitabını okumuş değildim. Althusser, Gramsci yok. Gramsci diye bir adamı duymamıştım mesela. Buradaki sıkıntı, gerek okumalarınla gerek okuduğun kitaplarla kafanı sınırlamaktı. Mesela felsefe ya da ekonomi ya da sanat ya da başka konularda çok okuduğumuz söylenemez. Yaygın olarak okuduğumuz politik konularla ilgili kitaplardı.

Bu çerçevede kitap okumanın yanı sıra anti-faşist mücadele içerisinde olman; aynı zamanda örgütlenme faaliyeti sürdürmen, afiş yazı gibi işleri yapman, dergi satman ve cenazeler olduğunda onlara katılman lazım. Dergilerin satışı için okullarda stant açıyorduk; ama militan satış için trenlerle Sirkeci'den Florya'ya kadar giderek ya da kahvelere girerek konuşma yapıyorduk. Bizim yaptığımız aşağı yukarı bu gibi işler ve bu işler üzerinden şekillenen bir devrimcilik veya sosyalistlik var.

Cerrahpaşa okul olarak sol eğilimlilerin ağırlıkta olduğu bir okul muydu?

Cerrahpaşa çevresinde, Aksaray'dan Cerrahpaşa'ya giderken, faşistlerin olduğu bir bölge vardı. Hemen arkasında da Trabzon Yurdu ve faşistlerin elinde olan şehir yurtları vardı. Onun için Cerrahpaşa çevresi biraz karışık ama okul içerisinde sosyalistler daha güçlü ve aynı zamanda, sağlık çalışanları arasında Devrimci Sağlık-İş'in çalışmaları da var. Cerrahpaşa, anti-faşist mücadele açısından bazı üniversitelere (Beyazıt Merkez Bina- Yıldız Teknik gibi) göre daha kolay bir yerdi.

Eğitim çalışmalarında ya da seminerlerde kadınlar tartışmaların içerisine rahatlıkla giriyorlar mıydı?

Derneğe gelen kadın arkadaşlar içerisinde en deneyimli ve bilgisi olan Dilek'ti. Dilek sosyalist harekete gerçekten çok erken katılmış, hatta 1975'te Sungurlar Direnişi'ne bile gitmiş. O dönemde Dilek, bizden daha ileri bir arkadaştı fakat forumlarda konuşan kadın arkadaş hatırlamıyorum. Yaptığımız eğitim çalışmalarında da hakeza öyle. Biz onlardan çay yapıp dağıtmalarını ve derneğin temizliği gibi işler yapmalarını bekliyorduk. Bu konularda kadınlar itiraz ediyor, erkeklerle ciddi tartışmalar yapıyordu.

Dernekte yönetici pozisyonunda olmak davranışlarında değişikliğe yol açtı mı?

Cerrahpaşa'da belli şeyleri yaptıran değil, yapan insandım. Hasan Ogan ve Mehmet Yıldıran daha önde olan arkadaşlardı. Onlar yönlendiriyordu bizi. Benim şansım hep Mehmet Yıldıran'la beraber olmaktı. Onun evi Yayla tarafındaydı, o ev gençlik ekibinin geldiği bir evdi. Kaçaroğlu ile zaman zaman evde karşılaşıyorduk; selamlaşmanın ötesinde bir muhabbetim yoktu. Arkadaşlar o evde muhabbetler ediyor, ben onları dinliyordum.

Dernekte gençliğin önünde olan arkadaşlarla direkt bir ilişki kurma şansım oluyordu. Seyfi (Öngider) ve Atilla (Mermeroluk), belli bir dönem sonra da Ahmet Kaya gelmeye başladı. Farklı şehirlerden arkadaşlar geliyordu, aynı zamanda derginin dağıtım yeri gibiydi. 1976-77'de okulu astım. Derslere çok gitmiyor, esas olarak dernekte bulunuyordum. Dernek ortamı beni geliştiriyordu. Birileriyle tanışmak, merkezden ve ilden birilerini görmek; onlardan bir şey dinlemek hoşuma da gidiyordu.

Gecekondular, işçi örgütlenmeleri, sol içi çatışmalar

Gittiğin evler var mıydı?

O dönem gittiğim evler vardı. Filiz Koçali'nin ablası Figen, Cerrahpaşa Ortopedi'de çalışıyor; babası da hastanenin karşısında dolmuşçuluk yapıyordu. Figen ve Filiz'le tanıştım. Babası beni Filiz'le görmüş, beni nereden tanıdığını sormuş. Filiz'in babası Beşiktaş takımını tutuyordu ve hastaneye çok yakın bir yerde oturuyorlardı, çok sıkı ilişkilerim oldu. Baba rakı içmeyi ve muhabbeti seviyordu, bana da o evin insanı gibi davranıyorlardı. Bizim Doktor Serdar'ın evine çok sık gidiyor, orada kalıyordum. Mehtapların evine de gidiyordum. Hürriyet'in anasının yemeğini az yemedim, Turgay da o zaman Cerrahpaşa'ya gelmişti. Onun dışında hemşerilerimin olduğu evler vardı. Gittiğim evlerde kendimi yalnız hissetmiyordum. Haseki'de Mehmet'in, Nüvit'in ve Kadirlili arkadaşların kaldığı evler vardı.

Mücadelenin yoğunlaşmasıyla beraber sinema ve tiyatro gibi işler geri planda kaldı. Ama sen köyden gelmişsin, daha dar bir kültürün çocuğusun. Evler üzerinden kurulan ilişkiler benim kabuğumu çatlatıp daha iyi ilişkiler kurmama ve kendi evim gibi hissetmeme vesile oldu. O anlamda çok önemliydi o ilişkiler. Kadırga Öğrenci Yurdu'nda kalırken Ahmet Ertürk, hamsi buğulama yapardı. Yurdun karşısındaki fırında pişirir getirirdi, yerdik. O dönem, daha bir sosyalleşmeye çalışan ve daha bir örgütlenmeye çaba harcayan insanlar için uygun bir ortamdı.

Mahalle, sendika ve işçi örgütlenmeleri başlamış mıydı?

Öğrenci gençlik olarak bize ihtiyaç duyulan durumlarda (bildiri dağıtımı, güvenlik, dergi satışı vb.) bölgelere, fabrika önlerine ve sendikalara gidiyorduk. Benim Bağcılar'la ilişkim vardı ama bu örgütlenme ilişkisi değildi. Ka-

dırga Yurdu'ndan atıldıktan sonra Ahmet Ertürk'le Yayla'da ev tuttuk. Ev Bağcılar'a yakındı, Bağ-Der'e gidiyordum. Daha sonra hakkında bir takım söylentiler çıkan Cevat, Cerrahpaşa'daydı ve Bağcılar'ın en önde olan insanıydı. Onunla da okuldan ilişkim vardı. Tüm Döküm-İş'e zaman zaman gittim. Tüm Döküm-İş, metal iş kolunda küçük iş yerlerini örgütlemek ve oralarda sendikal faaliyette bulunmak için kurulmuştu.

O dönemde insanları gecekondu sahibi yapmak gibi bir plan, proje söz konusu muydu?

Gecekondu işiyle 1980 yılında Güzeltepe ve Nurtepe'de hemen 12 Eylül öncesi biz de ilgilendik. Hasan Akın kanalıyla bir şeyler yapılmaya çalışıldı, 12 Eylül geldiği için başarılamadı. 1977 yılında, Ümraniye 1 Mayıs Mahallesi'nde gecekondu yapımı ile ilgili çatışmalarda, öğrencilerden ölenler oldu. Kurtuluş hareketi olarak gecekondu ile ilgilendiğimizi çok hatırlamıyorum, öyle bir bakışımız yoktu. Hiçbir zaman gecekondu işini konuşmadık, tartışmadık. Aslında bizimki daraltılmış bir bakıştı: üniversitede mücadele edeceğiz; üniversiteden çıkan kadroları, onların da onayını alarak, işçi mahallelerine göndereceğiz ya da fabrikaya sokacağız. Üniversitelerden devşirilen kadroların sınıf çalışmasına veya başka alanlara kaydırılması şeklinde bir bakışımız vardı.

O dönemin siyasal havasına dair neler söyleyebilirsin?

Milliyetçi Cephe (MC) hükümetinin olduğu dönemde, faşist saldırılar yoğunlaşmış; arkadaşlarımız öldürülüyordu. Bana "Bunun etkisi neydi?" diye sorarsan: üzülüyorsun, kaybettik diyorsun ama mücadeleye devam ediyorsun. Bir devrimciyi, yoldaşını kaybetmişsin ama bu sürdürdüğün mücadelenin kesintiye uğramasına neden olmuyor. Günlük mücadelemize ve yaşantımıza devam ediyoruz. Ölüm riskimiz olmasına rağmen ölümü düşünmüyorduk. Düşünseydik devrimciliğe devam edemezdik. Biz naif insanlardık, hesap kitap yoktu. Neticede okula gelmişim, devrimci olmuşum. İnanıyorsun ve bu nedenle koşturuyorsun; tabii ki toplumda bunun karşılığı var. O dönemde ister işçi sınıfı ister mahalle, ister üniversite ister köy olsun nereye gidersek bir karşılığı vardı. Bu sadece siyasi bir karşılık değil, insan ilişkileri açısından da böyleydi. Daha güçlü örgütlenmeler vardı. O dönemde, sendikal çalışma yaparsam beni işten atarlar, bana sahip çıkmazlar diye bir fikir yoktu. Bu kadar

rahattı. Atılan işçilere sahip çıkan sendikaları veya örgütleri vardı. Kan bağından da fazla sahip çıkılıyordu. Daha bir toplumsal bakılıyordu.

1977 başında, Cerrahpaşa'dan iki arkadaş faşistler tarafından öldürüldü. Onun üzerine okul işgal edildi, gece kalındı. Cerrahpaşa adına, okulu temsilen Hasan Ogan konuştu. Başka arkadaşlar da konuştu. Hasan Ogan yaptığı konuşmada "Faşistleri okula sokmayacağız" dedi. Mehmet Yıldıran bu işin çok zor olduğunu söyledi. Bir de Cerrahpaşa, elli yerden girişi olan bir yer. Baktık işler sertleşecek. Bir gün faşistler bir grup halinde geldi ve silahlı çatışma çıktı. Faşistlerle çatışmalar olmaya başladı. Bir gün amfinin önünde beklerken Hasan Ogan'ı polisler araya alıverdi, üzerinden silah çıktı. Onu aldılar, tutuklandı. Sonrasında da belli bir dönem uzaklaştı, bizimle ilişki kurmadı. Hasan tutuklanınca işler değişti. Bu işi sürdüremeyeceğimizi anladık, zaten öyle bir bakışımız da vardı. Sonra normalleşme dönemi başladı. Aslında o dönemde ben hiç konuşan eden bir tip değilim. Arada bir boşluk doğdu, o boşluk öğrenim yılının sonuna kadar devam etti.

23 Ocak 1977'de, Zeki Erginbay, İMO'nun önünden faşistler tarafından kaçırılmıştı. Zeki Erginbay'ı, büyük ihtimalle güvenlik için gittiğimiz, İMO'nun kongresinde tanımıştım. 5 Şubat 1977 de işkenceyle öldürülen Zeki Erginbay'ın bulunduğu söylendi, cenazesine gittik. O dönemde kaçırıp işkence yaparak öldürme yeni bir yöntemdi. Düşünüldüğünde faşist saldırıların daha da şiddetleneceğini ve yöntemlerin farklılaştığını gösteren yıldırma politikasının işaretlerinden biriymiş.

Kurtuluş'un Dev-Genç'le çatışmasına ve sol içi çatışmalara dair neler hatırlıyorsun?

Zeki Erginbay'dan hemen sonra, 4 Nisan 1977'de Kemal Karaca öldürüldü. Nişantaşı Kültür Derneği'nde toplantı olduğunu söylediler. Oraya gittik. Baktım tanıdıklarının hepsi orada. Mustafa Kaçaroğlu geldi ve konuşma yaptı, Dev-Genç'e savaş açtıklarını ve gereğini yapacaklarını söyledi. Oradaki insanları ajite etmek üzere yapılan bir konuşmaydı bu. Hiç kimseden ses çıkmadı. Ben şaşırdım ve sonrasında Mehmet Yıldıran'a "Bu nasıl iş?" diye sordum. Mehmet Yıldıran da kontrol etmeye çalıştıklarını söyledi. Kadıköy'de Dev-Genç'ten bir kişiyi kaçırdılar, birkaç gün tuttular. O ara bu mevzu ile ilgili Ankara'dan İlhami Aras'ın geldiğini söylediler. İlhami'nin gelmesiyle beraber bu mevzu halloldu. Aynı dönemde Ankara'da da olaylar oldu. Kaçaroğlu'nun yaptığı konuşma beni hayal kırıklığına uğratmıştı. Neticede hemen

arkasından Kurtuluş'a üniversitelere girme yasağı koydular. Dev-Genç'in belli güçte olduğu okullara Kurtuluşçular alınmadı. Cerrahpaşa'da olmadıkları için öyle bir yasak olmadı. Birkaç Dev-Genç'li arkadaş vardı, onlarla bu durumu oturup konuşuyorduk. Aslında bizim kafamız buna basmıyordu ama bunun önüne geçmek gibi bir durum da maalesef olamıyordu. Yukarıdan müdahale edildi. Ankara'da ve Antalya'da olaylar olduktan sonra önü kesildi.

Aslında biz birlik fikriyatını, Türkiye'ye özgü yolu bulmaya çalışanlar olarak, Cephe kökenliler üzerinden kuruyorduk. Teorik olarak her zaman için Dev Genç'le, yani Dev-Yol'la bu anlamda bir arayış içerisinde olan bir ekiptik ve bu dillendiriliyordu. Gündelik hayata döndüğünde veya hayatın akışı içinde ise bu ekiple korkunç bir rekabet ve didişme hali vardı. Ben bunu sadece sosyalistler arasında var olan rekabetçi anlayışla açıklayamıyorum. Neden Karadeniz'de Çörtük İsmet'in etkili olduğu bir bölgede bu çatışma olmadı? Neden Antalya'da, Ankara'da ve İstanbul'da oldu? Neden Dev-Yol'la oldu, neden diğerleriyle ölüme varan çatışmalar olmadı? Daha öncesi 1971 döneminde Nasuh, Oğuzhan ve diğerleriyle yoldaşlık yapmışsın, cezaevinde birlikte yatmışsın. Belli bir döneme kadar ekmeğini, yemeğini paylaşmışsın, aynı evde kalmışsın. Ölümlere varan çatışmanın bana göre bir izahı yok. Burada kişisel tutumların çok önemli bir faktör olduğunu ve kişisel tutumların örgütü de teslim aldığını; Merkez dışında karşıyım diyen insanların, bu karşı duruşlarını gösteremediklerini düşünüyorum. Çatışmayı durduran yine sadece Merkez'in kendi içindeki insanlar olmuştur.

Kemal Karaca, 12 Mart'tan sonra sol içi çatışmada ilk kayıp diye biliyorum. Elin devrimci kanına bulaşmış oluyor ve bu seni her anlamda etkileyen bir şey. Bunun Antalya ve Ankara gibi şehirlere de sıçraması kaçınılmaz tabii. O günkü örgütün bu tür şeyleri daha bir soruşturup önünü alabilen bir yapısı olabilseydi bu kadar yaygınlaşmayabilirdi ama mümkün olmadı. Bugün herkes "Karşıyız" diyor ama o gün, maalesef öyle bir şey yoktu. Kemal Karaca'nın öldürülmesi bizim İstanbul'daki gelişmemizi ciddi oranda sekteye uğrattı. Bizim gibi kadrolar için asıl sıkıntı şu: devrimci hareket içindesin, Kurtuluşçusun ve anti-faşist mücadelede ölüme giderken senin yanında Dev-Genç'li, Partizancı ve Halkın Kurtuluşu'ndan devrimciler var. Militanlık ve ölümü göze almak her siyasi hareketin içindeki bir kısım kadroların özelliği. Bu kadrolar kim dediğinde, fraksiyon isimleri yerine kişiler söyleniyor. Anti-faşist mücadelede farklı fraksiyonlardan kişiler yan yanaydık. Beraber ölümü

göze aldığımız arkadaşlarla çatışma halinde olmak, ister istemez devrimci faaliyeti zedeliyordu. Özellikle sempatizan düzeyindeki arkadaşları çok daha fazla etkiliyordu. Sol içi şiddetin, sosyalist hareketin kitleselleşmesi önünde engel oluşturduğunu; hareketin daha da daralmasında, (devletin ve faşistlerin saldırısının yanı sıra) önemli bir etken olduğunu düşünüyorum.

Kemal Karaca olayı olduğu dönemde Kadırga Yurdu'nda kalıyordum, orada da Dev-Genç'liler etkindi. Beni yurttan attılar, eşyalarımı bile alamadım. 1977 1 Mayıs ertesinde, memlekete gidince anam "Oğlum senin üzerine giydiğin çok güzel, parka gibi bir şeyin vardı. Ne yaptın onu, sen onu bir başkasına mı verdin?" diye sormuştu. Ben de güldüm tabii. Hiç unutmam onu.

Bir de Kemal Karaca olayından önce Kadırga Yurdu'nda bir seminer olacaktı. Hatırladığım kadarıyla "Geçmişin Değerlendirilmesi ve Öncü Savaş"tı, seminerin konusu ve Mahir Sayın gelmişti. Dev-Genç'liler Kadırga Yurdu'nda bu semineri yaptırmadı. Biz de bunun üzerine Site Yurdu'na gittik, orada yaptık. Mahir konuştu ve bir de MLSPB'li bir arkadaş konuştu, tartışma yaptılar. Kadırga Yurdu'nda kaldığım dönemde ortak tartışmalar yaptığımızı, Bülent Uluer'in verdiği seminerleri ve bizden bazı arkadaşların karşı çıktığını hatırlıyorum. Belli ölçülerde sınırlı da olsa böyle şeyler olabiliyordu ama Kemal Karaca'dan sonra, bu işlerin yapılması mümkün olamadı.

1 Mayıslar, afişlemeler, öğrenci dernekleri

1977 1 Mayıs'ında neredeydin?

Kurtuluş olarak Saraçhane'de toplanmıştık, hemen bizim arkamıza da Halkın Kurtuluşu ve diğerlerini vermişlerdi. Onlarla bizim aramıza arkadaşlardan güvenlik bariyeri kondu. Biz o zaman Cerrahpaşalılar olarak yürüdük. Tam Tarlabaşı'ndan döndük, Intercontinental'i geçtik, tahtadan setlerin olduğu yerde, silah sesleri duyulmaya başladı. Kemal Türkler kürsüde konuşuyordu ve güneşin batmasına yakın bir saatti. Hiçbir şey anlamadım. Bir panzer Taksim Meydanı'nda kitlenin içinde hareket halindeydi ve değişik yerlerden kitleye ateş ediliyordu. Bazı arkadaşlar da havaya ateş ediyordu, bunları gördüm ama olayın vahametini anlamış değildim. Tam tersine bizim büyük pankartlar falan var, onları toplayıp götürmeye çalışıyorum. Bir baktım jandarmalar geldi, pankartları filan bıraktım. Gümüşsuyu'na doğru yöneldim, aralardan aşağıya Tophane'ye indim. O dönemde Ahmet'te kalmaya başla-

mıştım, oraya gittim. Üniversitelerin bir hafta tatil olduğunu söylediler. Otuz dört kişinin öldüğünü duyunca çok şaşırdım. Olayın şokuyla herhalde duman olmuşum. Okul da bir hafta tatil olunca memlekete gittim.

1977 1 Mayıs'ının hemen ardından milletvekili seçimleri olmuştu, o seçime dair neler hatırlıyorsun?

Seçim sonuçları açıklandığında bazı arkadaşlarla Aksaray'da dernekteydik ve hepimiz çok keyif aldık. Çünkü MC hükümetlerinden bunalmışız. Biz her ne kadar teorik olarak CHP ile ilgili negatif şeyler de söylesek, onların hükümet olmasını istiyorduk. Belki önemli bir kısmınız da CHP'ye oy veriyordu. Neticede, CHP ne kadar güçlü olursa sosyalist hareket de o kadar güçlü oluyor; sosyalist hareket ne kadar güçlenirse CHP de o kadar güçleniyordu. Teorinin ötesinde birbirini besleyen, birbiriyle ilişki içinde olan bir durum vardı. Ayrıca önemli bir kısmınızın önce CHP'li sonra sosyalist olduğunu düşünüyorum.

Bütün bunların ötesinde, o seçimde MHP'nin oyu da çok arttı. Meclis'te MHP'den 1969'da tek bir milletvekili vardı, o da Adana'dandı. Adana'dan Alpaslan Türkeş'i seçtiren Kadirli, Kozan ve Osmaniyelilerdi. 1973 seçimlerinde üç milletvekili çıkarmışlardı. 3.6 oy oranı vardı ama 1977 seçimlerinde 6.67 olmuş, on altı milletvekili çıkarmıştı. Sosyalist hareket geliştikçe kendi karşıtını da geliştiriyordu. Bu aynı zamanda ülkenin hızlı bir şekilde ciddi çatışmalara, ciddi kavgalara gittiğini de gösteren bir şeydi. Ondan sonraki gelişmeler de bunu kanıtladı.

1977 yılında 15-16 Haziran'la ilgili afişe çıkacaktık. Ahmet Kaya, Metin Yavuz, ben ve başka arkadaşlar da vardı. Çıktık afişleme yapıyoruz. Bakırköy Osmaniye'de, Sümerbank fabrikasının arka sokağını geçince önümüze karakol çıktı. Hava aydınlanmaya başlamıştı, "Durun" dediler biz durduk. Bizi çevirdiler birileri üstündeki silahı attı. Metin atmadı, bizi karakola aldıklarında atmak zorunda kaldı. Cerrahpaşa'dan Hikmet adında sempatizan düzeyde ilişkimizin olduğu bir arkadaşımızı da gözaltına alınmıştı. Müteferrika'ya götürdüler, orada hücre gibi yerlere koydular. Ahmet Kaya'yı, bir de beni çağırdılar. Benim de ilk gözaltına alınışım. Silahları sordular, ben bilmediğimi söyledim ama bir yandan da tırsıyorum. Adam çok zorlamadı. Mahkemeye çıkarıldık ve bırakıldık. Sonra ekibin belli bir kısmını İMO'ya çağırdılar, Kaçaroğlu fırça attı. Silahları atanlara, silah taşımama cezası verildi. Metin'e de "Sen muafsın çünkü karakola kadar girdin" denildi.

Hikmet dediğim arkadaş "Şevket, daha aktif pozisyonda olmayacağım, afiş, yazılama gibi işlerde olmam. Derneğe gelir giderim, dergi alırım, maddi katkım olur " dedi. Ben de" Tamam "dedim. Hikmet ne söylediyse onu yaptı. Sadece o dönemde değil 12 Eylül'den sonra da öyle yaptı. O çizgisini istikrarlı bir şekilde korudu. Hayatımda iz bırakan bir davranış biçimiydi.

Seçimlerden sonra artık derslerle ilgilenmeliyim diye düşündüm, beş ders vardı ve staj hakkını almam için beş dersten dördünü vermem gerekiyordu. Arkadaşlardan dersleri vermek için izin istedim. O zaman Yayla'da Ahmet Kaya ile kalıyordum, bir kenara çekilip dört dersi vermeyi kafaya koydum. Sabah kalkıyor, günde on yedi saat ders çalışıyordum. Sınava girdiğim günü boşa çıkarıyordum. Sınav öncesi stres oluyor, uyku uyuyamıyordum ama sınav başladığı an, o stresim kayboluyordu. Sınavlara hazırlandığım zamanlarda kaldığım o eve Atilla da geliyordu ve onunla fırsatını bulduğumuzda aşk muhabbetleri yapıyorduk.

Platonik miydi yoksa karşılığı olabilecek şeyler miydi?

Aslında benimki karşılığı olabilecek bir şeydi. Fakat o dönemde, böyle şeyler belli bir evreden sonra konuşulurdu. Ben gidiyor, geliyor, konuşuyor ve hissettiriyordum. Faşistlerin olduğu ve beni tanıdıkları bir bölgede onunla muhabbet ediyor, oradan çıkıp Haseki'de Kadirlilerin kaldığı eve geliyordum. Faşistlerin olduğu bölgeden geçiyordum. Benim silahla külahla pek işim olmadı ama aşkın gözü kör ettiği bir durum vardı. Harbiden aşktı bu yani. Öyle bir şey yaşadım kendi dünyamda ama konuşulan bir şey olmadı. Sonra da hiçbir konuşma olmadan kendiliğinden söndü.

Sınavlar ne oldu?

Sınavları verdim ama patolojiden kaldım. Çünkü en zor sınavdı. Sınava kadar hiçbir dersin kapağını açmamış ama sıkı bir çalışma yapmıştım ve sonuçta staj hakkını aldım.

Dayanışma ilişkileriniz nasıldı?

Kadirlili devrimci arkadaşların kaldığı Haseki'deki eve gittiğimde, maddi olarak hiçbir katkıda bulunmuyordum. Fakat hiçbir sıkıntı olmadı. Okula çok yakın bir yerdeydi. O dönemde dayanışma mı yoldaşlık mı, aynı hareket içindeki insanların birbiriyle ilişkileri mi, diyelim. Bilmiyorum. Bu dayanışma

ve maddiyattan uzak ilişkinin, örgütsel yanı da vardı; neticede bir örgütsel ilişki içerisinde olmak böyle bir şeye insanları zorlamış da olabilir.

O dönemdeki iklimin de insanları dayanışmaya zorladığını düşünüyorum. Dernek kiralarının ödenmesinde ve gazete paralarının toplanmasında sıkıntılar oluyordu. Örgütsel baskının kalktığı ve örgütsel ilişkilerin bittiği, iklimin değiştiği ve kendimizle baş başa kaldığımız süreçte dayanışmanın bolca olumsuz örneklerini gördük ve sınıfta kaldık. Belli bir aşamadan sonra kendi evim, param ve eşyam söz konusu olmadı. Ahmet Kaya yemek konusunda çok titizdi. Her yerde yemek yemez, genellikle yemeğin güzel ve temiz olmasını isterdi. Onun kriterleri vardı. O nedenle dışarıda çok fazla yemek yemez, kendisi yemek yapardı. Birlikte kaldığımız dönemde de yemekleri hep o yaptı. Aksaray'da derneğe yakın güzel bir lokanta vardı, çok nefis yemek yapardı ama pahalıydı. Ahmet oraya giderdi, ben de oraya ara sıra kaçamak yapardım ama bizim dışımızdaki gençlerin çoğunluğu, Aksaray'da TÖB-DER'in yakınındaki bir lokantaya giderlerdi. Çok kötü yağların kullanıldığı, ucuz bir lokantaydı. Bir gün beni de götürdüler ama ilk ve son gidişim oldu.

Migros'tan bir şeyleri çalma işleri olmuştu ve bu bizim aramızda tartışma konusu olmuştu. Dev-Lis'ten Daçkalı arkadaşlar, Çarşamba günleri öğleden sonra çok lezzetli kadınbudu köfte getirirlerdi, afiyetle yerdik.

Bir yandan devrimcilik yapıyorsun bir yandan da staj yapıyorsun, stajınla ilgili anlatabileceğin neler var?

O zaman dâhiliye, cerrahi, çocuk ve kadın doğum olmak üzere dört tane büyük ders vardı diye hatırlıyorum. Bunların stajları üçer aylıktı. Diğer sekiz tanesinin stajları birer aylıktı. Staj yazları da devam ediyordu. Yaz aylarında kimse kalmıyor ve devrimcilikte "tatil" durumları oluyordu. Hatta biz "devrim olacaksa bu yaz aylarında olmaz" "Sabah olmaz, öğleden sonra olsun" gibi espriler yapıyorduk. Ahmet Kaya da tarla işleri için köye gidiyordu. Asıl olarak Atilla ve ben Aksaray'da kalıyorduk. Filiz de geliyordu. Sınırlı sayıda arkadaş olurdu. Ben stajlara gidiyordum, onun dışında ufak tefek şeyler oluyorsa yapıyorduk ama yaz ayları aktif ve fonksiyonel olduğumuz zamanlar değildi. O dönemde, hepten profesyonelliğe karar verdiğim bir durumum yoktu. 1977 yazında öyle bir fikre sahip değildim. Okulu bitirmem lazım gibi de bir şey diyemiyordum, ortadaydım. O geçişken durum devam ediyordu.

Gençlik sorumlusu o yıl mı oldun?

1977 Haziran'ında staj aldım. Tahmin ediyorum 1977-78 öğrenim yılının başında gençlik sorumlusu yaptılar bizi. Ben, Atilla Mermeroluk ve Ahmet Kaya Aksaray'daydık. İTÜ tarafında Zafer, Turan ve Mustafa Koç vardı. Bizim bölge Aksaray'dan Haliç'e kadar olan bütün üniversiteleri kapsıyordu. Diğer tarafta ise İTÜ merkez olmak üzere Beşiktaş Mimarlık Mühendislik, Mimar Sinan, Boğaziçi, Galatasaray Yüksek Mühendislik ve Yıldız vardı. Kadıköy'de Eğitim Enstitüsü ve mühendislik mimarlık vardı. Esas olarak gençlik sorumlusu olan üç kişi ve sorumlular olarak toplanıyorduk. Bizim sorumlumuz Seyfi ve Mehmet Yıldıran'dı. Hüseyin Soylu cezaevindeydi, çıktıktan sonra o da eklendi. Bizim yapmış olduğumuz toplantılara bazen il düzeyinde de katılım oluyordu.

Gençlik komitesi olarak neler yapıyordunuz?

Demokratik düzeyde bizim anti-faşist, anti-emperyalist ilkelerimiz ve Kürdistan sorununa yönelik bakışa uygun olarak Batı için anti-şovenist ilkeyi koymuştuk. Kürdistan'da onun açılımı anti-feodal, anti-sömürgecilik olarak yansıyordu. Belli bir dönem sonra demokratik platformlarda (DİSK vb.) anti-şovenist ilke, açılımında farklı yorumları taşısa da kabul edildi. Anti-şovenist ilkenin ve onun açılımının, sadece Kurtuluşçular üzerinde değil; ulusal sorunun kavranması ve anlaşılması açısından da çok ciddi etkileri oldu. Bizim için Kürt sorunu kâğıt üzerinde kalan bir ilkeden öte, yaygın olarak konuştuğumuz ve tartıştığımız bir konuydu. O ilkenin mücadelesini veriyor ve platformlarda bu ilkenin kabul edilmesini sağlıyorduk. Çünkü biz anti-şovenist ilkenin kabul edilmediği platformlarda yer almıyorduk.

Anti-faşist mücadeleyi Aksaray bölgesindeki üniversiteler düzeyinde koordine ediyorduk. Maddi sorunların çözümü, gazete ve dergi satışı ve paralarının toplanmasını takip ediyorduk. İktisat-Der ve Cerrahpaşa-Der üzerinden yapmamız gerekenleri konuşuyorduk. Merkez Bina'daki faşist işgale karşı yapılanları ve daha neler yapılabileceğini konuşuyor, tartışıyorduk. Başka bölgedeki üniversitelerde çıkan sıkıntıları nasıl çözeceğimizi, nasıl faaliyet sürdürmemiz gerektiğini konuşuyorduk. Toplantılarımızın esas gündemini de bunlar belirliyordu. Sunulan teorik politik bakışı üniversitelerde nasıl hayata geçireceğiz, üniversitedeki arkadaşlarımızın durumu gibi konular üzerinden konuşup tartışıyorduk.

Üniversitelerde anti-faşist mücadelenin yanı sıra belli günlerde anmalar (Kızıldere, Denizlerin idamı ve İbrahim Kaypakkaya'nın işkencede öldürülmesi) ve amfilerde forumlar yapılırdı. Öldürülen devrimci arkadaşlar için forum yapar, cenazeye gidiyoruz diyerek okulu boşaltırdık. Cenazelerle ilgili okul işgalleri, ertesi gün yürüyüşler olurdu. Bunların dışında yapılan işler afiş, yazılama, gazete satışı ve para toplamak gibi işlerdi. Devrimci harekete sempati duyan arkadaşlarla daha özel ilgilenip onları Kurtuluşçu yapmaya çalışırdık. Akademik demokratik mücadelede "özerk, bağımsız üniversite" desek de üniversitelerin kendi sorunlarıyla çok ilgilendiğimiz söylenemez. Bir de bu faaliyetlerin fraksiyon faaliyetleri olduğunu düşünürsen ortak yapabileceğimiz işler konusunda anlaşıp bir platform oluşturman lazım. Yani diyelim ki "Demokratik üniversite nasıl olacak?" 1977-78 öğrenim yılının başında herkesin kendi grup dernekleri vardı. Bu gruplar sadece cenazelerde, üniversite işgallerinde, forumlarda ya da faşistlerin saldırılarına karşı bir araya gelirdi. Esas olarak farklı gruplarla yapılanlar, eylem birliği temelinde yapılan işlerdi.

Sorumlu olunca, esas olarak yapan durumundan, yaptıran durumuna geçmek gibi dönüşümü içeren bir şey oldu. Kendimi daha bir sorumlu hissetmeye başladım. Aslında çok beklediğim bir şey değildi ama neticede böyle bir duruma girince kafadan bir takım sorumluluklarımın arttığını düşündüm. Bunu yapabilir miyim, yapamaz mıyım diye kafamda çok tartıştığımı zannetmiyorum. Neticede "Bunu yapacaksınız" denmiştir ben de "Yaparım" demişimdir. Kendi aramızda da bunun muhabbetini çok etmemişizdir. Gençlik sorumlusu olunca sadece kendi okulunla ilgilenmiyorsun. Bölgedeki bütün anti-faşist mücadele veya farklı işlerle ilgili kendini daha bir sorumlu hissediyorsun. O sorumluluğu yerine getirebilmeliyim diyorsun. Orada kendimi düşündüğümde neticede ben çok militan, çok önde olan ve silah işine yatkın olan biri değilim. Benim ne öyle bir gençliğim ne öyle bir çevrem oldu. O anlamıyla çok cesur biri de değilim. Burada gerçekten ilginç olan şu: Bu fikre inanmakla beraber o sorumluluğu almak seni ister istemez oraya itti. Bu çok bilinçli, çok tasarlanmış ve çok programlanmış bir şey değil. Sen öne itildin. Bu itilmeyi sağlayan da o dönemdeki iklim ve o dönemdeki hava. Öne geçmeme durumunun kabulü gibi bir şey söz konusu değildi. Neticede anti-faşist mücadele militanlık isteyen bir şeydi. Kavgacı olacaksın, önde olacaksın ve dik duracaksın, buna benzer şeyler. Onun ötesinde çok şey istemiyor aslında. Sosyalist olmak, anti-kapitalist olmak, sosyalizmi kavramak ve bunun

gereklerini yapmak daha zor. Daha çok özellik istiyor. Kapitalizmin sende yaratmış olduğu defolu durumları ortadan kaldırman ve küçük burjuva özelliklerinden arınıp proleterleşmen gerekiyor. Devrimciyiz de desek, sosyalistiz de desek bizim eylemlerimizin, faaliyetlerimizin esas muhtevası anti-faşistti. Sosyalist hareketin muhtevasının da esas olarak anti-faşizm olduğunu, anti-kapitalist ve anti-devlet kısmının tali kaldığını düşünüyorum. Bizim devlete veya kapitalizme karşı yaptığımız eylemimizin sayısı ya da yaptıklarımız, anti-faşist mücadelede yaptıklarımızın yanında devede kulak kalır. Niye sosyalist hareket bu kadar geri çekildi? Neden sosyalist hareketin kadrolarının önemli bir kısmı, bu kadar badireler (işkenceler, cezaevleri vb) atlattıktan sonra sosyalist hareketten uzaklaştı? Bunun yanıtının önemli bir kısmını da burada aramak gerekiyor.

Cerrahpaşa'da 1977-78 öğrenim yılı başlangıcında Kenan, Mehmet Yıldıran, Uzun Serdar, Ali, Mehtap ve Kudret vardı. Olcay ve Ahmet Ertürk yavaş yavaş kendilerini çekmişlerdi. Hasan Ogan cezaevindeydi, çıktığında da okula devam etmedi. Cerrahpaşa'ya 1976 girişli çok arkadaş vardı, bunların bir kısmı hazır Kurtuluşçu olarak geldi. Bir kısmı üniversitede Kurtuluşçu oldular. Bektaş, Ercan ve Mihriban vardı. Hürriyet'in kardeşi Turgay Ankara Tıp'tan geldi. Daha sonra Elife, Erhan, Mehmet Ali ve adını hatırlayamadığım başka arkadaşlar da vardı. 1976 girişlilerin fakülteye hazır gelmeleri ile birlikte daha güçlü ve daha militan bir ekip olduk. Önceden forumlarda Hasan Oğan konuşuyordu, tutuklanması ile beraber bizden birisinin çıkıp konuşma yapması ve önde olması gerekiyordu. Kendimi forumlarda konuşan, anti-faşist mücadelede önde olan ve karar veren durumda buldum. Sırtımda yumurta küfesinin olması bana çok şeyler kazandırdı.

Anlatabileceğin örnekler var mı?

Tabii ki örnekler var. Afiş yapmışım üstüm sudkostik filan... Ben çok dikkat etmezdim, o konuda titiz biri değildim. Tam tersine hiç derdim değildi giyim kuşam. Çok rahat kendi halinde olan bir tiptim zaten...

Biz okulun kantinini çok kullanamadık. Çünkü okulun kantinine devamlı faşistler patlayıcı atıp kullanılamaz hale getiriyorlardı. O nedenle biz, hastane karşısındaki kahveyi kullanıyorduk. Faşistlerin Cerrahpaşa'yı basacağı haberi geldi. Kahvenin içerisinde oturuyoruz, faşistler geldiler. Cerrahpaşa'da kısa bir dönem kalan Sabahattin diye Dev-Genç'li bir arkadaş vardı. O da kahvedeydi. Ben gidip kapıyı tutacağımı söyledim. Sabahattin benim yanıma geldi.

Ben kapıyı tuttum, arada cam var. Karşıda da faşistler var. "Dik durmakla mükellefsin başka şansın yok" diyorum. Bu olayda aklımdan çok şey geçti. Ölüm geçti mesela. Birkaç yerde bunu hissettim. İşkence bunlardan biriydi. Gittik herhalde diye düşünüyorum. Kafandan ne geçerse geçsin "Hiçbir önemi yok bunların" diyorsun. Benim hiç unutamadığım bir şeydi bu. Kafamda da yer eden bir şeydi.

Onun dışında Davutpaşa Lisesi vardı bizim hemen yanımızda. Davutpaşa Lisesi'ndeki gençler gelirdi yanımıza. Okulu faşistlerin basacağını söylerlerdi, oraya da biz giderdik.

Hastanede Devrimci Sağlık-İş Sendikası'ndan işçilerle ilişki sürdürürdük, onlar bizim silahlarımızı saklardı. Biz onlara verir, onlardan alırdık. İyi ilişkilerimiz de vardı işçilerle.

Kapı önüne gelen faşistlerle ne oldu sonrasında?

Faşistler çekti gitti, bir sıkıntı olmadı. Ben silah taşımazdım ağırlıklı olarak. Benim militanlık yanım önde olmak, kavga dövüş şeklindeydi. Onun için de sık sık gözaltına alınırdım. Orada şöyle oluyor, sen kendine biçilen rolü kabulleniyorsun ve o rolü oynamaya çalışıyorsun. Zaten inançlı olmazsan o rolü oynayamazsın. Tamam, bunun riskli yanları var ama öbür yanları da var. Neticede orada popülersin, insanlarla muhabbet ediyorsun. Cerrahpaşa'da seni önde görüyorlar, sana bir sempatileri var; bu da hoşuna gidiyor. Neticede öyle tek taraflı bir şey değil.

Olaylar böyle tırmanınca faşistler mücadelede önde olan arkadaşlardan oluşan bir liste yayınladı. Listeye birinci isim olarak beni, ikinci isim olarak da Halkın Kurtuluşu'ndan Hasan Basri'yi yazmışlar. Hasan Basri silah yakalatıp yatmıştı. Olay çıkartanlar bunlar diye listeyi Dekanlık'a vermişler. Öyle olunca insan biraz tırsıyor tabii. Bir gün Aksaray'a yürürken azılı faşistlerle karşılaştık. Bende silah filan yok, hastanenin köşesinden aşağıya ineyim diye düşündüm. Çektim gittim, bir şey olmadı. Bütün bunlara rağmen benim çok derdim olmuyordu.

Bir de ben, gerçekten, kendi siyasi hareketimin çıkarları üzerinden, grupçu düşünmüyordum. Konuşabilme ve tartışabilme imkânının olduğu durumlarda herkesle oturup tartışabiliyordum. Çünkü biz orada neticede katalizördük. Yani bir tarafta TKP; bir tarafta Halkın Kurtuluşu ve Partizan var. Onlar bir araya gelemiyor, sen onları ortak harekete geçirebilme şansına sa-

hipsin. Siyasi olarak durduğumuz yer de burada önemli bir faktör oluyor tabii.

Gençlik komitesi kendisini nasıl örgütlüyordu?

Ağırlıklı olarak okul düzeyinde örgütlenmeler oluyordu. Okuldaki mücadelede öne çıkan arkadaşların üzerinden şekillenen, sorumlu dediğimiz arkadaşlar vardı. Okuldaki potansiyele bağlı olarak tek kişi veya birkaç kişiden oluşan komite şeklinde de olabiliyordu. Gençlik Komitesi, bu arkadaşlar üzerinden ilişkileri sürdürüyordu. Okulların sorunlarıyla ilgili o okuldaki bütün arkadaşların katıldığı toplantılar, sonrasında bütün üniversiteyi ilgilendiren sorunlarda daha genel toplantılar yapıyorduk. Eğitime yönelik seminerler genelde okul düzeyinde yapılıyordu. Özel eğitimci ve ajitasyon grupları oluşturmaya çalışılıyor, silah atış eğitimleri de yapılıyordu.

Biz gençlik sorumlusu olduğumuzda İstanbul Üniversitesi açılacağı zaman İktisat'ı faşistlerin basacağı haberi geldi. Gençlik Komitesi olarak İktisat'ın önüne gitme kararı aldık. Seyfi ve Ati İktisat'ta, Ahmet İşletme'de okuyordu. İşletme, İktisat'ın hemen yanındaydı. Ati, Ahmet, Seyfi, ben ve İktisat'tan arkadaşlar vardı. Başkan Mustafa, Faruklar, Hayriler ve Laz Mehmet filan hepsi orada. Merkez Bina'nın en önde gelen faşistleri, İktisat Fakültesi'nin önüne doğru geldiler. Biz giriş kapısını tuttuk, yumruk yumruğa kavga oldu. Faşistler çekilmek zorunda kaldı.

Kavgalar, forumlar, aşklar

Gençlik Komitesi olarak faaliyet alanınız...

Gençlik Komitesi olan altı kişi, ilden de Topal'la birlikte Taksim'de bir evde Kaçaroğlu'nun katıldığı bir toplantı yapıyoruz. Kaçaroğlu anlatıyor, ben esas olarak dinleyici durumundayım. Kaçaroğlu İTÜ-Der içinde yer almak ve faaliyetlerine katılmak gerektiğini, İTÜ'de bir güç olmamız halinde ayrı bir dernek kurulabileceğini söyledi. Ben oradan tak diye lafa girdim "Bu oportünizm olmuyor mu?" diye sordum. Arkadaşlar bir baktı "Ne diyorsun?" der gibi. Toplantı bitti çıkarken Topal "Niye ayak ayak üstüne atıyorsun? Neden öyle söyledin, ne kadar rahat adamsın sen" gibi laflar etti. Çok ilgimi çekmişti.

Buna benzer bir hikâye daha anlatayım. Bir gün İktisat-Der'deyiz. İlhami Aras, Mustafa Yavuz ve İrfan Cüre girdi içeriye. Rahat bir şekilde kaykılarak

oturuyormuşum. Oradan bir soru sordular bana. İki laf ettim etmedim, lafımı kesip İrfan'la Mustafa anlatmaya başladı. Çok bozulmuştum

O dönem okullarda bir de Akıncılar var, onlar hakkında ne söyleyebilirsin?

Başörtüsü bizim zamanımızda sorun değildi. Başörtülü kadın öğrencilerle hiçbir sıkıntı olmuyordu ve hiçbir dönemde de başörtüsü gündeme gelmedi. Ne bizim açımızdan ne başkaları ne de devlet tarafından gündeme getirildi. Siyasi İslamcı kesim olan Akıncılar, bizim okulda faşistlerden ayrı davranıyor ve çatışmalar içerisinde yer almıyordu. Okula gidip geliyorlar ve biz onların İslamcı olduklarını biliyorduk, o kadar.

Yaşadığın komik olaylar var mı?

İsmet Abi tüberküloz olduğundan Cerrahpaşa'ya geliyordu. Dursun Kırbaş ilgileniyordu, o zaman tanımıştım kendisini. İstanbul'a geldiği dönemde İktisat- Der'e, aynı zamanda Dev-Lis'e de gidiyordu. Cerrahpaşa'ya artık biz de Aksaray'da toplanıp toplu halde gidip-gelmeye başlamıştık. Bir gün Cerrahpaşa yolunda olaylar olmuş. Polis Dev-Lis'i bastı, ben de Dev-Lis'teydim. Yediden yetmişe hepimizi toplayıp Aksaray'daki karakola götürdüler. Polisler aramızda İsmet Abi'yi görünce "Amca senin ne işin var burada" diye sordu, o da "Yeğenimi aramaya gelmiştim" gibi laflar etti. Ertesi gün hepimizi bıraktılar ama İsmet Abi'nin aramızdaki hali komik ve düşündürücüydü.

Bir de gözaltılarla ilgili bir şey söyleyeyim. Bir gün Şişhane'de yazılama yapıyoruz. Polis bastı tabii. Ben, Ali Erkek, Suat ve birkaç kişiyi daha Karaköy'deki polis karakoluna götürdü. Bizim için gözaltılar artık normalleşmiş, çok dert etmiyorsun. Ali Erkek, gözlüklü ve sevimli bir tip, polis "Ali Erkek sen misin" diye sordu. Ali "Evet" dedi. "Sen yazı mı yazıyorsun, nasıl yazıyorsun Ali" diye sordu. Aldı fırçayı kırmızı boyaya soktu "Böyle mi yazıyorsun Ali" diyerek yüzünden aşağı-yukarı fırçayı salladı, Ali Erkek'i güzelce boyadı. Bizden polislere " Bunu nasıl yaparsınız "diye bir tepki yok. Tam tersine Ali ile mavra yapıyoruz.

Ahmet Kaya "Kardeşim fırça ve kova önemli. Kovanıza ve fırçanıza sahip çıkacaksınız. Eğer kovanıza ve fırçanıza sahip çıkmayacaksanız gözüme gözükmeyin" diyor. Nedeni, çıktığımız afişlerde saldırı esnasında bolca fırça ve kovayı bırakıp kaçmamız. Sıkıyönetim döneminde elliye yakın kişiyle afişe

çıkılıyor, beş dakikada Saraçhane afişleniyordu. Böyle bir afişleme sırasında polis gene basmış, Ali Erkek, elinde fırça ve kovayla Saraçhane'den Antep Yurdu'na kadar koşarak kovasına ve fırçasına sahip çıkmıştı. Bunu keyifle anlatıyordu. Çok okuyan, çok sevimli bir arkadaşımızdı.

16 Mart katliamını hatırlıyor musun?

Yabancı Diller Yüksek Okulu'nda okuyan Kudret Uybaş diye bir arkadaşımız vardı. Beyazıt'ta 13 Ocak 1978'de bir arkadaşıyla beraber vuruldu. Kudret'i yaralı olarak Cerrahpaşa'ya getirip Acil'de ameliyata aldılar. Hepimiz kan verdik ama kurtaramadık. Ben ameliyathaneye girdim ve onu o halde görünce çok etkilendim. Kudret Keşanlıydı, cenazesini oraya götürdük. Mustafa diye öğretmen bir abisi vardı, o da Kurtuluşçuydu. Aksaray o dönemde yakın şehirlerden gelenlere gazete ve dergilerin dağıtım noktasıydı. Mustafa Abi ile bu vesileyle tanışmıştım. Sonra da dostluğumuz, arkadaşlığımız vew yoldaşlığımız ölünceye kadar devam etti.

16 Mart 1978 faşist katliamı olduğunda Cerrahpaşa'daydım ve hastaneye yansımasını gördüm. Kan verme kuyrukları oluştu. Yapabileceğimiz ne varsa yapmaya çalıştık. Katliamın ardından Merkez bina işgal edildi ve bir gece kalındı. İşgallerde her siyasetin bir amfisi vardı ve forumlar olurdu. Cenazeye katılım çok kalabalık oldu. Beyazıt'tan Eminönü'ne kadar yüründü. Bülent Uluer konuşma yaptı ve cenaze töreni sona erdi.

Yayınlarda ve hayatın içinde kadın politikası var mıydı?

İstanbul'da Emekçi-Der içinde kadın sekreterliği vardı. Ankara'da da bir kadın derneği vardı. Öğrenci faaliyetinde ayrı bir kadın çalışması olmadı. Kadın sorunu üzerine bir tartışma yaptığımızı hatırlamıyorum. Bizdeki en temel kitap Engels'in "Ailenin, Devletin, Özel Mülkiyetin Kökeni" idi. Bizim dağarcığımızda olan, ne kadar açıyorsa o kadar ufkumuzu açan oydu. Bildiğimiz kadınlar Clara Zetkin, Rosa Luxemburg ve Krupskaya gibi kadınlardı. Kadınların makyaj yapması, standart giysilerin dışındaki "aykırı" giyimleri tercih etmesi, "rahat ve daha sosyal" olması bizim o zamanki bakışımız içerisinde çok tasvip etmediğimiz bir kadın tipiydi. Yayınlarda da bir şey hatırlamıyorum. Bizde afişe çıkan, daha "erkeksi" giyinen ve icabında beline silah takan kadın profili daha çok ilgi görüyordu. Böyle kadınları daha bir önemsiyorduk. Bir de o dönemde diyelim bir yerden bir yere silah götürülecek, kadınların beline takıyorduk. Kadınları destek ve kuvvet olarak görüyorduk.

Bunu eleştiren kadın arkadaşlar var mıydı? Vardı bence. Dernekte yapılacak temizlik, çay vb. işleri "Niye kadınlar yapsın?" "Niye bu böyledir?" deyip konuşan ve tartışan arkadaşlar vardı. Kadınlar açısından en ciddi sorunlardan biri evden çıkamamalarıydı. Filizler ve Cananlar ailesiyle kalıyordu. Dilek daha bir şanslıydı o konuda. Filiz ve Canan aile baskısına itirazla evden kaçtılar. O zaman Filiz'le aramızda bir şey yok. Yayla'daki eve geldiler, o ev de çok pis. Ben de onlara soğanlı bir menemen yaptım, onu da sevmediler. Dev-Lis'li Dilek diye bir arkadaşımız vardı, o da evden kaçmıştı. O da bir ay gibi bizim Yayla'daki o evde kalmıştı. Kadınların böyle bir sıkıntısı vardı. Belli bir saatten sonra eve dönme gibi durumları vardı. Eve dönmediklerinde hemen ertesi gün Filiz'in annesi derneğe damlardı. O zaman Seyfi daha öndeydi. Onu tanıdıkları için onunla konuşurlardı. Evden kaçtılar bir süre sonra tekrar anlaşma yapıp eve döndüler. Başka şehirden gelen kadın arkadaşlar ve evli kadın arkadaşlar daha şanslıydı. Bu durum aslında bir açmazdı.

Filiz'le ilişkin nasıl başladı?

1978 yazında benim Filiz'e karşı ilgim artıyor ama çok fazla bir şey yaptığım da yok. Ona âşık olduğumu söylemem lazım ama nasıl söyleyeceğimi de bilmiyorum. Neticede hiçbir deneyimin yok. Öyle bir becerin de yok, köylüsün. Bir gün Filiz'le sokakta karşı karşıya geldik, onunla konuşmak istediğimi söyledim. Yenikapı da denize yakın bir yere gittik. Nasıl söyleyeceğim, zor bir iş. Devrim ve sosyalizm gibi bir sürü şey anlatıyorsun ama bir türlü esas konuya gelemiyorsun. Zor da olsa uzun bir konuşmanın neticesinde teklif ettim. Filiz önce kem küm etti. Onu ikna ettim ve kabul etti. Ben çok mutlu oldum tabii. Aradan birkaç gün geçti. Filiz gelip bu işin olmayacağını söyledi bana. Şoke olmuş vaziyetteyim. Mutlu olup ardından kötü haber aldım. Tekrar ters kaplumbağa gibi oldum. Ben pasaklı bir adamım, öyle çok giyimine kuşamına dikkat eden artistik durumları olan bir adam değildim. Çukurova'dan gelen köylü özellikleriyle beraber "halkımız" denilen bir tiptim. Üniversite öğrencisi görünümünde olan biri de değildim. Canan "Bu pasaklıyla bir iş olmaz. Yemek yerken ağzını şapırdatıyor, kaba saba bir adam" falan demiş. "Tamam" dedim ben fakat bir de plan yaptım. Bu önce "evet" dedi ama şimdi "hayır" dedi. Demek ki bir ilgisi var, yoksa niye "Evet" desin diye düşündüm. Tamam dedim, normal arkadaşlık yoldaşlık ilişkisini sürdürüyorum. Belli bir zaman sonra konuşmadan sevgili olduk.

Filiz'le ilişkimizin başladığı dönemde Ahmet Kaya'yla kalıyordum. Arada anam da gelirdi. Anamın içli köftesi çok meşhurdur, çok güzel içli köfte yapardı. Benim yakınım da olan arkadaşlar da anamın içli köftesinden tatmışlardır. Filiz geldi, Dilek ve Seyfi de vardı. İçli köfte pişti, tabağa konuyor. Filiz bir tanesini yemek istedi mutfakta. Ben buna çok sert bir tepki gösterdim. Filiz çok üzüldü. Benimkisi kaba saba bir davranış, geleneksel köylü kafası: Sofra kurulmadan, herkes sofraya oturmadan yemek yemeye başlanmaz.

Bir de Filiz'i isteme olayı var. Ahmet'in anası da gelirdi o zamanlar. Ahmet'in anası, benim anam ve ben, çikolata gibi uyduruk kaydırık bir şeyler alıp Filiz'i istemeye gittik. Filiz'i istedik. Tabii, Filiz'in ailesi karşı bu işe ama Filiz istediği için kabul ediyorlar. Filiz o zaman 19 yaşında.

Devrimci faaliyetler dışında kendinize özel şeyler yapıyor muydunuz?

Bizde sinema, tiyatro gibi işler yok denecek kadar azdı ama birbirimizle çok zaman geçirirdik. Filiz Florya'da, ben Kocamustafapaşa da oturuyordum; zaman müsait olduğunda Florya'ya kadar birlikte trenle gider, eve bırakıp geri dönerdim. Daha çok politik konular üzerine konuşurduk. Biz birlikte olmaya karar verdiğimizde cinselliği de yaşamaya başladık. Nikâh olsun gibi bir şeyi beklemedik. O konuda rahattık. Bizim o andaki kafamıza göre elini tuttuğun an "devrim nikâhı" kıyılmış demekti. Farklı siyasi hareketten erkek veya kadın ilişkilerine çok olumlu bakılmıyordu. Ciddi bir mahalle baskısının olduğuna ve farklı siyasetten biriyle ilişkiye karşı çıkıldığına inanıyorum. Neticede her ikisi de devrimci, böyle bir yerden baksan sorun olmaz ama sosyalist hareket içindeki rekabet, kadın erkek ilişkilerine de yansıyordu. Bir de aynı hareket içerisinde, farklı düzeylerde olan insanların aynı kadına ilgi duymasında da sıkıntılar olduğunu hatırlıyorum. Önce daha ileri düzeyde olan insana şans tanınırdı. Onun gerekçesi de kadın için daha geliştirici olabilir şeklindeydi. O konuda duyduğumuz ama birebir içinde olmadığımız mevzular oldu: Alta yönelik caydırıcı baskı ya da farklı siyasi hareketlere yönelik caydırıcı baskı gibi. Aradaki insan bunun çelişkisini yaşıyor. Sosyalist hareketlerin ana gövdesi, yönetici ve kadro olan insanlar esas olarak kırsal veya küçük burjuva kökenli. Kültürel dokusu, değerleri anlamında esas olarak muhafazakârlık ve köylülüğü içeriyor. Burjuva kültürüne bile sahip değildik. Genel doku anlamında böyleydik.

Kampanyalar, fabrikalar, direnişler, evlilik

Kampanya sürecine dair neler hatırlıyorsun?

Gençliğe yönelik özel bir sloganı yoktu diye hatırlıyorum. Alandaki ya da bölgedeki insanların da kendi yaratıcılıklarını kullanarak fikirsel olarak daha bir yaygınlaşmasını sağlayacak, daha anlaşır kılacak alt başlıklar üretildi mi hatırlamıyorum.

Kampanya mitingi, daha çok üniversiteli gençliğin katıldığı, Kadıköy'den Üsküdar'a yürümek şeklinde oldu. Beşiktaş İskelesi'nde toplanmıştık. Yürüyüş başlarken bir patlama oldu, bir de Üsküdar'da oldu. Üsküdar'ın seçilme nedeni de orada faşistlerin ağırlıkta olmasıydı. Üsküdar faşistlerin merkeziydi, önemli bir merkezdi onlar için. Bine yakın katılım vardı, katılanların büyük bir çoğunluğu üniversite ve lise gençliğiydi.

1978 yazında bana stajı bırakmamı, öğrenci gençlikten ayrılıp işçi-emekçi faaliyetine gitmemi önerdiler. Bunu kabul etmedim. Ben stajı bitirmeyi düşündüğümü söyledim. Bu çok sıkıntı olmadı. Kampanyadan sonra beni Keramik-İş kongresine gönderdiler. Bizimkiler, Mustafa Aktolga'yı destekleyip Keramik-İş'i tepeden ele geçirmiş. Hatta kongrede birileri güvenlik almış. Bana "Gideceksin Keramik-İş'e, orada duracaksınız" dediler. Yirmi kadar kişi gittik biz. Keramik-İş Sultanahmet'teydi ve Keramik-İş'in arkasında Balıkesir Öğrenci Yurdu vardı. Gittik, Büyükçekmece Çimento Fabrikası'ndan işçiler bastı Keramik-İş'i. Kapının arkasına barikat kurduk, kapı kırılıyor. Girdikleri an kan çıkacak. Gelenler Dev-Yol'dan arkadaşların etkilediği çimento işçileri. Biz ise öğrenciyiz. Sendikadan bir tek sekreter var, başka kimse yok. Biz orada güvenlikçiyiz sözde, sorumlu da benim. Almışım başıma belayı. Arkadan Balıkesir Öğrenci Yurdu'ndan Dev-Solcu arkadaşlara seslendim. Silahları onlara verip polisi aramalarını söyledim. Polisler geldi, hepimizi Sultanahmet Polis Karakolu'na götürdü. Güzelce gittik orada muhabbet, sohbet derken iş bitti. Sonra oraya, benim daha sonra tanıdığım, Celal Abi'yi DİSK 14.Bölge temsilcisi olarak koydular. Sorun şiddetsiz çözüldü. Bizi oraya göndermeleri çok ilginçti. Sosyalist hareket içerisindeki siyasi eğilimlerin, teorik olarak sendikal alana farklı bakışları olsa da, pratikte yaptıkları üç aşağı beş yukarı aynıydı: Sendikalarda etkin ol da nasıl olursan ol. Sendikalarda güçlü olan daha fazla tasfiye yapıyor ve diğer siyasi eğilimlerin faaliyetlerini engelliyor. O sendika işçilerindir, onların olmalıdır. Onlar yönetimini özgürce seçmelidir, sendikanın olanakları oradaki işçilere kullanılmalıdır. İşçilerin örgütlenmesi

için daha aktif olunmalıdır gibi daha doğru olan bir perspektif ve pratik üzerinden değildi yaklaşımımız. Tam tersine orayı kendi arka bahçen gibi gören, oraya uzman veya eğitimci gibi isimlerle kendi insanlarını maaşa bağlattığın ve olanaklarını kullandığın bir yer olarak görüyorduk. Bu sadece sendikalarla ilgili bir mevzu değil, meslek örgütlerinde de böyleydi.

Maraş katliamından sonra ilan edilen sıkıyönetim hayatınızı nasıl etkiledi?

Afiş ve yazılama gibi işler daha da zorlaştı. Bir de kendi mekânlarını kapattığın için belli yerlerde toplanabiliyorduk. Aksaray TÖB-Der'i mekân eylemiştik. Gazete bir arkadaşın evine geliyordu, dağıtımı oradan yapıyorduk. Cenaze işleri daha kontrol altında oluyordu. Faşist saldırıların arttığı için sen de ona karşı eylem biçimleri geliştiriyorsun. Belli bir dönemden sonra devrimcilerin eylem biçimleri de faşistlerin eylem biçimlerine benzemeye başladı. Devrimciler de kahve tarıyor, lokal bombalıyor. Daha öncesinde herhangi bir eylem biçiminden bu devrimcilerin eylemidir veya bu devrimci hareketler içinde şunun eylemidir tespitini yapma şansın vardı. Bu aslında şiddetin bizi teslim alması ve faşist saldırılara karşı sürdürdüğümüz mücadelenin meşruluğunu zayıflatan bir şeydi. Bunun yaygınlaşması çok önemli sonuçlara yol açtı. Neticede can güvenliğin yok memlekette, çocuğun okula gidemiyor, kendin işe gidemiyorsun, ne yapacaksın? Darbeye kitle desteğinin olması sadece korku üzerinden izah edilecek bir şey değil, daha derin bir şeydir.

1978 yılında Cerrahpaşa yolunda faşistlerle çıkan silahlı çatışmada, faşistlerden biri yaralanmış. Faşistler yine isim vermişler. Kurtuluş'tan beni ve Bektaş'ı; Halkın Kurtuluşu'ndan Hasan Basri'yi ve Rüştü'yü vermişler. Ben yoktum o olayın içinde. Aranır duruma düştüm, okula gidemedim. Bir ara Süleymaniye'ye takıldım. Kısa bir dönem de Kadıköy'e gittim. Sıkıyönetim savcısı ayarlanmış, Selimiye'de ifade verdik ve aranma durumu ortadan kalktı. 1978-79 öğrenim yılında Ati ve Ahmet Kaya gençlikten ayrılmış işçi sınıfı ve emekçi faaliyetine gitmişti. Seyfi ve Mehmet Yıldıran da başka yerlere gitmişlerdi. Hüseyin Soylu cezaevinden çıktı, bizim gençlik sorumlumuz olarak faaliyet sürdürdü ama bu çok uzun bir dönem değildi. 1978-79 öğretim yılında başka bir sisteme geçildi. Uzun Metin ve ben vardık, karşıda da (İTÜ tarafında) birileri vardı. Bizim altımızda Köksal, Salim, Muzaffer, Mehmet Kara ve Tuncelili Mehmet'in olduğu bir komite kuruldu. Bu komite gençlik sorumlusu olarak ön plana çıktı. Biz de bu komitenin yöneticisi konumun-

daydık. Sıkıyönetim geldiğinde ağırlıklı olarak faaliyeti bunlar üzerinden yürütüyorduk. Onun için ben o dönemde üniversiteye gitmiyor olabilirim.

Filiz'le ne zaman evlendiniz?

1978'de biz Filiz'le nişanlandık. Filiz, Tüm Döküm-İş'e gidip geliyor, fabrikalara bildiri dağıtıyordu. Filiz Koçali zaten o dönemde Tüm Döküm-İş'te, Yelda da fabrikada çalışıyordu. Filiz'in ablası Canan, okulu bitirdikten sonra Nelson Çorap fabrikasına girdi. Aslında bizim kafamız 1978 sonu itibariyle işçi sınıfına yönelmişti. Saim Koçali, Tekstil-İş Sendikası'nın Büyük Çekmece şube başkanıydı. Avcılar'da tekstilde çalışan Neriman'ı tanıdım, orada işçi grevlerine gittim. Filiz'le nişanlanmıştık, Mayıs'ta evlenelim diyorduk. Filiz, Altın Yıldız fabrikasına bildiri dağıtmaya gittiklerinde gözaltına alınıyor. Annesi de Filiz'in gözaltına alındığını duyup derneğe geldi. Sonra Filiz'in ağabeyinin Cerrahpaşa yolunda eczanesi vardı, oraya gidiyor. Ondan sonra Kocamustafapaşa tren istasyonuna kestirme yoldan gitmek isterken trenin altında kalıyor. Filiz gözaltındayken annesi trajik bir şekilde hayatını kaybetti. Filiz, beş gün gözaltında kaldıktan sonra bırakılınca annesinin ölümünü öğrendi. Zor bir şeydi Filiz açısından. O dönemde bugünkü gibi çok etkilenmiyorduk, sanki ölüm sıradan, olağan bir şey gibiydi.

Filiz gözaltından çıkınca 8 Mayıs'ta nikâhı yapalım dedik. Nikâh gününü aldık. Sıkıyönetim nedeniyle esas olarak TÖB-DER'i kullanıyoruz, işleri oradan örgütlüyoruz. Bir gün TÖB-DER'de oturuyorum, yanımda Dev-Lis başkanı Hilmi, üniversiteli ve liseli arkadaşlar var. Dev-Lis'ten bir arkadaş koşarak içeri girdi, "Vefa Lisesi'nin orada Halkın Yolu'ndan arkadaşlar bize saldırdı" dedi. Ben de sakin bir şekilde, oturacağımızı ve gitmeyeceğimizi söyledim. Aslında ben Dev-Lis'le örgütsel ilişki sürdüren biri değilim ama üniversite gençliği sorumlusu olmam sözümü dinlettirdi. Arkadaşlar da oturdular, kimse bir yere gitmedi. Halkın Yolu ile liselerde önceleri de olaylar olmuştu. Ciddi bir rekabet içindeydik. Halkın Yolu'yla çatışma işini geçiştirmiştim ama sol içi çatışmaya karşı çıkmanın, benim kafama ne gibi çoraplar ördüğünün hiç farkında değildim.

Aradan bir hafta geçtikten sonra bir toplantı yapılacağını söylediler. Konu benim arkadaşları Halkın Yolu çatışmasına göndermemem. Yedikule'de bizim kaldığımız bir ev vardı; önce Ahmet, Bektaş ve ben kaldım o evde. Ahmet gidince Bektaş'la ben kalıyordum. Yedikule'deki eve gittik. İstanbul İl Komitesi'nden ve Gençlik Komitesi'nden arkadaşlar vardı. O toplantı öncesi

Lenin'in "Bir Adım İleri, İki Adım Geri" kitabının özellikle parti üyeliği kısmını defalarca okuyup kendime savunma noktaları bulmaya çalışıyordum. Uzun bir tartışma oldu. Tahmin ediyorum dört-beş saat sürdü. Benim yanlış yaptığımı söylüyorlardı. Ben de kafam ne kadar basıyorsa o kadar yanlış yapmadığımı, üye olmadığımı ve sol içi şiddete karşı olduğumu söylüyordum. Kendimi yapayalnız hissetmiş, tartışmış ve hırpalanmış ama teslim olmamıştım. Bir karar bildirilmeden toplantı bitti. Hemen o günlerde 1 Mayıs hazırlıkları vardı ve sokağa çıkma yasağı belli olmuştu. Filiz'in annesi ölmüş, 8 Mayıs'ta nikâhımız var. Ayrıca arkadaşlar açısından bunlar önemli değildi ki, 1 Mayıs eylemine katılmam gerektiğini söylediler. "Tamam" demek zorunda kaldım. Ama bu işte bir bit yeniği olduğunu, benim sabrımı zorladıklarını bana yönelik burun sürtme operasyonunun başladığını düşündüm.

1979 1 Mayıs'ında, Çiçekçi 'deki arkadaşlar saat 12'yi geçince sokağa çıkıyor, sloganlar atıyor ve gözaltına alınıyorlar. Biz ise Rami'de bir inşaatın alt katına akşamdan girdik. Yüzden fazla sayımız vardı, diye hatırlıyorum. Dev-Lis'liler, farklı üniversitelerden, Topkapı'dan Bağcılar'dan da arkadaşlar vardı. Girdik inşaata, yanımızdaki caddeden askeri arabalar, tanklar geçiyor, tertibat alıyorlar. Ekibin sorumlusu İzzet'ti. İnşaatın arka kapısından sokağa çıktık. Sloganlar atarak biraz yürüdük. Askerler bizi durdurdu. Bir iki hamle daha yapalım, dedik. Askerler bu sefer havaya ateş açmaya başladı, "Yatın" dediler. Hepimiz yere yattık. Otobüsleri getirdiler, ben en öndeydim. En öndekileri az dayak atarak en alta attılar. Arkamızdaki arkadaşlara çok dayak atıp üstümüze balık istifi yaptılar. Bizi Davutpaşa Kışlası'nda yıkıntı halinde bir yere götürdüler. Yediklerı dayak nedeniyle Dev-Lis'lilerden bir iki gün kendine gelemeyen oldu. Geçici hafıza kaybı yaşadılar. Orada bir iki gün kaldıktan sonra normal askeri koğuşlara götürdüler. Oraya gittiğimizde Çiçekçi'den arkadaşlar da geldi. Behice Boran'ında içinde olduğu TİP'liler de Merter'deki DİSK binasının önünde basın açıklaması yapmışlar. Onları da Davutpaşa'ya getirdiler. Yirmi bir gün kaldıktan sonra Atatürk Öğrenci Yurdu'nda büyük bir amfide mahkemeye çıktık. 1 Mayıs'ı ve eylemimizi savunduk, hepimizi bıraktılar.

1 Mayıs'la ilgili değerlendirme toplantısı yapılacağı söylendi. Altı yedi kişiyle Tüm Döküm-İş'te bir toplantı yapıldı. Orada İrfan Cüre "Bu, ikinci yol ayrımıdır. Küçük burjuva sosyalizmiyle proletarya sosyalizminin ayrıştığı bir eylemdir bu. Artık kendimizi küçük burjuva sosyalizminden ayırdık, proletarya sosyalizmine geçtik" dedi. Yapılan eylemin ne kadar örgütlü olduğumuzu gösterdiğini söyledi. Ben de "Küçük burjuva sosyalizminden proletar-

ya sosyalizmine hemen geçmek mümkün mü, bu kadar kolay mı?" gibi birtakım laflar ettim. Yapılan eylemin çok örgütlülük gerektirmediğini ve bu değerlendirmenin abartılı olduğunu belirtim. Çünkü hiç kafam basmamıştı. O laf yayınlarda kullanıldı mı, tam hatırlamıyorum. Orada da öyle bir tartışma yaptık. Böyle sınıfsal hızlı geçişlerimiz ve geri dönüşlerimiz oluyordu yani.

Tekrar 7 Haziran'da nikâh için gün aldık. Evlilik için hazırlık yapıyorduk. Filiz gelinlik giymeyi düşünmüyordu. Babasıyla İstiklal Caddesi'e alışverişe gittik. Ona bir elbise, bana da bir takım elbise aldık. Saraçhane'deki evlendirme dairesinde, ailelerin arkadaşlarımıza göre daha az katıldığı, kendi aramızda nikâh yaptık. Benim şahidim İzzet'ti. Filiz'in şahidi de Seyfi. Sonra biz Kadirli'ye gidip aileyi ziyaret ettik. Adana'daki arkadaşları görüp döndük.

Edirnekapı Ortakçılar'da, Uzel'de çalışan Ali kanalıyla altında su birikintisi olan kötü bir ev tuttuk. Filiz'in babası Topkapı'dan eski bir buzdolabı aldı. (Buzdolabı ben gözaltına alınıp tutuklandığımda evin borcu hesabına ev sahibine bırakılmış.) Bir tane de yatağımız vardı. Sonra anam güzel bir yatak daha gönderdi. Çok az eşyamız vardı. Evin içinde olması gereken asgari eşyalardı yani.

Sol içi şiddete karşı çıkmanın örgütsel cezası belli olmuştu. Hasan Akın, ve Mehmet Kara ile birlikte Alibeyköy'deki Güzeltepe ve Nurtepe'ye mahalle komitesine atanmış, Topkapı bölge komitesine bağlı olarak çalışacaktım. Böyle bir komitede olmak bende hayal kırıklığı yaratmıştı. İstanbul il Örgütü'nün (Merkez'in de bilgisi vardır herhalde) hizipsel farklılıkları, sol içi şiddet meselesinde söz konusu olmamış; hep birlikte böyle bir karar almışlardı. Komik... Bugün herkes sol içi şiddete karşı olduğunu söylüyor. Kötü bir örnektim. Kafamı kaldırmış, örgütsel disipline uymamıştım. Cezamı çekmeliydim.

Gençlik sorumlusu olmayı, gösterdiğim mücadele ve emekle hak etmiştim. Birilerine sırtımı dayayarak ve onlardan güç alarak bir yere gelmemiştim. Cerrahpaşa'daki mücadelenin içinde öne çıkmış, bütün devrimci-demokrat arkadaşlara kendimi kabul ettirmiştim. Mücadelemle, kurduğum ilişkilerle ve insanlara karşı tavırlarımla çok sahiciydim. Aslında bu sahicilikten sonra, örgütsel ilişkiler içine girip örgütsel formasyona geçmek biraz sıkıntılı oldu. Çünkü örgütsel ilişkiler ve örgütsel formasyon senden farklı şeyler bekliyor. Mevcut örgütlenme ile takışma durumuna girmen, bu örgütlenme biçimine karşı itiraz etmen ve bu itiraz ettiğin noktaları birileriyle pay-

laşman; seni ister istemez ters düştüğün noktalarda hâkim olan örgütsel anlayışla çatışma noktasına getiriyor.

Sol içi şiddet meselesinden önce de karşı çıkışlarım hep oldu. Muhalif kişiliğim vardı ama ciddi sorun yaşamadım. Sol içi şiddete karşı çıkmam, cepheden tavır alınmasına yol açtı. Devrimcilik, sosyalistlik üst kimlik olarak bizim her türlü davranışımızı ve örgüt içindeki durumumuzu da tayin etmesi gerekirken; alt kimlik olan Kurtuluşçuluk üzerinden Kurtuluş'un örgütsel kimliği ve Kurtuluş'un örgütsel "çıkarları" üzerinden değerlendirilmek, insanı yıkan bir şey. Yani devrimcilik ve sosyalistlik eşittir Kurtuluşçuluk. Bunları eşitleyen bir yerden; Kurtuluş'un örgütsel çıkarları eşittir sosyalizmin ve devrimin çıkarları, diye bakıyorduk. Mevzuya böyle bakmasaydım Kurtuluşçuluğu bırakabilirdim. Çünkü o dönemde hepimizde olan bu yanlış anlayışla, Kurtuluş'tan ayrılırsak devrimcilik yapamayız gibi bir algı vardı. Böyle bir bakış açısından bakınca burnumu da sürtseler oradan kopma gibi bir düşüncem olmadı. Aklımdan geçen bir şey değildi bu. Doğru bir tavır olan sol içi şiddete karşı çıkmanın, örgütsel karşılığı "rütbe" yükseltmeydi.

Sınıfa niçin gittik? Bizim kafamızda modern sanayi proletaryası temeli üzerinde yükselecek proletarya partisi formülasyonu vardı. Neticede de bundan anladığımız sınıf hareketinin öncü işçilerini sosyalizme kazandırıp işçilerin önemli oranda olduğu bir proletarya partisi yaratmak şeklindeydi. Çünkü sosyalist hareketi, küçük burjuva hareketi olarak değerlendiriyorduk. Sosyalist küçük burjuva hareketini, işçi sınıfı hareketiyle birleştirmek ve neticesinde proletarya partisini yaratmak gibi bir fikrimiz vardı. Sınıfa gitmek bu açıdan önemsediğimiz bir şeydi. Karar almamızda bu bakış vardı. Benim kendi kararımda; Filiz ve arkadaş çevresinin orada faaliyet sürdürmeleri, fabrikalarda çalışmaları teşvik edici oldu. Bir de benim kendi yapım, küçük burjuva denecek bir üniversiteli olsam da, köken olarak küçük burjuvalığa çok uygun değildi. Kendi özelliklerim işçi ve emekçi dediğimiz insanlara, onların kültürlerine ve onların davranışlarına daha yakındı. Onun için tercih ettim. Üniversite bırakılmaz, babaya verilmiş olan söz çiğnenmez gibi bir şey de düşünmedim.

Okulu bırakman sana açıkça deklare edildi mi?

O dönemde okul ve aile ile olan bağ, düzenle olan bağı devam ettirmek şeklinde değerlendiriliyordu. Bu bağlardan koptuğumuz oranda devrimcileşiyorduk. Bugün düşündüğümde ve yaşadığımız süreci göz önüne aldığımızda; kırılma noktalarında bu bağlara geri döndük, devrimcilikten de uzaklaş-

tık herhâlde. Okuldan ayrılman geri dönüş biletinin olmaması anlamında bir şey değil. Geri dönmen mümkün ve bir sürü arkadaşımız da bunu yaptı. Ama benim kafamdaki algı, okulla ilişkiyi koparmaktı. Öyle baktığımız için gittik. "Sınıf çalışmasına git" dediklerinde gitmeyen arkadaşlara çok hoş bakılmıyordu. Sınıf çalışması yapmak ve oralarda bulunmak; bizim sosyalizm anlayışımızda, devrimciliğimizde ne kadar rol oynadı veya oynamadı. Kaç kişi sınıf çalışmasına gitti sonra tekrar okuluna döndü, bunların araştırılması lazım.

Anti-faşist mücadele içinde şekillenmiş, orada tecrübe kazanmıştım. Esas olarak örgütlenme faaliyetini üniversite gençliği içinde yapmıştım. Böyle şekillenmiş olan bir insanın sınıfa gitmeden önce bir hazırlığının olması lazım. Örneğin, eğitimden geçirilmeleri lâzım. Bu eğitimde, gideceği memleketteki sendikal ve bölgesel durumu da anlatmalılar.

Bu formasyonun verilmemesi çalışmanı nasıl etkiledi?

Türkiye'deki sınıf hareketi ya da sendikal hareket 1979'un yazına geldiğimizde daha farklı bir noktadaydı. 1975-77'lerde anti-faşist mücadele yükseliyor, sosyalist hareket yaygınlaşıyordu. Sınıf mücadelesi yükselme dönemindeydi. 1977 1 Mayıs katliamı, sınıf mücadelesi ve sınıf hareketinin gelişmesinde bir kırılma noktası olabilir. Yükselen dalganın geriye doğru çekilmesi söz konusudur. 1978-79'da gittiğimiz yerlerde, önceki yılların aksine hızlı örgütlenme şansına sahip olamadık. O açıdan benim gittiğim dönem, sınıf hareketinin geriye çekildiği ve sosyalizme ilginin zayıfladığı bir dönemdi.

Beni mahalleyle sınırladılar zaten. Hasan Akın, Mehmet Kara ve benden oluşturulan komite, aslında komite olamadı. Çünkü Mehmet Kara oradan ayrıldı. Biz Hasan'la orada mahalle çalışması yapmaya çalışıyorduk. Alibeyköy işçi havzası olan çok iyi bir bölgeydi. Alibeyköy'ün merkezinde Demir Döküm fabrikası vardı. Demir Döküm 15-16 Haziran'da direnişlerde bulunmuş, o dönemde Maden-İş'in kalelerinden olan bir fabrika. Alibeyköy'deki Sungurlar işçileri 1970'de fabrikayı işgal ederek direnişler yapmış, DİSK/Maden-İş sendikasına geçmişlerdi. 15-16 Haziran direnişine katılmış, 1975'de Maden-İş sendikasına yönelik saldırıya işgalle karşılık vererek direnmişti. Elektro Metal Fabrikası da bölgede önemliydi. Alibeyköy, sadece fabrikaların olduğu bir bölge değil; aynı zamanda, fabrikalarda çalışan işçilerin de oturduğu ve yaşadığı bir bölgeydi. Fabrikalar mahallenin içindeydi. Onun ötesinde, mahallelerde değişik bölgelerdeki fabrikalarda çalışan işçiler de yaşı-

yordu. Uzel'de, tersanelerde ve başka bölgelerde çalışan işçiler vardı. Merkezdeki Eryıldız kahvesine fabrikaların servisleri geldiğinde; İstanbul'un hangi fabrikasında ve sendikasında ne olup olmadığında dair bilgiye sahip oluyordun. Böyle haber ve iletişim ağı güçlü olan bir kahveydi. İşçilerin de böyle bir duyarlılığı söz konusuydu. Yani sadece kendi fabrikalarına, kendi sendikalarına filan değil; sınıf hareketine ve sendikal harekete yönelik olarak da çok iyi bilgi akışı vardı. Böyle bilgi sahibi olan ve direnişler yaşamış bir bölgede, bizim gibi çok bilgi sahibi olmayan kişiler ne anlatabilir? Kapitalizmin ne kadar kötü olduğunu, sosyalizmin ne kadar iyi olduğunu anlatırsın. Kurtuluşçu işçilerle ilişkiyi ve işçi faaliyetini bölge komitesi yürütüyordu. İşçilerle ilişkim sadece selamlaşmak ve muhabbet düzeyindeydi.

Topkapı bölge komitesinde Mustafa Eker, Cengiz (Mustafa Dum), Haydar ve Kadir Akın vardı. Sen kendini onlardan aşağı görmüyorsun. Bunlar bana yöneticilik yapamaz, diyorsun. Kafan öyle... Buna kariyerizm mi dersin, ne dersen de. Böyle görüyorsun kendini. Kendini öyle gördüğün için bunun çelişkisini yaşıyorsun. Bir de seni oraya tıkmışlar. Orada Hasan'la beraberiz, mahallede fabrikalardan işçilerle muhabbet ediyoruz. Mahalledeki Alibeyköy Meslek Lisesi'nden ve diğer liselerden gençlerle görüşüyoruz. Yaşar, Cemal, Kürt Mehmet ve başka genç arkadaşlar vardı. Biz gençlerle bir şeyler yapmaya çalışıyorduk. Alibeyköy merkezde Sungurlar'dan atılan Ömer'le ilişkimiz vardı. Yaptığın işler de standart işler oluyordu. Orada anti-faşist mücadele yok. Gazete geliyor, onu dağıtıyorsun ve evlere gidiyorsun o dönemde. Biz Filiz'le mahallede belli işçi evlerine gidiyorduk. Böyle bir faaliyet yürütüyorduk.

Biz o tepeye tıklı kaldığımız için orada bir şeyler yapmaya çalışıyoruz. Sibel Koç'un babası Rıza Koç, Karadeniz mahallesinde faşistler tarafından öldürülmüştü. Mesela onun cenazesine gidiyorsun. Bazı işler olduğunda sağa sola gidiyorsun ama hareket alanın sınırlı. Bir de örgütsel çelişkin var ve insanı birçok açıdan törpüleyen bir şey bu. Kafanı bir türlü oradan alamadığın ve kurtaramadığın, aşmaya çalıştığında da sana barikatlar örüldüğü için tıkanıp kaldığın bir durum.

Bunları konuşabiliyor muydun birileriyle?

Filiz'le konuşup dertleşiyordum, zaman zaman ağlıyordum. Muhalif bildiğim arkadaşlarla da konuşuyordum. Gerçekten çok zor bir süreçti. Bir yıl böyle yaşadım. Filiz de Çapa Tıp'ı bırakmış, Dinarsu fabrikasına girmişti; bir

ay sonra atıldı. Onun arkasından Hasköy Yün İplik fabrikasına girdi. Eyüp bölgesi tekstil ağırlıklı bir bölgeydi. Sümerbank, Dinarsu, Nelson Çorap ve başka tekstil fabrikaları vardı.

Direnişler ağırlıklı olarak sendikal sorunlarla ilgili oluyordu. İşçilere önderlik edenlerse esas olarak meslek lisesi veya üniversite mezunu olup fabrikalarda çalışan, yani daha bir mürekkep yalamış ama bu işleri bilen insanlardı. O direnişlere önderlik eden insanlar da belli bir dönem sonra belli sendikalara başkanlık yapmış, süreç içinde bürokratlaşmışlar ve o sendikaların tepesine çöreklenmişlerdir. Yani geldikleri yeri unutmuş ve bir kast oluşturmuşlardır. O dönemde işçi-işveren ilişkisi de günümüzden çok farklıydı. Günümüzde arada bir sürü kademe var. İşçiler, Demir Döküm Fabrikası'nda Vehbi Koç'un ustabaşını tanıdığını ve adıyla hitap ettiğini anlatıyorlardı. Bu şunu gösteren bir şey, işçi kendi karşısında kimin olduğunu ve kimden neyi istemesi gerektiğini görüyor. Yani cisimleşmiş hali ile onu görüyor, vermediğinde direnişe geçiyordu.

Kurtuluş ne yaptı bu süreçte, katkıda bulunabildi mi?

Bu sorunun birinci yanıtı şu, biz işçi sınıfı içerisine gidip örgütlediğimiz işçilerden ve emekçilerden ne kadarını örgütlü yapılar içerisine alabildik? Bizim o dönemdeki örgütlenmemizde sosyalist işçi yönetici var mıydı? Ne kadar öncü işçiyi sosyalist kadro yapabildik? Cevizli Tekel, Tariş, Ant Birlik ve başka yerlerdeki direnişlerden günümüze ne kalmıştır? Bu soruların yanıtı maalesef olumsuzdur. Bu sadece bizim için değil genel sosyalist hareket için de böyledir. Soruların yanıtının kolay olmadığı ortada: İşçilerle organik ilişkiler daha sağlam ve daha doğru temeller üzerine kurulabilseydi bugün daha farklı şeyleri konuşuyor olabilirdik.

Fabrikaların örgütlenmesine yönelik, Kurtuluş içinde iki fikir vardı. Biri fabrikaların mahalle üzerinden örgütlenmesi ki Cevizli Tekel üzerinden kendini formüle eden bu anlayışa göre anti-faşist mücadele neticesinde mahallede örgütlendik, oradan fabrikayı örgütledik. Bir de fabrikaya girerek işçiler örgütlenir, gibi bir fikir vardı. "Fabrikadan mı, mahalleden mi işçi örgütlenir?" tartışması vardı. Doğan Tarkan'la diğer arkadaşlar arasında olan çelişkinin bize yansıması böyleydi. Topkapı bölgesinde olduğum için Doğan Tarkan ekibinin olduğu bir alandaydım. Kadir, Antalya ekibindendi. Ben ise her iki taraftan da değildim. Ben de "Fabrikayı örgütle de; bunu kapıdan mı, pencereden mi, mahalleden mi, tünelden mi nereden yaparsan yap" diyor-

dum. Böyle bir tartışmanın "Bütün gücümüzle mi, esas gücümüzle mi işçi sınıfına gidelim" mevzusundan kaynaklı olduğunu sonradan öğrendim. O dönem için böyle bir tartışmadan haberim yoktu. Şunu net söyleyebilirim, sadece faşistler değil başka engeller de varsa, o engelleri ortadan kaldırdığın oranda senin örgütlenme şansın olabilir. Bu mahalle için de, fabrika için de söz konusu. Hayatın hangi alanında olursa olsun engeller ve barikatlar varsa onları yıkman lazım ki orada propaganda, ajitasyon ve örgütlenme faaliyeti sürdürebilesin.

O dönemde, fabrikaya işçileri örgütlemek amacıyla giren sosyalistler için "işçileşmek" diye bir tehlike vardı. Giriyorsun fabrikaya işçilerin kültürel dokusuna uyman ve onlar gibi konuşman lazım. Uyma işi abartılırsa seni apolitik olmaya doğru götüren; teoriyle ve politikayla ilgini de zayıflatan bir süreç yaşıyorsun. İşçilerin bilincini yükseltmen gerekirken sende gerileme oluyor.

Sungurlar, Maden- İş'e muhalif bir fabrikaydı ve temsilcilerden Ali bizim arkadaşımızdı. Oraya bildiri dağıtmak üzere gidilmiş, baş temsilci arkadaşın "Bildiriye bakalım da ona göre dağıtırsınız veya dağıtamazsınız" gibi bir yaklaşımı olmuş. Temsilciler arasında böyle bir karar varmış. Bizimkiler de servis aracında bildiri dağıtmaya çalışıyorlar, arada işçilere silah çekme gibi bir olay oluyor. Onun üzerine tartışma çıkıyor. Orada kurmuş olduğun işçi ilişkilerine bunu izah edemezsin. Alibeyköy'de bağımsız ama etkin olan çok sayıda işçi önderleri vardı. İlişkilerimizin çok iyi olduğu arkadaşlardı bunlar, onlara bunu izah edemedim. Bu durum, daha bağımsız duran, siyasi tercihini yapmamış, senin de etkilemek istediğin işçi ve emekçiler üzerinde etkini azaltan, sekteye uğratan bir duruma yol açtı. İzah edememek gibi bir durumla karşı karşıya kaldık orada. "Propagandamıza, ajitasyonumuza ve örgütlenmemize kimse engel olamaz" deyip herkesin bildiği ve sonuçları çatışmalara yol açan problemli bir bakıştı. Yapılan yanlıştır deyip bir adım geri çekilip uygun ortamda konuşmak, tartışmak daha doğruydu.

Çalışma yaptığınız bölgede nasıl bir hayat sürdürüyordunuz Filiz'le?

Filiz'in sınıfsal ve maddi durumu iyiydi. Florya gibi bir yerde büyümüş. Babası öğretmen ve rahat bir ortamda yetişmişti. Şehirliliğin verdiği kültürel dokuya sahip biri. Ben ise tarımcılıktan ve köyden gelmiştim. Köylülükten gelen kültüre sahiptim. Üniversiteli olsam da daha işçi ve emekçi biriydim. Aslında bu iki kültürel doku birbiriyle çok uyuşamadı. Aynı evde yaşıyorsun: Akşam kahvaltı olmaz, sıcak yemeğim olacak. Bana sıcak yemek olsun

da... Çorba mı makarna mı ne olursa olsun. Filiz'in derdi değil bu. Ben profesyonel olduğum için mahallelere gidip geliyorum. O da fabrikada çalışıyor ama eve geldiğimde yemek hazır olacak. Bunu bekliyordum çünkü kafam böyle çalışıyordu. Amcam akşam eve gelip elini ayağını yıkadığında eğer yemek hazır olmazsa, evi yıkardı. Kafa oradan gelmiş. Akşam eve geldik mi sıcak yemek olacak. Filiz de 19-20 yaşında ve yemek yapmayı bilmeyen biri. Hiç yaptığı iş değil.

Cinsellik nedir ve nasıl yaşanır bilmiyorsun. İlk cinselliği Filiz'le yaşamışsın, o da seninle yaşamış. Bunu nasıl yaşadığın ve nasıl sürdürdüğün de belli değil. Diyelim kadın yorgun argın gelmiş, sen cinsellik istiyorsun. Kafan öyle çalışıyor. Yani senin istemen önemli olan, Filiz'in durumu önemli değil. Zor bir süreçti Filiz açısından. Çok şiddetli ağız kavgası edip beş dakika sonrasında hiçbir şey olmamış gibi davranmak ikimizin de özelliğiydi. Biriktirme gibi bir durum olmuyordu. Ev çok kötüydü, altında su vardı. 1979 Haziran'ında tutmuştuk evi. Haliç'in o "mis" gibi kokuları gelirdi, evin altında su bolduğu için sivrisinekler olurdu. Canan da bizde kalmaya başlamıştı. Bütün zorlukları; birbirimizi iyi tanıyor oluşumuz, devrim ve sosyalizme inancımız ve sınıf çalışmasına gönül vermemizle aştık.

Cevizli Tekel direnişi ile ilgili birtakım arkadaşlar aranmaya başladı ve yirmi kişilik bir ekip toplu olarak Topkapı bölgesine geldi. "Doğancılar" dediğimiz ekibi tasfiye edip başka yerlere gönderdiler. Benim pozisyonumda bir değişiklik yok. İşçiler yasak bana ama ben mümkün olduğu kadar bunu kırmaya çalışıyordum. Yeni gelenler sorumlu olarak geldi: Arap Sedat, Mustafa Koç, Ümit Savaş ve Ahmet Muradoğlu. Ama o ekipten gelenler ister Topkapı Bölge Komitesi'nde olsun, ister mahallelerde karar alıcı durumuna geldi. Çiçekçili Ufak Zeki, Ertuğrul Nar'ın mahallesinde Ertuğrul'un sorumlusu idi. Ali Çetin il ile koordinasyonu sağlıyordu. O dönemde bizim örgütsel anlayışımız, farklı fikirleri veya azınlık fikirleri savunanlara karşı demokrat değildi. Doğan Tarkan, 1979'da yapılan konferansta yine Merkez'e seçiliyor ama buradaki çelişkinin il ve bölgelere yansımasının sonuçları daha şiddetli oluyor. Bir de o dönemde, farklı fikir veya azınlık görüşlerini savunan arkadaşlardan, örgütsel ilişki içinde kalıp görüşlerini etkin kılması isteniyordu. Nasıl etkin kılacaksın? Mesela muhalif yazıların *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'de yayınlanacak mı? İnsanlarla konuşmak istediğinde bunu özgürce yapabilecek misin? Demokratik merkeziyetçilik işleyişi, demokratik yanın olmadığı alabildiğine merkeziyetçi bir yöntemdi. Bu nedenle; farklı fikirlerin orada yaşa-

masısının, kendini dillendirmesinin koşulları ve imkânları yoktu. Mevcut Stalinist anlayışımıza, Kemalizmin otoriterliğini ve mevcut anti-demokratik kültürel dokumuzu da eklersek demokratik olmanın zorluğu ortaya çıkar.

Gelen ekipte Cevizli Tekel'de yaptıkları çalışmadan dolayı bir coşku vardı, orada yaptıklarını Topkapı bölgesinde de yapabileceklerini düşünüyorlardı. Fakat Topkapı bölgesinin en önemli özelliği, anti-faşist mücadelenin yok denecek kadar az olmasıydı. Bizim bölgede sadece Rıza Koç'un faşistler tarafından öldürüldüğü olay oldu. Onun dışında ciddi faşist saldırı hatırlamıyorum. Belli noktalarda varlardı. Cevizli'den gelen ekip, o şekilleniş içerisinde bölgeye geldi ve oradan edindikleri tecrübeleri bölgeye yansıtmaları gerekiyordu. Ben onları da kabul etmiyordum. Mustafa Koç'la gençlik komitesinde birlikte çalışmıştım. Arap Sedat'ı teorik ve politik olarak yetersiz görüyordum. Bunlara karşı da mesafeliyim. Benim asıl sıkıntım iki arada bir derede kalmamdı. Yani ne Doğan Tarkancı ne Antalya ekibindensin dolayısıyla hareket alanın sınırlı. Pres vaziyetindesin. Her iki taraf da seni sıkıştırıyor. O ortamda kendime yol bulmaya çalışıyordum. Ara sıra Seyfi ile konuşuyorduk bu konuları; çünkü Seyfi ve Dilek'le görüşüyorduk. Seyfi "hı mı" diyor, senin ona bir şey anlatman sadece kendini deşarj etmeye yarıyor. Onun için kendi yolumuzu kendimiz çizmeye çalışıyorduk. Esas olarak da Filiz'le bunu yapıyoruz.

Doğan'ın ekibi daha hantal bir ekipti. Daha kalıplaşmış ve köşeli bakıyorlardı. Becerilerinin de sınırlı olduğunu düşünüyorum. Çünkü Topkapı'ya gittiğimde Demir Döküm 'de işçi olarak çalışan Cengiz (Mustafa Dum) vardı, bölge komitesindeydi. Aşkın diye Bulancaklı bir arkadaş vardı, o da Demir Döküm'deydi. Bir de Pazariçi'nden Özcan diye bir arkadaş vardı. Hepsi oydu. Demir Döküm'de hiçbir etkinliğimiz yoktu. Sungurlar fabrikasında Nuri diye bir arkadaş vardı, bayağı becerikli bir arkadaştı. Sonra Ali isminde bir temsilci arkadaşımız ve birkaç kişi daha oldu. Kâğıthane'de Rabak fabrikasında Salim ve Müfit vardı. Tekstil fabrikalarında da durum böyleydi, yani yaygın ilişkisi olan bir durumumuz söz konusu değildi. Hakeza mahallelerde de benzer bir durum vardı. 1979'da Topkapı'ya geldiğimde sınıf çalışması yapmak iğneyle kuyu kazmaktı. Arkadaşlar 1976'dan bu yana Topkapı'da faaliyet sürdürüyorlardı. Daha örgütlü ve daha yaygın ilişkilere sahip olabilirdik.

Maden- İş'in karşısına alternatif sendika olarak Devrimci Maden-İş sendikası kurulmuştu. Devrimci Maden-İş, Demir Döküm'de örgütlendi ve toplu

sözleşme hakkını aldı. Maden-İş'in bildirisini dağıtmak için Sungurlar'dan işçilerle buluşup Demir Döküm fabrikasının önüne gittik. Devrimci Maden-İş bize bildiriyi dağıttırmadı, işçiler arasında taşlaşma oldu. Biz de taş atıyoruz. Sendikal harekette sadece geri çekilmenin değil aynı zamanda parçalanmanın da olduğu dönemdi. TÖB-DER içinde de benzer bir durum vardı. TKP'liler pratikte ayrı davranıyorlardı.

Cevizli'den gelen ekip, daha cevval gibi kendini gösterdi ama anti-faşist mücadele olmadığı için Cevizli deneyi Topkapı'ya uymuyordu. İşçilere yönelik faaliyetlerde değişiklik olmadı. Mevcut olan ilişkilerde de kırıp dökmeler yaşandı.

Kumarhane işleten, kaçakçılık yapan insanlarla konuşuluyor ve onlar haraca bağlanıyordu. Bu işlere yönelik özel örgütlenmelere gidiliyordu. İstanbul'da o dönemde, Kumburgaz'da Sarp Kuray'ın ilişkide olduğu bir işletme sahibi ile bir sıkıntı olmuştu. Her bölgeden onar kişi çağırıldı. Ben gitmedim ama gidenleri biliyorum. Oraya gidildi ve bir sürü olaylar oldu. Bunlar İl'in veya örgütün bilgisi dışında değildi. Maddi kaynak olarak kabul ediliyordu. Devrimcilik ve sosyalizm adına yapılacak işler değildi bunlar. Ben bu işlere hiçbir şekilde bulaşmadım ama yeni gelen ekip bu işleri daha profesyonelce yapmaya başladı. Diğer yandan çok şey değişmedi. 1979'un sonu gibi gelmişlerdi, onlarla da ilişkim devam ediyordu. Belli bir dönem sonra beni komiteye aldılar. Büyük ihtimalle Kadir Akın'ın gitmesinden sonra oldu bu.

Bağımsız aday çıkartılan kısmi senato seçimlerine dair ne tür bir faaliyet yürüttünüz?

O seçimde çıkartılan üç aday da Samsun'dandı. Abdullah Akın Antalya'dan, Recep Cüre İstanbul'dan ve Mehmet Baklacı da Samsun'dan aday oldu. Bizim bölgede bu çalışma çok zayıf geçti. Öyle hatırlıyorum. Çok fazla etkisi olan bir şey değildi. Mesela Alibeyköy merkezde yaptığımız toplantıya katılım çok az oldu. O toplantıları da düşününce etkinin ne kadar olduğunu görebiliyorsun. Diğer bölgelerde nasıl olmuştur, ne olmuştur bilmem ama Topkapı için bunun çok zayıf olduğunu söyleyebilirim.

O seçim bağımsız sosyalist aday üzerinden kendini formüle ettiği için önceki seçimlerden daha farklı bir seçimdi. Biz o döneme kadar seçimler konusunda genel bir şeyler söylüyorduk ama adayımız olmazdı. Kısmi senato seçimlerini o anlamda çok önemsiyorduk. Resmi verilere göre, İstanbul'da alı-

nan oy 2439. Bu arada zamanın Doktorcu Vatan Partisi de Recep Cüre'yi desteklemiş.

Filiz'in siyasi pozisyonu ve görevlendirmesi nasıl gelişiyordu?

Filiz fabrikada çalışarak sınıf faaliyeti sürdürüyordu. Dinarsu'da Zeliha'yı tanıdı, sonra Hasköy Yün İplik Fabrikası'nda onunla beraber çalıştı. Canan, Nelson çorap fabrikasına girdi, orada Cemile'yi tanıdı. Dinarsu'da Bulancaklı bir temsilci arkadaş vardı, Kurtuluşçu oldu. Nazmiye tekstil işçisiydi. Yelda'nın böyle bir çevresi vardı. Muteber ve Selma da tekstil alanındaydı. Özellikle tekstil işçileri arasında örgütleme faaliyeti sürdürüyorduk. Tekstil işkolunda çalışan Kurtuluşçular, bir ekip olarak çalışıyorlardı. 1979 Eylül'ü gibi Rami'ye taşındık. Eve kadın işçi arkadaşlar geliyor, muhabbet ediyorlardı. O dönemde işçilerle Sinematek'e gittiğimizi hatırlıyorum. "Potemkin Zırhlısı" ve "Çeliğe Su Verildi"yi izledik. Toplu bilet alıp gidiyorduk. Pikniğe gidiyor, orada sohbetler yapıyorduk. Grevlere gidiyorduk.

Topkapı Bölge Komitesi'nde nasıl bir çalışma yürüttünüz?

Topkapı Komitesi'nde Arap Sedat, Mustafa Koç, Ahmet Muratoğlu, Ümit Savaş ve ben vardım. Ali Çetin'le ilişkiyi sürdürüyorduk. Komitede yer alan Ümit Savaş, biraz farklı gibiydi. Toplantı yapıp tartışırken Ümit Savaş daha üstten ve sanki yöneticimizmiş gibi bir hava veriyordu kendisine. Benim kafam basmıyordu buna. Neticede beş kişilik komiteyiz, beş kişi de eşittir bana göre. Herkesin eşit söz hakkı vardır ve herkes aynı seviyeden konuşmalıdır, diye düşünüyordum.

Bir de komitedeki arkadaşların yasal durumları sıkıntılıydı, benim yasal durumumda herhangi bir sorun yoktu. Topkapı'da 15-16 Haziran'la ilgili beş yüz kişinin katıldığı bir korsan gösteri oldu. Yapılan korsan eylemlerin bazılarında konuşma yapıp devrim andı içiriyordum. Bu anlamda da daha fonksiyonel hale gelmiş oldum.

Benim üniversiteyi bırakmam ve işçi faaliyeti sürdürmem; ilişkide olduğumuz işçiler üzerinde pozitif bir etki yapıyordu. Aynı zamanda işçilerin sağlık sorunlarına da yardımcı olabiliyordum. Bizim, işçilerle siyasi faaliyet ve politika dışında; hangi özel alanlarında ne kadar birlikte oluyorduk diye sorgulamamız lazım. Sinematek'e gidip film izliyorduk ama bunu siyasi faaliyet gibi düşünüyorduk. Gümüşyaka'ya toplu olarak denize gittik ama toplantımızı orada yapmak için gittik. Adalar'da da toplantı yaptık. İlişki sür-

dürdüğümüz insanların düğününe de gidiyorduk. Ama bunları hep politika üzerinden düşünerek yapıyorduk. Özel ilişki kurma ve birlikte keyifli vakit geçirme gibi durumlar sınırlıydı. Böyle olunca istediğin kadar onu Kurtuluşçu yap, istediğin kadar onunla iyi ilişki kur. İster istemez arada bir mesafe oluyor. İşçiler seni, kendileri gibi görmüyorlardı. Bizde onları... Bu durumun işçilerle ilişkilerde ciddi bir sıkıntı oluşturduğunu düşünüyorum. O dönemde işçi sınıfına dışarıdan bilinç götürme gibi bir bakışımız vardı. Sosyalistler olarak işçileri bilinçlendirmek ve örgütlemek için gidiyorduk. Bugün o zamanki işçi ilişkilerinden ne kadarıyla ve nasıl bir ilişkimiz var? Parmakla sayılır.

Bölge Komitesi içinde yer alınca tabii sıkıntım azaldı. Yani işçilerle konuşabilme, onlarla ilişki sürdürebilme ve Topkapı bölgesine daha hâkim olabilme özgürlüğüne sahip oldum. Hareket alanım genişledi. O biraz daha motive eden ve öncesinde olan çelişkileri daha bir arka plana iten bir şey oldu benim açımdan. Gene Alibeyköy'de kaldım. Oradaki işçilerle, fabrikalarla ilgileniyor; gazete dergi vermek, işçilerle toplantılar yapmak ve işçi evlerine gitmek gibi faaliyetlerde bulunuyordum. Ev ziyaretlerinde erkekler krallar ve paşalar gibi oturuyor; kadınlar, yemekleri yapıp önümüze koyuyordu. Bu durumun ve kadınlarla ilgili şiddet vb. başka durumların, konuşulduğunu hatırlamıyorum. Gündemimizde yoktu.

1980 1 Mayıs'ında sokağa çıkma yasağı yoktu ama çok sıkı bir denetim vardı. Alibeyköy'ün semti olan Yıldıztabya'nın hemen altındaki Kahveler'de, Topkapı'dan arkadaşların katıldığı başlamasıyla bitmesi bir olan, cılız ve etkisiz bir eylem yaptık. Bir de Boğaziçi Köprüsü eylemi olmuştu. O zaman gençler, Yenikapı'da bir yerde oturuyorlardı. Ben de gittim oraya. Köprü eyleminin popülist bir eylem olduğunu ve anlamlı bulmadığımı söyledim. Bu tabii hemen yukarıya gitmiş, bana hesap sordular. Düşündüklerimi savunmuştum.

Demir Döküm'de çalışan işçilere soba veriyorlardı. Bulancaklı Aşkın da Demir Döküm'de çalışıyordu, onun kanalıyla parasını verip Demir-Döküm sobası almıştım. Evin en değerli eşyasıydı. Bir gün bizim evde toplantı yapıyorduk. Ali Çetin sobayı görünce "Bu soba çok kaliteli bir soba, bende de kovalı soba var. Onu size verip bunu alayım çünkü bende çocuk var" dedi. Biz de çok gönüllü olmadan sobayı verdik ama zaten sobayı bir türlü kullanamamıştık.

Bu işçilerin iş ve siyasi yaşam dışında herhangi bir sorunla ilgili, size başvurdukları oluyor muydu?

İşçilerle sağlık sorunlarını, kadınların korunması veya kürtaj konusunu, maddi sıkıntılar vb. sorunları oturup konuşabiliyorduk. İşçilerle belli bir mesafenin olması bunların konuşulmasına engel değildi. İstismar edildiğimiz de oluyordu. Sungurlar'da bir işçi vardı, bize yakınlık duyuyordu. Alibeyköy'ün tepesinde bir evi vardı. Komşusuyla sıkıntısı vardı," faşist olduğunu" söyledi bize. Adamla gidildi konuşuldu ama adamın faşist olmadığı ortaya çıktı.

Gecekondu mevzusuyla, Hasan Akın ilgileniyordu. Hasan, Nurtepe'de ve Güzeltepe'de çok etkili bir arkadaştı. Herkes tarafından sevilirdi. Toplantı yapıyoruz, insanlar gelip adlarını yazdırıyorlar "evim yok" diye. Araştırınca başka yerlerde evi olduğunu öğreniyorsun. Senin örgütlemeye çalıştığın ve mücadeleye katmak istediğin insanların içinde, sınırlı da olsa kendi hesaplarını ve kitaplarını yapanlar da çıkıyordu. Türkiye'de o dönemde modern sanayi proletaryası azdı. İşçilerin, köylülükle ilişkisi devam ediyordu ve buna uygun bir kültürel dokuları vardı. Yani istismar etmeye, seni kullanmaya da açık olan bir şeydi bu durum.

Sosyalist hareketi esas olarak karakterize eden, bizim çevremize yığınları katan ve etki alanımızı genişleten anti-faşist mücadele olmuştur. Anti-faşist mücadelenin gereklerini yaptığın oranda kitleselleşmiş; yapamadığın durumlarda etki gücünü kaybetmişsindir.

Mücadelenin esas olarak devlete ve kapitalizme karşı olduğunu, uzun soluklu bir çaba gerektiğini ve buna uygun örgütlenmelerin olması gerektiği üzerine teorik olarak bir şeyler söylesek de pratikte ne yapıyorduk? Sürdürülen ağırlıklı olarak anti-faşist mücadeleydi, biz de buna uygun örgütleniyorduk. Kadrolar da, sürdürülen mücadelenin muhtevasına uygun olarak şekilleniyordu. Örgütsel ve çalışma tarzımıza yönelik olarak ciddi bir bakış açısı ve pratik eksikliğinin olduğunu düşünüyorum. Her ikisini bir arada gerçekleştirme işini beceremememin, çubuğu bir tarafa bükmek durumu olduğunu düşünüyorum. Belki bu zorunluluktandı bakamamaktandı, belki başka şeylerdendi. Onun için bizim kadrolarımız esas olarak anti-faşist kadrolardı. Onun için dünden bugüne elde kalanın çok az olduğunu görüyoruz.

O dönemde askeri darbenin olacağına dair ipuçları var mıydı?

Alibeyköy'e gitmeden önce gençlikten arkadaşlara darbe gelecek şeklinde bir söylemim vardı. Çok bilinçli, çok teorize edilmiş bir şey değildi ama sıkıyöne-

timle beraber daha bir emin oluyordum. Bir de çok ciddi olaylar oluyordu. Memleket sathında ölü sayısı artıyor ve can güvenliği daha ciddi olarak gündeme geliyordu. Bize yönelik olarak İstanbul'da önce Cevizli'de, sonra Feriköy'de operasyon olmuş ve başka şehirlerde de operasyonlar oluyordu. Yapılan operasyonlar örgütlenmenin ne kadar zayıf ve saldırılara açık olduğunu gösteriyordu.

O dönemde sen nasıl görüyordun bu durumu?

İlişkiler açıktı, başka bölgelerden arkadaşlar başka isimlerle de gelseler biliyordun aslında. Evler çok bilinmeyen evler değildi. Türkiye'de temel problem; sosyalist hareketin, teoriyi pratikle ilişkilendirirken her şeyi teorinin izah edeceğine ve çözeceğine inanmasıydı. Sosyalist hareket içindeki teorik farklılıklar çok abartılıyor ve bir araya gelmemenin teorik kılıfı oluşturuluyordu. Gerçekliğe uymayan ve bizleri doğru tanımlamayan ideolojik bakış hâkimdi. Hayatın içinden bir bakışa ve reel politika yapma becerisine sahip değildik. Reel politika yapanları ilkesiz olarak değerlendiriyor ve alay ediyorduk. Teorik farklılıklarımız da hayat içerisinde kayboluyor, yaptıklarımız üç aşağı beş yukarı aynı oluyordu. Karakteristik özelliklerimiz birbirine çok yakındı ama ayrıydık. Yani teorilerimize uygun pratiklerimiz olmuyordu, olamazdı.

Darbe geleceğine dair yapılan tespitler üzerinden hareket içinde birtakım tedbirler alınmaya çalışılmış. Sizde de böyle bir şey oldu mu?

Örgütsel hiyerarşide kimin nerede olduğu, ne yaptığı yaklaşık biliniyordu. 1976'dan 80'e kadar açık ilişkiler üzerinden şekillenmişiz, ona uygun bir kültür edinmişiz. Anti-faşist mücadelede şekillenmiş, devlete karşı mücadele deneyimimiz yok denecek kadar az. Kaldığın evler, kullandığın mekânlar ve çıkardığın yayınlar belli. Örgütlenmede ve çalışma tarzında çok ciddi sıkıntılar var. Temelden başlayan problemler var. Örgüt, sarsıntılara uygun olarak inşa edilmemiş.

Sadece evleri değiştirmekle, yurt dışına çıkış kararı almakla ve İstanbul'a gelmekle sorunları çözemezsin. Söylenenler de yapılmamış zaten.

Maden-İş Başkanı Kemal Türkler'in, 22 Temmuz 1980'de öldürülmesiyle faşist saldırılar sendika liderlerine yönelmişti. O dönemde daha çok popüler olan gazetecilere, savcılara ve öğretim görevlilerine suikastlar yapılıyordu. Bu hedefi daha da büyüten, 12 Eylül'ü işaret eden bir şeydi. 28 Mayıs'ta başlayıp

5 Temmuz'a kadar devam eden ve esas olarak Alevilere yönelik olan Çorum katliamında elli yedi kişi katledildi. Olaylar başladığında okulu bırakıp Çorum'a giden ve Çapa Tıp'tan arkadaşımız olan Süleyman Atlas da katledilenler arasındaydı. O dönemde çeşitli siyasi eğilimlerden çok giden oldu Çorum'a. O zaman Alevilik üzerine konuşulmuştu. Çorum Katliamı'nın olması, Kemal Türkler, Gün Sazak ve Nihat Erim'in öldürülmesi darbe için şartların hızla oluşturulduğunu gösteriyordu. Darbe yakındı.

12 Eylül öncesi maden işkolunda yaygın grevlerin olduğu dönemdi. Maden-İş Sendikası, işveren sendikası MESS'le anlaşamamış ve grev kararı almıştı. Sungurlar fabrikasında grev vardı. Komite toplantıları, grev ziyaretleri ve mevcut işçilerle ilişkiler üzerinden süren bir çalışmamız vardı. Evimiz Rami'deydi, Hakan ve Canan'la beraber kalıyorduk. 12 Eylül'den bir süre önce onlar evlendi ve hareketle ilişkiyi kesti. Biz de aynı evde kalamayacağımızı, ayrılmaları gerektiğini söyledik. Hakan, Tüm Döküm-İş'te 1977'den bu yana sendikal faaliyet sürdürüyordu. Kuzguncukluydu, Kurtuluş içerisinde yer alması daha eskiydi. Canan 1979'un başı gibi girmişti fabrikaya. Bizim üniversite yıllarında, işçilerle kurmuş olduğumuz ilişki romantikti. Biz işçileri kafamızda bir yere koyup önemsiyor ve benimsiyorduk ama oradaki hayatın akışı veya oradaki yaşamın zorlukları konusunda bir fikre sahip değildik. Olamazdık ama oraya gittiğinde bunun zorlukları ortaya çıkıyor. İmkânların sınırlı, kaldığın evler kötü ve yediğin içtiğin belli. Zaten her şeyi yiyip içemezsin, kendi içimizde "sıkıyönetim" var. Fabrikada çalışma koşulları kolay değil. Vardiya usulü çalışıyorsun ve konuştuğun işçilerin kültürel düzeyi belli. Belki işçileri kısa zamanda örgütlerim gibi bir düşüncen var, onun da kısa dönemde olamayacağını görüyorsun. Bu gibi gerekçelerle romantizm azalıyor, tekrar karar almak durumunda kalıyorsun.

Grevlere gidip toplantılar filan yapıyoruz. Şöyle komik şeyler oluyor; benim anam, her sene özellikle yazın gelip bir hafta on gün kalırdı. Geldiğinde de içli köfteler, kendine ait yemekler yapardı. Filiz'le evliyiz, anam da orada; Filiz'le ben evden çıkıyoruz, kadın evde oturuyor. Akşam eve döndüğümüzde Filiz o gün yaptıklarını anlatıyor. "Gazi mahallesinde kahveye gittik, konuşma yaptık, şöyle para topladık" diyor sonra paraları çıkartıp ortaya koyuyor. Anam garip garip bakıyor, bunlar ne yapıyor diye. O zaman Uzel'de Rıza diye bir arkadaşımız vardı. Rıza ve Zehra Gazi Mahallesi'nde oturuyordu, bizim dönemimizde evlendiler

12 Eylül'ü nasıl karşıladınız?

Arap Sedat bizimle kalıyordu, 11 Eylül akşamı Mustafa Koç ve Ahmet Muradoğlu da geldi. Cuma sabahı Ali Çetin ve Ümit Savaş da gelecek, evde toplantı yapacaktık. Sabah Ahmet Muradoğlu bir sebeple dışarıya çıkmış. Geldi bizi kaldırdı "Darbe oldu" diye. O zaman bizim ev Sağmalcılar Cezaevi'ne yakın bir yerdeydi. Evde temizlik işine başladık. Panik halinde belgeleri yok etmeye çalıştık. Akşama kadar bu işle uğraştık. Durumun çok farkında olduğumuzu da zannetmiyorum. Ertesi gün kendi ilişkilerimize gittik "Ne var ne yok?" diye. Biz işin boyutlarının çok farkında değiliz. Arkadaşlarla ne olup biteceğine dair konuşmuşuzdur. O zaman Maden-İş yaygın bir şekilde grevdeydi, hemen grev çadırlarını kaldırdılar. Bizim bölgede herhangi bir işçi direnişi olduğunu hatırlamıyorum. Sendikacılar ve Barış Derneği yöneticileri gidip teslim oldu. Tabii, biz aslında yine bu işin ne kadar ciddi olduğunun çok farkında değiliz, bu konuyu çok düşündüğümüze inanmıyorum. Her türlü faaliyet durdu, sadece arkadaşlarla ilişkileri sürdürüyoruz.

Florya'da, ne yapılacak ve ne edilecek diye komite olarak bir toplantı yaptığımızı hatırlıyorum. Fakat bu toplantı geri çekilme gibi şeylerin konuşulduğu bir toplantı değildi. Belli bir dönemden sonra, örgüt ilişkilerini komite üzerinden değil, tekli ilişkiler üzerinden sürdürmeye başladık. İl Komitesi araya başka birini koyarak benimle görüştü. Aradaki güvenlik bariyerini artırdılar.

Askeri darbenin olacağı tespiti yapılıp, ona uygun hazırlığın yapılmaması aslında yapmak istesen de hemen yapabileceğin ve yeni döneme kısa zamanda uyum göstereceğin bir şey değil. Bütün hareketler için bu durum söz konusuydu.

Darbe koşullarında nasıl sürüyordu hayat?

Askeri bir cunta için altyapı vardı. Burada en önemli altyapı, bence can güvenliğiydi. Devrimciler "anti-faşist mücadele", faşistler ise "komünistlere karşı mücadele" diye tanımlıyordu gelinen noktayı. Ancak bu kutuplaşmış hâl ve çatışma ortamı, günde yirmi kişinin öldüğü ve insanların işe okula gidemediği ve sokakta gezemediği ortam aslında darbeye uygundu. Kitle desteği açıktı bence. Çünkü neticede, 1 Mayıs'ı, 16 Mart'ı, Maraş'ı, Çorum'u vb. düşündüğümüzde, devlet bilinçli olarak olayları tırmandırmış, darbenin kitle desteğini sağlamıştır.

Sizin hayatınızda ne tür değişiklikler oldu?

Bizim evi değiştirmemiz lazımdı çünkü bilinen bir evdi. 12 Eylül'den iki ay sonra Fatih Çarşamba'da ev bulup oraya taşındık. Aynı zamanda o dönemde işe girme ve çalışma gibi bir politika vardı. Bu da sıkıntılı bir şeydi. Profesyonel insanların şimdiye kadar maddi ihtiyaçlarını örgüt karşılamıştı. İşe girip çalışacağımız yerler çalışma koşulları zor olan ufak iş yerleri ve atölyeler olabilirdi. Filiz'le beraber melamin atölyesinde çalışmaya başladım. Ama bir yandan da günde on civarında randevum oluyordu. Topkapı bölgesindeki ilişkilerin büyük bir kısmını ben yürütüyordum o zaman. Randevularda halhatır sorma, varsa sıkıntıları ve aidat işlerini konuşuyorduk.

Geri çekilme taktiği büyük şehirlere çekilme, büyük şehirde de işçi sınıfı içine çekilme şeklindeydi. "Geri çekilme taktiği" lafını çok doğru bulmuyorum. Geri çekilme taktiğini uygulayabilmen için senin o döneme uygun örgütlenmen ve buna uygun alt yapının olması lazım. Nereye geri çekileceksin? Diyelim büyük şehirlere geldi arkadaşlar, yerleştireceğin evler var mı? Arkadaşlar işe girip çalışacak, öyle ilişkilerin var mı? Geri çekilmek için maddi gücün, uygun ilişkilerin ve hazırlığın yok... Yurt dışına gitme işlerinin de öyle olduğunu düşünüyorum. Bir sürü arkadaş geri döndü mesela. Onu da yapabilmen için daha önceden bir hazırlığının olması lazım. Düzensizlik içeren bir çekilmeydi bizim yaptığımız. Bu durum pratikte yaygın şekilde kadrolara "Kendi başınızın çaresine bakın" deme ve ilişkinin kesilmesine yol açtı. Arkadaşlarla konuşup tartışmadan, durumu anlamaya ve anlatmaya çalışmadan ilişkiler kopartıldı. Devrim yapacağına inandığın, ne dediyse yaptığın örgütün seni yarı yolda yapayalnız bırakmış. Şimdiye kadar karşılaştığın geçim sorunlarını örgütle çözmüş ve çalışmamışsın. Çalışmak ve hayatta tek başına durmak zorundasın. Böyle bir durumun kadrolarda ciddi tepkilere yol açması kaçınılmazdır. Ciddi bir kırılma noktasıdır. Kırılmanın yaratmış olduğu örgütsel, sosyal, psikolojik ve yoldaşlık ilişkilerindeki hasarları gidermek zordur. Zamanında sahicilik ve açıklık temelinde kendimizle yüzleşebilmek becerisini gösterebilseydik belli bir yol kat etmiş olurduk.

İşçilerle ilişkimiz var, biz mevcut işçi ilişkilerini sürdürüyoruz. Dışarıdan biri gelmiş, benden ona yer bulmamı istediler. Rabak'ta çalışan Salim'e gittim, onunla konuştum. Arkadaş Salim'de bir gün kaldı ama Salim'in çok da istekli olmadığını anladım. İşçi ilişkilerine bakışımızda sıkıntı var. Bizim gibi insanlar her şeyini geride bırakmış. Gözaltına alınmamız, cezaevinde yatmamız ya da başka şeyler yaşamamız bizim için sorun değil. Tabiri caizse

gemileri yakmışız biz ama işçi dediğimiz arkadaşlar, bizden de olsa bizim gibi değil. Neticesinde evi, işi ve çoluğu çocuğu var. Yerleşik düzende olan insanların durumunu anlamak lazımdı. Geride bırakacakları çok şey vardı. Bunu gördüğüm için o arkadaşı ikinci gün götürmedim. Böyle ilişkiler üzerinden geri çekilme planı yapamazsın, doğru da olmaz. Mevcut ilişkiler içerisinde arkadaşların kalacağı evimiz azdı.

Erdem Keçer geldi Antalya'dan, ona ev lazım olduğu söylendi. Bizim ev tutmamız lazım, onun için de para lazım. Biz bu parayı nereden bulacağız? Bize bir dönem "Topladığınız aidat ve bağışların hepsini bize göndereceksiniz" dendi. Esas olarak ilişkileri ben sürdürdüğüm için parayı ben topluyordum. Denetleyen hiç kimse yok, kimseye de sormayıp kendime göre karar alıyorum. "Erdem Keçer sana ev mi lazım, al şu parayı kardeş ev tut "diyordum. Karara uymuyordum, buna uymamamın nedeni böyle bir ilişki ağında olmamdı. Erdem, senin yanına idamlık olarak gelmiş ne yapacaksın? O zaman vermeyecekler senin yanına. Paranın bir kısmını da gönderiyordum. Başka arkadaşlara da bu konuda yardımcı oluyorduk.

Sungurlar'da temsilci olan Ali; Kurtuluşçuydu, evliydi ve çocuğu yoktu. Küçükköy'de evi vardı, Sungurlar toplantısını beş altı kişi onun evinde yapıyorduk. Tartışıp konuşuyorduk. Temsilci olduğu için 12 Eylül'den hemen sonra fabrikadan attılar. Bu arkadaş çok ciddi bir tazminat aldı. Bu tazminatın önemli bir kısmını bize verdi. Tam hatırlamıyorum ama o dönem için gerçekten çok iyi bir paraydı. Böyle işçi arkadaşlar da vardı aynı zamanda. Bizim aidat topladığımız arkadaşlar esas olarak işçi ve emekçi idi. Çok zor koşullarda yaşayan insanlardı. Mesela Zeliha arkadaşımız, annesi ile tuvaleti dışarıda olan tek gözlü bir odada kalıyordu. Bu arkadaş aidatını ciddi olarak veriyordu. Cemile dediğimiz işçi arkadaşımız da aidatını ciddi olarak veriyordu. Bu şekilde para toplandığı için kendimiz de öyle yaşıyorduk. Ben çok serttim zaten. En ufak harcamalara çok şiddetli tepki gösteren bir tiptim. Gofret almaya bile karşı çıkan, "Edirnekapı'dan Topkapı'ya minibüs parası vermeyin, yürüyün" diyen, "cimri" ve sert bir özelliğim vardı.

Bir sürü arkadaşla görüşüyorsun, birtakım istekleri oluyor onları karşılamak zorundasın. Buradaki konumlanmanın da problemli olduğunu düşünüyorum. Bizim gibi insanlar emekçi mahallelerinde, bir kısmımız gecekonduda, bir kısmımız ise daha iyi bir yerde oturuyordu. Merkezi konumdaki arkadaşlar Şişli, Harbiye ve Caddebostan gibi daha iyi semtlerde kalıyor, bura-

ların daha korunaklı olduğu düşünülüyordu. Bizim bildiğimizi polisin bilmemesi mümkün değildi. Neticede bu semtlerde ciddi operasyonlar oldu.

Bizim gibi ara kadrolarda ön plana çıkan: günlük yaşamını sürdür, mevcut ilişkilerini sürdür ve sıkıntıları çöz. "Geri çekilme nedir, ne değildir?" gibi teorik-politik mevzuları konuşup tartıştığımız pek söylenemez. "Derin tartışmalar" merkezi düzeyde yapılıyormuş. Biz gündelik, hayatın bize dayattığı ve çözmemiz gerekli olan sorunları kendi içimizde konuşuyoruz. Onlardan farklı şeyler konuşuyor ve hissediyormuşuz.

1981 yılında bize "12 Eylül Hizbini Mahkûm Edelim" başlıklı bir yazı verdiler. İçinde de arkadaşlar için "beşinci kol" gibi laflar geçiyordu. O dönemde bize gelen bilgilere göre, Ümit Arıkan, Hamdi Yılmaz ve Fahri Doğu arkadaşımızı, "mevcut örgütsel ilişkiler dışında ilişki kurmak" gibi bir gerekçeyle örgütten atmışlar. Bunun üzerine de böyle bir yazı yazmışlar. Fakat orada dikkat çeken şey; "hizbi mahkûm etmek yetmiyor" ve "beşinci kol" gibi sert ifadeler kullanılıyor. Akıl fikir işi değil. Bu aynı zamanda daha önceki ayrılığın derinleştirilmesi ve sonraki ayrılığın da öncülüydü. O dönem bize söylenen şuydu: "Mevcut örgütsel ilişkiler dışında örgütsel ilişki kurmayacaksın, ailenizle veya başka birileriyle görüşmeyeceksiniz. Sokakta veya karşılaştığınız herhangi bir insanı görmezden geleceksiniz ve ilişkileri böyle sürdüreceksiniz. Bugünkü gizlilik koşulları budur, randevularda buna dikkat edeceksiniz. Randevularda gelmeyen olursa beş dakika bekleyeceksiniz, ertesi gün güvenlik randevusuna gideceksiniz." Böyle bir sistem yürüyordu. Bize bilgiler esas olarak sözlü olarak aktarılıyordu, senin bunu test etme şansın yoktu. Merkez hakkında bir sürü dedikodu geliyordu. Kafanda soru işaretleri olsa bile örgütsel kanalla geldi deyip inanmak istiyorsun. Saptanan kurallara uyup uymama konusunda Merkez başta olmak üzere herkesin defosu var.

12 Eylül'den sonra örgütleri çökerten ya da ciddi darbe yemelerinin nedeni, siyasi polisin uygulamış olduğu işkence ve takip yöntemi oldu. Örgütsel ilişki içinde olan arkadaşlar daha korunaklı ve örgütsel ilişkisi olmayan arkadaşlar daha korunaksız diye bir şey olmadı. Tam tersi oldu. 12 Eylül öncesinde adam öldürme ve banka soyma gibi ciddi eylemler olsa bile esas olarak arkadaşlar, 12 Eylül sonrası faaliyetlerden yargılandı. Afiş asmaktan ve dernek başkanı olmaktan alınan arkadaşlarımız kısa zamanda dışarıya çıktı. 12 Eylül sonrası örgütsel ilişkilerde bulunan sempatizan arkadaşlarımız, yataklıktan ya da örgüt üyeliğinden yargılandı ve ciddi cezalar aldı.

Bizim imkânlarımız ve alt yapımız yok. Durumu çok ciddi olan kadrolar dışında; yasal durumu uygun, kendi ayakları üzerinde durabilecek, üniversitesinde okuyabilecek, fabrikasında çalışabilecek ve mahallesinde yaşayabilecek olan arkadaşlarla ilişkiler farklı bir mantıkla ele alınabilseydi bu, örgütün yükünü hafifletirdi. Bizim gönüllü olarak ilişkiyi kesmiş olduğumuz arkadaşlarla, daha ileriki dönemlerde daha düzgün ilişki kurma şansımız olurdu. Arkadaşlar bizimle ilişki kopardığında veya bize farklı bir şey dediğinde onlarla sorunlar yaşadık. Devrimci mücadeleye katılımın ve sürdürmenin gönüllülük temelinde olduğunu, katkılarımızın eşitsiz olabileceğini ıskaladık. Gerek kendi durumumuzu gerek mevcut ilişkileri değerlendirmede sıkıntılarımız vardı.

Yaşadığın o döneme dair neler aktarabilirsin?

Bizim işçilerle de ilişkilerimiz esas oranda koptu. Yeri yurdu, çoluğu çocuğu olan ve işi gücü belli yani yerleşik düzenleri olan ilişkilerin sürmesi, kendileri açısından ciddi riskler taşıyordu. Geride bırakacak çok şeyleri vardı. Kendi içimizden bir sürü arkadaşımız, o koşullara dayanamadı. İl komitesinden olan arkadaşlar çekip gitti. İlişkisini kopartmayan ve sürdüren işçi arkadaşlarımız da vardı.

Çarşamba'da ev tuttuğumuzda, Ankara'dan Perihan ve Nadir bizim evde kaldı. Ben, Filiz'in gofret almasına "küçük burjuva alışkanlığı" diye karşı çıkıyordum. Perihan benden tavukgöğsü istedi. Çemberlitaş tarafında bir randevum vardı. Çemberlitaş Pasajı'nın yanındaki muhallebiciden tavukgöğsünü aldım, eve getirdim. Filiz şaşırdı. Aslında o kadar sert olmama rağmen misafirdir diyerek tavukgöğsü almıştım. Aynı evde Haşim de kaldı. Haşim bizim evi çok dağınık ve çok kötü bulmuştu. İki buçuk yıl içinde, altı tane ev değiştirdik. Birileri kalıp gittikten sonra evi değiştiriyorduk. Çarşamba'dan tekrar Bayrampaşa'daki Murat mahallesine geldik. O eve Atilla (Mermeroluk) geldi. Ati o dönemde aranıyordu, fotoğrafları da vardı. Bu nedenle, Atilla kaldığı evlerden dışarıya çıkamıyordu. Gündüz de dikkati çekmemesi lazımdı. Ati ile Murat mahallesindeki evde kalırken elektrik bobin atölyesinde çalışıyordum. Sabah bir şey yemiyordum, öğlen tek nohut veya kuru fasulye yiyorum. Akşam evde yemek yiyoruz. Pazardan alışveriş yapıyoruz. Ati de çok güzel yemek yapardı. Atilla'nın kardeşi Hakan Mermeroluk, 24 Aralık 1981'de Alemdağ Askeri Cezaevi'nde öldürüldü. Atilla'nın bundan altı ay sonra haberi oldu. Böyle olaylar karşısında, gündelik hayatımız çok değişmi-

yor, üzerinde çok düşünüp konuşmuyorduk. Bunun da belki temel nedenlerinden biri, gündelik hayatın yaratmış olduğu sıkıntılar ve o sıkıntıları çözmeye yönelik çaba içerisinde olmamızdı.

Celal Hoca bana bir arkadaş getirdi, ben de onu ara yollardan eve götürdüm. Bir akşam kaldı sonra gitti. Aradan belli bir zaman geçti Celal Hoca, Fatih Pastanesi'ne gitmemi ve o arkadaşın geleceğini söyledi. Fatih pastanesine girdim. Arkadaş kapıya bakıyor, karşısında biri oturuyor. Arka masada biri oturuyor ve kapıya bakıyordu. Fatih Pastanesi iki katlıydı. Arkadaşa doğru yürüdüm, hiçbir tepki göstermedi. Merdivenden yukarı kata çıktım, çalışan gence salep olup olmadığını sordum. "Yok" dedi. Sonra sakince aşağıya inip kapıdan çıktım ve gittim. Celal Hoca'ya "tezgâha girip çıktığımı" söyledim. Arkadaş, Celal Hoca'nın adını vermiş, Ankara polisi Celal Hoca'ya tezgâh kuruyor. Bu arkadaşın Mustafa Uslu olduğunu daha yakın zamanda öğrendim.

Bir gün yine Aksaray'daki lunaparka yakın bir yerde Hasan, ben ve Ertuğrul bir kahvede oturuyoruz. O zaman biz komitedeydik. Polisler kahveyi bastılar. Benim kimlikte Muş Varto, isim olarak Kadir yazıyor. Polis "Kapının önünde bekle sen" dedi. Şüphelendiklerini oraya alıyorlardı. Ben kalktım, hiçbir şey olmamış gibi kapıdan dışarıya çıktım ve gittim. Böyle iki tane polisiye olay oldu.

Atilla bizden ayrıldıktan sonra evi değiştirmemiz gerekiyordu. Gaziosmanpaşa'da bir ev tuttuk. Ankara'dan Ersin gelmişti bizde kalmaya. Ersin bir bize bakıyor, bir de eve. Ev ev değil, evin tuvaletinin kapısı açık. Tuvalete girerken "Hey ahali, ben tuvalete giriyorum" diyorsun. Dışarıda yağan yağmur sanki evin içine yağıyor, Ersin devamlı yatakta. Bu evde yaşamanın mümkün olmadığına karar verip Sarıgöl'de bir ev tuttuk. Eve de ev sahibinin kapısından giriyorsun. Ersin'i "dayımız" diye tanıttık. Ersin'le bizim çok iyi bir ilişkimiz oldu, harbiden dayı yeğen ilişkisi oldu. Birbirimizi çok sevdik, birbirimize çok da bağlanmıştık. Ersin KTÜ mezunuydu, Trabzonspor'un teknik direktörü Özkan Sümer, o dönem Galatasaray'ı çalıştırıyordu. Florya'ya bazen onun yanına gidiyordu. Futbolcu Ali Kemal ile de muhabbeti vardı. Karadenizli bazı iş adamlarından para alıyordu ama bizimle örgütsel ilişkisi yoktu, ilişkisini başkasıyla sürdürüyordu. Çok samimiydik. Bir gün "Ben sizi çok seviyorum" diye bir not bırakıp gitti. Biz şok olduk. Çok ağladık. O gidince duman olduk, çok etkilendik. O bizi çok takdir ediyordu. Filiz'in bir bileziği vardı. Onu satmış, paranın bir kısmını teşkilata verip bir kısmıyla da

kendine sarı bir ayakkabı almıştı. O ayakkabı konusunda ben, onu sert bir şekilde haşlamıştım. Dayım beni tolere etmeye çalışmıştı. Dayının iki çocuğu ve eşinin fotoğrafları vardı cüzdanında. 12 Eylül'den hemen sonra Ankara'da DAL'a alınan grubun içindeydi Celal Hoca'yla beraber. Bize de anlatmıştı o zaman neler olduğunu. O dönemde, bizim insan ilişkisi anlamında en fazla etkilendiğimiz arkadaştı.

Ankara'dan gelen Nadir'i, Perihan'ı, Ersin'i ve Haşim'i daha pozitif, insan ilişkileri ve yaklaşım biçimlerini daha farklı gördüm. İstanbul'daki ilişkiler ve İstanbul'da farklı eğilimler arasındaki çatışmalar ve onların kadrolara veya alanlara yansımasının iklimi zehirlediğini ve bizim şekillenmemizde çeşitli yamukluklara yol açtığını düşündüm. Bir taraftan olmakla mükellefsin gibi bakılıyordu. Hizipsel bakış, ister istemez ortak değerlendirmeyi ve ortak kriterleri ortadan kaldıran bir şey. Esas olarak o bakışların kendi kriterlerini devreye sokan ve onlar üzerinden insanları istihdam eden veya yönlendiren bir şeye dönüşüyor. Her iki taraf da bana kötü muamele ettiği için, orada sadece bana karşı değil; kendi aralarında da yer yer düşmanlık noktalarına varan davranışı görüyorsun. Bu ortamda kimden olursa olsun, kadroların düzgün şekillenmesi mümkün değil.

Bir gün Nadir de çekti gitti. Biz gene şaşırdık. Perihan'la evliydi ve Antepliydi. İl Komitesi'ndeydi bu arkadaş. İl düzeyinde de, ileri dediğimiz arkadaşlar düzeyinde de dönemin getirmiş olduğu zorlukların gereğini yerine getiremeyen veya yaşadığı zorlukları anlamlı bulmayan arkadaşlar vardı. Böyle kırılmalar ve kopmalar oldu. Ciddi psikolojik sorun yaşayan arkadaşlarımız oldu. Bu dönemin aynı zamanda sosyal, psikolojik boyutlarıyla da irdelenmesi gerekiyor.

Nuran, Şenay, Füsun, Güzin ve İbo ile çok sıkı bir ilişkimiz oldu. Örgütsel ilişkiler açısından Güzin'le İbo'nun evine gitmek hiç uygun değildi. İbo işadamı ve İsmail'in ağabeyi. Gardaşı Sultanahmet Cezaevi'nde yatıyor, onun görüşüne gidiyor. Hal böyle! Ama biz İbo'nun evine gidiyoruz. Güzin, temizlik konusunda çok titiz bir kadın. Eve girip çıkarken çok özenli davranıyoruz. Banyoya giriyoruz çamaşırlarımızı uygun bir yere koyuyoruz, banyodan çıkarken banyoyu iyice temizliyoruz. Ondan sonra yemek ve içki faslı başlıyor, güzel muhabbetlerimiz oluyordu. Sultanahmet'le ilişkiyi İbo üzerinden sürdürüyor, içeriye notlar gönderiyorduk. Şimdi düşündüğümde ne kadar büyük bir risk alıyormuş İbrahim. Kurulu düzeni, evi ve işi var. O zor koşullar-

da, çeperde ve daha dış halkalarda görünen arkadaşların bunları yapması çok önemli ve unutulmaması gerekiyor.

Füsun bankaya işe girmişti, ben onun yanına yemek yemeye gidiyordum. Dolmuş parası vermemek için uzun yürüyüşler yapıyorduk. Böyle güzel ve keyifli zaman geçirdiğimiz ilişkiler çok önemliydi.

Sen ilişkilerini sürdürürken Filiz de sürdürebiliyor muydu?

12 Eylül öncesinde de kadınların birlikte oldukları erkekleri koruması gibi bir bakışın olduğunu düşünüyorum. Bunun en canlı örneği Dilek'tir. Dilek, benden ileriydi ve çok iyi ilişkileri vardı. Seyfi ile evlenmesi, Seyfi'nin gazetede çalışması ve başka şehirlere gitmesiyle beraber; Dilek, kendi evine hapsedildi. İşte çalışıyor, hiçbir siyasi faaliyet sürdürmüyordu. Filiz'le ben ara sıra Feriköy'de kaldıkları eve gidip muhabbet ediyorduk. Birtakım kadın arkadaşlar için bence 12 Eylül öncesinden başlamış bir şeydi ama 12 Eylül'le hepten böyle oldu. Yani kimle evliysen onu korumakla mükellefsin, sorumlun erkek. Kadının rolü korumaktı. Evde çocuk varsa çocuğa bakmak, eğer çalışabilir durumu varsa işe gitmek ve oradan getirdiği parayla evi geçindirmek. 1976-77'lerde kadın arkadaşların devrimci gelişimi için uygun görülen daha ileri düzeydeki arkadaşlarla birlikte olma fikri tam tersi sonuçlara yol açtı.

Çocuk konusunda farklı fikirler vardı. Filiz ve ben çocuğa kesin karşıydık. Çocuğun devrim ve sosyalizm mücadelesinde ayak bağı olacağını düşünüyorduk ve çok serttik bu konuda. Ali olduğunda hâlâ çocuğa karşıydım ama devrim ve sosyalizm adına değil, kendi adıma karşı oldum. Çocuğun sorumluluğunun zor olduğu konusunda kafam çok netti. Cezaevinden çıktıktan dört yıl sonra Filiz istedi çocuğu. O olduktan sonra nasıl yapmak gerekiyorsa öyle yaptık. 12 Eylül sonrası çok çocuk oldu. Bu da ilginçtir. Koşullar çok zor, her an cezaevine girme riskin var ama çok çocuk oldu. O dönemde Filiz hamile kaldığında çok ilkel yöntemlerle çocuk düşürmeye çalıştı. Düşüremediği durumlarda kürtaj oldu. Kendi canına çok hoyrattı. Yirmi yaşına kadar çok rahat koşullarda yaşayıp 1979'da evlendikten sonra, devrimci mücadele içinde çok zor koşullara çok kolay adapte olabiliyordu. Birçok konuda çok farklı düşüncelerimiz olmasına rağmen devrim, sosyalizm ve işçi sınıfı konusunda birbirimize yakın şeyler düşünüyorduk. Örgüt, örgütlü mücadele, her şeye rağmen örgüt içinde kalma ve örgüt insanı olma konusunda paralel düşünüyorduk. O zor koşullarda ilişkiyi taşıyan ve sürdüren de bu oldu. Filiz hiçbir

zaman için eve hapis olmadı. Ev içine kapanmadı, bir biçimde ilişkilerini sürdürüyordu.

O dönemi nasıl bir ruh hali ile yaşadınız?

Mutluyduk, huzurluyduk. Bir şey düşünmüyorsun, o önemliydi. Gözaltına alınırmışsın, cezaevine girermişsin diye düşünmüyorduk. Bizim bölgede şöyle bir şansımız vardı, Neriman'ın yanına, Nuran geldi. Nuran'la Neriman önce başka yerde sonra Pazariçi'nde ev tuttular, orada kalıyorlardı. Onlar aynı zamanda seramik atölyesinde çalışıyordu. Ben diyelim ki öğlen, onların çalıştığı atölyeye gidiyordum. Onlar nevalelerini kendi yanlarında getiriyorlardı, orada yemeğimizi yiyor muhabbetimizi yapıyoruz. Onların kaldığı ev bir odalı, tuvaleti dışarıda bir evdi. İki yatak vardı. Neriman çok becerikli biriydi, sadece yemek yapma konusunda değil evin düzeni konusunda da çok becerikliydi. Bazen biz o evde kalıyor, yemek yiyor, sıraya dizilip yatıyor ve çok keyif alıyorduk. Cemile ve Zeliha'nın randevularına gidiyordum, onlar yanlarında nevale getiriyorlar, oturup yiyorduk. Bir gün polis geldi kimliklere baktı, sahte kimlik vardı bende bir sıkıntı olmadı. Kendimize göre bir hayatımız vardı. Bizim için büyük sıkıntı arkadaşlara yer bulmak ya da bir ihtiyacı olduğunda onu gidermeye çalışmaktı. Para sıkıntımız olmadı ama para sıkıntımızın olmamasının birinci nedeni, ikimizin de çalışıyor olmasıydı. Filiz'e ailesi yardım ediyordu, bir de taleplerimiz çok sınırlıydı. Tuttuğumuz ev, yediğimiz yemek, eşyalarımız yoksulluk sınırındaki insanların sahip olduğu kadardı. Mutluyduk ve fazlasını istemiyorduk. Biz hep Topkapı bölgesindeydik.

Kudret Gürbüz, Cerrahpaşa Tıp'taydı. Gerçekten çok becerikli ve militanlıktan tut sahteciliğe kadar her parmağında bir marifeti olan değerli bir arkadaşımdı. 12 Eylül'den hemen sonra örgütün parası vardı bende, Kudret'e o paradan veriyordum. Devlet Malzeme Ofisi vardı Beşiktaş'ta. Orada sıraya giriyor, bozuk teypler alıyor ve tamir ediyor, Topkapı'da eskici tezgâhlarında satıyorlardı. O dönemde Kudretlerin hiçbir şeyi yoktu. Cennet mahallesindeki evlerinde anaları vardı, en büyük ağabeyleri Fikret ve iki kardeşi ile yaşıyordu. O malzemeleri satıp bize parayı fazlasıyla veriyordu. Bu işlerde bize çok yardımcı olan bir arkadaştı Kudret.

1981'le beraber daha örgütlü çalışmaya başladık. Bir dönem Mustafa Orhan'la beraberdik, İzzet Köylüoğlu ile görüşüyorduk. Kendi kurmuş olduğumuz ilişkileri daha sistemli hale getirdik. İlişkileri de kendi aramızda görev

bölüşümü yaparak sürdürüyorduk. O zaman daha çok konuşmaya başladık, daha bir toplantı yapar olduk. Bir dönem ufak broşürler geldi. 1982'nin başında benim üyeliğim gündeme geldi. O dönem üyelikleri fes etmişler, yeni üye kaydetmeye başlamışlar. Celal Hoca tüzük getirdi, tüzüğü okudum ve kabul ettim. Beni ilgilendiren; tüzükte ne yazıldığı değildi, üye olmamdı. Hayatımızda bir şey değiştirmedi ama önemsemiştim üye olmayı. O dönemde belli arkadaşlar üye yapıldı. Filiz de üye olmuştu. İzzet'in olduğu dönemde raporlar da hazırlıyorduk. İzzet'ten sonra bir dönem Nadir, Ramazan ve sonrasında Mustafa ile ilişki sürdürdüm.

Dayım evden gittikten sonra Bayrampaşa'da bir apartmanın ara katında güzel bir daire tuttuk. Kış aylarıydı, alt ve üst kattaki dairelerde soba yandığından, daire iyi kötü ısınıyordu. Bundan dolayı hiç soba yakmadık. Bakalit atölyesinde çalışıyordum. Kalıpların ısınması için işyerini sabah saat yedi de açıp saat üçte işten çıkıyordum. Bir saat zaman kazanıyor, işlerimi daha kolay hallediyordum. Apartmana girerken Filiz'in Florya'dan tanıdığı bir komiserle karşılaştık. O zaman evi boşaltmak zorunda kaldık. Topçular'da bir ev bulduk. Evin nasıl olduğunu önemsemiyorduk. Aslında bizde popülistlik vardı, o kötü evlerden bile keyif alıyorduk. Şam'da yapılan Merkez Komitesi toplantısına Seyfi de gidecekti. Dilek ve oğlu Murat da Topçular'daki eve geldi. Murat iki yaşında filandı ve astım sıkıntısı vardı. Dilek, Fatih'te bir yere onu iğne yapmaya götürüyordu. Biz anlattığım evlerin önemli bir kısmında kışın soba yakmadık. Bir şekilde idare ediyorduk, odun kömür parası vermiyorduk. Ayakkabı da almıyorduk. Filiz'in ve Nero'nun (Neriman) çok maceraları vardır. Apartmanlarda daire kapılarında uygun bulduklan ayakkabı veya odun kömür gibi şeyleri çalıyorlardı. O tip şeyler yapıyorlardı ve hiç derdimiz değildi. Çok da rahattık ama Filiz ve ben olduğumuzda soba yakmıyorduk, öyle bir politikamız vardı. Murat'la Dilek geldi. Kış ayındayız soba yakmak lazım, çocuk hasta ve tedavi görüyor. Aşağıdaki oduncudan odun aldık, sobayı kurduk. Orada sobalı hayata geçtik. Evin tek salonu, ufak bir mutfak, bir de tuvaleti vardı. Hepimiz aynı yerde yatıyoruz. Fakat benim sertliğim devam ediyor. Ben, evde dışandan görünecek düşüncesiyle cam silmek gibi dışındaki işleri yapıyordum. Patates haşlama dışında bir şey bilmiyordum. Bir gün bunlar gitmişler pazardan çok ucuza elma bulup almışlar. Dışandan geldim bunlar elmaları yiyor. Yemekten önce meyve yenmez, yemekten sonra da fazla yenmez. En fazla iki yenir, ne demek dört-beş tane yemek? Hem yemekten önce meyve yiyeceksin hem de dört beş tane yiye-

ceksin... Ben kudurdum tabii. Elmalara saldırıyorum bir ısırıyorum, bir atıyorum. Dilek'le Filiz büyük ihtimalle gülüyorlardı. Kopmuşum. Bir de anlatıyorlar, ben gofrete karşıyım ya bunlar evin damında gofret yiyorlarmış. Seyfi Şam'dan döndükten sonra Dilek'le Murat kendi evlerine gitti. Sonra bu eve Sabahnur'la Mustafa geldi.

Neler yapıyordunuz faaliyet olarak?

O dönemde Hasan Akın ve Ertuğrul Nar da üye oldu, üçümüz komite olduk. Bölge komitesi ismini değiştirdik "fabrika kolu" dediğimiz bir kol faaliyeti sürdürdük. Bu fabrika kolu denilen model, esas olarak direkt fabrikalara yönelik ve direkt işçilerle ilişki sürdüren bir örgütlenme biçimiydi. Fabrikada iki üç işçi varsa onların içine kendimiz de girip komite oluşturuyorduk. O dönemde Bomonti Bira Fabrikası'nda Dursun Ali ve Süleyman diye arkadaşlarımız vardı. Onlarla ilişkileri ben sürdürüyor, fabrikaya gidip onlarla yemek yiyordum. Sungurlar o dönemde kapanmıştı. Eski insanlar kalmamıştı. Rabak'ta Salim ve Müfit'le ilişkimiz koptu ama o dönem Haydar ve Ekrem fabrikaya girdi. O dönemde bizim meslek öğrenme ve fabrikalara girme gibi bir politikamız vardı. Murat, kısa zamanda kaynak yapmayı öğrenip Demir Döküm'e girdi. O dönemde belli becerileri olan arkadaşlarla böyle işler de yapıyorduk. Sadece atölyede çalışma gibi değil; aynı zamanda fabrikaya girebilecek olan insanları da oralara yönlendiriyorduk. Cibali Tekel'de Zeliha ve Cemile üzerinden ilişkilerimiz sürüyordu. İşçi faaliyetlerini mevcut ilişkiler üzerinden sürdürüyorduk. Fabrika ilişkilerini de esas olarak ben sürdürüyordum.

12 Eylül döneminden sonra kadın ve erkek arkadaşlar birbirleriyle pek görüşmüyordu. Kadın erkek ilişkileri de çok sınırlıydı. Biz Filiz'le konuştuk, çöpçatanlık yapalım dedik. Nazmiye ile Murat'ı tanıştırdık, anlaştılar ve evlendiler. Neriman ile Atilla'yı buluşturduk. Anlaştılar ve birlikte yaşamaya karar verdiler. Başarısız olduğumuz, komik denilecek durumlar da oldu.

Tam tarihi hatırlamıyorum ama sanki benim dışarıda olduğum dönemde, DİSK'i yaşatma komiteleri gibi bir şey vardı. Sendikalar kapatılmıştı, biz de neticede DİSK'i savunuyorduk ama DİSK içinde muhalif konumdaydık. Sınıf ve kitle sendikacılığı diyerek muhalefet yapıyorduk. 12 Eylül öncesinde, Dev Maden-Sen, Keramik-İş ve Limter-İş gibi belli sendikalarda etkindik. DİSK'i yaşatma komiteleri, sınıfa yönelik daha daraltılmış bir faaliyetti. Mahalle ilişkilerini başka arkadaşlar sürdürüyordu. Benim mahallelerle bağım kalma-

mıştı. O üçlü yapı içinde iş bölümü yapmışızdır diye tahmin ediyorum. Toplantı yapıp raporlar hazırlıyor, o raporları da gönderiyorduk. Belli bir dönem de böyle bir faaliyet içindeydik.

Darbe, raporlar, yakalanma, işkence

Kurtuluş örgütü adına faaliyet yürüten insanlar kendilerini o örgütün üyesi olarak mı görüyordu? Kurtuluş örgütünün sadece elli bir üyesinin olduğu o dönem biliniyor muydu?

Biz bilmiyorduk. Sen statü anlamında üye olmadığını biliyorsun ama bunun üzerine kafa patlatmıyorsun. O dönemde üye olup olmamanın önemi yoktu. O dönemde esas olan kadrolardı ve onlar da "Kurtuluş hareketine ben ne kadar katkıda bulunabiliyorum?" diye düşünür ve "Mümkün olduğu kadar katkıda bulunmam gerekir" derlerdi.

Sabahnur'la Mustafa geldi bizim eve. Sabahnur o zaman hamileydi. Tek odada yatacağız, arkadaşları tanımıyoruz. Ortaya bir korniş taktık araya perde gerdik. Sabahnur çalışıyordu. Biz evi kendimize ait görmüyorduk, özelimiz olarak da görmüyorduk. İşin böyle düşündürücü bir yanı vardı. Mesela tek odada kendi dışımızda başka insanlarla kalabiliyorduk; o dönemde cinsellik yaşadık mı? Yaşadıksa nasıl yaşadık? Bilemiyorum, kafamda kalan bir şey yok. Gelen insanlar senin hayatını değiştirir mi değiştirmez mi diye düşünmüyorsun. Tam tersine senin o sertliğini esneten şeyler oluyor. Kadın hamile, çocuk hasta "Ne diyebilirsin?" diyorsun. İstediğin kadar sert ol, istediğin kadar "Bu teşkilat parası, az harcamak lazım" de. Böyle durumlarda daha hassas oluyorsun ve dikkat etmek zorunda kalıyorsun.

Hasan Akın'ın Rami'de bir evi vardı, orada toplantı yapıyoruz. Raporlarımızı yazıp İzzet'e veriyoruz. Bir gün rapora "Biz bu parayı çalışma ve yaşama koşulları zor olan işçi ve emekçilerden topluyoruz. Verdikleri ciddi bir aidat, bu paranın kullanımına dikkat edin" diye yazdık. Aslında ben bunu "gıcık" olsun diye yazdım. Açık söylüyorum. Bilinçsiz yazılan bir laf değildi. Hasan ve Ertuğrul da bir şey demedi. Raporu okumuşlar. Ertesi gün randevu vardı, tak diye İzzet'in yanında İrfan Cüre de geldi. İrfan'ın Merkez'de olduğunu biliyorum. Bana ne demek istediğimi sordu, "Biz farklı mı yaşıyoruz?" dedi. Ben de "Sizin şöyle veya böyle yaşadığınız konusunda ben bir şey diyemem, kuşkularım olabilir ama bunu size diyemem. Fakat biz bu aidatları ve bağışları, zor koşullarda yaşayan ve çalışan işçi emekçi arkadaşlardan top-

luyoruz. Bunun harcanmasında sizin özen göstermenizi istiyoruz, bunu bizim deme hakkımız var. Bunun ötesinde nasıl anlaşılırsa anlaşılsın" demiştim. Normalde Merkez'le hiç görüşmüyoruz ama böyle bir muhabbet olunca hemen geldi. Bu ilginç bir şeydi ama biz taviz vermedik çünkü kendi düşüncemizdi.

Bizim hazırladığımız raporlar kodlanmış olarak hazırlanan raporlardı. Hiç isim kullanmıyorduk. Sözlü olarak isimleri kullanmış olabiliriz ama yazılı olan dökümlerde bunu açık yazmadık. Gene ilişkilerimiz devam ediyor, raporlarımızı gönderiyoruz. Aslında raporlar Ertuğrul'da kalıyordu, son rapor ise bende kaldı. Ben o raporu kendi el yazımla yazmıştım, Filiz'in de el yazısının olduğu bir şeyler varmış evde. O ara Uzun Metin cezaevinden tahliye oldu. Metin'le de kısa bir dönem görüşmemiz oldu ve Eyüp'te ilişkimiz olan bir evde kaldı

Nasıl yakalandın?

17 Haziran 1983, saat 12.30 veya 13.00 sıralarında ev sahibi kadın kapıyı vurdu. Biz hiçbir şeyden şüphelenmiyoruz, kapıyı açtık on beş kişi birden içeri girdi; zaten tek bir oda. Biz şaşırdık. Arama yaptılar. Notları ve sahte kimlikle ilgili malzemeleri buldular. Gayrettepe'ye götürdüler, kapıda gözlerimizi bağlayıp odaya çıkardılar. Filiz de odadaydı. Filiz'e örgüt şeması göstermişler, Filiz şaşırdı. Bana Şevket Karakuş olup olmadığımı sordular ben de "Evet" dedim. Komitede olduğumu ve kod adımı söyledim. "İyi, çok iyi gidiyorsun" dediler. Neticede bir konuşma var, evi biliyorlar ve senin komitede olduğunu söylediler. Bu kadar diyorsun, bunun ötesini bilmiyorsun. Kafanda burası durma noktası olsun, diyorsun. "Sosyalistim, devrimciyim, Kurtuluşçuyum ve Cerrahpaşa-Der Başkanıyım" diyorum. Benden randevu istiyorlar. Görüştüğüm kimse olmadığını söyledim. Benim yazdığım rapordakileri sordular, kimler olduğunu bilmediğimi söyledim.

Beni aşağıya aldılar, önce kaba dayak, falaka gibi klasik şeyler yapıp; sonra elektriğe geçtiler. Hiçbir tecrüben yok, elektriğe tepkinin ne olacağını da bilmiyorsun. Falaka sıkıntı değil, acıya katlanabilirim diyorsun. İki elektrik verme biçimi var: biri manyetolu, diğeri otomatik. Çevirme usulü olduğunda elektriğin geldiğini hissedip kendini hazırlıyor ve elektriği karşılıyorsun. Otomatik elektrik vermeye karşı ön savunman olamıyor, tak diye geliyor elektrik. Her yerden elektrik vermeye başladılar. Bir süre elektrik verdikten sonra suya tutuyorlar, sonra yine devam ediyorlar. Hâlâ randevu vermiyo-

rum, bunun üzerine elektriğin dozunu artırıyorlar. Filistin askısına alıp her taraftan elektrik veriyorlar. Kafandan, dilinden ve pipinden neresi olursa.

"Ne yapmak lazım, ne etmek lazım?" diyorsun. Bir insanın beyni bu kadar hızlı çalışmaz dedim; yani o anda beynin çalışma hızı (belki bana öyle gelmiştir) acayip bir şeydi. Her şeyi hesap ediyorsun. Kafandan geçmeyen bir şey yok. Her şeyi bu kadar detaylı, bu kadar hızlı düşünme ve bu kadar hızlı karar verme hali gerçekten beni şaşırttı. Belli bir zaman geçtikten sonra Filistin askısından indirdiler ya da Filistin askısında olabilirim, Filiz'i getirdiler. Filiz'e tecavüz edeceklerini söylediler, ben de "Edin" dedim. Filiz'e "Korkma Cano" demişim. O anda öyle bir şey söylemişim. Benim pipimden, Filiz'in parmaklarından birlikte elektrik verdiler. Sonra Filiz'in üstünü soymuşlar sadece. Ondan da bir sonuç alamadılar. Dört beş saat geçti. Sabaha karşıydı diye tahmin ediyorum, "Bir plan yapmam, bu yoğunluğu bir savuşturmam lazım" diye düşünüyorum.

16 Haziran 1983 de, yakalanmadan önce Eminönü'nden Edirnekapı'ya gitmiştim. Kapalıçarşı'nın içinde ASALA eylem yapmıştı. Çarşıkapı'dan geçerken bir trafik sıkışıklığı olmuştu. Aklıma bu geldi, "Böyle bir olay olmuş, trafik sıkışık olduğu için randevuya yetişemedim. Ertesi gün güvenlik randevuları olur, oraya götüreyim sizi" dedim. Bunu deyince beni indirdiler, Filiz'e de benim randevu verdiğimi söylemişler. Sabaha karşı yukarıya çıkarttılar, öğleden sonra aşağıya indirdiler. Filiz'le beni kaloriferin yanında tutuyorlar. Filiz, "Konuşursan, seni boşarım" dedi. Ben de numara yaptığımı söyledim. Filiz'in konuşmasını polis duymuş, orada Filiz'e dayak atıyorlar. Randevu saatine kadar beklettiler. Sonra randevu yerine gittik, oturduk orada. Öyle bir randevu olmadığı için kimse gelmedi tabii. "Ulan gelen giden yok ne iştir bu" dediler, "Valla bilmem adam demek ki şüphelenmiş" dedim. Dönüşte başladılar dayak atmaya. Şube'ye geldiğimde tekrar falaka ve elektrik işleri başladı. Alındığımdan hemen önceki hafta sonu Güzin ve İbo'yla Kumbağ'a denize gitmiştik. Orada güneşte yanmıştım "Ulan adi adam, ulan bilmem neyin oğlu; sen nasıl denize gider keyif yaparsın, nerede denize gittin?" diye soruyorlar. Aynı işkenceye yine devam ettiler. Hiçbir şeyi kabul etmiyorum, sadece "Kurtuluşçuyum, komitedeyim ve bu isimleri de hiç tanımıyorum" diyorum. Birkaç gün daha devam etti bu. Filiz'i bir kere daha getirdiler, değişen bir şey olmadı. Erdoğan Usta'yı getirdiler. Benim evimde kaldığını söylemiş, ben de kaldığını söyledim.

İşkencede direnme olayının devrim, sosyalizm ve örgüt için çok önemli olduğunu düşünüyorum. 1976'dan 1983'e, yedi yılını vermişsin devrimciliğe ve üniversiteyi bırakmışsın, harcadığın ciddi bir emeğin var. Devrimcilikle beraber daha da şekillenen ve gelişen bir karakterin, kişiliğin var. "Kendine yazık edersin, doğru olmaz" diyorsun. Devrim ve sosyalizmin yanına kendi emeğimi de koyuyorum. Aynı zamanda diyelim ki sen isim verdin. Arkadaşını getirdiklerinde işkence yapacaklar. Sana başlamış adamlar hiç olmazsa bir yere kadar getirmişsin bunu devam ettir. Arkadaşının nasıl davranacağını da bilemiyorsun. Sonuç olarak bütün bunları bir arada düşününce "Boş ver, direnmeye devam et" diyorsun. Orada örgüt hakkında çok şey bilmenin ne kadar problemli ve ne kadar yük olduğunu görüyorsun. "Ulan keşke şunu da bilmeseydim" diyorsun. Bu bilgiler senin omzuna yük olarak biniyor. İşkencenin yoğunluğu bir hafta sürdü. Silah ve külah üzerinden bana bir şey sormuyorlardı, "Bu doktor, bu işlerle onun ilgisi olmaz" diyorlardı. Bu nedenle Ali Kemal benimle dalga geçiyordu.

Operasyonda şansızlığım, benim hakkımda bilgi sahibi arkadaşların bulunması ve belli bir kısmını polisle paylaşmalarıydı. Örgütsel anlamda baktığında, üstte olan arkadaşların daha bir direnmesi gerekir diye düşünüyorsun ama öyle olmadı. Bir sürü arkadaş kötü tavırlar içinde oldu. Özellikle Erdoğan Usta ile Berkut çok konuştular. Operasyonda yakalanan arkadaşların tavırları iyi değildi. Erdem Keçer'e çok işkence yaptılar ama direndi arkadaşım. Durumumuzun vahimliğinden negatif olarak etkilenmemem gerekiyordu. Çünkü işkencede sen devletle karşı karşıyasın ve yalnızsın. Buradaki marifet veya marifetsizliğin artık sana kalmış bir şey. İster savuşturursun ister savuşturamazsın ama seninle ilgili bir şey artık. Bunun dışındaki şeyleri yalıtıyorsun, yani diğerlerinin durumunu yok sayıyorsun. O da belki şansın oluyor. Orada zayıf noktamın Filiz olduğunu düşündüler, teslim almaya çalıştılar. Konuşturmak için kadının, çocuğunun ya da ana babanın ileri sürüldüğünü biliyorduk. Filiz "Konuşursan seni boşarım" demişti. İşkencede de birbirimize omuz verdik, dayanışma gösterdik. Birbirimizden güç alarak yüzümüzün akıyla çıktık.

İşkence seanslarından sonra koydukları hücreler çok küçük olmasına rağmen, çok fazla sayıda kişi konuyordu. Balık istifi şeklinde kalıyorduk. Dev-Sol'dan Mehmet diye biri vardı, dışarıdan da tanıyordum onu. "Konuşmamam lazım" diyor konuşmuyordu, "Kabul etmemem lazım" diyor kabul etmiyordu ve "Benim buradan yırtmam lazım" diyordu. Cezaevine gitti ama çok kısa bir dönem kaldı. Çok netti kafası. Hücredeki muhabbet di-

rennek lazım üzerinden oluyordu ama kalanların kim olduğunu da çok kestiremiyorsun. Bir gün Filiz'i benden önce askıya almışlar. Soru sormaya başlamışlar. Beni de getirdiler. Filiz'i indirirken gözü açılmış. Karşısında Erkan Mete'yi gördü. "Erkan Mete" diye bağırdı. O zaman ben de "Erkan Mete'yi tanırım, hemşerimdir, Adanalıdır; aynı zamanda, Cerrahpaşalıdır ve Kurtuluşçudur" dedim. Erkan Mete polisle işbirliği yapıyordu.

O operasyonda kaç kişi ve kimlerin yakalandığını orada mı yoksa Selimiye'ye gidince mi anladınız?

Aslında orada gördüklerin oluyor. Nejat Kangal'la, Hüseyin Tuna on beş gün sonra geldi. Nejat, Saraçhane'de randevu yerinden kaçarken polisler tarafından taranmıştı. Her iki bacağından kurşun yedi ve bir bacağı kırıldı. Belden aşağısı alçılı olarak cezaevine gelmişti. Mustafa'yı, İzzet'i, Erdoğan Usta'yı, Mustafa Koç'u, Nejat Kangal'ı, Zeki ve Berkut'u filan tanıyorsun. Tuvalete giderken birilerini görüyorsun ama tam ne olduğunu anlayamıyorsun. İşkence işleri bittikten sonra yirmi beşinci günde bizi televizyona ve basına göstermek için sinema salonu gibi bir yere çıkarttıklarında, bütün takımı orada gördüm: Kırka yakın arkadaş vardı. Orada da Filiz'e "Kafayı dik tut Cano" demişim. O fotoğrafı görmüş bizim ev sahibi, eşyaları almak için eve gittiğinde "Filiz kafanı ne güzel dik tuttun" demiş. Filiz daha iyi hatırlıyor. Bizim operasyonda uygulanan tek yöntem işkence olmuştu.

O operasyonda başka kadın arkadaşlar var mıydı?

Sabahnur, Şengül, Meral, Arzu, Sema, Melek ve Gülten vardı. Bize operasyon Selçuk Gezmez ve Eba Müslüm üzerinden geldi, oradan gençliğe gidiyor. Erdoğan'ı alıyorlar, Erdoğan'dan İzzet ve Mustafa'ya gidiyor. Devrimciliğin, sosyalistliğin ve Kurtuluşçuluğun olmazsa olmaz bir sürü özellikleri var. Biz şimdiye kadar okuduğumuz romanlardan, kitaplardan direnmek lazımı öğrendik ama bu konuda bir deneyimimiz yok. Deneyimin olsa ne olur? Çünkü insanın o andaki psikolojik durumuna ve ilişkilerine bağlı olan bir şey ve neticesinde farklı davranışlar da olabiliyor.

Sosyalist hareket içindeki bütün örgütlerin önderlikleri, kendilerini 1974-1975 de yükselen bir dalgada buldular. Bu sadece gençlik hareketinin yükselmesi değildi. Sendikal hareket, sınıf hareketi ve kırsal kesimdeki hareketler yükseliyor; kitleler sola ve sosyalizme yöneliyordu. "Sıra bize geldi, kendimizi önde bulduk" diyen arkadaşlarımızı bu dalga taşıdı. Ama dalga geri çekilmeye başladığında ve dalga durduğunda, önderlikler 12 Mart tecrübesi

olmasına rağmen gelişen sürece uygun davranış gösteremediler. Sadece bizimkilerle ilgili söylemiyorum. Genel olarak sosyalist önderliklerin durumu buydu. Biz belli aralıklarla operasyonlar yedik. Ne mevcut örgütlenmen ne çalışma tarzın, ne önderliğin ne de kadroların devletin saldırılarını karşılayabilecek durumda değildi.

Örgütlenmelerimizde yer alan arkadaşların seçiminde, devrimci kriterlere ne kadar uyulduğu önemli bir tartışmadır. Biz de yerelcilik ve bölgecilik yok muydu? Biz de kan bağı ilişkileri yok muydu? Biz de hizipçilik ve takımcılık yok muydu? Bunların hepsi vardı. İnsanların itaatkâr olup olmaması faktör müydü? Bence faktördü. Kafa sallayan insanlar daha makbul ve daha değer gören insanlardı, daha çok yetkilendiriliyordu. İtiraz eden insanlar daha bir kenarda durmakla mükellef oluyordu. Yani neticede hiçbir sosyalist yapı, sosyalist kriterler üzerinden demokratik örgütlenmemişti. Atanıyorduk seçme ve seçilme yoktu. Aykırı fikrin kendini ifade edebilmesinin, yaymasının araçları yoktu. Böyle bir örgütsel yapıda operasyonlar ve işkencede çözülmeler daha ciddi tahribatlara yol açıyordu.

Genel olarak siyasi hareketler, kısmi farklılıklar olmakla birlikte, işkencede kötü sınav verdi, yüzlerinin akıyla çıkamadılar. Bunu böyle söylemek siyasi hareketlerin içinde iyi sınav veren, direnen, yüzünün akıyla çıkan arkadaşlarımızı yok saymamıza yol açmamalı. Hareketler üzerinden değil, direnen arkadaşlar üzerinden anlatılan direnişler var. Bunların çok önemli ve çok değerli olduğunu düşünüyorum.

Mapusluk hikayeleri, farklı siyasetler, tartışmalar, direnişler...

Mahkeme süreci nasıl gelişti?

Siyasi Şube'den bizi GATA'ya ve askeri hastaneye götürdüler. Burada, "İşkence izine rastlanmamıştır, bir şey yoktur" raporu verip Selimiye'ye gönderdiler. Selimiye'ye girişte dayak attılar. Selimiye'de mevcut yaptırımlara uyduk. Uymamak gibi bir tutum içine giremedik. Bunun temel nedeni işkencede kötü sınav vermiş olmamızdı. Fotoğraf çekildikten sonra kadınları Metris'e götürdüler; biz yirmi gün daha, toplamda kırk beş gün olmak üzere Şube'de kaldık. Selimiye'de savcılığa çıktığımızda Filizleri de Metris'ten getirdiler ve Melek dışındaki kadınları bıraktılar. Selimiye'de on gün kadar kaldık, oradan Sultanahmet Cezaevi'ne götürdüler. Orada A Blok denilen bir yer

vardı. Zemin katta, Partizan ve Devrimci Halkın Birliği davasından arkadaşlarla aynı havalandırmaya çıkıyorduk. Sultanahmet'te o dönemde ziyaret yapabiliyorduk. Mustafa'yı Antep'e, Erdem'i de Antalya'ya götürmüşlerdi.

Sultanahmet'e gittiğimizde Filiz hemen ziyarete geldi, giysiler falan getirmişti. Bir iki defa geldi, anamın geleceğini söyledi. Anamı bekliyorum, ona konsantre olmuşum. Bir baktım Filiz geldi. Annemi beklediğim için onun gelmesine sevinmediğim gibi ona söylediğim ilk cümle "Ben annemi göreceğim diye görüşe geldim" oldu. O da bana kızdı. Çok kaba bir davranıştı ama ben kafayı anama takmıştım; çünkü anamı üç yıldır görmemiştim. Anam geldi, benim anamı gördüğümde ağlamak gibi bir huyum vardır. Ana oğul bir posta ağladık. Ben alındığımda birader İstanbul'da birine denk geliyor, benim alındığımı öğrenince Şube'ye filan geliyor. Anamla birlikte o da gelmişti. Sonra cezaevi hayatı başladı ama mevcut hayat içinde Filiz yoktu. Aramızdaki ilişki örgütsel ilişkiye döndü. 1985'e kadar, iki yıl görüşmedik sadece ara sıra Filiz'e mektup yazıyordum. Ailem gelip gidiyordu, maddi olarak iyi kötü idare ediyorduk. Devrimcileşmede, düzenle bağ olarak anlatılan ve kopanlması gerektiğine inanılan aile bağına tekrar geri dönmüştüm. Her ne hikmetse darda ve zorda kaldığımız kritik durumlarda aile ilişkilerine dönüyoruz, devrimcilikten uzaklaşıyoruz! Komik.

Benim kaldığım koğuşun penceresinin baktığı havalandırmada, Devrimci Kurtuluşçular kalabalık bir ekip olarak kalıyorlardı. TİKB'den Fatih Öktülmüş de oradaydı. Ben Adanalı olduğum ve Fatih Öktülmüş de siyasi faaliyetinin belli bir dönemini Adana'da sürdürmüş olduğu için, muhabbet ediyorduk. Sultanahmet çok rahattı. Metris gibi değildi. Ziyaret yapabiliyorsun, yemekler geliyor ve alışveriş yapıyorsun. Ben Sultanahmet'e geldiğimde Hilmi Alişanoğlu tahliye olmuştu, İsmail Ağanlar F tarafındaydı. Biz o tarafa geçmek için başvuru yapmıştık. Belli bir dönem sonra İsmaillerin olduğu tarafa geçtik, orada da kalabalık bir Dev-Sol ekibi vardı, Dursun Karataş oradaydı. Emeğin Birliği'nden arkadaşlar vardı, Yalçın Küçük onlarla kalıyordu. Altta da Kürt İdris kalıyordu. Gülaliler ayrı bir koğuştaydı. Mustafa Yavuz'a karşı tecrit gibi bir politika vardı. Ahmet Kaya oradaydı, onunla da mesafeli bir ilişki vardı. Biz cezaevini anlamaya çalışıyoruz. Cezaevinde konsey olduğunu, içerisinde her siyasi hareketten temsilci olduğunu ve bunun kriterleri olduğunu söylediler. O kriter de Siyasi Şube'de konuşmamakmış. Cezaevi hakkında çok fazla bilgi sahibi olmadan İsmail (temsilciydi) tahliye olduktan sonra konseye girmiş oldum.

Konsey, idarenin karşısında muhataptı. Oradaki her türlü mevzuyla ilgili kendi arasında konuşuyor, gidip bunu idareyle de konuşuyordu. Kararlar, uzlaşma üzerinden alınıyordu diye hatırlıyorum. Konseye girdim ama bir şey bilmiyorum, Ali Genç oradaydı ondan bilgi alıyordum nedir ne değildir diye. Bizim ekip orada kendi içinde direnen, az direnen ve direnmeyen diye kademeli bir şeyler yapmış, bunları öğrenmeye çalışıyorum ama bu öğrenme süreci çok kısa sürdü. Cezaevinde operasyon yaptılar. Tahmin ediyorum Ekim ayı gibiydi, herkesi dağıttılar ve kapıları kapattılar. O rahatlık dönemi bitti yani. Ulan yiyecek ve içecek yok. Fiili olarak açlık grevi gibi bir şey oldu. Ali Kemal "Ben size çok güzel soğan çorbası yapacağım" dedi. Soğan çorbası yaptı bütün arkadaşlar mide fesatı geçirdi. Lanet bir şeydi. Kapalı kalmamız on gün kadar sürdü sonra cezaevini boşaltacaklarını söylediler. Konseydekiler başta olmak üzere kırktan fazla arkadaşı bir arabaya koyup, Sağmalcılar Özel'e götürdüler. Sağmalcılar Özel, A-B-C, D-E-F, G-H-İ, K-L-M olmak üzere üçer blok şeklinde, iki katlı bir cezaeviydi. G-M Blok, hücreler şeklinde ve tek kişi kalınıyor. Konseyin bütün ekibini teklere koydular, beni de M Blok teklere koydular. Diğer blokların önünde tekli hücreler vardı. Benim karşımda da Bedri Yağan vardı. Alt katta köşede Dursun kalıyordu, her şeyi Dursun'a soruyorlardı. "İdare ayakkabıları alacak, terliklerle kalacağız. Ne yapalım?" Yani en ufak mevzudan, en büyük mevzulara kadar Dursun' la ilişki halindeler.

Teklilerde bir ay kaldıktan sonra beni L Blok'a verdiler. Orada İzzet'le aynı koğuşta kaldım. O koğuş altı kişilikti, başka arkadaşlar da vardı. Altı kişi olunca iyi oluyor tabii ki. Cezaevinde görüş yok, masa yok. Yerde yemek yiyorsun, kantinden alışveriş yapıyorsun.

Cezaevinde izaha muhtaç olan şeylerden biri komündür. İlk dönemlerde komünler olmuş. Herkes gelen yiyecekleri, paraları bütün imkânları ortak olarak kullanmış. Ama belli bir dönemden sonra ihtiyaçların karşılanması için herkesin eşit parayla katıldığı fon oluşturuldu. Bir dönem sonra, bundan da vazgeçildi. Her siyasi fraksiyon kendi imkânlarını, değişik koğuşlarda kalan arkadaşlarıyla eşit bir şekilde paylaşıyorlardı.

Her siyasetin ayrı komünü mü vardı?

Her siyasetin ayrı komünü icabında onlardan ayrılanların da ayrı komünü vardı. Düşündürücü durum değil mi bu? Cezaevindesin sen, görüşçüsü gelen var, gelmeyen var. Zengin var, yoksul var.

Bundan dolayı ciddi mağduriyetler yaşandı mı?

Kendimden örnek vereyim, beni ikinci defa M Blokta tek kişilik hücreye attılar, o zaman orada dört beş ay kaldım. M Blok'ta ben, Cengiz ve Mehmet Tekbaş vardı. Filiz görüşmeye gelmeye başlamıştı. Cengiz'in annesi geliyor, Tekbaş'ın görüşmecisi yok. Yiyecek ve içecekleri diğer havalandırmadaki arkadaşlara gönderemiyorduk. Acil durumlar dışında, diğer siyasetten arkadaşlarla da paylaşmıyorduk. Üçümüz o dönem krallar gibi yaşadık. Yirmi arkadaşımızın olduğu havalandırmada olsak mümkün değildi. Görüşmecilerin imkânları ve görüşmeci sayısında eşitsizlik var. Ya da herhangi bir siyasi hareketten tek olan var, görüşçüsü olmayan var. Diyelim ki bunların hiç biri yok, komün olmaması yine saçma. Cezaevindesin ve devletle başbaşasın. Burada paranın ne önemi var, yiyeceğin içeceğin eşit paylaşımının zararı ne? Bir de moral değerleri, insan ilişkileri ve sosyalizm açısından düşündüğünde zaten bunun böyle olması lazım. Basit bir kafa böyle çalışır ama bunun bile olamaması, böyle bir süreç yaşanması sosyalizm ve devrimcilik açısından da ilginç. Ben bunun bizim ciddi bir problemimiz olduğunu düşünüyorum. Sosyalist olmak, bireycilikten arınmak için kat edilmesi gereken çok yol var.

Dışarıdaki gelişmeler içeriye yansıyor muydu?

O dönem tek tip elbisenin gündeme geldiği bir dönemdi. Bu konuda süren bir tartışma vardı. Ölüm orucu 1984 Nisan'da başladı ve TİKB'den Fatih Öktülmüş, Dev-Sol'dan Abdullah Meral, Hasan Telci ve Haydar Başbağ'ı kaybettik. O dönemde biz destek için açlık grevleri yaptık, onlar "Tek tip elbiseye karşıyız" diyerek ölüm orucuna gittiler ve dört arkadaşı kaybettik. O dönemde Dev-Sol'dan Sinan Kukul bizim koğuşta kalıyordu ve Sinan idare ile görüşüyordu, o nedenle süreci yakından takip ediyorduk. Mahkemeye don atlet götürüyorlar. Her tarafımızı aramaya çalışıyorlar, direniyorduk. Gazete, dergi, kitap ve görüşme işleri belli bir döneme kadar yine yoktu. Bu yalıtılmışlık hali, tek tip elbiseyi giyip giymeme tartışmasına yol açtı. 1984 sonu veya 1985 başında İlhami Aras uzun bir yazı yazdı. Cezaevlerinde nasıl mücadele etmek gerektiği üzerine bir yazıydı. Bu yazı aynı zamanda bizim o döneme kadar cezaevlerinde izlediğimiz sol, sekter mücadeleyi daha doğru bir hatta çeken bir yazıydı. Yani tek tip elbiseyi prensip meselesi yapmanın, "mavi kefen" gibi yaklaşımların doğru olmadığı ve belli taleplerin kabul edilmesi durumunda giyilebileceğine kapı açan bir perspektif sundu. Aynı zamanda işkencede çözülen arkadaşlara yönelik tavırların sert ve sekter ol-

duğunu bunların yapılmaması gerektiğini yazmıştı. Onlara karşı da bir yumuşama oldu, daha bir esnek ilişki kurma sağlandı. O dönemde başka hareketler de giyilebilir gibi şeyler dillendirmeye başladı. Belli bir dönem sonra avukat ve ziyaretçi görüşmelerine çıkarken, mahkemeye giderken giyelim şeklinde kabul edildi. Ama Dev-Sol ve TİKB bunu kabul etmedi, onlar giymedi.

İlhami bizden hemen sonra, bizim operasyonda çözülen birinin göstermesi sonucunda, tek olarak yakalanmış ve polisteki tavrı iyi olduğu için Merkez Komitesi sekreteri olarak gelmişti. Öyle olunca onun yazmış oldukları, söyledikleri tartışılsa da genel kabul görüyordu. Altı kişilik koğuşlarda yer yer şiddete varan çok kötü tartışmalar da oluyordu. Bu sadece politik mevzularda değildi. Cezaevinin büyük zorluklarından, kötülüklerinden biri de budur. İnsanların dünyası çok değişik oluyor, çok farklı oluyor. Herhangi bir sıkıntıdan, çok lüzumsuz bir şeyden çok ciddi çatışmalar ve şiddete varan yumruklaşmalar oluyordu. İkincisi de cezaevinde kullanıldığı kadar gerekli gereksiz ilaç, hiçbir yerde kullanılmıyordur. Akıl işi değildi yani. Cezaevinde her taraf ilaç doluydu. Dört duvar arasında kapalı yaşamak, dışarı ile görüşememek, fiziki koşulların kötülüğü, olanakların sınırlılığı ve farklı kültürlerden insanların bir arada yaşama zorunluluğu hepimizde psikolojik ve fiziksel tahribatlar yaratıyordu. Fakat bütün bunlara rağmen en kötü koşullara dahi uyum gösterebiliyorsun. Kendim için "Cezaevinden, bütün koşulların zorluğuna rağmen sağlıklı çıkmalıyım" dedim. Bunun için de mümkün olduğu kadar düzenli uyumak, onarın imkânı neyse eşit bir şekilde yemek içmek, hareketli olmak, bol miktarda okumak vb. şeylere dikkat ettim. Yetişme koşullarının sağlamış olduğu dayanıklılık ve azla idare edebilmenin çok faydasını gördüm. Hiç ilaç kullanmadım. Kafa olarak da rahattım, evhamlı bir tip değildim. Cezaevinin kötü koşulları değil, dışarı ile görüşmemek, haber alamamak daha çok etkiliyordu beni.

Seyfi'nin editörlüğünde cezaevinde *Şimdilik Mahpus* diye bir dergi çıkardık. İlhami yazısında, bu tecrit koşulları iyi koşullar değil; kitap okunması, bunların konuşulması, tartışılması ve yazılması lazım gibi şeyler de söylüyordu. Ben de sınıf ve kitle sendikacılığı, DİSK üzerine bir yazı yazmıştım o dergide. Öyle bir faaliyetimiz oldu. Birkaç sayı çıktı.

Ziyaretler, mektuplar, yeni değerlendirmeler

Mahkemeye ne kadar sonra çıktınız?

Mahkemeyi hiç hatırlamıyorum, bir iki defa çıkmış olabilirim. Duruşmalar Metris'te oluyordu, ilkine don atletle gittik diye hatırlıyorum. Bizden önce 168/2'nin yani "çete" üyesi olmanın cezası beş buçuk yıldı ve yüzde kırkını yatıyorduk cezanın. Biz yakalandığımızda cezalar artmıştı. Ben on üç yıl dört ay ceza aldım "çete" üyeliğinden. Beş yıl dört ay yattım, infaz yasası o zaman daha iyiydi.

Ceza aldıktan sonra nereye gönderdiler?

Biz Sağmalcılar Özel'deydik. O dönemde elbise giyelim ve ziyarete çıkalım, dedik. Bir gün, ben hiç beklemiyorum, ziyaretçin var dediler. Kimdir derken bir baktım Filiz gelmiş. İki yıl sonra açığa çıkmaya karar vermiş ziyarete geldi. Tabii, insan mutlu oluyor ve heyecanlanıyorsun. Ondan sonra bütün ziyaretlere geldi. Normal mektuplaşmaya başladık. Filiz'in ziyaretinin başlaması her açıdan işi kolaylaştıran bir şey oluyor. O dönem biz çamaşırlarımızı (artık ne kadar temiz yıkayabiliyorsak) kendimiz yıkıyorduk. Hem görme açısından hem de nevresim, çarşaf, çamaşırların temizliği ve yiyecek içecek açısından çok iyi olmuştu. Dilek ve Ayhan da gelmişti, aynı zamanda görüşe çıkmış ve onları gördüğüm için çok mutlu olmuştum. Sonra Sağmalcılar'ı boşalttılar ve Metris'e götürdüler. Metris'te elbise giymedik, elbise ile ilgili sorunlar bitmişti. Koğuşlar karmaydı, orada daha normal bir düzene geçmiş olduk. Metris'e gittiğimizde herkesi Metris'e toplamışlardı, Doğan Fırtına bizim temsilcimizdi. Biz Metris'e gittikten bir süre sonra "Seçim yapmak gerekir" dendi. Yani temsilciyi bizim davadan olan arkadaşlar seçmeli, ikincisi de "Açlık grevi gibi önemli kararlarda danışılmalı ve ortak karar alınmalı" dendi. Bu demokratik ilişkiler oluşması açısından çok önemli bir adımdı. Doğan'dan sonra seçimle Seyfi, Seyfi tahliye olduktan sonra ben temsilci seçildim. Önemli kararları ortak alıyorduk. O dönemde cezaevleri arası ailelerle koordineli ortak eylem yapılması konuşuldu ve aileler de İstanbul'dan başlayıp Çanakkale, Bursa ve Eskişehir üzerinden Ankara'ya gideceklerdi. O ara ortak eylem örgütlendi. Görüşmenin olmadığı bir gün, ziyaretçim olduğu söylendi, gittim baktım Filiz. Filiz, Didar Abla'yı (1 Eylül 1987'de) Ankara'da Meclis'in önünde kaybettiğimizi söyledi. Çok üzülmüştük.

Cezaevinde yaptığım en uzun açlık grevi yirmi bir gündü. Onun dışındaki açlık grevleri, genellikle kısa dönemli açlık grevleriydi. Cezaevinde en küçük sorunda çözüm için akla gelen ilk eylem açlık grevi oluyordu. Çok sık kullanılan bir eylem biçimiydi. İlk dönemde, kısa süreli açlık grevleri etkili olurken süreç içerisinde, süresi uzadı ve etki gücü zayıfladı.

Cezaevi Konseyi'nde, ipe sapa gelmez, çok lüzumsuz, çok gereksiz konular hakkında saatlerce konuşulabiliyor ve hiçbir sonuç alınamıyordu. Cezaevinde siyasi hareketler arasında korkunç bir rekabet vardı ve sorunların çözümüne yönelik önerilerde birbirinden geri kalmamaları gerekiyordu. Cezaevinde verilen mücadeleyi merkeze alan ve bütün mücadeleyi buradan belirleyen anlayışlar vardı. Cezaevi yönetimiyle uzlaşmak ve anlaşmak teslim olmak olarak nitelendiriliyordu. İlk dönemlerde ortak kararlar alınmaya çalışılırken süreç içinde, farklı kararlar alınmaya başlandı. Ölüm orucuna Dev-Sol ve TİKB gitti ve tek tip elbise giymediler. Bazı açlık grevlerine girilmedi. Bazı siyasetler kendileri açlık grevi yaptı; yani o ortaklaşma dediğimiz şey belli bir dönem sonra kalktı. Daha bir otonom davranma durumu ortaya çıktı.

O dönemde Metris'e kitaplar gelmeye başladı. Sibirya'da sekiz ay kadar kaldım ve orada çok kitap okudum. Filiz de sağ olsun bütün ziyaretlere geliyor ve istediğim kitapları getiriyordu.

1987'nin kışı çok sert olmuştu, bu havada görüşmeci gelmez diyorduk. "Görüşmeciniz var" dediler, bir baktık Filiz'le Dilek gelmiş. Çok takdir etmiştik ikisini. Cezaevinde en önemli şey görüşmecidir, hazırlanır beklersin. Görüşmeci gelirse mutlu olursun. Görüşmecin gelmezse ters kaplumbağa olursun. Görüşme ve mektup işi çok önemliydi. Mektupta bir laf eder, o lafı elli yere çekersin ve kendi kafanda inceltirsin. Ziyarette bir laf eder onu farklı yere çekersin. İnsanın duygusal dünyası bir tuhaf oluyor. Biz çok keskiniz ya, yakalandığımızda "Bana ne olacağı belli olmaz, sen özgürsün, ilişkiyi bitirebiliriz" gibi çok klasik, aynı zamanda çok palavra olan lafımız vardı. Cezaevinde senin dışarıyla en önemli bağın sevdiğin ve duygusal dünyanda yeri doldurulamaz. Bir de sevdiğini beklemenin, görmenin, konuşmanın, mektup yazmanın ve ondan mektup almanın yarattığı motivasyon var. Seni dinç tutan, senin kafanı sağlam tutan bir şey bu ama ona rağmen böyle laflar edebiliyorduk. Bana göre hiç inandırıcı olan bir şey değil. Duygusal konular arkadaşlar arasında çok konuşulmazdı. Seyfi ile zaman zaman konuşuyorduk.

Kurtuluş hareketine ilişkin yeni bir değerlendirme yapma gereği duydun mu?

Mayıs 1987'de "Dayağa Karşı Kadın Yürüyüşü" olmuştu. Bana o dönemde feminist yazarların kadın kitaplarının yanı sıra, feminist dergiler de geliyordu. Seyfi "Sosyalist feministiz" diye bir yazı yazdı, diye hatırlıyorum. Ali Demir, Şaban falan çıngar çıkardı. "Sosyalist feminist tezi nereden çıktı, bu bizim görüşümüz olamaz" diye isyan ettiler. Bu konuda ciddi bir tartışma oldu ama sonra öyle kaldı. Yani biz feminist kadınlardan hemen etkilendik.

Sonra "Aynı davadan yargılananların bir araya gelmesi gerekir" dedik, idare ile konuşmalar ve görüşmeler oldu. Belki bir takım eylemler de yapılmış olabilir. Metris Cezaevi'nde bir gece dışarıda kaldık. Koğuşlara girmedik, eylem yaptık ama bu eylemi ne için yaptığımızı çok hatırlamıyorum. Görüşmeler neticesinde idare bizi bir araya topladı. Aynı yerde toplandık. O dönem açık görüşlerin de başladığı dönemdi. Açık görüşlerin başlamasıyla beraber, Filiz kanalıyla dışarıdan notlar alma veya gönderme işleri de başladı. O notları okumadan İlhami'ye veriyordum. Geçmiş üzerinden biraz muhabbet etmek lâzım diye konuşmalar yapıyorduk. Aslında birkaç toplantı da oldu fakat bu toplantılarda ciddi konuşmalar olmadı. "Geçmiş üzerine, yaşadıklarımız üzerine konuşmalıyız ve tartışmalıyız" diye bir talebimin olduğunu ve bunda ısrar ettiğimi hatırlıyorum o bir araya gelişimizde. Siyasi Şube ve cezaevi süreci şöyle bir süreç aynı zamanda: Biz önder dediğimiz arkadaşları esas olarak tanımıyoruz ve herkese yönelik özellikler söyleniyor. Önceki algılarımız ve bizde oluşturulan tipolojiler var. Tabii bu dönem esas olarak benim kafamda bunun kırıldığı bir dönem oldu. Siyasi Şube'de bu böyle davrandı, çiz üzerini. Benim kafam çok netti ve çok serttim. Bu şöyle yaptı, çiz üzerini. Hadi orada çizdik, bir de ortak yaşam dediğimiz şey var. Neticede koğuşta ortak yaşıyorsun. Olanaklar belli ve bunların eşit paylaşılması lazım. O eşitlik, hastalık ya da başka özel durumlarda bozulabilir, o kadar. Bu konuda cezaevinde bitmeyen tartışma "Süt müdür sigara mıdır ya da peynir midir sigara mıdır, bisküvi mi sigara mıdır?" Bu bitmeyen ve tükenmeyen; bir türlü karara bağlanamayan ve sonuçlanamayan bir tartışmaydı. Benim en sert olduğum mevzulardan biri de bu eşitlik mevzusuydu. İrfanlar duruşmaya gidecekler, o nedenle sabah erkenden kalkıp kahvaltı ediyorlar. Tesadüfen ben de kalkmışım. Kişi başı yarım yumurta hakkı var, bir bakmışım bunlar birer yumurta yiyor. Ben bir yumurta yeme haklarının olmadığını ve yiyemeyeceklerini söyledim. Bir tantana koptu. Bu dışarıya "yumurta savaşı" ola-

rak yansıdı. Eşitlendiğimiz koşullarda (Siyasi şube-cezaevi) önderlik dâhil hepimizin defolu yanları ortaya çıkıyor. Gözler önündesin ve her şeyin ortada. Bütün çıplaklığınla kendin oluyorsun. Şarkıdaki gibi "Başkası olma kendin ol. Böyle çok daha güzelsin" durumları.

Kendi içinde muhasebe yapıyor muydun?

Yaşanan sürecin muhasebesinin yapılması gerektiği konusunda kafam netti. Anti-faşist mücadele, işkence ve cezaevi gibi ciddi kırılma noktalarında iyi devrimcilerin ve insanların her siyasi harekette olduğunu gördüm. Esas marifet, bu iyi denilen insanları ve devrimcileri bir araya getirmekti. Kendi içimizde de kırılma noktalarında devrimci kriterlere uygun olarak sınavı geçmiş arkadaşların, bu işe önderlik etmesi gerektiğini düşünüyordum. Çünkü tahliye olduktan sonra yaptığım ilk iş bu oldu. Gidip örgüte teslim olmadım, üyeliği kabul etmedim. Muhasebe işinin yapılması gerektiğinde ısrar ettim. Hatta kendi kriterlerime uygun arkadaşlarla muhabbet ettik. On-on beş kişilik bir ekip olduk. Bununla ilgili bir yazı taslağı hazırlayıp tartıştık. 1988'in kafasına göre Leninist ve gizli örgütlenme gibi meseleleri de konuştuk. Birlikle ilgili *İşçi Dünyası*'nda yazı yazdım. Bu yazıda, birliğin esas olarak güçlü örgütlerin işi olduğunu ve zayıf örgütlerle birlik yapılamayacağını ifade etmiştim. Devrim yapmak için birlik olunur. Devrim de güçlü örgütlerin işidir diyen bir yazı yazmıştım.

Girişimimiz aslı astarı olmayan bir sürü spekülatif şeylere yol açtı ve neticede "Ben ayrılıyorum" dedim. Burada beni hayal kırıklığına uğratan şeylerden biri de şu oldu; çıktığımda, sınavı veren vermeyen herkes *Yeni Öncü*'deydi. Yaşananlar boşuna mı yaşanmıştı, bu durumu kabul etmem mümkün değildi.

Yaşamış olduğun süreci nasıl yaşarsan yaşa, nasıl sınav verirsen ver; ister pozitif veya negatif ol, bizim bunu açıkça konuşmamız ve kendimizle yüzleşmemiz gerekiyordu. Sorun sadece teorik ve politik değil. Süreci yaşayan arkadaşların, bence toplumsal bir yüzleşme ve toplumsal bir terapiye ihtiyacı vardı. Hepimiz için söylüyorum bunu. Biz, cezaevlerinden arkadaşlarımız çıktıktan sonra bununla yüzleşip kendi hatalarımızı ortaya koyabilseydik daha farklı olabilirdik. Hiç kimse bana "Geçmişin gölgesi bizi takip etmiyor" diyemez. Herkesin farklı dönemlerde farklı kırılma noktaları var. Onun için bundan kurtulmanın yolu ve yöntemi açık olmak ve konuşmaktı. Maalesef, biz bunu beceremedik.

Anlattığım tarihte bana çok yardımcı olan ve belki de adını dahi unuttuğum bir sürü arkadaşım ve yoldaşım var. Olumlu ve olumsuz yanlarıyla söylüyorum. Neticede bunlarla bu muhasebe içine girebilmeliydik. Cezaevinde buna başlanabilirdi. Bir araya geldiğimiz zaman biz bunların adımlarını atabilirdik ama maalesef o adımlar atılamadı. Oradan çıkan arkadaşlar, ağırlıklı olarak kendi yollarını bulmaya çalıştılar. Bugün baktığında, sadece Kurtuluş kadrolarının değil; sosyalist hareketin büyük bir oranda örgütlü yapılarda yer almadığını, bunlardan çok azının örgütlü yapılarda olduğunu görüyorsun. Örgütlü yapılarda olmayan arkadaşlarımız sistem ve düzenle bütünleşmiş mi oldu? Sisteme ve düzene entegre olup o yoldan giderek kendilerine alan açanlar da oldu. Ama azımsanmayacak oranda sosyalizme, politikaya ilgi duyan ve demokratik mücadele içinde olan arkadaşlarımız da var.

Altmış dört yaşındayım; bana en iyi dönemin hangisiydi dersen 1975-88 derim. Kendi adıma, dönemin bütün sıkıntılarına ve zorluklarına rağmen inanıyordum. Bir şeyler yapıyordum ve mutluydum. Bugüne kadar sürdürdüğüm dostlukların, arkadaşlıkların ve yoldaşlıkların temeli bu dönemde atılmıştır. 1988'den 2018'e tam otuz yıl geçmiş. Kaç kişiyle yeni dostluklar, arkadaşlıklar ve yoldaşlıklar kurabildik? Nedenleri üzerinde düşünmek gerekiyor. Yeni bir tarih yazamamak ve bu tarihin içinde olamamak önemli bir neden olabilir.

Hangi cezaevinden tahliye oldun?

1988 yılbaşında bizi Gerede'ye gönderdiler. Bizim davadan Zeki, Ali Kemal, Savaş ve ben vardım. Dördümüzü bir kış günü Gerede'ye gönderdiler. Zor bir yolculuk oldu ama Gerede Cezaevi rahat bir cezaeviydi. Alışveriş listesi yapıyorsun alıyorlar ve kendi yemeğini kendin yapıyorsun. Başta Zeki yaptı, belli bir dönemden sonra Ali Kemal yaptı. Sabahtan akşama kadar açık görüş yapıyorduk. Bol bol muhabbet ediyorduk. Çok iyiydi ve rahat geçti o dönem. 1988 Ocak ayından Ekim'e kadar orada kaldım ve oradan tahliye oldum.

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ADYÖD: Ankara Demokratik Yüksek Öğrenim Derneği. 1974 sonrasında devrimci üniversite öğrencilerinin örgütlenmesi için Ankara'da kurulan dernek, İstanbul'da ise İYÖKD (İstanbul Yüksek Öğrenim Kültür Derneği) kuruldu. Daha sonra açılan davalar ve kapatmalar üzerine ADYÖD (Ankara Demokratik Yüksek Öğrenim Derneği) ve İYÖD (İstanbul Yüksek Öğrenim Derneği) olarak devam ettiler. Başlangıçta hemen bütün devrimci öğrencilerin içinde yer aldığı kitle örgütü niteliğinde olan dernekler, 1976 sonrasında parçalandı ve hemen her siyasi eğilim kendi derneğini kurdu.

AKM: Atatürk Kültür Merkezi

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

ANAP: Anavatan Partisi

Ant-Gör: Antalya Gençlik Örgütü

AP: Adalet Partisi

ASALA: Armenian Secret Army For The Liberation Of Armenia

ASDER: Amatör Sanatçılar Derneği

AYÖD: Ankara Yüksek Öğrenim Derneği. ADYÖD'den önce yine aynı amaçla kuruldu ve daha sonra valilik tarafından kapatıldı.

BTDK: Birlik Tartışmaları Düzenleme Kurulu

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

CIA: Amerikan Merkezi İstihbarat Teşkilatı

DAL: Derinlemesine Araştırma Laboratuvarı. Ankara Emniyet Müdürlüğü bünyesinde 12 Eylülden hemen önce oluşturulan ve 12 Eylül sonrası tüm sol,

muhalif kesimlerin işkenceli sorgularını yürüten Derin Araştırma Laboratuvarı adlı birim

DDKD: Devrimci Doğu Kültür Derneği

DEB: Devrimci Eylem Birliği

DEMAKD: Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademileri Kültür Derneği

DEV-GENÇ: Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu

Dev-Gör: Devrimci Gençlik Örgütü

Dev-Ka: Hem Karadeniz Devrimci Kültür Derneği hem de Devrimci Karadeniz Derneği olarak geçiyor.

DEV-LİS: Devrimci Liseliler. 1969 yılında Dev-Genç'li devrimcilerin kurduğu bir lise örgütlenmesidir. 1974 sonrası yeniden kurularak dernekleşmiştir. Kurtuluş hareketi içerisinde yer almıştır.

DEV-SOL: Devrimci Sol

DEV-YOL: Devrimci Yol

DGM: Devlet Güvenlik Mahkemesi

DİSK: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu

DK: Açılımı kitapta yoktu.

DÖB: Devrimci Öğrenci Birliği

DP: Demokrat Parti

EAD= Ekonomi Araştırma Derneği

FKF: Fikir Kulüpleri Federasyonu. Üniversitelerde TİP'in gençlik örgütü olarak düşünülmüş ve kurulmuş sol gençlik örgütlenmesi. Daha sonra TİP'ten bağımsızlaşmış ve 1969'da Dev-Genç'e dönüşmüştür.

GKB: Genç Kurtuluşçular Birliği

GMK: Geçici Merkez Komite

GSB: Genç Sosyalistler Birliği. Çoğunlukla THKP-C ile ilişkide bulunmuş gençlerin öncülüğünde kurulan ve özellikli işçi, emekçi gençler içinde hızla yayılan bir devrimci gençlik örgütlenmesi. Kurtuluş'la görüşmelerde bulunmalarına rağmen daha sonra büyük çoğunlukla TKP'ye katıldılar.

HDGF: Halkların Devrimci Gençlik Federasyonu

HDÖ: Halkın Devrimci Öncüleri

HDP: Halkların Demokrat Partisi

HK: Halkın Kurtuluşu

HY: Halkın Yolu

İDÖD: İstanbul Devrimci Ortaöğrenim Derneği

İGD: İlerici Gençler Derneği. 1970'li yıllarda Türkiye Komünist Partisi'nin (TKP) gençlik örgütü.

İHD: İnsan Hakları Derneği

İMO: İnşaat Mühendisleri Odası

İTÜ: İstanbul Teknik Üniversitesi

İYÖD: İstanbul Yüksek Öğrenim Derneği

İYÖKD: İstanbul Yüksek Öğrenim Kültür Derneği

Kar Per Der: Karayolları Personel Derneği

KDP: Kürdistan Demokrat Partisi. Güney Kürdistan'da Barzani'nin liderliğindeki Kürt partisi.

KÖ: Kurtuluş Örgütü

KSD: Kurtuluş Sosyalist Dergi

KUK: Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları adını taşıyan ve 12 Eylül öncesinde yaygın kitle temeline sahip bir Kürt örgütü. PKK ile zaman zaman ciddi silahlı çatışmalar içine girmiştir. 12 Eylül sonrasında dağılmıştır.

KYB: Kürdistan Yurtseverler Birliği. Güney Kürdistan'da Celal Talabani'nin liderliğindeki Kürt partisi.

MAMAD

MC: Milliyetçi Cephe Hükümeti

MDD: Milli Demokratik Devrim

MESS: Metal Sanayicileri Sendikası

MEYÖD: Mersin Yüksek Öğrenim Kültür Derneği

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

MİT: Milli İstihbarat Teşkilâtı

MK: Merkez Komite

MLSPB: Marksist Leninist Silahlı Propaganda Birliği

MSP: Milli Selamet Partisi

ODTÜ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi

ÖDP: Özgürlük ve Dayanışma Partisi

PASS: Politikleşmiş Askeri Savaş Stretejisi

PDA: Proleter Devrimci Aydınlık

PKK: Partiya Karkeren Kurdistan (Kürdistan İşçi Partisi)

Pol-Der: Polis Derneği

SBF: Siyasal Bilgiler Fakültesi

SGB: Sosyalist Gençlik Birliği

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

ŞEH-DER: Farklı şehirlerden Ankara'ya üniversitede okumak üzere gelen öğrencilerin kurdukları şehir derneklerinin ortaklaşa kullandıkları mekâna verdikleri ad.

TDKP: Türkiye Devrimci Komünist Partisi

TDY: Türkiye Devriminin Yolu

TEP: Türkiye Emekçi Partisi

THKO: Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu

THKP-C: Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi

TİKB: Türkiye İhtilalci Komünistler Birliği

TİKKO: Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu

TİP: Türkiye İşçi Partisi

TİSK: Türkiye İşverenler Sendikası

TKKÖ: Türkiye ve Kuzey Kürdistan Kurtuluş Örgütü

TKP-ML: Türkiye Komünist Partisi/Marksist Leninist

TKP: Türkiye Komünist Partisi

TMGT: Türkiye Milli Gençlik Tartışmaları

TMMOB: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

TÖB-DER: Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği

TÖS: Türkiye Öğretmenler Sendikası. 1970'te kuruldu. 12 Mart döneminde kapatıldı. Daha sonra yerine TÖB-DER kuruldu.

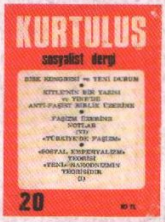
TSİP: Türkiye Sosyalist İşçi Partisi

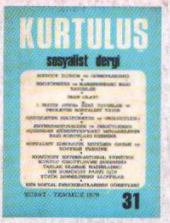
TÜRK-İŞ: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu

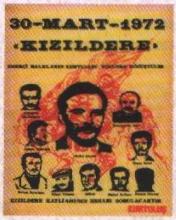
YDGF: Yurtsever Devrimci Gençlik Federasyonu

KURTULUŞ

KENDİNİ ANLATIYOR 6

Kurtuluş Hareketi'nin 1975/ 85 yılları arasındaki dönemini ele alan sözlü tarih çalışmasının **KURTULUŞ KENDİNİ ANLATIYOR** başlığı altında hazırlanan kitap dizisinin altıncısındaki söyleşilerde yedi kişi yer alıyor: ARİF KURTDİŞOĞLU, ERDOĞAN İREN, HÜSEYİN SOYLU, İSMAİL AĞAN, KADİR AKIN, KAMİL KÖRÜNOĞLU ve ŞEVKET KARAKUŞ.

O yıllarda Kurtuluş Hareketi'nin "siyasi kadroları" olarak nitelendirilebilecek ve il komitelerinde veya daha alt örgütlerde bulunan bu militanlar siyasi örgütlenmeye, devrimci mücadeleye ve ilişkilere "daha aşağıdan" ama daha sahici, daha somut bir yaklaşım ortaya koyuyor. Her birinin kendi hayat hikayesi...

Bu anlatımlarda, dönemin devrimci mücadelesinin nitelik ve niceliği ile birlikte devrimci militanın kimliği, nasıl yaşadığı, mücadele ettiği ve öldüğü veya tesadüfen ölmediğine tanıklık edeceksiniz. O günlerin tarihi, yaşayanların ve eyleyenlerin ağzından aktarılan gerçek yaşam hikâyelerinde somutlaşıyor.

ISBN-13: 978-6052318270

*dipnot